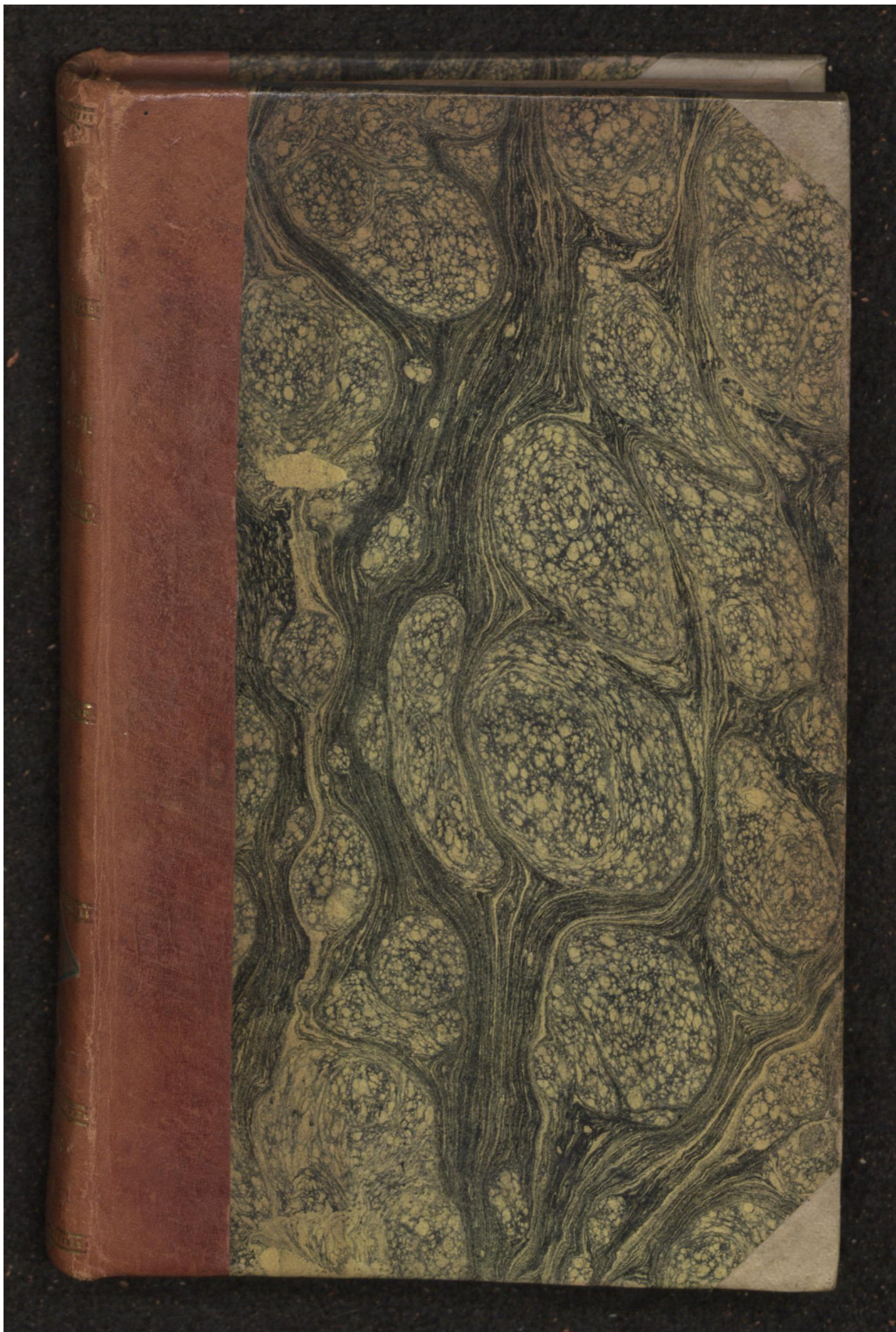
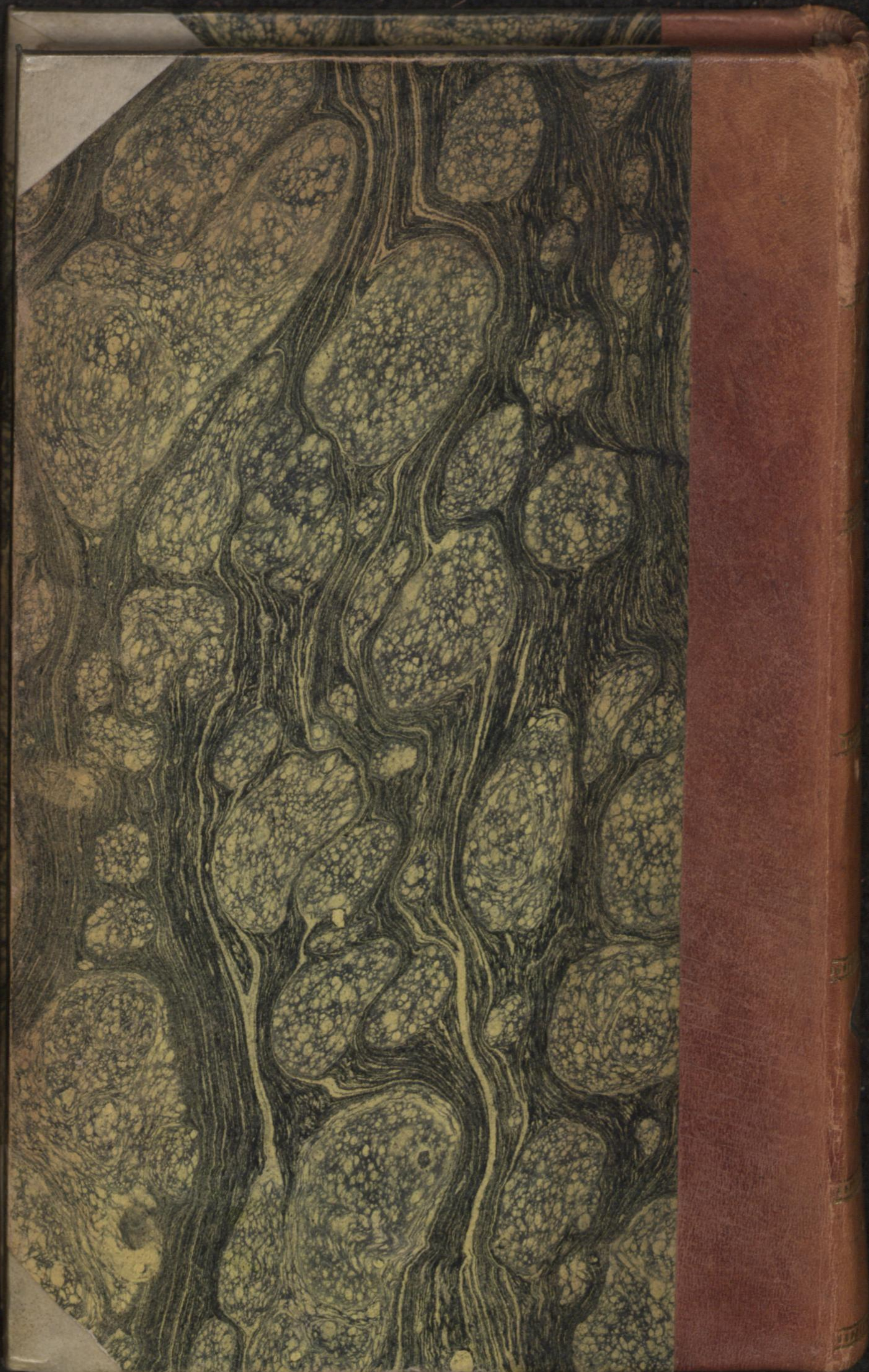

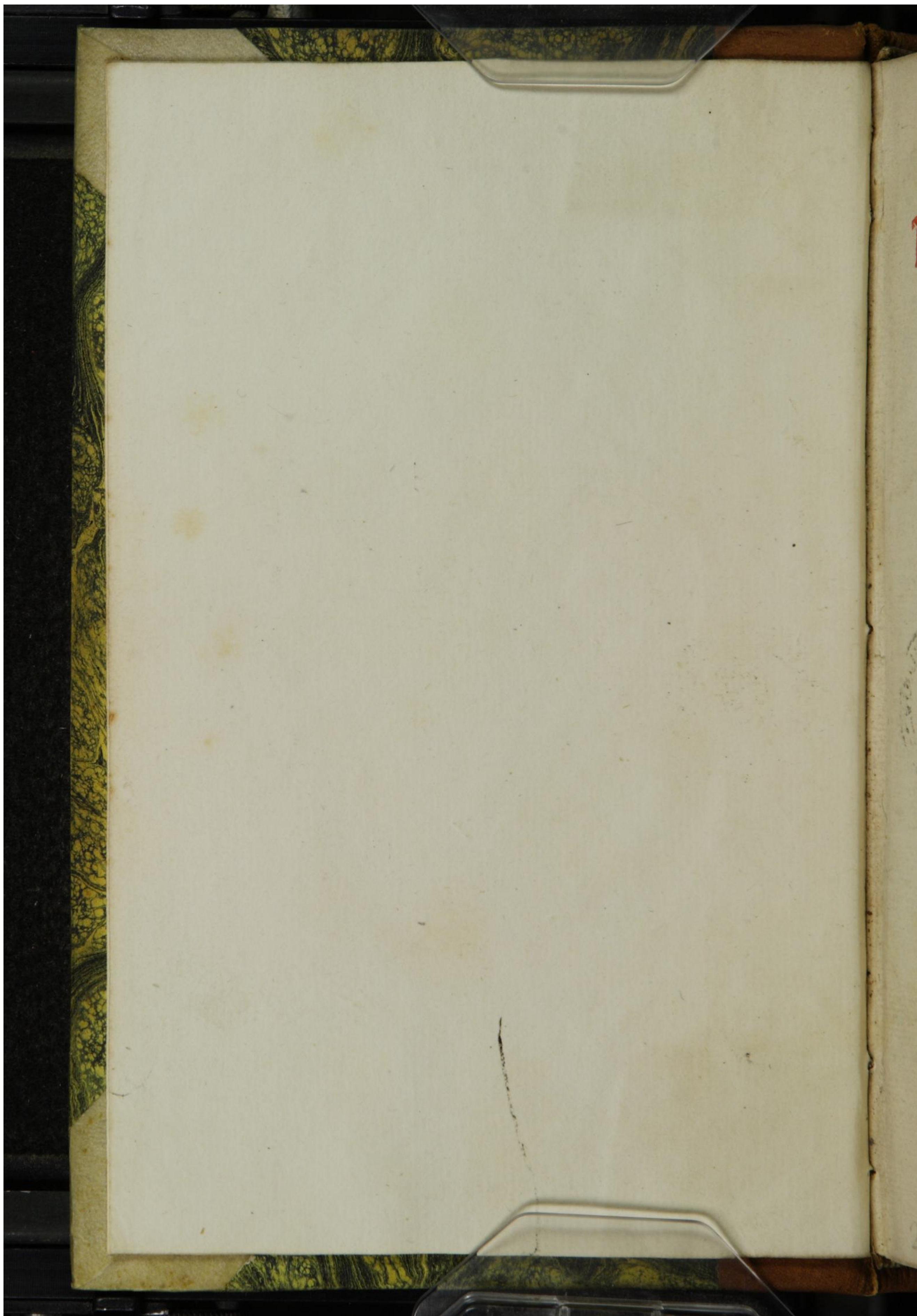

VIII
DE LIRA
POSTILLA
IN EPIST. ET
EVANGELIA
21
K7
21
VENETIIS
1500

Postilla seu expositio lit
teralis ⁊ moralis Nicolai de Lira ordinis mi
norum super epistolas ⁊ euangelia qua
dragesimalia: cum q̃onibus fratris
Antonij betontini eiusdem
ordinis.

Cum priuilegio.

¶ Eruditissimi sacre pagine interpretis Nicolai de Lyra ex ordine minoꝝ super euangelia quadragesimalia postilla seu expositio litteralis ꝛ moralis incipit. Cui ꝛ fratris Antonij Betontini eiusdē ordinis questiones ꝑ pulchre annectuntur.

¶ Dominica i. lxx. epistola Pauli ad Corinth. pma. ix. capitul.

Ratres nescitis[a] ꝙ hi qui in stadio currūt oēs qdē currūt: sꝫ vnꝰ accipit[b] brauiū: Sic currite[c] vt comprehendatis[d] Omnis eniꝫ qui in agone contēdit[e] ab omnibus se abstinet.[f] Et illi quidem[g] corruptibileꝫ coronam accipiant nos autem incorruptaꝫ. Ego igitur sic curro[h] non quasi in incertum:[i] sic pugno[k] non quasi aerem verberās:[l] sꝫ castigo corpus meū[m] ꝛ in seruitutez redigo[n]: ne forte cū alijs ꝑdicauerim[o] ipse reprobus efficiar[p]. Nolo eni vos ignorare frēs[q] quoniaꝫ patres nostri[r] oēs[s] sub nube fuerunt[t]

Expositio litteralis.

Rēs. In hac parte Paulus apostolꝰ instruit ꝛ adducit Corinthios ad perfectioneꝫ exemplo currētium in stadio: ꝛ agonizantiū exercitio: q omnia sui cursꝰ ꝛ agonis impeditiua sollicite deuitāt ꝛ omnia ꝓmotiua diligenter ꝓcurant: vita ꝟo presens est quedam agonizatio contra insultus temptationum ꝛ quidaꝫ cursus ad beatitudinis brauium: dicit igitur. a Nescitis) quasi dicat imo quia hoc est notorium. b Sed vnus accipit brauium) quasi dicat ita ꝛ pauci de multis accipiunt brauium eterne felicitatis qui fideliter ꝛ perseueranter currunt per opera charitatis. Mathei. xx. Multi sunt vocati pauci vero electi. ꝓpter quod concludit. c Sic currite) fideliter ꝛ perseuerāter. d Ut comprehendatis) brauium eterne vite. Consequenter ponit exemplum de agonizantibus di. e Omnis qui in agone contendit) vt habeat victoriam.

f Ab omnibus se abstinet) que impediunt ipsam. g Et illi quidem vt corruptibilem) quasi dicat si faciunt hoc ꝓpter temporale premium: multomagis debemus hoc facere propter eternū abstinendo ab omnibus impedimētis nostre salutis ꝛ exercendo nos in omnibꝰ promotiuis: ideo concludit de seipso. h Ego igitur sic curro) per viam charitatis.

i Nō quasi in incertuꝫ) quia certus erat d̄ sua beatitudine futura per diuinam reuelationeꝫ. ij. ad Thimo. iiij. Reposita est mihi corona iusticie.

k Sic pugno) contra tentationes.

l Non quasi aerem verberans) non ianiter sicut ille qui aerē percutit.

m Sed castigo corpus meuꝫ) reprimendo carnis stimuluꝫ

n Et in seruitutem redigo) scꝫ rōnis recte cui vires sensitiue debent obedire. o Ne forte cum alijs predicauerim) eos inducendo ad opera perfectionis. p Ipse reprobus efficiar) per incautelam meā contra temptationē. lꝫ eni sciret se de numero electoꝝ esse vt ꝑdictum est tamen non debebat omittere aliquid de contingentibus ad salutē ꝯsequendā qꝛ sicut sub dei ꝑdestinatione cadit taleꝫ esse saluandū. ita etiā cadunt media per que ꝯsecuturus est salutē: vt qd̄ fit ꝑ opa taliuꝫ virtutū ꝛ hmōi: ꝓpter qd̄ dicit. ij. pe. j. cap. Satagite vt ꝑ bona opera certam vocationē vestrā ꝛ electionē faciatis. q Nolo eni vos ignorare frēs) imo diligēter attendere. r Qm̄ pr̄es nostri) de egypto exeuntes. s Oēs) taꝫ boni ꝙ̄ mali. t Sub nube fuerūt eos ꝓtegente contra estum ꝑ diē. Exo.

xiij.ca. a Et omnes mare transierũt)
Exo.xiiij.cap. b Et omẽs in moyse)
idest i ducatu Moysi. c Baptizati sũt
figuraliter tamen: q2 transitus ille ma/
ris ꝛ protectio nubis figurauerunt sa//
cramentum
baptismale.
d Et omẽs
eandẽ escã)
scz mannã.
Exo.xvj.ca.
que di spiri/
tualis: q2 nõ
virtute natu
re sed diuine
potentie fuit
data: ꝛ quia
fuit figura sa
cramenti eu
charistie q
spiritualiter
nutrit. e Et
omnes eun/
dem potum
spiritualẽ bi
berunt) scilicet aquam de petra addu//
ctam virtute diuina. Exodi. xxij. capitu.
Ideo dicitur potus spiritualis cuz dicit.
f Bibebant autem de spirituali) idest
potum datũ spirituali virtute.
g Consequente eos petra) idest pe//
tra eorum desiderijs obsequente: virtu
te tamen hoc prestante: dicitur etiam spi
ritualis q2 figurabat aquam gratie per
christũ dandam. ideo subdit.
h Petra autem erat christus) scilicz
figuratiue: eo modo loquendi quo ima
go Herculis: hercules nominatur.
¶ Questio fratris Antonij betõtini su/
per eandẽ epistolã Pauli apl'i. Castigo
corpus meũ ꝛc. pme eple Pauli ad Co/
rin. ix. cap. Super qbus verbis mouet
talis questio. Utrum pctm̃ pmoꝝ parẽ/
tuz fuerit ita grauissimũ: vt inde secuta
sit destructio humane nature. Ad cuius
dubitationis declarationẽ. Notandũ ẽ:
scd̃m dogtrinã doctoris nr̃i Petri de aq
la sup dis. xxj. scd̃i lib. sniaꝝ arti. vltimo
Quod lз peccatum illud ex se peccato
pmi angeli: maius vel grauius non fue
rit. Tum q2 pmus homo erat in carne
mentali. Tum q2 erat in voluntate ver/
tibili. Tum q2 peccauit in transgressiõe

ꝛ omnes mare tran
sierunt[a]. ꝛ omnes i
Moyse[b] baptizati
sunt[c] in nube ꝛ in
mari ꝛ omnes ean/
dam escam[d] spiritu
alem mãducauerũt
ꝛ omnes eundez po
tum spiritualem bi/
berunt[e]. Bibebant
autem de spirituali[f]
consequente eos pe
tra[g]. petra autem
erat christus.[h]

¶ Domina in sep//
tuagesima euange/
lium Matthei. xx.
capitulo.

In illo
tpe dix
iesus di
scipulis
suis pa
rabolã hãc. Sil'e ẽ
regnum celorũ [i]ho-

excusabili alio scz suggerente: vt i ibidẽ
beatus Bona. declarat. Tamen ex se//
quela pessima ꝛ grauissima: omnia pec/
cata in grauitate pcellit. Et q2 in sequen
tibus hoc ppono largius esse pbanduz
istud p nunc
scire suffici//
at. Q2 cum
natura hũa/
na ab aucto
re bono cõ/
dita bñ fue/
rit ipsaz i so
lo peccato d
prauatã fuis
se cognosci/
mus. Unde
Hierony. ad
metriadem
virginez scri
bens ait.
Quid istud
obsecro est.
quod ad om
ne peccatuz
aut erubescimus: aut timemus: ꝛ cul//
pam facti nunc rubore vultus: nunc
palore monstramus: ac trepidante ani/
mo etiam in minimis delictis testem re
fugimus cõscientia remordemur. Edi//
uerso aũt modo boni leti ꝯstantes itre
pidi sumus: idq3 si occultũ est palã etiaz
fieri volumus: vbiq3 testimoniũ est sibi
ipsi natura que hoc ipso declarat bonũ
suum: quo ei displicet. Hec ille. Sic eni
mirabiliter conditi sum9 vt Gregor. ait
vt ratio animã ꝛ anima possideat cor//
pus sed peccato interueniente: ita caro
menti repugnat. Ut apostolus ad Ro/
ma. vij. cap. dicat. Uideo aliam legẽ in
membris meis repugnantẽ legi mẽtis
mee ꝛ captiuantẽ me in lege peccati: q
est in mẽbris meis. Et ideo contra hanc
legem carnis peccato introductam ait
apostolus vbi supra. Castigo corpus me
um ꝛc.

Expositio litteralis.

Circa hoc euangelium duo tangũ/
tur. Primũ est vocatio ad laboris
exercitiũ. Scd̃m ad recipiendũ pmium.
ibi (cũ sero factũ eẽt). ¶ Circa pmiuz er
go dicitur. i Simile est regnum celo
rum) idest status ecclesie militantis.

mini patrifamilias[a]: qui exijt[b] primo mane conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta[c] cum operarijs ex ð nario diurno misit eos in vineam suaz. Et egressus circa horam tertiam[d] vidit alios stantes in foro ociosos ⁊ dixit illis. Ite ⁊ vos in vineam meaz. ⁊ quod iustum fuerit dabo vobis. Illi autē abierunt. Iterum autem exijt circa sextā ⁊ nonam horam[e]: ⁊ fecit similiter. Circa vndecimam vero exijt[f]: ⁊ inuenit alios stantes. ⁊ dicit illis. Quid hic statis tota die ociosi[g]. Dicunt ei:[h] qr nemo nos cōduxit. Dicit illis. Ite[i] ⁊ vos in vineam meam. Cum sero autem factum esset[k] dicit do

a Domini patrifamilias) Iste est deus pater: qui ita gubernat totum munduz sicut paterfamilias subditos in domo. b Qui exijt) Iste exitus non est per loci mutationē: sed ꝑ sue bonitatis diffusionez in creatura subiecta. Vinea ista ē vniuersalis ecclesia que a primo iusto colligitur vsqꝫ ad vltimum qui in fine mundi nascitur' est dicit Grego. Operarij aūt sūt doctores ⁊ ꝑlati a deo missi ad culturam huius vinee per ꝑdicationez ⁊ doctrinam. Primo ergo mane de' pater oparios conduxit: qr a principio mundi vsqꝫ ad noe aliquos sanctos patres ad eruditionē hominuz misit videlꝫ Adam Seth ⁊ Enoch ⁊ alios iustos. c Cōuentōe aūt facta ⁊c.) Conuentio ista ꝓmissio est vite eterne ꝓ labore: que quidem vita eterna dicitur denarius diurnus qui est equalis omnibus: quia vita eterna est equalis omnibus: quia a parte finis.

d Et egressus circa horam tertiaz ⁊c) Hora tertia intelligitur mundi discursus a tempore Noe vsqꝫ ad Abraam in quo aliqui sancti ad eruditionē aliorum missi sunt a deo vt Noe Sem Eber Thare Abraam ⁊ consimiles. e Iterum autem exijt circa sextam ⁊ nonam horam) Hora sexta fuit ab Abraā vsqꝫ ad Moysen in quo missi sunt abraā Isaac ⁊ Jacob ⁊.xij. patriarche. Hora nona a Moyse vsqꝫ ad xp̄m: vt tp̄e legis i quo ad eruditionem ppl̄i missi sunt Moyses Aaron Josue. iudices ⁊ reges ꝓphete ⁊ sacerdotes. f Circa vndecimā vo ⁊c)

Undecima hora intelligitur a tp̄e xp̄i vsqꝫ ad finē mūdi: in quo gētiles vocati sūt ꝑ predicationē apl̄orum: ⁊ aliorum ecclie doctoruz: ⁊ ꝓpter hoc dr̄ hic. g Quid hic statis tota die ociosi. Quia a p̄ncipio mundi vsqꝫ tūc laborare in bōis moribus neglexerant quasi tota die ociosi stabant. h Dicunt ei qr nēo nos ꝯduxit) idest null' doctor nullus ꝓpheta ad nos instruendū venit: qr lex ⁊ ꝓphete filijs isrl̄ dati fuerāt: vt illi spirituali sc̄titate fulgerēt ex quib' xp̄s scd̄m carnez erat nasciturus. i Ite ⁊ vos in vineā meā) Interponitur hic ꝯiūctio copulatiua: qr gētiles iudeis adiūcti sūt vt vna eccl̄ia ex ābob' fieret. k Cū sero āt factū eēt) Hic ponitur vocatio ad recipiendū p̄miū. Sero āt ab aliqb' hic dr̄ finis mūdi in quo vocabunt iusti ad receptionē p̄mij vt habet ifra. xxv. cap. Venite b̄ndicti p̄ris mei ⁊c. Sꝫ illud qđ sequitur vr̄ ꝯtradicere. s. qđ aliq̄ accipientes p̄miū murmurabāt aduersus p̄rem familias: qr nullus i fine mūdi p̄mium eternū receptur' murmurabit ꝯtra deuz sꝫ erit suo p̄mio ꝯtēt'. Ad qđ r̄ndet beatus Gre. ꝙ ista murmuratio nō est aliđ ꝙ dilatio p̄mij quā sustinuerūt p̄res sancti in limbo vsqꝫ ad passionem christi. Sed hec responsio nō videt ꝯueniēs: qr murmuratores hic dicunt neq̄: qđ non pōt dici de sanctis p̄ribus in limbo existentibus: ⁊ in fine parabole ꝯcluditur: multi sūt vocati pauci vo electi. Ex quo patet ꝙ parabola non solum se extendit ad electos: cuiusmodi sunt illi qui

in fine mundi recipient premiuꝫ: ⁊ ideo dicendum ꝙ sero hic accipitur ꝑ tempe gratie qđ incipit a christo. Unde Joannis.j. dicit. Gratia ⁊ veritas ꝑ iesuꝫ christum facta est. Et ideo dicit. Cum sero factuꝫ esset).i. cum tempus gr̃e aduenisset. a Dicit dominus vinee) idest deus pater. b Procuratori suo) i. hoi christo qui missus ē ad ꝓcurationem salutis humane. c Uoca operarios ⁊ redde illis mercedem) Ista merces bene intelligit gratia quia est quedam inchoatio glorie: cum gloria non sit aliud ꝙ gratia cōsumata. d Incipiens a nouissimis) quia in primitiua ecclesia gratia christi data est gentilibus qui vltimo venerāt ad fidem: iudeis pro maiori parte in infidelitate remanentibus. e Cum venissent ergo qui circa vndecimam horam venerant) idest gentiles.
f Acceperunt singulos denarios).i. donum gratie que est quedam inchoatio ⁊ arra glorie. g Uenientes autē ⁊ primi) idest iudei: qui a ꝑcipio legis date: deo seruiebant. h Arbitrati sunt quod plus essent accepturi) quia in primitiua ecclesia credebant qđ plus deberent habere de christi gratia: vnde reputabant gentiles indignos gratia dei scđm ꝙ dicit Actuū.xj.cap. vbi Petrus vidit lintheū submissum de celo in quo erant animalia quadrupedia ⁊ serpentia ⁊ volatilia imunda scđm legem: ⁊ dictum est Petro. Occide ⁊ manduca. in quo significabatur incorꝑatio gentiliū intra ecclesiā per fidem ⁊ gratiā: sicut patet ex littera sequenti: qꝛ a deo missus est Petrus ad predicandum Cornelio centurioni ⁊ aliis gentilibus. propter quod Petro abominationē habente de manducatione imundoꝝ scđm legem i quo significabatur vt dictum est: vocatio gētilium ad fidem: dictum est sibi a deo: qđ deus purificauit: tu ne cōmune dixeris. Et infra in eodem capitulo dixit. Petrus Cornelio ⁊ amicis suis. Uos scitis quoniam abominatio sit viro iudeo coniūgi aut accedere ad alienigenā: sed mihi ostēdit deus neminē communeꝫ aut immundum dicere hominem. i Acceperūt auteꝫ ⁊ ipsi singulos denarios) idest consimilē gratiā sicut ⁊ gentiles: ⁊ nō maiorem. Unde actuū.x.cap. dicit qđ ꝑdicante Petro cecidit spiritussanctus sup omnes qui audiebāt verbum. vicꝫ sup Cornelium ⁊ amicos ei⁹ qꝛ vt ibidē dicit: receperunt spiritū sctm̄ in signo visibili: ⁊ donum linguarū sicut acceperant apostoli ⁊ alij discipuli qui erant iudei i die pentecostes. k Et accipientes murmurabant aduersus patrēfamilias dicētes. Hi nouissimi ⁊c. qꝛ ad litteraꝫ in ꝑmitiua ecclesia cōuersi iudei murmurauerunt de hoc ꝙ consimilis gratia fiebat gentilibus sicut ⁊ ipsis. Unde actuū. xj. cap. dicit qđ cum Petrus rediisset in hierusalē baptizato Cornelio ⁊ amici eius disceptabant aduersus illū qui erant ex circūcisione. dicētes. Quare cōicasti cū illis qui habent ꝑpuciū ⁊ manducasti cū illis. Et ibidem. vj. cap. dicit. In diebus illis crescente numero discipulorum factum est murmur grecorum aduersus hebreos eo quod despicerētur in misterio quotidiano vidue eoꝝ. l At ille respondens) per diuinam reuelationeꝫ

minus vinee[a] procuratori suo[b]. Uoca operarios ⁊ redde illis mercedem:[c] incipiens a nouissimis[d] vsqꝫ ad primos. Cuꝫ venissent ergo qui circa vndecimam horam venerant[e] acceperūt singulos denarios.[f] Uenientes āt ⁊ primi[g]: arbitrati sunt qđ plus essent accepturi[h]. Acceperunt aūt ⁊ ipsi singulos denarios.[i] Et accipiētes murmurabāt aduersus patremfamilias dicentes.[k] Hij nouissimi vna hora fecerūt ⁊ pares nobis illos fecisti: qui portauimus pōdus diei ⁊ est⁹. At ille respondens[l] vni

apostolis factaz. a Uni eorũz dixit) Sicut aũt aliquãdo accipit numerus determinatus ꝓ indeterminato: ita etiã aliquãdo sumit vnitas ꝓ numero sicut supra dictum est: ꝙ Petrus loquebatur ꝓ omibus apostolis. ita similiter qd hic dicitur vni itelligitur eẽ dictum multitudini eorũz qui de gratia data gentilibus murmurabãt seu admirabant: ⁊ hoc factuz ẽ actuũ.xj. ca. vbi petrus rõnem reddidit iudeis murmurantib᷒ de hoc ꝙ baptizauerat Cornelium dicens: ꝙ ex diuina reuelatione fecerat: ⁊ qꝛ viderat spiritum sanctũ descendentẽ super gentiles: sicut super iudeos: vt habetur ibidem: Sequitur.

b Amice non facio tibi iniuriam) qꝛ iniuria non habet locũ vbi est mera gratia. ⁊ ideo si det gratiam cuicũqꝫ voluerit non faciet alicui iniuriam. c Nõne ex denario conuenisti mecum) qꝛ ad hoc aliquis venit ad fidẽ vt habeat gratiam in presenti: ⁊ gloriam in futuro.

d Tolle quod tuum est ⁊ vade).i. gratiam quã meruisti credendo legi ⁊ ꝓphetis de christo: qꝛ licet pma gratia nõ cadat sub merito: augmentũ tamẽ gratie cadit sub merito: qd quidẽ augmentuz datum est iudeis credentibus in christũ.

e Volo ãt ⁊ nouissimo huic dare) ⁊c. idest gentili vocato ab idolatria imediate sicut iudeo vocato a legis obseruantia. f Aut nõ licet mihi facere quod volo) quasi dicat sic: quia dei voluntas nullomodo potest esse distorta.

g An occulus tuus neqꝫ est) quia talis inuidia ⁊ iudiciuz procedebat ex humano defectu. h Quia ego bon᷒ sum) per essentiam: ⁊ ideo non possum male agere. i Sic erunt nouissimi primi) quia gentiles qui a iudeis erãt quasi viles reputati sunt conuersi deuote ad fidẽ christi. k Et primi nouissimi) qꝛ iu-

eorum dixit[a]. Amice non facio tibi iniuriam[b]. Nonne ex denario conuenisti mecum.[c] Tolle qd tuum est ⁊ vade.[d] Volo autez ⁊ huic nouissimo dare[e] sicut ⁊ tibi. Aut non licet mihi qd volo facere[f]. An oculus tuus neqꝫ est[g] quia ego bonus sum.[h] Sic erũt nouissimi primi[i]: ⁊ primi nouissimi[k]: Multi.n. sunt vocati:[l] pauci vero electi.[m]

dei qui fuerant populus peculiaris ipsi᷒ dei: propter infidelitatem sunt ab eo deiecti: hoc est qd subdit. l Multi eniz sunt vocati) ad fidem xpi. m Pauci vero electi) quia pauci de iudeis comparatiue crediderunt i cristuz: ⁊ de credentib᷒ multi reuersi sũt ab ecclesia ⁊ adhuc reuertũtur ad vomitum. Expositio moralis.

Moraliter ãt potest exponi parabola ista de vocatis ad gratiam scdm diuersas etates: ita ꝙ hora pma significat pueritiam. Hora tertia iuuentutem qꝛ sicut tunc sol incipit ascendere ⁊ caloreз ostendere: sic in iuuentute calor naturalis in homine. Hora sexta etatez virilem: qꝛ tunc homo est in statu perfecto: sicut sol in celi medio. Hora nona senectutem: in qua calor naturalis incipit in homine refrigescere. Undecima ṽo significat senium: qꝛ tunc homo est ꝓpe mortis occasuz. Vocant aũt operarij omibus istis horis: qꝛ aliqui vocãtur ad fidem per gratiaz operantẽ in pueritia. Alij in iuuentute: ⁊ sic de alijs etatibus: ⁊ omnes habebunt denariũ diurnuz: qꝛ qñtumcũqꝫ homo tarde ad gratiã vocetur: dum tamen in ea perseueret hꝫ gloriam eternam. Contingit etiã quãdoqꝫ quod ille qui vocatur in senectute consequitur tantam gratiam ⁊ gloriã a deo sicut ille qui in iuuentute vocat. Tuz ex diuina liberalitate. Tum ex ipsius vocati feruẽti voluntate ⁊ operatione.

Sequit questio fratris Antonij Betontini super idem euangelium Matthei.xx.capi ibi. Multi sunt vocati pauci vero electi.

Super quibus verbis dubitatio talis mouet. Utrum adeo peccatuz humane nature cõtrariat: ⁊ adeo libertas eius ex ipso pctõ debilitatur: vt ex se

homo dei mandata seruare nō valeat: & virtutes ad bene operandū peccatum impediat. Et breuiter ex sententia beati Bona. Ric. atq3 doctoris subtilis super dis. xxv iij. ij. libr. sententiaꝝ rūderi pōt. Quod pce- pta diuia ser uare & virtu tes vel dona gratuita ad bñ operan- dum exerce- re duplr pōt intelligi: vel ſm actū hu- manū vl ſm pcipientis & dona gratui ta dantis vo tum Et pmo mō mádata ſuari atq3 ad bñ opandū ṽtutes exercē pñt. tñ nō meritorie. Nulla eni virtus: vl opatio bona dici debet: nisi ad finē vlti- mū. i. ad dei fruitionē sit ordinata. Ac- tus aūt human⁹ l3 ſm se moralis & bo nus possit esse sicut quedá opatio mul- toꝝ philosophoꝝ: ñ tñ sine charitate me ritori⁹ atq3 pfectus. Uñ ad Cor. xiij. ca. Paulus ait. Si distribuero i cibos pau perū oēs facultates meas: & si tradide- ro corpus meū ita vt ardeá: charitatem aūt nō habeá nihil mihi pdest. Hinc est qō multi quib⁹ gr̃a solū inest gratis da- ta: bñ vident opari: & tñ meritū inde nō credunt acqrere: q2 opa eoꝝ nesciūt vel nolunt ad finē debitū ordinare. Uñ phi losophus in. viij. li. phisicoꝝ dicit. Uir- tus est dispositio pfecti ad optimū. Sed scdo modo idest ɋtum ad pcipiētis vo- tu3: scd3. s. voluntate dei qui vult oia cū charitate fieri: facultatē arbitrij dñi má data hō seruare no pōt: nisi ei gr̃a gratū faciens auxiliū prebeat. Jccirco ad Thi mo. cap. Pau. ait. Finis pcepti est chari tas. Et ad Roma. xiij. ca. dicit. Qui dili git pximū legem impleuit. Peccatū ṽo cōtra charitatē faciens nō tantū a prece ptoꝝ obseruatiōe & a virtutū exercitatō ne hominē & suá potestatē arbitrij retra hit: verum etia3 ad mala eligenda quasi per consuetudinē cogit. Hinc Hierony.

¶ Dñica i. lx. epl'a Pau. ad Corinth. ij. xj. cap.

Rés liben ter [a] suffer tis isi piētes cu3 si tis ipsi sapientes. [b] sustinetis enim [c] si quis [d] vos in serui tutem redigit [e] si quis deuorat [f] si qs accipit. [g] si quis ex- tollitur. [h] si quis in faciem vos cedit. [i] Secundum igno- bilitatem dico: [k]

ad demeriádem virginem scribens ait. Neq3 ṽo alia nobis causa quoq3 difficul tatē bñ faciendi facit. ꝙ longa consuetu do vitioꝝ: que nos cum inficit a paruo paulatimq3 p multos corrūpit annos: ita vt postea obligatos si bi & astrictos tenet: vt vi3 quodámo- do videatur hēre nature. Jccirco cu3 mlti sint xpi ani qui ad p ceptoꝝ obſ- uationem & ad virtutum exercitatio- nem vocant tñ peccato ɖ tenti pauci sunt qui in numero electoꝝ reperiat. Hinc dñs dixit multi sūt voca ti &c. Expositio litteralis.

a FRatres libēter) Hic oñdit apl's ꝙ Corinthij debēt ipm suppor- re. nā in hoc supportabát falsos apl'os. diceban eni se esse iudeos natiōe & de se mie Abrae descēdisse: & p hoc volebant aliqua dicta sua falsa hēri in reuerentia Et imponebát multa grauamina eis. Apl's aūt nullum pter qō magis debe- bat supportari in hoc ab his: & hoc est qō dicit. Libenter eni suffertis insipien- tes. i. falsos apl'os de carne gloriantes & malo modo. b Cum sitis ipsi sapi entes) ironice loquitur. i. isipientes. c Sustinetis eni3). i. patient tolleratis d Si quis) pseudo apl'oꝝ. e Uos in seruitutē redigit) volebant enim eos subijcere seruituti legis dicentes eos de bere ſuare legalia cū euágelio. f Si qs deuorat) q2 de bonis Corinthioꝝ vi uebant laute. g Si qs accipit) bona vr̃a decipiēdo vos falsis ṽbis. h Si qs extollit) q2 iactabát se sup Corinthi- os dicētes se filios abrae. Corinthios át filios gentiliū idolatrie deditoꝝ & icir- cūcisoꝝ. i Si qs i faciē vos cedit). i. in pñtia vr̃a ɔtumelias vobis infert qō faciebát pseudo apl'i iproperando eis im mediate dcá & ɔsilia. iō subdit. k Scd3

ignobilitatē dico) q.d. talia mala susti- netis ab eis tanq̄ ignobiliores ipsis: nō tū a nobis. q2 nullū tale intulim⁹ vobis
a Quasi nos infirmi fuerim⁹ in hac p te), i. deficiētes in illis de quib⁹ gl'iant falsi apl'i: qđ

primo se prefert quātum ad mala sibi il lata. secūdo q̄tuz ad voluntarie assum- pta ibi in itinerib⁹). tertio ꝯfirmat q̄daz dicta ibi. Si gloriari opz.) Circa primū dicit. Ut minus sapiens dico) idest si vi- deo: vobis

est falsuz: vt ex p̄dictis: & magis ex se- quentibus apparebit.
b In q̄ qs audet) Posi tis rōnibus comendatio nis sue. Hic incipit se cō- mendare. Et p̄mo se pseu do apl'is ad- equādo. Po se eis p̄feren do ibi: vt mi nus sapiens

quasi nos infirmi fuerimus in hac p- te.[a] In quo qs [b] au det [c] in insipientia dico aude o & ego[d] hebrei sunt[e] & ego[f] Isrl'ite sūt[g] & ego[h] semen abrae sunt[i] & ego[k]. Ministri chri sti sunt[l] & ego[m] vt minus[n] sapiēs dico plus ego[o]. In labori

bus plurimis[p]. i car cerib⁹ abūdantius[q] in plagis supra mo- dū.[r] in mortib⁹ fre- quenter.[s] A iudeis qnquies quadrage- nas[t] vna min⁹ acce pi. ter v̄gis ces⁹ sū[u] semel lapidat⁹ suz[x] ter naufragiū feci[y] nocte. & die in pro- fundum maris fui[z]

insipiens me pseudo apo- stolis adeq̄- do: adhuc vi debor vobis min⁹ sapiēs me eis p̄ferē do o Pl⁹ ego). i. cū fa ciaz hoc me ostendo mi- nistrū xp̄i pl⁹ esse q̄ ipsi. q2 plura mala passus suz p pter ministe riū xp̄i. ideo

Dicit ergo. b In quo qs) illorum. c Audet) seip̄z comēdare d In insi pientia dico audeo & ego) q.d. lz sit insi pientia seip̄z comēdare illo mō quo pseu do apl'i se comēdant tū audeo hoc face re. lz al'r q̄ ipsi vt dictū est. Et iō apl'orūz comēdatio nō erat insipiētia s̄m verita tem. sz tm̄ s̄m aliquoꝝ Corrinthioꝝ opi nionē. Nō obstante tū hac opiniōe apl's audebat comendare: falsis apostolis se equando: vt sic eoꝝ iactantiam repelle- ret dicens. e Hebrei sunt) idest de li gua & natione hebraica gl'iant. f Et ego) suz. s. sic ipsi. g Israelite sūt). i. gloriant quod de patriarcha Jacob de scenderunt. h Et ego) similiter de- scendi. i Semen abrahe sunt) cuius semini facte sūt ꝓmissiōes. k Et ego) sum de eodem semine. Et ideo de homi nibus istis possum gl'iari sicut & isti. l Ministri christi sunt) tantū s̄z appa rentiam. m Et ego) sum scd̄m veri- tatis existentiam. n Ut minus) hic consequēter se prefert. Et p̄mo q̄tuz ad mala perpessa. scd̄o q̄tum ad bn̄ficia re cepta. Capitulo sequenti. Prima in du- as: quia primo prefert se in malis que pertulit. secundo in his que euasit. ibi damasci. Prima adhuc in tres: quia

subdit. p In laboribus plurimis) ex iudeoruz persecutione. s. plus fui q̄ ipsi. Et sic intelligit de sequenti. q In car ceribus abundātius) p p̄dicatione euā- gelij. r In plagis supra modū) inter hoies consuetum. s In mortib⁹ fre quēter). i. in p̄iculis mortis: & hec omia patent ex actib⁹ aploꝝ. Cōsequēter expli cat de plagis sibi illatis dicēs. t A iu deis qnqes &c). Deute. xxv. cōmittitur iudicibus quod p minoribus culpis: p quibus mors nō est inferenda: imponāt plagas & verbera: ita tū qđ quadrage- nariū numerū ictuū nō excedāt. Sapiē- tes vo iudeoꝝ ad p̄tendendū pietatē or- dinauerāt q̄ de illo nūero aliqd dimitte retur plus vel min⁹ ꝓut rōnabiliter vi- deret rōne delicti vel ꝯditionis verberā di: & sic de alijs circūstantijs: & q2 Pau- lus erat eis odiosus: subtrahebāt de dcō numero minus qđ poterāt. s. vnū ictuz. u Ter virgis cesus suz) Actuū. xvj. ca. x Semel lapidatus suz) in ciuitate Ly chaonia. Act. xiiij. capitu. y Ter nau- fragium feci). i. passus fui. de hoc semel hētur Act. xxvij. ca. & de alijs tenēdū est q̄ nō oia pauli p̄icula scripta sūt. z No cte & die i ꝓfūdū maris fui). i. p magnū tp̄s aduersas ptes tre & isulas nauigādo

In itineribus sepe[a] periculis fluminū[b]: periculis latronū[c] periculis ex genere[d]: periculis ex gétibus[e]: periculis in ciuitate[f]: periculis in solitudine[g]: piculis in mari[h]: periculis in falsis fratrib[9][i] In labore[k] ⁊ erumna[l]: in vigilijs multis[m]: i fame ⁊ siti[n]: in ieiunijs multis i frigore ⁊ nuditate[o] preter illa[p] que extrinsecus sunt instātia mea q̄tidiana[q]: solicitudo omnium ecclesiarum. Quis[r] ifirmatur ⁊ ego nō infirmor[s]: quis scādalizatur[t] ⁊ ego nō vror[u]. Si gloriari[x] oportet: q̄ infirmitatis mee sunt gloriabor[y]: deus ⁊ pater dñi nostri iesu xp̄i scit qui est bñdictus in secula: qđ nō métior. Damasci[z] prepositus gentis a re-

ꝓ predicatōne euangelij. vt patet in actibus apostoloꝝ in pluribus locis. Alij exponunt dicentes: quod naufragiuȝ passus sub aqua stetit per diem ⁊ nocteȝ diuina virtute eum ꝓtegente. a In itinerib⁹) Hic consequēter ostendit propositum quā tum ad mala volūtarie assumpta: ⁊ p̄mo de malis exteriori bus. scđo de interioribus ibi p̄ter illa. Circa primū dic̄. a In itineribus sepe) .s. fui pro predicatōne euangelij: ⁊ sic intelligat̄ de sequētib⁹. b Pericul̄ fluminū: inūdantium in hyeme: ⁊ sic sunt magna pericula in transitu eorum. c Periculis latronuȝ) diabolo eos incitante vt predicationē eius impediret. d Periculis ex genere) idest ex iudeis volentibus paulum occidere: vt patet ex actibus apostoloꝝ in plurib⁹ locis. e Periculis ex gentibus) .i. ex gētilibus mortem eius querētibus qr contra ydolatriam p̄dicabat: ⁊ sic nec inter suos nec inter alienos securus erat. f Periculis in ciuitate) cōmota cōtra me vt patet actuum. xviij. ca. de Epheso. g Periculis in solitudine) a bestijs occurrentibus: vt patet de vipra eum mordente. Actuum. xxiij. capitu. h Periculis in mari) scȝ a piratis quia pericula ex mari ꝓueniētia supra in naufragio exp̄ssa sūt. i Periculis i falsis fratribus) quod ē periculosi⁹: qr nulla pestis efficatior ad nocenduȝ q̄ȝ familiaris inimicus. k In labore) scȝ corpali opando ꝓprijs manibus de nocte. vt libere posset p̄dicare de die. vnde dicitur actuū. xx. ca. Ad ea que mihi opus erāt ⁊ his qui mecū sunt ministrauerūt manus iste. l Et erūna) que est lassitudo ⁊ defectus ꝯñs ad laborē. m In vigilijs multis) vt vacarē labori manuali vt dictuȝ est: ⁊ aliqñ orōni. n In fame ⁊ siti) nā aliqñ cibus ⁊ potus deficiebāt: ⁊ aliqñ a cibis habitis abstinebat ad domādū carnē ꝓpter alioꝝ exemplū: iō seq̄t̄. in ieiunijs multis. o In frigore ⁊ nuditate) qr frequēter exponebatur frigori. nec tñ habebat sufficiens tegumētū. p Preter illa). Hic ostendit ad ꝓpositū q̄ȝtum ad mala assūpta in iteriorib⁹ di. p̄ter illa q̄ extrinsec⁹ sūt) .i. p̄ter mala iā enūerata q̄ me affligūt interius de q̄bus subditur. q Instātia mea quotidiana ⁊c. Incūbebat eni sibi quotidie intēdere sollicite regimini ecclesiaꝝ in magna afflictione mentis. iō subdit̄. r Quis) in eccl̄ia q. d. (infirmat̄) i fide ⁊ morib⁹. s Et ego nō infirmor) dolēs de malo ei⁹. q. d. nullus. t Quis scandalizat̄) ruens in pctm̄ exēplo alteri⁹. u Et ego non vror) ꝑ passionē. q. d. nullus. x Si gl̄iari) hic ꝯñter ꝯfirmat q̄dā dicta p iuramentū di. Si gl̄iari oȝ) ⁊ accipit̄ hic si ꝓ qr: qr optebat eū sic facere ad repellēdā iactantiā pseudo apl̄oꝝ vt p̄dictū est. y Que infirmitatis mee sunt gl̄iabor) i. q̄ ꝑtinent ad ifirmitates: hoc dicit ꝯtra falsos apl̄os q̄ d̄ nobilitate gn̄is ⁊ sl̄ib⁹ ad mūdanā gl̄iaȝ ꝑtinētib⁹ p̄ncipl̄r gl̄iabāt̄. Et ꝯfirmat dcā iuramto di. De⁹ ⁊ pr̄ dñi nr̄i iesu xp̄i scit q̄ ñ mētior. z Da

masci). Hic cõiter enũerat mala q̃ euasit: ⁊ hoc in quodã pticulari. Dũ enim pgeret Damascũ ad psequẽduz xp̃ianos miraculose fuit cõuersus: ⁊ cõfundebat iudeos q hitabant Damasci: pp qđ suaserũt ꝑposito ciuitatis vt caperet ⁊ occideret: vt hẽtur actuũ.ix. ca. Et hoc ẽ qđ dicitur.

a Custodiebat ciuitatẽ. Damascenorum).i. custodiri faciebat p hoies armatos. b Ut me comprehẽderet) ⁊ traderet iudeis ad occidendum.

the regis custodiebat ciuitatem damascenorũ [a]: vt me cõprehenderet [b]. Et p fenestram [c] in sporta dimissus sum [d] p murum. Et sic effugi manus eius [e]. Si gloriari [f] oportet ñ expedit quidẽ [g]. veniã aũt [h] ad visiões ⁊ reuelatões dñi [i].

c Et per fenestram) scilicet domus adherentis muro ciuitatis. d In sporta dimissus sum) scilicet a xp̃ianis. e Et sic effugi manus eius). Sed ex hoc videtur qđ non fuerit sufficienter confisus in domino qui poterat eum ꝓtegẽ. Dicendum qđ homo in piculo positus: nõ debet ad diuinum auxilium confugẽ contemnendo humanum: q: hoc est tentare deum. Ideo debet vti auxilio humano q̃tum potest: ⁊ residuũ dimittere diuino: quod apostolus fecit in ꝓposito.

¶ Questio. Sed hic obijcitur. q: Joan. x. dicitur Mercẽnarius ⁊ qui non ẽ pastor videt lupum venientem ⁊ dimittit oues ⁊ fugit: sic autem videtur apostolus fecisse ergo ⁊c. Dicendum q aliquãdo queritur persona prelati tm̃ ⁊ tũc debet curam alteri cõmittere ⁊ se absentare: ⁊ maxime qñ ꝓuatur ad maiora. Et sic helias fugit Jesabel.iij. Regum.xix. ca. Et siliter paulus fugit hic manus prepositi: ⁊ de tali persecutione dicit salua. Matth.x.ca. Cum aũt psequẽtur vos in ciuitate vna fugite in aliã. Aliqñ vo queritur grex cũ plato: ⁊ tunc platus dz preponeꝛ vtilitatẽ gregis saluti sui corporis

¶ In additionibus. expositio aliquorũ doctorum circa dictuz ca. xj. Ubi dicitur in postilla. Cum sitis ipsi sapientes ⁊c.

Additio. Quod dr cũ sitis ipsi sapientes ꝺm glos. non intelligiꝛ hyronice. sed exponitur.i. deberetis esse sapiẽtes. In eodẽ ca. vbi dꝛ in postillis) a iudeis quinquies vna minus accepi) Additio. Plage seu verbera que imponebãtur iudeis p transgressione ꝑceptoꝝ legis sp erãt i numero quadragenario minus vna nec plus nec minus dabãtur alicui: vt habeꝛ libro qui dicitur Machoch. qđ sonat plagas. Unde apostolo tanq̃ transgressori legis sicut ⁊ alijs transgressoribus equalẽ numerum plagaruz imponebãt nõ addẽdo vel minuendo. Replica. In cap. xj. de plagis Apl̃i dicit postil. q committebatur iudicibus numerus plagarum sic q quadragenarium numerum non excederẽt: vt habetur Deute.xxv.c. Burgensis autem allegat librum Machoch ad oppositum Qui vult dimitteꝛ textum sacre scp̃ture ⁊ credere Burgensi ⁊ suo machoch: poterit ego non.

¶ Sequitur expositio lr̃alis capitu.xij.

f Si gl̃iari) Postquã apl̃us pretulit se pseudo apl̃is in malis perpessis. Hic cõsequenter prefert se eis in bonis a deo sibi collatis. Et diuiditur in duas partes. Quia primo ponit suã cõmẽdationem. Secundo subdit excusationem ibi. Factus suz insipiens. Prima in duas: quia primo declarat donum dei collate sibi gr̃e. secundo remedium contra periculũ superbie: ibi. et ne magnitudo. Prima in duas: quia primo ponit dei donum. Secundo de hoc qualiter sit gloriandũ ibi: pro huiusmodi gl̃iabor. Prima adhuc in duas: quia primo ponit donum in generali. Secundo magis in spãli ibi: scio hoiez. Circa pmũ dicit) Si gl̃iari opz).i. q: me gl̃iari opz me cõmẽdãdo rõe pdcã cap̃. ꝑcedẽti. g Nõ expedit qdẽ).i. nõ est bonum commendare seipsum absolute: sed tantum in casu necessitatis. In quo casu erat apostolus vt supradictum est ideo subditur.

h Ueniaz autem) in commendando meipsum. i Ad visiones ⁊ reuelatões domini). Est autem visio quando aliq̃ videtur visiõe corpali vel imaginaria.

quoꝝ tñ intellectus eſt occultus. Reue-
latio v̊o qñ taliuȝ aperit intellect⁹: ⁊ iſta
duo aliqñ ſeperantur. ſicut Baldaſar vi
dit manũ ſcribentẽ Danielis. v. capitu. ⁊
Pharao ſpicas Geñ. xlj. capi. Ille vigi-
lans. iſte dor
miẽs tñ non
intellexerũt:
ſed Joſeph ⁊
Daniel q vi-
ſiones expo-
ſuerant: ⁊ iõ
iſti habuerũt
viſiones tm̃.
iſti v̊o reue-
lationes. Aliquãdo aũt coniungunt qñ
vtrunqȝ fit. ſicut Daniel. vij. capi. vidit
quatuor beſtias aſcendẽtes de mari ⁊
intellexit quid ſignificarent. Iterum ad
uertendũ qđ talia aliquando fiunt per
ſpiritũ malignum deo ꝑmittente. Sicut
fiebant ꝓphetis Baal. ꝓphetis autẽ ſan-
ctis fiebant per ſpirituȝ ſctm̃. Paulo v̊o
vtrũqȝ factũ eſt frequẽter a ſpiritu diuio
Ideo dicit ad viſiones: quo ad primum
Et reuelationes: quo ad ſcđm. dñi. quo
ad tertiũ a Scio hominẽ) Hic cõſe-
quenter explicat magis in ſpãli. Et ṗmo
ponit tp̃s viſiõis. Scio hominẽ in xp̃o)
i. vnitũ xp̃o per fidẽ charitate formatã:
hoc ſciebat ð ſe que quaſi de alio loque
batur p reuelationẽ. b Ante annos
quatuordecim). Si qs conſideret inue
niet qđ fuit circa ṗncipiũ ſue ꝯuerſionis
q2 ꝯuerſus fuit eodẽ ãno quo paſſus fu
it xp̃s. vel cito poſt circa finẽ Imperij ty
berij ceſaris: cui⁹ ſucceſſit Gaius iperãs
quattuor annis. poſt quẽ Claudi⁹ octo:
cui ſucceſſit Nero: cui⁹ tempe paſſus fuit
apoſtolus: ⁊ ſic iter Tyberiũ ⁊ Neronẽ
fluxerunt. xij. anni ⁊ ſic duob⁹ annis ad
ditis de tpe Tyberij qui nõ ſtatim mot⁹
fuit poſt ꝯuerſionẽ Pauli: q2 imperauit
xxiij. annis ⁊ ſic fuerũt. xiiij. anni. Ideo
ſatis ꝓbabiliter dicunt aliqui: qđ hanc
excellentẽ viſionẽ habuit in damaſco in
illo triduo in quo non vidit corpaliter
nec manducauit neqȝ bibit. Cõmemo-
rat autem Apoſtolus hoc tempus: quia
ſi tantũ placuit deo a ṗncipio conuerſio
nis ſue: adhuc erat magis placens ei ꝓ-
pter multa bona opa que fecerat interi

Scio hominem[a] in chriſto annos quatuordecim [b] ſiue in corpe ſiue extra corpus [c] neſcio de⁹ ſcit raptum huiuſmodi [d] vſqȝ ad tertiũ celum [e]. Et ſcio huiuſmodi hominem [f] ſiue in corpore ſiue extra corp⁹ neſcio de⁹ ſcit: qm̃ raptus eſt

⁊ hoc totum eſt ad confutationẽ pſeu-
do apoſtoloꝝ ⁊ ad declarationem fidei
chriſtiane. c Siue in corpore ſiue ex
tra corpus ⁊c.) Licet enim apl̃us tunc
ſciuerit ſe fuiſſe in ſpũ i celo Empireo: ⁊
corpus ſuuȝ
in terra fuiſ-
ſe: tñ neſcie-
bat vtruȝ tẽ
pore illi⁹ viſi
onis ſepara-
ta fuerit aĩa
a corpe per
mortẽ: ⁊ re-
unita fuiſſet
diuinit⁹ corpore tranſeũti viſione: vel ſi
ꝑ tunc fuiſſet vnita corpori ſicut forma
tamen ab vſu ſenſuũ ſepata. d Ra-
ptum hmõi). Raptus ꝓprie iportat quã
dam violentiã alicui⁹ rei cõtra motũ na
turalẽ ſibi: quod poteſt eſſe dupliciter.
Uno modo q̃tuȝ ad terminũ mot⁹ vt ſi
lapis moueat ſurſum. Alio mõ q̃tuȝ ad
modũ mot⁹: vt ſi lapis p ipulſum violẽ-
tum ferat deorſum velotius q̃ natus eſt
moueri. Anima v̊o nata eſt moueri i de
um: tñ modus cõnaturalis ſm ſtatũ vi-
te pñtis eſt qđ in cognitionẽ diuinã aſcẽ
dat per cognitionẽ ſenſibiliũ: ⁊ ſic vtẽs
ſenſibus. ⁊ ideo qñ rapit ad diuinoꝝ co
gnitionẽ a ſenſibus abſtracta: eſt ibi quĩ
dam raptus inq̃tum hoc fit p̃ter motuȝ
ſibi tñ naturalẽ. Poſt reſurrectionẽ v̊o
qñ erit in corpe glioſo opus intelligẽtie
nullo mõ impediẽte rapt⁹ nõ hẽbit locũ
e Uſqȝ ad tertiũ celum). ſ. Empyreum
f Et ſcio huiuſmodi hoiem). Dicunt
aliqui qđ apl̃us hic tangit aliũ raptum
a ṗmo: dicentes qđ bis fuit ſic rapt⁹. Se
mel in ṗncipio ſue conuerſiõis: ⁊ ad hoc
referũt qđ dictum eſt. Et iterũ ſemel qñ
orans in templo fact⁹ fuit in ſtuporẽ mẽ
tis: vt habet Act. xxij. cap. Et ꝓpter hoc
vt dicunt in hac viſione dicitur: qđ rapt⁹
eſt in paradiſum. in preſenti v̊o dicit ad
tertium celuȝ: diſtinguẽdo hanc ab illa
ſed hoc dictũ non ẽ veriſile: nã illa viſio
que fuit in templo fuit iminente iaȝ apli
captione ⁊ ductiõe apud romã. Ipſe v̊o
iã ante ſcripſerat eplam hanc a troade
vt patet p hieronymũ in ꝓlogo hui⁹ epi-
ſtole: ꝓpter qđ dicendũ: qđ non loquit

in paradisum. ꝛ au-
diuit archana ver-
ba[a]: que nō licet ho
mini loq. Pro hu-
iusmodi [b] gloria-
bor. [c] pro me aūt ni
hil [d] gloriabor nisi
in infirmitatibꝫ me
is. [e] Nam ꝛ si volue
ro gloriari [f] nō ero
insipiens [g] veritatē
eni dicā parco āt [h]
ne qs me existimet [i]
supra id qd videt
in me [k]. aut audiuit
aliquid ex me. [l] Et
ne magnitudo [m] re-
uelationuz extollat
me [n] datus est mihi
stimulꝰ carnis mee [o]

hic de alia visione: sed de eadem ꝓsequit
nec valet quod obijcit de padiso: qꝛ qd
ꝑus nominauit tertiū celuz hic nomiat
paradisum. Celum eni Empyreū quod ē
locus beatoꝝ dicitur tertiū celum respe-
ctu celi cri-
stallini ꝛ sidō
rei. ꝛ dicitur
empireum a
pir quod est
ignis: ꝓpter
similitudinē
claritatis. Di
citur ēt para
disus a sua-
uitate dulce-
dinis que ibi
habet ꝛ vtꝫ
qꝫ exptꝰ fuit
aplus: ꝓpter
qd nomina-
uit ipuz ꝑmo tertiū celum ꝛ postea para
disuz. a Et audiuit archana verba)
hic ponit auditꝰ ꝓ visu: sicut aliqñ fit co
uerso in scriptura. Exo. xx cap. Popu-
lus videbat voces ꝛc. Uidit eni paulus
tunc nudā diuinā essentiā. Sicut dicit au
gustinꝰ ad paulinū de videndo deo. Dici
tur etiā illa visio hic auditio: qꝛ paulus
ibi fuit instructꝰ de secretis diuinis que
sunt incōprehēsibilia: ꝛ p ꝯñs inenarra
bilia. Jō subdit: ꝛ que nō lꝫ hoi loq ꝛc.
b Pro hmōi) hic ꝯñter ondit apls qua
liter sit de hmōi gloriandū. Circa quod
sciendū qꝫ in hoie duo cōsiderant: s. ipse
hō: ꝛ donū dei: qd est i ipso. Si ergo glo
riet de dono dei ingrātuz hꝫ illud a deo:
bona est gliatio qꝛ gliatur in deo. Si āt
gloriet de dono q̈si a se habito mala est
gloriatio. Jō dicit. j. ad Corin. iiij. capi.
Quid aūt hēs qd nō accepisti. Si autem
accepisti qd gloriaris q̈si non acceperis.
Jō dicit apls. Pro hmōi. s. visioibꝰ ꝛ do-
nis a deo mihi collatis. c Gliabor) i
dño. d Pro me autem nihil) i. a me
nullā habeo materiā gliandi. e Nisi
in infirmitatibꝰ meis) i. a me tm̄ habeo
infirmitatem ꝛ defectum. Osee. xiij. cap.
Perditio tua israel ex te est ex me tm̄mō
auxiliū tuū. f Nam ꝛ si voluero glia
ri) de donis a deo mihi collatis. g Nō
ero insipiēs) qꝛ nō faciam hoc ianiter ꝛ

sine cā. h Parco autē) i. parce me
laudo. i Ne quis me existimet) scꝫ
gloriari inaniter. k Supra id quod
videt in me) i. in conuersatione mea.
l Aut audiuit aliqnid ex me) i. ex do-
ctrina mea.
multa enim
dōa latebāt
in aplo que
non manife
stabat nisi ꝓ
ut ꝛ quādo
ad dei gliaꝫ
ꝛ fideliū sa-
lutē expedie
bat. m Et
ne magnitu-
do. Posita
magnitudie
collate sibi
gratie. hic cō
sequēter declarat remediū sibi datū con
tra periculum superbie: ꝛ diuidit in tres
partes. quia ꝑmo ponitur remedij ra-
tio. scdo ponitur amotionis petitio ibi:
propter quod. tertio domini responsio
ibi: ꝛ dixit mihi. Circa primū sciendū qꝫ
sicut medicus corporalis permittit vel ꝓ
curat minorē lesionem: vt curet maiorē
Jta deus aliquando permittit sanctos
corporaliter affligi vel tentari ꝛ aliquā
do labi in peccata minora: vt a maiori-
bus preseruent: qꝛ sic humiliati recur-
runt ad diuinuz auxiliū de se vel suis me
ritis nullatenꝰ confidentes. Superbia
vero est radix omniū maloꝝ. Ecclesiasti
ci. x. cap. Jnitium ois peccati supbia cuiꝰ
frequēter est occasio singularis excellen
tia ēt i ꝟtutibꝰ. Sic ēt erat i aplo. Tū ꝓp
spālez electionē. Act. ix. ca. Uas electōis
mihi ē iste. Tū ꝓp archanoꝝ dei cognitō
nē in rapto vt dcm̄ ē. Tū ꝓp itegritatem
ꝟginalē. j. ad Cor. vij. ca. Uolo āt omēs
vos hoies sicut meipꝫ ꝛc. Et ꝓp alia do
na prima ꝓp qd dñs dedit ei remediū cō
tra eleuationē supbie de q̄ dicit. m Et
ne magnitudo reuelationū diuinarum.
n Extollat me) supbiēdo. o Datꝰ
est mihi stimulus carnis mee) vt p infir-
mitatē corpis ꝯseruet humilitas mētis.
Dicit eni ad litterā qd grauiter fuit vexatꝰ
ilyaca passiōe. vel stimulus carnis dicit

tētatio pctī carnalꝭ q̄ forti⁹ ↄcupiscentiā mouebat post reuelatiões quā añ deo ꝑmittente: tñ ipsaȝ refrenabat cū adiutorio diuine grē. a Angelus sathane qui me collaphizet) illam passionem ilyacā concitando vel carnis cõcupiscentiam suis tē ptationibus incendēdo. b Propter quod) Hic consequēter ponitur circa dictum remediū apostoli petitio.

Angelus sathane[a]: qui me colaphizet propter quod[b] dominuȝ rogaui vt discederet a me[c] ⁊ dixit mihi[d]: Sufficit tibi gratia mea.[e] Nam virtus in infirmitate perficit[f]. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis vt inhabitet in me virtus christi.[g]

Circa quod sciendum q̄d infirmus ingnorans medici processum quando imponit sibi mordax emplastrum rogat medicum vt remoueat ipsum: quem tamen medicus non exaudit ad nutū: licet exaudiat ipsum ad bonum: sciens infirmitateȝ suam aliter nõ posse curari. Sic apostolus sentiens passionem ilyacaȝ sibi grauem: vel temptationem carnis sibi periculosam: petyt a summo medico ista remoueri. Et hoc ē quod dicit (ꝓpter quod ter dominuȝ rogaui) idest pluries vel forte totiens petyt ⁊ nõ plus. c Ut discederet a me) affligens me corporaliter vel tentās vt predictum est) Et dixit) Hic consequē ter ponit domini responsio: ⁊ diuiditur in duas partes. Quia ꝓmo ponitur domini responsionis actus. Scd̄o ei⁹ effectus: ibi libēter igitur. Circa ꝓmū dicit. d Et dixit mihi) scilicet dominus. e Sufficit tibi gratia mea) quasi dicat Non est tibi necessarium vel vtile quod a te discedat ifirmitas corpalis: vel scd̄ȝ alios tēptatio carnis: q: gratia mea quā habes est tibi ita vigorosa vt absq; impatientia infirmitas tollerari possit ⁊ tē ptatio superari: vt sic infirmitas vel temptatio tibi cedant ad augmentū meriti. ideo subditur f Nam virtus in infirmitate ꝑficitur) quod dupliciter potest intelligi. Uno modo materialiter inq̄ntum infirmitas est materia virtutis exercende. scilȝ humilitatis: vt dictum est ⁊ patientie ⁊ etiam temperantie. debilitatis enim viribus per infirmitatem homo temperantior redditur. Alio modo occasionaliter. Nam infirmitas est occasio perueniendi ad perfectionem: inq̄ntum homo propriam fragilitatem cognoscēs cautior redditur ad precauendum ⁊ resistendum peccatis: ⁊ per consequens exercitatior in bonis, ⁊ sic fortior efficitur. propter quod ⁊ dominus Philisteos ⁊ aliquos alios in terra promissionis reliquit ad exercitium israel. g Libenter) Hic consequenter ponitur dicte responsionis effectus: qui duplex est. vnus gloriationis qui tangitur cum dicitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis vt inhabitet in me virtus christi) idest vt ꝑ hoc particeps efficiar virtutum christi ⁊ conformior sibi.

¶ Questio fratris Antonij Betontini super eandem epistolā pauli secundā ad Corin. xj. ca. ibi scȝ.

Sustinetis eni si quis vos in seruitutē redigit. Si quis deuorat. Super quibus verbis queritur. ¶ Utrum in potestate hominum sit euitare peccata. Ad quod breuiter ex sententia peritissimorum viroruȝ domini beati Bonauenture. Ric. ⁊ doctoris subtilis respondetur: qui super di. xxviij. scd̄i libri sententiaꝝ taliter inquiunt. Licet equidem euitare peccata post casum sine gratia vis humana non valeat. tamen ante peccatum eam posse scientia iusta ⁊ recta determinat. Cuius sententie pars prima probatur. Quia a peccato resurgere: est ad ea restitui que homo per ipsum peccatum amiserat. Peccando quidem ꝑdidit homo quādam diuini luminis similitudinem gratiamq; ⁊ donoꝝ gratuitoꝝ multitudinem atq; ad eternā vitam idoneitatē. Hec nempe post amissionem sine gratia gratum faciente haberi nõ possunt: propheta testante qui ait. Spiritus vadens

⁊ non rediens. Unde dominus Joannis.v.ca.dixit. Sine me nihil potestatis facere. Altera pars sic approbatur. quia voluntas humana originalis est causa peccati: que quidem voluntas non est eius mali cā efficiens sed deficiens: proinde Augustinus ait. Malum nō habet causā efficientē sed deficientem. Et in.xiij.li. de trinitate dicit Mala voluntate vel sola quisque efficitur. Hieronymus quoque ad demetriadem virginē scribens multa super hoc testimonia dicit. De quibus pauca ex breuitate subnectam. In genesi inquit ipse legimus. Simeon ⁊ leui fratres cōsumauerunt iniquitatem suam ex volūtate sua. Ad Jeremiā dominus locutus est. Propter quod ipsi dimiserunt vineam meā quam dedi ante faciem eorum ⁊ non audierunt vocem meam: sed abierunt post voluntatem cordis sui mali. At rursus idem ꝓpheta ait. Et peccastis deo ⁊ non exaudistis vocem eius: ⁊ in legitimis ⁊ in testimonijs eiꝰ ambulare noluistis. Per Jsaiam quoque dominus locutus est. Si volueritis ⁊ audieritis me: que sunt bona terre manducabitis. Si autem nolueritis neque audieritis me gladius vos consumet. Et rursum. Omnes vos occisione decidetis quia vocaui vos ⁊ non audistis: locutus sum ⁊ neglexistis: ⁊ fecistis malum añ ꝯspectū meum ⁊ que nolebam elegistis. Ipse quoque in euangelio ait. Hierusalem hierusalem que occidis prophetas ⁊ lapidas eos: qui ad te missi sunt: quotiens volui cōgregare filios tuos: quēadmodum gallina congregat pullos suos sub alas: ⁊ noluisti. Ubi velle videmꝰ ⁊ nolle eligere: ⁊ refutare. ibi non vis nature sed libertas intelligitur voluntatis.

Plena sunt vtriusque testamenti volumina huiusmodi testimonijs: quibus tam bonum quam malum voluntarium semper asseritur: que nos modo breuitatis causa omittemus. Et iccirco Paulus apostolus cōmonendo nos: imo potius redarguendo dicit. Sustinetis enim si quis vos in seruitutem redigit scilicet effectiuam peccati ⁊ alia que sequuntur que fuerunt verba proposita.

¶ Dominica in.lx. euangelium Luce viij.cap.

In illo tépore. Cū turba pluria[a] cōuenirét ⁊ de ciuitatibus ꝑperarent ad iesum: dixit per similitudinez. Exijt qui seminat semiare semē suum. Et dū seminat[b] aliud cecidit secus viā[c] ⁊ conculcatuz est: ⁊ volucres[d] celi

Expositio litteralis.

a In illo tēpore. Cū turba pluria). Hic describitur ipsius christi doctrina seu instructio. Et primo describitur dicta instructio. Scdo instructionis expositio ibi. interrogabant autem. Primo ergo preponitur dicta instructio per parabolā que ponit Math.xiij.capi. de semine ꝓiecto in terram cuius quarta pars tantum fecit fructum. Et in hoc denotat predicatio christi qui ꝑdicauit iudeis indifferenter bonis ⁊ malis. ⁊ pauci comparatiue ad eius predicationem crediderunt: pro maiori autez parte in infidelitate remanserunt: ⁊ hoc est quod dicit Exijt) christus scz scdz humanitatē. qui de vtero matris exijt in mundum docendum: vel de loco arto vt de domo ad locum spaciosum: vt visum est. Scdum tamen diuinitatē non potuit exire nec de loco ad locum ꝓgredi quia sic est vbique.

b Et dum seminat) idest doctrinam indifferenter spargit. Comparatur autem eius doctrina semini: quia sicut semen in terram bonam ꝓiectum resurgit multiplicatum. Sic verbuz diuinū in corde deuoto receptum facit multitudinē bonorum operum.

c Aliud cecidit secus viam) idest super corda exposita temptationibus demonū ⁊ per consequens contrita ⁊ cōculcata ab eis per malum consensuz factum.

d Et venerunt volucres) idest demones per peccatum superbie alta petētes:

comederũt illð.[a] Et
alið cecidit supra pe
trã [b] ⁊ natũ aruit qꝛ
nõ hẽbat humoꝛeȝ.
Et aliud cecidit iter
spinas [c] ⁊ sil' exoꝛte
spine suffocauerũt il
lud. Et alið cecidit
i terrã bonã [d] ⁊ oꝛtũ
fec̃ fructũ cẽtuplũ [e].
Hec dicẽs clamabat
Qui hȝ aures audiẽ
di [f] audiat. Interro
gabãt ãt eũ discipu
li [g] ei⁹ q̃ eẽt hec pa/
bola. Quib⁹ ip̃e dix̃
Uobis datũ ẽ nosce
mysteriũ regni dei [h]

vnde de diabolo scribitur Job.xlj. ca.
ipse est rex sup oẽs filios supbie. Pecca
ta enim carnalia non possunt in demo/
nibus esse. a Et comederunt illud)
idest fructum impediuerunt. b Et ali
ud cecidit supra petram) idest sup cor/
da hñore si/
dei ⁊ deuoti
onis carẽtia
c Et alið ce
cidit iter spi/
nas) idest i
corda sollici
tudin b⁹ di/
uitiarum la/
cerata: ⁊ iõ
sollicitudo
talis impedi
uit fructum
predicatiõis
vt enim apparet ex decursu vtriusq; te/
stamenti: iudei semper fuerunt auari: ⁊
omnino vitio cupiditatis fuerant exce/
cati: ⁊ semper elongati ab agnitione ve
ritatis. Ex predictis patet ꝙ predicatoꝛ
verbi diuini non debet cessare a predica
tione: licet videat paucos proficere: qꝛ
tres huius seminis partes dicuntur hic
infructuose: quarta autem pars tantuȝ
fructum facere: ⁊ tamen intelligitur ad
litteram de predicatione christi qui est
exemplum omnium predicatoꝛum: ⁊ iõ
licet auditoꝛes non proficiant: predica
toꝛ tamen faciens quod in se est nõ per
dit meritũ suũ. d Et aliud cecidit in
terram bonam) idest in coꝛde fideli ⁊
deuoto e Et oꝛtum fecit fructũ cen
tuplum ⁊c. In hoc tanguntur tres gra/
dus qui possunt signari in qualibet vir
tute: verbi gratia in virtute castitatis.
Primus gradus est castitas coniugalis
per quem gradum vitatur illicitus con
cubitus licito tamen ꝯcubitu retẽto in
matrimoniali actu. Scðs gradus est ca
stitas vidualis. per quam euitatur de ce
tero ois concubitus vt animus possit ð
cetero liberius deo seruire lȝ possit lici/
te matrimonium contrahere. Tertius
est castitas virginalis qui est superioꝛ
istis per quem omnis cõcubitus simpli
citer euitatur vt mens ipsa tanq̃ sponso
suo soli deo per amoꝛem copulet. scðm
qð dicitur .j.vij.coꝛ. Cap. Uirgo cogitat
que domini sunt: vt sit sancta coꝛpoꝛe ⁊
spiritu: que autem nupta est cogitat que
sunt mundi quomodo placeat viro. Si
milit in virtute foꝛtitudinis possunt tres
gradus assignari. Prim⁹ gradus qñ pro
pter bonum
virtutis susti
net constan
ter detrimẽ/
tum in exte/
rioꝛibus bo
nis: vt i pos
sessiõibus ⁊
in diuitijs ⁊
huiusmodi.
Scðus quã/
do sustinet ð
trimentuȝ ẽt
propꝛij coꝛ/
poꝛis vt flagellationes ⁊ huiusmodi.
Tertius autem gradus est quando pro
pter virtutem contemnit etiam totam
vitaȝ per martyriuȝ. Sequitur. f Qui
habet aures audiendi ⁊c. Secundum
Hieronymuȝ vbicunq; ponat hoc ver
bum designatur mysticus intellectus:
quia sub verbis pabolicis alius sensus
est per intellectum requirendus. g In
terrogabant autem eum discipuli eius
que esset hec parabola) aduertendum
tamen quod non quesierunt tunc cum
esset in actu predicandi: sed postea quã
do fuit in domo sine turba: scðm quod
habetur Mar.iiij.cap. Et cum esset sin/
gularis interrogauerunt volentes scire
intellectuȝ: conuenientẽr petierunt ab eo
quare locut⁹ fuerat turbis sic parabol/
ce vt ostenderent se non de ipsis solum
sed etiaȝ de alijs sollicitos esse. h Qui
bus ipse dixit vobis datuȝ est nosce my
sterium regni dei ⁊c.) Apostoli enim
erãt quasi fundatoꝛes ecclesie post chꝛi
stum. Unde Apoc.xxj.caplm) dicitur
Quod murus ciuitatis habebat funda
menta.xij. ⁊ in ipsis.xij. nomina apo
stoloꝛum ⁊ agni scripta: ⁊ ideo ad ipos
pertinebat scire secreta ecclesie de quib⁹
erat processus ecclesie a p̃dicatione chꝛi
sti vsq; ad fineȝ mũdi: qꝛ ista erant fut
ra in diuina dispositione preoꝛdinata:
istud vocatur hic mysteriuȝ regni celo
idest secret

idest secretum ecclesie militātis.
a Ceteris aūt in parabolis).i. vulgaribus turbis: vel etiam phariseis incredulis non est concessum ista intelligere: et propter hoc loquebatur eis talia parabolice idest velate et mystice.
b Ut vidētes) christi.s. opera et miracula.
c Non videant).i. nō intelligūt ea diuinitus facta: et virtuti demonum attribuebāt talia.
d Et audientes) xpi.s. doctrinā sanctam et bonā et doctrine Moysi et

ceteris autem in parabol[a]: vt vidētes[b] non videāt[c] et audientes[d] nō intelligāt. Est autem hec parabola. Semen est verbum dei. Quod autem secus viam: hi sunt qui audiunt: deinde vēit dyabolus et tollit verbum de corde eorum: ne credentes salui fiant. Naz quod supra petram: hi sunt qui cū audierint: cum gaudio suscipiunt verbuz: et hi radices nō habent: quia ad tps credunt et in tempore tentatōis recedūt Qđ aūt in spinis cecidit: hi sūt q audierunt: et a sollicitudinib9 et diuitijs et voluptatib9 vite eūtes suffocāt: et ñ referūt fructū. Quod autē

prophetarum consonam et ipsius perfectiuam non audiant assentiendo neqz intelligant intellectum eius spiritualem g principalior est capiendo.

Expositio moralis.

De Morali expositione Gregorius omel. viij. dicit. Hec lectio expositione non indiget sed ammonitione: quam enim veritas per semetipsam exposuit: hanc exponere humana fragilitas non presumit. Exponitur tamen moraliter sic. (Exijt qui seminat). Semē istō potest dici elemosyna de cuius seminatōne dicitur. ij. Corin. ix. cap. Qui parce seminat parce et metet et c. Huius autez seminis cadit pars secus viam: et dyabolus tollit illud et hoc est quando recipiens elemosynam cum illicitis consumit eam (Et aliud supra petram) Quod fit quando recipiens de beneficio non est gratus homini neqz deo (Et aliud in spinis) per quos significantur sollicitudies vite presentis. Et pro parte sunt bona ecclesie data clericis et religiosis qui de illis viuunt carnaliter et pompatice: et implicantur secularibus negocijs: cum tamen illa bona sint data ad seruiendum deo deuote. et administrandum pauperibus in sua necessitate (Et aliud cecidit in terram bonam et c.) Iste sunt elemosyne scepte ad victum et vestitū necessarium deo seruientium et intendentiū studio sacre scripture: et sic patet expositio huius sacri euangelij.

Sequitur questio fratris Antonij Betontini super idem euāgelium. Uobis datuz est et c. Lu. viij. capi. Super quibus orit talis questio. Utrum deus vult in mundo aliqua mala fieri. Ad quod breuiter respondetur ex sententia doctoris nostri Petri de aquila sup dis. xlv. primi li. sententiarum sic dicentis. Quod malum triplex est. Nature videlicet quo quis nascitur cecus vel claudus. Pene quo quis peccando: vel malum agendo punit. Culpe quo malo ois peccator a domino reprobatur. Juxta q mala: triplici differentia distincta tres conclusiones assignant. Quarum pma talis est. Quod deus non potest velle malum sub rōne mali. Nam illud nō potest esse volitum: quod est extra rationez formalem voluntatis obiecti. Obiectum autem cuiuscunqz voluntatis est bonum ergo nihil quod est extra rōnem boni.s. nihil quod non est bonum: volitum est a voluntate: ergo huiuscemodi malum sub ratione mali recte iudicatur. Alia preter hanc conclusio talis est. Qđ malum nature et pene potest deus velle per accidens cum ex eis quandoqz maius bonum vniuerso proueniat sicut in ceco na

to ꝓbatur. De quo vt Joan. ix. cap. scribitur saluator ait. Neqꝫ hic peccauit: neqꝫ parentes eius vt cecus nasceretur: sed vt manifestenť opera dei in illo. Quantum vͦo ad malum nature probatur: qa ex corruptõne vnius: alterius generatio ꝓuenit. ¶ Ultima qͦdẽ circa hec cõclo talis est. Qđ malum culpe neqꝫ ꝑ se: neqꝫ per accidẽs deus velle potest. Qui .n. vult quouis mõ malum culpe eius voluntas obliq̃ iudicatur: qđ et in deo esse nullo mõ credẽdũ ẽ. Sicut ⁊ magister ꝑmo sniaꝝ. xlvij. di. in littera posuit. lꝫ Hugo singularis doctor: deũ velle malũ culpe ꝑ accñs asserat: eo ꝙ ad decẽtiam vniuersi ait ipe tale maluꝫ ẽẽ cognosciť: qđ eius pace a magistro negatur. Moderni quoqꝫ dñt: deum nolle quouis mõ culpe malum nisi volũtate ꝑmissa. Cũ igiť superius ex angelica lectiõe dicať. Uobis datũ est nosse mysteriũ regni. ceteris autẽ in ꝑabolis. Nõ intelligiť ꝙ dñs aplis optabat bonũ. Scribis vͦo ⁊ phariseis malũ nisi ꝑ accñs. Dicebat. n. ꝑmo sanctis apostolis. Uobis datũ ẽ nosse mysteriuꝫ regni dei).i. scripture. Regnũ eni ꝭm dñꝫ Beltrãdũ in sacris codicib⁹ q̃druplex inueniť. Eccłie. s. scripture anime ⁊ glie. Sꝫ hic regnũ ꝓ scriptura accipiť vt pꝫ. Quare vobis aplis vobis claris. s. ꝑ intelligẽtiaꝫ. Uñ eis Matth. v. cap. Dñs dix̃. vos estis lux mundi Caris ꝑ amicitiam. Hic siłr Joãnis. xv. ca. dñs inqt. Uos autez dixi amicos. Mũdis ꝑ innocentiã: Nam ibidẽ eis dixit. Uos mũdi estis. Firmis per patientiam. Quia Luc. xxiij. c. xp̃us ait. Uos estis q ꝑmãsistis mecũ in temptationib⁹ meis. Ceteris aũt in ꝑabolis. quare. quia ceteris. s. caninos atqꝫ porcinos mores hñtibus datũ est nosse vł ignorare mysteriũ in ꝑabolis regni dei. vꝫ diem scripture vt vidẽtes. i. videre se ꝑsumentes. vł vidẽtes. i. miracula oculis conspiciẽtes nõ videant. i. visu interiori nõ ꝑcipiant. Uñ nulla est ꝯtradictio q: videre ferť ad visuꝫ exteriorem: nõ videre ãt ad interiorẽ qđ de auditu etiã eođ mõ intelligiť: ⁊ hoc nõ fit qa deus velit ꝓ talibus malum ꝑ se: sed per accñs vt dictũ est: qa agit hic iusto iudicio: quo nõ vult indignis sua cõmunicari secreta. Proinde Mat. vij. c. dixit. Nolite scm̃ dare canibus: neqꝫ mittatis margaritas vias ante porcos: ne forte ꝯculcent eas.

cecidit in terram bonã hi sũt qui in corde bono ⁊ optio audientes verbuꝫ retinent ⁊ fructum afferunt in patientia.

Dominica in .l.

epistola Pauli apostoli prima ad corinthi. xiij. cap.

Fratres: Si liguis hominum loquar [a] ⁊ angelorum: [b] charitatẽ autem non habeam fa

¶ Expositio litteralis.

In hac ꝑte apłs docet ⁊ oñdit đ charitate: q̃ est idẽ cũ gfa gratum faciente vt insepabilr̃ ei annexa: ⁊ diuidiť in tres partes. Quia ꝑmo oñdit ei⁹ excellẽtiam respectu donoꝝ: q̃tũ ad eius necessitatẽ. Scđo q̃tũ ad eius vtilitatẽ: ibi. charitas patiẽs est. Tertio q̃tũ ad eius stabilitatẽ ibi: charitas nunq̃ excidit. Circa ꝑmum oñdit ꝙ sine charitate non valẽt dona q̃ pertinẽt ad locutioneꝫ. Scđo ꝙ nec ea q pertinẽt ad cognitionẽ: ibi Si habuero. Tertio ꝙ nec ea q̃ ꝑtinẽt ad operationem ibi. ⁊ si distribuero: ⁊ ꝑ hec tria dona intelligit alia. Dicit igiť. a Si lings hominum loquar).i. oium hominũ ꝑ donũ linguaꝝ. b Et angeloꝝ) Circa qđ sciẽdum: ꝙ in ãgelis est duplex cognitio Una qua vidẽt diuinã eẽntiam: ⁊ de illa vnus non docet aliũ: q: oẽs immediate vident eã. Alia vͦo cognitio est in eis de alijs: ⁊ hec duplex. Una ẽ de mynisterijs diuine ꝓuidẽtie exequẽdis: ⁊ de his superiores loquunť ⁊ docẽt inferiores ⁊ nõ ecõuerso. Alia a de ꝯceptib⁹ ꝓprijs: ⁊ sic etiã iferiores docẽt supiores ⁊ loquunť

cis:sicut ecőuerso. Cősiderădum ēt q̃ in angelis est aliqd notum naturaľr alijs: ⁊ ideo qñ illud naturaľr notum ab vno angelo ordinaf ad manifestădū alteri id qđ ē sibi occultū: tūc est ăgelica locutio'q̃ qdez ordiatio depēdet ex volūtate ăgeli proponentis vel ordinantis: ⁊ sic potest loqui vni ⁊ nō alteri: potestas igitur hec faciendi dicitur angeli lingua: per hoc ītelligitur q̃ donum locutionis quātūcunq3 excellēs nō valet sine charitate: iō subditur:

a Factus sum velut es sonăs: aut cimbalum tinniens) Sonus enim taliū quātumcunq3 sit discretus: nō tñ est viuus: sicut autē corpus viuit per animă qua carent es ⁊ cimbalum. sic anima spūaliter viuit per charitatē: pp̃ter qđ oīs locutio que est sine charitate mortua est. Es autē eo q̃ est planū ex vna percussione reddit simplicem sonum. iō significat eos qui veritatē simpľr annunciant. Cimbalū autē eo qđ ē ɔcauum ex vna percussione multiplicat sonum: ideo significat eos qui veritatem multipľr annunciant adducendo plures silitudines ⁊ eliciendo multas concľones ⁊ hmōi. b Et si habuero) hic ɔñr ondit idem de donis pertinentibus ad cognitionez: di. Et si habuero pphiam) per quă occulta diuinitus reuelanf. ij. Pe. i. nō voluntate humana allata est aliqñ pphia. sed spū scō inspirante locuti sunt sancti dei homines. c Et nouerim mysteria omnia). i. deitatis occulta que pertinent ad sapiam supra. ij. ca. loquimur dei sapiam in mysterio que abscondita est. d Et oēm sciam) siue diuinitus dată vt apli habuerunt siue humanitus acqsită vt Phi. e Et si habuero oēm fidē) pfectă. f Ita vt mōtes trăsferă) Et hic obijciūt aliqui q̃ nulli sancti habuerunt fidē pfectă: q2 nō legitur aliquis eoꝝ mōtes transtulisse sed hoc nō v3: q2 manifestatio spūs p miracula daf ad vtilitatē ecclie: vt supra dictū est: pp̃ qđ sancti fecerunt miracula prout vtilitati ecclie competebat. Et si competens fuisset: mōtes eque trăstulissent: qa maiora fecerūt mortuos suscitando. cecos illuminando: ⁊ huiusmōi q̃ fieri nō pcssunt nisi virtute diuina. trăslatio vo montiu3 virtute demonum posset fieri si dimitterenf proprie virtuti.

ctus sum velut es sonans: aut cimbaluz tinniens[a]. Et si habuero[b] prophetiam ⁊ nouerim mysteria omnia[c] ⁊ omnem scientiam[d]. ⁊ si habuero omnem fidem[e]: ita vt montes transferam[f] charitatez autem non habuero nihil sum[g]. Et si distribuero[h] in cibos pauperum omnes facultates meas[i]. ⁊ si tradidero corpus meum[k] ita vt ardeam[l]: charitatē āt nō huē-

g Caritatem autem non habuero nihil sum) quantum ad esse glorie. Sciendum etiam quod apostolus hic loquitur de sapientia ⁊ scientia prout sunt gratie gratis date que haberi possunt sine charitate. sicut prophetia ⁊ fides: non autem prout sapientia ⁊ scientia computantur inter septem dona Spiritussancti que sunt inseparabiliter Charitati annexe.

h Et si distribuero) Hic consequenter idem facit de donis pertinentibus ad operatiōes dicens: ⁊ si distribuero. idest pluribus dimisero: quia pietas ad plura se extendit.

i Omnes facultates meas) per hoc tangitur perfecta pietas. Matth. xix. capitu. Si vis perfectus eē vade ⁊ vende vniuersa que habes ⁊ da pauperibus ⁊c. Inter opera virtutis que sunt ad proximū pro principali ponit opera pietatis: quia sicut dicif. ij. ad Thimo. iiij. ca. Pietas ad oīa vtilis est promissionem habens vite que nunc est: ⁊ future.

k Et si tradidero corpus meum ⁊c.) Inter oīa que sustinet hō propter deum martyriū est potissimū: ⁊ maxime quando quis offert se voluntarie pp̃ qđ hoc expmif cū dī. ⁊ si rradidero corp' meū offerēdo volūtarie pp̃ xp̄3. l Ita vt ardeă) q̃

ro nihil mihi ꝓdest[a] Charitas patiēs ē[b] benigna est[c]. Charitas non emulatur[d]: non agit perperā[e] non inflatur[f]: non est ambitiosa[g]: non querit que sua sūt[h] non irritatur[i]: non cogitat malum[k]: nō gaudet super iniquitate[l]. cōgaudet autē veritati[m] omnia suffert[n] oīa credit[o] om

est martyrij genus acerbissimum.
a Charitatem autem nō habuero nihil mihi ꝓdest) ad ꝯsecutionē vite beate qꝛ charitas dirigit opa ad finem vltimū ꝓpter quod ipa sublata deficiūt ab illo fine. b Charitas patiēs est) Hic ꝯñter ostendit eminētia caritatis q̄tum ad vtilitatē qꝛ per ipaꝫ implentur oīa virtutis opa Et pmo hoc ostēdit in duobus actib⁹ generalibus virtutis cum dicitur Charitas patiens. Omnis enim actus virtutis consistit in hoc qḋ aliquis bene substinet sibi illata mala: vel in hoc quod bene operatur bona. Quantum ad primū dicitur Charitas patiens est. Quātum ad secundum. c Benigna est) idest facit patientem in malis tolerādis. Benignitas eni dicitur quasi bona igneitas: quod fit quando ex igne charitatis animus nobis sic liquescit quod bona habita non sibi soli retinet: sed ad alios ostēdit. d Non emulatur) Consequenter explicat magis in speciali opera virtutuꝫ que per charitatem efficiuntur. Et dividitur in duas partes: quia primo ostendit qualiter charitas facit vitare malum. secundo qualiter facit agere bonum: ibi cōgaudet. Circa primum sciendum ꝙ homo non agit malum contra deum sic ꝙ ei nocet: sed sibi vł proximo bene nocet. Primo ergo ostēdit ꝙ charitas facit vitare malum contra proximuꝫ. ⁊ hoc malum vel est in affectu vt quando quis dolet de bonis proximi: ⁊ de malis ei⁹ gaudet: quod fit per inuidiam quam remouet charitas: quia contrariatur ei directe: ideo dicit Non emulatur) idest non inuidet. Habet enim emulari plures significationes: ⁊ continentur in hoc versu. Emulor inflatur amat inuidet ac imitatur. Uel malum contra proximuꝫ est in effectu ⁊ sic dicitur de charitate.
e Non agit perperam) .i. peruerse.

f Non inflatur) Hic secundo ostendit qualiter charitas facit vitare malum hominis in seipsum. Primo quia remouet inordicationem superbie que est principium omnis mali dicens. Non inflatur: quia charitas excludit tumoreꝫ superbie. Inflat⁹ enim habet magnitudinem apparētem. sed non existenteꝫ sic superbus videt sibi magnus cuꝫ tamen non sit secunduꝫ veritatem: et quoniam ambitio est filia superbie: ideo consequēter dicit de charitate.
g Non est ambitiosa) idest facit ambitionem vitare. Secundo quia remouet inordinationem cupiditatis: ⁊ quantuꝫ ad hoc dicitur.
h Non querit que sua sunt) repetendo ea cum scandalo. Tertio quia remonet inordinationem ire. ideo dicitur.
i Non irritatur) .i. nō prouocat ad iracundiam. Quarto remouet inordinationem elationis que est in mente. ideo dicitur. k Non cogitat malum) idest nō permittit hominem cogitare qualiter perficiet opere.
l Non gaudet super iniquitate) idest pmittit peccare ex elatione: vel malitia q̄ faciunt de malo gaudere. Prouerbiorū secundo capitulo. Letantur cum male fecerint: ⁊ exultant in rebus pessimis de quibus facit charitas magis lugere.
m Congaudet) Hic consequenter ostēditur qualiter charitas facit operari bonum. Et primo quo ad proximum cum dicitur. Congaudet autem veritati scilicet proximi: que triplex est scilicet veritas vite: doctrine. ⁊ iustitie.
n Omnia suffert) infirmitates proximi charitatiue supportando. Secundo facit opera bona erga deum quod fit per virtutes theologicas. iō dicit. o Omnia credit) que tamen diuinitus a deo sūt tradita a quo nō pñt tradi falsa cū sit p

ma regula veritatis: credere vero omia que traduntur ab homine levitatis est. Unde prouerb. xiiij. capitul. Innocens credit omni verbo. Ideo innocentia accipitur ibi pro defectu sensus.

a Oia sperat) diuinit⁹ promissa: ꝛ ne spes frangatur propt̄ dilationem: subditur.

b Omnia sustinet) per

nia sperat [a]: omnia sustinet [b]. Charitas nunq̄ꝫ excidit [c]: siue prophetie euacuabuntur [d]: siue lin/

longanimitatem patienter expectando promissa.

c Charitas nunq̄ excidit) Hic consequenter ostendit excellentiā charitatis respectu aliorum donoꝝ q̄ntum ad pmanentiam: ꝛ diuiditur in duas partes: q2 primo proponit hanc permanentiam. Secundo pbat eam ibi: ex parte.

¶ Circa primū dicit. Charitas nunq̄ excidit) qđ aliqui male intelligentes dixerūt ꝙ charitas semel habita nō pōt amitti qđ est falsum: quia dicitur Apoca. vj. cap. Charitatem tuam primā reliquisti. Ideo sic intelligitur dictum apostoli.

Charitas nunq̄ excidit) idest charitate vtens. q2 sic habens charitatem nō peccat nec auertitur a deo. Et hoc modo intelligitur illud .j. Joānis. iij. capi. Omnis qui natus est ex deo non peccat scꝫ inq̄ntum natus vel vtens gratia i hac natiuitate data. Itez dicta sententia illorum non conuenit intentioni apostoli: qui nō loquitur hic de cessatione spiritualium donorum per mortale peccatū sed de cessatione donorum pertinentiū ad hanc vitam per gloriam superuenientem: ꝛ hoc modo charitas non excidit q2 sicut est invita sic permanebit in patria cum augmento.

d Siue prophetie euacuabūtur) pphetia eniꝫ respectu futuri est. status aūt patrie futuruꝫ non expectabit. sed erit sibi finale complementum omniū. sic enim pphetia nō habet ibi locum. Item q2 pphetia est cognitio enigmatica que cessat in patria vbi est clara cognitio.

e Siue lingue cessabunt) quod nō est intelligendum de corporalibus linguis: q2 sancti resurgent in integritate corpis. Similiter hec cessatō non est intelligenda q̄ntum ad vsum linguarum: q2 ibi erit laus vocalis: scđꝫ ꝙ glo. super psal. cxlix. Exultationes dei in

gue cessabunt [e]: siue scientia destruetur [f] Ex parte enim [g] cognoscimus ex parte prophetamus. [h]

gutture eoꝝ. Sed intelligendum est de dono linguaruꝫ quo aliqui in primitiua ecclesia linguis varijs loquebātur. Actuū. ij. cap. pp̄ter illos qui nō itelligebant linguam natiuā apostoloꝝ que tunc cessabunt: q2 quilibet quamcūqꝫ linguam intelliget pp̄ter quod non erit necessarium loqui varijs linguis. In primo etiaꝫ statu generis humani erat vn⁹ populus: ꝛ labiū vnum oium. Geñ. xj. ca. Et multomagis videt̄ ꝙ sic fiet in vltimo statu cum suasione omnium.

f Siue scientia destruetur.) .s. scientia acquisita. non quo ad species intelligibiles vel quo ad habitū: sꝫ quo ad actuꝫ qui modo est per conuersionē ad fantasmata: tali v̄o conuersiōe nō indiget anima sepata.

g Ex parte) Hic ꝯñter pbat ppositū: scđo concludit intentuꝫ ibi nunc aūt. ¶ Circa primū facit talē rōnē dicens. Adueniente pfectione tollit̄ iperfectio ei opposita: status aūt gl̄ie pfectissimus est: ergo adueniente pfectione tollūtur dona habentia impfectōnē: vl̄ simpliciter vel q̄ntum ad id qđ est impfectionis: oia sunt hmōi pp charitatē q̄ est idē cū gr̄a gratū faciēte. vel hꝫ eam insepabiliter annexam: ergo in gloria tolluntur oia simpl̄r vel s̄m quid. In ista rōne sic pcedit. q2 p̄mo ponit minorē. scđo maiorē cū sua deductiōe ibi: cū aūt venerit. Tertio minoris pbationē ibi: videmus nūc. Circa primū dicit.

g Ex pte enī cognoscimus) .i. impfecta est scia nr̄a q̄ hētur in via: ꝛ maxime illa q̄ est de deo ad quē se h3 intellectus noster sicut oculus noctue ad lucem solis Math. ij. ca.

h Ex parte pphetamus) .i. impfecta est cognitio pphetica eo qđ est cognitio enigmatica: ꝛ p ista duo dona intelligūntur

Cum autem venerit quod perfectũ est[a]: euacuabitur quod ex parte est[b]. Cuȝ es sez paruulus loquebar vt paruulus[c] sapiebã vt paruulus[d] cogitabaȝ vt paruulus[e]. Qñ autem factus suȝ vir: euacuaui que erant puuli[f].

Videmus[g] nunc p speculuȝ in enigmate[h]: tunc autem[i] facie ad facieȝ[k]. Nũc cognosco ex pte[l] tũc aũt[m] cognoscã sicut ⁊ cognit⁹ suȝ. Nũc aũt[n] manent fides: spes: charitas[o]: tria hec: maior aũt horũ est charitas.[p]

alia imperfecta excludenda. a Cum aũt) hic ponit maiorẽ dicens. Cum aũt venerit qđ perfectũ est).i. status glie qui perfectissimus est. b Euacuabit qđ ex parte est).i. impfectũ: quod declarat per simile de statu puerili impfecto: q cessat adueniente statu virili perfecto dicens. c Cum essez paruulus loquebar vt p̱uulus) scilȝ balbutiẽdo, ⁊ impfecte. d Sapiebã vt puulus) approbãdo aliqua que magis erant reprobanda ⁊ silr reprobando illa q̃ magis erãt approbãda. e Cogitabã vt puulus.s. vana ⁊ inutilia. f Qñ aũt fact⁹ suȝ vir euacuaui q̃ erãt puuli) i. p̃dicta ⁊ cõsimilia pfectiõi virili nõ ꝯuenientia. g Videmus nũc). Hic ponit minoris pbatiões s. qđ alia dona a charitate sunt impfecta dicens (Videm⁹ nũc p speculũ) Sensibile eni cognoscit tripliciter. Uno mõ per sui p̃sentiã in sensu: sicut lux vr̃ que recipitur in oculo pp sui diaphaneitatem. Alio mõ non p sui p̃sentiã. sed per spẽm in sensu receptã: tñ imediate a sensibili d̃riuatam sicut videt color. Tertio mõ p spẽm nõ deriuatã imediate a sensibili in sensu sed in alio sicut vr̃ aliquid in speculo. Consiliter habet de deo triplex cognitio naturalis: vno mõ per essentiam que soli deo cõuenit. Alio mõ p similitudinẽ imediate a deo deriuatã in cognoscente: ⁊ hec cognitio conuenit angelo: cuius essentia est quedã dei similitudo: p quaȝ naturaliter cognoscit deum. Tertio mõ cognoscit a nobis q̃si in speculo inq̃tuȝ p creaturas a nobis cognitas: sicut per speculũ ducimur in dei cognitionẽ: ex ordine eni creaturaꝝ ⁊ bonitate: venimus in cognitionẽ sapientie ⁊ bonitatis diuine ideo dicit. g Videmus nũc).s. deũ h Per speculũ in enigmate) qꝛ hec siliudo creaturarũ adeo obscura est ⁊ valde impfecta: ⁊ per consequẽs nostra cognitio de deo in via. i Tunc aũt).i. in p̃ria k Facie ad faciẽ) ⁊ clare. ⁊ nude videbim⁹ diuinã essentiam. l Nunc cognosco) deũ (ex parte).i. obscure ⁊ imperfecte. m Tunc aũt ⁊c). sicut et cognitus sũ a deo sic̃ eniȝ cognoscit essentiam nostrã: ita tunc cognoscemus suã: tñ sic̃ nõ importat equalitatẽ cognitiõis sȝ similitudinẽ tm̃ lõginquã. Si aũt ex his arguat ꝙ charitas sicut alia dona euacuat: qꝛ est impfecta. Dicendũ ꝙ nõ valet: qꝛ qñ impfectio ꝯuenit alicui p se tunc euacuat adueniente pfectiõe: si aũt insit per accidens manet sicut impfectio est de rõne pueritie: nõ aũt de rõne humanitatis: ⁊ ideo adueniente statu virili cessat pueritia nõ aũt hũanitas cui p accidens cõpetit impfectio inq̃tum. s. est in puero: ipfectio vo per se respicit sciam nostram ⁊ pphetiã vt p̃dictũ est: ppter qđ euacuat. Charitati vo cõpetit impfectio per accidens. s. ppter impfectionẽ cognititionis adiuncte: charitati eni cõpetit per se in deum tendere. sed ꝙ nunc impfecte tendit in eum: est p accidens ppter cognitionis impfectionẽ vt p̃dictũ est: ppter qđ manet adueniente cognitione perfecta. n Nunc aũt) Hic ꝯcludit ꝯclusionẽ p̃ncipalr intentã. s. ꝙ charitas excellit oĩa alia dona dicens. Nunc aũt). i. tẽpe vie. o Manet fides: spes: ⁊ charitas tria hec) per istam fidẽ ⁊ speȝ intelligunt ista diuina de qbus nõ expsse facit mentionẽ que sunt euacuanda in patria. p Maior aũt hoꝝ ẽ charitas) fides. n.

⁊ spes sunt excellentiores ceteris donis
euacuandis: qꝛ sunt virtutes theologice
que danť nobis ad coniungendum nos
deo. Alia vero dona sunt quedā disposi-
tiones nobis date vt reddamur bñ mo
biles a spiritu sancto: ⁊ sic ordinanť ad
virtutes theologicas vt ad fines. Ex hoc
sequitur ꝙ ex quo charitas est maior fi-
de ⁊ spe: ꝙ etiam sit maior ceteris do-
nis: quod enim est maius maiore: est ma
ius minore. ¶ In cap. xiij. vbi dicitur in
postilla: potestas ergo hec faciendi dici
tur angeli lingua.

Additio.

Cum locutio exterior per quā aliquis
loquiť alteri fiat per aliquod sensibile si
gnum: puta voce vel nutu: vel aliquo cor
poris mēbro puta lingua vel digito: qđ
angelis competere nō pōt: ideo quidā ꝑ
hoc ꝙ diciť hic linguis angeloꝝ: intelli-
gunt linguam perfectoꝝ hoium: homi-
nes enim perfecti quādoqꝫ angeli dicū-
tur in scriptura. Unde dicendum scđm
Tho. pͥma pte. q. cvij. ar. j.). in corpore
qōnis. Quod lingua angelorum non ꝓ
prie sꝫ methaphorice diciť ipsa potestas
angeli qua suū ꝯceptū alteri manifestet.
In eodem. c. vbi diciť in postilla. Es āt
eo ꝙ est planum ex vna ꝑcussione reddit.

Additio

¶ Per hoc qđ diciť. Uelut es sonās aut
cimbalū tiniens) intelligiť ſm gl. quod
ista sic sonātia sibi nō ꝓsunt: sꝫ alios qñ
qꝫ delectant: in quo est aperta cōparatio
nis similitudo. qꝛ sicut es ⁊ cimbalū cō
pulsu aliquo nō per se sonant: sic loquēs
linguis: non per se sed virtute spūs ꝓfert
ea quibus audientes mulceat. ¶ In eo-
dē ca. vbi diciť in postil. Omnia suffert.

Additio.

Hoc qđ dꝛ (Omnia offert) intelligiť
ſm glo. ꝓ veritate: in hoc aūt ꝙ dicitur:
oia credit: notandū ꝙ nō dicit oibꝰ cre-
dit: qꝛ nō oibꝰ sꝫ tm̄ deo firmiter credit.
¶ Sequitur questio fratris Antonij be
tontini super eandē epłam Pau. ad Cor.
xiij. cap. Fratres si liguis hominū lo-
quar ⁊ angeloꝝ Charitatē aūt ⁊c.

In quibus verbis oritur questio: que
talis est. ¶ Quid illud est ꝙ a tāta vir
tute: a tam dono ꝑfecto: tam inextimabi
li bono me sepat: ꝓpter qđ omne meri-
tum mea operatio perdat. Cui respondeť
ex sententia doctoris nostri Durādi par
te.). scđi libr. distin. xvj. qōne vltima qđ
est peccatū. Et anima deuotissima dicit.
Quid ergo faciemus quoniā Joannes
j. cap. sue prime canonice dicit. Si dixe-
rimus ꝙ peccatum nō habemꝰ: ipsi nos
seducimus ⁊ veritas in nobis non est.
Cui similiter respondetur ꝙ peccatum tri
plici modo diuiditur. Est enim peccatum
originale quod nobiscum a matris ven
tre portamus. In hoc quidē quicūqꝫ exi
stit: sine charitate est: ⁊ cuiuscūqꝫ opera-
rationis meritū ꝙtum ad vitam eternā
amittit. Proinde Joan. iij. cap. scribitur
Nisi quis renatus fuerit ex aqua ⁊ spū
sancto non pōt introire regnum dei. Est
etiā peccatū actuale veniale hoc quidem
charitatē non expellit: sed tñ male agit
qꝛ in periculo se ponit qui illud oino cō
tēnit. Iccirco doctor egregius Aug. ait
Nolite contēnere venialia: qꝛ minima
sunt: sed timete qꝛ plura: plerūqꝫ eni be-
stie minute necant. Nunqd minutissima
sunt grana arene: sꝫ si arena amplius in
nauim mittatur mergit illam vt pereat
ꝙ minute gutte pluuie: nōne flumina im
plent ⁊ domos deijciunt: timenda est er-
go ruina multitudinis ⁊ si nō magnitu
dinis. Et ambrosius in quodā sermone
dicit. Quid eni interest ad naufragium:
vtrum vno grandi fluctu nauis opiatur
⁊ obruať: aut paulatim subrūpens aqua
in sentinā ꝑ negligentiū culpa derelicta
atqꝫ cōtēpta impleat nauem atqꝫ submer
gat. Hoc quidē a Gratiano de pe. dist. j
cap. medicina no. Est insuꝑ peccatum qđ
est actuale mortale: ⁊ in hoc quicunqꝫ
cadit ⁊ ad medicinā ꝯtritiōis illico non
cucurrit cū ꝓposito ꝯfitendi: ꝙ citiꝰ pote
rit hita tpis oportūitate ⁊ sacerdotis co
pia: radicē ad vitā eternā merēdi q̄ cha-
ritas ē minime hēbit. Tū respectu digni
tatis: qꝛ taľ ſm Aug. idignꝰ ē pane q̄ ve-
sciť. Tū respectu penalitatis: qꝛ sapi. xv.
ca. scribiť: maloꝝ amatores digni sunt
morte. s. eterna. Tū respectu odibilitatis
qꝛ dñs ait iniquos odio habui: nec ime
rito igiť pctm̄ euitari toto conamine dꝫ:
qđ tanta virtute ꝑuare hoies valet.

¶ Domina in quinquagesima euangelium Luce.xviij.

In illo tpe. Assumpsit Jesus duodeci discipl'os suos [a] ⁊ ait ill'. Ecce ascēdimus hierosolimā: ⁊ ꝯsumabunť oia q̄ scripta sunt [b] per ꝑphetas de filio hoīs Tradeť eni gentib⁹ ⁊ illudeť: ⁊ flagellabiť: ⁊ ꝯspuetur. Et postq̄ȝ flagellauerit occidēt eū: ⁊ die tertia resurget. Et ipsi nihil hoꝝ intellexerunt [c]. Erat āt v̂bū istud absconditū ab eis: ⁊ nō itelligebāt que dicebanť. Fcm̄ est [d] aūt cum aproꝑinquarent hierico Cecus quidam sedebat secus viā mendicans. Et cum audiret turbā ꝑtereuntē iterrogabat qd hoc esset. Dixerūt āt ei ꝙ iesus nazarenus trāsirz. Et clamauit dicens. Jesu fili dauid miſere mei. Et q̄ ꝑibāt icrepabant eū vt tacerz. Jpe v̂o multomagis clamabat. Fili dauid miſerere mei. Stans āt ie

¶ Expositio litteralis.

a Assumpsit iesus duodecim ⁊c). Jn hac pte saluator inducit discipulos ad martyrij tollerantiā exēplo sui q: in ꝑlatis dȝ esse vigor ad tollerandum martyrium si necesse sit ꝓ grege sibi cōmisso ⁊ hoc docet per exemplū sui: q: voluntarie venit i hierusalē ad sustinenduȝ mortē ꝑ salu mundi. Vn̄ btūs Greg. exponēs illō Joan. x. ca. Ego sum pastor bonus. ⁊ animā meam ponaȝ ꝑ ouib⁹ meis: dicit de se ⁊ alijs ꝑlatis. Jn hoc ostēsa est nobis via quam seq̄mur: ⁊ hoc ē quod dicit h (Ecce ascēdimus hierosolimā) que respectu totius terre ꝓmissionis in alto sita erat ⁊ ꝓpter hoc venientes illuc ab alijs ꝑtibus ibant ascendēdo. b Consumabūtur oia q̄ scripta sunt ⁊c). Quia ꝓphete scripserunt de passiōe xp̄i futura: vt pȝ Jsa. liij.ca. Et Dani.ix.ca. ⁊ i multis alijs locis. c Et ipsi nihil hoꝝ intellexerunt. Tum q: adhuc erant rudes ⁊ imperfecti. Tū q: xp̄us freq̄ter eis parabolice loquebať. ⁊ ideo nescierūt si tunc parabolice loquereť. d Factū est) Postq̄ȝ posita est xp̄i istructio ꝺ tollerātia passionis. Hic ꝯseq̄nter describiť dicte doctrine confirmatio ꝑ opus miraculosum. ſm qđ scribiť Mar.vlti.ca. Sermōe cōfirmante sequentibus signis: ⁊ patȝ sententia ex dictis Math.xx. ⁊ Mar.x. hoc excepto). Factum est aūt cum appropinquaret christus hierico) idest prope hierico adhuc existeret: q: ſcḋm veritatem nō accedebat ad hierico: sȝ inde recedebat vt pȝ Mat. xx. capitu. ⁊ Mar.x.

Expositio moralis.

Assumpsit iesus) Hieronim⁹. Dn̄s crebro ꝺ passione sua discipulis ante ꝑdixit ne cuȝ veniret persecutio ⁊ crucis ignominia scandalizarentur) Et tertia die resurget). Crisostomus. Qui quideȝ grata diē vt cum viderētur tristia resurrectioneȝ expectarēt). Et ipsi nihil hoꝝ intellexerūt) per hoc significatur qđ homines carnales aspera nolunt audire sed ad delectabilia sunt intenti). Factum est aūt cum apropinquaret iesus hierico. cecus quidam sedebat ⁊c̄. Cec⁹ iste per quē mistice significatur populus gentilis: qui erat excecat⁹ per idolatriaȝ ⁊ adueniente iesu ⁊ eius oculi mentales tangente illuminatus est per fidem opera sancta sequens. Aliter exponitur. Jste cecus dicebatur Bartimeus ⁊c. Bartimeus qui filius pinguedinis interpretatur. significat hominem in delitijs carnalibus nutritum. Jdeo dicitur cecus idest sapientie luce priuatus. de qua

dicitur Job.xxviij.capitu. Quod nō in/
uenitur in terra suauiter viuentium q̄z
delitie carnales hebetant intellectum).
Et cum audisset ⁊c. Talis enim cum au
dit de saluatore debet clamare per oratio
nem deuotaʒ
vt ab eo reci
piat sapien//
tie lumē qui
dat omnib⁹
affluēter sal/
tem de neces/
sarijs ad sa/
lutem. Que/
stio ffis An/
tonij Beton
tini sup euan
gelium beati
Luce. xviij.
cap. Tradet
enim genti/-
bus ⁊c. In
quib⁹ verbis
monet talis
q̄stio. Utruʒ
pctm̄ fuerit
occasio passi
onis christi.
Ad hoc bre
uiter respondet ex snia doctoꝝ Alexan.
⁊ Joannis scoti. Quod nisi maligni//
tas peccati fuisset: mors xp̄i nullo mo//
do secuta fuisset. ideo aiūt prefati docto
res. q̄ neq̄ʒ sine hoc: xp̄us vt redēptor in
carnatus fuisset. Unde glo. super episto
la ad Thimo. ait. Nulla causa veniendi
fuit in christo domino nostro: nisi pecca
tores saluos facere: Hieronymus super
hoc in quodaʒ sermone sic ait. Conspui
voluit: vt nos lauaret: velari voluit vt
velamen culpe ⁊ ignominie a cordibus
nostris auferret. In capite percuti: vt ca
put nostrum. idest Adam sanitati resti/
tueret Colaphis cedi: ⁊ verbis derideri
vt nos ei manibus ⁊ labijs. i. verbis et
operibus applaudamus. Quod autem
hec omnia dominus passus sit: vt nos re
dimeret a peccato ostendit non solum
Apostolus ad Gala.iiij. capitu. dicens.
Misit deus filium suum natum ex mu//
liere factum sub lege vt eos qui sub lege

sus iussit illuʒ addu
ci ad se. Et cum ap/
propinquasset iter/
rogauit illū dicens.
Quid tibi vis faciā
At ille dixit. Dn̄e vt
videā. Et iesus dix
ei. Respice fides tua
te saluum fecit. Et
confesti vidit: ⁊ se/
quebatur illum ma
gnificans deum. Et
omnis plebs vt vi/
dit dedit laudē deo.
Feria.iiij. Cinerꝫ
euangeliuʒ Math.
vj.cap.

In illo tpe di//
xit iesus discipu
lis suis
cū ieiunatis [a] noli/
te fieri sicut hypocri
te tristes [b]. Extermi
nāt eni facies [c] suas
vt appareant homi/
nib⁹ ieiunātes: amē
dico vobis: recepe/
runt mercedē suam
Tu autem cum ieiu
nas vnge caput tuū [d]

erant redimeret. Sed ⁊ textus euangeli
cus hodiernus: qui postq̄ domini passi
onem explicauit: illuminationē ceci sub
iunxit: per quod voluit denotare q̄ nisi
ꝑpter cecum: idest ꝑpter peccatoreʒ: pas
sionem do//
minus volu
it sustinere.
Ideo dicit.
Tradetur. s.
christus gen
tibus ad illu
dendum: ⁊
omia que se
quuntur.

Expositio
litteral' euan
gelij.

a Cum
ieiu/
natis). In
hac parte ex
cludit inten
tioneʒ vane
glie ab ope/
ribus penitē
tie dicens.
Cum autem
ieiunatis nolite fieri sicut hipocrite) di-
citur. n. hipocrita ab hipos quod ē sub
⁊ crisis aurū: q̄z sub auro vel sub hone/
state exterioris cōuersationis hʒ abscō/
ditū plumbum falsitatis. sequitur.
b Tristes) Isti eni ostendūt quandam
faciei tristiciam vt simulent pnie rigorē
ideo subdit. c Exterminant eni faci
es ⁊c.) Exterminare eni est extra termi
nos pōere: ⁊ ideo illi facies exterminant
cum quādam tristitiā extra modū soli/
tum alioꝝ demonstrant: vt religiosi pre
ceteris appareant. Uel aliter sicut fiunt
quandoq̄ʒ vnguenta ad decorandū faci
em quibus vtūtur mulieres ad simulan
dum pulchritudinē: ita fiunt quedā vn/
guenta ad exterminādū predicto modo
faciem. Et forte talibus vtebātur ad si//
mulandum penitentiā sicut etiā trutāni
talibus vtunt ad extorquendū pecuniā
per questum: subdit aūt debitū modū ie
iunādi cū dicit. d Tu aūt cū ieiunas

vnge caput tuum) idest signa leticie pretende. talibus enim vnguentis ⁊ lotiõe corporis vtebant iudei in diebus solennibus ⁊ festiuis. a Ne videaris hoibus ieiunans) idest ad gloriã hominuȝ querendam.

f Et tinea). Hic tangitur corruptio diuitiarum naturalium bladi ⁊ vini ⁊ vestimentorum ⁊ consimilium.

g Et vbi fures effodiunt ⁊c). hoc dicit ꝓpter lapides preciosos qui licet non possint rubiginari: nec a vermib⁹ corrodi tamen possunt a latronib⁹ tolli. Ex predictis patet ꝙ thesaurizatio q̃ fit ex causis honestis: nec est iterdicta a saluatore tanq̃ illicita vt quãdo aliquis thesaurizat ad bona opera facienda vt est constructio ecclesiarum: releuatio pauperum ⁊ huiusmodi vel propter rem publicam seruandam ⁊ consimilia.

⁊ faciem tuam laua ne videaris hominibus ieiunans[a]: sed patri tuo[b]: qui est in abscondito[c]. Et pater tuus qui videt i abscõdito reddet tibi. Nolite thesaurizare[d] vobis thesauros i terra: vbi erugo[e] ⁊ tinea demolitur[f]: ⁊ vbi fures effodiunt ⁊ furãtur[g]. Thesaurizate autẽ vobis thesauros in celo[h] vbi nec erugo nec tinea demolitur: ⁊ vbi fures nõ effodiunt nec furantur. Ubi est thesaurus tuus[i] ibi est et cor tuum.

b Sed patri tuo) celesti cui⁹ gloriã debes tm̃ q̃rere i operibus tuis.

c Qui est i abscõdito) quia deus in p̃senti vita ñ potest videri a nobis licet sit p̃sens vbiq̃ȝ cetera patent.

d Nolite thesaurizare). Hic excludit ab affectiõe hominis peccatuȝ auaritie. Et diuiditur in tres partes: scd̃m tres electiones p᷑quas excludit imoderatã congregationeȝ diuitiarum. Secunda ponitur ibi: vbi thesaurus tu⁹. Tertia ibi. Nemo potest duobus dominis seruire.

¶ Prima ratio accipit ex defectu thesauri temporalis. Thesaurus eni nihil aliud est ꝙ congregatio diuitiarum. Congregantur aũt diuitie ꝓpter sufficientiã vite habendaȝ: sed thesaurizatio indebita recte inducit contrarium. q: reddit hominem insufficientissimũ quia talis thesaurizatio est que fit ex auaritia ⁊ ex amore diuitiarum in se. Ille aũt qui sic cõgregat diuitias non audet eis vti: sed iuxta eas ducit miseram vitam ⁊ dimittit eas putrefieri. Et ideo dicit Hieronymus in epistola ad Paulinum. Antiquum dcm̃ est: auaro deest tam quod habet ꝙ quod non habet.

¶ Talem modum thesaurizandi excludit saluator: cum dicit. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terris vbi erugo ⁊ tinea demolitur.

e Erugo) est eris rubigo: ⁊ in hoc tangitur corruptio diuitiarum artificialiuȝ vt auri ⁊ argenti: ⁊ ceteroꝝ metalloꝝ.

h Thesaurizate). Per hoc cõcludit excellentissimũ modum thesaurizandi: qñ scilicet temporalia ⁊ transitoria consumunt in pios vsus: ⁊ sic cõmutant in bona spiritualia ⁊ eterna: ⁊ per ꝯsequẽs in incorruptibilia: ⁊ hoc est thesaurizare i celo ⁊ patet litterra.

i Ubi est thesaurus tuus). Hic ponitur secunda ratio ad excludendum thesaurizationem inordinatam temporalium ⁊ accipitur ista ratio ex quodam effectu malo ipsius qui est excecatio mentis: ad talem enim thesaurizationẽ sequitur totalis conuersio mentis ad amorem diuitiarum. Et hoc est qḋ dicit.

k Ubi est thesaurus tuus ⁊c). Ad cõuersioneȝ sequitur auersio a deo: ⁊ quia intellectus illuminatur per conuersionem ad deum. ideo ex tali auersione obtenebratur.

Expositio moralis.

Cum autem ieiunatis nolite fieri sicut hipocrite tristes) Leo papa. Nõ

ſunt caſta ieiunia que non de ratione cō
tinentie veniunt: ſed de arte fallacie.
(Tu autem cum ieiunas vnge caput tu
um ⁊ faciem tuam laua) Per caput chri
ſtus intelligitur: per faciem ꝓpria conſci
entia que lauanda eſt per confeſſionem
chriſtus aūt vngendus deuotione (No/
lite theſaurizare vobis ⁊c). Rabbanus
erugo ſignificat ſuperbiā: que decorem
virtutum obfuſcat. Tinea que latenter
veſtes rodit inuidiam que bonum ſtudi
um lacerat. Fures ſunt heretici ⁊ demo
nes qui ſemper ſunt intenti nos bonis
ſpiritualibus ſpoliare.

¶Sequit᷑ queſtio fratris Antonij betō
tini. Cum ieiunatis nolite fieri ſicut hipo
crite triſtes. Mathei. vj. ca.

Super quibus verbis merito queritur.
¶Utrum ſuperbo ieiunanti valeat ieiu
nium: ⁊ ſi ei in hoc peccato vel altero ex
iſtenti ad bona ſpiritualia ⁊ tempalia ꝓ
ſit. Ad quod reſpondēdo aduertendū
eſt hominem in peccato mortali dupli/
citer exiſtere poſſe ſiue illud peccatū ſu/
perbia ſit ſiue aliud. Aut enim ſic exiſtēs
contritus eſt ⁊ confitendi ꝓpoſitū habꝫ
⁊ ſic ieiunij vel alterius boni fructu nō
caret. Aut de ſuperbia vł alio modo nul
lum dolorem ⁊ ſignum penitētie retinet
⁊ ſic ieiunium quo ad culpe ſatiſfactio/
nē ⁊ quo ad glorie adeptionē ſibi mini/
me valet. Quia vt doctor Ric. ſuper di.
xv. quarti ſententiaꝝ ait. Cum deus bo/
norum noſtroꝝ non egeat: ſi hominem
non amat neqꝫ opera eius acceptat. Hic
Gen. iiij. cap. ſcriptum eſt. Reſpexit domi
nus ad Abel: ⁊ primū hoc fecit. deinde
ad munera eius Scotus aūt qui doctor
ſubtilis eſt: ⁊ Landulphus neapolitanꝯ
ſuper diſtin. xv. quarti ſententiaꝝ qōne
iij. dicunt oppoſitum quod valeat: ſcilꝫ
quādo opera ſatiſfactoria res vel vires
minuunt iterari non debent: qꝛ quando
qꝫ forte non poſſunt. Valet tamen ſcōm
omnes ieiunium factū in peccato morta
li quo ad nouem. Primo ad mādati cō/
pletionē: ad quā quis tenet᷑: ſiue qꝛ ec/
cleſia eum obligat: ſiue confeſſor ſuus:
dum id ꝓ penitentia ei iniungit. Ad hūc
ſenſum verba Pauli ad Ephe. vj. capi.
deduci poſſunt qui ait. Fili obedite parē
tibus veſtris: patri ſcꝫ ſpūali ⁊ eccleſie.
Scdo ad gratie īpetrationē. nā ſi Raab
meretrix vt in. ij. ca. lib. Joſue legitur: ex
opere pietatis tantā gratiā apud hebre
os inuenit: quanto magis apud deū: qui
ad ſui honorem ieiuniū facit: ⁊ non bo/
na fortune: ſed bona nature ī ieiunio fu
dit. Tertio ad pene temporalis diminu/
tionem: vt de Achab. in. iij. regum legit᷑
Qui cū ex minatione Helie quam ſibi
ex parte dñi fecerat veſtimenta ſcinderꝫ
⁊ cilicio carnem ſuā operiret: ⁊ ieiunan
do in terra ⁊ in ſacco dormiret. Illud
qō in. xxj. ca. ſcribit᷑ a dño audiuit Heli/
as ſibi eſſe dicendū. Quia inquit humi/
liatus eſt mei cā Achab. non inducā ma
lum in diebus ſuis: ſed in diebus filij ſui
Quarto ad pene infernalis minoratio/
nē. Nota tamen ſm Ric. vbi ſupra. qō
ꝓpter tale bonū nō diminuit᷑ pena que
peccatis iam factis debet᷑: ſed qꝛ cauet a
malis: q tale bonū agit. que ſi nō faceret
grauiꝰ puniret᷑. Quito ad bonoꝝ tpaliū
multiplicationē. Unde Greg. in omelia
de diuite ⁊ Lazaro ſcribit. Niſi eni diues
iſte aliquid boni egiſſet vnde i pñti ſeclo
remunerationem accepiſſet: nequaꝙ ei
Abraam diceret. Recepiſti bona in vita
tua: q̄ verba de pe. diſ. iij. ca. Cauendū a
Gratiano notant᷑. Sexto ad pnie ſumen
de diſpōnē. vñ Greg. de hmōi pniā fa/
ciente ait. Hortamur vt faciat: vt oipo/
tens deꝰ cor illius illuſtret ad pniam. ſ.
verā: vt de pe. di. v. ca. Falſas in decretis
habet᷑. Septimo ad bonoꝝ aſuefactioēꝫ
vnde Trenoꝝ. iij. ca. ſcribit᷑. Bonū eſt
viro cum portauerit iugū ab adoleſcen
tia ſua. Octauo ad fame conſeruationē.
Quia ꝓuerb. xxij. ca. legit᷑. Melius ē no
men bonum ꝙ diuitie multe. Nono ⁊ vl
timo ad ꝓtātis diaboli minorationē ſic
in pleriſqꝫ locis beati Frāciſci Antonij
Benedicti Baſilij atqꝫ alioꝝ multoꝝ ſan
ctoꝝ legit᷑. Quid igit᷑ reſtat niſi vt vitam
eternā ieiunās acquirat quā ꝑfecto poſ/
ſidebit. ſi nō ſicut ſuperbus hipocrita ie
iunabit. Hinc dñs dicit. Cum ieiunatis
nolite fieri ſicut hipocrite triſtes.)

¶ Feria.v.post diẽ cinerum euangeliũ Matth.viij.

In illo tempore.Cuz introiſſʒ iesus capharnaum[a] acceſſit ad cuz centurio[b] rogans euz ⁊ dicẽs Dñe puer meus iacet in domo paraliticus ⁊ male torquetur.Et ait illi iesus Ego veniaz ⁊ curabo eum.Et respondens centurio ait. Domine nõ ſum dignus[c]: vt itres ſub tectum meũ: ſed tm̃ dic verbo ⁊ ſanabitur puer me⁹[d].Nã ⁊ ego homo ſuz ſub poteſtate conſtitutus habens ſub me milites[e]: ⁊ dico huic vade ⁊ vadit ⁊ alio veni ⁊ venit: ⁊ ſeruo meo fac hoc ⁊ facit[f].Audiens ãt iesus[g] miratus eſt[h]

Expoſitio litteralis euangelij.

a Cum autem introiſſet iesus Capharnaum. Hic ponitur ſcðum miraculum ſcilʒ cura paracliti. ⁊ diuiditur in duas partes: quia p̃mo deſcribitur huius centurionis fides ⁊ deuotio. ſcðo ex hoc infertur cõcluſio ibi Audiens ãt iesus.

¶ Circa primum aduertendũ ꝙ iſte centurio ad cuius preces ſeruus ei⁹ curatus eſt: nõ erat iudeus ſed gentilis ibi poſitus a romanis ad cuſtodiã p̃ncipalis ciuitatis galilee.ſ. Capharnaũ: qꝛ tota illa terra erat ſubdita romanis: ꝓpter qð iudei coram pilato dixerunt: nõ habemus regem niſi Ceſarẽ. Et ideo qꝛ iesus erat iudeus: ipſe nõ venit ad eum in perſona propria: reputans ſe indignum ad hoc impetrãdum. Sed miſit ad ieſum p̃ncipes iudeoꝝ: vt dicitur Luc.vij.capitu.vt per eos curationem ſerui ſui facilius impetraret: ⁊ qꝛ quod per amicos facimus quodãmodo per noſipſos facim⁹: ideo Math.dicit eum veniſſe ad ieſum nõ qꝛ in pſona ꝓpria venerit: ſʒ per intermedios: ⁊ ſic eſt itelligendũ: qð dicitur hic.

b Acceſſit ad euʒ centurio).ſ.per amicos.Dicitur aũt centurio: qꝛ habebat cẽtum homies in armis ſub ſe ad cuſtodiam illius terre ne forte vellent cõtra romanos rebellare. Iſte ergo centurio auditis xp̃i miraculis firmiter credidit ꝙ poterat ſanare ſeruũ ei⁹: qui erat ei valde carus. Ut dꝛ Luc.vij.ca. Ideo de eius ſanatione erat valde ſollicit⁹. Jeſus aũt ſciens ei⁹ fidem ⁊ deuotionẽ reſpõdit ei per internũtiũ (Ego veniã ⁊ curabo eũ) Cum aũt eſſet in via miſit centurio nuntios obuiam ei: vt dicit Luc. dicẽtes ex parte eius.

c Dñe non ſum dign⁹) Erat eni hõ gentilis cuʒ abominabile erat iudeis comedere ⁊ bibere cũ gẽtilibus ⁊ ĩt domos eorũ itrare: vt habetur Actu.xj.ca. Et forte iſte qui gẽtilis erat idola in domo ſua habebat. Etiõ ex hũilitate xp̃um ab ingreſſu dom⁹ ſue repellebat dicens. Dñe ñ ſum dign⁹ ⁊c. Et ex altera pte firmiẽ credebat ꝙ abſens ſolo ṽbo ſeruũ ſuũ curare poterat: p qð dixit.

d Tm̃ dic verbo ⁊c). qð ꝓbat p hoc qð ſubdiẽ.

e Nã ⁊ ego hõ ſuʒ ⁊c).i.lʒ habeã aliqs ſub me q mihi dẽant obedire tñ ſum ſubditus maiori ptãti. vʒ p̃ſidi ⁊ imperatori ⁊ tñ ſubditi obediũt mihi ad nutũ.

f Et dico huic vade ⁊ vadit ⁊c). ⁊ ex hoc intelligiẽ ſequẽs ꝯcluſio.ſ. hec ergo tu q nõ es ſubditus alicui ptãti potes p̃cipe infirmitati ⁊ eã eijcere ⁊ ſic ſolo ṽbo ſeruũ meũ curare.

g Audiens aũt ieſus) Hic ex dictis inferẽ q̃dam ꝯcluſio: qꝛ ex fide huius gentilis ⁊ ĩfidelitate iudeoꝝ ꝯcludit ſaluator vocationẽ gẽtiũ ad fidẽ ⁊ reprobationẽ iudeoꝝ. Et hoc ẽ qð dꝛ.

g Audiens aũt ieſus).ſ.verba centurionis expreſſiua tante fidei.

h Miratus eſt). Sed queriẽ. Quomõ in chriſto fuit admiratio que conſurgit in homine ex alicuius incogniti ⁊ iſoli-

ti inspectione. Christus autem ab instanti conceptionis plenus fuit scientia: nec aliquid de nouo cognouit. Ideo videtur ꝙ in ipso admiratio sm̄ rem non fuit: sed tm̄ sm̄ apparentiam: quia ad moduz admirantis se habuit vt dicunt aliqui: nec fuit ibi falsitas: qa hec fuit ad designandū aliquod veruz scilicet fidez centurionis ⁊ īfidelitatē iudeorū. Sz meli' di ꝙ fuit in ip̄o vere admiratio ad ostēdēdū vitatē hūane nature ī eo. Ad cuius euidentiam sciendū ꝙ in christo ponitur duplex scientia. Una diuina que ē eterna: ⁊ sz hanc non potest esse admiratio. quia nihil cognoscitur ab eo de nouo. Alia humana vel creata. Et hec ē duplex. Una visionis rerum in verbo quia anima christi ab instanti conceptionis cognouit in verbo omnia que cognoscit verbum notitia visionis. Et hec sunt omnia que habent esse sm̄ quascunq3 differentiam temporis. cuiusmodi sunt presentia preterita ⁊ futura. Et scōm hanc scientiam in christo non fuit admiratio sicut nec innouatio. Alia est sciētia in christo qua cognoscit in proprio genere: ⁊ hec ē duplex. Una habitualis: ⁊ in ista non est aliqua nouitas quia ab instanti conceptionis fuit anima christi perfecte repleta habitu omnium scientiarum. Alia experimentalis, sicut aliquis habens habitum scientie per doctrinam: postea experitur per intuitionem in effectu: ⁊ isto modo in anima christi erat aliquid de nouo cognitum: ⁊ sic ex inspectione illius hoc modo incogniti p̄us poterat in ipso admiratio de nouo causari: sic factum fuit in proposito. Sequitur. a Et sequentibus se). i. discipulis suis (dixit)

b Non inueni tantam fidem in israel) in populo iudaico: qꝛ lz aliqui de iudeis firmiter crederent. s. discipulis suis. tam̄ principales illius populi non crediderūt

⁊ sequentibus se[a] dixit. Amen dico vobis non inueni tantam fidem in isrl[b]. Dico aūt vobis[c] qḋ multi ab oriēte: ⁊ occidente venient ⁊ recumbent cum abraā Isaac ⁊ Jacob: i regno celorum. Filij autem regni[d] eijcientur in tenebras exteriores[e]. Ibi erit fletus[f] ⁊ stridor dētiū[g]

⁊ multitudinem eius a fide auerterūt: ⁊ ideo concludit saluator (Amen) idest fideliter. c Dico autem vobis qꝛ multi ab oriente ⁊ occidente venient:) quia multitudo gentilium in diuersis partib' orbis existētium per predicationem apostolorū cōuersa est ad fidem. Et sic pceperūt gratiam ⁊ gloriam.

d Filij aūt regni). i. iudei ex qbus xp̄s natus est ⁊ quibus p̄ncipalr missus est ad predicanduz eis regni celestis Euangelium.

e Eijcientur in tenebras exteriores) qꝛ repulerūt fidē xp̄i: ⁊ sic remanēt in peccatis suis obstinati: ⁊ sic eijcient ad penas inferni: que dicunt tenebre exteriores: qꝛ tenebre prime sunt tenebre culpe. Alie autem sunt gehenne.

¶ Questio.

Sed querit quomodo sint ibi tenebre: cū ibi sit ignis: q de natura sua est lucidus. Dicēdū ꝙ ille ignis describitur in medio terre ⁊ iō fumosus est ⁊ obscurus. Itē nō lucet ad ostendendum dānatis aliquid ad eorū ꝯsolationem sed ad eorum desolationem. Ideo dicuntur ibi eē tenebre exteriores. Sequitur.

f Ibi erit fletus) In fletu duo sunt. s. tristitia animi ex qua pcedit fletus: ⁊ scōm hoc fletus est in damnatis generaliter tā in dēmōibus q̄ in hominibus. Aliud est ex parte corporis scilicet lachrymaruz resolutio ⁊ turbatio cerebri ⁊ oculorum ⁊ ista non possunt esse in spiritibus separatis: sed post resurrectionem quantum ad aliqd erūt in hominibus damnatis: quia ibi erit predicta cerebri ⁊ oculorū turbatio: sed non erit ibi lachrymarum fluxus a capite vel resolutio. Quia cessante motu celi cessabit omnis generatio ⁊ corruptio. Ex quo pz vlterius ꝙ ibi erit.

g Stridor dentiū) quia nō importat aliquam corruptionē: sed tm̄ doloris ostē-

sionē: sequitur. a Et dixit iesus ⁊c.) s. perfecte sic. b Fiat tibi) in sanatione serui tui: vnde sequitur. c Et sanatus est puer in illa hora.

¶ Expositio moralis.

Et dixit iesus centurioni.[a] Vade ⁊ sicut credidisti fiat tibi.[b] ⁊ sanatus est puer in illa hora.[c]

Cum introisset capharnaū Accessit ad eum Centurio ⁊c. Iste gentilis erat in xp̄m tam̄ credebat aliter eum pro sanatiōe sui pueri nō rogasset. Ideo per ip̄m p̄mitie gentium significanꝭ credentes in xp̄z ⁊ laborantes ad conuersionem aliorum De quibus fuit Lucas euāgelista ⁊ Dionisius ariopagita: ⁊ alij plures: per hoc autem quod christus subdit (Non inueni tantam fidem in israel) significaꝭ deuotio gentiliū ad christi fidem ⁊ obduratio iudeorum.

¶ Questio fratris Antonij betontini.

Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum) Matthe. viij. cap̄. Ex quibus verbis oritur questio talis. Utrum superbia ex sua praua conditiōe sit grauissimum peccatorum. Cui petitioni ex sententia sancti Thome secunda secunde. qō. clxij. artic. vj. sic respondetur. Quia cum in alijs peccatis vel propter ignorantiam: aut propter infirmitatem siue propter desiderium cuiuscunqꝫ alterius boni a deo auertaꝭ homo: per superbiam auersionem habet ab ipso. Et hoc qꝺ nō vult per malitiam sibi ⁊ eius regule subijci. Unde Bernardus ait. Omnia vicia fugiunt a deo: sola superbia se sibi opponit. Et Jaco. iiij. cap̄. scribitur. Superbis deus resistit. Duobus enim modis deum per peccatum offendit: per conuersionem ad commutabile bonum: quod est velut materiale peccati: ⁊ per auersionē ab eo incōmutabili bono quod est velut formalis ⁊ completiua causa delicti. Et licet superbia non sit grauissima per conuersionem ad commutabile bonū quia celsitudo quam inordinate superbus appetit ex sua ratione maximam repugnātiam non habet ad bonum virtutis; tam̄ ex aduersione: omnia alia peccata transcendit. Idcirco beatus Hieronym⁹ in suo felici transitu dixit. Ubi ē superbia nihil peius nonne omnia oriūtur mala ex superbia: tā̄ q̄ ex vna radice. Cū enī diues factus fuerit homo: ⁊ multiplicata fuerit gloria domus eius nonne superbit. Et cum superbierit: nōne polluūtur vie eius in omni tempore. Et tunc in insidijs cum diuitibus in occultis cogitat vt interficiat innocentem. Oculi eius in pauperem respiciunt ⁊ insidiatur in occulto: vt capiat eum tanq̄ leo in cubili suo: dicēs in corde suo: oblitus est deus: auertit faciē suā ne videat vsqꝫ in finem. Qua ex re humilis Cēturio ne iesum offenderet ne se ab eius pietate auerteret ait. Domine non sum dignus vt intres sub tectū meū ⁊c.

Feria. vj. post diē cinerꝫ euāgeliū. Secūdum Mattheuz. v.

In illo tp̄e dixī iesus discipulis suis: audistis[c] q2 dcm̄ ē ātiq̄s Diliges p̄ximū tuū ⁊ odio hēbis inimicū tuū. ego āt vob̄ dico

¶ Expositio litteralis.

Audistis) Hic ponit intellectum precepti de dilectione proximi super qꝺ fundatur lex inquantum ordinatur ad proximum: quia in precepto charitatis tota lex pendet ⁊ prophete. In hoc enim precepto iudei errabant. Ex hoc enim qꝺ preceptum est. Leuiti. xix. cap̄. Diliges amicum tuum sicut teipsum: arguebant a contrario sensu quod debebant odire inimicum. Sed hoc est falsum quia omnis homo ex charitate diligendus est. inquantum ad imaginem dei creatus est: ⁊ capax ipsius per cognitionem ⁊ amorem. Amicitia enim charitatis fundatur super communicationem superne bea

titudinis. Et ideo omnis creatura intel
lectualis que in actu vel potentia eſt bea/
ta: eſt ex charitate diligenda. Mali au/
tem homines quamdiu ſunt in via: ſunt
in potentia veniendi ad beatitudinem. Et
ideo licet eo
rum malitia
ſit odienda:
ipſa autem na
tura poſſibi/
lis beatifica/
ri eſt diligen
da: ⁊ hoc eſt
quod dicit
ſaluator.
a Diligi/
te inimicos
veſtros) bo/
na ſcilz gra/
tie ⁊ glorie
eis optando
alia vero nō
ſunt eis op/
tanda niſi in
quadam ge
neralitate inquātum valent ad eorum ſa/
lutem quod ſoli deo eſt notum: quia om
nibus alijs poteſt homo bene vel male vti
⁊ ideo circa hoc non eſt determinate ali
quid petendum. ſequitur.
b Benefacite) Benefacere eſt effect⁹
dilectionis: ⁊ ideo ſicut tenemur dilige/
re inimicos quantum ad bona gratie ⁊
glorie: ita tenemur effectu ſalutem eorū
modo debito ⁊ poſſibili pcurare.
c Et orate pro perſequentibus vos) op
tando eis. ſ. bona gratie ⁊ glorie. alia au
tem bona in ſpeciali optare vel facere nō
eſt neceſſitatis: ſed ſuperogationis. Ad
predicta autem facienda etiam inimicis
hortatur nos exemplo dei.
d ¶ Qui ſolem ſuum oriri facit ⁊c.) Be
neficia enim communia non ſubtrahit
malis hominibus qui tamen ei inquan/
tum in eſe eſt inimicantur. Arguit autem
hic exemplo gentilium infidelium qui ſu
os amicos diligunt ⁊ eis bene faciunt. Si
ergo ſuper ipſos mercedem beatitudinis
volumus habere: debemus plus propter
deum facere dilectionem etiam ad inimi
cos extendēdo modo predicto ⁊ hoc eſt

diligite inimicos ve
ſtros[a] benefacite[b]:
his qui oderūt vos:
⁊ orate pro perſeqn
tibus ⁊ calumnian/
tibus vos[c] vt ſitis fi
lij patris veſtri qui i
celis eſt qui ſolem ſu/
um oriri facit[d] ſuper
bonos ⁊ malos ⁊
pluit ſuper iuſtos ⁊
iniuſtos. Si enim di
ligitis eos qui vos
diligunt quam mer/
cedē habebitis? Nō
ne ⁊ publicani hoc
faciunt? Et ſi ſaluta
ueritis fratres ve/
ſtros tantum: quid
amplius facietis?
Nonne et ethnici h
faciūt. eſtote ergo p/
fecti[e] ſicut ⁊ pr vr[f] pfe
ctus ē. Attēdite[g] ne
iuſtitiā vram[h] facia
tis coram hominib⁹[i]

quod concludit in fine.
e Eſtote ergo perfecti) legem ſcilz euan
gelicam: que eſt lex amoris conſeruan/
do (vt ſitis perfecti).
f Sicut ⁊ pater veſter celeſtis ⁊c.) ꝙ be
neficium lar
gitur etiam
malis homi/
nibus ita ꝙ
propter eo/
rum maliti/
am non de/
ſerit benefi/
centiam cir/
ca ipſos: ita
nec vos cir/
ca inimicos
modo tamē
predicto in/
telligēdo: qr
aliquando ē
neceſſitatis:
⁊ aliquādo
ſupereroga/
tionis.
g Attendite. Poſtꝗ ſaluator regula/
uit hominis opinionem: hic regulat ipſi/
us affectionem excludendo ab operib⁹
eius intentionem vane glorie. Et primo
dat intentionem ſuam in generali. Se/
cundo applicat magis in ſpeciali: ibi. cum
facis elemoſynam.) Circa primam partē
aduertendum: ꝙ ſecundum quod dicit
philoſophus ſecundo ethi. Bonum con
tingit vno modo. malum autem omni/
fariam: quia ad hoc ꝙ actus humanus
ſit bonus requiritur bonitas generis ⁊ cir
cūſtātiarum: ſed redditur malus ex quo
libet defectu iſtorum: ⁊ ideo non ſufficit
quod actio ſit bona de genere ſed requi/
ritur quod ſiat recta intentione: bonitas
enim finis eſt circumſtantia principalis.
Ideo opus quātumcunq bonum in ge/
nere: ſi ſiat intentione vane glorie red/
ditur malum: propter quod dicit Sal/
uator. g Attendite) ideſt diligenter
conſiderate.
h Ne iuſtitiam veſtrā) ideſt opera bona
de gñe qcunq fuerit illa: qr oia ptinēt ad
iuſtitia gñalr dcā. i Faciatis corā homi
nib⁹) gliam. ſ. ⁊ laudē humanā ex talib⁹

vt videamini ab eis Alioquin mercedez nõ habebitis apud patrem vestruz: qui in celis est. Cum er go[a] facis elemosynã noli tuba canere an te te: sicut hypocrite faciũt in synagogis ꝛ in vicis vt honori ficentur ab homini bus. Amen dico vo bis[b] receperũt mer cedem suam[c]: te au tem faciente[d] elemo synam: nesciat sini stra tua quid faciat dextera tua: vt sit ele mosyna tua in ab scoundito. Et pater tu⁹[e] qui videt in ab scõdito[f] reddet tibi.

querendo: per hoc autem non prohibe tur ꝙ opera bona fiant coram hominib⁹ ad proximorum edificationem ꝛ ad dei gloriã: qꝺ est bonũ ꝛ meritoriũ vt .s̃. dcm̃ est: sed q2 hic loqĩ impfectis q ꝺ facili i va nam gloriaz efferũtur: iõ consulit eorũ bona opera occultanda. Supra autez loquebatur prelatis qui sũt in statu perfectionis: ꝑpter quod nõ est estimãdũ ꝙ de facili ferã tur in vanaz gloriam. Iõ dixit eorum opa i publico fiẽda ad alioꝝ edificatõez Sic luceat lux vestra vt supra dictum est Aliquid enim bene est consulendum viris perfectis de quorum securitate confiditur ꝙ non est consulendum imperfectis ꝛ paruulis de quorum debilitate timetur. a Amẽ dico vobis) i. ꝛ firmiter ꝛ fideľr assero. b Receperũt mercedẽ suã) Ex quo enim itẽtio ferř ad homines tm̃: non est aliquid a deo iuste expectandum. c Cum ergo ꝛc.) Applicat in speciali: ꝛ excludit intentionem vane glorie ab operibus misericordie dicens Cum ergo facis elemosynam noli tuba canere ante te) hoc est ad laudẽ hominũ manifestare. Ad cuius intellectũ sciẽdum ꝙ apud iudeos vtebanř tubis. sicut apud catholicos campanis: ꝛ ideo sicut videmus ꝙ sicut in aliquibus locis pulsatur campana pro elemosyna accipienda: ita apud iudeos. ꝛ ad hoc faciendũ vtebantur tuba. sed hipocrite non faciebant hoc principaliter propter pauperꝝ vocationem: sed magis ad propriã ostentationem: vt patet in littera cuz dicit. Ut honorificenř ꝛc. Rõnem ãt ꝓhibitõis sb dit. Amẽ dico vobis. Modũ ãt ꝯueniẽtem faciendi elemosynaz subdit: cũ dic. d Te autem faciente) Modus loquendi est vt quando fit aliquid secrete per hoc inuenies ꝙ talia sunt facienda propter deum tantum: vnde subditur. e Et pater tuus) .s. deus qui ẽ pater omnium per creationem ꝛ iustorum: ꝑ gratie adoptionem. f Qui videt in abscondito) quia ipse solus videt intentionez cordiuz reddet tibi.

Expositio moralis.

Diliges proximũ tuuz ꝛ odio habebis inimicum tuũ) Secundum Augustinum: Inimicus iste dyabolus intelligendus est qui precisus est totaliter a dei consortio ꝛ sanctoruz homo viator quantũcunqȝ malus potest ad deũ reuerti. ideo diligendus est ex charitate ꝑpter quod subditur. Diligite inimicos vestros ꝛc. ꝛ qm̃ valde difficile est in bonis operibus patenter factis vanaz gloriam totaliter euitare. Iõ subdiř (Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus ꝛc.) Et illud quod seqtur. Cũ facis elemosynam noli tuba canere añ te. Crisostomus. Si bonoꝝ que facis vis inspectores habere: ecce habes non solum angelos ꝛ archangelos: sed etiam deum vniuersorum.

¶ Questio fratris Antonij betõtini. Attendite ne iustitiã vraz ꝛc. Matth. v. ca.

Pro quibus verbis merito queritur. Utrum gloria boni opis possit haberi sine peccato. Ad quod respondeř ex sententia sancti Tho. scḋa scḋe. q. cxxxij. ar. j. ꝛ iij. Et durandi. iiij. li. ꝑma parte. secunda distin. ij. ꝙ appetitus glorie alicuius boni operis: non est aliquid vitiosum. Nam gloria claritatem quandam significat. vnde glorificari: idem est quod clarificari. Claritas aũt vt Augustin⁹ sup Ioãnem ait. ꝛ decorem quẽdã hꝫ ꝛ manifestationẽ

stationem: Et ideo nomen glorie proprie manifestationem importat alicuius qd apud homines decor videtur: siue illd sit bonum corporale siue spirituale. Hinc Mat. v. ca. scriptum est. Luceat lux vestra coraz hominibus vt videant vestra bona opera. potest tamen appetitus circa gloriam tripliciter moderari. Primo modo ex parte rei de qua quis gloriaz querit: puta cuz gloria queritur de re fragili atq3 turpi falsa & diuine reuerentie cõtraria: Sic princeps Tiri quesiuit cui Ezechi. xxviij. c. dicit. Eleuatũ est cor tuum & dixisti. Deꝰ ego sum: sic quidem querentem gloriã Apostolus ad corinthi. iiij. ca. reprehendit dicens. Quid habes qd nõ accepisti. si aũt accepisti qd gloriaris quasi non acceperis. Alio modo ex parte eius a quo quis gloriam querit: puta hominis cuius iudiciũ nõ est certum. Nam de plerisq3 sic gloriã querentibus Joãnis. xij ca. dicit. Dilexerunt magis gloriam hominum: q̃ gloriã dei. Ultimo modo ex parte finis quoniã qui gloriam appetit non in debitum finẽ ad honorem dei. s. gloriari non pretẽdit. Jccirco Hieremi. ix. ca. scribitur. Nõ glorietur sapiens in sapientia sua nec fortis in fortitudine sua. nec diues in diuitijs suis. Sed in hoc glorief qui gloriatur scire se nosse me. Et Hieronymus ad nepotianum scribens ait: Caue ne hominũ rumusculos aucuperis ne in offensam dei populorum laudes commutes: si adhuc inquit Apostolus hominibus placerem xpi seruus non essem: desinit placere hominibus: qui christi seruus factus est: per bonam & malam famam: a dextris & a sinistris christi miles graditur: nec laude extollitur: nec vituperatione frangitur: nõ diuitijs tũet: non contrahitur paupertate & leta contemnit & tristia: per dies sol non vret eum: neque luna per noctem. Nolo te orare i angulis platearum: ne rectum iter p̃cum tuarum frangat aura popularis nolo te dilatare fimbrias & ostẽtui habere philateriam & cõscientia repugnante pharisaica ambitiõe circundari. Hinc dependet euangelium: inde lex & prophete. Fidelis mecum lector intelligis quid taceam & quid magis tacendo loquor: tot regule: quot species gloriarum: quanto melius erat hoc non corpore sed in corde habere fautorem non aspectus hominum. Hinc dominus ait: Attendite ne iustitiam vestram faciatis corã hominibꝰ.

Sabbato post diem cinerum Euangel. Mar. vi.

In illo tempore. Cuz sero eẽt factum erat nauis in medio mari & iesus solus i terra. Et vidit discipulos suos laborantes in remigando. Erat eni ventus cõtrariꝰ eis & circa q̃rtam vigiliaz noctis venit ad eos ambulãs sup̃ mare: & volebat preterire eos.[a] At illi vt viderũt eũ ambulãtẽ supra mare putauerũt fantasma esse: & exclamauerunt. Omnes eni eum viderunt: & cõturbati sunt. Et statim loquutus est cũ eis: & dixit illis. Cõfidite. Ego sum nolite timere. Et ascẽdit ad illos in nauiz & cessauit ventus.

Expositio litteralis.

a (Et volebat preterire eos) eo modo sicut post resurrectionem suaz ambulans cum duobus discipulis suis euntibus in emaus finxit se longius ire vt habetur Luce vltimo capitulo. Nec tamen fuit ibi aliqua duplicitas seu falsitas: secundum quod dicit beatus Gregorius. hoc enim fecit vt sic se ostenderet eis exterius qualis apud eos erat in mentibꝰ eorum interius. Erant eniz dubij in fide

resurrectionis xp̃i ⁊ tardi ad credendũ vt ibidem dicitur. Et propter hoc dubiũ erant aliquantulum elongati a veritate: Et ideo apparuit eis in peregrina effigie ⁊ finxit se longius ire: quia tales appari tiones fiunt cõmunit̃ ſm diſpoſitionez interiorẽ ipo rum quibus fiunt. ⁊ eodẽ modo dicit̃ hic ꝙ vole bat preteri re eos: quia erant parue fidei: ſm qđ dicitur in te xtu: quia pu tabant fan taſma eſſe: ⁊ tamen iaz vi derant tanta miracula eũ feciſſe ꝙ cre dere debebãt ipſum ſuper aquas poſſe ambulare.

a Cumq; egreſſi eſſent de naui continuo cognouerunt eum). ſ. illi de terra Geneſareth: qui per famam quam audierant ⁊ miracula que aliqui eorum viderant cognouerunt ꝙ ille erat qui infirmos curabat ⁊ miracula alia faciebat: ⁊ ideo ſubditur.

b Et percurrentes vniuerſam regionez illam) Quia geraſeni miſerunt per ciuitates ad hoc ꝙ adducerentur infirmi ad pñtiam xp̃i vt fimbriam veſtimenti eius tangerent. Judei enim erant diſtincti ab alijs gentibus non ſolum in lege ſed etiã in habitu: quia numeri. xv. cap̃. precipitur ꝙ facerent fimbrias in angulis palliorum. Et talem habitum portabat chriſtus ſicut ⁊ legem ſeruauit: ⁊ ad tactum huiuſmodi fimbriaruz curabant̃ iſirmi.

Et plus magis itra ſe ſtupebant: non. n. intellexerunt de panibus. Erat eni cor eorum obcecatum. Et cum tranſfretaſſent: peruenerunt in terram geneſareth: et applicuerunt. Cũ q; egreſſi eſſent de naui[a]: continuo cognouerunt eum. Et percurrẽtes vniuerſam regionem illaz[b] ceperũt in grabatis eos qui ſe male habebant circũferre: vbi audiebant eum eſſe. Et quocũq; introibat in vicos ⁊ in villas: aut in ciuitates in plateis ponebant infirmos: ⁊ deprecabant̃ eũ: vt vel fimbriam veſtimẽti eius tangerent. Et quotquot tangebãt eum ſalui fiebant.

ni que fluctibus paſſionum ire ⁊ concupiſcentie que ſunt in organis corporalibus frequenter impellitur ⁊ aliquando periclitatur: nam motus paſſionis aliqñ ſubuertit iudicium rationis. (Sed quarta vigilia) q̃ terminat̃ in luce matutina chriſtus venit: q: duz mens ad ſuperni luminis claritatẽ oculos erigit paſſionũ impetus congeſcit ⁊ tũc fit applicatõ ad terram Geneſareth id eſt generãtis auraz p quã ſignificat̃ ſpiritus aure leuis: vbi ẽ dominus. iij. Regũ. xix. ⁊ ſanant̃ infirmi a languore peccati.

Questio fratris Antonij betontini.

Cum eſſet ſero factũ. Erat nauis in medio mari ⁊c. Matth. vj. ca. Super quib⁹ queritur. Quid ſit vana gloria ⁊ an ſit peccatũ mortale. Ad qđ breuiter rñdetur ex ſnia durãdi lib. j. pte. xiij. di. ij. Qđ vana gl̃ia ſm Hieronymũ eſt inordinatus animi motus quo aliqs ꝓpriã deſiderat excellentiam vt alios honore precellat. Qui quidem appetitus ſi adeo inordinatur vt inde cõtemptus dei vel proximi ſequatur: mortale peccatum eſt. Unde Hiero. ad Antonium monachũ ſcribens ait. Judaicus ppl̃s ꝓmas ſibi cathedras ⁊ ſalutationes in foro vendicans deputato antea in ſcillam ſicule gentili populo ſuccedente deletus eſt. Cõtra ſophiſtas quoſq; ſeculi: ⁊ ſapiẽtes mũdi piſcator mittitur: cuius rei cã ſcriptura ait. Superbis deus reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. Uide frater quale malũ ſit ꝙ aduerſariũ h; deum: ob qđ in euãgelio phariſeus arrogans ſpernitur ⁊ humi-

Expoſitio moralis eiuſdẽ euangelij.

ERat nauis in medio mari) Nauis ẽ eſt corpus humanum in quo ſcđm Platonicos anima eſt ſicut nauta in na-

his publicanus auditur. hec ille. Ideoq3 dicere possumus q̄ ventus väe glorie nō modicum contrarius est naui idest chri-stiane religioni que est in medio mari.i. in quassatione huius miseri seculi vt di-cunt verba ꝓposita.s.cum esset sero fa ctum ꝛc.

le ꝛc.) hoc dicit ap̄ls applicando aucto-ritatē Jsai. ad xp̄i tp̄s: ꝛ pꝫ ex dcā sn̄ia. h Nemini dantes vllam offensionem) idest scandalum ex dictis vel factis mi-nus rectis. i Ut nō vitupet̄ misteriū nostrū) qa mala subdi-toꝝ redūdat in vitupꝰiū prelatorum. k Sed in oībus).s. p-tinētibus ad salutem. l Exhibea-mus nosmet ipsos: sicut dei mistros) ipi xp̄o nos quantū pos-sumus ꝯfor-mando. m In mul ta patiētia) Hic ꝯn̄r ex-plicat suā ex hortationē i speciali ꝛ de-clarat qualr̄

Dominica prima i quadragesima epistola pauli.ij.ad Corinth.vj.ca.

¶ Expositio litteralis epistole Pauli.

Apostolus paulus i hac epistola fungit̄ officio veri pastoris animarum curam gerentis: commendans ministeriū novi testamēti: cōsequēter hortatur ad executionem debitaꝫ huius ministerij.

Fratres hortamur vos ne in uacuum gratiam dei recipiatis.[a] Ait enim[b] tempore accepto[c] exaudiui te.[d] Et in die salutis[e] adiuui te.[f] Ecce nunc tempus acceptabile:[g] ecce nūc dies salutis. Nemini dantes vllam offensionem[h] vt nō vituperetur ministerium nostrum.[i] Sꝫ in omnibus[k] exhibeamus nosmetipsos[l] sicut dei ministros. In multa patiētia[m] in tribulationibus[n] in necessitatibꝰ:[o] in āgustijs:[p] i plagijs[q] in carceribꝰ:[r] i seditionibus:[s] i laboribꝰ[t]

Et dividitur in duas ptes. in p̄ma hortat̄ in quodam generali. in scd̄a explicat magis in sp̄ali. ibi in multa patientia. Circa p̄mū dicit. Hortamur. a Ne in uacuum gratiam dei recipiatis) que dat̄ ad bn̄ viuendū in p̄nti ꝛ ad consequendū gr̄am in futuro: ꝓpt̄ quod hunc effectū nō cōsequitur si inuacuum recipiatur: sicut medicina ad quā sanitas nō sequit̄. Sed qꝛ posset aliquis dicere. Recipere gratiā nō est iu mea potestate: ideo hoc remouet rn̄dens q̄ deus paratus est dare auctoritate scripture di. b Ait eni).s. deus Jsai.xlix.ca. c Tēpore accepto).i. tp̄e noue legis qd̄ est tp̄s gratie. d Exaudiui te) quia orones fidelium exaudibiles sunt per xp̄m. e Et in die salutis).i. tp̄e xp̄i q̄ operatus est salutē in medio terre. f Adiuui te) opa tua ꝑficiendo ꝛ ad gloriam ꝑducēdo ad quam nō intrabat tēpore veteris testamenti. g Ecce nunc tp̄s acceptabi

sit vtendū gr̄a collata in exteriori ꝯuer-satione. Circa qd̄ tria facit: s̄m qd̄ in tri-bus sancta ꝯuersatio ꝯsistit. Primuꝫ est tollerantia malorum. Scd̄m operatio bo norū. ibi. in castitate. Tertiū opatio isto-rum ꝛ illoꝝ. ibi. ꝑ arma iustitie Circa p̄-mū sciendum q̄ in malis pene tolleran-dis. p̄mo patientia est necessaria: ideo di cit. (In multa patentia) ꝛ dicit multa ꝓ pter multitudinem maloꝝ supueniētiuꝫ n In tribulationibus) ex aduersarioꝝ persecutione. o In necessitatibus) ex defectu necessarioꝝ vite. p In angu-stijs) ex euadendi difficultate seu impossi bilitate. q In plagis) nobis illatis in corpore. r In carceribus) ne possemus ad predicādū discurrē. s In se-ditionibus) ꝯtra nos motis ab aduersa-rijs veritatis. t In laboribus opan-do ꝓprijs māibus qd̄ fecit apostolus apd̄ corinthios vt questum falsis Apostolis precluderet.

in vigilijs:[a] in ieiunijs[b] in castitate[c]: in scientia[d]: in longanimitate:[e] in suauitate:[f] in spiritu sancto in charitate non ficta[g] in v̄bo v̄itatis[h] in virtute dei[i] per arma iustitie:[k] a d̄xtris ⁊ a sinistris:[l] ꝑ gloriam ⁊ ignobilitatē:[m] per infamiā ⁊ bonā famam:[n] vt seductores[o] ⁊ veraces.[p] Sicut qui ignoti[q] ⁊ cogniti.[r] Quasi morientes:[s] ⁊ ecce viuim[9][t] vt castigati ⁊ n̄ mortificati.[u] Quasi tristes sp̄ āt gaudētes[x]

a In vigilijs) ꝑ instantiam orationis
b In ieiunijs) aliquando volūtarie assumptis ad repressionem carnis: ⁊ aliorum edificationem: ⁊ aliquando ex cibi defectibus patienter tolleratis.
c In castitate) hic consequenter ponit ea que ꝑtinēt ad operationem bonorum: in q̄bus prio sūt que pertinēt ad operationem cordis ⁊ quantum ad hoc dicit.
c In castitate) que dicit puritatē mentis redūdantē in corpore.
d In scientia) quantum ad cognitionem diuinorum ⁊ humanorum ad salutem necessariorum.
e In longanimitate) patienter expectādo diuina promissa.
f In suauitate) que facit hominē dulcē ⁊ suauem ꝓximo verbo ⁊ facto: ex gratie abundantia ideo subditur.
g In spiritu sc̄o in charitate non ficta) contra hipocritas.
h In v̄bo veritatis) Hic ꝯsequenter tangit ꝑfectionē oris dicens. In verbo veritatis) predicando ⁊ cum omnibus communiter loquendo: ⁊ ꝑfectōez operis.

i In virtute dei) opera meritoria faciēdo: ⁊ doctrinā miraculis confirmando.
k Per arma iustitie a dextris) Hic consequenter ostendit qualiter vtendum sit gr̄a diuinitus collata in comparatiōe bonorum ⁊ malorum. i. inter huius mundi prospera ⁊ aduersa nō deuiare a rectitudine: prospera aūt ⁊ aduersa tria respiciunt. s. superbiaz vite: concupiscentiam carnis: ⁊ ꝯcupiscentiam oculorū: iō ostēdit propositum ꝑmo in primo: secūdo in secundo ibi. quasi morientes: tertio i tertio ibi. quasi egentes. Omnia ista tamen pertinent ad veritatem iustitie cōiter accepte iō dicit. (Per arma iustitie a dextris) idest ne in prosperis per superbiam eleuemur. l Et a sinistris) vt aduersis a virtute nō deijciamur. ⁊ sil'r intelligendum est in sequentibus cum dicitur.
m Per gloriam ⁊ ignobilitatem) aliq̄n apl'i fuerunt ab hominibus reputati valde glo'osi sicut dicitur actuuz xiiij. q' licaonis te paulo ⁊ barnabe volebant tanq̄ dijs sacrificare. Et alibi icarcerati fuerunt vt viles ⁊ abiecti sicut pz ex eodem li.
n Per infamiam ⁊ bonaz famam) q' ab aliquibus dicebantur magi ⁊ deceptores: ⁊ ab alijs veritatis predicatores: ⁊ ad idem ptinent qd̄ subdit'. o Ut seductores) reputati sumus a multis.
p Et veraces) ab alijs. q Sicut qui ignoti). s. reprobati a malis. r Et cogniti). i. approbati a bonis: ⁊ tn̄ in istis ꝓsperis ⁊ aduersis sic apl'i se habuerunt q' non recedebant a virtute per superbiam eleuati nec per pusilanimitatez deiecti.
s Quasi morientes) hic consequēter ponit ea que pertinent ad concupiscentiam carnis ⁊ sunt tria. primum est vita q̄ maxime concupiscitur. ⁊ quantum ad hoc dicit. Quasi morientes) idest periculis mortis expositi.
t Et ecce viuimus) deo per fidem ⁊ gratiam iustificati. secundū est incolumitas vite ⁊ q̄tum ad hoc dicit. v Ut castigati ⁊ nō mortificati). q. di. lz a deo p flagella castigemur: tn̄ a morte p eum eripimur. tertium qd̄ ꝯcupiscit' in vita p̄nti ē iocūditas ⁊ quātū ad hoc dicit.
x Quasi tristes semper autē gaudētes) idest q̄tuis in his q̄ ptinēt ad carnē patimur afflictionem: tamen per sp̄ūm maiorem ꝯsequimur mētis ꝯsolationem: s3 illud actuū. v. ca. Ibant apl'i gaudentes a conspectu concilij: q̄m digni habiti sunt

pro noie iesu cōtumeliā pati. Sicut egē/
tes) hic ꝯsequenter ponit ea q̄ pertinent
ad concupiscentiam oculoꝝ.
a Sicut egentes). i. victuꝫ ⁊ vestitū ab
alijs mendicantes. b Multos autē
locupletan/
tes). i. bona
spūalia ipsis
cōmunican/
tes: que tan/
to sunt meli
ora quāto q̄
sunt anime
corporalibꝰ
preferuntur.
c Tanq̄ ni
hil habētes)
naꝫ apli oia
tempalia ꝓ/
pter xp̄m di/
miserunt.
Math. xix.
ca. Ecce nos reliquimꝰ oia ⁊ secuti sumꝰ
te. d Et oia possidētes) quia viuebāt
xp̄o ⁊ nō sibiipsis. Oia aūt erant christo
subiecta Mathe. vlti. Data est mihi ois
potestas in celo ⁊ in terra: ꝓpter qđ apo
stoli reputabant oia subiecta sibi: in cu/
ius signum insensibiles creature obediē
bant eis ad nutū. Notandū aūt ꝙ apl's
in p̄missis vario mō loquit̄ ponēdo bo/
num tpale contra spirituale: nam in tpa
libus addit dictionē conditionalē scilꝫ
quasi vel tanq̄: vel sicut: aut huiusmodi
nō aūt in spūalibus: q: tpalia nō habēt
rationē boni vel mali scđm veritatem
sed tm̄ scđm hominū apparentiā ⁊ exi/
stimationem: spiritualia vero scđm veri
tatem.

Sicut egētes[a]: mul
tos autem locuple/
tantes[b]. Tanq̄ꝫ ni/
hil habētes[c]: ⁊ oia
possidentes[d].

Dnica prla i qua
dragesima euange/
lium Matthei. iiij.
capitulo.

Expositio litteralis.

e In illo tpe. Ductus est iesus in de/
sertū). Hic ostendit euāgelista in
christo veritatem deitatis ⁊ humanita/
tis ex demonis temptatione: ⁊ ex sancto
rum angeloꝝ administratione. Et p̄mo
ponitur primum: secundo secundū: ibi.
tunc reliquit ⁊c. Prima diuidit̄ in tres
scđm triplicem tēptationem: ⁊ triplicē
christi victoriam: scđa ibi. Tunc assum/
psit eum. Tertia ibi: iterum assumpsit
eum. Prima ergo tēptatio fuit de carnis
concupiscentia. Accepit aūt temptator
occasionem p̄mo de hoc tentandi ex esu
rie ipsius christi. Post baptismū eni chri
sti imediate ductus est a spiritu) scꝫ san
cto: q: humanitas christi erat organum
diuinitatis:
⁊ iō ad om/
nia agenda
monebatur
instinctu spi
ritussancti.
Hoc igitur
motu iuit in
desertum lo
cum. s. aptuꝫ
orationi: vt
ibi spiritum
in oratione
offerret pro
nobis đo pa
tri. f Et
cū ieiunassꝫ)
vt carnem innocentē ꝓ nobis maceraret
⁊ exemplū fidelibꝰ daret. Et per hoc qđ
post baptismū talia egit: nobis ostendit
ꝙ qui inchoat nouam vitam dꝫ seipsuꝫ
offerre deo per ieiunium ⁊ orationē. se/
quitur. g Quadraginta diebus) nō
vltra transit vt virtus diuinitatis diabo
lo celaret̄. Quia Moyses ⁊ Helias ieiu
nauerunt tot diebus.
h Postea esuriit) per hoc in se ⁊ veri/
tatē infirmitatis ostendit: ⁊ occasionē
tentatori dedit. ideo sequitur.
i Et accedēs tentator). Ad euidentiaꝫ
huius tētationis aduertendū quod dia/
bolus sciebat p̄dictū per ꝓphetas ꝙ chri
stus futurus erat verus homo ⁊ verus
deus vt habetur expresse Isai. ix. capit.
Paruulus natus est nobis: ⁊ filius da/
tus ē nobis. Ecce vera humanitas: ⁊ vo
cabitur nomen eius admirabilis consi
liarius: deus fortis pater futuri seculi p̄n
ceps pacis. Ecce manifesta eius diuini/
tas: ⁊ in pluribus alijs locis idem expri
mitur: quod omitto ꝓpter plixitatem.
similiter sciebat tempus natiuitatis xp̄i
esse completum. Tū ꝓpter hebdoma/
das Danielis in quibus erat determina
te prefixus terminus sui aduentus. Tuꝫ
propter translationē regni iudeoruꝫ ad

In illo tpe. Du
ctꝰ ē ie/
sus i de
sertū[e] a
spū: vt tētaret̄ a dia
bolo. et cū ieiūassꝫ[f]
q̄dragita diebꝰ[g] ⁊ q̄
draginta noctibꝰ po
stea esuriijt. Et acce/
dēs tētator[h] dixit ei

Herodem alienigenā:prout fuerat pre//
dictuȝ per Jacob patriarchā. Gen̄.xlix.
cap. Sed nesciebat certitudinaliter ꝙ ie
sus nazarenus esset ipse xp̄s ꝑ quo talia
fuerant dicta. Uerumtn̄ ꝓpter eminenti
am sanctita
tis eius ⁊ ꝑ
cōpletionem
tpis respectu
christi aduē
tus habebat
quādaȝ conie
cturaȝ:ꝙ ipse
esset ve xp̄s
Etiō de hoc
voluit expe
rientiā acci/
pere ꝑ tētatiō
nem: qꝛ tēta
re est accipe
expientiā de
aliquo qꝺ
ignoratur.
Intendebat ēt vlteri⁹ per hanc tētationē
inducere eū ad peccatū si inueniret pur⁹
homo. Sed neutrū obtinuit vt patebit.
Dicit igitur tentando.
a Si filius dei es).s. naturalis ⁊ ꝑ con/
sequens ei equalis in potestate.
b Dic vt lapides ⁊c). Luce.iiij.cap. dr̄
Dic lapidi huic ⁊c. ⁊ idem est: qꝛ singu/
lare includitur in plurali: ⁊ ideo demon
strauit plures lapides necessario demon
strauit ⁊ vnuȝ. Uel aliter dicendū: quod
Lucas accipit singulare pro plurali. Si/
cut accipitur Exo.viij. Uenit musca gra
uissima in domo Pharaonis idest mul/
titudo muscarum.
c Qui respondēs dixit). Sic respōdit
christus ꝙ nec diuinitatē ei⁹ poterat ꝑpē
dere nec ipsuȝ ad gulam īducere dicens.
d Scriptum est) Deut.viij.cap.
e Nō in solo pane viuit hō.s. corporali
f Sed in omni verbo ⁊c).quod veri
catur non solum de vita spirituali: sed ēt
de corporali: sicut patet de Moyse qui ie/
iunauit quadraginta diebus ⁊ quadra/
ginta noctibus verbo dei spiritualiter ⁊
corporaliter sustentatus.
g Tunc assumpsit eum). Hic scd̄o tem
ptat eum de superbia ⁊ ad eundem finē

Si filius[a] dei es dic vt lapides[b] isti pa/nes fiāt. Qui respō dens dixit[c]. Scri/ptum est[d]. Nō in so lo pane viuit hō[e]. Sed in omi verbo[f] quod ꝓcedit de ore dei. Tunc assumpsit eū[g] diabolus in san ctam ciuitatem et statuit eū supra pin naculum templi[h] ⁊ dixit ei[i]. Si filius dei es mitte te deor suȝ. Scriptū est.n.[k] qꝛ angelis suis mā/dauit de te: ⁊ in ma nibus tollēt: ne for/te offendas ad lapi dem pedem tuum. Ait illi iesus[l] rursuȝ Scriptū est. Nō tē/tabis dn̄ȝ deū tuū[m]

sicut prius. Dicit ergo Matheus. Tunc
assumpsit eum in sanctaȝ ciuitatem).i.
hierusalē que dicebat sancta qꝛ diuino
cultui deputata ꝓpter templū quod erat
ibi: nec erat licituȝ in lege sacrificare deo
alibi.
h Et statu/
it eum supra
pinaculuȝ tē
pli) Istud pi
naculū erat
templi tectū
quod erat de
super planū
sicut fiebant
tunc domus
Palestinoꝝ
Erat eniȝ in
tentio demo
nis illuc euȝ
portantis vt
a populo ci/
uitatis ipse ie
sus quasi volare videret: ⁊ sic in vanam
gloriam ferretur. Sed diuina virtute fe
cit ꝙ nullus euȝ vidit: qꝛ in potestate ei⁹
erat videri ⁊ non videri.
i Et dixit ei). Si filius dei es mitte te de
orsum) quasi dicat virtute ꝓpria potes
sine periculo: ⁊ etiā ꝓpter ministeriū an/
geloꝝ tibi seruientium.
k Scriptū est eni) de te.s. in psal(Quia
angelis suis mandauit de te ⁊c.
l Ait illi iesus). Sic respōdit ei per scri
pturam quod totaliter euacuat eius ten
tationem.
m Non temptabis ⁊c). Deuter.vj. ca.
Tentare enim deum est querere experi//
mentum de dei virtute absq; ineuitabili
necessitate ⁊ hoc est peccatū: qꝛ qn̄cun/
q; habet homo aliquid qꝺ potest facere
scd̄m viam humanā ad euadendū peri/
culum: non debet illud omittere queren
do diuinū experimentuȝ: ⁊ ꝓpter hoc ꝓ
batio ferri candētis ⁊ monomachie tā/
ꝙ illicita ꝓhibentur in iure. Per hoc er/
go respondet iesus diabolo tentanti ip/
sum: qꝛ cum posset de pinaculo templi
descendere per viam humanā scilȝ per
gradus ad hoc factos in templo. nō de/
bebat per alium locū descendere: qꝛ hoc

eſſet deum tentare.
a Iterum aſſumpſit eum diabolus). Hic tertio tentat eum de concupiſcentia oculorum ſeu auaritia: q: poſuit eum in montem excelſum. Quis autem fuit iſte mons nō nominatur nec multū refert ad ꝓpoſituz.
b Et oſtendit ei omnia regna mundi). Non ſic eſt intelligendum: ꝙ ex illo loco poſſent omīa regna: ⁊ omēs ciuitates determinate videri: ſed oñdēdo diuerſas partes orbis dixit ei. Tale regnum eſt in tali ſitu: ⁊ tale in tali enarrādo in breuibus magnitudinē ⁊ gloriaz illoꝝ regnorum: ⁊ ideo oſtenſio fuit magis ad auditum q̄ ad viſum: quo facto dixit ei.

Iteruz aſſumpſit eū diabolus [a] in montem excelſum valde ⁊ oſtendit ei omnia regna mūdi [b] ⁊ gloriam eorum ⁊ dixit illi hec omnia tibi dabo ſi cadens adoraueris me [c]. Tunc dixit ei ieſus. Vade ſathana [d]. Scriptuz eſt enim. Deum tuum adorabis [e] ⁊ illi ſoli ſeruies. Tunc reliquit eum [f] diabolus ⁊ ecce angeli acceſſerunt ⁊ miniſtrabant ei [g].

c Hec omnia tibi dabo). Ex hoc loco ⁊ alijs ſimilibus dixerunt manichei: ꝙ diabolus eſt dominus iſtorum corporalium inferioruz ſicut factor ⁊ creator eorum: ſed hoc patet manifeſte falſuz Geneſis ꝑmo vbi deſcribūtur facta a deo. ⁊ ideo dicendum ꝙ diabolus mentiebatur: q: mendax eſt ⁊ pater mendatij: vt habetur Joannis. viij. capitu. Creature enim corporales non ſunt in poteſtate ipſius niſi quantū ſibi permittitur a deo. ſequitur.
d Vade ſathana). Hic increpauit eum ⁊ non ſupra: ad oſtendenduz: ꝙ ꝓprias iniurias debet homo portare: ſed dei iniuriam nullo modo tollerare: hoc aūt maxime fit: quando cultus debitus deo impēditur diabolo: quod diabolus facere ſuggerebat. Et ideo hanc veritatem per ſcripturā confirmat. Deutro. vj. cap.
e Dñm deum tuū adorabis ⁊c). adoratione. ſ. latrie: que ſoli deo debetur homines aūt venerari poſſunt veneratione dulie.
f Tunc reliquit eum). Hic oſtenditur eius diuinitas ex miniſterio ſanctoꝝ angelorūz reliquerunt eni angeli ipſum ieſum ad tempus vt diuinitas eius diabolum magis lateret: ⁊ conuenientius locū tentandi haberet ⁊ vt victoria ipſi' xp̄i excellentior appareret: ex hoc quod ſolus ipſum deuinceret. Et ideo victo tēptatore ⁊ ꝑ confuſiōe recedente.
g Acceſſerunt angeli ⁊ miniſtrabant ei) ſicut vero domeſtico ꝓprij ſui. Ex quo apparet diuinitas chriſti q: nulla natura eſt ſupra angelicā niſi diuina.

Expoſitio moralis.

Ductus eſt ieſus in deſertū) Per hoc inſinuatur ꝙ aggrediens deſertum penitentie: fortius temptaſ ab hoſte eccleſiaſtici. ij. cap. Fili accedens ad ſeruitutem dei ſta in iuſticia ⁊ timore ⁊ ꝑpara animā tuā ad tēptationē. i. ad reſiſtēduz tēptationi que iminet tibi. Illos enī de' fortius temptari permittiſ quos fortiores eſſe cognoſcit. j. Cor. x. cap. Fidelis aūt deus eſt qui nō patietur vos temptari ſupra id quod poteſtis. per hoc aūt ꝙ ieſus tēptari voluit triplici temptatiōe oſtendiſ q: q̄uis temptatio vel eſt a carne vel a mundo: vel ab hoſte: diabolus tñ vtitur aliquādo carne ⁊ mūdo tēptationes eoꝝ accendēdo.
¶ Queſtio fr̄is Antonij betontini ſuper idē euāgeliū. Nō i ſolo pane viuit hō ⁊c. Math. iiij. ca. Sup q̄bus verbis merito q̄riſ. Utrum guloſitas q̄libet ieiuniū frāgat ⁊ deſtruat. Cui q̄ōni ex ſnīa doctoris nr̄i Ric. ſup di. xv. iiij li. ſniaꝝ. art. vj. reſpondeſ ſic dicentis ieiuniū qđ obſeruaſ ppl's xp̄ianus obligaſ triplex eſt. Quoꝝ ꝑmū dr̄ ieiuniū cuiuſcūq3 ſecl'i iniq̄tatis ⁊ neq̄tie. Unde btūs Aug. ſup Joānez ⁊.

notatur a Gratiano de consecra. distin. quinta. capitu. Jeiunium. taliter inquit Jeiunium magnuz et generale est absti-nere ab iniquitatib⁹ et ab illicitis volu-ptatibus seculi quod est perfectū ieiuniū Nam vt Hieronymus ait. Tunc precla-ra est abstinentia corporis cum animus ieiunat a vitijs. Quid enim prodest cor-pus attenuare abstinentia cum animus intumescit superbia. Unde Jsidorus ait. Qui a cibis abstinent: et mala agunt de-mones imitantur quibus esca semp ab est: et culpa semper adest. ideo dominus per Jsai. lv.iij. capitu. dicit. Nōne hoc est magis ieiuniū quod elegi: dissolue col-ligationes impietatis idest peccata quo rum velut annuloꝝ catenarum vnū ad aliud trahit. Et qꝛ quot homo habet ge nera peccatorum tot retinet eoruz diuer sitas fasciculoꝝ ideo additur. Solue fa-sciculos deprimentes: et qꝛ sensus interi orēs et exteriores peccatis confringunt iccirco subinfertur. Dimitte eos qui cō-fracti sunt liberos. hoc quippe ieiunium per quodlibet peccatum mortale frāgi-tur. Aliud ieiuninm dicit virtutis absti-nentie: de quo Hieronymus ad Deme-triadem virginem ait. Sint tibi quotidi ana ieiunia et refectio satietatem fugiēs nihil ꝓdest tibi biduo vel triduo trans-misso vacuum portare ventrem: si pari-ter obstruatur. Quod dictum in eadem distinctione decretorum a Gratiano po-nitur. Contradicūt huic ieiunio multa de quibus in sermone q̈dragesime Ber-nardus ait. Si sola gula peccauit: sola ieiunet si autem peccauerūt cetera mem bra cur non ieiunēt et ipsa. Et infra sub-dit. Jeiunet oculus a curiosis aspectib⁹. Auris a fabulis et rumoribus. Jeiunet lingua a detractione et murmuratione. Jeiunet manus a malis operibus. Jeiu-net anima a vitijs. Contradicunt insup huic ieiunio multa alia de perfectione si cut ad vxores accedere teste Ambrosio dicente. Nullus omnino in quadragesi-ma vxori sue ante octauas pasce iunga-tur. Hic ꝓpheta Johel. ij. cap. ait. Egredi atur sponsus de cubili suo: et sponsa de thalāo suo: lz ipsi nullo modo duci hoc tempe possint: sicut in cap. Capellanus: extra de ferijs dicit. Debita repetere ve-natiōib⁹ intendere choreas agere: et hu iusmodi: que oia causa breuitatis omit-to cum de eis in opere de penitētia lati⁹ ꝑ tractur. Ultimū ieiuniuz dicit sancte ma tris ecclesie: quod frangit nō solum per gulositatē que est peccatū mortale inq̄-tum hoc ieiunium includit illud: qđ est virtutis abstinentie: sed etiam per gulo sitatem: que est contra statutū ecclesie: q̄ quinq̧ modis operat. De quibus Gre. in expositione beati Job: et notatur a Gratiano de consecra. distin. v. cap. Quin q̧ modis: taliter inquit. Quinq̧ modis nos gule vitium temptat. Aliqñ nanq̧ indigentie tempa preuenit. Aliqñ cibos lauciores querit. Aliquādo que sumen-da sunt procurari accuratius expetit. Aliquando autem et qualitas ciborum et tempus congruit: sed in ipsa q̄titate su mendi mensuram refectionis excedit. Nonnūq̄ abiectum est ꝙ desiderat: et ta men ipso estu imensi desiderij deteri⁹ pec-cat. Et ex his colligi potest: ꝙ in ieiunio omnis gula de ꝑfectione vitanda est: lz non nisi mortalis de necessitate. Naz co-dice de legibus lege. Nō dubium dicitur. Non dubiū est enim in legē cōmittere: q verba legis amplexus contra legis niti tur voluntatē. Jgit ad tale vitium euitā-dum in verbis istis dicitur. Non in solo pane: idest in quocūq̧ cibo corporali vi uit homo: sed in omni verbo quod ꝓce dit de ore dei.

¶ Alia questio eiusdez fratris Antonij super idem euange. Nō in solo pane vi-uit homo. Jn quib⁹ verbis querit.

¶ Utruz gula sit grauissimū pctōꝝ. Ad cuius euidentiaz sciendū est scđm doctri nam sancti Tho. scđa scđe q. cxlviij. art. iij. Quod peccatum vel grauitas pec-cati tripliciter considerari potest. Prio quidem et pncipaliter scđum materiam in qua peccatur et huiusmodi conside-ratione peccata que fiunt circa res diui-nas maxima reputant. Secundo nanq̧ modo ex parte peccantis: et scđum hec aliqua peccata leuia sunt. Ultimo ex ꝑ-te effectus consequētis: licz igitur pecca tum gule nō sit maximū pmo modo cuz sit circa ea que ad sustentationē corpis

spectare noscunt: neq3 scdo modo: quia tunc magis alleuiat q̄ aggrauat. Tu3 ꝓpter necessitatē cibo: tu3 ꝓpter difficultatem discernendi ⁊ moderādi id qđ in talibus ꝯuenit: tamen vltimo modo extimatur grauissimū cum ex ea occasionem accipiant diuersa pctā. Hic crisostom⁹ ait. Adam incōtinentia ventris expulit a paradiso. Diluuiu3 qđ fuit tēpe Noe ipsa facit. Et Hiero.li.ij.cōtra Jouinianū ait. Porro ciborū auiditas q̄ auaritie mr̄ fit: ⁊ animū q̄si qbusdā cōpedib⁹ in terra teneat ꝯsignorabit: ⁊ ꝓpter breuē generalē voluptatē terre lustrant ⁊ maria. Et vt mulsu3 vinū p̄ciosusq3 cibus fauces nostras transeat toti⁹ vite ope desudamus Et infra. frustraq3 quidā simulāt salua fide ⁊ pudicitia ⁊ integritate mētis se abuti voluptatib⁹: cū contra naturā sit corpora voluptatū: sine voluptate pfrui. Et apl̄us hoc ipsu3 cauēs dixerit. Que aūt est in delitijs viuens mortua est.

Feria.ij.post primā dn̄icā quadragesime euangelium Math.xxv.cap.

In illo tpe. Dixit ih̄s discipulis suis Cum venerit filius hois[a] in maiestate sua[b]: ⁊ oēs angeli eius cu3 eo[c]: tunc sedebit super sedē maiestatis sue[d]: ⁊ congregabunt ante eu3 omnes gētes[e]: ⁊ separabit eos ab inuicem[f]: sicut pastor segregat oues ab hedis[g]. Et statuet quidem oues a dextris suis[h]. Hedos autē a sinistris[i]. Tunc dicet rex his qui a dextris eius erunt[k]. Venite bn̄dicti patris mei: possidete[l] paratum vobis regnum a constitutōe mundi[m]. Esuriui[n]

Expositio litteralis.

a Cum aūt venerit fili⁹ hois). Hic ponit tertia pabola q̄ ptinet ad actiuos: ad quos ptinet se exercere i actibus misicordie: ꝑ quo exercitio remūerabunt: desistentes aūt a talibus condēnabuntur. Dicit ergo. a Cum aūt venerit fili⁹ hois) licz eni idē sit filius dei ⁊ hois: facit tn̄ mentionē de filio hois q2 i forma humana veniet ad iudicium. b In maiestate sua) q2 tūc appebit in forma hois gloriosa qui in p̄mo aduētu apparuit in forma passibili ⁊ infirma. c Et oēs angeli eius cū eo). Tum. ꝓpt honorē iudicis: tū ꝓpter executionē iudicij: q2 ministerio sancto angelo deducent electi ad celū: ꝑ malos angelos reprobi trahētur ad infernum. d Tunc sedebit sup sedē maiestatis sue) per hoc significat potestatē iudiciariam que data est xp̄o homini. e Et cōgregabunt ante eum oēs gētes) q2 null⁹ tunc poterit latere. f Et separabit eos ab inuicē) q2 iusticia cuiuslibz ⁊ malicia apparebit oib⁹ manifeste: ⁊ talis distictio vocat sepatio ⁊ cum hoc forte distinguent scđm situm g Sicut pastor segregat oues ab hedis). Per oues intelligunt iusti pp eo innocentiā: per hedos reprobi ꝓpter eorum nequitiā. Hedus enim qn̄ crescit est aial fetidum ⁊ luxuriosu3: vnde ⁊ in lege hircus offerebat ꝑ peccato p̄ncipis: vt habet Leuiti.iiij.cap. h Et statuet quidē oues a dextris).i.in potiorib⁹ bonis: q2 scti trāsferent ad gloriam. i Hedos aūt a sinistris) q2 mali dimittent ad penā: vel q2 forte sic erūt dispositi ꝓm sitū in iudicio: q2 dextera locus est honorabilior: ⁊ iō ꝯuenit electis k Tunc dicet rex his qui a dextris eius erunt. Venite bn̄dicti p̄ris mei).i. a patre meo. l Possidete).i.eternal̄r tenete m Paratum vobis regnū a constitutione mūdi) q2 a p̄ncipio mundi factu3 est celum empireum quod est locus beatorum. n Esuriui ⁊c). Hic tangunt

sex opera misericordie que sunt necessaria ex parte corporis: ⁊ intelligit per hoc septimũ quod ẽ sepelire mortuos. Sufficientia aũt istoꝝ hoc modo accipitur: q: homo in vita p̃senti p̃mo indiget ex parte corporis alimẽto sine quo non potest esse: ⁊ hoc alimentũ est duplex Unum est calidum ⁊ siccum. Et hoc vocat cibus ⁊ sic vnũ opꝰ misericordie ẽ pascere esurientem: vñ dicit philosophus .ij. d̃ anima. Q̃d esuries est appetitus calidi ⁊ sicci. Et aliud est alimentũ frigidũ ⁊ humidum: ⁊ illud vocatur potus. Et sic scd̃m opus misericordie ẽ potare sitientẽ: ⁊ sic dicit .ij. de anima: ꝙ sitis est appetitus frigidi ⁊ humidi. Scd̃o indiget tegumento sine quo non potest bene esse vʒ indumento ⁊ domicilio: in quo possit requiescere: ⁊ sic est duplex opus misericordie scʒ vestire nudum: ⁊ colligere vel recipere hospitem: Tertio indiget post vitam istam sepultura ⁊ sic ponitur quintũ opus misericordie scilʒ sepelire mortuos. Ista aũt quinq̃ʒ predicta sunt omnibꝰ cõmunia: alia sunt duo opera misericordie que impẽdunt alicui ex alio accidente superueniente vt si aliquis incurrit infirmitateʒ vel capiat ab hostibus: ⁊ sic accipiunt duo opera que sunt visitare infirmũ: ⁊ redimere captiuum: ⁊ nomine redẽptionis intelligitur omne beneficiũ eis impẽsum. Ista autẽ septem opera misericordie habentur in vno versu. Uisito: poto: cibo: redimo: tego: colligo: condo: ⁊ patet s̃nia ex predictis. Ista aũt septẽ impẽsa xp̃i fidelibꝰ ꝓpter christũ sibi reputat totũ factum: q: fideles sunt mẽbra eius: ⁊ ecõtrario fidelibus denegata: sibi reputat denegari: pter qd̃ facientibꝰ opera misericordie: reddit vitam eternã: denegãtibus aũt penam: ex istis patet littera.

enim ⁊ dedistis mihi manducare. Sitiui ⁊ dedistis mihi bibere. Hospes erã ⁊ collegistis me. Nudus ⁊ operuistis me. Infirmus: ⁊ visitastis me. In carcere eraʒ: ⁊ venistis ad me. Tunc respõdebunt ei iusti dicẽtes. Domine quando te vidimus esurientem:[a]: ⁊ pauimꝰ te: ⁊ sicientem ⁊ dedimus tibi potum. Quando aũt te vidimus hospitem ⁊ collegimus te: aut nudum: ⁊ cooperimus te. Aut qñ te vidimus infirmum aut in carcere: ⁊ venimus ad te? Et respondens rex dicet illis. Amen dico vobis. Quã diu fecistis vni d̃ his fratri

a Domine quãdo te vidimus esuriẽtẽ ⁊c). Nõ est q̃stio ꝓcedens ex ignorantia: q: iusti certitudinaliter cognoscent ꝙ opera misericordie fcã membris christi: xp̃us sibi reputet fieri ⁊ ꝓ talibus se certitudinaliter saluari Et similiter mali sciẽt se dãnari ꝓ cõtrario. Sed est q̃stio admiratiõis ꝓ magnitudine gratie q̃ fiet electis: ⁊ magnitudine miserie que infliget reprobis. Considerandũ etiã ꝙ hic nõ fit mentio de operibus misericordie ex parte anime: q: illa pertinẽt ꝓ maiori parte ad p̃latos ad quos ptinent alios instruere ⁊ dirigere in salutẽ: hic aũt agitur de iudicio circa statum actiuoꝝ: vt visum est: cetera patent ex dictis.

Expositio moralis.

CUm aũt venerit filius hois in maiestate sua). Hoc etiã potest exponi d̃ aduẽtu xp̃i ad iudiciũ particulare: sicut ⁊ pars p̃cedens. Nam a tp̃e ascensiõis sedet in maiestate ad dexterã dei patris: ⁊ angeli sunt cũ eo. Oẽs etiã gentes congregate sunt ante eũ: q: nuda ⁊ aperta sunt oculis eius oĩa. Hebr. iiij. Ipsẽ ẽt segregat oues ab hedis: omniũ merita ⁊ demerita discernẽdo: ⁊ ponit bonos ad d̃xterã: dando eis gratiã que est arra glĩe ⁊ per oppositũ malos ad sinistrã arram glorie negando: ⁊ sic dicit bonis (Possi

dete paratum vobis regnum) ꝫm ꝙ dꝛ Luce. xvij. Regnū dei est intra vos (Esurivi) in mēbris meis desiderātibꝰ eucharistiam ⁊ dedistis mihi: vos sacerdotes bene ministrādo (Sitiui) potum sapientie salutaris (⁊ dedistis mihi bibē) vos doctores ⁊ p̄dicatores ecclesie (Ho spes erā) exclusus a cōitate ecclesie (⁊ collegistis me) vos pū iudices absoluentes me (Nudꝰ) opimēto virtutuz (⁊ operuistis me) reducendo me ad virtutis bonū (Infirmus): infirmitate passiōis inordinate (⁊ visitastis me) supportando charitatiue (In carcere eram) ligatus praua ꝯsuetudine (⁊ venistis ad me) soluendū a tali ligamine. Ecōuerso v̄o dicet malis (Esuriui ⁊ non dedistis mihi manducare) Expositio pꝫ ex predictis per negationē collationis dictoꝝ beneficioꝝ. Et sicut conferentes digni sunt p̄miatione. Ita denegantes ⁊ dare potentes punitiōe. Ideo ꝯcluditur in fine. (⁊ ibunt hi in supplicium eternum.

bus meis: mihi fecistis. Tunc dicet ⁊ his qui a sinistris eius erunt. Discedite a me maledicti in ignem eternuz: qui paratus est diabolo ⁊ angelis eius. Esuriui enim ⁊ nō dedistis mihi potū. Ho spes eram: ⁊ nō collegistis me. Nudus ⁊ non cooperuistis me. Infirmus ⁊ in carcere: ⁊ nō visitastis me. Tunc respōdebunt ei ⁊ ipsi dicētes. Dn̄e qn̄ te vidimus esurientē[a]: aut sitientē: aut hospitem: aut nudum: aut infirmū: aut in carcere: ⁊ non ministrauimꝰ tibi? Tunc rn̄debit illis dicēs. Amen dico vobis q̈zdiu nō fecistis vni de minoribus his: nec mihi fecistis. Et ibūt hi in suppliciū eternuz: iusti aūt in vitam eternam.

ne pensarunt tribus rōnibus vt de reliquis taceam: ad veritatem diuine iusticie declarandā vsi sunt. Quarum prima est. In eodē statu in quo homo morif in eodem punif: sed morientis peccatoris voluntas in infinitum inuenitur mala igif ⁊ in infinituz existimatur punienda. Dicif eni in ca. Cū voluntate ⁊ extra de snia excōicatiōis Voluntas ⁊ ꝓpositum distinguūt maleficiū. Hinc Ecclesia. xj. capi. scribif. Si ceciderit ad austruz ꝑ quē charitatis feruor designatur: aut ad aquilonē per quē frigiditas pctōris ad benefaciendū denotaf in q̈cunqꝫ loco ceciderit ibi erit. Ceteꝝ ꝙ tominꝰ bonū ē ꝙ pctōres deo p̄ferūt fine ꝑ qd quasi deꝰ ipse deserif: tāto ei ignominia irrogaf: cum ergo oē qd est: vel esse pōt in ifinitū minus deo sit: infinitā iniuriam a creatura creator accipit. Hinc Hiere. ij. ca. ꝯqueritur dn̄s. Me dereliqrunt pctōres scꝫ fontem aque viue: ⁊ fodiunt sibi cisternas dissipatas. Et lꝫ ois cōparatio abusio sit respectu dn̄i: tn̄ ꝫꝫ hn̄anuz modū loquēdi nō parū differūt Fons aque viue qui deꝰ est: quā samaritane ꝓmisit dicens. Qui biberit ex aqua quā dabo ei non sitiet in eternū Joānis iiij. ca. Et cisterne dissipate ꝑ q̄s res create intelligi pn̄t ad q̄s deserēdo creatorem pctōres ꝯuertunf. ¶ Ultima rō ⁊ melior talis sit. Justus iudex qui cognoscit quo corde pctm̄ ꝯmittif: nō tn̄ minꝰ opus maluz in puniēdo ꝯsiderat: ꝙ mentē peccātis putemus qd discutiat. Quotiēscunqꝫ

¶ Questio fratris Antonij betontini super euangelio Math. xxv. cap. Ite maledicti in ignē eternū q parat' est diabolo.

In quibus verbis queritur.

¶ Quare pena prauoꝝ eternalis est: cū eorum culpa temporaliter cōmissa sit. Sed hec questio citius soluif: si diuine iusticie ratio equo animo pensaf. Nam ⁊ doctores sancti qui hoc iusta meditatio

igitur in voluntate peccatum reperit totiens eum punire disponit: et si semper in volũtate peccatũ accedere inueniat semper oportet vt eum puniri diffiniat: et quia culpa mortali deficiente mala voluntas semp adest: q ei semper sit pena necessarium est. Unde i .iiij. dialogorũ volumie beatus Gregorius petro dicenti sibi. Scire veli quomodo iustuz sit: vt culpa que cum fine perpetrata est: sine fine puniat: protinus respondit dicẽs hoc petre recte diceretur: si iustus iudex: non corda hominũ: sed facta pensaret: iniqui enĩ ideo cum fine deliquerunt: quia cum fine vixerunt. nam voluissent vtiqz sine fine viuere: vt potuissẽt sine fine peccare. Ostendunt enĩ quia in peccato semp viuere cupiunt: qui nunq̃ desinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergo iusticiam iudicantis ptinet: vt nunq̃ careant supplicio: qui in hac vita nunq̃ voluerunt carere peccato.

¶ Feria .iij. post primã dñicaz quadragesime euangelium sm Matth. xxj. ca.

In illo tpe. Cũ intrassz Jesus hierosolimam[a] commota est vniuersa ciuitas[b] dicens. Quis est hic[c]. Populi autem[d] dicebant. Hic est iesus a nazareth galilee[e]. Et itrauit iesus in templum dei[f]: et eijciebat oẽs

Expositio litteralis.

a Et cum intrasset). Hic ponit iudeorũ indignatio: quia pncipes sacerdotũ et maiores indignabant de reuerentia xpo exhibita: et ideo dicitur.
b Cõmota ẽ vniuersa ciuitas): quia scdm maiorũ di esse factũ toti9 ciuitatis dicẽs.
c Quis est hic) quasi dicat. Iste nõ est talis ac tantus q talia deberent sibi exhiberi.
d Populi autez) idest simplices et vulgares quasi rõnem de contrario reddẽtes. e Dicebant: hic est iesus propheta a nazareth galilee). Et vocant eum prophetam non quẽcunqz sed illum qui dictus fuerat per moysen prophetam Deut. xviij. capitu. et replicatur Actuum. vij. capitu. Prophetam suscitabit de9 de fratribus vestris et ideo merito debet honorari.
f Et intrauit). Hic scdo ostendit q iudei fuerunt contẽptores diuine maiestatis in sco patenti: et diuiditur i duas quia pmo ostẽditur christi diuinitas ex duplici facto. Secũdo subiungit iudeorũ impugnatio ibi. Uidẽtes aũt pncipes: prima in duas scz duplex factum a xpo ostensuz. Scdm ponit ibi. et accesserunt ad eũ. ¶ Ad euidentiã pmi cõsiderandũ q pncipes sacerdotũ q erant auari p astutias suas diuersas conabat excoriare vel expoliare ppl'm: igit quia de longinqs ptib9 aliq veniebãt i hierl'm cã deuotiõis: quia nõ erat eis licitũ alibi sacrificiũ offerre: et nõ poterãt ex tã longinq aialia adducere: et iõ sacerdotes statuerãt in tẽplo aliquos de sua familia q venderãt in atrijs tẽpli illa q̃ poterãt i tẽplo offerri: ne veniẽtes a lõge haberẽt excusationẽ cessandi ab oblatõnib9. Silr quia aliq veniebãt ad tẽpluz q nõ hẽbant pecuniã vñ possent aialia offerẽda emere: iõ sacerdotes statuerãt ibi nũmularios qui sub certa cautiõe pecuniã traderẽt et sic nullus excusaret qn possit sacrificiuz offerre. Licet enĩ p illa accomodatione pecunie nõ reciperẽt pecuniã vltra sortẽ recipiebant tamen aliq̃ munera: vel exenia: et sic patet q peccabãt ex scõ qd erat illicitũ. s. aliqd recipe vltra sortem quãtũcunqz modicũ: et ex loco quia talia exercebant in locis orõni deputatis: et ideo xps talia tanq̃ illicita de templo eijecit: et in hoc se dñm templi oñdit: et hoc est qd dicit hic. f Et intrauit iesus in tẽplũ dei) templũ ãt aliqñ accipit pprie p domo tẽpli qd diuidebat in duas ptes: vna pars vocabat sanctũ vbi erat altar

vendentes ⁊ ementes in templo ⁊ mensas nūmulariorum ⁊ cathedras vendētiuʒ colūbas euertit Et dixit eis: scriptū est.[a] Dom⁹ mea domus orōnis vocabitur.[b] Uos āt fecistis illā spelūcā latronū Et accesserūt[c] ad eū ceci ⁊ claudi in templo ⁊ sanauit eos.[d] Uidentes autē pn̄cipes[e] sacerdotum ⁊ scribe miracula q̄ fecit: ⁊ pueros clamantes in templo[f] ⁊ dicentes: Osanna filio Dauid: indignati sunt[g] ⁊ dixerunt ei: Audis quid isti dicunt[h]: Jesus aūt dixit eis[i]. Utiqʒ

thimiamatis mensa ⁊ candelabrū. Alia pars erat sanctum sanctoꝝ vbi erat arca testamenti ⁊ duo cherubi: illā ptē q̄ dicebat̃ scm̄ intrabāt quotidie sacerdotes ad offerēdū incēsuʒ ⁊ nulli alij: itra scm̄ sanctoꝝ solus summ⁹ pontifex itrabat ⁊ semel in anno. Alii qn̄ āt accipit̃ templuʒ large quedam platea q̄drata an̄ tēpluʒ clausa muro ⁊ dicebatur atriū sacerdotum: qa sb̄ diuo erat altare holocaustoꝝ. ⁊ illud intrabant non solum sacerdotes: sed etiam leuite eos adiuuātes in excoriatiōe hostiarum ⁊ ablutiōe ⁊ ꝯsilibus. Uulgares autem homines illuc nō intrabant: sed ad hostium illius atrij animalia viua offerebāt sacerdotib⁹. Ista aūt duo loca nō intrauit xp̄s: q: nō erat sacerdos nec leuita sed p̄ter ista duo loca erāt adhuc duo alia loca: vbi homines sub diuo erant in orōne: ⁊ in vno orabant viri ⁊ in alio mulieres. ⁊ ista atria noīe tēpli vocabat̃ fm̄ qḋ scribit̃ Act. iiij. ca. Petrus ⁊ Joānes ascēderunt in tēplum ad horā orationis nonā ⁊ de hoc dī hic. Et itrauit ih̄s in tēplū dei ⁊ eijciebat oēs vēdentes ⁊c.
¶ Sed queritur hic. Questio. Q̄uō nō restiterunt ei. Dicēdū q̄ ex oculis eius ⁊ facie exibat fulgor terrens eos ita q̄ nō audebant resistere: sicut in voce sua terruit eos q̄ veniebāt ad capiendū eū qui cum audierūt ip̄m dicenteʒ. Ego suʒ abierūt retrorsum ⁊ ceciderūt in terraʒ vt hr̄ Joā. xviij. cap̄. Jn voluntate eni xp̄i erat ōndere infirmitatē assumptā ⁊ sue diuinitatis v̄tutē. sequtur. a Et dix̄ eis scriptū est) Jsai. lvj. b Dom⁹ mea domus orōnis vocabit̃: vos aūt fecistis illā spelūcam latronū) q: nō curabāt de cultu dei: sʒ magis de excoriatiōe pp̄li ⁊ astutias suas exquisitas vt visum est. Spelūca aūt latronū dī esse locus vbi spolia q̄ rapiūt ꝯgregant̃: ⁊ hoc fecerūt sacerdotes de templo vt visum est.

c Et accesserunt) Hic ponit̃ 2ʒ scm̄ ōnsiuum sue diuinitatis i curatione infirmitatū incurabilium: qḋ nō pōt fieri nisi virtute diuina: ⁊ hoc est quod dicitur.
c Et accesserunt ad eū ceci ⁊ claudi) A priuatione eni in habitu non fit regressus per naturā.
d Et sanauit eos) virtute p̄p̄a qḋ nō poterat facere virtus creata. e Uidentes aūt p̄ncipes) Hic ꝯn̄ter ponit̃ contra xp̄m iudeoꝝ indignatio: ⁊ diuidit̃ in duas partes. q: primo ex indignatiōe ipugnant eius famā. ⁊ 2o eius doctrinaʒ ibi ⁊ cuʒ venisset in templum. Prima in duas: quia primo ponitur iudeoꝝ impugnatio. Secundo ponitur xp̄i rn̄sio: ibi. ih̄s aūt dixit eis. ¶ Circa p̄mū sciendum qḋ principes sacerdotum ꝯceperūt rācorem ⁊ odium ꝯtra xp̄m pp̄ hoc q̄ manifeste reprehendebat auaritiam: ⁊ alia eoꝝ vitia: ⁊ vidētes miracula q̄ fecit infirmos sanando. f Et pueros clamātes in tēplo ⁊c.) ip̄m. s. esse xp̄m deꝝ. g Indignati sunt) verūtamē q: nō audebāt miracula manifeste impugnare: iō arguunt eū de applausu pp̄li quē sustinebat circa se. h Et dixerunt ei: audis qd isti dicunt). q. d. Si tu esses iustus ⁊ bonus: tu non sustineres talē applausuʒ populi.
i Jesus aūt dixit eis). Hic ponitur christi rn̄sio: vbi xp̄s ōndit eos iuste reprobādos a deo. q̄ primo fcō: secundo euidenti signo ibi. Mane autem reuertens. Jn p̄ma ergo parte dicit̃ sic. i Jesus autē

dixit eis)quasi di. bene scio ꝙ isti dicunt me christum confitendo: ⁊ ꝙ hoc debeaȝ sustinere patet quia hoc est ex diuina pre ordinatione: sm̄ ꝙ scribitur in psal. propter quod subdit.

a Nunq̄ legistis: q̄ ex ore infantiū ⁊ lactentiuȝ perfecisti laudem). q. di. Uos qui estis legisperiti deberetis scire hanc scripturaȝ ⁊ per cōsequēs me non reprehendere.

Nūq̄ȝ legistis quia ex ore infantium ⁊ lactentiuȝ perfecisti laudeȝ.[a] Et relictis illis[b] abijt foras extra ciuitatem[c] in bethaniam ibiqȝ docebat eos d̄ regno dei.

b Et relictis illis)tanq̄ excecatis per inuidiam.

c Abijt foras extra ciuitatem)⁊ in hoc ꝙ dimisit eos corporal'r ostēdit facto eos esse dimittendos a deo spiritualiter propt̄ eorum excecationem.

Expositio moralis ipsius euangelij.

ET cum intrasset hierosolymam cō mota est vniuersa Ciuitas dicens: quis est hic)per hoc significatum fuit ꝙ intrante iesu celestem hierusalem angeli dicturi erant: quis est iste rex glorie. (Et intrauit Jesus in templum dei)Crisosto. Hoc erat proprium boni filij intrare domum patris. Et tu immitator christi factus cum aliquam ciuitatem fueris ingressus. primum ad ecclesiam curras. eyciebat omnes vendentes in templo.) Nam mercatores eyci debent de ecclesia. (⁊ mensas nūmulariorum)Crisosto. significans ꝙ in templo dei non debent eē nūmi nisi spirituales habentes imaginē dei(Et cathedras vendentiuȝ columbas euertit)idest dignitates ecclesie obtētas simoniace(Domus mea domus orationis vocabitur)sed nunc domus dissolutionis potest vocari: ⁊ domus cupiditatis: ideo subditur.(Uos autem fecistis illam speluncam latronum) Magni latrones in speluncis suis existentes quando sciunt aliquos parum habentes transire: non exeunt de speluncis: sed mittunt famulos suos ad illos spoliandum. Sed quando sciunt homines transire multuȝ pecuniosos currunt illuc de primis. Sic multi canonici quando sciunt magnum lucrum temporale currunt ad ecclesiam sed quando modicum est lucrum remanent in domibus suis ⁊ recreationibus: ⁊ ad ecclesiam clericos suos mittūt (Et accessert ad eum ceci ⁊ claudi ⁊c.) Moralr: Ceci sunt ignorantes. claudi vero rectitudinem iustitie dimittentes: ⁊ isti curātur aliquando per pauperes predicatores christi sectatores per eorum bona cōsilia ⁊ hortamenta: de quo tamen aliquādo mali sacerdotes indignantur contra quos subditur(Nunq̄ legistis ⁊c.)quasi dicat. Si sacre scripture noticiam haberetis non indignaremini: sed gauderetis: ⁊ ita fit communiter: quod quando litterati non indignantur sed gaudent quia per hoc imposito sibi onere subleuātur(⁊ relictis illis abijt ⁊c.)Crisosto. vt ibi manerēt corporaliter: vbi habitabāt spiritualiter.

¶ Questio fratris Antonij betontini.

Matth. xxj. cap̄. Intrauit Jesus in templum dei ⁊ eijciebat omnes vendentes ⁊ ementes in templo. Super quibus verbis queritur.

¶ Utrum aliquando licita sit ipsa mercatio. Ad cuius euidentiam aduertendum est secundum Alexandruȝ de ales quod tria sunt genera operum humanorum. Quedam enim sunt que minime possunt esse mala sicut diligere deum ⁊ ꝓximum. Quedam sunt que aliquo modo non possunt esse bona: cuiusmodi sūt blasphemare deum: odire proximum vsura fornicatio ⁊ similia. Quedam alia reperire contingit que bona esse possunt ⁊ mala: Sicut est elemosynam dare. Jeiunare: ecclesiam visitare: ⁊ alia his similia. Inter que mercatio numerari debet: que de se mala non est: sed aliquibus circumstantijs deprauari potest. Unde Augustinus ait in libro de questio-

nibus noui et veteris testamenti. Forni-
cari hominibus semper non licet: nego-
ciari autem aliquando licet aliquando non licet. quod autem
de se licita sit: doctor subtilis magister Joan-
nes scotus. q. ij. distin. xv iiij. lib. senten-
tiarum: ostendit ex manifestis necessitati-
bus et commodis hominum communi
tati prouenientibus ex officio et exercitio
ipso mercandi. Constat enim vni patrie vel vr
bi multa deficere que in altera supabun-
dat: qui autem in colendis agris et in cete-
ris artibus mechanicis occupantur: vel rei
publice regimini: aut iuste militie operam
prestant: ad res quibus eguerint emen-
das et deferendas: commune et opportu
ne ire non possunt: nec insuper ad hoc om
nes industriam et peritiam habent qua ex
re reipublice satis expetit: quod huic officio
aliqui idonei mancipentur: quibus vtique
merito pro emolumento aliquid lucri de
betur. Unde Apostolus prima ad Corin-
thios. ix. capitu. dicit. Nemo militat suis
stipendijs vnquam. Et quis reperiri posset: qui
sine lucro huic operi inseruire vellet. cum
Matth. x. cap. dicat dominus. Dignus est
mercennarius mercede sua. Proinde
ostenditur negociationem esse licitam
Lege nature: scripture: et gratie. Primo
namque ostenditur lege nature: quia quod
reipublice vtiliter et peculialiter vtile est:
quoquomodo fieri debet: immo non pa-
rum laudandi sunt: qui ex hac intentio-
ne huic operi inseruire conantur: licet in-
de lucrari videantur: cum industriam solli
citudinem: labores: pericula: hac pro re
mercatores exponant: dummodo discre
ta sit quantitas lucri. Secundo idem osten-
ditur lege scripture: quia negociatio in
nullo loco reprobatur: immo de se con-
ceditur Unde in vltimo cap. ij. lib. Nee-
mie dicitur. quod negociatores in die sabbati
non venderent. Ex quo colligi potest: quod
alijs diebus mercatores emere et vende-
re poterant. Et si in die sabbati erat pro-
hibita: hoc propter festum erat in quo ne
gociari non licet: non quia esset de se ma
la. Tertio quoque negociationem esse lici
tam ostenditur lege gratie. Nam tempo-
re tali auctoritas vniuersalis ecclesie mer-
catores sub congrua mensura lucrantes
minime damnat: immo in capitu. per de-
stras: de donationibus inter virum et vxo
rem: mercatores approbari videntur:
quando dicit pro vxoris cuiusdam cau-
tela dotes reponi debere in manu mercato
ris. ¶ Sed contra predicta satis obstare vi
detur Joannes crisosto. super hoc euan-
gelium dicens. Nullus christianus debet
esse mercator: aut si voluerit esse: proijcia
tur de ecclesia. Et paulopost Qui emit et ven-
dit non potest esse nisi periurus. Ad quod
dicendum est quod Crisostomus ibi execra
tiue locutus est: pro eo quod pauci sunt mer-
catores: qui in suis negociationibus iu-
stitiam obseruent: et multis alijs vitijs
ibi non peccent. Aut absque dubio: non est
in hoc dicto sequendus cum nullam ha-
beat pro se rationem cogentem: aut scri-
pture auctoritatem. Nam ex Euangelio
huius diei non potest aliud colligi: nisi quod
christus inuehitur contra vendentes in templo
quod vtique illud graue peccatum est. Ad
uertendum tamen est quod sunt quedam ne
gocia que vix possunt absque peccato fieri
sic beatus Gregorius in omelia. xxiiij. di
cit et notatur a Gratiano de pe. distin. v.
c. Negocium. Huiuscemodi secundum durandum
nostrum et alios doctores: septem sunt.
Cura. s. rei familiaris. Militia: procura-
tio: administratio: aduocatio: quod ne-
gocium secundum Hostiensem: omnibus peri-
culosius est. Episcopatus officium quo ni
hil miserabilius et periculosius est si perfun
ctorie idest negligenter res agatur vt pa
tet. xl. distin. decretorum cap. Ante om-
nia dicitur: que proprie sunt verba Augu
stini ad valerium: licet hec vltima duo sub
procuratione et administratione valeant
comprehendi. Septimum quoque nego-
cium mercatio est. de qua Leo papa sic in
quit. Qualitas lucri negociantem: aut
accusat aut arguit: quia et honestus que-
stus et turpis. Uerumtamen penitenti vti
lius est dispendia pati: quam periculis nego
ciationis astringi: quia difficile est inter
ementis vendentisque commertium non
interuenire peccatum: quia licet de se sit
bona: tamen ex aliqua circumstantia de
facili maculatur: sicut fuit mercatio istorum
in templo vendentium et ementium quod
hoc omnino agere in templo licitum non
erat. Quamobrem christus de templo omnes

ei?cit sicut dicut vba ista. Intrauit iesus in templum dei & eijciebat omnes vēdētes & ementes in templo.

Expositio litteralis.

Feria.iiij.post p̄mā dominicam quadragesime. Matt.xij. capitulo.

In illo tempore. Accesserūt ad iesū scribe & pharisei dicētes. Magister volumus a te signuz videre.[a] Qui respondens ait illis. Generatio mala[b] & adultera[c] signum querit[d] & signum non dabitur ei[e] nisi signuz Jone prophete.[f] Sicut enim fuit Jonas[g] in ventre ceti trib⁹ diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terre tribus diebus & tribus noctibus. Uiri niniuite surgēt in iudicio cum generatione ista:[h] & condēnabunt eam: quia penitentiam egerunt in predicatione Jone. Et ecce plus q̄z Jonas hic. Regina austri[i] surget i iudicio[k] cum generatiōe ista & ɔdēnabit eā: q2 venit a finib⁹ terre[l] audire sapientiam Salomonis.[m] Et ecce plusq̄z Salomō hic[n] Cum autē imūdus[o]

a Magister volumus a te signum videre) non qd̄cunq3 sed de celo vt habetur Luce vndecimo ca. (Qui respōdens ait ill.

b Generatio mala) q2 ex psecutoribus prophetarum descēderāt.

c Et adultera) quia patres eorum idolatre fuerunt.

d Signum querit) de celo.

e Et signū non dabitur ei) de celestibus: q2 sunt indigni propter eorum curiositatem & malitiam.

f Nisi signum Jone prophete) quasi diceret: terreni sunt & infimi. Et ideo d̄ terra & infimis signum habebunt. Et hoc est quod subditur.

g Sicut enim fuit Jonas) vt patet.

h Uiri niniuite surgent in iudicio cum generatione ista &c.) Hic exprimitur eorum condemnatio: quia gentiles peccatores egerunt penitentiam: ad predicationes prophetarum: & pharisei obstinati sunt in predicatione christi qui tamen erat dominus prophetarum: & ideo ex facto illorum apparebit condemnatio iusta istorum. Et hoc est quod dicit. Uiri niniuite surgent in iudicio &c.) Hoc est dictū: ex facto eoꝝ apparebit iusta ɔdēnatio istorum. sequitur.

i Regina austri) idest regina Saba de qua habetur quarti Regum.x.capitu. Et dicitur hec regina austri: quia regnū eius est in australi parte respectu hierusalem.

k Surget in Judicio) hoc est ex facto suo ostēdetur istoꝝ iusta condēnatio.

l Quia venit a finibus terre) idest a lōginquis partibus. [X]

m Audire Sapientiaz Salomonis qui non fuit nisi solum figura Christi.

n Et ecce plusq̄ Salomon hic) id est Christus presentialiter positus cuius predicationem iudei contempserunt.

o Cum autem immundus spiritus exierit.) Hic ponitur eorum excecatio & possessio a diabolo. Ad cuius euidentiam sciendum: quod potestas diaboli fuit eiecta quodammodo a populo iudaico per legis dationem: que excludebat cultum demonum: & inducebat ad colendum vnum deum verum. Et sic eiectus transijt ad possidendum plenius gentiles si ne lege & prophetarum oraculis viuentes: & ideo eos tenebat in idolatria subiectos sed adueniente Christi predicatione

predicatione ꝛ apostolorum iudei ꝑ maiori parte fuerunt increduli: gentiles aũt deuote fidem christi ꝛ apostolorum acceperunt: ꝛ sic dyabolus eiectus ab eis per fidem christi reuersus est ad possidendũ populum iudaicum errore excecatum: ꝛ sic facta sunt nouissima huiꝰ populi peiora prioribus quia status populi iudaici: peior ẽ modo ꝙ fuerat a ꝑncipio añ legem datã hoc est ergo quod dicit.

spiritꝰ exierit ab homine[a] ambulat ꝑ loca arida[b] querẽs requiem[c] ꝛ non inuenit.[d] Tunc dicit Reuertar in domũ meam[e] vnde exiui. Et veniens inuenit eã vacantẽ[f] scopis mũdatam[g] ꝛ ornatam[h] Tunc vadit ꝛ assumit septem[i] alios spiritus secum nequiores se: ꝛ intrãtes habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit generationi huic pessime. Adhuc eo loquẽte[k] ad turbas. Ecce mater eius ꝛ fratres stabant foris querentes loq̃ ei. Dixit autem ei quidam. Ecce mater tua ꝛ fratres tui foris stãt q̃rentes te. At ip̃e respondens dicenti sibi ait: Que ẽ mater mea. ꝛ qui sunt fratres mei. Et extendens manum[l] in discipulos suos dixit. Ecce mater mea[m] ꝛ fratres mei. Quicũq̃ enim fecerit volũtatem patris mei q̃ in celꝭ ẽ ip̃e fratꝭ meus ꝛ soror ꝛ matꝭ ẽ.

a Cum immundus spiritus exierit ab homine) idest a populo Iduaico viuente sub lege nature: quia eiectus est per susceptionem legis mosaice

b Ambulat per loca aririda) idest corda gentiliuꝫ.

c Querens requiẽ) idest in ipsis perpetuam mansionem.

d Et non inuenit) quia predicantibus apostolis inde eiectus fuit.

e Tunc dicit reuertar in domũ meam) idest iudaicum populum.

f Et veniens inuenit eam vacantem) .i. fide ꝛ bonis operibus vacuam.

g Scopis mundatam) quia populus iudaicus habebat quandam exteriorem mundiciam.

h Et ornatam) ꝑꝑ legis apparentiam.

i Tunc vadit ꝛ assumit septem ꝛc.) per hoc quod dicit septẽ alios. intelligit vniuersitatem vitiorum hoc est dictuꝫ quod ante legem datam fuerunt peccatis irretiti ꝛ a dyabolo possessi: sed post aduentũ christi in peccato suo obstinati sunt peiores facti: quia ex ingratitudine peccata eoꝝ sunt quasi duplicata. ꝛ hoc quod loquendo q̃si de vno homine dicit per similitudineꝫ intelligatur de toto populo iudaico: patet per hoc ꝙ dic̃ (Sic erit generationi huic pessime.)

k Adhuc eo loq̃ente) Hic vltimo ponitur confutatio insidiantium ipsius infirmitati assumpte: in hoc q̃d ipso predicãte dixit ei q̃dam insidiator: ꝙ mater sua ꝛ fratres eius expectabant euꝫ foris vt si propter hoc dimitteret predicationem argueret ipsum esse purum hominem motuꝫ propter affectionem carnalem. Sciendum tamen ꝙ hic dicuntur fratres cognati eius germani secundum morem scripture q̃ frequenter nominat cõsanguineos fratres Iesus autem illum insidiatorem confutauit ostendens ꝙ spiritualis occupatio est carnali affectioni preponenda dicens. (Que est mater mea) quasi dicat. predicatio non est interrumpenda seu dimittenda.

l Et extendens manum) quasi ad protestandum veritatem.

m Ecce mater mea) quasi dicat: intantum est mihi aliquis propinquus. in quã-

tum est spiritualibus actibus intentus vt patet.

¶Expositio moralis.

Generatio mala ⁊ adultera ⁊c.) q̄r q̄runt ea que nō sunt scibilia: nec ad fidē vel mores vtilia: ⁊ ideo (nō dabit ei signū: nisi signū Jone ꝓphete) quē deglutiuit cetus: ⁊ sic deglutit eos dyabolus ⁊ deludit (Uiri niniuite) Per niniuitas significantur peccatores ad vocem predicatoris penitentiam agentes: ⁊ per Reginam austri simplices sapientiam xp̄i deuote q̄rentes. quorum salus ſm sententiā saluatoris preponitur saluti eorum q̄ sunt multum litterati de sua tm̄ scientia presumentes. (Cum autem immundus spiritus exierit ⁊ce.) (Per istum significatur peccator curatus per dei bonitatem sed ꝑꝑ ingratitudinem suam sequentem dimittitur cadere in hypocrisis prauitatem (⁊ sic fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus) quia sicut dicit Hiero. simulata sanctitas duplex est iniquitas (Adhuc eo loquente ad turbas. Ecce mater eius ⁊c.) per hoc autem quod Saluator a predicatione non destitit propter aduētum sue matris ⁊ fratrum sibi loqui volentium: declarauit manifeste quod op⁹ dei preponendum est negocijs familiarium personarum. per hoc autem qđ subditur (Quicunq̄ fecerit voluntatem patris mei ⁊c.) ostendit ꝙ propinq̄tas charitatis preponenda est propinquitati cōsanguinitatis.

¶Questio fratris Antonij Betontini.

Generatio mala ⁊ adultera signum querit ⁊c.) Matth. xij. capitlo. Ex quib⁹ verbis merito potest queri. ¶Utrum mercantie plus valeant q̄̄ possint licite vendi vl̄ etiam minus emi. Pro cuius declaratione interrogationis notandū ex doctrina doctoris subtilis. q. ij. sup distinct. x. quarti libri sententiarum. ꝙ valor q̄rumcunq̄ rerum dupliciter sumi potest. Nam vnus naturalis: reliquus vsualis appellatur. Primus est ſm bonitatē nature i re a deo create: ⁊ hoc mō: mus: formica vl̄ pulex plus q̄̄ panis extimat̄: cum illa animam habeant. panis vero anima priuetur. Secūdus vero qui dicitur vsualis in respectu ad vsum nostrum sumitur quoniam quanto res vsibus nr̄is magis expediunt: tanto amplius valent. ⁊ hoc modo illis. s. muri formice vl̄ pulici panem preferimus. Et quia emēdi vl̄ vēdendi actus ad humane vite vsus ordinantur. ideo in eis valor venalium rerū secundo modo sumitur ⁊ non prio modo. Secundo etiam notandum est: ꝙ h̄ valor vsualis in re venali tripliciter considerari potest. Primo respectu virtuositatis: quando scʒ res venalis virtuosior est ⁊ efficacior nostris vtilitatibus. Secūdo respectu raritatis quando scʒ res venales ex raritate ⁊ inueniendi difficultate: magis nobis necessarie sunt. sicut de frumento est tempore penurie: qđ maiori precio venditur: q̄̄ abundantie ⁊ fertilitatis tempore. Inde ē ꝙ magis extimatur aurum vel balsamum q̄̄ aqua terra vinū vl̄ oleū oliuarū. Tertio respectu cōplacibilitatis: quando scilicet res venalis magis est complacibilis voluntati nostre: quomodo appreciatur equus ab armigero ⁊ ornamentum a muliere. Tertio adhuc notandum ꝙ pensatio valoris vsualium rerum vix aut nunq̄̄ a nobis fieri potest: nisi per coniecturalem ⁊ probabilem opinionem. His visis dicit̄ ad huius generationis male quesitum: qđ res saluo meliori iudicio non plus possunt licite vendi vel minus emi q̄̄ valeāt earum pensato valore ad vsum nostrū ⁊ ad probabile extimatiōis humane iudicium: mensurato etiam valore rei infra limites latitudinis competentis: que quidem latitudo iure: consuetudine: ⁊ discretione inotescere potest. Primo enī iure sic innotescit: quia ius determinat ꝙ quando emptor vel venditor vltra dimidiam iusti precij defrandatur contractus fit nullus: ⁊ per iudices fit irritandus. Tamen secundum doctorem subtilem vbi supra: si infra illud notabilis fraus appareat: est correspondens restitutio facienda hoc quidem intelligi debet: si defraudatus excessum ignoraret. Sciens enim donare potest ⁊ in contractum consentire: ⁊ defraudatus putari non debet. Et lʒ

lex ciuilis dicat ꝙ contrahentes se inuicem decipere possunt: tamen in ecclesia in contractibus dolum facere non permittit. Lex enim ciuilis vt sanctus Thomas dicit: populo data est: in quo sunt multi a virtute deficientes ⁊ ea solũ prohibet que humanum modum viuendi destruere dinoscuntur. Et ideo dumtaxat magnos excessus punit: vt cum quis est deceptus vltra dimidiam. Lex autem diuina que non modo data est populo sed hominibus virtuosis: nihil impunitum relinquit: quod sit virtuti contrarium Hinc est ꝙ secundum diuinam legem illicitum reputatur: si in emendo vł vendendo equalitas nõ ſuatur: lꝫ praua additio vł diminutõ pcij eq̃litate iustitie tollere non videaŧ. Et de hoc in decretis .x. questione secunda. §. hoc ius plenius habetur. glosa enim ibi dicere videtur: qđ si in venditione plusq̃ res valeat offeratur: illud ecclesia accipere non debet. Insuper in his notandum est: ꝙ si res minus iusti precij scilicet parte dimidia cõparatur. est in potestate emptoris iustum supplere precium vel a contractu recedere vt extra de emptione ⁊ venditione in capl'o cum dilecti. Plenius legitur secũdo modo secundum Scotum vbi supra huiusmodi latitudo consuetudine innotescit. cui consuetudini a legibus aliqđ đ rigore dimittitur: vt contrahentes ex cõsuetudine valoris rerum mutuo sibi remittere possint. Si tamen enormiter consuetudo non deficit a iustitia. Tertio modo patet discretione scilꝫ secũdum Thomam seeunda secunde questione. lxxvij. Carius vendere ⁊ vilius emere est illicitum ⁊ iniustum: nisi res que venditur in detrimentum cederet venditoris: cuꝫ ea nimis indigeat. Unde in tali casu iustuꝫ precium est si non solum inspiciatur ad rem que venditur: sed etiam ad damnuꝫ quod ex venditione a vendente recipiŧ. Hinc licite rem plusq̃ valeat venditor si emat qui vult emere. Sed hec generatio mala auarorum mercatorum hac solemni responsione doctorum minime contenta: obijcit nõnullis rõnibus apparentib' ad que petit signa idest responsa: suas responsiones omnino frangentia. dicũt. n. primo huius praue generatiõis filij. Nobis quidem licet rebus nostris precium statuere: ⁊ sicut nulluꝫ ius nos compellit res nostras vendere: ita nec compellere debet precium non scđm placitum nostꝝ ipsis statuere: q² nullus emptor compellitur emere. Uulgariter enim dicitur tãtũ res valet quãtum vendi potest. Quibus obijci põt breuiter: ꝙ lꝫ qs nõ cogaŧ res suas vendere: cogiŧ tñ in cõtractu vendẽdi iuris ⁊ equitatis regulã debite obseruare. Proinde secundum Hostien. lꝫ aliquis cogi nõ possit rem suam vẽdere vel alienam emere: si tamen rẽ venalẽ exposcit ⁊ pcium offeraŧ: ⁊ iuste nõ vult vendere: per iudicem cogi põt vt iusto precio vendat: q² impositio precij nõ imponitur rei tanq̃ proprie: sed ipsi quasi in alteruꝫ cõmutande. Adhuc adultera generatio peius infert dicens: ergo tota communitas vendentium ⁊ ementium ꝯtra iustitiam peccat: q² ferŧ omnes vile emere ⁊ care vendere cupiũt. Cũ dicitur ꝙ tm̃ communitas auaroꝝ ⁊ non iustorũ vile emere ⁊ care vendere cupit. Fortius miseri vlterius dicunt. Rebus vt dictum est pũctalis taxatio non potest imponi. ergo secundum consensum vtriusq; partis licet rerum precium extimari. His etiam respondetur ꝙ licꝫ punctalis taxatio rebus non possit imponi. nihilominus potest ⁊ debet illud sub ꝯgruis limitib' mensurari: sed q² in his tribus signis. i. respõsionibus auari ꝯtenti non sunt: sꝫ semper vlterius signa querunt. ideo eis bene dr̃. Generatio mala ⁊ adultera ⁊c. q. di. hec praua generatio: dictis sacroꝝ doctorum acquiescere nolunt: sed vlterius signa ⁊ rñsa querunt: sed signum non dabitur ei: nisi signum Jone prophete: qui typum ostendit christi resurrectionis q² inde veniet ad iudicandum omnes viuos ⁊ mortuos: vbi de omni cõtractu vsurario rationem reddere obligabuntur: nec inuenient tunc argumenta sophistica: quibus vsuram eius valeant defensare. Quia vt Bernardus ait. Judex ille non falletur verbis.

¶ Expositio litteralis.

Feria quita post primam dominicaꝫ quadragesime. Euā gelium ſm Matth. xv. capitulo.

In illo tempore egreſſus ieſus ſeceſſit[a] in partes tyri ⁊ ſydonis. Et ecce mulier cananea[b] a finibus illis egreſſa[c] clamauit dicēs ei Miſerere mei domine fili dauid[d] filia mea male a dmonio vexatꝛ. Qui non reſpondit ei verbū[e] Et accedentes diſcipuli eiꝰ rogabāt euꝫ dicētes.[f] dimitte eā qꝛ clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens[g] ait. Non ſuꝫ miſſus niſi ad oueſ[h] que perierant domꝰ iſrael: At illa venit ⁊ adorauit eum dicens.[i] Domine adiuua me.[k] Qui reſpondens ait.[l] Non eſt bonū ſumere panē[m] filioꝝ: ⁊ mittere canibꝰ.[n] At illa dixit[o]

a Egreſſus ieſus inde ſeceſſit ⁊c.) Reprobato errore phariſeorum: hic chriſtus tranſit ad gentiles vt ex deuotione gentilium: oſtendatur iuſta reprobatio iudeorum: ⁊ hoc eſt quod dicitur (Et egreſſus ieſus inde ſeceſſit in partes Tyri ⁊ Sydōis.) Tyrus ⁊ Sydon ſunt quedam Ciuitates ſite in terra ꝓmiſſiōis prope montē libani: quia filij iſrael nō potuerunt totaliter expellere gentiles de terra ſua.

b Et ecce mulier chananea) ſcilꝫ natiōe Chananei enim habitauerūt in terra promiſſionis ante filios iſrael nec potuerūt per eos totaliter extirpari vnde iſta mulier ab illis qui remanſerāt deſcenderat: iſta aūt audiuerat miracula ⁊ famam ieſu chriſti: ⁊ ideo firmiter credebat ꝙ filiam ſuā ſanare poterat.

c A finibus illis egreſſa) quia chriſtuꝫ ſequebatur in via ad impetrandum ſue filie ſanationem. Marcus tamen dicit vij. cap. ꝙ venit ad ieſum intra domum: ⁊ hoc eſt verum pmo: ſed quia eam ibi nō exaudiuit ſecuta eſt eū in itinere clamās

d Miſerere mei domine fili dauid) Audierat eni xp̄s ꝓmiſſum iudeis deſcendere de genere dauid.

e Qui nō reſpōdit ei verbum) non ꝓpter indignationeꝫ ſꝫ vt ex pſeuerātia eius in pce oſīderetur fides eius ⁊ deuotio diſcipulis.

f Et accedentes diſcipuli eius ⁊c.) moti enim erant ad hoc videntes eius fideꝫ ⁊ deuotionem.

g Ipſe aūt reſpondēs) primo negatiue tm̄ ſine improperio ait.

h Nō ſum miſſus ⁊c.) qꝛ xp̄s erat pmo ⁊ pncipalr miſſus iudeis tāꝙ apl's eoꝝ: ⁊ ideo in ꝓpria perſona ñ predicauit niſi iudeis: nec fecit miracula niſi i caſu ex aliq̄ ſpāli cā vt ſcꝫ oñderet eccleſiam in fide gentiū eē fundādā ſic habeꝛ hic. ⁊ Joānis .iiij. ca. Ubi xp̄s predicauit ſamaritanis de uote eū recipientibꝰ. poſt mortē auteꝫ xp̄i fides pdicata ē publice gētilibꝰ: ⁊ hoc eſt qd dicit apoſtolus ad Ro. xv. c. Dico āt xp̄m miniſtrū fuiſſe circūſiōis ideſt aplꝫ iudeoꝝ pp v̄itatē dei ad ꝯfirmādas ꝓmiſſiōes patrū: qꝛ antiqs pribꝰ iudeoꝝ fuerat fcā ꝓmiſſio de xp̄o. ſic abrae: ⁊ dauid: qꝛ tm̄ iudei pro maiori pte fideꝫ xp̄i repulerūt: ⁊ gētiles eā ſuſceperūt: iō apl's ſubdit ibidē Roma. xv. Gētes āt ſu per miſericordia honorare deū ⁊c. Seqꝛ.

i At illa venit ⁊ adorauit eū) adoratōe latrie dicens.

K Dn̄e adiuua me) Infirmitatē. n. filie ſue reputabat ſuā: ⁊ per ꝯn̄s ſanationē.

l Qui rn̄dēs) negatiue. ſ. ⁊ cū iprópio ait.

m Nō ē bonum ſumē panē filioꝝ). i. doctrinā ⁊ miracl'a ꝓmiſſa iudeis tāꝙ ſpūalibꝰ filijs pp cultū vniꝰ dei.

n Et mittē canibꝰ). i. dare gētilibꝰ: q erāt deditti cultui idoloꝝ: ſic canes circa cadauēa aialiū ꝯſūctoꝝ n At illa

Etiam domine. nā ꝛ catelli edunt [a] de micis que cadunt dē mensa dominorum suoruʒ. Tunc respō dens iesus ait illi [b]. O mulier: magna ē fides tua fiat tibi si cut vis [c]. Et sanata est filia eius [d]: ex il la hora.

dixit etiā).i. bonū est in casu. a Nam ꝛ catelli edunt ꝛc). quasi dicat. Sicut ca telli aliqua modica: vt pote micas cadē tes de cibo concesso filijs percipiūt: ita etiam gentiles debebāt aliquid saltem modicū per cipere dē bñficijs christi: ex quo pʒ ꝙ nō est cōtra rietas in ver bo christi cū dicit: non est bonuʒ ꝛc. ꝛ verbū huius mulieris di centis immo bonū est: qꝛ verbū christi est intelligendū ꝙ nō erat regulr̄ ꝛ vniuersaliter bonū: cum xp̄us esset aplr̄us iudeoꝝ vt dictū est. Uerbum aūt hui⁹ mulieris intelligendū est in ca su ꝑpter scʒ petētis deuotionē: vt osten deret ecclesie gentiū futurā fundationē.
b Tunc respondēs iesus ait. O mulier magna est fides tua) ꝙ patʒ ex verbo ꝛ facto suo: qꝛ non fuit retardata a feruo re petendi. pͥmo ꝑpter xp̄i taciturnitatē. Nec scd̄o ꝑpter ei⁹ responsionē negatiuā Nec tertio ꝑpter improperiū adiūctū re sponsioni negatiue. Et ideo subdit.
c Fiat tibi sicut vis) quasi dicat. Fides tua hoc meretur: ꝙ pʒ ex facto: cum sub ditur.
d Et sanata est filia eius) hoc pʒ etiam ex dictis ꝙ tarditas christi ad exaudien dum eius petitionē nō fuit ex ignorātia vel voluntate: sed vt experientia mulie ris ostenderetur fides eius: ꝛ deuotio di gnior exauditione.

Expositio moralis.

Et egressus inde iesus venit in partes tyri). Per mulierē chananeā cui dr̄ a dño (O mulier magna est fides tua) po test rō superior intelligi: que legibus eter nis inspiciendis ꝛ consulēdis intendit: ſm Aug. xij. lib. de trinitate. Per filiam eius rō inferior: p demoniū aūt ip̄a sensu alitas: que ēt p serpentē significat̄ vt di cit Aug. ibidē. Sic igit̄ filia mr̄leris cha nanee a demonio vexat̄: qn̄ per sensuali tatem inferior ad ꝯsensuʒ peccati morta lis ipellit̄: cui⁹ sanatō p matrē.i. superio rē rōnē a dño petit̄. Nam rō supior semp ad optima dē precat̄: ꝛ sic dñs distulit exaudire pe titionē muli eris chana nee vt eius fi des clari⁹ ap pareret: sic ꝛ dñs aliqn̄ di mittit impul suʒ rōnis ife rioris p sen sualitatē diutius ꝑtrahi vt augeat̄ meri tuʒ tētati: ꝑpter qd̄ Paulo petenti stimu lum carnis a se auferri dixit dñs. ij. ad Cor. xij. ca. Uirtus in infirmitate perficit̄

Feria. vj. post pri mam dominicā. xl. Euangeliū scd̄ʒ Jo annem. v. ca.

Questio fratris Antonij Betontini. Misere mei dñe fili dauid. Math. xv. c. In quibus verbis querit̄.

Utrum ſm valorē vtilitatis ementiū possit prec ū in mercantia taxari. Ad qd̄ breuissime dr̄ ꝙ nō. Nam hoc mō preciū rei inextimabile esset cum cyphus aque homini nisi aquā habeat morituro infi niti auri precij apud oēs vtentes rōnib⁹ esset. Quod esset pͥmo nequissimū. Tuʒ qꝛ bonū ꝑpriuʒ ꝑponeret̄ bono cōmuni ob quod mercatio instituta est. Tum qꝛ hoc onus iportabile putaret̄. Tum qꝛ ꝑ pter hoc onus modus pietatis euacua retur. Scd̄o esset iniustissimū: qꝛ cū iusti cia obseruet in emptiōibus ꝛ venditiōi bus naturalē ordinē vtiliū rerum ſm cō munē opie ꝛ inopie cursum mercatoris industriā: ꝛ laborē ꝛ piculū: oia ista iu stissima: tal' taxatio ꝑcij redderet icōgru issima. Tertio essʒ ihōestissimū qꝛ nulla curialitas possʒ eē iter amicū ꝛ amicū: i ter seruū ꝛ dñm iter patrē ꝛ filiū. Et vt breui⁹ loquar: si hoc eēt: ois modus vē dendi ꝛ emendi redderet̄ incōsonus ꝛ auaritie accomodatus. Ubi vͦo auaritia regnat quis dubitat qn̄o nulla mercatō licita sit. Et ideo mercator clamabit ad dñm ꝛ dicet miserere mei dñe fili dauid:

filia mea.i.conſcia mea que carioꝛ omi pmogenito eſſe dꝫ:tali tentatiõe a demonio vexata:per tuam gratiã liberari deſiderat.

Expoſitio litteralis euangelij.

In illo tẽpoꝛe Erat dies feſtꝰ iudeorum[a] ⁊ aſcendit Jeſus hieroſolymã[b]. Eſt aũt hieroſolymis pꝛobatica piſcina[c] que cognomiabaƭ hebꝛaice bethſaida: quinqꝫ porticuſ habens[d]: in his iacebat multitudo magna languentiũ[e]: cecoꝝ: claudoꝝ: aridorum: expectantium aque motũ. Angelus aũt dñi[f]: ſm tẽpus deſcendebat in piſcina ⁊ mouebaƭ aqua[g]. Et qui pꝛioꝛ deſcendiſſet in piſcinã poſt motionẽ aq̃ ſanꝰ fiebat[h] a q̃cũqꝫ ↄtinebaƭ ifirmitate

Euangeliſta determinat in hoc euangelio de bñficio ꝝuꝫ q̃tuꝫ ad generationẽ ſpũalez conuenientiũ exhibitionem. In gñatione eñi carnali filij habent a patre vitam nutrimentũ ⁊ doctrinaꝫ Ita eodem modo eſt in generatione ſpũali. Jdeo euangeliſta pmo deſcribit vite collationem: ſcdo ſpũalem nutritionem.

¶ Circa primũ ſciendũ eſt ꝙ modus naturalis cognitionis humane eſt ex ſenſibilibꝰ ad intelligibilia deduci: qꝛ oĩs noſtra cognitio oꝛiƭ ex ſenſu: ⁊ ideo modꝰ iſtius euangelij.vt frequẽter eſt pmittere ſignũ ſenſibile ↄueniens ſequẽti doctrie Et iõ in hoc euangelio oñdiƭ ſignũ ſenſibile in xp̃o.ſ.potentia vite reparatiua ⁊ hoc dupliciter. Pꝛimo ex miraculi operatione. Scdo ex eius ĩpugnatõne ibi. erat aũt ſabbatũ. Pꝛima in duas: qꝛ pmo circũſtantia miraculi pmittiƭ. Scdo actus miraculi deſcribiƭ: ibi. Erat aũt quidam. Circa primũ poniƭ pmo circũſtantia tẽpoꝛis cũ dĩ. a Erat dies feſtus iudeorum).ſ.feſtum pentecoſtes.

b Et aſcẽdit ieſus hieroſolymã) qꝛ viri tenebanƭ eſſe ibi in illo feſto: qꝛ ter in anno tenebanƭ maſculi apparere coꝛaꝫ dño.ſ.paſchate penthecoſtes: ⁊ feſto tabernaculoꝝ. Scdo deſcribiƭ conditio loci cum dicitur. c Eſt aũt hieroſolymis pbatica piſcina) in qua aque pluuiales colligebãtur ⁊ ibi lauabãtur hoſtie pꝛimo: ⁊ poſtea in lateribus in atrio ſacerdotũ exiſtentibꝰ ideo dicebatur illa piſcina pbatica: a pbaton qd̕ eſt ouis: ⁊ eſt nomen grecũ: cuiꝰ interpꝛetationem ponit in hebꝛaico dicens(que cognominatur hebꝛaice bethſaida).i.domꝰ ouium.

d Quinqꝫ põticꝰ hñs) vt per plura loca poſſent lauantes hoſtias deſcendeƭ ad aquã

e Jn his) ſcꝫ poꝛticibꝰ iacebat multitudo languẽtiũ ⁊c.) Et ſubdiƭ cã

f Angelus aũt dñi ſꝫ tẽpus).i. in diuerſis tpibus interpollatione tñ facta.

g Deſcendebat in piſcinã ⁊ mouebaƭ aqua) ex deſcenſu angeli.

h Et qui pꝛioꝛ deſcẽdiſſet in piſcinam poſt motionẽ aque ſanus fiebat) Cauſa aũt deſcenſus angeli ⁊ huiꝰ miraculi aſſignatur a doctoꝛibꝰ dicẽtibus. ꝙ appꝛoquinquãte euangelij veritate: dñs voluit figurã exp̃ſſam baptiſmi in hac piſcina oſtendere: que ↄueniebat baptiſmo in mundãdo ⁊ ſanãdo virtute dei occulta ad motionẽ angeli. Sicut baptiſmus ſub ſenſibili elemẽto mundat aĩam virtute oculta verbi: ⁊ cuꝫ hoc aliqñ ſanat coꝛpus miraculoſe: verumtñ qꝛ figura deficit a figurato: iſta piſcina nõ ſanabat niſi coꝛpus. ⁊ vna vice tñ ⁊ nõ ſanabat niſi vnũ. Baptiſmus aũt ptinet ad aĩam ⁊ ſanat oẽs quotquot veniũt ad ipſum niſi ponant impedimentũ. Alij aũt dicũt ꝙ illa miracula ibi fiebant pꝑter pñtiaꝫ ligni dñice crucis qd̕ ibi enatauit appꝛopinquãte xp̃i paſſione: ⁊ iõ angelus illuc deſcẽdebat pꝑter ligni reuerẽtiaꝫ: ⁊ enatauit tpe conuenieẽti per eius motionem per hoc etiã oſtẽdebaƭ ꝙ natura huma

Erat aũt quidam [a] homo ibi triginta ⁊ octo annos habens in infirmitate sua. Hunc ergo cũ vidisset iesus iacentem ⁊ cognouisset [b]: q̃ iã multũ tempus haberet: dicit ei [c]. Uis sanus fieri. Respõdit ei languidus [d]. Dñe hoiem nõ habeo: vt cũ turbata fuerit aq̃ mittat me in piscinam [e]. Dũ eniz venio ego: alius añ me descendit [f]. Dixit ei ihs surge [g] tolle grabatum tuũ [h] ⁊ ambula [i]. Et statiz san⁹ factus est homo [k]. Et sustulit grabatuz suum: ⁊ ambulabat. Erat aũt sabbatuz [l]

na a morbo peccati per lignum domini ce crucis erat sananda. Qualiter autem lignũ dñice crucis in loco illo fuerit positum: diuersimode di. Dicit eni in historia scolastica q̃ regina Saba vidit in domo saltus libani Salomõis quoddam lignuz: de quo vidit q̃ in spiritu: q̃ in illo pateretur ille ꝓpter quẽ desiceret regnuz israel qđ cuz significasset. Salomoni ipse volens seruat durabilitatem regni fecit poni illđ lignũ i ꝓfundo terre iuxta templũ: vbi postea in suꝑficie terre facta est illa piscina: ⁊ ideo postea ibi illud lignum apparuit mõ predicto. In quadã vo historia sancte crucis dicitur: q̃ Seth filius Ade: ex precepto pr̃is: iuit ad paradisum voluptatis: vnde eiectus fuerat: ⁊ petijt ab angelo custodiente locum illum de oleo misericordie: qui acceptis tribus granis arboris ligni vetiti dedit ea Seth ⁊ ipse plantauit supra sepulchrum patris sui Ade: ⁊ inde orte sunt tres virgule: que postea in vnam arborem sunt coniuncte. postea tpe Salomonis illa arbor fuit secta que videbat edificationi templi necessaria. Uerumtamẽ qñ applicabat ad opus semp erat nimis curta vel nimis longa: ⁊ ideo tanq̃ inutilis ad hoc dimissa fuit iuxta templuz in atrio quodã. homines aũt venientes ad templũ illi ligno ceperunt facere quandam reuerentiaz instinctu diuino de quo volentes sacerdotes fecerunt illud ꝓijci in piscinã: que erat ꝓpe templũ: qđ descẽdens ad fundũ ibi diu latuit: postea vo iminente passione apparuit mõ ꝑdicto. Hec aũt scripsi sine aliqua assertione.

a Erat aũt quidã). Hic ꝯsequẽter act⁹ ponitur miraculi cum di(. Erat aũt quidam hõ ibi triginta ⁊ octo annos habẽs in infirmitate sua) ex quo pz q̃ diu punitus fuerat: illam eni infirmitatem ꝓpter pctm̃ ꝓcedens incurrerat vt patebit infra: verũtñ q̃ penã patienter sustinu erat ideo dignuz erat vt ei subueniretur. ꝓpt̃ hoc sequitur.

b Hunc cũ vidisset iesus iacentẽ ⁊ cognouisset: q̃ tp̃us multũ haberet) scz in infirmitate illa.

c Dicit ei: vis sanus fieri) non petit quasi dubitans de voluntatte: sed vt magis excitet eius desiderium: q̃ per hoc efficitur dignior accipere dei donũ.

d Respondit ei languidus) ostendẽs suum desiderium.

e Dñe hominẽ nõ habeo, vt cum turbata fuerit aqua mittat me in piscinã) quasi dicat multũ desidero: sed nõ habeo homine qui portet me ⁊ ego sum ita debilis q̃ non possũ ita cito venire sicut alij vnde sequitur.

f Dum eni venio alius añ me descendit) hoc aũt dicebat: q̃ videbat iesum fortẽ ⁊ aptum ad portandũ eum ⁊ magnum reputaret si in hoc ei seruire vellz sed statim contulit ei mai⁹ bñficium vz sanitatẽ perfectam: vnde sequit.

g Dixit ei iesus surge) restitut⁹ sanitati

h Tolle grabatum tuum) restitutus ꝓ stino vigori.

i Et ambula) ad declarationem diuini miraculi k Et statim sanus fact⁹ est homo) q̃ diuina virtus infinita est: ⁊ operat in instanti. Sanitas eni q̃ virtute nature restituit: in tempe ⁊ nõ in istãti acquiritur.

l Erat aũt sabbatũ). Hic consequẽter

in illa die. Dicebāt ergo iudei illi qui sanus factus fuerat [a]. Sabbatum est [b]: nō lz tibi tollere grabatum tuum. Respondit eis. Qui me sanū fecit [c] ille mihi dixit. Tolle grabatuz tuū: ꝛ ābula. Interrogauerūt ergo eū [d] Quis est ille hō qui dixit tibi: tolle grabatū tuū ꝛ ambula. Is autem qui sanꝰ fuerat effectus: nesciebat quis esset [e]. Jesus autem declinauit a turba ꝯstituta in loco [f]. Postea inuenit euz iesus in templo [g]: ꝛ dixit illi [h]. Ecce sanus factus es: iā noli peccare [i]: ne deteriꝰ tibi aliquid contingat [k]. Abijt ille hō ꝛ nunciauit iudeis [l]: qꝛ iesus esset qui fecit eū sanum.

ponitur p̄dicti miraculi accusatio: ꝛ primo q̄ntum ad ipsuz sanatū. Scd̄o q̄ntum ad ipsum medicū: ibi interrogauerūt ergo. In p̄ma parte dr̄ sic(. Erat aūt sabbatum: in illa die) in quo nō erat licitū opa seruilia facere: ꝓpter qd̄ sequitur.

a Dicebāt ergo iudei illi qui sanus factꝰ fuerat.

b Sabbatum est nō lz tibi tollere grabatū tuum). Istiꝰ sal suz dicebant qꝛ opa corporalia que sunt ad dei honorez bn̄ possunt fieri in die sabbati: sicut sacerdotes in templo corpalr̄ opabanr̄ templum ornando: hostias imolando ꝛ lauando ꝛ cōsimilia vt dr̄ Math. xij. cap. Portatio aūt huius grabati erat ad magnificētiā diuini miraculi. sicut ꝛ modo illi qui miraculose de carceribus vel huiusmodi liberanr̄: portant cōpedes suos ad loca sanctā ad manifestationem sue miraculose liberationis: tamē aliter se excusat ille sanatus dicens.

c Qui me sanū fecit: ille mihi dixit tolle grabatū tuum ꝛ ambula) quasi dicat ille qui me diuina virtute sanauit: eadez virtute ꝛ auctoritate mihi p̄cepit: ꝛ per consequens teneor sibi obedire: nec suz transgressor.

d Interrogauerūt ergo). Hic ponitur accusatio medici. Et p̄mo in generali an̄ cognitionē determinatā de ipso. Scd̄o i speciali ipso cognito: ibi postea. Qꝛ eniz per sanantē. cuz iste sanatus ꝯuenienter se excusabat: ideo querebant de ipso sanante vt ipsum ꝑsequerenr̄: ꝛ hoc est qd̄ sequitur(Interrogauerunt ergo eum: quis est ille homo qui dixit tibi tolle grabatuz tuū ꝛ ambula) quasi diceret malus homo est qui p̄cipit talia.

e Is aūt qui sanus fuerat effectus nesciebat quis esset) qꝛ diu languidus iacuerat: ꝛ sic fcā xp̄i ꝛ eiꝰ famaz ignorabat.

f Jesus āt declinauit a turba constituta ī loco) dans exēplū aliquādo fugiendi volētes calūniar̄ ꝛ nolens se iactari ð operatōne miraculi.

g Postea) hic ponir̄ accusatio medici in sp̄ali habita cognitione de eo: ꝛ hoc est qd̄ dicir̄.

h Postea inuenit eū iesus ī templo) qꝛ ad agendū gratias de sanitate sibi collata frequentabat templū: qd̄ est locus orationis.

i Et dixit ei: ecce sanus factus es iaz noli peccare) ex quo pz q̄ infirmitas illa fuerat sibi ꝓpter peccatum inflicta.

k Ne deterius aliquid tibi contingat) incurrendo penaz eternā: qꝛ in recidiuāte fiunt nouissima peiora prioribus.

l Abijt ille hō ꝛ nunciauit iudeis ꝛc. Dicunt aliqui q̄ hoc fecit maliciose: sed hoc non est verum: qꝛ illos quos dn̄s sanauit corpore: sanauit ꝛ mente: vnde de isto dicir̄ infra ix. cap. Totum hominez saluū fecit in sabbato: qd̄ etiā exprimitur hic ex verbo xp̄i cum dr̄. Jam noli peccare quasi dicat p̄cedens peccatū est tibi dimissuz. Et ideo dicendū q̄ iste sanatus iuit bona intentione ad publicandū virtutē christi. Illi aūt quibꝰ hoc nunciauit fecerunt inde dānum suū: sicut ꝛ de alijs christi virtutibus.

Expositio moralis.

Erat dies festus iudeoꝝ ⁊c. (Sequitur. Est aūt Hierosolymis probatica piscina) scđm doctores catholicos piscina hec sanans infirmitates inuisibili virtute apparuit ante baptismū christi: ad significandū virtutem huius baptismi: sicut dixi plenius in expositione litterali. (Quinqꝫ porticus habens (idest aditus per quos signatur Lex ꝓphete ⁊ agiographa: euangeliū ⁊ apostolica doctrina. hec enim quinqꝫ mentionem faciunt de christi baptismate: quasi ad ipsum prebentes aditum. Tria prima figuratiue. Alia duo exhibitiue. Per angelū descendentē in piscinam. signatur christus qui Isai. ix. cap. scđm translationē. lxx. dicitur magni consilij angelus. Ipse vero descendēs in iordane vim regeneratiuam dedit aquis tactu sue sacratissime carnis. Sed quoniā diuina virt⁹ non est alligata sacramentis. ideo ad hoc significandum iste languidus qui dicitur hic sanatus non fuit sanatus per descensum in piscinā: sed per christi sermonem cū ei dixit. (Surge tolle grabatum tuum ⁊c.) ꝑ hoc aūt ꝙ vnus tantū sanatus fuit de multitudine languidoꝝ: significatur ꝙ pauci saluātur de multitudine vocatorum. Per lectum autē in quo iacebat languidus: signatur praua consuetudo per quā homo iacet in peccato que tollitur per exercitiū in opere bono: ⁊ ideo subditur (Et sustulit grabatum suum ⁊ ambulabat) per virtutis exercitiū propterea persequebātur iudei christum: opus eius bonum peruertētes in malū Et adhuc multos habent sequaces nuncios christi propter opus confessionis ⁊ predicationis molestantes. Jesus autē respondit. Pater meus vsqꝫ modo operatur) vbi christus vnitatem operationis ostendit ⁊ nature in filio ⁊ in patre: ⁊ hoc satis diffuse: nec occurrit mihi moralitas hic ꝯueniens nisi ꝙ quilibet christianus qui dei filius est adoptiuus debꝫ vniri sibi per charitatem mentis ⁊ conformitatē opationis: scđm illō ad Corinthi. vj. capitu. Qui adheret deo: vnus spiritus est.

Questio fratris Antonij Betontini Surge tolle grabatum tuum ⁊ ambula Joannis. v. cap.

Super quibus verbis potest queri.

Utrum emens agrum vel vineam ꝓcio quo valeat: sub tali ꝯditione ꝙ post quinqꝫ annos: siue quādocūqꝫ venditori placuerit: ꝑ eodem precio illum ei restituat. Circa hunc casum dicendum est: ꝙ si emptor sub emptōnis nomine ꝓciū agri mutuare intendit ⁊ ex illo mutuo fruct⁹ ānuos agri lucrifacere vsura est: lꝫ ab ecclesia scđꝫ Archi. ex hoc ꝯdēnari non possit: sed si hoc non facit in fraudem licitus est contractus scđm eūdem. huius quidē emptoris intentio tribus signis quando dolosa est comprehēdi potest. Primū signum est ꝙ precium quod tūc datur respectu valoris rei modicū extimatur. Scđm quādo vltra receptam summā: in redditiōe aliquid soluitur: vt verbi gratia. res vendita fuit cētum florenis. In pacto ponit ꝙ si venditio rescindat. cxxx. floreni soluent. Tertium signū est quando solet emptor vsuras exercere: precipue in consimili ꝯtractu hec tria signa ab ipso cap. ad nostrā de emptione ⁊ venditione: ⁊ ab illo capitulo. Illo vos. extra de pignorib⁹ trahuntur. Quidā etiam addunt. vt Hosti. ⁊ Joan. andree in nouella: qꝛ quando fit contractus venditionis cum pacto de re vendenda infra decenniū: ita tamen ꝙ ante quinquēniū instrumentū venditionis nequaꝗ facere teneatur. vsurari⁹ est. licet in foro iudiciali: vt aliqui dicūt pauciora signa requirant. Ex omnibus istis sūmarie perstringim⁹: ꝙ si emptor intentione simplici aliquid emit: iustum qꝫ soluit ꝓcium paratus semꝑ restituere venditori: non est ibi vsura. In foro aūt conscientie: standum est verbis confitentis si puram habuit voluntatē. Quia vt in cap. Cum voluntate. extra de sentētia excōmunicationis dicitur. Uoluntas ⁊ propositū distinguunt maleficia. Ad hanc simplicem voluntatem inducit nos dominus dicens: quod Math. x. capitulo scriptum est. Estote prudentes sicut columbe. Que verba quomō

intelligenda sint. Hieronymus ad Paulinum sic declarat. Habeto simplicitatẽ columbe: ne cuiq̃ machineris dolos: ⁊ serpentis astutiam: ne aliorum supplanteris insidijs. Non multu distat in vitio: vel decipere scz aliquem emendo vel vendẽdo vt decipi posse ⁊ alteri.s. faciendi vsurã occasionem dando hec verba .xvj. q.j. capitul. Si cupis. a gratiano notantur ⁊.vj.q.j.capitu. Et merito. idem Eleuterius papa dicit. Habebant omẽs inquit simplicitatẽ colũbe: ne cuiq̃ machinẽtur dolos in emendo scz ⁊ vendendo: vel aliquid aliud faciendo: ⁊ vt largius loquar ⁊ serpẽtis astutiam: ne aliorum supplãtent insidijs. hinc auaro mercatori qui.xxxviij. annis. in infirmitate iam stet t auaritie dominus ait) Surge tolle grabatum tuũ) grabatum dico penultima sillaba pducta idest captiuis reclinatoriũ: per qd moraliter ⁊ ad nostrũ ppositum intelligere possumus prauitatem voluntatis in qua velut in lecto caput eius mercatoris auari. idest mentis ratio recumbit egrota(Et ambula) recta.s. intentione emendo ⁊ vendendo.

ℭ Sabbato post p̃mam dominicam q̈dragesime. Euangelium scd̃m Matth. xvij. capitulo. Euãgelium istud habebitur etiam p scd̃a dominica.xl.

In illo tpe. Assumpsit Jesus Petrũ ⁊ Jacobum: ⁊ Joãnem a fratrem eius. Et duxit illos i mõ

Expositio litteralis.

In hac parte euangelista confirmat fideles in ecclesia gentiũ fundata in fide ostendens eis gloriam future resurrectionis: ⁊ diuidit in tres: qz primo ad declarationẽ future resurrectionis describitur christi transfiguratio. Scd̃o subiũgitur huius transfigurationis testificatõ ibi: ⁊ ecce apparuerũt. Tertio circa hoc ponitur discipulorum instructio: ibi ⁊ d scendentibus illis. Circa christi transfigurationem euangelista notat tria. Consortium locum: ⁊ modum. Consortium autem notatur cum dicitur.

a Assumpsit iesus Petrum Jacobum ⁊ Joannem) Isti enim tres sunt assumpti ad videndum gloriam future resurrectionis propter p̃rogatiuã eminentie specialis inter alios Petrus enim ppter feruorem fidei erat inter alios p̃ncipalis ppter quod ⁊ principaliter date sunt ei claues ecclesie: vt patet p̃cedenti capitu. Joãnes autẽ excellebat in p̃rogatiua virginitatis ppter qd erat inter alios christo magis familiaris. Jacobus autez inter alios discipulos: prim⁹ sustinuit martyrium ppter christum vt habetur Act. xij. capitu. Considerandũ tamen q̧ beatus Ambrosius super Lucam.: ⁊ Augustinus super epistolam ad Gala. videtur dicere q̧ Jacobus iste qui fuit in transfiguratione: fuit ille Jacobus qui primo rexit ecclesiaz hierosolimitanã: ⁊ ille nõ fuit fr̃ Joannis: ⁊ filius zebedei: sed fili⁹ alphei. Sed dicendum q̧ cum textus expresse dicat istum fratrem Joannis: per consequens filium zebedei: quod Augustinus ⁊ Ambrosius non loquũtur asserendo: sed magis opinionẽ aliorum referendo: si tamẽ loquerent assertiue nõ esset curandum de dictis eorum quando sacra scriptura expresse dicit contrariuz sicut hic. Unde Augustinus i epistola ad vincentiũ donatistã dicit de doctrina sanctorum: que est extra scripturã canonicam. Hoc genus scripturaꝝ ab illis que canonice nominãtur distinguendum est non eniz ex eis ita testimoniũ pferendũ vt contrarium sentire non liceat. maxime vbi aliter senserunt q̃ veritas se habeat. Nos in illo genere sumus vt non dedignemur etiaz nobis ab apostolo dictum suscipere. Si quid aliud sapitis: deus illud reuelauit. Consequẽter euangelista designat locum dicens.

a Et duxit illos in montem excelsum) ad designandum ꝙ illi sunt apti ad contemplandū celestia qui eminent in cōtēplatiua vita: subdit aūt.

b Seorsum) ad denotandum ꝙ contemplatiui dēbent esse a tumultu secularium segregati. Consequenter describit trāsfigurationis modum dicens.

tem excelsum[a] seorsum[b] ⁊ transfiguratus est[c] ante eos Et resplenduit facies eius sicut sol[d] vestimenta aūt eius facta sunt alba sicut nix Et ecce[e] apparuerūt illis Moyses ⁊ helias cū eo loquētes[f]

c Et transfiguratus est) non ꝙ mutauerit lineamenta corporis: vel figuram: sed propter claritatis vultus eius imensitatem: ⁊ hoc est ꝙ subditur.

d Et resplenduit facies eius sicut sol). Ad cuius euidentiam considerandum: ꝙ anima christi a principio creatiōis fuit gloriosa ꝓpter apertam visionem: ⁊ ꝑfectam fruitionem: verumtamen ex diuina dispositione fiebat vt gloria anime non redundaret ad corpus vt sic corp⁹ esset passibile ⁊ mortale adimplendum precium redemptionis humane: ⁊ eodē modo ex diuina ordinatione factum est vt gloria anime redundaret ad corpus in hora transfigurationis: vt ostenderetur discipulis gloria future resurrectiōis non tantum anime sed corporis: vt sic animarētur ad sequendum christum in acerbitate passionis: ad quod eos inuitauerat in alio euangelio: ⁊ sic patet ꝙ claritas illa in transfiguratione fuit claritas glorie q̃tum ad essentiam: sed non q̃tum admodum: qui fuit eiusdem rationis cum illa claritate que est in corporibus gloriosis: sed non fuit ibi ꝑ modum qualitatis permanentis: sicut est in illis sed per modum passionis transeuntis ⁊ ideo claritas nō debet dici dos glorie: quia dos de sua ratiōe importat qualitatem permanentem: ⁊ est simile de lumine eleuante animam Pauli ad videndum in raptu diuinam essentiam quod fuit eiusdem rationis cum lumine eleuāte animas beatorum. Verumtamen q² non fuit in Paulo per modum qualitatis permanentis: sed per modum passionis transeuntis: ideo ex tali eleuatione siue visione non fuit Paulus beatus q² beatitudo importat ꝑmanentiam.

e Et ecce) Hic ponitur transfigurationis testificatio: ⁊ prio testificatō humana: secunda diuia: ibi adhuc eo loquente. Prima in duas: quia primo ponitur testificatio eminentium virorum in veteri testamento. Secundo eminentium in nouo ibi. respondens autem Petrus. Dicit ergo primo (ꝙ Moyses ⁊ Helias apparuerunt illis) hoc est ipsis discipulis.

f Loquentes cum eo) de quo autem loquerentur. Luc. exprimit. ix. capitulo dicens ꝙ loquebantur cum iesu de excessu quem expleturus erat in hierusalem: qui quidē excessus fuit in sua passione in qua sustinuit dolorem excessiuum ⁊ ignominiam excessiuam propter amorem excessiuum ad nos. Ratio autem quare Moyses ⁊ Helias magis apparuerunt q̃ alij fuit: quia Moyses erat legislator ⁊ Helias maximus emulator pro honore diuino scđm quod de eo scribitur tertio Regum. xix. capitulo. zelo zelatus sum pro domino exercituum ⁊ ideo per testimonium istorum apparuit ꝙ christus non erat dissolutor legis: vt imponebant sibi iudei: sed magis adimpletor. similiter nec blasphemator diuini nominis: vt imponebant ei iudei: q² dicebat se filium dei: sed magis confessor veritatis. Considerandum etiam ꝙ Moyses ⁊ Helias non fuerunt ibi secundum apparentiam fantasticam: sed scđm veritatem: q² Helias fuit adduct⁹ ibi de loco quodam eminenti ad quem fuerat raptus vt habetur. iiij. Regum. ij.

Et sic apparuit ibi in aĩa ⁊ corpe Moyses aũt fuit adductus ibi de limbo sctõrum patꝝ: nõ qꝛ resurrexit sed qꝛ aĩa apparuit ibi in quodã corpe sibi adaptato: sicut apparent angeli in corporib⁹ assumptis: per hec etiã ostendit ꝙ xp̄us erat domin⁹ vite ⁊ mortis: qꝛ habebat testimoniũ ab Helia q erat adhuc viuus ⁊ a Moyse qui iã fuerat mortuus.

a Respondens aũt petrus). Hic ponit testimoniuz apostoloruz qui fuerunt eminentes in nouo testamēto. Ad cuius euidentiam sciendũ ꝙ beatitudo essentialiter consistit in aspectu claro ipsi⁹ diuinitatis: ⁊ perfecta eius fruitiõe. Accidētaliter aũt cõsistit in aspectu humanitatis christi ⁊ delectatione ꝯsequente: p quaz sicut per instrumentũ coniunctũ diuinitati: sunt sancti adducti ad gloriã. Isti ãt apostoli qui admissi fuerunt ad vidēdũ transfigurationē christi: nõ viderũt ipsi⁹ diuinitatē sicut Paulus in raptu. sed tm̄ eius humanitatē in forma gloriosa: ⁊ tñ in eius aspectu fuerunt sic delectati: ꝙ voluissent ibi ppetuo manere. ppter qd̄ dixit Petrus (Bñe bonũ est nos hic esse)

b Faciamus hic tria tabernacula) ad manendũ hic scz continue.

c Tibi vnũ). Non loquit de tabernaculo faciendo p se ⁊ socijs suis: qꝛ volebat cum christo esse in suo tabernaculo: ⁊ socij sui cum alijs duob⁹. Lucas autez dicit ꝙ loquebat Petrus nesciens quid diceret. Sicut eni ex magnitudine passionis vt timoris vel amoris aliquis prũpit in aliqua verba sine p̄meditatione: ita similiter ex magnitudine deuotionis ⁊ delectationis experte dixit Petrus illa verba que tamen non erant rationabilia: qꝛ in solo aspectu humanitatis christi non ꝯsistit beatitudinis essentia. vt iã dictum est: ⁊ ideo illud nõ debebat sufficere p finali beatitudine.

Respondēs aũt petrus [a] dixit ad iesuz Domine bonuz est nos hic esse. Si vis faciamus hic tria tabernacľa [b] tibi vnũ [c] Moysi vnum ⁊ helie vnuz. Adhuc eo loquente [d]. Ecce nubes lucida obũbrauit eos. Et ecce vox de nube dicēs. Hic ē fili⁹ meus dilect⁹ [e] in q̃ mihi bñ cõplacuit [f] ipz audite. Et audientes discipuli ceciderũt in faciē suam [g]: ⁊ timuerũt valde. Et accessit ih̄s [h] ⁊ tetigit eos [i] dixitq3 eis. Surgite ⁊ nolite timē. Leuãtes ãt oculos neminē viderũt [k] nisi solũ iesum

d Adhue eo loquēte) hic ponitur testificatõ diuia: sicut. n. in baptismo xp̄i: in quo cõsistit regeneratio ⁊ p̄ncipium vite sp̄ũalis apparuit tota trinitas: fili⁹ in carne: pater in voce: ⁊ spiritussanctus in colũbe specie: ita similiter conueniens fuit ꝙ appareret in transfiguratiõe per quam ostensus est terminus seu perfectio vite spiritualis: vz gloria future resurrectionis: ⁊ ideo sicut filius apparuit ibi in carne decorata tamen claritate glorie: ita ⁊ spiritussanctus in lucida nube per quã significata est plenitudo veritatis in christi p̄dicatione. ppter qd̄ dcm̄ est. ipsum audite: pater autem apparuit in voce dicens.

e Hic est filius me⁹) scz naturalis. alij autem sunt adoptiui.

f In quo mihi bene complacuit) idest in quo diuinũ beneplacitum complebitur de redemptõne mundi. sequit.

g Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam). Hoc autem factuz est ad declarationem humane fragilitatis iuxta excellentiam diuine maiestatis.

h Et accessit iesus) scilicet ad consolãdum eos.

i Et tetigit eos) familiariter ⁊ dulciter eos consolando. sequitur. K Leuantes ãt oculos suos neminē videre ⁊c.) Quia Moyses ⁊ Helias iã recesserũt re

ducti voluntate diuina ad loca vnde fue
rant adducti. a Et descendentibus)
Hic ponit discipuloꝝ instructio de visióe
prehabita: qꝛ pcepit eis iesus ne visionez
predictá alijs diuulgarent añ resurrectó
nem suaz ne
alij audien-
tes xp̄m eis
apparuisse i
forma gliosa
scádalizaren
tur postea vi-
dentes ip̄m
pati tá igno-
minose ⁊c. Origenes. Sex diebus fa-
ctus est visibilis mundus. igitur q tráscé
dit oés res múdi visibiles potest excelsuz
montem transcendere ⁊ respicere glori
am vbi dei (Et ecce apparuerút eis Moy
ses ⁊ Helias cú eo loquétes) Origines.
Si quis intelligit spiritualem legem con
uenientem sermonibus iesu ⁊ in prophe-
tis absconditam dei sapientiam: ille vi-
dit Moysen ⁊ Heliam in glia cum iesu.
(Bonum est nos hic esse). s. in contépla
tionis dulcedine (Faciamus hic tria ta-
bernacula) que contemplatiuus moraliter
facit quando legem ⁊ prophetas ⁊ euan
gelium practice legendo disponit scilicet
corde credendo: ore confitendo: ⁊ ope-
re adimplendo. (Et ecce nubes lucida)
idest cognitio vera: ideo subditur. (Hic
est filius meus dilectus ⁊c.) ⁊ ceciderunt
discipuli in faciem suá ⁊c.) Nam sic illu
minati viderant dei maiestatem (nemini
dixeritis visionem ⁊c.) quia diuina mi-
steria non sunt semp: sed loco ⁊ tpe debi-
tis publicanda.

❡ Questio fratris Antonij Betontini
sup euangelium. Si vis faciamus hic tria
tabernacula. Matthei. xvij. cap̄.
Utrum alie circústantie negociationem
vel mercantiam impedientes inueniantur
Ad quod breuiter respondetur: ex multoꝝ
sententia. ꝙ lz proprie ⁊ stricte loquen-
do alie circústantie non inueniantur pre-
ter infrascriptas: in questione super epi-
stolam eiusdé dñice. que mercátiam ha-
beant impedire: tamen large loquendo de
ipsius mercátie circústátijs tres ille assi-
gnari possunt. Quarum prima dicitur inl-
qua separatio: quia plerisqꝫ sunt qui ne-
gociationi nimiuz itendentes sine vxori
bus lógá morá in lógings partibus. tra
hunt. tales auté quantis carnalitatibus
⁊ spurcitijs
tá cú fidelibus
ꝙ infideli-
bus iquinant
quis exp̄me-
re posset. Et
ꝙ deterius é
frequentius
quoqꝫ vxori
bus violandi sacrum matrimoniú cau-
sas multiplices prestant: quia vt in. c. p̄
sentia. extra de sponsalibus dicitur. mu-
lieres sepius pro iuuenili etate: seu fragili
tate carnali nequeunt continere: petétes
alijs copulari. Nam vt magister senten
tiarum dis. xxvj. c. p̄mo quarti volumi-
nis ait. Quod etiam ponitur a Gratia-
no. xxvij. q. ij. cap̄. j. §. p̄mo. Matrimo-
nium est viri ⁊ mulieris coniunctio: in-
diuiduam vite consuetudinem retinens
Quia vt Matth. xix. cap̄. legitur. Cum
pharisei tentantes dominum petijssent
ab eo dicentes. si licet homini dimittere
vxorem suam. post alia verba audierunt
quos deus coniunxit homo non separet.
Hac enim intentione secundum Goffre-
dum tranésem: vir ⁊ mulier matrimóio
iungi debent: vt simul perpetuo maneant
quáuis post contractum matrimonium
ante carnalem copulam possit alter inui
to altero religioné intrare: tamé post có
súmationem nó nisi volente: vñ Alex. pa
pa priori ⁊ fratribus sancti Joannis sic
ex̄ de ꝯuersione coniugatorú. c. vxoratus
habet sic ait. Uxoratus sine licentia vxo-
ris iter vos nullatenus recipiatur. Scda di-
uinoꝝ sacramentorum ⁊ officioꝝ omis-
sio. Multi eni iter ífideles lógá trahétes
moram: vel etiam inter fideles existentes
tm̄ temporalibus lucris inhiát vt absqꝫ
confessione ⁊ communione ⁊ aliquo si-
gno xp̄ianitatis tanqꝫ animalia viuant.
Proinde. lxxx. di. decretoruz in. c. qm̄ nó
cognoui. Aug. ait. Merito dictum est ne
gociú: qꝛ negat ociú: ꝙ malú é: cú nó q-
rat veram quietem que est deus. Et eccl.

Et descendentibus illis de monte: [a] pre-
cepit eis iesus dicés Nemini dixeritis vi
sióez domini donec filius hominis a mor-
tuis resurgat.

Dñica scda in .xl.

Epistola Pauli ad

xxvij. ca. scribitur. Difficile exuitur negocians a negligentia. s. diuinorum ⁊ non iustificabitur caupo a peccato labiorum. Tertia quidem dr̄ vltra sortem rex vsuraria receptio: qr̄ vt Ambrosi' ait: ⁊ Gratian' .xxiiij. q. iij. c. plerisqꝫ ēt annotauit. Qđ cūqꝫ sorti accidit: q̄ sors sm̄ legistas est debita q̄titas mutuate rei in materia occurrēte: vsura est. Vñ dñs Hostien. clarius vsuram diffiniēs ait. vsura est cuiuscunqꝫ solonis rei mutuate acceptio ipsius rei vsus gr̄a pactiōe interposita: vl' hac intētione habita in cōtractu: vl' exactione habita ex pmo fcō. Et lꝫ doctor irrefragabilis Alex. de ales dicat in .iij. volumine summe. Qđ h' vsuraria receptio rerum vltra sortem fieri possit dūtaxat in illis que mutuantur sb certo numero sicut pecunia: ⁊ sub certo pondere: sicut aurum ⁊ argentum ⁊ silia ⁊ sub certa mensura: sicut granum vinū ⁊ oleū ⁊ huiusmodi alia: quia in his tm̄ est determinatus valor ab arte vl' a natura. Ab arte vt in illis que numerantur. A natura vt in illis que mensurant' ⁊ pōderant': ⁊ si vltra talem valoris determinationem vl' artis inueniunt' est pp indigentiam nostram: nō pp ipoꝝ variationem in valore. Tn̄ largius loq volentes in pn̄tiaꝝ in omni re negociali eam locamus. Hinc Hierony. sup Ezechi. lib. vj. Qđ dcīn. xiiij. q. iij. c. Putant. in decreto describit' sic. Putant qdam vsuras tantū esse in pecunia: q' puidens diuina scriptura omnis rei aufert superabundantiā quicquid illđ est si ab eo qui dederit plus accepit vt plusq̄ dedisti nō recipias. Pro his tribus circūstanciis in pn̄ti dicere pos

sumus. (Faciamus hic tria tabernacula) idest faciamus in fine tractatus negociationis mētionē de trib' circūstātiis: lꝫ nō ppriis ad rē hāc satis tn̄ pueniētib'. Quarū vna detestef p xp̄m spōsam suam ecclesiā dilectā n̄ relinquentē. Altera per Moysen legis officia diligentē. Ultima p Helyā nō solū vsurā: sed etiam cūcta temporalia omnio spernētem.

Thessalonicenses iiij. capitulo.

Fratres rogamus vos ⁊ obsecramus [a] in domino iesu vt quemadmodum [b] accepistis a nobis quomodo vos oporteat ambulare [c] ⁊ placere deo [d] sic ⁊ ambuletis: [e] vt abūdetis magis. Scitis enim [f] que precepta dederim vobis [g] per dominū iesum. Hec est eni volūtas dei [h] sanctificatō v̄ra: [i] vt abstineatis [k] vos a

Expositio litteralis.

Hic paulus apostolus reddit thessalonicēses dociles eos de moribus informando: ⁊ de defectibus corrigendo. Lꝫ.n. cōitas eoꝝ eēt sancta: tn̄ ibi erāt aliq de fratribus corrigēdi: ⁊ spāliter hac epistola corrigit de duob' q̄ patebūt psequēdo. Circa primum sciēdū q' gētiles reputabant fornicationē simplicē esse licitā: ⁊ iō pp cōsuetudinē pr̄stinā aliq de gētilitate 9uersi erant adhuc fornicarij: pp qđ apl's corrigit hoc viciū ad v̄tutē oppositā inducendo dicens. a Decetero ergo fratres rogamus vos ⁊ obsecramus).i. p sacrā rem adiuramus: q' debet plus vos mouere: q̄ simplex deprecatio nostra.
b Ut quēadmodum accepistis a nobis verbo ⁊ exemplo. c Quomodo oporteat vos ambulare) in via morum.
d Et placere deo) caste ⁊ mūde viuendo. e Sic ⁊ ambuletis ⁊c.) in his sp proficiendo. f Scitis enim).i. scire debetis. g Que p̄cepta dederim vobis p iesum christum).i. de mādato ipsius cui simpl'r est obediēdū. h Hec est.n. voluntas dei) eius mandato expressis.
i Sanctificatio vestra).i. emundatio a carnalibus peccatis.
k Ut abstineatis vos a fornicatione)

forn͛icatione vt sciat vnusquisq; vestrum suum vas[a] posside-re[b] in sanctificatiõe ⁊ honore. [c]Non in passione desiderij[d] sicut ⁊ gentes[e] q̃ ignorant deum: ⁊ ne q̃s supergrediatur:[f] neq; circumueniat[g] in negocio fratrẽ suuz quoniam vindex ẽ dominus[h] de his oĩb9: sicut prediximus vobis:[i] ⁊ testificati sumus:[k] Non enim vocauit nos[l] deus in immunditiam: sz in sanctificationẽ[m] in christo iesu domino nostro.

Dominica.ij.in.xl. euangeliũ ꝺm Matheũ.xvij. cap̃. scilicet Assumpsit Iesus Petrum: ⁊ Iacobũ ⁊ ioãnez fra-

tanq̃ a deo prohibita. ad eaz eni sequit̃ incertitudo ꝓlis ex vago concubitu que ẽ directe ꝯtra bonum humane nature. Pater enim dz filijs nutrimentum ⁊ documentum: al͛r non possunt bene stare: nullus autez sollicitus est de talibus circa ꝓlem sibi incertam.
a Ut sciat vn9q̄sq; vas suũ).i. corpus ꝓprium ꝙ vas dicit̃ eo q: in ipso formato per naturaz aĩa a deo infũdit̃ per creationẽ.
b Posside re) ꝑmanenter.
c In sanctificatione ⁊ honore) corpus eni in fornicationẽ deditũ dehonorat̃: q2 bestiale efficitur. psal. xlviij. hõ cũz in honore esset nõ intellexit. ¶ Additio. Ubi dicit̃ in postilla (vt sciat vnusquisq; vas suũ possidere) potest exponi al͛r scilicet quod non solum ab illicito quis abstineat. sed sciat vnusquisq; suuz vas possidere. i. vxorem suã. (In sanctificatiõe) scilicet vt nõ turpiter abutendo eam possideat.
d Non in passione desiderij) idest nõ sequẽdo passionẽ concupiscẽtie venereoꝝ que est nimis vehemens.
e Sicut ⁊ gẽtes) supple sequunt̃ eã credentes fornicatõez simplicem eẽ licitaz.
f Et ne quis) Hic incipit pars secunda in qua corrigit cupiditatis vitium inducens ad oppositum. Et ꝑmo ponit hãc inductionem. Scdõ quãdam excusationẽ. ibi. de charitate. Circa primũ dicit (Et ne q̃s supgrediat̃) opprimẽdo ꝓximum. ab eo extorqueat iniuste possessionẽ suaz vl̃ rem aliam.
g Neq; circũueniat) ipm̃ decipiendo vl̃ illaqueando debitis per vsuras. vl̃ ꝑ mercationes malas ⁊ consimilia.
h Qm̃ vindex est dominus de his omnibus) grauiter puniendo.
i Sicut ꝑdixim9 vobis) apõ vos existes.
k Et testificati sumus).i. ꝑ testimoniuz scripturaruz ostendimus
l Nõ enim vocauit nos ⁊c.) idest vt seruiam9 immũditie pctĩ cuiuscũq;.
m Sed in sanctificationem).i. vt viuamus sancte.
¶ Questio fratris Antonij betontini sup eam dẽ eplaz pauli apl̃i. Ne q̃s supergrediat̃: neq; circumueniat in negocio fratrem ⁊c.) Ex q̃b9 v̓bis merito talis questio oritur. ¶ Utrum liceat aliq̃ lege in emẽdo ⁊ vẽdẽdo decipe ꝓximũ. Ad q̃d breuiter rñdet̃ ꝙ nõ. Nã vt in pria distin. decreti a Gratiano notat̃: ab origine mundi vsq; ad etatẽ nostrã trina lege humanũ gen9 gubernatum ẽ. nature scripture: ⁊ gr̃e: iõ q̃dẽ lege nature nõ lz: q̃uis eni an̄ lapsum ꝑmi parẽtis in statu scz innocẽtie oia oib9 cõia erant: vt. xij. q. j. ca. dilectissimis: Clemens papa dicit Cõis inq̃t vsus omniũ que sũt in hoc mũdo: oibus hominibus esse debuit. Quia ꝺm sniaz doctoris subtilis sup di. xv. iiij. lib. sniaꝝ. q. ij. Usus reꝝ ꝺm rectam rõnẽ sic hominib9 competere dz sicut ad pacificam consolationem ⁊ necessariam sustẽtationem ꝯgruere necesse est. in statu aũt innocentie cõis vsus sine diffinitione dominoꝝ ad vtrũq; istoꝝ amplius valuissz quia nullus tunc occupasset: ꝙ alteri necessariũ extitisset: tñ vt idez summus pontifex in eodem cap̃. intulit: ꝑ iniq̃tatem. i. per sollicitudinem ꝺm glos. que naturali

equitati contraria est: hoc alius dixit eē suum: alius istud: ⁊ sic inter immortales fcā est diuisio que iure humano.i. imparator post lapsum primorum parētum: pp̄ tria rōnabilr̄ fcā. Ad excludēdam.s. negligentiā eo ꝙ agri vl'terre in solitudine verterētur: quia si agri eēnt cōmunes: cōe etiam eēt colere ⁊ seminare: sed patenti experimento cernimus ꝙ de communibus nulli vel modici curant: ⁊ ideo necessaria hominum sustentatio cito deficeret. Ad excludendam insuper inimicitiam: quia esset efficax cā ꝙ pax nunꝙ inter homines haberetur. Nam sepe contingeret ꝙ eadem re. eodem equo: eadez domo: eodem agro plures vellent insimul vti: ⁊ sic magis cupidus plura super alios occuparet. Sicut de Nemroth Gene.x.c. legitur vbi dicitur Cepit Nemroth esse robustus venator idest hominum oppressor ⁊ extinctor ſm'glo. Ad excludēdam etiam malitiam eo ꝙ taliter via fraudibus aperiretur. Nam tunc malitiosi puniri non possent: quia alienum non acciperent: sed illa quibus sibi viderentur indigere protinus allegarent. Et propter h̄ omnia: secundo polyti. Aristo. Socra. ⁊ Pla. redarguit de communi vsu omniuz rerum. Ex quibus liquet: ꝙ lege nature non liceat emendo ⁊ vendēdo proximū decipere. Secundo preterea non licz lege scripture: hinc Leui.xix.cap̄. domin⁹ dixit. Non decipiat vnusquisqꝫ proximuz suum. Ultimo ne longior fiam non licz lege gratie. Cum Matth.xxij.cap̄. dominus dicat. Diliges proximum tuum sicut teipsum. ⁊ Pau. ad Roma.xiij.cap̄. dicit. Qui diligit proximum legem impleuit. Quamobrem ex sententia doctoris subtilis habetur ꝙ saltem tria requiruntur ad hoc vt non sit aliqua circūuentio in emptione ⁊ venditione. Primo vt non sit error in substantia vt videlicet detur auricalcum pro auro: nec vinū limphatum pro puro. Secundo vt non sit error in qualitate vt scilicet non def res corrupta pro sana. Tertio vt non sit error in quantitate siue res mensuref per pondus siue per alium modum.

trem eius. Require supra in sabbato ꝛc.

Feria secūda post secundam dn̄icam.xl. euāgelium ſm Ioānem.viij.cap.

In illo tp̄e dixit ih̄s turbis iudeorum. ego vado[a] ⁊ q̄ritis me[b]

Expositio literalis.

Hic euangelista docet: quod peccatōes obstinati nō audientes christū non possunt sequi christum. sed in tenebris manent. Et diuiditur in duas: quia primo ostendit eos quibus loquebatur habere huius lucis defectum. Secundo subdit huius defectus remediuz: ibi. dicebāt ergo. Circa primum sciendum ꝙ recedente sole visibili de nr̄o hemisperio causantur ibi tenebre: ita similiter christo qui est sol iustitie ex hoc mundo per mortez recedente. iudei pro maiori parte sunt obtenebrati tenebris infidelitatis ⁊ in eis obstinati. ⁊ hoc iusto iudicio dei quia viderant signa in vita eius ⁊ in morte: propter quod Gentiles legis ⁊ prophetarum noticiam non habentes crediderunt christo. similiter patet de illo centurione qui visis signis de morte christi dixit. Uere filius dei erat iste. vt habef Matthei.xxvij.capitulo. ⁊ ideo iudei qui non solum per miracula visa: sed etiam p oracula prophetarum predicta poterant euz cognoscere verum christum. ⁊ persequentes eum merito sunt a deo dimissi: propt̄ eorum ingratitudinem: ⁊ sic excecati totaliter per obstinationem: ⁊ hoc est quod dicitur (Dixit ergo iterum eis iesus.)

a Ego vado) scilicet ad patrem p mortem secundum humanitatem a quo tamen non recessi secundum diuinitatem.

b Et queritis) scilicet persequendo me in membris meis: quia post mortez christi: iudei persecuti sunt apostolos: ⁊ alios christi fideles vsqꝫ ad mortem vt patet Act.viij.cap̄.

⁊ in peccato vestro moriemini:[a] ⁊ quo ego vado vos non potestis venire.[b] Dicebant ergo iudei.[c] Nūqd īterficiet semetip̄m:[d] qꝛ dicit q̄ ego vado vos n̄ potestis venire. Et dicebat eis.[e] Vos de deorsū estis:[f] ergo d̄ supnis sum.[g] Vos de hoc mūdo estis[h] ego non sum d̄ hoc mundo.[i] Dixi ergo vobis: qꝛ moriemini in pctis vestris.[k] Si eni nō credideritis[l] qꝛ ego suz:[m] moriemini i pctō vr̄o.[n]

a Et in peccato vr̄o moriemini).i. pp peccatum vr̄m: qꝛ ppter persecutionē xp̄i ⁊ aplōꝝ ciuitas hierl'm destructa est: ⁊ tēplum combustum ⁊ populus occisus ab exercitu romano: vt fuerat a xp̄o p̄dcm̄ exp̄ssius Luce. xix. cap̄. Hierusalem Hierusalem que occidis pphetas ⁊c.
b Quo ego vado vos n̄ potestis venire).s. ad gloriā pr̄is: vr̄a īfidelitate h̄ impediente.
c Dicebāt ergo) hic cōsequēter iesus docet remedium. ⁊ diuiditur in duas partes: qꝛ p̄mo hmōi remedium proponit. secundo eius efficaciā ondit. ibi. Dicebāt ergo. Circa p̄mū sciendum qd̄ hoc remedium consistit in veniendo ad xp̄m per fidem q est vera lux. iō diuidit in duas: qꝛ p̄mo remedium huius fidei onditur, scd̄o ad credendū eos inducit. ibi. dicebāt ergo iudei. Prima in duas: qꝛ p̄mo ponit iudeoꝝ interrogatio. Secūdo subdit xp̄i rn̄sio in qua dat remediū predictum. ibi. ⁊ dicebat. Circa p̄mū sciēduz q audierāt iudei xp̄z voluntarie moriturū: vt habet per illud Isai. liiij. ca. Tradidit in mortē animā suā: que scriptura ⁊ totum capl'm exponit de xp̄o ab antiquis doctoribus hebreoꝝ: ⁊ iō iudei derisorie querebant de iesu quē reputabāt falsum xp̄m.
d Nunqd interficiet semet ipsum: qꝛ dixit: quo ego vado vos nō potestis venire) si enim seriose loquerētur de impletione huius pphie dicerent sic: Nunqd ex simplici voluntate sepabit anima a corpore: qd̄ pz ex eo quod subditur quo ego vado vos nō potestis venire. Ipsi enim poterant seip̄os interficere: sed non poterant animam suā pro voluntate sua tradere. Sicut fuit prophetatum de xp̄o p Isaiam. ⁊ in iesu fuit adimpletum.
e Et dicebat) Hic ponit xp̄i rn̄sio: in q̄ datur predicti verbi intellectus dicens.
f Vos de deorsum estis) idest de massa corrupta pondere originalis peccati: ⁊ iō habetis debitum mortis: ⁊ necessitatem moriēdi propter quod separatio anime a corpore nō subiacet simplici vr̄e voluntati.
g Ego d̄ supernis sum) quia s'm deitatem hz eādem naturā cum pr̄e s'm humanitatē anima est a deo immediate per creationez: ⁊ corpus formatum spiritussancti virtute: ⁊ pp hoc habebat plenum dn̄ium sup corpus suum separando animam ab ip̄o ⁊ reuniendo: s'm q dicit infra. c. x. Potestatem habeo ponēdi animā meam ⁊ ptātem habeo iterum sumēdi eam: iō sequit.
h Vos de hoc mundo estis) corpore ⁊ affectu.
i Ego nō sū de hoc mūdo) qꝛ s'z q deus p̄cedit mundum vt cā effectum. nec est pars vniuersi: s'm autem humanitatem: pp virtutem formatiuam: eodem modo est dicenduz: qꝛ illa virtus fuit virtus spiritussancti. quantum autē ad animā ⁊ corpus bene est pars vniuersi: ⁊ sic est de mundo quātū ad sb̄am: nō autem quo ad peccati deordinationem: que deordinatio nomine mundi in sacra scriptura frequenter designat vtz Joan. j. c. Et hoc modo iudei erant de mundo pp infidelitatis peccatū pp hoc subdit.
k Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis vr̄is) supra dixerat in peccato vestro in singulari: qꝛ p̄ncipale peccatuz eorū erat psecutio xp̄i: sz ad hoc seq̄bantur multa alia pctā pp hoc replicauit h̄ in plī in peccatis vr̄is. Et pn̄ter ondit remediū cōtra ista mala dicens.
l Si. n. nō credideritis) fide formata charitate.
m Quia ego sum) vobis in lege ⁊ pphetis pmissus.
n Moriemini in pctō vestro.

e

Dicebant ergo ei:[a] tu qs es.[b] Dixit eis iesus.[c] Principium q̄ et loquor vobis.[d] Multa qdē habeo de vobis loqui et iudicare.[e] Sed q̄ misit me verax ē.[f] Et ego q̄ audiui ab eo[g] hec loquor i mūdo. Et nō cognouerūt[h] q̄a patrē ei⁹ dicebat deū. Dixit ergo eis Iesus.[i] Cū exaltaueritis filiū hois[k] tūc cognoscetis[l] quia ego sum et a meipso facio nihil:[m] sed sicut docuit me pater hec loquor.[n] Et qui me misit mecū est et nō reliquit me solum:[o] q2 ego q̄ placita sūt ei:[p] facio semper.

a Dicebāt ergo) Ondso remedio euadē de mortis: q est per fidē xp̄i: Hic cōsnter in ducit eos ad credendū sibi. Circa qd pre-mittit iudeorum interrogatio dicens.
b Tu quis es) quasi dicat. Onde nobis q tu sis talis et tantus qd debeat credi tibi.
c Dixit eis iesus) pbando q debeat credi: per hoc qd est oium creaturarū principiū p̄mū et p cōns veritas p̄ma infallibil: et hoc est quod subditur.
d Principium q̄ et loquor vobis) et q2 est p̄mū omniū rerum p̄ncipiū: oia reducit in seipsum: cū sit finis omniū: iō cōsnter ondit q ad ip̄m pertinet omnium iudiciū: p qd oia redueunt in ip̄m. et hoc est qd dicit.
e Multa habeo de vobis loqui et iudicare) nō dicit vobis ad vtilitatem vestrā sed de vobis. s. ad malū vr̄m q erit in iudicio futuro.
f Sed q̄ misit me verax est) q̄a adimpleuit p̄missum de p̄ma missione filij: que n̄ est ad condemnandum vl iudicādū mūdum. sed magis ad saluandum p doctrinam. ideo sequitur.
g Et ego que audiui ab eo hec loquor in mundo) Dicit. n. se audire a p̄re. q2 inquātum deus h3 sciam a p̄re eādem cum ip̄o: sicut et essentiam. sed inquantum homo h3 sciam infusam ab eo.
h Et nō cognouerūt: q2 p̄rez eius dicebat deum) Hoc addidit Euangelista: vt ondseret cecitatē eorum. Uerūtn̄ q2 multi iudeorū in morte xp̄i crediderūt videntes miracula que acciderant in morte eius vt h3 Luce xxiij. ca. Silr ad p̄dicationē aplorum multi iudeorum crediderunt post mortē xp̄i: vt habet Actuū. ij. ca. iō subdit. Dixit ergo eis ih̄s.
k Cum exaltaueritis filiū hominis). s. in Cruce in qua fuit extensus in aere et pp qd exaltatus est a p̄re s̄m qd dicit ad Philipen. ij. ca. Humiliauit semetipsum factus obediens vsq3 ad mortem: mortem autem crucis pp quod deus exaltauit illū.
l Tunc cognoscetis q2 ego sum). s. de xp̄s: vtit aūt tali modo loquēdi vt reducat eis ad memoriam illō Exo. iij. cap. Ego su3 qui sum.
m Et a me ip̄o facio nihil) q2 s̄3 q deus h3 totā virtutē opatiuam a p̄re l3 eādem sicut dictum est de scientia s̄3 q homo illa natura est organum diuinitatis coniunctum. ideo nihil poterat operari nisi s̄m morem et regulationē ipsius dei. ideo sequit.
n Sed sicut docuit me pater h̄ loquor. Et qui misit me mecū ē) q2 s̄m deitatē p̄r est in filio: et econuerso: s̄m humanitatē vo ip̄a deitas est in hoie xp̄o sp̄ali mō: per realem. s. vnionē: p quē modum nō est in aliquo alio.
o Et nō reliquit me solum) q2 filius s̄3 q deus nō pōt separi a p̄re: s̄3 vo q hō p̄t separi de potentia absoluta: sed de potētia ordinaria: natura assumpta nunq̄ dimittetur: q2 qd semel assumpsit nunq̄ deponet: vt dicit Damascenus.
p Q2 ego que placita sunt ei facio semp) inquātu3 eni deus idem vult et facit q p̄r: q2 eorum est vna voluntas et operatio. inquantum vo homo eius voluntas et operatio regulantur absq3 aliqua oblone a regula diuine voluntatis: vt p3 ex predictis.

¶ Expositio moralis.

Dixit ergo eis iesus: Cū exaltaueritis filiū hominis). s. in crucem (Tūc co

gnoscetis qꝛ ego sum ⁊c.)post mortē autem xp̄i ⁊ eius ascensionem vna die predicante Petro crediderunt simul ⁊ sex de iudeis quinq; milia. Et altera die tria milia: vt habetur Actuum.ij.⁊.iiij. capi. Sic etiā ē inter homines ꝙ valor hominis plus apparet ⁊ cōmendatur post eius mortē ꝙ̄ ante.

¶Feria tertia post secundam dominicam quadragesime secundum Mattheum vigesimo tertio capitulo.

¶Questio fratris Antonij Betontini. In pctō vr̄o moriemini. Jo.viij.ca.

¶In quibus verbis merito queritur.

¶Utrum omnis malitia confunditur aliquotiens rōne veritatis: aut corrigitur nū-ꝙ̄: maxime eorum qui proposito malo ⁊ non ignorantia peccant. Hinc Jo.criso. Ecce eniz iniqui vsurarij.postꝙ̄ audierūt vsurā omni lege detestari. Nunqd compunxit eos timor peccati. Nunqd compescuit eos vel liberalitatis consideratio. Sz quid aiunt dicentes. Nihil nisi peccatum lege phiberi dz. Sed quod vtilitatem pximo confert: culpa non esse videtur. Constat enim ꝙ res que mutuo datur aliquam commoditatem ⁊ vtilitatem confert illi cui prestatur: ergo ſm equitatem pōt huiusmodi commoditas extimari pcio: ⁊ merito cōpensari. Sed merito his iniquis rn̄deri potest ꝙ res mutuata nō cōfert ei cui facta est mutuatio vtilitatez aliquam rei consumptione differentez nisi esset ex industria recipientis mutuum ꝙ̄ mutuantis propria non videtur esse: ⁊ iō non est vendibilis alio precio mutuanti rei. Ad cuius euidentiam sciendum est: ꝙ quedam res: quarum vsus est ipsaruz rerum consumptio: sicut vinum ad potū eo vtendo consumimus. In quib' vsus rei a re ipsa seorsum computari non debet: sed cuicunq; vnū ipsorū conceditur necesse est vt alterum concedatur: vnde in istis per mutuum transfertur dominium. Si quis igitur seorsum vellet vendere vinum ⁊ seorsum vsum eius bis idem vendere dinoscitur ⁊ vendēdo qd̄ est cōtra iustitiam peccat. Quedam vero res sunt quarum vsus non est ipsarum consumptio: sicut vsus domus ⁊ inhabitatio: ⁊ nō dissipatio: in quibus seorsum potest vtrūq; concedi. puta cum quis ꝯcedit alteri vsum dom' retento sibi dominio vel econtra. Et propter hoc pro vsu domus licite potest recipi pciū. Res igitur que mutuo dantur in quibus committi potest vsura sunt de numero earuz rerum quarum vsus est ipsarum consūptio sicut sunt que mutuantur sub certo numero: vt pecunia ⁊ sub pondere: vt aurum ⁊ argentum: ⁊ sub certa mēsura vt granum vinum: ⁊ oleum: quia in his ſz doctorem irrefragabilem impositum est precium a natura preter illa que numerantur quibus ab arte precium impositū est: ⁊ ideo pro vsu talium rerum illicituz est accipere precium qꝛ dicitur vsura. sufficit enim accipere equiualens illius rei ꝙ̄ mutuatur: que omnia talia nomine pecunie intelligi possunt. De qua Exo. xxij.c. dicitur. Si pecuniam mutuam.s. dederis populo meo pauperi qui habitat tecū nō vrgebis euz: quasi exactor nec vsuris opprimes: licz de omni re vltra sortem accipere peccatū est. ideo Ambro.li j. de Dauid. Et esca vsura est. Et vestis vsura est: ⁊ quodcunq; sorti accidit vsura est: ꝙ velis ei nomen imponas vsura est. Unde cōtrarium descendentibus dicitur (in peccato vestro moriemini.)

In illo tpe locut' ē iesus ad turbas: ⁊ ad discipulos suos dicēs. sup cathedrā

¶Expositio litteralis.

a Super cathedram Moasi ⁊c.) Hic ostenditur iudeos esse iuste reprobatos quia fuerunt fictores bonitatis. Et diuiditur in duas partes: quia saluator ꝓmo ponit in hac lectione huius fictionis motiuum. secundo hoc motiuum excludit a discipulis suis. ibi. Uos autez. Motiuum autem fuit superbia phariseorum

e legis peritoꝝ. ꝛ hec supbia ondit̃ur ex tribus. pmo ex abusu sue ptãtis. secũdo ex simulatione sanctitatis. ibi. Oia ergo tertio ex ambitione dignitatis ibi. amãt autem pmos recubitus. Circa pmum cõsiderandũ q a tpe moysi fuerũt ꝯsti tuti a deo. lxx. senes etate ꝛ scia pue cti: qui cum moyse hẽrẽt curã populi ꝛ dicebant iudices ordi narij: qꝛ ad ipsos fiebat recursus in dubijs causis: magne etiã cause non tra ctabantur sine eis: ꝛ istud fuit obserua tuꝫ apud iudeos q̃diu fuerunt in ptãte: ꝛ hoc est qḋ dicit hic saluator (Sup cathe dram moysi). i. in auctoritate iudicandi populum. a Sederunt scribe ꝛ phari sei) qꝛ illi qui videbant esse magis in po pulo periti ad hoc eligebant.

omnes: dicitur. Quod quisqꝫ iuris in al tero statuit. ipe eodem iure vti debet. patꝫ etiam ex predictis q illi qui statum eccle sie in generali seu in speciali onerant gra uibus statutis sine magna ꝛ euidenti ne cessitate: ab utuntur sua potestate: si cut faciebãt Pharisei ꝛ scribe. vnde dicit Augu stinus ad in quisitiões ia nuarij loqñs de religione Christiana. Ipsam reli gionem nostram quam dominus noster iesus chri stus in paucissimis sacramentorum cele brationibus voluit esse liberam: quidam seruilibus premũt oneribus adeo vt tol lerabilior sit conditõ iudeorum qui non humanis presumptionibus sed diuinis subijciuntur institutis.

moysi sederunt scri be ꝛ pharisei.[a] Oia ergo q̃cunqꝫ dixerit vobis seruate ꝛ fa cite[b] scḋm vero opera eorum nolite facẽ.[c] Dicunt enim: ꝛ nõ faciunt. Alligãt eni onera grauia ꝛ ipor tabilia:[d] ꝛ imponũt in hũeros hominuꝫ digito autẽ[e] suo no lũt ea mouere. Om nia enim opera sua faciunt[f] vt videant ab hominibus. Di latant. n. philateria sua[g] ꝛ magnificant

b Omnia ergo que dixerint vobis faci te) qꝛ prelatis etiam malis est obediẽdũ nisi in his que sunt manifeste contra deũ ꝛ sunt habẽdi in reuerentia q̃diu tollerã tur in officio suo: vt pꝫ p exemplum Da uid qui venerabat Saulem regẽ. lꝫ sciret eum eẽ malum ꝛ a deo reprobatum.

c Opera aũt eoꝝ nolite facere) qꝛ non sunt imitandi in malis: imo tm̃ in bonis.

d Alligant. n. onera g̃uia ꝛ importabi lia ꝛc.) qꝛ supra legis precepta constitue rant multa ex suis traditióibus: sicut pꝫ c. xv. que erant subditis grauia ꝛ impor tabilia. e Digito autem suo nolũt ea mouere) idest modicum conatũ ad agẽ dum talia nolũt apponere. Ex hoc pꝫ q il le qui ꝯstituit legem aliquam: lꝫ nõ sit sb ditus legi quãtũ ad hoc q puniat per ho minem si ꝯtrariuꝫ faciat. tñ obligatus ẽ ad legẽ implẽdam: ꝛ grauiꝰ puniet a deo si contrarium fecerit: qꝛ trangressio eius grauior est ꝓpter scandalum: ꝓpter qḋ dicit sapiens. Patere legem quam tu ipe tuleris: ꝛ extra de constitutionibus. c. cũ

f Omnia vero) Hic ostenditur supbia phariseoruꝫ ex simulatione sanctitatis: quia hoc faciebant vt essent in reueren tia ꝛ honore in populo ꝛ hoc est qḋ dicit. (Omnia vo opera sua faciunt: vt videat ab hominibus). i. ꝓpter gliam humanã qꝛ videri in bonis pp gliam diuinam nõ est malum: sed magis meritorium vt di ctum est. v. ca.

g Dilatant philateria sua) Philateria secundum quod dicit Hieronymus: erãt quedam charte in quibus scribebantur dechalogus mandatorum: ꝛ ponebatur illa charta in capite ad modum corone per hoc significabatur q debebant legem in memoria habere scḋm quod di Deuter. vj. ca. Dicebãt. n. philateria a philare qḋ est seruare ꝛ thora qḋ ẽ lex: qꝛ erant que dam signa seruande legis. Pharisei igit vt viderentur preceteris religiosi facie bant sibi philateria magis lata: ꝛ scribe bant in eis dechalogum de grossiori litte ra: ꝛ eadem rõne faciebant fimbrias ma iores in pallijs suis. Que autẽ eẽnt iste

fimbrie dictum eſt ſupra.ix.ca.ſup illud verbū tetigit fimbriā veſtimenti eius: ꝙ etiā hic declarat. Chriſtus eni portabt veſtimentū ſuū ad modū iudeoꝝ. Ad cu ius euidentiā ſciendū: ꝙ pplus iudaicus de quo xp̄us erat naſciturus ſcd̄z carnez debebat pollere quadam ſanctitate ſpeciali pre alijs populis. ⁊ ab eis diſtigui: ⁊ ideo data eſt eis circūſio vt quoddam ſignuz diſtinctiuuz in carne. Similiter data eſt eis lex vt hērent quēdam ſpecialē modum viuendi. Similit̄ preceptū fuit eis i habitu diſtingui: vt pz Numeri.xv.cap. Loquere filijs iſrael: faciant ſibi fimbrias per quatuor angulos pallioꝝ ponentes in eis vittas hiacintinas. Uitte eni hiacintine que erant celeſtis coloris: deſignabant ꝙ debebant habere conuerſationē eminentem p̄ ceteris ſcd̄m ꝙ Paulus dicit ad Philipen.iij.ca. Noſtra aūt ꝯuerſatio in celis eſt. Unde ſequit ibidem. Numeri.xv.ca. vt recordentur mandatoꝝ dei: ⁊ ſint ſancti dn̄o deo ſuo. Talem ergo veſtē potabāt pharisei: in qua magnificabant fimbrias: q̄ eſt in angulo pallij.

a Amant aūt) Hic ꝯſequēter oſtendit ſupbia eoꝝ ex ambitiōe dignitatis cū dicitur (Amant aūt p̄mos recubitus in cenis) ⁊ hoc duplici de cā.ſ. rōne gule: qꝛ ibi ponūtur fercula meliora: ⁊ rōne ſupbie qꝛ ille eſt locus honorabilior.

b Et p̄mas cathedras in ſynagogis) vbi conueniebant hoīes ad audienduz verbum dei.

c Et ſalutationes in foro) ideſt in loco patenti.

fimbrias. amāt āt[a] p̄mos recubitus in cenis: ⁊ p̄mas cathedras in ſynagogis[b] ⁊ ſalutatiōes in foro[c] ⁊ vocari ab hoibus rabbi[d]. Uos autez nolite vocari rabbi. Unus eſt eni magiſter veſter[e]. Omēs aūt vos fratres eſtis[f]. Et pr̄em nolite vocare vobiſ ſup terram[g]. Unus ē.n. pr̄ vr̄ q in celꝭ eſt Nec vocemini magiſtri[h]: qꝛ magiſter veſter vnꝰ eſt xp̄us. Qui maior eſt veſtrum[i] erit miniſter veſter[k]. Qui aūt ſe exaltauerit[l] humiliabitur[m]. Et qui ſe humiliat exaltabit.

d Et vocari ab hoibus rabbi) Deſiderare eni ſcientiā ⁊ actum docendi nō eſt malū: ſed meritoriū: ſed deſiderare nomen tm̄ hoc eſt malū ⁊ ſupbie peccatū. Si tn̄ deſideret nomē ⁊ auctoritas magiſterij ad hoc ꝙ ſcientia iā habita aliqs meliꝰ poſſet vti nō ē malum: ſed eſt bonū: qꝛ bonus doctor dz ea querere que faciūt ad efficatiaz ſue doctrine verumtamē qꝛ hō non ē magiſter p̄ncipalis: ſz ſolus deus: iō dicit.

Unus eſt enim magiſter veſter) qꝛ ſolus deꝰ pōt interius docere intellectū illuminando ſeu poteſt ſpeciē intelligibilem infundendo homo aūt docet tantū exterius aliqua pponendo ex quibꝰ formant fantaſmata debita: a qbus intellectus agēs faciliꝰ abſtrahit ſpeciē intelligibilē: ſicut in ſanatione hois natura agit tm̄ p̄ncipaliter medicus autem aliqua adminiſtrat ex qbus natura iuuat.

f Omnes aūt vos fratres eſtis) qꝛ filij dei p creationem ⁊ adoptionem gratie.

g Et patrē nolite vocare ⁊c) lz eni aliquis poſſit vocari pr̄ in terra rōne generationis: doctrine: ſiue etatis: tn̄ ſolus deus eſt pr̄ p̄ncipalis: qꝛ ab eo ſolū habemus animā intellectiuā q̄ eſt forma hois ergo pr̄ eſt ille qui dat formā.

h Nec vocemini magiſtri ⁊c) ſicut iaz ſupra expoſitum eſt

i Qui maior eſt veſtrū).i. vult eſſe ſm veritatem.

k Erit miniſter vr̄).i. paratꝰ ad officia hūilitatis: ſm decentiā ſui ſtatus: pp hoc papa vocat ſe ſeruū ſeruoꝝ dei.

l Qui autē ſe exaltat) in pn̄ti p ſupbiā.

m Humiliabitur) in futuro per gehēne penam.

Expoſitio moꝛalis.

Tunc locut⁹ eſt ieſus ad turbas ꝛc) Omnia ergo quecũq̧ dixerint vobis ſeruate ⁊ facite: ſcđm aũt opa eoꝛũ nolite facẽ) Hoc generaliter intelligenduꝫ eſt de oibus bñ docẽtibus ⁊ male viuentibus. Nã eorum doctrina dꝫ acceptari: ⁊ vita repudiari. (Alligant eniꝫ onera grauia ꝛc. Hieronym⁹ Hoc generaliter di aduerſus oẽs magiſtros qui grandia iubent: ⁊ minoꝛa nõ faciunt. Criſoſto. Tales aũt ſunt q graue pondus venientib⁹ ad pñiam imponunt: ⁊ ſic dum pſens pena fugit: contẽnitur futura. Si eni faſceꝫ ſup humeros adoleſcentis quã non põt poꝛtare poſueris: neceſſe hꝫ vt aut faſcem reijciat: aut vt ſub onere ꝯfringat. Sꝫ ⁊ homini cui graue pondus penitentie imponis neceſſe eſt vt aut penitentiã reijtiat: aut ſuſcipiens dum ferre nõ poteſt ſcandalizat⁹ amplius peccet. Deinde ſi erramus modicã penitentiam imponẽdo: nõne melius ẽ ꝓpter miſericoꝛdiã reddere rõneꝫ quaꝫ ꝓpter crudelitatẽ. Ubi paterfamilias largus eſt: diſpenſatoꝛ nõ dꝫ eẽ tenax. (Oia vo opera ſua faciunt vt videant ab hoibus ꝛc). Criſoſto. In omni re naſcitur ꝙ eam exterminat ſicut in ligno vermis ⁊ in veſtimento tinea. Unde ſacerdotũ miſterium qui poſiti ſunt ad edificationem ſanctitatis coꝛrũpere dyabolus nititur ⁊ hoc ipſum bonũ: dum ꝓpter homines ſic fiat malũ. (Amant pꝛimos recubitus in cenis ꝛc). Iſta recipere cum exhibent oꝛdinate non eſt malũ ſed ipa concupiſcere. (Et patrem nolite vobis vocare ſup terram) nõ excludit exhibitionem honoꝛis debiti: ſed indebiti ſcꝫ vt ꝓpter adulationem vel aliquid huiuſmodi non fiat.

¶ Queſtio fratris Antonij Betontini ſcđum vero opera eoꝛum nolite facere. Math. xxiij. cap.

Super quibus verbis queri põt. ¶ Utrum ſimonia ſit hereſis. Ad quod breuiter reſpondet ſcđm ſententiaꝫ ſancti Thome ſuper diſ. xxv. iiij. lib. ſententiarũ: ⁊ etiã ſcđa ſcđe. q. centeſima. Atq̧ ſcđm doctorem noſtruꝫ Alexandrũ ⁊ duranduꝫ parte. iiij. ij. lib. diſtin. xj. ꝙ lꝫ ꝓpꝛie ⁊ p ſe loquendo ſimonia hereſis nõ iudicet cũ aliquã falſam opinionem in fide non habeat: tamen oẽs ſimoniaci ꝓpter ſimilitudinẽ actus: heretici nuncupãtur qꝛ ita operant ac ſi extimarẽt donũ ſpiritusſancti pecunia poſſideri: que extimatio eſt heretica. Unde Gregoꝛ. in regiſtro dicit. Cum ois auaritia ſit idoloꝝ cultus quiſquis hanc eccleſiaſticis dignitatibus dandis nõ pꝛecauet vulgariter infidelitatis perditioni ſubiacebit etiã ſi tenere fidem quã negligit videat. Et. j. q. j. c. Eos ſic habet. Tollerabilioꝛ eſt macedonij ⁊ eoꝝ qui circa ipſum ſunt ſpiritusſancti impugnatoꝛuꝫ impia hereſis ꝙ̃ ſimonia. Illi eniꝫ heretici creaturaꝫ ⁊ ſeruum patris ⁊ filij ſpiritumſanctum fatẽtur delirando. Sꝫ iſti ſimoniaci eundẽ ſpiritũſanctum efficiũt ſeruum. Et in eodẽ loco decretoꝝ. q. vltima capi. patet. ſic ſcribitur. Patet ſimoniacos velut pͥmos ⁊ pͥcipuos hereticos ab omibus fidelib⁹ eſſe reſpuendos. Et infra. Omnia eni crimina ad compationeꝫ ſimoniace hereſis: quaſi ꝓ nihilo reputãtur. Unde dñs noſter phariſeos q ſuper cathedram moyſi ſedebant ſimoniacos eſſe conſiderans ait oib⁹ xp̄ianis (ſcđm opa eoꝝ nolite facere).

¶ Feria. iiij. poſt ſecundam dominicã quadrageſime euãgeliũ ſcđm Math. xx. cap.

In illo tẽpoꝛe Aſcendens ieſus hieroſolymam...

Expoſitio litteralis.

a Aſcendens ieſus ꝛc). Hic ſaluatoꝛ oñdit: ꝙ in p̄latis dꝫ eſſe vigoꝛ ad tollerandũ martyriuꝫ ſi neceſſe ſit ꝓ commiſſo ſibi grege. Et hoc docet per exemplum ſui: qui voluntarie venit hieruſalem ad ſuſtinendum moꝛtem pꝛo ſalute mundi. Unde beatus Gregoꝛius

exponẽs illud Joannis.x.capitulo. Ego ſum paſtor bonus ⁊ animã meaꝫ pono pro ouibus meis: dicit de ſe ⁊ alijs prelatis. In hoc oſtenſa eſt nobis via quam ſequamur: ⁊ hoc eſt quod dicit.

ſtructio ibi. ieſus aũt vocauit. ¶ Circa ꝓmuꝫ aduertendũ ꝙ iudei exiſtimabant chriſtum per ꝓphetas ꝓmiſſuꝫ regnaturum tp̄aliter in hieruſalẽ: q² ſcripturas de regno chriſti carnaliter intelligebãt: ⁊ ideo regnuꝫ ablatuꝫ eis ꝑ romanos credebant ſibi reſtituẽdũ per chriſtum ꝓpter quod apoſtoli dicebãt chriſto Actuũ. j. Domine ſi in tẽpore hoc reſtitues regnũ iſrl'. Et hoc modo Jacobus ⁊ Joannes filij zebedei ⁊ mater eoꝝ audientes chriſtuꝫ poſt mortẽ tertia die reſurrecturum crediderunt ipſum imediate poſt reſurrectionẽ regnaturũ in hieruſalẽ tẽporaliter. Et ideo cupientes ei eſſe collaterales pre ceteris: q² erant ei⁹ cognati germani informauerunt matrẽ ſuam de petitione ſequenti: ⁊ hoc eſt quod dicitur hic.

Aſcẽdẽs Jeſus hierosolymã: aſſũpſit xij. diſcip̄los ſuos ſecreto[b] ⁊ ait ill'. Ecce aſcẽdim⁹ hieroſolymã ⁊ fili⁹ hois tradef ꝑncipib⁹ ſacerdotũ ⁊ ſcribis[c]: ⁊ cõdẽnabũt eũ morte[d] ⁊ tradẽt eũ gẽtib⁹[e] ad illudẽdũ ⁊ flagellandũ ⁊ crucifigendum[f]: ⁊ tertia die reſurget[g]. Tũc[h] acceſſit[i] ad eum mater filioꝝ zebedei cum filijs ſuis[k]: adorãs ⁊ petens aliquid ab eo[l]. Qui dixit ei[m]. Quid vis. Ait illi[n]. Dic vt ſedeant

a Aſcẽdẽs Jeſus hieroſolymã) que reſpectu totius terre ꝓmiſſionis ẽ in alto ſita: ⁊ ꝓpter hoc venientes illuc ab alijs ꝑtibus ibant aſcendẽdo.

b Aſſumpſit duodeci diſcipulos ſuos ſecreto). ⁊ hoc duplici de cauſa. Una eſt q² ſecretum myſteriũ ſue paſſionis futurũ volebat apl'is cõiter pre alijs reuelare: ne videntes eũ poſtea mori ignominioſe ſcãdalizarenf. Scđa eſt q² ſecreta myſteria ſunt tm̄ maioribus reuelenda ⁊ detegenda: cuiuſmodi erant apl'i. ſequif.

c Filius hois tradef ꝑncipibus ſacerdotum ⁊ ſcribis). i. legiſperitis. q² eis ꝑ iudã fuit traditus ⁊ venditus.

d Et condẽnabunt euꝫ morte) q² ipſi iudicauerunt eũ eẽ reũ mortis) lꝫ nõ haberent poteſtatẽ interficiendi: q² iudiciũ ſanguinis erat eis ablatũ a romanis ꝗ dominabanf eis: ideo ſequif.

e Et tradent eum gẽtibus) vꝫ Pilato preſidi ⁊ ſuis militibus ad ꝑficiendũ illud qđ nõ poterãt vꝫ xp̄i mortẽ. Et hoc eſt quod ſubditur.

f Ad illudendũ ⁊ flagellanduꝫ ⁊ crucifigendũ) Iſta eni tria inflicta ſunt xp̄o per ordinem vt videbif infra.

g Et tertia die reſurget). Hoc aũt ſubdit xp̄us: ne apl'i eius morte audita: ꝑ triſticia abſorberentur.

h Tunc acceſſit) Hic oſtendit tertio ꝙ in p̄latis dꝫ eſſe tenor humilitatis: q² nõ debet appetere preeſſe. Et diuidif in duas partes: q² p̄mo ponif huius documenti occaſio. Scđo ſubiungif humilitatis in

h Tunc) audita reſurrectione chriſti futura.

i Acceſſit ad eum) ideſt ad xp̄m.

k Mater filioꝝ zebedei cum filijs ſuis) conſcijs de petitione matris.

l Adorans ⁊ petens aliquid ab eo) nõ petijt primo in ſpeciali ⁊ determinate: ſꝫ tantum in generali: vt conceſſione facta in generali p̄mo: minus poſſet poſtea denegari ſibi in ſpeciali.

m Qui dixit ei: quid vis) Non petijt vt inſcius: ſed vt petitio ſua poſtea efficati⁹ oſtendatur irrationabilis.

n Ait illi: dic vt ſedeant hi duo filij mei ⁊c.). i. ſint tibi collaterales ⁊ maiores poſt te in regno tuo: quod quideꝫ regnum credebant temporale: vt dictũ eſt. Nec eſt miꝝ ſi talia apoſtoli credebãt ⁊ appetebant: q² adhuc carnales erant:

hi duo filij mei: vnus ad dexteram tuã ⁊ vnus ad sinistrã tuã i regno tuo. Respõdens aũt iesus dixit Nescitis quid petatis [a]. Potestis bibere calicem quẽ ego bibiturus sum [b]: Dicũt ei: Possumus [c] Ait illis [d]. Calicem quidẽ meũ bibetis sedere aũt ad dexteram meam ⁊ ad sinistram [e] nõ est meum dare vobis. sed qbus paratum est a patre meo [f]. Et audientes decẽ [g] indignati sũt de duobus fratribus [h]. Jesus aũt vocauit eos ad se [i]: ⁊ ait [k]. Scitis qꝛ pncipes gentiũ dñant eoꝝ: ⁊ qui maiores sunt potestatẽ exercẽt inter eos: nõ ita erit [l] inter vos. Sed qcũqꝫ voluerit inter vos maior fieri sit vr minister. Et q voluerit iter vos eẽ pmus: erit vester suus. Sicut filius hois nõ venit ministrari sed ministrare: ⁊ dare animã suam in redemptionem ꝓ multis.

⁊ nõdũ illuminati perfecte: nec ꝯfirmati per gratiã spiritussancti.

a Respondẽs aũt iesus dixit. Nescitis quid pietatis) Respondit filijs ⁊ matri qꝛ sciebat ipsaꝫ missam a filijs: ⁊ informatam de petitione faciẽda ꝓ eis.

b Potestis bibere calicez quẽ ego bibiturus sũ) i. sustinẽ mortem ignominiosaꝫ ⁊ crudelem: quaꝫ ego passurus sum ⁊ ꝑ quã debeo venire ad regnũ: ñ tpale vt creditis sed eternum.

c Dicũt ei possumus) loquunt sicut inexperti ꝓprie fragilitatis: qd patuit per effectum: qꝛ in passione xpi fugierũt pre timore mortis.

d Ait illis. Calicẽ quidem meũ bibetis) quia Jacobus ꝓpter christũ ab herode est occisus vt habetur Act. xij. ca. Et Joannes in dolium fernẽtis olei ꝓpter christum missus est. ⁊ sic pꝫ quod habuit ꝓmptã voluntatẽ moriẽdi ꝓpter christum: fuit etiã missus in exilium ꝓpter ipsum. Exilium aũt est quedam mors ciuilis.

e Sedere aũt ad dexterã meã: vel ad sinistram nõ est meum dare vobis) in illo supple statu in quo estis. i. nõduꝫ humilibus adhuc ⁊ carnalibus.

f Sed quibus paratũ est a patre meo) i. vere humilibus ⁊ spũalia sapientibus.

g Et audientes decẽ). s. apostoli.

h Indignati sunt de duobus fratribus) aliquid humanũ, passi: qꝛ adhuc erant carnales sicut ⁊ illi: ⁊ ideo indignati sũt ꝙ excellentiam super alios habere voluerunt.

i Jesus aũt). Hic consequẽter instruit discipulos suos de humilitate ⁊ ꝓhabita occasiõe: vt ambitioneꝫ Jacobi ⁊ ioannis reprimeret: ⁊ idignationem alioꝝ sedarꝫ

k Et ait. scitis qꝛ pncipes gentiũ) quasi dicat maioritas i regno meo non eodem mõ acquirit sicut i regno terreno: qꝛ i regno terreno acquirit per ambitionem ⁊ ptãtẽ Sed i regno meo ꝯtrario modo acqrit. vꝫ ꝑ humilitateꝫ: ꝓpter qd dicit

l Quicunqꝫ voluerit iter vos maior fieri: sit vester minister). i. se exerceat in obsequijs humilitatis. Et qꝛ in moralibus magis mouent facta ꝙ verba: ideo inducit suiipsius exemplũ dicens). Sicut filius hois non venit ministrari: sed ministrare ⁊c.

Expositio moralis.

Et ascendẽs iesus hierosolymam). Hieronymus dñs crebro de passione sua discipulis ante predixit: ne cum veniret ꝑsecutio ⁊ crucis ignominia scandalizarentur. (Et tertia die resurget). Crisosto. Quod quideꝫ huius gratia dicit: vt cuꝫ viderent tristia resurrectionẽ expectarent. (Tunc accessit ad eum mater filioꝝ zebedei) per istos qui per ma-

trem petierunt a chriſto pre ceteris diſci-
pulis honorari: eo ꝙ erant eius conſan
guinei: ſignificatur ambitioſi: qui habē-
tes prelatum conſanguineum volunt ꝑ
hoc in eccleſia pre ceteris promoueri qui
bus bene reſpondet) neſcitis quid peta
tis) nam honores eccleſie non ſunt di-
ſpenſandi ex propinquitate ſanguinis.
ſed ex idoneitate perſonarū ratione ſciē
tie ⁊ virtutis: ideo ſubditur. (Poteſtis
bibere calicem ⁊c) id eſt ſuſtinere marty
rium ꝓpter deum. (⁊ audientes decem
indignati ſunt de duobus fratribus) Cri
ſoſtomus. Sicut duo carnaliter petierūt
ita ⁊ decem carnaliter contriſtati ſunt
nam velle ſuper omnes eſſe vituperabi
le eſt. non ſuſtinere alterum ſuper ſe ni-
mis eſt glorioſuz (non ita erit inter vos
⁊c). Criſoſto. Principes mundi ſunt vt
dominētur minoribus: ⁊ eos ſubijciant
ſeruituti: ꝓncipes autem eccleſie ſiunt vt
ſeruiant minoribus ſuis ⁊ miniſtrēt eis
quecunqꝫ a chriſto receperūt: ⁊ ſuas vti
litates negligant ⁊ illoꝝ ꝓcurent: ⁊ mo
ri nō recuſent ꝓ ſalute inferioꝝ.

¶ Queſtio fratris Antonij Betontini
Filius hominis tradetur ⁊c. Math. xx.
capitu.

Ex quibus verbis querit.

¶ Utrum auaritia ſit maximū peccato-
rum. Et breuiter reſpondendo. Ratio-
ne: auctoritate. ⁊ exemplo pars dubita
tionis affirmatiua tenetur. Primo eniz
auaritiam eſſe omniū peccatoruz maxi
muz ſanctus Tho. ſecūda ſcđe. q. cxviij.
ſic ratione demonſtrat. Omne peccatuz
ex hoc ipſo qđ malum eſt: in quadā cor-
ruptione: ſeu priuatōne alicuius boni cō
ſiſtit: ſed inq̄tuz voluntariū eſt aliquod
apparens bonum ⁊ inordinatione ap-
petit⁹ eligitur. Dupliciter ergo ordo pec
catorum poteſt conſiderari. vno modo
ex parte boni quod per peccatum con-
tēnitur vel corrumpitur: quod quanto
maius eſt: tanto grauius offenditur: q2
graue peccatum eſt contra res exterio-
res auaritia. grauius contra hominem
cordis malitia: grauiſſimum contra de
um ſuperbia. Alio modo ex parte boni
quod per peccatum eligitur: cui appeti-
tus humanus inordinate ſubditur: quod
quando minus eſt. tanto peccatum gra
uius atqꝫ deformius extimatur. Et quia
inter omnia bona cōmutabilia minora
ſunt iſta temporalia circa que magis ꝓ-
cipue conſiſtit auaritia: ideo huius reſpe
ctu omnibus peccatis grauior eſt auari
tia. Quod ſecundo grauior ſit hoc pec-
catum auctoritate probatur. Eccleſiaſti-
ci enim. x. capitu. ſcribitur. Auaro nihil
eſt ſceleſtius. ⁊ infra. Nihil eſt iniquius
ꝙ amare pecuniam. Hic enim ⁊ animā
ſuam venalem habet: quoniam in vita
ſua proijecit intima ſua. Et Hieronym⁹
ad Heliodorum ait. Apoſtoli diſce ſen-
tentiam qui ait. Hoc enim ſcitote intel-
ligentes: quia omnis fornicator: aut im
mundus: aut fraudator aut maledicus
aut auarus: ꝙ eſt ydolorum ſeruitus nō
habet hereditatem in regno chriſti ⁊ dei
Et ꝙꝙ generaliter aduerſus deum ſapi
at quicquid diaboli ē: ⁊ ꝙ diaboli ē ido
latria ſit cui idola omnia mancipantur
tamen in alio loco ſpecialiter nomina
timqꝫ determinat dicens. Mortificate
membra veſtra que ſunt ſuper terram:
deponentes fornicationem imundiciaz
concupiſcentiam malam: cupiditatem
⁊ auaritiam que ſunt idorum ſeruitus
propter que venit ira dei in filios diffi-
dentie. Quis igitur negabit auaritiam
omnium pecctorum eſſe grauiſſimam
que idolatria proprie iudicatur. Ad hoc
etiam euangelice lectionis hodierne in-
ducit exemplum: quod eam auaritiam
oſtendit omnium peccatorum eſſe gra-
uiſſimam: quando per eam filius homi
nis a iuda traditur ꝓncipibus ſacerdo-
tum ⁊ ſcribis: ſicut dicitur Mathei. xx.
capi. Filius hominis tradetur principi-
bus ſacerdotum.

Expoſitio litteralis.

Homo quidam erat diues). Hic in-
ducit euangeliſta exemplum ad ꝓ-
uocanduz homines ad opera miſericor
die ex diuite dānato ꝓpter defectuz pie-
tatis ⁊ miſicordie. Et non dicitur hic ꝙ
ſit parabola: q2 ſm doctores eſt narra-
tio rei geſte. Dicit ergo.

¶ Feria.v.post secundā dñicam quadragesime Euangelium scdm Lucam xvj.cap.

In illo tēpore Dixit iesus discipulis suis parabolā hāc. Homo quidā [a] erat diues [b]: ⁊ induebat purpura ⁊ bysso [c]: ⁊ epulabat quotidie splendide [d]. Et erat quidaz mēdicus nomine Lazarꝰ [e] qui iacebat ad ianuā eiꝰ [f] vlceribꝰ plenus: cupiens saturari d̉ micis [g] que cadebāt de mensa diuitis [h] ⁊ nemo illi dabat [i]. Sed ⁊ canes veniebāt ⁊ lingebāt vlcera eiꝰ [k] Factum est autez vt moreretur mendicus [l] ⁊ portaret ab angelis [m] in sinum Abrae. Mortuus est autem ⁊ diues [n] ⁊ sepultus est in inferno [o]. Eleuans autem oculos suos cū esset in tormentis [p] vidit abraā a lōge [q]

a Homo quidam) scd̄m q̄d dicit Gregorius nō exprimitur nomē eius: q2 nō erat a deo cognitus per approbationem scd̄z q̄d dicit saluator reprobatis. Mat. xxv. capitu. Nunq̄ noui vos. Discedite a me ⁊c.

b Erat diues) ecce superfluitas in censu.

c Qui induebat purpura) ecce excessus in vestitu.

d Et epulabatur quotidie splendide) excedēs in victu.

e Et erat quidam mēdicus nomine lazarus) exprimitur aūt eius nomen q2 erat deo cognitus: p approbationem: sicut ⁊ Moysi dixit Exo. xxxiij. cap. Noui te ex noie: ⁊ ex hoc dicit Ambrosiꝰ hic q̄ ē magis narratio q̄ parabola.

f Qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus) vt ex vicinitate magis appareret duritia diuitis: ⁊ ꝓbaretur patiētia pauperis.

g Cupiens saturari de micis) non dicit de preciosis.

h Que cadebant de mensa diuitis) in quo apparet maxima duritia: eo q̄ perire permittebatur. vnde pauper poterat sublenari.

i Et nemo illi dabat) q2 tali dño talis familia ēt cōformabat in mētis duritia.

k Sed ⁊ canes veniebāt: ⁊ lingebant vlcera eius) ecce brutalis pietas: in lingendo vlcera pauperis arguit duritiam diuitis: q2 curialiores erant canes pau-

peri q̄ eorum dñs.

l Factū est aūt vt moreret mēdicus) in patientia q̄ opus perfectū habere ꝓbat.

m Et portaret ab angelis ⁊c). i. ad libum sanctoꝝ patrū vbi descēdebant iusti morientes anteq̄ impedimentū generale glie p passionē xpi essz amotuz.

n Mortuꝰ est autē ⁊ diues (q2 diuitie non possunt a morte saluari.

o Et sepultus est in inferno). s. dānatoꝝ: quia erat diaboli prochianꝰ ei p̄mitias reddens: bona tpalia in illicitis consumendo: ⁊ horas eius audiendo: cantilenis dissolutis ⁊ malis verbis intendendo.

p Eleuans autez oculos suos cum esset in tormentis) q2 eius oculi aperti erant per penam: qui ante fuerant clausi per culpam.

q Vidit abraam a longe) q2 multum etiam ante apertionē ianue celestis distabat status electoꝝ a statu reprobatoruz intantum q̄ impossibilis erat transitus ab vno in alium: vt dicit infra. Ex hoc aūt loco dicit beatus Greg. sup Lucā. ⁊ ponitur. iiij sententiaꝝ in fine: q̄ infideles in imo. i. in inferno positi: ante diem iudicij fideles super se in requie attēdūt quoꝝ gaudia post cōtēplari nō possunt Qualiter aūt intelligendū sit dictuz beati Gregorij: maioruz discretioni ⁊ iudicio dimitto. Sed quod dānati vsq3 in diem iudicij videant gloriā beatoꝝ vt vi-

ꝛ lazarū in sinu ei⁹. Et ipse clamans dixit. Pater Abraam miserere mei[a] ꝛ mitte Lazarum[b] vt intingat extremū digiti sui in aquā vt refrigeret linguā meā[c]: q̄r crucior in hac flāma. Et dixit illi Abraam: Fili recordare q̄r recepisti bona in vita tua[d]: ꝛ lazarus similiter mala. Nunc aūt hic cōsolatur[e]: tu vō cruciaris[f]. Et in his omibus inter nos ꝛ vos[g] chaos magnū firmatū ē: vt hi qvolunt hic trāsire[h] ad vos nō pn̄t neq̄z indē huc transmeare. Et ait. Rogo ergo te pr̄ vt mittas eū i domū patris mei[i]. Habeo eni quinq̄z fratres vt testet̄ illis: ne ꝛ ipsi veniāt i locum hūc tormētoꝝ. Et ait illi abraam[k]. Habent Moysen

dentur eius verba sonare. non habet̄ ex hoc loco sufficiens argumentū: q̄r saluator narrauit hic rem gestam vt predictū est ꝛ per consequens factam ante christi passionem. Ex quo sequitur ꝙ Abraam ꝛ Lazar⁹ nōdum erāt in gloria celesti sed in limbo sanctoꝝ patrum.

a Pater abraā) hunc falso ꝓ nihilo vocat patrem: quem in operibus misericordie minime voluit imitari. Unde saluator Joānis. viij. ca. dicit iudeis. Uos ex pr̄e diabolo estis ꝛc.

b Mitte lazarum) irrationabiliter petijt illum ad se iuuandū mitti: cui micas panis noluit mittere esurienti.

c Ut refrigeret linguam meam) ibi plus cruciabatur: quia per eam plus peccauerat scd̄m duo officia nature in quibus lingua deseruit scz gustum ꝛ loquelam: vt habetur secundo de anima. Quod autem per linguam in officio gustus peccasset patet per illud quod supra dictum. Epulabatur quotidie splendide Similiter in officio loquele: quia inter epulas splendidas maxime relaxatur lingua ad loquendū inepta. Notandum tamen hic ꝙ lingua ꝛ digitus metaphorice dicuntur in animabus separatis: quales erant anime lazari ꝛ diuitis. Sicut in deo qui spiritus est: manus dicitur virtus eius operatiua ꝛ similiter in lazaro hic per digitum intelligitur virtus eius auxiliatiua: per linguaz diuitis: virtus conceptus mentis expressiua.

d Fili recordare quia recepisti bona in vita tua) hoc dicitur ad augmentuz sue pene: quia maximum infortunij genus fuisse felicez: vt dicit Boetius primo d̄ consolatione.

e Nunc autem hic consolatur) scz ꝓpter meritum patientie.

f Tu vero cruciaris) ꝓpter defectū misericordie.

g Et i his omnibus inter nos ꝛ vos chaos magnū firmatuz est) idest distātia magna meritorum ꝛ statuum firmata est rigore iusticie diuine vt impossibilis sit transitus ab vno statu in aliū: ideo subditur. h Ut hi qui volunt hic transire ꝛc). q̄r anie sep̄ate sunt extra statū meriti ꝛ demeriti. Quod aūt dānati vellent venire ad locū electoꝝ si esset possibile nō est dubiū. Sz de electis ꝙ vellēt ire ad locū dānatoꝝ vr̄ falsum. Ad qd̄ dicendū ꝙ nō vellēt ire illuc manendū: vellent tn̄ ire illuc si eēt possibile ad ꝓpinquos suos liberandū. Istud tn̄ velle intelligit̄ ſm voluntatē naturalē: nō aūt ſm voluntatē deliberatiuā in q̄ ꝯformat̄ simplr̄ diuine iusticie. i Rogo ergo te pr̄ vt mittas eū in domū pr̄is mei) Dixit hec nō charitate duct⁹ cū illā nō hēret: sed timore seruili ne in ipsoꝝ ꝯsortio ei⁹ pēa augeret̄: q̄r fuerat eis occasio peccādi. tū rōe diuitiaꝝ q̄s eis dimiserat ad abusū: tū exēplo male vite qd̄ eis ōderat ad seq̄ndū. k Et ait illi: hn̄t moysen: g

docuit moralia agenda.

a Et pphetas) qui docuerūt mistica ⁊ credenda. Et ista sufficiunt ad salutem. Jdeo sequitur.

b Audiant illos) Ex hoc patet q̄ iste diues ⁊ amici eius erant de gente iudeorū: quia gentiles nō habebāt doctrinā Moysi ⁊ prophetarum.

⁊ pphetas[a] audiāt illos[b]. At ille dixit. Non pr̄ abraam[c]: sʒ si qs ex mortuis ierit ad eos pn̄iam agent. Ait autē illi. Si moysen ⁊ pphetas[d] nō audiunt neqʒ si qs ex mortuis resurrexerit credent

c Non pater abraā sed si quis ex mortuis ⁊c). morti ex nūcio: sic mirabiliter eis apparente.

d Si moysen ⁊ pphetas non audiunt ⁊c). Hoc patuit per effectū: qr Lazaro resurgenti: ⁊ christo testimonium perhibenti ceciderunt: sed magis interficere eū voluerunt: vt habet Jo.xij.ca. Similiter nec christo resurgēti: sed magis sua serunt falso ipm̄ nō surrexisse: ⁊ corpus eius a discipulis suis furatū fuisse: vt habetur Mathei vltimo.

Expositio moralis.

Homo quidā erat diues ⁊c). Hoc exposui litteraliter de diuitijs fortune: qr scd̄m doctores catholicos nō ponit hic parabola: sʒ narratur res gesta. Nūc aūt exponi potest de diuitijs nature predictis: ⁊ qr cōmuniter est etiam diues in tempalibus ⁊ superbus. Jdeo subditur (Qui induebatur purpura ⁊ bysso ⁊c) Ecce pompa vestium (⁊ epulabat quotidie splendide) per excessum victualium (Et erat quidē mendicus) per quem significat homo simplex ⁊ ignarus indigens consilio eius. (Ulceribus plenus) idest penitens de suis facinoribus qd̄ significat per vlcera in quib⁹ putredo erūpit ad exteriora (Cupiens saturari de micis) idest de consilij sui verbis que procedunt ex scientia sicut mice de mensa. (Et nemo illi dabat) quia talis contemnit pauperes: ⁊ eos alloqui dedignatur. (Sʒ ⁊ canes veniebant ⁊ lingebant vlcera eius) per canes lupos a gregib⁹ ar-

centes significantur predicatores ⁊ confessores qui debent tales dulciter consolari (Factum est autem vt moreret mēdicus ⁊c). quia frequenter contingit q̄ simplices ⁊ ignari saluantur. Et homines astuti ⁊ litterati dānantur. Unde Augustinus de Paulo simplice dixit. Simplices ⁊ illitterati rapiūt cēlum ⁊ nos cum litteris nostris trahimur ad infernum (Pater abraam miserere mei ⁊c. per hoc significatur q̄ damnati vellent si fieri posset a beatis adiuuari. Sed hoc impeditur per dei sententiam que dicit (hic magnū chaos) īpossibile pertransiri (firmatum est).

Questio fratris Antonij Betontini
Homo quidā erat diues: qui induebat purpura ⁊ bysso ⁊c. Luce.xvj.ca.

Ex quibus verbis merito queritur.

Utrum hō diuitias ⁊ tpalia bona possit appetere sine pctō. Ad quod Alex. irrefragabilis doctor in.ij. parte sūme.q.clviij. taliter inquit. Qd̄ quicūqʒ diuitias ⁊ cūcta tpalia bona appetit triplici intētione pōt appetere. Primo intentiōe vel consideratione necessitatis: quod ⁊ laudatum est exemplo Salomonis qui prouerbior.xxx.ca. dn̄o dixit. Mendicitatem ⁊ diuitias ne dederis mihi: tribue tm̄ victui meo necessaria ne forte saciatus illiciar ad negandū ⁊ dicam: quis ē dn̄s: ⁊ egestate cōpulsus furer: ⁊ piurez nomen dei mei. Licet qdā vt sctūs Tho. ait scd̄a scd̄e.q.lxxxiij.ar.vj. tpalia desiderare q̄uis non pncipaliter: vt in eis finem constituam⁹: sed sicut quedā adminicula quibus ad tendēdū in beatitudinem adiuuamur inq̄tum scilʒ per ea vita corpalis sustentat: ⁊ inq̄tum nobis ad actus virtutum organice deseruiunt vbi dicit philosophus.j. ethicorum. Unde Augustinus dicit. Ad sufficientiā vite: non indecenter vult quisquis es cū

cta habere ⁊c. Secundo intentione vł cō-siderationē anxie sup̄fluitatis: qđ ⁊ ma-lū est. Quia teste Hieronymo ad deme-triadē: diuitiaꝝ amor insaciabilis est: ex-pleri nescit bonoꝝ cupido: celerantes ha-biture finem sine fine q̄rū-tur. Hec qui-dem anxie-tas habendi sup̄flua: non hominē bea-tum sed cala-mitosum fa-cit. Vn̄ Se-neca ad Lu-cillū ait. Ca-lamitosus ē animus futu-ri anxius ⁊ an̄ miserias miser. Unde Dantes can-tico. vij. p̄rie Comedie di-cit Virgilium auaritie sic dixisse. Puoi si rinolse a q̄lla enfiata labra. Et disse tace maladecto lupo. Cōsuma dentro te cō la tua rabia. Tertio intentione: vł ꝯsidera-tione voluptatis: qđ ⁊ peius est: q2 pecca-to auaritie addunť pctā gule ⁊ luxurie: si-cut in diuite epulone conspicit: qui pro-pter diuitias plenus voluptatibus legiť i verbis istis. Homo q̄dam erat diues qui induebať purpura ⁊ bysso: ⁊ epulabať quotidie splendide.

Feria. vj. post sc̄daꝫ dn̄icam quadragesi-me. Euāgeliū sc̄dm Mattheū. xxj. cap.

In illo tp̄e: dix̄ iesus di-scipulis suis et turbis iudeoꝝ para-bolā hāc. Homo q̄-dam erat paterfami-lias[a] q plātauit vine-am:[b] ⁊ sepem circū-dedit ei.[c] Et fodit i ea torcular:[d] ⁊ edifi-cauit in medio eius turriꝫ:[e] ⁊ locauit eā agricolis:[f] ⁊ pegre profectus est.[g] Cum autem tempus fru-ctuum appropinq̄s-set[h] misit seruos su-os[i] ad agricolas[k] vt accipent fruct⁹ eius[l] Et agricole app̄hē-

¶ Expositio litteralis.

Euangelista adducit parabolaꝫ: ⁊ cō-sequenter ōn̄dit qualr̄ ipsi īpugna-uerunt christum legislatorem. ⁊ diuidi-tur in duas: quia primo ad ostendendū p̄positum p̄ponit quandam parabo-lam. Secundo confirmat suum p̄posi-tum per scripturam. ibi. dicit illis iesus: nunq̄ legistis. Circa p̄mū dicit sic.

a Homo erat paterfamilias ⁊ce.) Iste homo deus est rationibus p̄dictis: qui dicitur paterfamilias: quia sic gubernat totam creaturam sicut pf familias guber-nat subditos in domo.

b Qui plantauit vineam) domum scꝫ israel. ꝑm q̄ dicit Isai. v. cap. Uinea dn̄i exercituū domus israel est.

c Et sepem circūdedit ei). s. clausuram legis ⁊ mandatorum.

d Et fodit in ea torcu-lar) dando doctrinam p̄-phetarum in qua exprimi-tur: ⁊ magis declaraṫ vir-tus legis.

e Et edifi-cauit turriꝫ) scilicet tem-plum in hie-rusalem: qđ erat edifica-tum ad mo-dum turris vnde tēpluꝫ dr̄ turris. Michee. iiij. ca. Et tu turris ne-bulosa ⁊c.

f Et locauit eā agricolis) videlicet sacerdotibus ⁊ principibus q̄ habent officium seruandi cultum diuinū ⁊ iustitiam in hominibus.

g Et pegre p̄fectus est) non quia mu-tet locum cum sit vbiq̄ꝫ presens: sed quia dimittit homines agere ꝑm libertatē ar-bitrij. ꝑm q̄ dicitur Ecclesiastes. xv. De-us ab initio constituit hominem ⁊ relīq̄t eum in manu consilij sui.

h Cum aūt tp̄s fructuū appropinquas-set) q2 post legem susceptā debebant face-re fructū bonoꝝ opeꝝ.

i Misit seruos suos) i. p̄mos p̄phetas.

k Agricolas). i. ad reges ⁊ sacerdo-tes principalr̄ ⁊ ad alios eis subiectos cō-sequenter.

l Ut acciperent fructus) per predicatio-nem suam eos ad fructuum bonorum ope-rum reducendo.

m Et agricole apprehensis seruis) quia reges multi ⁊ sacerdotes prophetas sibi missos a dn̄o turpiter comprehenderūt ⁊ incarcerauerunt ac occiderunt: ⁊ hoc est quod subditur.

fis seruis eius: Aliū ceciderunt:[a] Alium occiderunt:[b] Aliū vo lapidauerūt.[c] iterū misit alios ſuos plures priorib⁹:[d] ⁊ fecerūt illis similr.[e] Nouissime auté misit ad eos filiū suū[f] dicés. Uerebuntur forte filium meum[g] Agricole autem[i] videntes filium[k] dixerunt intra se.[l] Hic ē heres: venite occidamus eum ⁊ habebimus hereditatem eius.[m] Et apprehēsum eum eiecerunt extra vineam ⁊ occiderūt.[n] Cū ergo venerit dn̄s vinee: qd faciet agricol' illis.[o] Aiūt illi. malos male pdet:[p] ⁊ vineā suam locabit aliȷs agricolis[q] q reddēt ei fructum tpibus suis.[r]

a Alium ceciderunt) sicut Isaiā q serratus fuit cum serra ex preceptis manasse regis iuda. b Aliū occiderunt) sicut amos quē ozias vecte per tipa trāsfixit.

c Aliū lapidauerunt) vt zachariam quē Jonas rex iuda lapidare iussit inter tēplum ⁊ altare.

d Iterū misit alios suos plures priori bus) multiplicādo. s. pphetas ad populi correctionem.

e Et fecerūt illis silr) eos scʒ occidendo intantuʒ ꝙ impleuerunt hierlm sanguine pphetarum vsqʒ ad os: vt dicit. iiij. Regum. xxj. ca.

f Nouissime aūt misit ad eos filiū suuʒ) pro nobis incarnatum: dicens.

g Uerebunt forte filium meū) hoc non dicitur ꝙ deus ignoraret ⁊ contemptum quem iudei facturi erant xp̄o: sed per hoc exprimitur quid deberet fieri: ac si diceret

h Uerebunt filium meū). i. in reuerentia habere deberent.

i Agricole āt). i. sacerdotes ⁊ legisperiti. k Uidentes filium). i. dominum iesum christum opera diuinitatis facienteʒ ⁊ contra que predicta erant de ipso adimplentem.

l Dixerunt intra se hic est heres) quia de ipso veram noticiam habuerunt vt iā dicetur.

m Uenite occidamus eum: ⁊ habebimus hereditatem eius) propter hoc tractauerunt de morte eius ne occasione xp̄i venirent Romani ⁊ auferrent eis locum ⁊ gentem: vt habetur Joannis. xj. caplo Et sic occiderunt eum vt pacifice possiderent ciuitatem ⁊ templum. Contrarium autem accidit eis; quia per hoc in vindictam mortis christi locum ⁊ genteʒ perdiderunt: quia per Titum ⁊ Uespasianum destructa est ciuitas ⁊ templum ⁊ populus occisus ⁊ captiuatus.

n Et apprehensum eum) eiecerunt extra vineaʒ ⁊ occiderūt qꝛ christus extra ciuitateʒ Dierusalem crucifixus ē.

o Cum ergo venerit dominus vinee Quid faciet agricolis illis) venit dominus ad iudicandum ⁊ vindicandū illud factum quando ex eius ordinatione venit contra eos exercitus romanoruʒ.

p Aiunt illi malos male perdet) Lucas vero ista verba refert: quasi a christo dicta ⁊ sacerdotes dixerunt contrarium: absit vt habetur Luce. xx. caplo. Dicenduʒ quod non est contradictio: quia in turba illa erant aliqui qui consentiebāt doctrine Christi ⁊ illi dixerunt. Malos male perdet vt hic dicit Mattheus: ⁊ hāc responsionem quasi approbando tanꝙ veram Christus repetit: vt dicit Lucas: ⁊ tunc consequenter Sacerdotes quod erat dictum contra eos dixerunt: absit. Malos autem dominus perdidit quando ciuitatem ⁊ templum per Romanos destruxit. Sequitur.

q Et vineam suam locabit aliȷs agricolis) quia Christus ecclesiam suam regendam tradidit Apostolis ⁊ aliȷs discipulis.

r Qui reddent ei fructum temporibus suis) Quia ad Predicationem eorum crediderunt multe gentes. Sequitur.

Dicit ill' iesus[a] Nūq̄ legistis in scripturis.[b] Lapidē quē reprobauerūt edificātes[c] hic fact' est in caput āguli. A dn̄o factū est istō[d] ⁊ ē mirabile in ocul' nostris. Jō dico vobis[e] q2 auferet a vobis regnū dei:[f] ⁊ dabitur genti facienti fruct' ei'.[g] Et qui ceciderit super lapidem istum[h] confringetur. super quem vō ceciderit: conteret euz.[i] Et cū audissent principes sacerdotum[k] ⁊ pharisei parabolam ei': cognouerunt q̄ de ipsis diceret: ⁊ querentes eum tenere:[l] timuerūt turbas:[m] qm̄ sicut prophetaz eum habebant.

a Dicit illis iesus) Hic confirmat parabolam suam per sacraz scripturaz.

b Nūq̄ legistis in scripturis).i. in psalmis. q.d. vos qui estis legisperiti deberetis hoc scire.

c Lapidem quem reprobauerūt edificantes ⁊c.) Ad l'ram dicitur de edificatione templi Salomonis: qui quidē lapis pluries oblatus est in edificatione: ⁊ q2 non poterat conueniēter collocari. iō pluries reiectus est quasi reprobat' ab edificantibus. vltimo autem positus est in consumatione anguli: vbi coniungebantur parietes templi. ⁊ de illo scribitur in psal.

d A domino factum est istud) quia illō non fuit a casu sed ex diuina preordinatione: quia lapis iste figurabat christum qui multotiens ⁊ multipl'r reprobatus est a principibus sacerdotum: ⁊ tamen factus est in caput anguli coniungens iudeos ⁊ gentiles quasi duos parietes i vnā ecclesiam. quod autem christus dicat lapis in scriptura: habetur Danie. secundo cap̄. Lapis qui percusserat statuam: factus est mons magnus: ⁊ impleuit vniuersam terram. Quod etiam sit lapis angularis habetur Jsaie. vigesimo octauo Ecce ego mittā in fundamētis syon lapidem angularem probatum p̄ciosum ⁊c. ⁊ ex auctoritate concluditur reprobatio iudeorum. e Jdeo dico vobis) q xp̄m reprobatis. f Auferet a vobis regnū dei) i. regimen ecclesie.

g Et dabit genti ⁊ce.) idest apostolis ⁊ eorum successoribus. h Et q cecide rit super lapidē ⁊c.) ille autem cadit sup lapidem qui credens peccat per lubricitatem carnis seu aliis peccatis: ⁊ iste confringetur: sed non comminuit: quia non peccat tam grauiter sicut ille qui peccat peccato infidelitatis.

i Super quem vero ceciderit conteret eum) sup illum vero cadit lapis in quo inuenitur peccatuz infidelitatis: ⁊ iste conteritur: quia ex pondere diuini iudicij grauissime punitur.

k Et cū audissent principes sacerdotum) Hic ponitur conclusio huius capituli: vbi ostēditur obstinatio sacerdotū: q2 audientes doctrinā eius nō fuerūt ↄtriti: sed magis ad occidendū eū incitati. l Et querentes euz tenere). s. ad occidēdū. m Timuerūt turbas) ex quo patet q̄ solo timore retracti fuerūt ab eius morte. ¶ Questio

¶ Occasione dictoꝝ in hoc cap. queritur Utrum iudei cognouerunt iesum nazarenum esse christū sibi promissuz. Et arguitur primo q̄ non per illud quod dicitur j. Corinth. ij. Si enim cognouissent nunq̄ dominum glorie crucifixissent. Jtem actuum. iij. cap̄. dicit Petrus loquens iudeis. Scio fratres q̄ per ignorantiam fecistis: sicut ⁊ principes vestri. Jtem Luce xxiij. capitulo dicebat iesus in cruce. Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt. Jn contrarium arguitur: per illō qō habetur Joannis. xv. capitulo. Nūc autē viderūt ⁊ oderunt me ⁊ patrem meum qō aūt videt manifeste cognoscitur. Jtez super illud quod dictū est in presenti ca. Agricole videntes filium dixerunt intra se hic est heres. dicit Hieronymus. Manifeste p̄bat dn̄s his v̄bis iudeoꝝ principes non per ignorātiā: sed per inuidiam

cole videntes filium dixerunt intra se h est heres dicit Hieronymus. Manifeste probat dominus his verbis iudeoruz pn cipes non per ignorantiam sed per inuidiam dei filiuz crucifixisse. Responsio dicendum: q in populo iudeorum aliqui erant maiores scientes scripturas legis et prophetarum. Aliqui autem minores sicut laici et vulgares tantummodo sciētes illud quod est de necessitate salutis vt precepta decalogi et huiusmodi: que debent sciri ab omnibus. et subtilitatez scripturarum et dicta prophetarum ignorantes. Item q christus erat verus homo propheta sanctus et deus in vnitate suppositi. Dicunt ergo aliqui et bene quantum ad hoc q minores populi iudeorum nō cognouerunt iesum esse christum: nec quantum ad diuinitatem: nec quantum ad humanitatem: quia licet cognoscerent euz esse hominem verum: tamen non cognoscebant illum esse hominem seu prophetam qui erat a deo promissus sicut christus. Cuius ratio est quia ignorabāt scripturas que loquuntur de christi diuinitate et illas que loquuntur de determinatione temporis et de signis sui aduentus sed maiores cognouerunt eum esse verum prophetam a deo promissum et missum: quia sciebant scripturas loquentes de tempore sui aduentus: et de signis q̄ omnia videbant in eo impleri: non tamen vt isti dicunt cognouerunt ipsuz eē deum: et secundum hoc loquitur Apl's in auctoritate p allegata: q̄ si cognouissent nunq̄ dominum glorie crucifixissent quasi diceret: nunq̄ cognouerunt eius diuinitatem. Sed hoc non videtur conuenienter dictum quia sicut scripture determinate loquuntur de tempore sui aduentus Danie. nono capl'o in ebdomadibus illis abbreuiatis: et de signis sui aduentus sicut est translatio regni: vt habetur Gene. xlix. cap. Et modus aduenienti eius in paupertate et humilitate: vt habetur Zacha. nono capitulo. Ita expresse vel expressius loquuntur scripture prophetarum de eius diuinitate. Jeremie trigesimo tertio capl'o. Ecce dies veniunt dicit dominus: et suscitabo verbum bonum quod loquutus sum ad domum israel et iuda in diebus illis germinare faciam Dauid germen iustum: et faciet iudicium et iustitiam in terra: et hoc est nomen q̄d vocabunt eum dominus iustus noster. In hebraico enim vt habetur hic dominus: ponitur nomen domini tetragramaton: quod nullo modo potest dici de aliquo nisi de deo vero: cum ergo ista auctoritas secundum omnes doctores etiam hebraicos exposita sit de christo: sequitur ipsum esse verum deum. Item Isai. xj. capitulo dicitur. Paruulus natus est nobis: sequitur: et factus est principatus super humerum eius et vocabitur nomē eius admirabilis consiliarius: deus fortis: pat̄ futuri seculi. priceps pacis. Que etiam auctoritas f'm hebreos intelligitur de christo et in ea sit expressa mentio de eius diuinitate sicut de humanitate. Et multe alie auctoritates consimiles possunt ad hoc induci: sed propter prolixitatem omitto: et ideo dicendum q sic maiores populi iudeorum habuerunt notitiam de tempore et signis sui aduentus: ita noticiam per scripturas habuerunt quantum ad eius diuinitatem. Considerandum tamen q aliquid cognoscitur in habitu: cuius tamen cognitio actualis impeditur propter aliquam passionez vel habitum impedientem sicut dicit philosophus septimo ethicorum: quod incontinens differt ab intemperato p hoc quod habet extimationem veram non solum in vniuersali quam etiam habet intemperatus: vt quod fornicari est maluz cum non peccet per ignorantiam: sed etiam habet extimationem veram in particulari. Et per hoc incontinens differt ab intemperato. Et tamen adueniente passiōe corrumpitur extimatio vera particularis: qua passione vincente iudicat nūc fornicandum: ita quod passio impedit actualem considerationem veraz in particulari: et si passio semper duraret semper sic iudicaret. Eodem modo dicendū est quod iudei habuerunt veram extimationem de christo et in habitu et in actu in principio: sed quando incepit contra eos predicare: excitati fuerunt contra eum passionibus ire rancoris et inuidie quibus passionibus impediebant ab actuali

consideratione

consideratiõe veritatis prehabite de xp̃o. ideo machinati sunt in eius mortem: sicut ⁊ incontinens propter passionẽ concupiscibilis eligit fornicari. quod tamen alr̃s refugeret. Considerandum tamẽ ꝙ illa noticia quã habuerunt de christo per scripturas ꝓphetarum: non erat cẽta certitudine euidentie: tũ qa talis certitudo solum habetur per demonstrationem vl̃ sensum: tũ q: ꝓphetie possunt aliquãdo varie exponi: ⁊ ideo erat magis noticia ꝓbabilis ⁊ verisimilis ꝯiecture. Uel ſm alios erat ibi certitudo adherentie que tñ põt impediri in actu modo ꝑdcõ. Per dcã possunt solui argumenta ad vtrãqꝫ partem q: illa argumẽta que ꝓbant ꝙ habuerũt noticiam de xp̃o: intelligẽda sunt de noticia habituali ꝑdcõ modo. Alie autẽ auctoritates que dicunt contrarium loquuntur de actuali cognitione applicante ad op⁹: que fuit impedita propter passionem inuidie ⁊ rancoris vt dictum est.

¶ Expositio moralis.

Homo erat pr̃familias q plantauit vineam ⁊c.) Scdm sensum allegoricum: hõ iste xp̃s est: q plãtauit ecclesiam de suo latere formatam (⁊ sepem circumdedit ei).i. doctrinã euãgelicã (⁊ fodit in ea torcular).i. martyrũ patientiã q̃ roborata est ecclesia (⁊ edificauit turrim).i. contẽplationem ꝯfessorum ⁊ doctoꝝ (⁊ locauit eã agricolis) Raba. Moralr̃ hec vinea cuicunqꝫ locat cum baptismi mysterium sibi dat vt bñ opando in ea exerceatur: mittit seruus vn⁹ alter tertius cũ lex ꝑs. ꝓphia legit sed missus cedit eijcit cũ sermo ꝯtẽnit: vl̃ qd peius est blasphemat: heredẽ vo quãtũ in se est occidit qui filiũ dei ꝯculcauerit: ⁊ spiritui gr̃e ꝯtumeliam fecerit: ꝑdito malo cultore vinea alteri dat. cũ donũ gr̃e qd supbus spreuit: humilis accipit (Et cũ audissent ꝑncipes sacerdotum) Crisostomus. Hec est differẽtia omniũ bonoꝝ ⁊ maloꝝ. Bonus enim comprehensus in peccato gemit. Malus autẽ fremit: non quia peccauit: sed q: cõprehensus ẽ in peccato.

¶ Questio fratris Antonij Betontini. Hic est heres venite occidam⁹ eũ ⁊c.) Matt. xxj. cap.

¶ Ex qbus vbis merito querit. ¶ Utrũ auaritia sit cã inuidie. Ad qd breuit r̃ndet ex sacroꝝ theologoꝝ snĩa qd sic. Unde prouerb. xxviij. ca. scribit. Uir q festinat ditari alijs inuidet. ⁊ Greg. Uir iustus p hoc qd in terris nihil appetit alienis fectibus inuidere nescit. tanto eni qsqs plus inuidet alijs bona pñtia: q̃to minus ipse cõtempserit ea. Et Alanus de plantu nature dicit. Si quis in torrẽte diuitiarum natat: in hũc oẽs suaꝝ detractionũ aceruos expendit inuidia: difficile eni imo impossibile est cũ auarus quẽpiã aut diuitijs aut alijs rebus in quibus omnibus est inuidia magnũ ⁊ potentẽ viderit ipsum: illi nõ inuidere. Hinc beatus Hiero. in fine vite beati Malchi talr̃ ingt. Semp virtutes insequit inuidia: feriũtqꝫ summos fulgura mõtes. Nec mirum si hoc de omnib⁹ loquor: cũ ⁊ dñs nr̃ phariseoꝝ zelo sit crucifixus ⁊ oẽs sancti emulos habuerint. Sed vt clarius pateat ꝙ auaritia sit efficax cã ⁊ q̃si totalis inuidie inducunt verba euãgelij hodierni. hoc est heres ⁊c. In qbus vbis denotat ꝙ agricole qb⁹ locauerat vineam quam plantauerat.i. iudei quibus dominus dederat legem: tẽporalia dona sicut auari timẽtes amittere. vñ Joan. xj. ca. dicebãt: qd facim⁹ q: hic hõ multa signa facit: si dimittimus eũ sic veniẽt romani ⁊ tollẽt locũ nr̃m ⁊ gentẽ Et ex hoc inuidentes ipsi dño trucidatis primo patribus ⁊ ꝓphetis: q: ab eis fructũ boni opis reqrebãt dixerũt ad inuicẽ. Hic est heres iesum ostendentes. venite

¶ Sabbato post secundam dominicaꝫ quadragesime. euãgelium secundũ Lucam quintodecimo capitulo.

In illo tpe dix iesus discipulis suis parabolam hanc. Ho-

occidamus eum ⁊c. ¶ Expositio l'ralis.
Hic describitur per euangelistam pec-catorꝫ ꝯuersio ad iustitiam ⁊ qualiter sunt benigne suscipiendi vt pꝫ per parabolam. a Homo quidam) hic ponitur pabola de filio prodigo p quē designat ppl's gētilis qui erat subditus pec catis: vl' etiā quicunqꝫ peccator singularis. Dicit ergo.

mo quidam [a] habuit duos filios: [b] ⁊ dixit adolescentior [c] ex ill' pri. Pater da mihi portionez substātie q̄ me ꝯtingit. Et diuisit illis substantiam [d]. Et ñ post multos dies ꝯgregatis oibus adolescentior fili' pegre profectus est [e] in regionez longinquā: ⁊ ibi dissipauit substantiam suam [f] viuendo luxuriose. [g] et postq̄ꝫ oia cōsūmasset: facta est fames valida [h] in regione illa: ⁊ ipse cepit egere. [i] Et abijt ⁊ adhesit vni ciuiuꝫ regionis illius: [k] ⁊ misit illum in villaꝫ suam [l]: vt pascēt porcos: [m] ⁊ cupiebat implere ventrē suum [n] de siliquis quas porci manducabant: ⁊ nemo illi dabat [o] i se aūt reuersus dixit. [p]

a Homo q dam).i. ipse deus pro nobis humanatus.
b Habuit duos filios) idest duos populos.s. iudaicū ⁊ gentilez: vl' duos filios .i. iustos ⁊ peccatores: q2 peccatores sunt filij dei: inquantum sunt ad eius imaginem: licꝫ non sunt filij dei per gratiam.
c Et dixit adolescentior).i. gētilis populus: vnde ⁊ populus iudaicus vocaf fili' dei pmogenitus. Exod. iiij. Filius me' pmogenitus israel. Uel peccator qui dicif iuuenis moribus. ⁊ ideo dr̄ adolescentior filius. d Et diuisit illis sbam) q2 dona dei omnibus largiuntur lꝫ diuersimode. e Adolescentior filius pegre profectus est) per multiplicationem peccatorum elōgando se a deo patre ⁊ a celesti ciuitate. f Et ibi dissipanit sbam suā) q2 p peccata mortalia tollunf bona gr̄e: ⁊ peioranf bona nature. g Uiuēdo luxuriose) Luxuria spūali q̄ ē ydolatria q̄tuꝫ ad gētilē ppl'ꝫ ⁊ luxuria corpali nō solū q̄tū ad gētilē sꝫ ēt q̄tū ad peccatorē iformē fidē hn̄tē. h Fcā ē fames valida) per defectū vbi diuini ⁊ scripture: q2 gētilibus nō est data lex vetus: neqꝫ oracula prophetarum: sm illud psal. xlvij. Nō fecit taliter omni nationi: ⁊ iudicia sua nō manifestauit eis. Peccatoribus etiam iudeis in tali statu lex ⁊ pphete nō valebāt ad salutē. iō subdif. i Et ipe cepit egere) spūalibus bonis. k Et adhesit vni ciuiuꝫ regionis illius).s. dyabolo qui est ciuis in regiōe vmbre mortis.
l Et misit illū in villam suam).i. occupauit euꝫ circa cupiditatem mūdanam: cui' villicus dyabolus dicif domin' Joan. xiiij. ca. Uenit pnceps mundi huius ⁊ i me non hꝫ qcq̄. m Ut pasceft porcos) idest vicia q̄ fetida sunt ⁊ immunda. vnde prime ad Thimo. vj. ca. Radix omnium malorū est cupiditas: q2 sicut radix ministrat nutrimentum omnibus arboris ramis: sic abundantia temporalium circa quā versatur mundana cupiditas administrat materiam ⁊ fomentum omnib' vicijs. n Et cupiebat implere ventrē suū ⁊c.) Quia intentus congregationi temporalium quērit in talibus sufficientiam: intēdens eam habere per talia: sed nō assequitur intentum quia talia non minuunt cupiditatem: sed magis eam augent: quāto enim aliquis plus habet de bonis temporalibus: tanto plus ad habenda maiora anhelat: sm q' dicit beatus Grego. ⁊ hoc de communi cursu accidere videmus: ⁊ ideo bene subditur. o Et nemo illi dabat) q2 nō assequitur qd̄ intendebat: ⁊ quia consideratio huius defectus, inducit aliquando ad penitētiam. iō subdif. p In se autem reuersus dixit) Homo eniꝫ peccando extra se egreditur: q2 limi

Quāti mercēnarij[a] in domo pr̄is mei[b] abundāt panibus:[c] ego aūt hic fame pereo.[d] Surgamus[e] ⁊ ibo ad prē3 meū:[f] ⁊ dicam ei[g]. Pr̄ peccaui in celum ⁊ cora3 te: iam nō ſu3 dign⁹ vocari filius tuus: fac me ſicut vnū de mercēnarijs tuis. ⁊ ſurgens venit ad patrem ſuū. Cū aūt adhuc lōge eſſ3:[h] vidit illū pater ipſius:[i] ⁊ miſericordia motus eſt. Et accurrēs cecidit ſup collum eius ⁊ oſculat⁹ eſt eū. Dixitq3 ei filius. Pat peccaui in celum ⁊ coram te iam nō ſu3 dignus vocari fili⁹ tuus. Dixit autē pr̄ ad ſeruos ſuos[k] Cito proferte ſtolam pͥmam[l] ⁊ induite illū ⁊ date annulū i manu eius[m] ⁊ calciamēta in pedib⁹ ei⁹.[n] Et adducite vitulū ſaginatu3[o] ⁊ occidite: ⁊ māducemus ⁊ epulemur:[p] q2 hic filius meus mortu⁹ erat[q] ⁊ reuixit[r] pierat ⁊ inuentus eſt. Et ceperūt epulari. erat āt fili⁹ ei⁹ ſenior i agro:[s]

tes recte rōnis tranſgreditur: ⁊ ideo penitendo ad ſe reuertitur.
a Quāti mercēnarij).i. ſeruientes pro mercede eterna.
b In domo patris mei).i. in eccl̄ia ſeu congregatione iuſtorū.
c Abūdāt panibus).ſ. pane Sacre ſcripture per eruditionem ⁊ pāe eucharíſtie per ſacramenti receptionem.
d Ego aūt hic fame pereo) quia ſi ad populum gentilem referatur hoc dictum p3 q2 ei talia non adminiſtrātur: ſi aūt ad catholicū peccatorem: p3 q2 talia non proficiunt homini quādiu manet i mortali peccato.
e Surga3) per infidelitatis vel peccati derelictionem.
f Et ibo ad patrē meū) p vite melioratōnem. g Et dicā ei pr̄ ⁊c.) p verā fidei confeſſionem q̄tum ad populum gentilem: ſm̄ illud Roma. x. ca. Corde credit̄ ad iuſtitiam: ore aūt ↄfeſſio fit ad ſalutē quantum ad catholicum peccatorem per integram peccatorum contritionem ⁊ puram confeſſionem.
h Cum autem adhuc longe eēt).i. motus ad penitendum: non tamen perfecte contritus ad quam requiritur gratia diuina preueniens: ideo ſubditur.
i Uidit illum pater ipſius) oculo clementie. ſequitur.
k Dicit autem pater ad ſeruos ſuos).i. ad apoſtolos vt eccleſie miniſtros quibus precepit predicare non ſolum iudeis ſ3 etiam gentilibus ⁊ nō ſolu3 iuſtis ſed ēt peccatoribus. l Cito proferte ſtolam primam).i. proferendam innocentiam ⁊ reſtituēdā nunciate vere conuerſis ⁊ penitentibus.
m Et date annulum in manu eius) ideſt predicate dandū annulum fidei per charitatem operantis.
n Calciamenta in pedibus) ideſt ſanctorum p̄cedentiu3 exempla: quia calciamenta fiunt de pellibus animaliu3 mortuorum.
o Et adducite vitulū ſaginatū) ideſt ſacramentū euchariſtie fidelibus adminiſtrate: in quo immolat̄ chriſtus qui eſt vitulus ſaginatus, propt̄ gratie pinguedinem.
p Et māducemus) q2 in p̄mitiua eccl̄ia non ſolu3 miniſtri eccleſie ſumebant hoc ſacramentum: ſed etiam totus populus quotidie: vt habet̄ Actuū. ij. ca. Et adhuc ſemel in anno qlibet xp̄ianus tenet̄ refici hoc ſacramento: reficit̄ etiā quotidie: q2 ſacerdotes non ſolum ſumūt hoc ſacramentum pro ſe ſed etiam pro populo.
q Quia filius meus hic mortuus erat) morte culpe. r Et reuixit) vita gr̄e.
s Erat autē filius eius ſenior in agro) quia iudaicus populus in cultu vni⁹ dei erat occupatus.

a Et cum venlret ꝛ appropinquaret do/mui).s.ecclesie. b Audiuit simphoni/am ꝛ choꝝ) q꞉ cū spiritussanctus descen/disset sup apl̃os aliosq꞉ discipulos in die penthecostes ceperunt laudare deū varijs

Moysi. g Et nunq̄ mandatū tuum preteriui).s.mandatū de cultu vnius dei: lꝫ enim multi de iudeis fuerunt idolatre: tamen aliq̄ semp remāserunt in fide ꝛ cultu vnius dei: ꝛ illi possunt dici populus iu/

ligwis: vt ha/betur Act.ij. ca. ꝛ tunc iu dei q erāt in Hierusalem audiētes vo/ces eoꝝ ad/mirati sūt ꝛ ceperunt q̄re re vñ eēt tanta grā ꝛ exultatio: iō sub/ditur.
c Et voca/uit vnum de seruis: ꝛ in/terrogauit q̄ h essent) qa Petrus pro alijs respon/dit ostendēs q erat ex do/no spiritus/sancti qđ iu/stificat veniē tes ad fidem catholicam.

ꝛ cū vēiret ꝛ appro pinquaret domui[a] audiuit simphoniā[b] ꝛ choruꝫ: ꝛ vocauit vnū de seruis:[c] ꝛ in/terrogauit que hec essent. Isq꞉ dixit illi frater tu⁹ venit ꝛ occidit illi pr tuus vi/tulum saginatū: qa saluū illū recepit: indignatus ē aūt ꝛ nolebat introire.[d] Pr ergo illi⁹ egressus cepit rogare[e] eū. At il le rñdens dixit pa/tri suo. Ecce tot an nis fuio tibi:[f] ꝛ mādatū tuū nūq̄ꝫ pteriui:[g] ꝛ nunq̄ꝫ dedisti mihi edum[h] vt cum amicis meis epula/rer: sed postq̄ꝫ filius tuus hic qui deuora uit substantiam suā cuꝫ meretricibus venit: occidisti illi vi/tulum saginatū. At ipse dixit illi. Fili tu semper mecum es:[i] ꝛ oīa mea sua sunt[k] Epulari autē ꝛ gaudere oportebat: qa frater tuus mortu/us erat ꝛ reuixit: pe rierat ꝛ inuētus est.

daicus: sicut ꝛ frequēter pars nomi/natur nomi ne totius.
h Et nunq̄ dedisti mihi heduꝫ) q꞉ toto tēpore le/gis mosayce nunq̄ tantū beneficiū da/tum fuit po/pulo iudai/co quātū da/tum est tem/pore euange/lij gentili po/pulo ad fidē cōuerso. iō omnia bene/ficia illius tē poris modi/ca sunt ꝛ q̄si nullius reputationis re/spectu benefi

siue sint iudei siue sint gentiles. vñ ꝛ filijs grā spiritussancti data fuit gētilibus cre dentib⁹ sicut ꝛ discipulis xp̄i in die pen/thecostes data fuerat vt habet Act.x.ca de Cornelio ꝛ alijs gētilib⁹ q erant cū eo.
d Et indignatus nolebat introire) q꞉ iudei ēt ad fidē ꝯuersi fuerāt admirati q gētiles quos ꝑus despexerant equarent eis in grā dei: vt hētur Act.x.c. vñ cū Pe/trus redijsset hierl̃m illi q erāt ꝯuersi ad fidē catholicā de iudaismo disceptabant aduersus illū: eo q cōicauerat cū illis vt habet Act.xj.ca. e Pater ergo illius egressus cepit rogare) q꞉ deus per apl̃os ꝛ per Paulū spāliter ońdit rōnabil̃r ꝛ per scripturas qđ erant gentiles nō ꝯtemnē/di sed gaudenter ad communionem fi/delium recipiendi.
f Ecce tot annis seruio tibi) sub lege

cioꝝ noue legis. h Fili tu semp mecuꝫ es) q꞉ semper aliqui de iudeis adheserunt deo per fidē. Et multi ex eis receperunt fi/dem catholicam qui sunt participes bene ficiorum noue legis. iō subdit.
k Et omnia mea tua sunt) Cetera pa/tent ex predictis. Si aūt referatur ista parabola ad iustum ꝛ peccatorem reuertentem: sic filius senior exñs in agro est hō a iuuentute in operibus virtuosis exercitatus. Iunior autem filius est peccator penitens: qui diu male vixit: ꝛ aliqñ dat sibi a deo maior grā ꝛ per consequens maiō gloria. quam illi qui bene vixit a iuuentute: sicut patet de sancto Bonifacio martyre nō pontifice: qui inuentus in stupro pe/nituit: ꝛ passus est sub dyocleciano: cui⁹ festū colit eccl̃ia romana sexto idus maij de quo iusti aliqñ admirant: que qdē ad

miratio potest dici quedam idignatio in q̄ntum talis non videtur dignus tanto bono: sed deus pater pacificat hanc indignationem: quando ostendit per eruditionem vel inspiratione quod hoc nō ꝓuenit ex parte peccatoris penitētis, sed ex infinita bonitate dei conferentis ꝺm sua vera iudicia facultatem humanam omnino transcendentia. Et ad hanc intentionem potest de facili littera applicari.

Expositio moralis.

Homo quidam habuit duos filios) homo ille christus est. eius autem filij sunt omnes christiani per eius baptismum regenerati: quorum tamen aliqui sunt iusti z aliqui peccatores. (Et dixit adolescentior) per quem significatur q̄libet peccator quia iuuenis est moribus (Pater da mihi portionem substantie) per hoc significatur ꝙ peccator recedit a dei patris lege: vt agat pro libito volūtis sue) Et diuisit illis substantiam) quia deus permittit quēlibet agere scd̄m arbitrij libertatem. (Adolescentior filius ꝑegre ꝓfectus est) per multiplicationem peccati elongans se a patria celesti. ideo subditur (Et ibi dissipauit substantiam suam) scz bona gratuita perdēdo z naturalia peiorando (z postq̄ꝫ consumasset omnia facta est fames valida in regione illa). Nam in regione peccati fit magnus defectus pabuli diuini. (Et cepit egere) Nam existens in peccato mortali fit egens omni bono spirituali. (Et adhesit vni ciuium regionis illius) idest dyabolo qui ciuis est in regione vmbre mortis. (Et misit illum in villam suā) idest in peccatorum societatem in qua dominatur sicut in ꝓpria villa) Ut pascerꝫ porcos) idest imūditie peccata (z cupiebat implere ventrem de cibo porcorū) qui est carnalitas (z nemo illi dabat) q: nullus vtens ratione concedit carnaliter viuere (In se autem reuersus) idest ad propriam conscientiā per rationis dictamen a qua recesserat sequendo sensualitatem dixit. (Quanti mercēnarij) idest deo seruientes (abundāt panibus) verbi diuini z eucharistie sacramenti. (Ego autem hic fame pereo) priuatus omni bono (Surgam) de luto culpe (z ibo ad patreꝫ) per conatuꝫ operandi bene (z dicam ei. Pꝫ peccaui) recognoscēdo culpam z petendo veniam (Cum aūtem adhuc longe esset) attritus z non perfecte contritus ad quod requirit gratia dei preueniens. ideo subditur (vidit illum pater ipsius) oculo clementie (z accurens cecidit super collum eius z osculatus est eum) in signum reconciliationis perfecte (z dixit ad seruos suos) idest ecclesie ministros quibus christus p̄cepit benigne recipere penitētes z confitentes) Cito ꝓferte stolam primā) administrando sibi ecclesie sacramenta vt sic prius spiritualiter adornetur (z adducite vituluꝫ saginatū) idest eucaristie sacramentū christum continens imolatum (Et epulemur) q: peccator vere penitens de peccatis ad mensam christi recipitur cum alijs christianis. Erat auteꝫ filius eius senior in agro) per queꝫ significatur christianus perseuerās in iusticia remisse tamen operādo: z talis aliquando miratur ꝙ deus magis respicit peccatorem conuersuꝫ: dando ei virtutem fortius operandi sicut dedit sancto Bonifacio martyri: z talis admiratio indignatio dici potest large loquendo: quia parabola q̄ est quedā similitudo nō semper currit oīmode. Pater auteꝫ amonet hanc admiratione seu indignationem quando deus per se vel per aliū ostendit iusto: qd̄ quicq̄d operat iuste fit: lꝫ hominibus aliquando videat aliter.

¶ Questio fratris Antonij Betontini Fili tu semp mecū es: z omnia mea tua sunt Luce. xv. capitu.

Sup quibꝰ verbis merito est dubitādū. ¶ Quomodo iustus frater receptiōi alterius fratris peccatoris inuideat. Hoc eteni mouit Damasuꝫ papam qui beato Hieronymo ait. Si aūt vt ais scꝫ de iusto z pctōre voluerimꝰ esse parabolā iusto nō poterit conuenire vt de salute alterius z fratris maxime contristet. Si. n. inuidia diaboli mors introiuit in orbeꝫ

terrarum: ⁊ imitanť eũ qui sunt ex parte eius: nunq̃ psone iusti tã inanis inuidia poterit coaptari vt foris steterit ⁊ clemẽtissimo patri rigidus obstiterit: solusq; liuore cruciat⁹ leticie dom⁹ interesse noluerit. Cui beatus Hieronym⁹ rñdet dicens. Uideam⁹ quõ sup sancto generaliter ⁊ peccatore parabola ista possit intelligi ⁊ de ceteris: quin iusto cueniat nõ ambigim⁹. Illud est in quo legentis scrupulus cõmouetur. Cum iustus saluti peccatoris inuideat: ⁊ intantũ iracundia repleať: vt nec fratris misericordia: nec pris precibus: nec totius dom⁹ iocunditate superetur. Ad qḋ breuiter respõdemus. omnẽ isti⁹ mundi' iniusticiam ad dei comparationem non esse iusticiã. Quomodo enim ex peccatis hierusalem: sodoma iustificatur: non quo ipsa fit iusta: sed quo maioribus delictis fiant minora delicta: ita ⁊ hominũ vniuersa iustitia nõ est deo collata iustitia. Deniq; Paulus qui dixerat quicquid ergo perfectũ hoc sapiam⁹: in alio loco confitetur ⁊ clamitat. O pfundũ diuitiarũ sapientie ⁊ scie dei: q̃ inscrutabilia sunt iudicia eius: ⁊ inuestigabiles vie eius. Et alibi ex parte cognoscimus: ⁊ ex parte pphetamus ⁊ nunc per speculũ videmus in enigmate. Et ad Romanos: Miser ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius. Ex quibus oibus edocemur dei solius perfectã esse iusticiã: qui solem suum oriri facit, super iustos ⁊ iniustos: dat pluuiam serotinã ⁊ matutinã merentibus pariter ⁊ non merentibus: qui de vicis angulis ⁊ plateis inuitat ad nuptias. Et deintus quosdã iam quasi securos expellit foras. Et ouẽ que ad exemplũ filij penitẽtis ipsa redire non poterat: vel nolebat: querit ⁊ inuenit: ⁊ inuentã suis humeris reportat: multũ enim errando laborauerat. Ut ãt doceamur in sanctos quoq; cadere posse inuidiã ⁊ soli deo puram clementiã derelinqui: filiorũ zebedei cõsideremus exemplũ, p quibus cum mater mota pietatis affectu nimis grandia postulasset reliqui decem indignati sunt.

¶ Dñica tertia in quadragesima epl'a Pauli ad ephesios v. cap.

[F]Ratres estote imitatores dei sicut filij charissimi[a]: ⁊ ambulate in dilectione[b]: sicut ⁊ christus dilexit nos[c]: ⁊ tradidit semetipsũ pro nobis[d] oblationem ⁊ hostiaz deo[e] in odorem suauitatis[f]. Fornicatio[g] autem ⁊ omnis immunditia[h]: aut aua

Expositio litteralis.

APostolus paulus in hac lectione huius epistole instruit ephesios in bonis moribus exẽplo: ⁊ pmo pponit exemplũ imitabile dicens.
a Estote imitatores dei sicut filij charissimi) quasi dicat aliter essetis filij degeneres ⁊ per cõs a deo reprobandi.
b Et ambulate) hic cõnter inducit ipsos ad imitandũ christũ qui est exẽplar verũ: ⁊ pmo in feruore charitatis. Scdo in decore sanctitatis ibi: fornicatio. Circa primũ dicit. b Ambulate in dilectione) pcedendo per bona opa ad augmentum charitatis. c Sicut ⁊ xpus dilexit nos) lz sicut nõ importat equalitatem sed quandã conformitatẽ.
d Et tradidit semetipsum p nobis) q̃si dicat: ita debemus in necessitate p salute fratrum animas ponere.
e Oblationẽ ⁊ hostiam deo) in cruce.
f In odorez suauitatis) fuit eni illa oblatio deo acceptissima q: pcessit ex maxima charitate. g Fornicatio) hic cõnter inducit ad imitandũ christi mundiciam. Scdo circa hoc remouet errorem ibi. Nemo vos seducat. Circa pmuz dicit. Fornicatio aũt) que est concubit⁹ soluti cum soluta.
h Et ois immunditia) vt per hoc icludãtur omnia ad vitiũ luxurie pertinentia

a Aut auaritia) idest imoderata cõcupiscentia pecunie: vnde dicit auarus: q̈si eris auidus. b Nec nominet in vobis) idest sic a talibus sitis elõgati ꝙ nõ possitis in aliquo notari.

ritia[a] nec nominetur in vobis[b] sicut decet sanctos[c]: aut turpitudo[d] aut stultiloquiũ[e]: aut scurilitas[f]: que ad rez nõ pertinet[g]: sz magis gratiarꝝ actio[h]. Hoc aũt scitote intelligẽtes[i]: q̄ ois fornicator aut imũdus aut auarus: qđ est idolorũ[k] seruit⁹ non hz hẽditatẽ i regno xp̄i ⁊ dei. Nẽo[l] vos sedu

c Sicut decet sanctos) idest christianos q dicuntur sancti q̈si sanguine tincti: q̄ christi sanguine redempti.
d Aut turpitudo) i dissoluto gestu.
e Aut stultiloquium) in turpi affatu
f Aut scurilitas).i.iocularitas.
g Que ad rẽ nõ pertinet).i. nihil valet: sz magis nocet. Si enim dicat verbũ iocosuz ꝓpter cãm aliquam recreationis honestã: nõ nocet sz magis valet ad recreationẽ spirituum: vnde ⁊.iiij.ethico.circa hoc ponit a philosopho quedã virtus que dicit Eutrapelia: qua aliquis scit ↄuertere dicta vel facta ad solatium honestum.
h Sed magis gratiarũ actio) dõ ⁊ hoibus de bñficijs acceptis. Consequẽter p̄dictoꝝ vicioꝝ ponit aplus cãm dicens.
i Hoc enim scitote intelligentes) ⁊ pz littera: hoc excepto scz.
k Aut auarus qđ est ydoloꝝ seruit⁹) nõ ꝓpri⁹ sed silitudinarie q̄ de cẽsu facit deũ suum ipsũ ceteris ꝓponendo.
l Nemo) hic ↄñter remouet errorem: dixerunt eni aliqui ꝙ ꝓuidentia dei non se extendat ad actus humanos: in quorum psona dicit iob.xxij.cap. Circa cardines celi pambulat nec nostra considerat ⁊ per consequẽs non punit facta hominum: nec remunerat: hunc errorez remouet dicens.

m Nemo seducat inanibus verbis) dicere enim ꝙ ꝓuidentia dei non se extendat ad actus humanos: est multũ inane q̄ sequeret ipsum multũ ignorare q̄ nos scimus qđ est inconueniens sicut arguit philosophus p̄mo de aia: ↄtra Empedoclem.

cat inanib⁹ verbis[m] ꝓpter hec enim[n] venit ira dei[o] in filios diffidẽtie[p] nolite ergo effici pticipes eorũ[q]. Eratis eni aliqñ tenebre[r] nũc ãt[s] lux in dño[t] vt filij lucis ambulate[u] fruct⁹ eniz lucis[x] est in omni bonitate[y] ⁊ iusticia[z] et veritate.[a]

Dñica tertia q̈dragesime. Euãgeliũ s̄z Lucam.xj. capitul.

n Propter hec eniz) q̄ aliqui credebant deũ facta hominũ non punire nec remunerare.
o Venit ira dei).i.ei⁹ vindicta.
p In filios diffidentie) idest sup illos qui diffidebant de diuina remũeratione vt dictuz est: ⁊ tales videntur fuisse illi qui perierunt in diluuio.
q Nolite ergo effici participes eoꝝ) in culpa ne sitis socij in pena.
r Eratis eni aliqñ tenebre) idest inuoluti ignorantia tempe gentilitatis. ⁊ dicit tenebre in abstracto: ad designandũ magnitudinem erroris: sicut de homine multum largo dicitur qđ est ipsa largitas. quasi dicat apostolus: nõ est mirum si tunc eratis inuoluti enormib⁹ pctis.
s Nunc aũt).i. post conuersionem vestram ad christum estis.
t Lux in dño) per claritatẽ gratie ⁊ noticie: ideo concludit.
v Ut filij lucis ambulate) ꝓcedendo de virtute in virtutem.
x Fructus eni lucis).i.eius opus.
y Est in omni bonitate) quo ad seipsum.
z Et iusticia) quo ad ꝓximum.
a Et veritate) quo ad deum: fideliter ei seruiẽdo.

¶Questio fratris Antonij Betontini super epistolaʒ beati Pauli ad ephesios Ambulate in dilectõne: sicut ꝛ xp̃us dilexit nos.

In quibus verbis queritur.

In illo tẽpore Erat iesus eijciens[a] demonium ꝛ illud erat mutum. Et cũ eiecisset demonium locutus est mutus ꝛ admirate sũt turbe

¶Quod vitiũ qd̃ ve pec catum huic dilectiõi magis resistere videat. Ad quod breuit respondetur scd̃m doctrinaʒ sancti Tho. sc̃da sc̃de. q. lxxiij. ar. iij. Et doctorem nostrũ durandũ parte tertia p̃mi lib. distin. j. q. vij. Quod peccata que cõmittunt in p̃ximum pensenda sunt scd̃um nocumenta que p̃ximo inferuntur. Quia ex hoc habent rationeʒ culpe. Tanto eni nocumentũ grauius ẽ q̃nto maius bonum ex eo demitur. Bonum aũt hominis triplex est. Anime. s. corporis. ꝛ exteriorum rerũ. Bonuʒ anime quod est maximũ nisi occasiõaliter ab aliquo tolli nõ potest: puta per malã persuasionẽ: que necessitatẽ non videtur inferre: sed alia duo bona possunt scilʒ corporis ex rerum exterioꝝ violẽter auferri ab aliquo. Sed q2 bonum corporis bono rerum exterioruʒ p̃eminet graniora peccata sunt: quibus infertur nocumentũ corpis q̃ȝ ea qbus infert nocumentũ exterioribꝰ rebus: vñ iter cetera pctã q̃ cõmittunt in p̃ximũ homicidiuʒ grauiꝰ ẽ p qd̃ vita p̃ximi tollit: q̃ actu existit. p̃nter ãt adulteriũ: q2 est cõtra debitũ ordinẽ generationis humane per quaʒ est introitus ad vitam. Consequẽter aũt sunt exteriora bona: inter que fama preeminet diuitijs eo q2 p̃pinquior est spiritualibus bonis. vnde p̃uerbi. xxij. capi. scribitur. Melius est nomen bonum q̃ȝ diuitie multe. Hec aũt fama per detractõnem p̃prie denigratur. Unde detractio scd̃m genus suum furto ꝛ alijs peccatis que erga res exteriores cõmittuntur grauior est. Quadere sexta qõne p̃ma capi. deteriores habetur. Deteriores sunt q doctorum vel bonorum (vt in capitul. Ex merito ponitur) vitam moresq3 corrumpũt his qui substantias alioruʒ predia q3 diripiunt. Ipsi enim ea que extra nos sunt: licet nostra sint auferunt nostri quoq3 detractores ꝛ nostrorum corruptores morum siue qui aduersus nos armãtur pro p̃ue nos ip̃os decipiunt. Et ideo iuste in fames sunt ꝛ merito ab ecclesia exteriores fiunt ꝛ in capitu. Summa dicitur. Summa iniquitas est fratres detrahere ꝛ accusare. vnde scriptum est: omnis qui detrahit fratri suo homicida est: ꝛ oĩs homicida non hʒ p̃tem in regno christi ꝛ dei.

Expositio litteralis.

a Erat iesus eijciens) Hic describitur confutatio emulorum de praua affectione facta christi peruerse deprauando. Et primo describitur eorum emulatio. Secundo eorum confutatio: ibi. Ipse autem vt vidit. Circa primũ sciendum q2 homines emulantes ꝛ pharisei adducunt hominem mutum demonium habentem. dicitur autem demonium mutum non formaliter sed effectiue tm̃. Ad cuius intellectum considerandũ q2 natura corporalis obedit spirituali ad motum localem: voces autem significatiue formantur per motũ lingue ꝛ labiorum ꝛ aliorum instrumentoruʒ naturalium: ꝛ ideo quia demon p̃ voluntate sua potest ista localiter mouere: potest per linguam hominis diuersa formare verba. Et sic arepticij aliquãdo loquunt ydioma eis ignotum sicut purus laicus latinum: ꝛ hoc est manifestũ signum q2 sic loquens sit demoniacus: quia talis locutio non potest procedere nisi ab aliquo intellectu: ꝛ ideo cum non procedat ab intellectu hominis tale ydioma ignorantis: sequitur q2 procedat ab intellectu angeli vel demonis lin

gnam sic mouentis: et sicut demon potest mouere linguam ad loquendú ydioma incognitum ita potest impedire linguam ne moueatur ad loquendum ydioma cognitum et sic reddit hominem mutum).

Et admirate sunt turbe) q2 admiratio cósurgit ex inspectione rei insolite ꝙ fuit in proposito

Quidam autem ex eis dixerunt. In beelzebub principe demoniorum [a] eijcit demonia. Et alij tentantes signum de celo querebant ab eo. Ipse autem vt vidit [b] cogitatiões eorum dixit eis. Omne regnum in seipsuz [c] diuisuz desolabitur

a Quidaz autem ex eis dicebant in beelzebub principe demoniorum) Circa quod sciendú ꝙ odium et inuidia faciunt interpretari facta in deteriorem partez et peruerti iudicia: pharisei autem odiebant christuz quia arguebat eorum vitia: vt patet per euangelij decursum: et ideo miraculis a christo factis virtute diuina dupliciter detrahebant. vno modo illa esse acta arte magica et eodem modo eiectionem demonum factam per christum dicebant fieri virtute cuiusdam superioris demonis cui interiores obediebant ad nutuz de corporibus exeundo: sicut enim in angelis sunt ordines quoniam alij sunt aliis superioribus: sic in demonibus cuz in eis remanserint naturalia integra secúdum Dionysium. Dicebant enim pharisei ꝙ christus habebat aliquem demonem superiorem quem vocabant beelzebub sibi familiarem et priuatum et sic demones inferiores de corporibus obsessis eijciebat per illum. Sed istud rationabiliter reprobatur a christo in hac lectione euangelia. hec etiam omnia patent Matthei. ix. et. xij. capitu. Alio modo detrahebant miraculis christi reputando illa parua eo ꝙ erant circa inferiora cómuniter: vt puta circa sanitates corporum et huiusmodi: et ideo querebant ab eo signa fieri circa corpora celestia: sicut tempore Josue sol stetit immobilis ad spacium vnius diei: vt habetur Josue. x. capitu. Et tempore ezechie retrocessit sol decem gradibus vt habet Isai. xxxviij. Et hoc notatur cú dicitur (Et alij tentantes.)

b Ipse autem vt vidit). Hic consequéter describitur confutatio malignantiú predictorum et primo illorum qui opera christi demoni attribuebát et diuiditur i duas: quia primo confutátur vbo christi eorum malitiam arguétis: secundo mulieres deuote virtutem christi confitentis: ibi. Factum est autem. Sententiam autem prime partis hec est (Quidá) scz pharisei audientes turbas scilicet cófitentes ipsum esse christum ppter euidétiam facti. Dixerunt (hic non eicit demones nisi in beelzebub principe demoniorum) quia factum mirabile negare non poterant: ideo modum faciendi calumniabant dicentes ipsum per aliqué demonem superiorem sibi familiarem et priuatum eijcere demones inferiores de corporibus obsessoruz sicut supra dictum est. (Ipse autem vt vidit cogitationes eorum dixit eis). Hic ponitur calúnie confutatio et ostendit ꝙ miracula que faciebat non poterant attribui spiritui maligno. Et diuiditur in duas: q2 primo ostendit ppositum per rationé: secundo istorum calúniantiú excecationem: ibi. Cum autem immundus. Primú ostendit quatuor rationibus. Prima ratio talis est: quia si per demonem aliquem eyciebat alios sequit ꝙ diuisio erat inter eos et sic non posset stare diu potestas diaboli: et ex hoc sequitur aduétus rei per qué potestas demonis erat auferéda: et hoc est ꝙ dicitur.

c Omne regnum in se ipsum etc) patet littera. Scda ratio ponitur ibi: si autem ego in beelzebub eijcio demonia: quia non solum christus eijciebat demones: sed etiam discipuli christi in nomine ei9: et non solúmodo discipuli: sed etiá aliq iudei q nó erát xpi discipuli scóm ꝙ dicit

Marci.ix.capitu. Uidimus quendaz in nomine tuo eijcientẽ demonia qui nõ ſequitur nos. Nõ poterant aũt iudei dicere ꝙ apli facerent miracula virtute magica cum eſſent ſimplices ⁊ illitterati. Et ſi diceref de apoſtolis ꝙ xp̃s docuit eos artem magicaz: tñ non poterat dici de eis q nõ erant ei⁹ diſcipuli. Cũ ergo eijcerẽt demones in noie xp̃i vt dictũ eſt: nec poterat hoc attribui ſpiritui maligno vt viſuz eſt: ſimiliter nec per ↄñs eiectio demonum facta ꝑ xp̃m ⁊ hoc eſt ꝙ dicitur.

⁊ domus ſupra domum cadet. Si autẽ ⁊ ſathanas in ſeipm diuiſus ẽ quomodo ſtabit regnuz ipſius quia dicitis in beelzebub eijcẽ me demonia? Si autẽ ego i beelzebub eijcio demonia filij veſtri[a] in quo eijciũt? Jõ ipſi iudices veſtri erũt[b]. Porro ſi i digito dei eijcio demonia[c] ꝓfecto ꝑuenit in vos regnum dei[d]. Cuz fortis armatus cuſtodit atriũ ſuũ in pace ſũt omnia que poſſidet. Si autem fortior illo ſuperueniẽs vicerit euz[e]: vniuerſa arma eius[f] aufert in quibus cõfidebat: ⁊ ſpolia eius diſtribuet. Qui nõ eſt mecuz[g]:

a ſi aũt in beelzebub eijcio demonia filij vr̃i). i. apli qui erant de ſemine iudeorũ vel alij iudei qui nõ ſequebanf xp̃m (in quo eijciunt) quaſi dicat. Cum nõ poſſitis hec attribuere niſi virtuti diuine per ↄñs nec eiectio fcã ꝑ me vt pz ex dictis.

b Ideo ipſi iudices vr̃i erunt) de aplis pz ꝙ erunt iudices. i. aſſeſſores chriſti in iudicio: vt habetur Matthei. xix. capi. Cum venerit filius homis in ſede maieſtatis ſue ſedebitis ⁊ vos ſup ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus iſrl̃. Si aũt accipif ꝓ iudeis nõ ſequentibus chriſtuz qui tamen eijciebant demones in noie eius ſic dicũtur iudices alioꝝ nõ credentiũ qr ex facto coꝝ: alij oſtendentur condẽnabiles: qr nõ crediderunt in chriſtum cui⁹ deitas declarata fuit ꝑ miracula in virtute eius facta.

c Porro ſi in digito dei eijcio dmonia) ſicut ↄcluſum eſt ex p̃dictis.

d Profecto ꝑuenit in vos regnũ dei) ideſt xp̃us cuius regnuz erat a deo ꝓmiſſum. Iſai. ix. Et regni eius nõ erit finis: ⁊ iſtud regnum expectabant iudei: tñ in hoc erant decepti qr credebant iſtud regnum tẽpale: quẽ errorẽ excludit xp̃s dicens Johãnis. xviij. cap. Regnũ meuz non eſt de hoc mundo). Hic ponif tertia ratio oſtendẽs chriſtum nõ virtute demonis eijcere demonia cum dicitur (Cum fortis armatus). i. diabolus) cuſtodit atriuz ſuum). i. hominẽ peccatorez in quo habitat vt in domo (In pace ſunt oĩa) qr nõ eſt poteſtas maior ſup terrã vt ſcribif Job. xlj. cap. Non eſt ptãs ſup terrã que ei comparef. Atriũ aũt eius eſt hõ obſeſſus in quo habitat ſicut in domo.

e Sicut aũt fortior illo ſupueniẽs vicerit eũ vniuerſa arma ei⁹ aufert in qbus ↄfidebat ⁊ ſpolia eius diſtribuet.

f Uniuerſa arma eius). ſ. diaboli ſunt peccatores qui a xp̃o diripiunf qñ de poteſtate demonis per ipſum eripiunf. Ex quo concludif ꝙ ipſe ſit vere chriſtus: qr in aduentu chriſti poteſtas demonis erat diminuenda ⁊ arcenda. Quartam rationem ponit ibi.

g Qui nõ ẽ mecũ) ⁊ talis eſt voluntas eius qui obedit alicui ⁊ eſt ↄformis voluntati illi⁹ cui obedit ſaltem in facto: ⁊ ideo ſi chriſtus in virtute demonis faceret miracula: ſequeref ꝙ chriſtus ⁊ demon eſſent concordes in factis. Hoc autem patet falſum: qr facta chriſti ⁊ doctrina erant ad retrahendũ homines a peccatis. Facta autem demonis ſunt ad diſtrahendum homines per peccatum. Ex quo ſequitur ꝙ chriſtus homo non operabaf in virtute demonis ⁊ hoc eſt ꝙ dicit (Qui non eſt mecũ). ſ. per ↄcordiã in facto ⁊ voluntate.

aduerſum me eſt [a]: ⁊ qui non colligit mecum [b] diſpergit [c]. Cũ in mundus [d] ſpirit⁹ exierit ab homie ambulat ꝑ loca aridia [e] et inaquoſa querẽs requiẽ ⁊ nõ inueniens [f] dicit: Reuertar i domũ meã [g] vnde exiui. Et cũ venerit inuenit eaȝ vacãtẽ [h] ſcopis mũdatã ⁊ ornatam: ⁊ tũc vadit ⁊ aſſumit [i] ſecuȝ ſeptẽ alios ſpiritus nequiores ſe ⁊ igreſſi habitant ibi. Et fiunt nouiſſima hominis illi⁹ peiora prioribus. Factum eſt autem [k] cuȝ hec diceret extollẽs voceȝ [l] quedã mulier [m] de turba dixit illi. Beat⁹ venter qui te portauit [n].

a Aduerſuȝ me eſt) ⁊ huiuſmõi eſt diabolus vt patet ex dictis.

b Et qui non colligit mecũ) .ſ. fideles ad vnitatem fidei reducendo.

c Diſpergit) hic eſt diabolus qui diuerſas ſectas ⁊ hereſes ⁊ ſciſmata quantum põt introducit.

d Cum aũt immũdus) hic ponit̃ eorum exceca tio ⁊ poſſeſſio a diabolo ad cuius euidentiam ſciendu ȝ qȯ poteſtas diaboli fuit eiecta quodam modo a populo iudaico per legis dationem que excludebat cultũ demonum ⁊ inducebat ad colendũ vnum deum verum ⁊ ſic eiectus tranſijt ad poſſidendum plenius gentiles ſine lege ⁊ ꝓphetarum oraculis viuentes: ⁊ ideo eos tenebat in idolatria ſubiectos. ſed adueniente chriſti ꝑdicatione ⁊ apoſtoloꝝ iudei ꝓ maiori parte fuerunt increduli: gentiles aũt deuote fidem chriſti ⁊ aplorum acceperunt: ⁊ ſic diabolus eiectus ab eis ꝑ fidẽ chriſti reuerſus eſt ad poſſidendum populum iudaicũ errore excecatum: ⁊ ſic facta ſunt nouiſſima huius populi iudayci peiora ꝓribus q̶ ſtatus populi peior eſt modo q̃ fuerit a ꝓncipio añ legẽ datã: hoc ẽ ergo ꝙ dicit) Cũ aũt imundus ſpiritus exierit ab hoie) ideſt a populo iudaico viuente ſub lege nature quia eiectus eſt per ſuſceptionem legis moſaice.

e Ambulat per loca arida ⁊c) ideſt in ipſis perpetuam manſionem.

f Et non inueniens) q̶ ꝓdicantib⁹ apoſtolis inde eiectus fuit.

g Dicit. Reuertar in domũ meam) .i. iudaicum populum.

h Et veniens inuenit eam vacantem) ideſt fide ⁊ bonis operibus vacuã (ſcopis mundatam) q̶ populus iudaicus habebat quandã exteriorẽ munditiam ⁊ ornatuȝ ꝓpter legis apparẽtiam.

i Tunc vadit ⁊ aſſumit ⁊c) per hoc ꝙ dicit ſeptẽ alios intelligit vniuerſitatem vitiorum hoc eſt dictuȝ ꝙ ante legẽ dataȝ fuerunt peccatis irretiti ⁊ a diabolo poſſeſſi ſed poſt aduetum chriſti in peccato ſuo obſtinati ſũt peiores facti: quia ex ingratitudine peccata eoꝝ ſunt quaſi duplicata ⁊ hoc loquendo quaſi de vno homine dicit per ſimilitudinẽ vt intelligat̃ de toto populo iudaico.

k Factum eſt autem) Hic ponitur cõfutatio predictoꝝ verbo mulieris virtutem chriſti confitentis cũ dicit̃) Factũ eſt autem cum hec diceret) ſcȝ chriſtus reſpondens blaſphemijs iudeorum.

l Extollens voceȝ) ideſt ex corde ⁊ cõſtanter alte ꝓferens laudem chriſti ꝯtra vituperiuȝ iudeorum.

m Quedam mulier) iſta a ſanctis doctoribus dicitur fuiſſe ſancta marcella famula beate Marte ſororis Lazari.

n Beatus venter qui te portauit) matrem beatificat ⁊ laudat ex filio ⁊ non econuerſo: q̶ ab illo ꝓuenit gratia ⁊ gloria ꝓncipaliter ratione deitatis: ⁊ inſtrumentaliter ratione humanitatis: q̶ humanitas chriſti eſt organum coniunctũ ipſius deitatis.

a At ille dixit) cõmendando fidem & constantiam mulieris & aliorum consimilium.

b Quinimo beati qui audiunt). Istud quinimo nõ dicit aduersatiue sed comitatiue: quasi dicat non solum illa que me portauit beata est: sed etiam qui audiunt verbũ dei corde credẽtes & opere adimplentes: vnde dicit beatus Aug. libro de virginitate: q beata Maria felicius concepit deũ mente per fidẽ q̃ corpore per carnis assumptionem.

& vbera que suxisti. At ille dixit. Quinimo Beati qui audiunt verbũ dei [a] & custodiunt illud.

Expositio moralis.

Et erat iesus eijciens demoniũ & illud erat mutũ) scilicet effectiue tm̃. eo q obsessum ab eo fecerat mutũ. Hoc aũt fit spũaliter qñ gratiam habens pdicandi vel ecclesiã officiandi cessat ab istis instigante diabolo quasi mutus: sed cum gratia dei visitatur: eijcitur demon & os eius ad predicandũ & ad laudandũ deũ aperitur. Per illos aũt qui dicebãt in beelzebub &c. significant maledicti qui pervertunt aliorum bona. (Et alij tentantes signum de celo querebant) per istos significantur doctores & studentes nimis curiose scrutantes diuina ppter q oppri muntur a gloria (Omne regnũ) per qd significat omnis cõgregatio carens cõcordia in qua sunt duo sathane: quorum q libet nititur partẽ suam augmentare vt sic possit alteri pualere. (Cum fortis armatus) hoc litteraliter exponitur de diabolo. Moraliter potest exponi de pctõre obstinato qui defendit pctm̃ suum cõtra reprehẽdentẽ sicut Saul contra Samuelem pmi Regum. xix. ca. Sed aliqñ talis dei adiutorio vincitur qr aufert arma sua) rõnes quibus defendit peccata (Et spolia distribuit) quando eius act[9] & mẽbra ad bonum conuertit (Cum immundus spũs exierit ab homine). i. peccati carnalis appetit[9]. qui exit per virtutem penitẽtie (ambulat per loca arida) idest per corda humana mollicie carentia: in qbus fornicationis spiritus requiem nõ inuenit. Et tunc ad pristinũ locum redit: quãdo penitens patit recidiuũ (Et tunc fiũt ei[9] nouissima peiora priorib[9]) qr ppter ingratitudinẽ doni penitẽtie pcedẽtis aggrauatur peccatũ (Extollens vocem quedã mulier) per quam significat quelibet persona beate virgini deuota (At ille dixit quinimo &c) per que significauit christus beatam virginẽ se concepisse felicius per fidem & deuotõnem spiritualiter q̃ corpaliter. & hoc dicit Aug. in libro de virginitate.

Feria scda post tertiam dñicam quadragesime. Euãgeliũ scdm Lucã. iiij. capitulo.

Questio fratris Antonij Betontini In beelzebub pncipe demoniorum eijcit demonia Luce. xj. cap.

In quibus verbis queritur.

Utrum detractio generale viciũ appelletur Alex. nr̃ antiquus in scdo suo volumine ait. q licet ipsa inuidie filia sit tñ est ita piculosa q ea fere totũ gen[9] humanũ piclitat. Uñ glosa sup illud pverb. xxiiij. ca. Cum detractorib[9] ne cõmiscearis taliter inquit. Hoc specialiter vicio piclitatur fere totũ genus humanũ: & hoc idõ dicit: tñ qr pauci per viã salutis ambulãt tñ qr pauci vel nulli sunt qui nõ aliqñ ex animi leuitate aliqd dicãt: vñ in aliquo vel leuiter fama alteri[9] minorat. Iccirco Hieronymus ait. Raro inuenies q aliquis ita irreprehẽsibilẽ velit exhibere vitam suã vt nõ libenter reprehẽdat alienã. Unde & iudei q̃uis legẽ se obfuare ostẽderent: q̃uis stupẽda & sup naturã miracula xpi viderent: tñ sibi detrahẽdo dicebãt. In beelzebub pncipe demoniorum &c.

Expositio litteralis.

Hic euangelista adducit rõnem pharisorum contra xpm a minori ad mai[9] dicens: sicut fecisti miracula in caphar

In illo tpe dixerunt phari/sei ad iesum. Quāta audiui mus facta in capharnaum: fac ⁊ hic i patria tua. Ait autem. amen dico vobis qr nemo propheta acceptus est in patria sua. In veritate dico vobis. Multe vidue erant in diebus Helie i isrl: qn̄ clausum est celū[a] annis tribus: ⁊ mēsib[9] sex: cū facta esset fames magna i omni terra

naum ⁊ non tm̄ ibi: sed alibi: fac ⁊ h̄ in patria tua: ⁊ adducunt similitudinem in hoc ca. Medice cura teipsum: sicut enim medicus verus citius ⁊ libentius seipsum curat ⁊ alios ad se ptinentes q̄ extrane//os: ita dice//bant ei. Si tu faceres vera miracula citi[9] faceres ea inter propinquos tuos ⁊ in ciuitate tua quam inter extrane//os: sed ipse consequēter respōdit. Qr non dimittebat inter eos facere mira/cula ex impotentia vel falsitate aliqua sʒ ex eorum malitia: ⁊ ad hoc inducit sacre scripture exempla cum subditur (In veritate dico vobis) a Multe vidue erāt in diebus Helie in israel qn̄ clausum est celum) ofonibus helie vt habet tertij re//gum. xvij. ca. vbi ista historia diffuse tra/ctatur. ¶ Additio. ¶ Que hic p de/claratione maiori ponitur qm̄ Achab filius amei fecerat malum in conspectu do/mini super omnes reges qui fuerant añ eam. Ideo deus duxit in terram illaʒ ste/rilitatem ⁊ hoc Helias tesbites nuncia//uit. Dixit Helias tesbites ad achab. viuit dn̄s deus israel in cuius conspectu sto: si erit ānis his ros ⁊ pluuia nisi iuxta oris mei v̄ba. ⁊ fcm̄ est verbum dn̄i ad euʒ di/cens. s. ad Heliam. Recede hinc ⁊ vade contra orientem abscondere in torrente carith qui est ɔtra iordaneʒ ⁊ ibi de tor/rente bibes: coruisq; precepi vt pascant te ibi. Abijt ergo ⁊ fecit iuxta v̄bū domini Cūq; abijsset sedit in torrente carith: q ē contra iordanem. Corui quoq; deferebāt ei panem ⁊ carnes mane similiter panē ⁊ carnes vespere ⁊ bibebat de torrēte. post dies autem aliquot siccatus est torrēs. n̄ enim pluerat super terram. Factus est ergo sermo domini ad Heliam dicens. Surge ⁊ vade in sareptam sidoniorum: ⁊ manebis ibi precepi enim mulieri vi//due vt pascat te. Surrexit ⁊ abijt in sare/ptam sidoniorum. Cum venisset ad por//tam Ciuitatis apparuit ei mulier vidua colligens ligna: ⁊ vocauit eam dixitq; ei Da mihi paululū aque in vase vt bibā Cumq; illa pgeret vt afferret: clama/uit post tergū dicens. Affer mihi ob/secro ⁊ buccellaʒ panis in manu tua que respon//dit. Viuit dominus deus tuus: qr non habeo panem nisi quantum pugillus ca/pere potest farine in hidria ⁊ paululū olei in lechito En colligo duo ligna vt ingre/diar ⁊ faciam illud mihi ⁊ filio meo vt comedamus ⁊ moriamur. Ad quā He/lias ait. Noli timere: sed vade ⁊ fac sicut dixisti. Uerumtamen mihi primum fac de ipa farinula subcineritiū panē paruu/lum: ⁊ affer ad me. tibi autem ⁊ filio tuo facies postea. Hoc autem dicit domi//nus deus israel. Hidria farine non defici/et: nec lechitus olei minuetur vsq; in di/em in qua dominus daturus est pluuiaʒ super faciem terre. que abijt ⁊ fecit iuxta verbum Helie. Et comedit ipse ⁊ illa ⁊ domus eius. Et ex illa die hidria farine non defecit: ⁊ lechitus olei non est immi/nutus iuxta verbum domini quod locu/tus fuerat in manu Helie. Factum est au/tem post verba hec: egrotauit filius mulie/ris matrisfamilias: ⁊ erat languor for//tissimus: ita vt non remaneret in eo hali/tus. dixit ergo ad Heliam quid mihi ⁊ ti/bi vir dei: ingressus es ad me vt rememo/rarentur iniquitates mee ⁊ interficeres filium meum. Et ait ad eam Helias: da mihi filium tuum. Tulitq; euʒ de sinu ei[9] ⁊ portauit in cenaculum vbi ipse mane//bat: ⁊ posuit super lectum suum clama//uit ad dominū ⁊ dixit. Domine deus me[9]

etiam me viduam apud quam ego vtcunq; sustentor afflixisti vt interficeres filium eius: ⁊ expandit se atq; mensus est sup puerum tribus vicibus ⁊ clamauit ad dominum ⁊ ait: domine Deus meus reuertatur obsecro aīa pueri huius in viscera eius: ⁊ exaudiuit dominus vocē helie: ⁊ reuersa est anima pueri intra eū ⁊ reuixit. Tulitq; Helias puerum ⁊ deposuit eū de cenaculo in inferiorem domū ⁊ tradidit matri sue. ⁊ ait illi. En viuit filius tuus. Dixitq; mulier ad Heliam. Nunc in isto cognoui quoniam vir dei es tu ⁊ verbū domini in ore tuo verum est.

⁊ ad nullā illaꝝ missus helias[a] nisi in sareptam Sidonie ad mulierē viduā. ⁊ mlˀti leprosi erāt i isrˡ[b] sub Heliseo ꝓpheta ⁊ nēo coꝝ mūdatˀ ē nisi Naamā sirus[c]

Expositio litteralis.

a Et ad nullam illarum missus est Helias) q: non erāt ita deuote sicut illa mulier gentilis sareptana. Et q: Helias persecutionem patiebať in terra Jsrael que debuisset sibi esse grata. b Et multi leprosi erant in israel: ⁊ nemo illoꝝ mundatus est) ꝓpter eorum ingratitudinem erga deum: q: regnum israel declinauerat ad idolatriam colendo vitulos aureos quos fecerat Hieroboā. c Nisi Naamā sirus) cuius historia ponit. iiij. regum v. ca. Additio Et hic pro declaratiōe textus Euangelij apponitur que talis est Naaman princeps militie regis sirie erat vir magnus apud dominum suū ⁊ honoratus per illum enim dedit dominus salutem sirie. Erat aūt vir fortis: ⁊ diues sȝ leprosus porro de siria egressi fuerant latrūculi: ⁊ captiuā duxerant de terra isrˡ puellam paruulam: que erat in obsequio vxoris. Naamā: que ait ad dominaȝ suā vtinam fuisset dominus meus ad ꝓphetam qui est in Samaria: profecto curasset eum a lepra quam habet. Jngressus ē itaq; Naamā ad dominum suum ⁊ nunciauit ei dicēs. Sic ⁊ sic locuta est puella de terra israel. Dixitq; rex sirie. Uade ⁊ mittam litteras ad regem israel: qui cuȝ profectus esset ⁊ tulisset secum decem talenta argenti ⁊ sex milia aureos ⁊ deceȝ mutatoria vestium detulit litteras ad regem israel in hec verba. Cum acceperis epistolā hāc scito ꝙ miserim ad te naamā seruum meum vt cures eum a lepra sua. Cū legisset Rex israel litteras scidit vestimenta ⁊ ait. Nūquid deus ego sum vt occidere possim ⁊ viuificare quia iste misit ad me vt curem hominem a lepra sua. Aiaduertite ⁊ videte quot occasiones querat aduersum me. Quod cum audisset Heliseus vir dei scidisse videlicet regem israel vestimenta sua: misit ad eum dicens. Quare scidisti vestimenta tua. Ueniat ad me ⁊ sciat esse prophetam in israel. Uenit ergo Naamā cum equis ⁊ curribus suis ⁊ stetit ad hostium domus Helisei: misitq; ad euȝ Heliseus nuncium dicens. Uade ⁊ lauare septies in iordane ⁊ recipiet sanitateȝ caro tua atq; mundaberis. Jratus Naamā recedebat dicens. Putabam ꝙ egrederetur ad me ⁊ stans inuocaret nomen domini dei sui ⁊ tangeret manu sua locum lepre ⁊ curaret me. Nunquid non meliores sunt abana ⁊ pharfar fluuij damasci omnibꝰ aquis israel vt lauer in eis ⁊ mūder: Cum ergo vertisset se ⁊ abiret indignans accesserunt ad eum serui sui: ⁊ loquuti sunt ei. Pr ⁊ si rē grādē dixisset tibi propheta certe facere debueras: quanto magis q: nunc dixit tibi lauare ⁊ mundaberis. Descendit ⁊ lauit septies in iordane iuxta sermonem viri dei: ⁊ restituta est caro eius sicut caro pueri paruuli ⁊ mundatus est. Reuersusq; ad viruȝ dei cum vniuerso comitatu suo: venit ⁊ stetit coram eo ⁊ ait. Uere scio ꝙ non sit alius deus in vniuersa terra nisi tantum in israel. Obsecro itaq; vt accipias benedictionem a seruo tuo. At ille respondit. viuit dominus ante quem sto: q: non accipiam. Cūq; vim faceret penitus non acquieuit. Dixitq; Naamā vt vis. Sed ob-

ſecro concede mihi ſeruo tuo vt tollam onus duorum burdonum de terra. Non enim faciet vltra ſeruus tuus holocauſtū aut victimā dijs alienis niſi domino: hoc autem ſolum eſt de quo depreceris dominum pro ſeruo tuo quando ingredietur dominus meus templū Remmō vt adoret ⁊ illo innitente ſuper manum meā: ſi adorauero im templo Remmon: adorante eo in eodem loco: vt ignoſcat mihi dominus ſeruo tuo pro hac re. Qui dixit ei: vade ī pace. Abijt ergo ab eo electo tpe.

Et repleti ſūt oēs in ſynagoga ira: [a] hec audiētes. ⁊ ſurrexerūt ⁊ eiecerūt eū extra ciuitatē: [b] ⁊ duxerūt illum vſq; ad ſupercilium montis: ſuper quē ciuitas eoꝝ erat edificata: vt ꝓcipitarent eum. Ipſe autem tranſiens per mediū illoꝝ ibat. [c]

Et repleti ſunt omnes in ſynagoga ira ⁊c.) Per iſtos ſignificantur illi qui predicatores veritatis perſequuntur eo quod dicunt eis diſplicentia (Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat) non percutiens illos aut impellēs nec aliquo modo ſe vindicans: in hoc docens predicatores euāgelij: vt non querant vindictam de iniurijs factis ſibi.

Expoſitio litteralis.

Ubi deſcribitur bonitas eius ante curationem cum dicitur: per illum enim dedit deus ſalutem ſirie: ⁊ poſt curationem fuit adhuc melior ⁊ valde gratus deo ⁊ Heliſeo vt habetur ibidem.

a Et repleti ſunt omnes in ſynagoga ira) quia preponebat eis gentiles quos abhominabantur ſicut canes.

b Et eiecerunt illū extra ciuitatē) tāq̃ dignum morte vt illum interficerent vt patet in littera.

c Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat) virtute diuinitatis: qua poterat ſe ſic ſeruare illeſum quando volebat. Dicit autem Beda: quod cum dominus de manibus eorum lapſus de vertice montis deſcenderet: ⁊ ſub rupe latere vellet: ſubito ad tactum dominice veſtis ſaxum illud ſubterfugit: ⁊ inſtar cere ſolutum quendam ſinum effecit ideſt concauitatem in quo dominicum corpus reciperetur: in quo loco omnia liniamenta ⁊ ruge veſtis ⁊ veſtigia pedum in rupe apparent adhuc ſicut teſtantur qui viderunt.

Expoſitio moralis.

Queſtio fratris Antonij Betontini. Ipſe autem tranſiens per medium illorū ibat. Luce quarto capitulo.

In q̃bus v̄bis querit. Utrū nō reſiſtere detractoribus ſit mortale peccatū. Ad q̄d irrefragabilis doctor Alex. de ales ait ꝙ ſi q̄s detractoribus nō reſiſteret cū deberet: hoc eſt: aut rōne officij: aut rōne imminentis periculi: aut rōne timoris humani: propter que cōtra dei precepta facere non licet: mortal'r deum offenderet ſi faceret. Un̄ apoca. xxj. ca. ſcribit. Timidis erit pars iu ſtagno ardenti igne ⁊ ſulphure. Ueꝝ ſi quis hoc ex rōnabili cā pageret: minime mortal'r peccaret: q2 teſte Hieronymo. Fruſtra niti ⁊ nihil aliud q̃ꝫ odium querere: extreme dementie eſt ⁊ xxiiij. q. iij. c. Nō in perpetuum: ſcribit. Et ſunt v̄ba rabani de preſſuris eccliaſticis: general'r inq̄t. Multi ſacerdotū culpā zelo dei perſeq ſe ꝓfitent: ſed dum indiſcrete hoc agit: ſacrilegij facinus incurrunt: ⁊ dum precipites quaſi ad emēdandū ruūt: ipſi quoq; multo magis deterius cadūt. Idcirco dn̄s audiens ciues ſuos Nazareth ex inuidia habitatorib' fcā in capharnaum detrahentes atq; dicentes. Quāta audiuimus fcā in capharnaum: fac ⁊ hic in patria tua: ſuiſq; iuſtis reſponſiōibus nō modo eſſe conuictos ſed ira turbatos: ⁊ ad ſui necem eſſe diſpoſitos: donare volens nobis exemplum fugiendi detractores atq; maleficos trāſiēs p mediū illo-

rum ibat.i.abscondit se.in quo sm̄ Crisostonum: ⁊ que sunt humanitatis ⁊ que sunt diuinitatis ostendit. Stare enim in medio insidiantium: ⁊ non apprehendi diuinitatis eminentiam ostendebat. Abscondi vero dispensationis apparebat ministerium.

Feria.iij.post tertiã dominicaz.xl. Euãgelium sm̄ Matth.xviij.cap.

In illo tp̄e. Respiciēs iesus in discipulos suos dixit Simoni petro. Si peccauerit [a] in te frater tuus: vade ⁊ corripe eū inter te ⁊ ip̄m solum. [b] Si te audierit lucratus eris fratrem tuum. [c] Si autem te nō audierit [d]

Expositio litteralis.

a Si peccauerit) hic conseq̄nter ostendit ꝙ debemus esse benefici proximo ex parte anime i affectu. ⁊ hoc dupliciter. Primo defectus eorum charitatiue corrigendo ⁊ secundo offensam misericorditer remittendo.ibi.iterū dico vobis. Ad primi euidentiam notandū ꝙ duplex est correptio: vna que est ad peccantis punitionem propter conseruationem iustitie: ⁊ ista non ordinatur semp ad correctionem delinquentis. quia aliquando sibi infligitur pena mortis: ⁊ iō principaliter est ad conseruationem iustitie ⁊ ad terrorem aliorum: ⁊ talis correptio non pertinet ad singulares personas sed ad iudicem ad quē pertinet conseruare iustitiam inter homines. ⁊ propter hoc talis correptio est actus iustitie. alia est correptio que ordinat̄ ad fratris peccãtis emendationem: ⁊ hec est actus charitatis ⁊ pertinet ad omnes: quia dicitur in ecclesiastico vnicuiq; mandauit deus de proximo: ⁊ ideo sicut quilibet tenetur proximum ex charitate diligere: ita tenetur defectus eius charitatiue ad emendationem eius corrigere: si tamen probabiliter credat ꝙ ex sua correctione debeat se emendare: ⁊ de tali correctione loquitur hic saluator: nō de prima que est act' iustitie. Tangit autem debitum modum huius correctionis dicens.

a Si peccauerit in te frater tuus) ⁊ intelligitur istud in te dupliciter: vel quia te solū lesit: vel q: te solo sciente peccauit. Si eni alios lederet vel corã aliis peccaret: tūc nō haberet locū illō qō subditur.

b Uade ⁊ corripe eum inter te ⁊ ipsum solum) quia peccata publica sunt in publico arguēda: secundū quod dicitur primo ad thimotheum.v.cap. Peccantem coram omnibus argue: vt ceteri timorem habeant: sed qn̄ sunt secreta tunc hab; locu; correctō fraterna q̄ ē actus charitatis: que debet fieri primo in secreto cuius ratio est: sicut enim medicus corporalis si debito modo procedat: nititur inducere sanitatem cum minori dispendio corporis vt sine membri abscisione: ⁊ si non possit tunc abscindit membrum minus nobile vt conseruetur magis nobile vel totum corpus: sic ille qui fratrem peccantem occulte corripit charitatiue debet tentare si possit fratrē emendare absq; detrimento sue fame: quia fama computatur inter maiora bona hominis citra virtutes: ⁊ ideo corrigēs fratrem debet quantum potest conseruare ei' famam. Alia causa est quia amissa fama vel lesa efficitur homo inuerecūdus: ⁊ per consequens minus a peccato retrahitur ꝙ̃ prius. Est ergo debitus processus in correctione charitatiua vt homo corrigat fratrem suum inter se ⁊ ipsum solum vt sic possit eum saluare cum omnimoda integritate sue fame: ⁊ hoc est quod sequitur.

c Si te audierit lucratus eris fratrem tuum) eum scilicet cum integritate fame ad salutem reducendo.

d Si autem te non audierit) quia eni fama minus bonum sit ꝙ̃ bona vita. si nō possit seruari bona vita fratris sine detrimento sue fame tunc procedendum est ad salutem bone vite cum aliquali lesiōe sue fame

adhibe tecuz adhuc vnum vel duos vt i ore duorum vel tri/um testium stet om/ne verbum. Quod si non audierit[a] eos dic ecclesie[b]. Si aūt eccl'iaz nō audierit[c] sit tibi sicut ethnic⁹ ⁊ publicanus[d]. Amē[e] dico vobis[f]: quecū que ligaueritis sup terram erunt ligata ⁊ in celo: ⁊ quecun/que solueritis super terram erunt soluta ⁊ in celo. Iteruz di co vobis[g]: quia si duo ex vobis cōsen serint[h] super terram de omni re quamcū que petierint fiet il/lis[i] a patre meo qui in celis est. vbi enim sunt duo vel tres cōgregati[k] in nomi/ne meo: ibi sum in medio eorum[l]. Tūc accedens ad eum pe trus[m] dixit. Do/mine quotiens pec/cauerit i me frat me

sue fame: ⁊ ideo adducendus est vnus alius vel duo ad scienduz scilicet fratris delictum: ⁊ vt coram eis arguatur: ⁊ si se nō correxerit. tunc simpliciter contem nenda est eius fama vt conseruetur bo/na vita. vel saltem ordo iusticie ad ter rorem alio/rum: ⁊ hoc est quod seq tur. a Nō si eos nō au dierit) se cor rigendo. b Dic ecclesie) idest prelato per denūcia/tionem pu/blicaz: ⁊ tūc sunt testes in ducendi ad facti probati onem qui ꝑ/us fuerant in ducti ad sis secretam cor rectionem. c Si autez ecclesiam non audierit) preceptum pre lati continendo. d Sit tibi sicut et/hnicus ⁊ publicanus) idest separetur ab alijs fidelibus per excommunicationez ⁊ censuram ecclesiasticam: ⁊ ꝙ talia pos sint prelati ecclesie inferre subditur. e Amen) idest fideliter. f Dico vo/bis quecunqꝫ ligaueritis) quia deus ta/lem punitionem approbat: si iudicium ecclesie non errat. Considerandum ta men circa predicta ꝙ si peccatum occul tum fratris fuerit in preiudicium con/munitatis: vt si aliquis tractaret secre/te cum aliquibus ciuibus qualiter ciui/tas esset hostibus tradenda: vt si aliquis hereticus in secreto corrumperet fide/les: tunc secreta correctio vel admoni/tio non esset expectanda: sed statim esset prelato denunciandum. qui posset tali periculo precauere. Et idem iudicium de consimilibus casibus est habendum. g Iterum dico vobis) Hic consequen ter ostendit ꝙ non solum debēmus fra/trem corripere sed etiam offensam no/bis illatam remittere. Et diuiditur in du as partes: quia primo facit ꝙ dictum est: secundo ostendit quotiens sit offen sa fratris re mittēda. ibi. tunc acce/dens: dicit igitur primo h Si duo ex vobis cō senserint) in animo. s. offensam si/bi inuicez re mittendo. i De omni re quamcun que petie/rit fiet illis) quia oratio non est acce pta coram deo si tene/at odium cō tra fratrem in animo: ꝓ pter qd sub/ditur. k Ubi enim sunt duo vel tres congregati. i. charitate vniti. l In medio eorum sum) acquiescendo bone voluntati ⁊ petitioni eorumdez: dum ta men illa oratio habeat conditiones con uenientes que ad hoc requiruntur. s. ꝙ aliquis oret pro se pie ⁊ perseuetanter: his enim concurrentibus semper oratō exauditur. Et si aliquando differtur. ta/men tempore competenti impletur sicut habetur. cap. vij. Aduertendum tamen ꝙ licet offensa sit semper remittenda. nō tamen iniuria. Si enim ex remissione iniurie ⁊ pene debite sequeretur proni/tas in eo cui remittitur ad facilius pec/candū non: esset bonū ei remittere. simi liter si ex tali remissione esset scandalum aliorum ⁊ omissio iusticie ⁊ in consimi/libus casibus. m Tunc accedens ad eum Petrus) Hic ostenditur quotiens sit fratri remittendū. Circa quod ad uertendum ꝙ sicut frequenter dictum

eſt Petrus tanꝙ principalis aliquando loquebatur pro ſe ⁊ pro alijs: ⁊ ideo audito a ſaluatore ꝙ offenſa fratris peccãtis eſſet remittenda: interrogauit quotiens eſſet remittẽda fratri: ⁊ hoc petijt

us dimittam ei vſqȝ ſepties? Dixit illi ieſus[a]. Nõ dico tibi vſqȝ ſepties ſed vſqȝ ſeptuagies ſepties.

ſi ſufficeret ad ſalutem dimittere ſepties.
a Dixit illi ieſus) ꝙ ſi ſufficeret dimittere ſepties ſȝ vſqȝ ſeptuagies ſepties et ponit hic nũerus determiat' ꝓ indetermiato: ac ſi diceret. totiés quotiens: vt dicit Auguſtinus.

¶ Expoſitio moralis.

SI autem peccauerit in te frater tuus) ideſt te ſciente. vñ Aug. Quid eſt in te peccauit. niſi tu ſcis qꝛ peccauit. (vade ⁊ corripe eũ inter te ⁊ ipſum ſolũ) Hiero. Corripiendus enim eſt ſeorſum frater: ne ſi ſemel verecundiam amiſerit permaneat in peccato (Si te audierit lucratus eris fratrem tuum) per ſalutem enim alterius nobis quoque acquiritur ſalus (ſi autem non audierit adhibe tecum vnum vel duos) glo. vt ſi dixerit nõ eſſe peccatum probent illud eſſe peccatum) Quod ſi non audierit eos dic eccleſie Criſoſto. ideſt his qui eccleſie preſident (Si autem eccleſiam non audierit ſit tibi ſicut ethnicus ⁊ publicanus) Augu. ideſt gentilis ⁊ paganus in numero fratrum non computandus). Amen dico vobis quecunque ligaueritis ⁊c.) Auguſt. de verbis domini in monte. Cepeſti habere fratrem tuum tanquã ethnicum ⁊ publicanum. liga illum in terra ſed vt iuſte liges eum vide: nam iniuſta vincula diſrũpit iuſtitia) Item dico vobis quia ſi duo ex vobis conſenſerint) ſubintelligendum eſt ſi petierit pie perſeueranter ⁊ pro ſe) Domine quotiens peccabit in me frater meus) ſubditur (vſque ſeptuagies ſepties) ideſt quadrigentis nonaginta vicibus: vel vt dicit Augu. Omnino quotienſcũqȝ peccauerit ignoſcas. ¶ Queſtio fratris Antonij Betontini. Qui eccleſiam non audierit ſit tibi ſicut ethnicus ⁊ publicanus; Matth. xviij. capitulo. Sup qb' verbis queritur. ¶ Utrum ſine peccato vn' homo poſſit indicare et cõdemnare Aliũ hoiem

¶ Feria. iiij. poſt tertiam dominicam quadrageſime Euãgelium ſecundum. Mattheum. xv. ca.

Ad qđ breuiter rñdetur ſcđm Aſtexanũ i ſumma ſua libro primo titulo. xxxviij. ꝙ vnus homo indicet alium hominem tripliciter poteſt intelligi. Uno modo extenſo vocabulo indicãdi ad arguere: ⁊ corripere: ⁊ monere: ⁊ hoc circunſtantijs obſeruatis fieri poteſt ſine peccato. Nam arguere proprie ſuperiorum eſt reſpectu inferiorum. Unde apoſtolus ad Thimo. iiij. capitulo. Argue: obſecra: increpa: Sed modum reprehenſionis in ſecundo capitulo explicat dicens. Hec loquere et exhortare: ⁊ argue cum omni imperio. Uerum corripere eſt reſpectu parium. idcirco i euangelio hodierno dicitur. Si peccauerit in te frater tuus vade ⁊ corripere eum inter te ⁊ ipſum ſolum. Monere vero eſt inferiorum reſpectu ſuperiorum: vnde Bernardus ad Eugenium. Moneo te non arguo Alio quidem modo vnum hominem alium indicare intelligi poteſt temerarie ꝙ vniuerſaliter inter dicitur: vt ij. q. j. ca. Primo ſuper omnia ſcribitur Primo ſuper omnia diligenter inquirite vt cum iuſticia ⁊ charitate diffiniatis neminem condemnetis ante verum et iuſtũ iudiciũ: nullũ iudicetis ſuſpitionis arbitrio ſed primũ pbate ⁊ poſtea charitatiuã proferte ſniam: ⁊ ꝙ vobis non vultis fieri: alteri facere nolite. Et ſi ſuſpitionibus qs temptaꝛ. cum propheta pſal. cxviij. clamare dȝ ad dñm dicens Amputa obprobrium meũ ꝙ ſuſpicatus ſum: qꝛ Paulus prima ad chorin. iiij. c. dicit: Nolite ante tempus iudicare. i. ante vniuerſale iudiciũ ꝙ filio dei proprie reſeruaꝛ. Ultimo vnũ homiem aliũ

iudicare intelligi potest secundum ordinem ecclesie que dupliciter hominem iudicat. iudicio .s. discretionis qd in manifestis ⁊ certis cuicunqꝫ cōceditur eo modo quo superius dictum est. Et iudicio correptionis quod prelatis solum cōpetere dinoscit. Quod glo. super illo ṽbo pauli prime ad. Corint. v.c. Qui frater noiatur ⁊c. tangit dicēs Hoc inquit apostolus dicendo noluit hominem ab homine iudicari ex argumento suspitionis vel extra ordinario vsurpatoqꝫ iudicio: sed potius secundum legem dei ⁊ ordinem ecclesie. Cui inobediens mortaliter peccat secundū verba Matth. xviij. cap. Si ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus ⁊ publicanus. Quia talis scd̄m doctorē nostꝝ Lāduphū excōicat᷑ ē ⁊ excōicatio nō ē īfligēda scd̄ꝫ Ric. ⁊ doctorē subtilem nisi pro peccato mortali ⁊ multū enormi: qꝛ igiꝰ omne iudicium rectuꝫ vel rcē factū scd̄m h̄ dicta bonū est preter iudiciū temerariū: patꝫ quia sic vnusquisqꝫ ordie posito aliū iudicare valꝫ ꝑterq̄ iudicio temerario qd̄ ex inuidia ꝓcedit sicut ipsa detractio.

In illo tempe accesserūt ad iesuꝫ scribe ⁊ pharisei dicentes. Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus suas cum panem manducant. Ipse autem[a] respondens ait illis. Quare ⁊ vos transgredimini mandatū dei[b]

Expositio litteralis.

HIc exponitur vera promulgatio legis euangelice a Mattheo ad gentiles. reprobando iudeorum expositionē falsam legis: ⁊ diuiditur in tres quia primo arguit iudeos de eo quod dictum ē. secundo de apparenti sanctitate: ibi hypocrite. tertio de vana superstitione: ibi. Audite ⁊ intelligite. Prima in duas qꝛ primo ponitur iudeorum maligna interrogatio ad christi deprehensionem. Secundo ponitur eius responsio vera ad eorum confutationem. ibi. Ipse autem respondens. Ad euidentiam prime partis aduertendum ꝙ a tempore moysi de voluntate dei constituti sunt septuaginta senes etate ⁊ moribus maturi ⁊ sciētia prediti ad regimen ipsius populi: ⁊ moyses erat super eos: Ita ꝙ in vniuerso erant septuaginta vnus vt habetur numeri .xj. capi. Et ex illo tempore statutuꝫ est ꝙ tot essent ad regimen populi ordinati: ⁊ isti dicebantur iudices ordinarij. qꝛ per impositionem manus instituebantur vt habetur in glosis hebraicis in multis locis ⁊ isti residebant in hierusalem: ⁊ ad eos fiebat recursus de ciuitatibus in ambiguis ⁊ difficilibus: ⁊ eoꝝ determinatio habebatur pro lege firma quam non licebat transgredi: vt habetur Deutero. xxviij. capitulo. Isti etiam statuebant aliqua que pertinebant ad regimen populi. ⁊ in statutis eorum erant aliqua que cadebant sub precepto tanquam necessitatis: ⁊ aliqua sub monitione tanquam cuiusdam decentie ⁊ honestatis. De talibus autem erat istud statutum quod hic tangitur videlicet ꝙ accedentes ad mensam prius lauarent manus suas. Uerumtamen pharisei ⁊ scribe intellectum huius mandati volebant trahere ad quandam falsitatem videlicet ꝙ per hoc acquireretur quedam mundicia spiritualis: mouebantur autem ad hoc quia in lege alique immunditie per corporales ablutiones dicebantur emundari: ⁊ quia discipuli christi aliqua que non erant necessaria: sed magis cuiusdam superstitionis. inquantum intellectus sic trahebatur non obseruabant: Christum in discipulis suis arguebant tanquam contemptorem doctrine seniorum: vt sic redderent eum populo odiosum.

a Ipse autem) Hic ponitur christi responsio vera: ad ipsorum confutationem dicens. b Quare ⁊ vos transgredimini mandatum dei).

non respondet dicendo ꝙ lotio manuum que faciebat ad honestatem esset mala: vel ꝙ apostoli ipsam imittendo bene facerent vt facit ad honestatem: licet bene facerent omitendo propter superstitiones: sed quasi clauum clauo retundendo dicit eos deficere quia faciebant transgredi mandatum dei propter mandatum hominum: quod probat dicens.

Propter traditionē vestram? Nam deus dixit[a]. Honora patrē tuum[b] et matrem tuam: et qui maledixerit patri vel matri morte moriatur. Uos autem dicitis[c]. Quicunque dixerit patri vel matri munus quodcunque est ex me[d] tibi proderit[e]: et non honorificabit patrem[f] suum aut matrem suam: et irritum fecistis[g] mandatum dei[h] propter traditionem vestrā.

a Nam deus dixit) Exodi.xx.capitu.
b Honora patrem tuum) Honor iste non solummodo intelligitur reuerentia sed et administratio necessariorum. Hanc autem excludebant per suam doctirnam falsam: quia sacerdotes qui erant cupidi vt bona que essent administranda parētibus cōuerterent in lucra eorū. dicebāt ꝙ melius ēet illa deo offerre: Tum quia ē pro principalis et spūalis: Tūm quia licet per talē oblationē parentes sustinerent detrimentum corporale. consequebantur tamen bonum spirituale: inquantum illud quod erat in eorum necessitatem cōuertendum deo offerebatur: et ex hoc sequebatur ꝙ preceptum de honore parentum: inquantum intelligitur in hoc administratio necessariorum: euacuabatur per talem expositionem falsam: et hoc est quod dicit saluator.
c Uos autem dicitis) falso scilicet exponendo mandatum dei.
d Quicunque dixerit patri vel matri munus quodcunque ex me est (deo consecratum scilicet et oblatum
e Tibi proderit) magis supple q̄ expenderes in necessitates tuas. et est constructio defectiua: et est sensus) quicunque dixerit et c.) idest licite et bene potest dicere quod dictum est: et impleuit preceptum diuinum: et est dignus vita eterna: quod est falsum: quia scd̄m veritatē est trangressor precepti: et hoc est quod subditur. f Et non honorificabit patrem et c.) Illud quod erat sibi debitum subtrahendo. g Et irritum fecestis vos sacerdotes et pharisei.

h Mandatum dei et c̄) Ad maiorem intellectum considerandum. ꝙ pater per se tenetur prouidere filijs quia est causa eorum q̄ntum ad esse: et ideo debet eis nutrimētum et documentum. Filius autem tenetur prouidere parentibus de necessariis per accidens scilicet si indigeāt et ipse sit potēs. Et ideo si pater iam in necessitatē incurrerit: bona de quibus filius potest sibi administrare iam sunt sibi debita: de alieno autem nullus potest deo sacrificium facere: et ideo talia deo offerre non est licitum: quia hoc est transgredi preceptum de honore parentum: secus autē esset: si filius bona sua deo vouisset vel consecrasset antequā parentes essent in necessitate positi: quia tunc non esset licitū de eis prouidere parentibus: quia si esset deo votum factum de aliquo immolatitio: non posset immutari. Si autē de aliquo nō immolatitio. nō poterat mutari nisi per redemptionem. Ex dictis patet falsitas illius opinionis que dicit: ꝙ filius post professionē factam in religione tenetur exire claustrum propter necessitatē parentū etiā cōtra voluntatē sui superioris: quia per talem professionem est deo iam consecratus: et ideo propter necessitatem parentum nō debet cōtra votū tale facere. Hoc etiam patet alia rōne: quia filius cū venerit ad etatē adultam sicut potest inuitis parentibus licite matrimoniū cōtrahere: vel ad sacerdotiū promoueri: ita etiam religionem ingredi cessante tunc necessitate parentum: sed per sacerdotium excusatur de hoc

quod non tenetur subuenire patri per vsum armorum si ab hostibus inuadatur: quia iam non est sibi licitum pugnare corporaliter: similiter per matrimonium excusatur: quod non tenetur manere cum patre: quia est obligat' vxori: ergo multo fortius p professionē factam in religione excusatur a subueniendo parentibus nisi secundum modum conuenientem sue regule: ⁊ per consequens non debet propter hoc contra votum obedientie facere: immo esset inobediens hoc faciendo. Per hoc patet solutio cuiusdam rationis: que solet ad oppositum induci que talis est. Votum factum de his que sunt supererogationis non preiudicat illis que sunt de necessitate precepti: cum preceptum implere sit necessitatis: vouere autem talia nō: sed votū religionis est de his que sūt supererogationis. subuenire autem parentibus in necessitate est de necessitate precepti: ergo per votum religionis per professionem solemnizatum non absoluitur aliquis quin teneatur administrare parentibus: sicut ante: ergo per consequens tenetur exire claustrum propter necessitatem parentum: etiam contra voluntatem superiorum Dicendum ꝙ per professionem non absoluitur a precepto: bene tamē absoluitur aliquo modo implendi preceptum: quia preceptum de honore parentum est affirmatiuum: ⁊ ideo non obligat ad semper sed pro loco ⁊ tēpore ⁊ alijs debitis circunstantijs que aliquando variantur secundum conditionem ipsius implentis preceptum: quia aliquis modus subueniendi patri efficitur inconueniens ⁊ illicitus ipsi filio per assumptionem alicuius status liciti: immo etiam perfecti: sicut subuenire patri per defensionem armorum efficitur illicitum per sacerdotij statum: tenetur tamē ei subuenire alijs modis suo statui conuenientibus. ita eodem modo post votum obedientie subuenire patri contra voluntatem superioris efficitur illicitum ipsi religioso: tenetur tamen ei subuenire modis conuenientibus professioni sue.

Hypocrite[a] bn̄ prophetauit d̄ vob ysaias dicēs. Populus hic labijs me honorat: cor autē eorū longe est a me. Sine causa[b] autem colunt me[c] docentes doctrinas et mandata hominum[d].

a Hypocrite) Hic redarguit saluator iudeos de falsa sanctitatis simulatione: quia ad hoc ꝙ essent in reuerentia populi ostendebāt sanctitatem in verbis: ⁊ in exteriori conuersatione: cum tamen corrupti essent in intētione: sicut fuerat prophetatum per Isaiam. xxix. capitulo licet sub alijs verbis ponatur ꝙ̄ hic: sententia tamen est eadē: sequitur.

b Sine causa idest frustra.

c Colunt me) Sicut enim medicina dicitur sine causa vel frustra propinari: que non confert sanitatem: sic cultus diuinus qui non ducit ad veram felicitatem sequitur. d Docentes doctrinas ⁊ mandata hominum) quia propter suam auaritiam docebant trasgredi mandata dei propter traditionem suam: vt visum est in falsa expositione precepti de honore parentum: ⁊ hoc etiam faciebant propter suam superbiam: vt propter doctrine auctoritatem populus deferret eis maiorem reuerentiam.

Audite ⁊ intelligite) Hic saluator arguit iudeos de vana superstitione: ⁊ diuiditur in duas partes: quia primo facit qd̄ dictum est in generali. Secundo magis explicat intentionem suam in particulari: ibi. respondens autem petrus.

Prima in duas quia primo in generali ponit suum documentum: secundo ex hoc subiungit phariseorum scandalum ibi tunc accedentes. Circa primum aduertendum ꝙ sicut dictum est lotio manuum ante commestionem vel cibariorum appositionem faciebat ad quandam honestatem: ⁊ munditiam corporalem: ⁊ in hoc erat bonum: sed si omitteretur temere ꝙ ex hoc incurre

retur immunditia spiritualis: hoc est falsum ꝛ superstitiosum: quia immunditia spiritualis prouenit ab interiori delectatione ꝛ consensu mentis: non ab ipsis rebus corporalibus: ꝛ hoc est quod dicit hic.

Et conuocatis ad se turbis[a] dixit eis. Audite[b] ꝛ itelligite[c] Non qđ itrat in os[d] coinquinat hoīez[e]: sꝫ qđ procedit ex ore[f] hoc coinquinat hominē[g]. Tūc accedentes discipuli eius[h] dixerūt ei. Scis quia pharisei audito hoc ṽbo scādalizati sūt? At ille respondens ait. Ois plātatio[i] quaz non plantauit pater me[9] celestis eradicabit[k] Sinite hos[l] ceci sūt[m] ꝛ duces cecorum[n]. Cecus autē si ceco ducatū prestet ambo in foueaz cadūt. Respōdens autem Petr[9][o] dixit ei. Ediscere nobis[p] parabolā istā[q]. At ille dixit[r]. Adhuc ꝛ vos sine itellectu estis? Nō itelligitis: qr omne

a Et conuocatis ad se turbis) reuocādo eos a falsa doctrina eorum (dixit eis.)
b Audite) aure corporis.
c Et intelligite) aure mentis.
d Non qđ intrat in os) idest cibus corporalis.
e Coinquinat hominez) spiritualiter scilicet nisi inquantum per delectationem male afficitur ad cibum.
f Sed quod procedit ex ore) idest verba que sunt malitie interioris significatiua.
g Hoc coinquinat hominem) Considerandum ꝙ christus hic non dicit contra legem. licet enim aliqui cibi in lege reputarentur immundi: vt caro porcina ꝛ huiusmodi. hoc tamen non erat secundum eorum doctrinaz: quia omnis creatura dei bona est: prime ad Thimo. iiij. capitulo. Unde Genesis. j. Uidit deus cuncta que fecerat: ꝛ erant valde bona. Dicitur autē porcus immundus ꝛ agn[9] mundus: vt dicit Augustinus contra faustum: quia per animalia immunda secundum legem significātur quedam vicia que sunt euitanda. ꝛ ideo quia lex euangelica que spiritualis est inchoata fuit per xp̄m. ideo ꝛ illa obseruatio figuralis ciborum non erat amplius obseruanda.
h Tunc accedentes discipuli eius). Hic ex doctrina christi ponitur pha-riseorum scandalizatio: quia per doctrinam christi videbant eorum simulationes ꝛ doctrinam reprobatam: ꝛ non poterant resistere per rationem vel per scripturam: ideo ex inuidia mouebantur contra christum ad mouendum seditionem. Et quia veritas vite iustitie ꝛ doctrine non est omittenda ꝑpter scandalum aliorū: qꝛ tale scandalum ꝓcedit ex malicia ipsius scandalizati vnde dicit beatus Gregorius. Si đ veritate scādalum oritur: rectius oriri permittitur: quaz quod veritas relinquatur. ideo sequitur.
i Omnis plantatio) idest doctrina ab homine inuenta que non est legi ipsius dei consona.
k Eradicabitur) quia non habet firmum fundamentum ꝛ radicem.
l Sinite illos) idest doctrinam eorum euitate.
m Ceci sunt). i. carentes vero intellectu legis.
n Et duces cecorum) quia alios excecant suo errore; ꝛ ducunt eos ad precipicium.
o Respondens autem Petrus) Hic aperitur predicte doctrine christi intellectus magis in speciali: quia petrus pro se ꝛ ꝑ aliis q̄siuit itellectū dicēs. p Ediscere nobis). i. expone. q Parabolam istā). i. sñiam occultā. r At ille dixit Adhuc ꝛ vos sine itellectu estis) quasi dicat. tādiu audistis doctrinā meā: quod statim deberetis intelligere ea que dicta sunt. vnde sequitur. s Non intelligitis: quia omne ꝛc.) istud est veruz

per sinedochē q2 aliqua pars de omni cibo qđ intrat in os. a In secessum emittit) quia in omni cibo quantumcū q3 puro est aliquid impuritatis ⁊ a natura expellitur tanquam superfluum: ⁊ aliquid retinetur tanquaȝ ad nutritionem necessarium: ⁊ neutrum istoruȝ coinquinat hominē spiritualiter loquendo. b Que autez procedūt de ore) vt vba. c De corde exeunt) quia sunt conceptus mentis significatiua. d Et ea coinquināt hominez) quando sunt male cogitationis significatiua: ⁊ h est quod sequitur. e De corde enim exeunt cogitationes male) ⁊ per consequens. f Homicidia).i. cōsilia ⁊ colloquia ad ppetrandū huiusmodi vicia q̄ hic tangūtur ⁊ consimilia. g Hec coinquinant hominem spiritualiter. h Non lotis aūt manibus ⁊c.) immunditia spūali

quod intrat in os in ventrem vadit ⁊ in secessuȝ emittitur[a]. Que autem procedunt de ore[b]. de corde exeunt[c] ⁊ ea coinquinant hominem[d] De corde eni exeūt cogitatiōes male[e]:

Expositio moralis.

Tunc accesserūt ad eū ⁊c.) p scribas ⁊ phariseos multum solicitos de mundītia exteriori ⁊ modicū de interiori significant hypocrite false arguentes frequenter alios de modicis: cū tn̄ sint infecti grauibus peccatis ppter qđ eis dicitur supra Matth. vij. ca. Quomodo dicis fratri tuo: frater sine vt deijciā festucaȝ de oculo tuo ⁊ ecce trabs ē in oculo tuo). Quare ⁊ vos transgredimini mandatuȝ dei) Simile fit hodie in multis locis in quibus maior solicitudo habetur circa custodiā mandatoꝝ hoīum q̄ circa custodiā diuinoꝝ pceptoꝝ: quia grauius satis punit trāsgrediēs mandatum principis vel prelati qđ tn̄ frequenter nō est malū nisi q2 phibitū: q̄ transgrediens dei mandatū qđ de se semp est illicitum (populus hic labijs me honorat) hoc potest dici de doctoribus ⁊ predicatoribus qui docent bene ⁊ viuunt male Cetera sunt ita moralia qđ nō indigent alia moralitate ¶ Questio fratris antonij betontini. Quare discipuli tui trāsgrediunt traditiones seniorum. Matth. xv. capitulo. ¶ In quibus verbis oritur questio Utrum pro leui causa mali que apparet in operatione alicuius possit fieri malum iudicium sine peccato mortali: Ad quod breuiter respondetur secundum doctrinam domini Alexan. de ales in suo secundo volumie ⁊ etiā scdm qđ habet ex vltima glo. sup capi. Si qs de gradu. extra de purgatione canonica. Quod pro leui causa sine magno ⁊ letali crimine nemo iudicare temerarie potest. Leuis enim causa mali est vt predicta glo dicit quando sunt plura signa boni ⁊ pauca mali. Sicut cum mulier vel iuuenis quidā dei verbum attente ⁊ deuote frequentant. Item cum homo peccator licet sceleribus oliȝ fuerit multis inuolutus predicationeȝ frequentat ⁊ eā audit attente atq3 deuote. Ceterū cum homo clare fame viteq3 bone ⁊ conuersationis honeste in loco satis honesto ⁊ tempore non incongruo cum muliere deuota turpi: et egrota quandoq3 versatur. In his vtiq3 malum iudicare falsum ⁊ temerarium iudicium est. Idcirco in registro gregorii ait. Graue est satis ⁊ indecens vt in re dubia certa dicatur sententia. ⁊ Bernardus super Canticis sermone duodecimo dicit. Si is qui de claustro est conuersatur in populo interdum minus discrete: minusue circumspecte se se agere deprehenderit: verbi gratia: in verbo: in cibo: in somno: in risu: in

homicidia[f] adulteria fornicationes: furta: falsa testimonia: blasphemie. hec sunt que coinquinant hominem[g]. Nō lotis autē manibus[h] mādu̇care n̄ coiquinat hominē.

ira: in iudicio: non ad iudicandum confestim prosiliat sed meminerit scriptum Melior est iniquitas viri ꝙ bene faciēs mulier. Nam tu quidem in tua custodia vigilans bene facis. sed qui iuuat multos et melius facit ꝛ virilius. quod si implere nō sufficit absq̧ aliqua iniquitate. idest absq̧ quadā inequalitate vite ꝛ conuersationis sue: memēto qꝛ charitas operit multitudinē peccatorū. hec ille. Naz qui tales iudicāt similes simile esse noscuntur: que granatum pomum comedere cupit: sed qꝛ corticem sentit amarum illud citissime proicit. Proinde. Isidorus in sinonimis ait. Nullum iudices suspitionis arbitrio ante proba: ꝛ sic iudica: non enim qui accusatur sed qui conuincitur reus est. Sic vtiq̧ iudicauit phariseꝰ vt Luc. vij. capi. scribitur ipsum dominum qui se tangi a magdalena permisit: sic etiam iudicatus est dominus: quando cum muliere Samaritana loquebatur. vt. iiij. ca. sui libri Joannes ait sic insup euz scribe ꝛ pharisei iudicauerunt: quia discipuli sui manus non lauabant cum panem manducabant dicentes. Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorū non enim lauabant manus ꝛc.

Feria quīta post tertiā dñicā quadragesime Euāgeliū secū dum Lucā. iiij. ca.

In illo tēpore Surgēs iesus d̄ synagoga[a] itroiuit i domuz simōis[b]. Socrus āt simonis tenebat magnis febribꝰ[c]. Et rogauerūt illū p̄ro ea. Et stans sup̄ illā imp̄auit febri: ꝛ dimisit illaz. Et cōtinuo surgēs ministrabat illis. Cū sol autē occidisset[d]: oēs q̄ habebāt īfirmos varijs lāguoribꝰ ducebāt illos ad iesū. At ille singulꝭ manꝰ īponēs

Expositio litteralis

Hic ponit scōm miraculum per xp̄m. operatū: ꝛ diuidit in duas partes In principalem ꝛ i incidentalem. Secūda ibi. Cū aūt sol occidisset. Circa primum sciendum ꝙ synagoga erat locus vbi cōueniebant legisperiti ꝛ cōmunis populus ad audiendum doctrinam legis maxime diebus sabbatorum in quibus diuinis erat vacandum. Ideo tali loco ꝛ tempore fuerat ꝛ docebat eos christus quia erant conuenientia doctrine eius. Sciendum secundo: ꝙ cum christus doceret in sinagoga iudeos erat ibi homo in spiritu immundo: hoc est obsessus a demone ꝛ exclamauit dolens de christi doctrina que erat animarum salus ꝛ medicina quem obsessum liberauit in sinagoga: ꝛ post liberationez ipsius obsessi liberauit socruz simonis febricitātez: quod fuit secundum miraculum. ꝛ hoc est quod dicit. a Surgens iesus de sinagoga) scilicet post predicationem ꝛ eius confirmationem per expulsionem demonis. b introiuit in domum simonis) vt ibi acciperet refectionem post laborem. c Socrus autem simonis tenebatur magnis febribus) licet enim virtute nature febris possit curari: non tamen in instanti: christus autem sanauit eam hic subito ꝛ ita perfecte ꝙ illa mulier ministrabat eis. Ex quo ostenditur ista curatio miraculosa ad discipulorum confirmationem. d Cum sol autem occidisset) hic ponitur pars incidentalis. Occasione enim huius sanationis illi qui habebant infirmos varijs languoribus adduxerunt eos ad christum querentes remedium. ꝛ hoc est quod dicitur.

d Cum sol autem occidisset) Dicit autem Theophilus expositor: quod ita tarde adduxerunt eos ad christum quia illa dies erat dies sabbati ꝛ credebāt curationes non esse licitas durante die sabbati que finiebatur in vespere illius diei.

curabat eos[a]. Exibāt aūt demonia[b] a mltis clamātia ⁊ dicētia: q: tu es filius dī: ⁊ icrepans nō sinebat ea loq̄ q: sciebāt ip̄m esse xp̄z. Facta autē die egressus ibat i desertū locū[d] ⁊ turbe regrebāt eū ⁊ venerunt vsq; ad ip̄z ⁊ detinebāt illū ne discederet ab eis. Quibus ille ait. Q: ⁊ aliis ciuitatibus oportet me euāgelizare regnū dei: quia ad hoc missus sum. Et erat predicās in sinagogis galilee.

a Curabat eos).i. omnes qui fuerunt ibi adducti erāt multi (vel curabat eos) idest plures de adductis quorum fides ⁊ deuotio curationem merebantur.
b Exibant autem demonia .i. omnia vel plura eodem modo exponendo (a multis clamantia ⁊ dicentia quia tu es filius dī) quia christus ad salutem hominuz erat missus: per prophetias eniz de christo dictas que determinauerant tempus locum ⁊ modum veniendi ipsius christi secūdū qd plenius declaratum est in questione de aduentu messie completas in eo ⁊ per alias circunstantias iudei sciebant ipsum esse christum in lege promissum vt patet hic per textum euangelicum: ⁊ etiaz Marc. primo: vbi p̄cepit xp̄s demoni dicens. Obmutesce. verūtn̄ nesciebant ipsum esse deum: nec per temptationē xp̄i in deserto diabolus potuit scire de christo vtrum esset dei filius per naturā habens eandē naturā numero cum patre: licet ad hūc finē tripliciter eū tēptauerit vt dictum fuit plenius Matth. iiij. capi. Si enim cognouissent demones ip̄m esse deum nunq̄ induxissent iudeos ad ipsum crusifigendū scd̄m qd dicit p̄me Corinti. ij. ca. Si cognouissent: nunq̄ glorie dn̄m crucifixissent. Aliqui aūt doctores dicūt q̄ nō solū nō cognouerūt demones ip̄m esse deū vt dictū est: sed nec etiaz cognouerūt certitudinaliter ip̄m esse christum in lege promissū sz tm̄ hoc cognouerunt quadā cōiectura multum probabili que in hoc loco ⁊ aliis locis euangelii pluribus noie scientie exprimit: sed primum dcm̄ magis videt consonū textui ⁊ dictis sanctorum c Non siniebat ea loqui) Cōpellebat eni xp̄s demones ad tacendum de ipso: ne veris falsa miscerent: ⁊ ne videretur querere testimonium ab ipsis maxime quia pharisei dicebant ipsum in beelzebub principe demoniorum eiicere demonia ut habetur Matth. xij. vbi dictum phariseoruz plenius excluditur vt patuit supra per expositionem ibidem d Facta āt die egressus ibat in desertū locuz) In hoc dās exēplū vt predicator ⁊ mirabiliuz diuinorum operator debeat fugere populi applausum patet littera euange. de se

Socrus autem Expositio moralis. simonis tenebatur magnis febrib᷒) p quam significatur psona iracundie calore aut concupiscentie laborans (sup quam stat Jesus) cum istas passiones mitigat: ⁊ tunc ei deuote ministrat (Cum aūt sol occidisset (p h significauit q̄ passio sua in qua iusticie sol occidit: futura erat medicina omnis spiritualis infirmitatis) Facta aūt die egressus ibat in desertum locum) dans in hoc exemplū p̄dicatorib᷒ reuertēdi ad solitudinē contēplationis post laborē p̄dicationis ⁊ vt grās dō agāt de pfectu p̄terito ⁊ se disponant pro futuro. Questio fratris Antonii betontini. Exibāt āt demonia a multis clamantia ⁊c̄ Luce. iiij. capi.
¶ Sup qbus q̄ritur. Utrū dolo loquēs atq; ignoranter ɔtra p̄ximū temerarie iudicet: Ad qd breuit̄ rn̄det q̄ sic. Nam iudex proprie dolo vel imprudētia ɔtra quē sn̄iam ferēs scd̄z Ray. in titulo de raptoribus: ⁊ Hosti. in summa: ⁊ astexa. lib. primo titulo. xxxviij. tenetur leso ad oē interesse: vbi non posset induci ille p quo sn̄iam tulit ad integram restitutionē: ⁊ h maxime dicit in iudicio consciētie. q̄ vero graue sit vel odio vel ami-

citia: vel munere: vel metu: vel quolibet modo iudicium peruertere: Augu. testatur dicens. Quicunqꝫ aut consanguinitate: aut amicitia: vel hostili odio: vel inimicitijs in iudicando ducitur per

Feria.vj.pꝰ dn̄icaꝫ tertiā q̈dragesime. Euangelium secundum Joanneꝫ quarto capitulo.

uertit iudicium christi q est iusticia ⁊ fructū illius vertit in dānatiōis amaritudinem: vnde fit ꝙ si quispiam dolo ⁊ ignorantia loquaꝛ: licet verum atqꝫ bonū dicat ⁊ illi de quo fatur minime noceat: nihilominus temerarie iudicat: Jdcirco. xj. q. iij. notatur quod Augu. de sermone domini in monte ait Temerarium inquit iudicium plerumqꝫ nihil nocet ei de quo temerarie iudicatur. Ei autem qui temere iudicat ipsa temeritas necesse est vt noceat. Et quia demonia que christi precepto a multis exibant dolo atque ignoranter clamabant: tu es filius dei: dolo quia verbo laudabant ⁊ facto contradicebant: ⁊ officium apostolicum secundum Criso. vsurpabant: ⁊ mysterium christi lingua feda pbublicabant ignoranter: qꝛ secundum Bedam suspicabantur eum esse xp̄m: ⁊. ij. q. j. ca. p̄mo sup oīa. Nullū indicetis suspitionis arbitrio. Jdeo ipse christus increpans non sinebat ea loqui

Expositio litteralis.

In hac lectione euangelica determinat Joannes de deriu[a]tione effectꝰ gr̄e quantū ad gentiles: ⁊ qꝛ xp̄i doctrina dupliciter deriuata est ad credentes scꝫ per eiꝰ doctrinā ⁊ ꝑ miracula vt hꝛ marci vltio. sermonē cōfirmante sequētibus: signis ideo p̄mo agitur hic de deriuatione eius ꝑ doctrinā. scd̄o per miraculū ibi. post duos dies. Prima diuidiꝛ in tres: qꝛ p̄mo poniꝛ doctrine christi oportunitas. Secundo ipsius qualitas: ibi venit mulier. tertio consequens vtilitas ibi reliquit ergo hydriaꝫ Primū ostendiꝛ ex eius accessu: ibi venit ergo. Circa qd̄ sciendū ꝙ xp̄o baptizato p̄mo ⁊ discipulis eiꝰ ɔsequenter vt pꝫ ex dictis in hoc ca. pharisei cōmoti fuerūt ɔtra eum inuidia: ⁊ idō volēs dare patientie exemplū inde recessit ⁊ sic occasionem docendi gētiles habuit pharisei eni ex inuidia ꝑsecuti sunt Joanneꝫ ⁊ ꝓcurauerūt euꝫ mitti in carcereꝫ: ꝓpter quod dicitur Matth. xvij de Joanne Helias iam venit ⁊ fecerūt in eū quecunqꝫ voluerunt.

In illo tempore. Venit iesꝰ i ciuitatē

Eodem modo christum persequebantur ⁊ eius mortem tandem procurauerunt: Reliquit igitur iudeam: qꝛ persequebanꝛ eius doctrinā. Quāq̄ iesus nō baptizaret tunc licet. Primo baptizasset vt dictum est: sed discipuli eius. Jn hoc enim dedit christus exemplum prelatis ecclesie cōmittendi ea que pn̄t fieri ɔmode ꝑ inferiores vt ipsi liberius possint in altioribus exerceri. Eodem modo diciꝛ de apostolis relinquentibus iudeam propter eorum incredulitateꝫ Actu. xiij. ca. Vobis oportebat primum loqui verbū dei: sed qꝛ repulistis illud ⁊ indignos vos iudicastis eterne vite: ecce conuertimur ad gentes sic enim precepit nobis deus. Venit ergo hic ostenditur conuenientia doctrine christi ⁊ oportunitas docendi ex accessu ⁊c. Pro intelligentia huiꝰ est aduertendum ꝙ xp̄s transiens de iudea in galileā erat trāsiturus ꝑ gētiles: q in regno decem tribuuꝫ habitabant qui trāslati fuerant a rege assyrioruꝫ illuc captiuatis inde decem tribubus sicut habetur. iiij. Regū. xvij. ca. Conueniebāt tn̄ cū iudeis aliqualiter: qꝛ cū primo fuerūt trāslati in terram decem tribuum: dominus misit leones eos deuorātes: ⁊ idō rex assyriorum habito consilio sup h̄ misit vnū de sacerdotibus captiuis q doceret eos colere dn̄m. Verūtn̄ cum hi colebant idola: vt ibidē diciꝛ: nec recipiebant oēs libros veteris testamēti sed tm̄ quinqꝫ libros moysi: ⁊ sic partim erāt gentiles partim iudei. Xp̄s aūt veniens de iudea in galileā habebat trāsire ꝑ mediā samariā. Erat igiꝛ samaria ciuitas gentili-

um: vnde intelligendum secundo q to-
ta ista regio dicebat: Samaria a nomie
ciuitatis metropolis que antiquitus di-
cebatur samaria. Quis enim tunc esset
destructa tamen nomen remanserat in
terra.

ueniens ingressus fuit p h quod christus
petijt a muliere potum corporalem vo-
lens sibi reddere potum spiritualem: qr
modus instructionis humane. est q a sen
sibilibus ad intelligibilia deducatur: ⁊
h est quod subditur.

a Uenit ergo) hic ponit oportunitas docendi ex accessu: qr accessit ad locum delectabilez ⁊ getū ⁊ doctrie aptum. Tum ꝑpter amenitatem loci. Tū pp fōtis ibidē exñtis ꝓprietatē: q significat do

Samarie[a] q dr. Sichar: iux pdiū qd d dit iacob[b] ioseph filio suo. Erat āt ibi fons iacob[c]. Jhs āt fatigat⁹ ex itinere[d] sedebat sic sup fontem[e]. Hora āt erat q̈si sexta[f] Uenit mlier[g] de Samaria haurire aq̈m. Dicit ei Jhus: da mihi bibere[h] Discipuli āt ei⁹ abierāt i ciuitatem[i] vt cibos emerent[k]. Dic ḡ mlier illa Samaritana[l]. Quō tu iude⁹ cū sis bibere a me poscis[m]. q sū mlier Samaritana? Nō. n. coutunt iudei. Samaritanis[n]

h Uenit mulier de samaria haurire aquam samaria hic ñ est nomen ciuitatis sed gentis vel regionis: quia illa mlier fuit de ciuitate sichē que tunc erat metropolis samaritanorū

ctrinam christi ⁊ gratiam secundum qd
dicitur Jsai. xij. ca. Haurietis aquas in
gaudio de fōtibus Saluatoris ⁊c. ⁊ hoc
est qd dicit. a Uenit ergo in ciuita-
tem samarie que dicit Sichar) Antiqui
tus dicebat sichē: vt habetur genc. xxxiij.
capi. b Juxta predium qd dedit ia-
cob ioseph filio suo) Jacob enim veni-
ens de mesapothamia emit agrum ab
emor principe ciuitatis sychē: ⁊ ibi habi
tauit ad tp̄s iuxta vrbem: vt ibidem dici
tur se propter raptū Dine filie sue occisi
sunt habitatores illius ciuitatis a filijs ia
cob: ⁊ sic cessit in possessionez eius: ⁊ il-
lum locuz dedit iacob moriens filio suo
ioseph: vt habet gen. xlviij. c. c Erat
autem ibi fons iacob). i. puteus quē ipe
foderat qñ ibi hitauit. d Jhs aūt fati-
gat⁹ ex itinere) ex quo appet v̄itas hūa-
ne nature ex infirmitate. e Sedebat
sic supra fontē) pp loci aptitudinem ad
gescēdū ⁊ docēdū. f Hora āt erat q̈si
sexta) h idē dr ad ondēdū cāz fatigatōis
qr p magnū tp̄s āmbulauerat predicādo.
g Uēit mlier) posita oportunitate do-
cendi: hic ꝯñter ponit q̄litas doctrine: ⁊
diuiditur in duas partes: qr primo poni
tur i docēdo conueniens ingressus: scdo
debitus ꝓcessus: ibi respondit ihs. Con-

vt dicit iosephus. xj. antiquita. Samaria
enim erat destructa ⁊ reedificata: tamen
nomine mutato eius qr tunc sebaste di-
cebat vt habet. xiij. li. antiquitatum.
i Dicit ei iesus da mihi bibere) causa
quare petijt a muliere subditur.
k Discipli eni ei⁹ abierūt i ciuitatē) ⁊ iō
nō fuerūt p̄sentes ad daudū sibi potum.
l Ut cibos emerēt) qr sup fontē come
dere volebāt sicut pauperes nec ad ma-
gna hospitia in villam declinabant.
m Dicit ergo ei mulier illa samarita-
na quomodo tu iudeus cū sis) cogno-
uit enim per habitum quem ipse porta-
bat eum esse iudeum: quia sicut erāt di-
stincti ab alijs in cultu dei ⁊ in corpora
li circuncisione ita etiam in veste: prop-
ter quod numeri. xv. ca. p̄cipit qd habe
bant fimbrias per angulos paliorum.
n Bibere a me poscis ⁊c.) de h etiā mi
rabat cuius causa subdit.
o Nō eni coutunt iudei samaritanis)
lz eni esset iudeis p̄ceptū ne ingererēt sed
⁊ amicitias cū alijs nationibus: tñ spe-
cialiter abhominabātur samaritanos:
Tum quia terram eorum pro parte oc-
cupauerant. Tum quia multas mole-
stias eis fecerant in reedificatione tem-
pli ⁊ ciuitatis (vt patet capit. i.) Esdre.

Respõdit Jesus[a] et dixit ei. Si scires do nuz dei: ⁊ quis est q dicit tibi da mihi bibere[b]: tu forsitan[c] petisses ab eo[d] ⁊ dedisset tibi aquã viuã[e]. Dicit ei mlier[f]. Domie neq3 i quo haurias hés: ⁊ pute⁹ altus ẽ. Uñ ergo hés aquã viuã[g]? Nũqd tu maior es pře nřo Jacob[h]: q dedit nobis hũc puteũ[i] ⁊ ipe ex eo bibit: ⁊ filij ei⁹ ⁊ pecora ei⁹? Respõdit iesus[k] ⁊ dixit ei. Omnis qui biberit ex hac aqua sitiet iteruz[l]. Qui autem biberit ex aq̃ quã[m] ego dabo ei: nõ sitiet in eternuz[n]. Sed

a Respondit iesus) hic consequẽter ponitur debitus processus in docẽdo: quia primo docet christus verbis. secundo signis: ibi Dicit ei iesus uade. Pria in duas quia primo proponit intentum. secũdo remouet mulieris falsum itellectũ ibi. Respondit iesus. Habita igit͂ occasione loquendi de q̃ spirituali ex verbis mulieris (Respondit iesus ⁊ dixit ei. Si scires donum dei).i. gratiam spiritus sancti in quo dono alia donantur. b Et quis est qui dicit tibi da mihi bibere) quia potens est ⁊ paratus gratiam spiritus sancti dare omnibus petentibus eum fideliter ⁊ deuote c Tu forsitan) hoc dicit pp liberi arbitrij vertibilitatem. d Petisses ab eo) quia gratia non datur adultis de communi lege sine motu proprio in deum. e Et dedisset tibi aquam viuam.i. spiritus sancti gratiam que ab estu ↄcupiscẽtie refrigerat: ⁊ p deuotionem humectat. Dicit͂ ergo aqua viua ad similitudinem aque in corporalibus vbi dicunt͂ aque viue que cõtinuantur pncipio sue scaturiginis. Aque aũt mortue dicunt͂ ille que sunt collecte in lacubus ⁊ cisternis. Gfa aũt spũs sancti cum ipso cõtiguat͂: qr gfa nõ est i aia: nisi spũs sanctus speciali modo habitet in ipsa. ⁊ qr mulier erat assueta corporalibus: intellexit verbũ xpi de aqua corporali. iõ seqt͂. f Dicit ei mulier. Domine neq3 in quo haurias habes: ⁊ puteus altus est) quasi diceret: non potes mihi dare aquam viuam de isto puteo quia non habes instrumentũ ad hauriendum: ⁊ puteus est ita profũdus q nõ posses attigere manu g Uñ ergo habes aquã viuã). quasi di. non potes mihi dare nisi tu faceres hoc miraculose: q non videtur quia tunc tu esses maior patriarcha iacob: quod non videtur: ⁊ hoc est quod dicit͂. h Nunquid tu maior es patre nostro Jacob) qui fuit contentus aqua huius putei ideo sequit͂. i Qui dedit nobis puteum) Ingrũ fodit ipm vt pdictũ ẽ: qd nõ fecisset si aquã viuã p volũtate sua aliunde hře potuiss3 (Et bibit ex eo ⁊ filij ei⁹ ⁊ pecora eius). k Respondit iesus) hic remouet falsum intellectũ huius mulieris ostendens q non loquebatur de aqua materiali sed spirituali: ⁊ h est qd dicit͂ (Rñdit iesus ⁊ dixit. Omnis bibit ex aqua hac).s. materiali de q̃ tu intelligis. l Sitiet iterũ) qr nõ sedat sitim nisi ad tps. m Qui aũt biberit ex aqua ⁊c̃).i. gratia spiritus sci. n Non sitiet in eternũ. Sed cõtra h vi detur illud ecclesiastici. xxiiij. ca. Qui bibũt me adhuc sitiẽt: vbi loquit͂ d͂ca quasapiẽtie dicendũ qd sitis vno modo accipitur pro desiderio alterius rei nõ habite ⁊ sic omnis res temporalis adepta magis generat sitim q̃ tollat: quia cupiditatem augmentat. Similiter aqua corpalis qr nõ h3 effectũ nisi ad tps: op3 iteru3 q alia aq̃ numero sumat͂ ad sedandũ sitim ⁊ sic fit iterruptio. Alio mõ accipit͂ sitis pro desiderio eiusdẽ rei habite ad habendã eam pfectius. ⁊ sic habentes deũ per gratiã sitiũt habere ipm p gloriam ⁊ hoc modo loqtur auctoritas eccĩ. palle gata. Tertio modo accipit͂ sitis p exclusione fastidij a delectatione debita: ⁊ sic dicunt͂ beati deum sitire. Cũ ergo dicitur hic (Non sitiet in eternu3) intelligitur de siti primo modo dicta: quia habens gra

tiam dei habet deū: ⁊ ideo non deſiderat aliquid ꝙ nō habet: ſed deſiderat id ꝙ habet habere perfectius. Ideo ſequit
a Sed aqua ⁊c. fons aque ſalientis in vitam eternam) quia per gratiam ſpiritus ſanctus ihabitat mētem qui eſt origo gratie facientis hominem ſalvare in vitam eternam. Naturale eſt enim ꝙ aqua tantum aſcēdere poteſt: quantum deſcendit: ⁊ iō ſicut aqua gratie a deo in nos deriuatur: ita per ipſam anima ad deum eleuatur: quia per ipſam conſors diuine nature efficitur vt dicitur ſecunda Petri primo ca. Magna ⁊ precioſa dona donauit vobiſ vt per hoc efficiamini diuine conſortes nature. b Dicit ad eum mulier: da mihi hanc aquam) quamuis enim ad plenum non intelligeret verba chriſti: tamen audiens huius aque bonitatem: petit eam ⁊ ſubdit cauſam.
c Ut non ſitiam neqꝫ veniam huc haurire). i. vt liberer a ſitis ardore: ⁊ a labore veniēdi huc hauriendi ⁊ deportandi.
d Dicit ei ieſus) quia adhuc non poterat capere hec mulier verba chriſti: iō conſequenter procedit ad ſigna. Et diuiditur in duas: quia primo inſtruit eam per reuelationem ſecreti: ſecundo per ſolutionem dubij: ibi: dixit ei mulier. Secretum autem iſtud erat: quia mulier adulterum tenebat qui tamen ab omnibus hominibus loci illius credebatur eſſe maritus eius: ⁊ ideo per hoc ꝙ chriſtus hoc ſecretum mulieri dixit. oſtendit ſe ſcire peccata occulta: ⁊ hoc eſt quod dicitur. d Dicit ei ieſus. Uade ⁊ voca virum tuum) . ſ. putatiuum.
e Et veni huc) hoc dixit ieſus ad h nō vt illa mulier eum adduceret ad ſe ſed vt ex reſponſione eius cōuenientius ipſam

aqua quam ego dabo ei: fiet in eo fons aque ſaliētis in vitā eternā[a]. Dicit ad eū mulier. Domine da mihi hāc aquaʒ[b] vt non ſitiam[c] neqꝫ veniam huc haurire. Dicit ei ieſus[d]. Uade voca viruʒ tuuʒ et veni huc[e]. Reſpōdit mulier et dixit[f]. Non habeo virum. Dixit ei ieſus[g]: bene dixiſti: quia non habeo virum. Quinque enim viros habuiſti[h] et hunc queʒ habes non eſt tuus vir[i]. Hoc vē dixiſti[k]

argueret ſecretum reuelando: vnde ſequitur. f Reſpondit mulier ⁊ dixit. non habeo virum). ſ. legitimum.
g Dixit ei ieſus) exponendo eius dictum) bene dixiſti quia non habeo virum) ⁊ ſubditur.
h Quinqꝫ enim viros habuiſti). ſ. legitimos.
i Et hunc queʒ habes: non eſt tuus vir) ſecundū veritatem iō ſequitur.
k Hoc vere dixiſti) q̄ſi dicat: illud quod alias finxiſti eum eſſe virum tuuʒ mendacium eſt. l Dicit ei mulier) hic conſequenter inſtruit eam per ſolutionem dubij: ⁊ diuiditur in duas quia primo ponitur ipſius ieſu inſtructio: ſecundo mulieris reſponſio: ibi: dicit ei mulier ſcio. Circa primam partem ſciendum ꝙ mulier percepit eum eſſe prophetam ex hoc ꝙ eius ſecretum cognouerat. Ideo conuertit ſe ad interogandum eum de quodam dubio: ꝙ inter iudeos ⁊ ſamaritanos vertebatur. Et diuiditur in duas: quia primo ponitur mulieris interrogatō. ſecundo chriſti reſponſio: ibi. dicit ei ieſus. Circa primum ſciendum. ꝙ iudei reuertentes de captiuitate. Babylonica noluerunt ſamaritanos aſſociari ſibi in edificatione templi. vt habetur Eſdre cap. iiij. ⁊ ideo fecerunt ſibi locum adorationis diuine in monte gariſim: vt dicunt aliqui. Ioſephus autem aſſignat aliam rationem dicens. Quod quidam iudeus nomine Manaſes accepit filiam principis ſamaritanorum: ⁊ quia apud iudeos ſummū ſacerdotium erat valde honorificū rogauit ſocerū ſuum vt faceret ſibi templū i gariſim: vt ibi ſacerdotio fungeretur: vt habet. xi. antiqtatū. Samaritani igitur dicebant quia locus iſte magis erat conueniens oroni ꝙ templum

hieroſolymitanum:iudei autem contra rium dicebant. Et erant ratiões ad vtrá ꝗ partem: ⁊ ideo mulier voluit audi re a ieſu circa hec ſuam ſententiam: ⁊ h eſt qd̄ dicitur. a Dicit ei mulier domi ne vt video per effectum ſ. per reuela tionem ſecreti. b Qꝛ propheta es tu). Inſtrue igitur me de loco oꝛationis debite: ⁊ arguit ꝙ locus garifim ſit conueniétioꝛ per hoc quod antiqui partes veteris teſtamenti ibi adoꝛauerunt: quia filij iſrael ingrediendo terram pꝛomiſſionis in loco illo benedixerunt deum: vt habetur deutero. xxvij. c. Similiter Jacob patriarcha ⁊ filij eius pꝛope illum locum manſerunt vt ſupꝛa dictum eſt: ⁊ ideo in illo loco oꝛationes ⁊ ſacrificia fecerunt quia ante edificationem templi iudei in montibus adoꝛabant ⁊ ſacrificabant vt pꝫ de Abꝛaá Gene. xxix. ⁊ de Salomone. iij. Regũ. iij. ⁊ in alijs multis: ⁊ ió pꝛobabile eſt ꝙ iacob ⁊ filij eiꝰ in móte garifim adoꝛauerũt. ⁊ hoc ẽ qd̄ dĩ. b Patres noſtri ⁊c.) Uocabant enim ſamaritaui patres veteris teſtamenti patres ſuos: qꝛ receperunt quinque libꝛos Moyſi: ⁊ in parte erant iudei vt dictum eſt. c Et vos). ſ. iudei. d Dicitis) ecótrario. e Quia hieroſolymis ⁊c.) quaſi dicat. non videtur conueniens illud quod dicitis ratione pꝛedicta. ſciendum tamen ꝙ locus conuenientioꝛ erat in hieruſalem: quia erat a deo electus vt eſſet locus adoꝛationis ⁊ ſacrificij vt habetur. ij. para. vj. capitulo.
f Dicit ei ieſus) hic ponitur xp̄i reſponſio. Mulier eniꝫ deuote petierat eũ: quia cognoſcens eũ pꝛophetam nõ cõuertit ſe ad querendũ de curioſitatibus aut de euentu futuroꝛum ⁊ conſimilibus: ſed de modo vel loco colendi deum: ideo inſtruit eam dicens. g Mulier crede mihi) quia adiſcentem opoꝛtet credere. hebꝛe. ix. capitu. et Eſai. vij. capi. Niſi crederitis non intelligetis ſecunduꝫ tráſlationem. lxx. h Ueniet hoꝛa). i. tempus publicationis euangelij.

Dic̃ ei mulier dñe vt video[a] pꝛopheta es tu[b] Pr̃es nr̃i ĩ mõte[c] hoc adoꝛauerunt: ⁊ vos[d] dicitis[e] qꝛ hieroſolymis[f] eſt locus vbi adoꝛare opoꝛtet. Dicit ei ieſus[g]. Mulier crede mihi[h] quia veniet hoꝛa[i] quando in monte h[k] neqꝫ hieroſolimis adoꝛabitis patrem. Uos adoꝛatis quod neſcitis[l]: nos adoꝛamꝰ qd̄[m]

i Quando neqꝫ in monte hoc neqꝫ in hieroſolymis adoꝛabitis patrem) quia cultus gentilium: tunc ceſſabit quoniam téplum diuina diſpoſitione deſtructum eſt. xlij. anno poſt paſſionem chriſti vt ſic deuoti populi currerent ad chꝛiſtum: ⁊ ex gentilibus ⁊ iudeis fieret vnus populus chꝛiſtianus: ſubtracto eo ꝙ impediebat hanc conuentionem ex vtraqꝫ parte: quia ydolatria gentilium erat abhominabilis iudeis ⁊ onus cerimoniarum legaliuꝫ erat impoꝛtabile gentibus ⁊ ideo per chꝛiſtum vtrunqꝫ eſt amotuꝫ per publicationem euangelij: ideo ex iudeis ⁊ gentibus: factus eſt vnus populus chꝛiſtianus: ⁊ ſic patet ꝙ chꝛiſtus eá inſtruxit de vero cultu diuino in pꝛoximo futuro: quia ydolatria gentilium ⁊ cerimonie iudeoꝛum conuertende erát in ſpiritualem noue legis cultum diuinum verum tamen quia ante publicationem euangelij cultus iudeoꝛum erat licitus ⁊ bonus: non ſic autem cultus gentilium. ideo ſubdit ſaluatoꝛ.
k Uos adoꝛatis quod neſcitis) attribuere enim deo illud quod ſibi non conuenit: vt qd̄ ſit coꝛporeꝰ vel aliqd huiuſmodi: eſt chꝛiſtum neſcire. Hoc autem faciebant gentiles ⁊ maxime iſti ſamaritani. Judei vero habebant veram cognitionem de deo: vt dicitur pſal. lxxv. notus in iudea deus. ideo ſequitur.
l Nos adoꝛamus quod ſcimus) ⁊ qꝛ vera cognitio dei per legem ⁊ pꝓhetas erat cõceſſa pplo iudaico: ſic̃ ⁊ alia bñficia ſpũalia ⁊ diuina ꝓpter hoc ꝙ xp̄s erat naſciturus ex eis ideo ſubditur.

a Quia salus xi n deis ē(.i.saluatorex eis expectatur: ⁊ quia per ipsum saluatorem cultus cerimonialis legis conuertendus erat i spiritualem rituz noue legis vt dictum est: ideo sequitur.

b Sed venit hora et nunc est)qz a tempore p̄dicatōis christi incepit publicatio euāgelij p quam introductus est verus ⁊ pfectus diuinus cultus vnde sequitur.

c Quando veri adoratores ⁊c.)p hoc excludūtur figurales cerimonie legis.

d Et veritate)per hoc excluditur falsitas que erat in cultu gentilium: qz vtrunqz amotum est per christum: ⁊ q talis cultus noue legis sit deo acceptus ostenditur diuina acceptatōe cuz subditur:

e Nam ⁊ pater querit tales qui adorent eum)ex assimulatione ad eum qui est spiritualis natura: ⁊ ideo ei magis cō formamur per spiritualia q̄ corporalia ⁊ hoe est quod dicitur.

f Spiritus deus est ⁊ eos qui adorant eum in spiritu ⁊ veritate oportet adorare)quia oratio est ascensus mentis in deum: ⁊ iō requirit ꝯformitatē ad ip̄m ꝭm qđ est possibile. g Dicit ei mulier)hic ponitur mulieris rn̄sio. Erat eni opinio nō solū apud iudeos: sed etiā apud samaritanos: q in aduētu messie instruerent pfecte de oibus ptinentib᷑ ad salutē. Et iō mulier nō capiēs ad plenū ṽba' christi dicit se ⁊ alios tpe messie de his ad plenū istrui ⁊ hoc ē quod dicit. h Dicit ei mulier: scio quia messias venit).i. in proximo venturus est: sicut enim dictum est samaritani receperunt quinque libros moysi. Et Gene.xlix.cap. datur signum aduentus christi. s. trāslatio regni iudeorum cum dicitur. Non auferetur sceptrz de iuda: ⁊ dux de femore eius donec veniat qui mittendus est. Ipsi autem videbant hoc esse completum tempore herodis regis sub quo natus est xp̄s: ⁊ ideo apđ eos erat fama communis q xp̄s erat de proximo ventur᷑ ⁊ ideo sic loquebat mulier quia ex fama cōmuni audierat.

scim᷑: qz sal᷑ ex iudeis ē[a]: Sz venit hora ⁊ nūc ē[b] qn̄ veri adoratores adorabunt patrē in spiritu[c] ⁊ veritate[d] Nā ⁊ pr̄[e] tales q̄rit qui adorent eū. Sp̄s ē d̄s ⁊ eos qui adorāt eū i spū ⁊ veritate oportet adorare[f] Dicit ei mulier: scio qz messias vēit[g] q dr̄ xp̄s[h]. Cū ḡ venerit[i]: ille ānūciabit nob[k] oia Dic ei ies᷑ Ego sū q loquor tecū[l] Et ꝯtiuo[l] venerūt discipl'i ei᷑ ⁊ mirabāt qz cū muliere loquebat. Nemo tn̄ dixit[m] qđ q̄ris: aut quid loqueris cū ea

i Qui dicitur xp̄s)i. vnctus: quia xp̄s expectabatur rex ⁊ sacerdos: ⁊ vtrumqz officium per vnctionem accipiebatur.

k Cum ergo venerit ille annunciabit nobis omnia)ad salutez necessaria que nunc sunt oculta igitur iesus videns eius deuotionem: conuenienter ei se reuelat dicēs. l Ego sum q loquor tecū)quasi dicat: modo ē tp̄s veritatis reuelāde.

m Et ꝯtinuo)hic ponit fructus consequens ex doctrina xp̄i: quia hec mulier edocta xp̄o statim iuit ad ciuitatē: ⁊ adduxit ad iesū populi multitudinē ad credendū paratā. Diuidit ergo in duas: qz p̄mo ponit mřieris recessus: scđo ex hoc sequēs populi accessus: ibi exierunt: Recessit igitur mulier a xp̄o quia cessauit loqui cum ea venientibus' discipulis de ciuitate: ⁊ hoc est qđ dicit. n Et cōtinuo venerunt discipuli eius ⁊ mirabant quia cum muliere loquebatur)non propter suspitionem aliquam: sed mirum erat q tantus doctor alloquebat vnam solam mulierem pauperculam ⁊ gentilem: quia videbatur eis parua: aut nulla vtilitas cum tamen esset magna vt patebit ex sequentibus.

o Nemo tn̄ dixit ⁊c.)Sciētes q̄ ei᷑ locutio cū muliere nō fuit inutilis ⁊ vacua q̄uis h nō viderent q pz ex sequenti effe-

Reliqt ergo mulier[a] hydriā suā: ⁊ abiit ī ciuitatē ⁊ dixit illis hoībus[b]. Uenite ⁊ videte hoīez[c] q dixit mihi oīa quecunq3 feci. Nūqd ipe ē xps[d]. Exierūt[e] ḡ de ciuitate ⁊ veniebāt ad eū. Interea[f] rogabant eum discipuli[g] eius dicētes. Rabbi manduca. ille autem dixit eis[h]. Ego cibum habeo manducare[i]: quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli eius ad inuicem[k]. Nunquid aliquis attulit ei māducare? Dicit eis iesus: meus cib⁹ est vt faciā volūtatē ei⁹ q misit me vt pficiā opus eius[l]. Nōne vos dicitis qđ adhuc quattuoꝛ mēses sūt[m] ⁊ messis venit?

ctu quia mulier edocta a chꝛisto ex sermoꝛe denunciādi quod audierat

a Reliquit ergo hydriam suā mulier et abijt in ciuitatez) quia oblita aque necessarie ad vitaz coꝛpoꝛalē: cucurrit ad denunciandum aquam sapientie: q̄ ē necessaria ad vitaz spiritualem vnde sequitur.

b Et dicit illis hominibus).i.oībus existentibus in ciuitate.

c Uenite ⁊ videte hominem ⁊c.) ex quo patet eius deuotio: quia non veretur fateri turpitudinem suam vt eos adducat chꝛisti predicationi.

d Nunquid ipse est chꝛistus) quasi dicat: sic videtur per effectum.

e Exierunt) hic consequenter ponitur populi accessus ad chꝛistum. Et diuiditur in tres Primo quia euangelista incipit primo describere hunc accessum. Secundo interponit instructionem discipulorum: ibi iterea. Tertio reuertitur ad propositum: ibi. ex ciuitate autem. Circa primum sciendum ꝙ samaritani erant in suspensio de aduentu chꝛisti de proximo Tū propter impletionem tempoꝛis vt dictum est: Tum propter predicationem ioannis predicantis chꝛisti aduentum de proximo: cuius predicatio tunc erat famosa ideo facilius crediderunt verbo mulieris: ⁊ hoc est quod dicitur.

e Exierunt de ciuitate ⁊ veniebāt ad eum) vt presentialiter audirent eum.

f Interea) hic ponitur discipuloꝛuz informatio: qꝛ xps videbat multitudinem gentium dispositam ad credendū: ideo volebat excitare discipulos ad predicandum. Excitat autem eos dupliciter: primo propter salutem proximi. Secundo propter remunerationem premij: ibi. ei qui metit. Circa primum ostendit chꝛistus: ꝙ homo debet esse magis sollicitus de salute spirituali sui proximi: q̄ꝫ de propria necessitate coꝛpoꝛali: quia cū esset tempus comedēdi: voluit tamē differre: vt intenderet predicatōi. dans exēplum aliis similiter faciendi: ⁊ hoc ē quod dicitur.

f Interea) i. anq̄ꝫ peruenissent samaritani ad eū.

g Rogabant eum discipuli eius dicentes. Rabbi manduca) quia iam erat hoꝛa sexta vt predictum est: ⁊ erat supra fontem vbi erat locus aptus ad comedendum.

h Ille autē dixit eis) habita occasione ex cibo coꝛpoꝛali: incipit loqui de cibo spirituali. s. de conuersione samaritanoꝛum: qui per eius predicationem sunt ei incoꝛpoꝛati: vnde subditur.

i Ego cibum habeo māducare: quem vos nescitis) quasi dicat. alius cib⁹ plus me delectat.

k Dicebant ergo discipuli eius ad inuicem. Nunquid aliquis attulit ei māducare) Intellexerant enim verbum istud de cibo coꝛpoꝛali ⁊ sciebant ꝙ nihil poꝛtauerat in via comestibilē: ideo querebant si habebat aliūde: ideo chꝛistus exponit se dicens.

l Meus cibus est ut faciam voluntatem eius qui misit me vt perficiam opus eius) in gentilium conuersione: quia secundum quod dicitur. i. Thimo. ij. Uult omnes homines saluos fieri ⁊ ad agnitionem veritatis eius venire: Et quod instat tempus hoc faciendi. dicens.

m Nonne vos dicitis ꝙ adhuc quat-

tuor mẽses sunt) quasi dicat: licet tempus messis corporalis ad huc distet per tres mẽses. tamẽ tp̃s messis spũalis iam instat dr autẽ messis collectio frugũ: et ad silitudinẽ hmõi messis spũaliter dicit vocatio hominum ad fidẽ p quã congregantur in dñi horreu: vnde seqtur.
a Ecce dico vobis. leuate oculos vr̃os ꝛc̃) hoc dicebat propter samaritanos venientes ad ipsũ dispositos ad credendum.

Ecce dico vob[a] leuate oculos vr̃os ꝛ uidete regiones: qꝛ albe sũt iã ad messẽ: ꝛ q metit mercedẽ accipit[b] ꝛ cõgregat fructũ[c] in vitã eternã[d]: vt ꝛ q semiat[e] simul gaudeat ꝛ qui metit. In hoc.n.est

b Et q metit) hic hortat discipulos ad opus predicationis ex merito sequẽtis premij. sicut eni samaritani iam erant dispositi ad credendũ p predicationẽ christi sic etiã xp̃s videbat multitudinẽ gentiũ per totũ mundũ cito congregãdã in horreũ ecclesie per predicationẽ apostolorũ. ex qua predicatione meruerũt premiũ vite eterne: ꝛ hoc est quod dicitur.
b Et q metit mercedẽ accipit) in pñti eni vita prima messis est p quã homines adducunt ad fidẽ: ꝛ in hac messe messores fuerunt apostoli: vltima vero messis erit in iudicio qñ fideles colligentur intra horreum gl̃ie: ꝛ tunc messores erunt angeli: vt habetur Matthe. xiij. capitu. ꝛ ideo sequitur. c Et congregat fructum).i. multitudinem fidelium reponendam. d In vitam eternam) qꝛ pacto iudicio reponent in horreo gl̃ie per ministeriũ angeloꝝ vt dictũ est. Et qꝛ locutus est de messe spirituali per silitudinẽ messis corporalis. iõ ostñdit in q̃ est simile ꝛ in q̃ est dissile. Ad cuius intellectũ sciẽdũ ꝙ apud iudeos erat ꝓuerbiũ de hoc: ꝙ qñ laborabat aliquis multum in re aliqua ꝛ alius reportabat fructũ dicebat ꝓuerbialiter. vnꝰ semiat alius metit: quasi dicat. vnus laborat: et alius colligit. ꝛ sic aliquãdo contingit de messe corporali que aliquãdo ab vno seminatur ꝛ ab eius hoste irruente colligitur. De messe vero spirituali sic est qd̃

v̾bũ verũ[f]: qꝛ aliꝰ est q semiat[g]: ꝛ aliꝰ ẽ q metit[h]. ego misi vos metere[i] qd̃ vos non laborastis[k] Alij aũt laborauerũt ꝛ vos i labores eorũ introistis[l]. ex ciuitate[m] ãt illa mľti crediderũt in eũ Samaritano-

alij seminauerunt ꝛ alij messuerunt: quia patriarche ꝛ prophete ãtiq seminauerunt prima semina fidei: sed apostoli messuerunt inq̃tuꝫ populum ad perfectionẽ fidei reduxerunt: verũtamen vtrique reportant gaudium: quia tam prohete antiqui ꝙ apostoli propter meritum laboris sui recepti sunt ad celeste gaudiũ: ꝛ in hoc nõ tenet ꝓuerbiũ de messe corporali de qua nõ gaudet seminans si ab alio metat. ꝛ hoc est quod dr̃ e Ut ꝛ qui seminat simul gaudeat ꝛ qui metit) scilicet prophete ꝛ apl̃i. f In hoc eni est verbũ verũ).i. prouerbiũ cõmune ꝑ tanto hꝫ locũ in ꝓposito. g Quia alius est q seminat).s. patriarche ꝛ ꝓphete. h Et alius est q metit).s. apl̃i. ideo sequit. i Ego misi vos metere) idest ad perfectionẽ fidei adducere. k Qd̃ vos non laborastis) ꝓphe.n. ꝛ p̃triarche nõ multũ laborauerunt i denũciando aduẽtũ xp̃i ꝛ arguẽdo infidelitatẽ ppl̃i: ꝛ iõ sequitur. l Alij laborauerunt ꝛ vos in labores eoꝝ itroistis) qꝛ ꝓphetias ab alijs p̃nũciatas cõpletas p̃dicabitis.
m Ex ciuitate) sup̃ euãgelista ichoauerat accessũ samaritanoꝝ ad xp̃m: sed interposuit informationẽ discipľoꝝ. iõ hic reuertit ad propositũ ostñdẽs ꝙ eoꝝ accessus fuit valde vtilis: qꝛ p verã fidẽ cõuersi sũt ad deũ: ꝛ hoc ẽ qd̃ dr̃ (Ex ciuitate ãt illa q̃ dr̃ Sichar vel sichen vt dictũ est.
n Multi crediderunt in eũ Samarita-

h

norum propter verbum mulieris testio/nium perhibentis ꝛc̃.istud testimonium videbatur efficax ex duobus. quia p̃mo dicebat contra honorẽ suum ex zelo ve/ritatis.secundo quia ostendebat eũ sci/re talia que non poterãt sciri via hũa/na:veruntamen q: hoc testimoniuz non fuit nisi quedam persuasio ad credendum: qa perfectio fi/dei ipsorum facta est per christum: iõ sequitur.

rũ pp ṽbũ mulieris testimoniũ phiben/tis[n]: qa dixit mihi oia quecunqz feci. Cuz venissent ergo ad illum[a] Samaritani rogauerunt il/lum vt ibi maneret Et mansit ibi duos dies[b]: ꝛ multoplu/res crediderũt i eũ[c]: pp sermonẽ eius: et mulieri dicebant[d]: Q: nõ iam pp tuaz loquelam credim⁹. Ipsi eni audiuim⁹[e] ꝛ scim⁹[f]: quia hic ẽ vere saluatõ mũdi[g].

a Cum venissent ergo ad illum) quia accepta fide per eius doctrinam deside/rabant informari amplius ad suam cõ/firmationem b Et mansit ibi duos dies)acquiescens petitioni eorum que erat honesta ꝛ deuota. c Et mul to plures crediderunt in eũ)q̃ꝑ a princi/pio. d Et mulieri dicebãt) qa iam non propter loquelam tuam credi/mus)quia licet ex doctrina alicuius ali/quis inducatur ad credendum. tamen fi/des nititur diuine veritati scd̃m se. ideo sequitur. e Ipsi enim audiui/mus)ab ipso qui est deus ꝛ homo que/rendo f Et scimus) firmiter creden/do:quia in fide maior est certitudo ad/herentia q̃ in scientia:quãuis non sit tan/ta certitudo euidentie: ꝛ quia non suffi/cit corde credere.sed oportet ore confite/ri fidem scd̃m qd̃ dicit ad Roma.x.capl. iõ fidẽ suã confitent dicendo g Quia hic est vere saluator mũdi) i quo tria cõ/fitent de xp̃o.s.eius eminentiã singularẽ: hic est.efficaciã salutarẽ:vere saluator.i/fluentiam generalem.ibi.mundi ꝛc̃.

¶ Expositio moralis.

IEsus aũt fatigat⁹ ex itinere sedebat sic sup fontem:hora erat quasi sexta) Ista fatigatio fuit signũ passionis christi future tali hora(Uenit mulier de sama/ria haurire aquã)p hãc mulierẽ q̃ genti/lis erat põt intelligi vniuersitas studen/tium in doctrina gẽtilium) Dicit ei iesus da mihi biberere) p qd̃ significat ꝙ intẽ/debat aliquos peritos in doctrina genti/lium sibi incorpare per fidẽ.s. Dionysiuz ꝛ Augusti/num ꝛ Am/brosiũ) quõ tu cum iudeus sis bibere a me poscis) h admirati/ue dicitur q: quãdo tales sicut Diony/sius ꝛ ceteri ad fidem cõ/uertebantur aliĳ de genti/litate mira/bantur) Rñdit iesus ꝛ dixit:si scires do/num dei ꝛc.)ac si dicat. O tu gentilitas si scires dei grãm tibi concedendaz tu nõ mirareris:sed eã peteres precibus deuo/tis: ꝛ hec gentilitas ignorãtia magis de/signat cũ subdit)Uñ ergo habẽs aquaz viuã)q: gentilitas ignorabat xp̃i poten/tiã(Ois q biberit ex aqua hac).i.genti/liũ doctrina(sitiet iterum)Nã phi de feli/citate loquentes nõ attigerunt ad aliqd̃ ꝙ esset humani desiderĳ quietatiuũ qd̃ tũ est de rõne felicitatis. Illi ṽo q magis appropinquauerũt veritati posuerũt feli/citatẽ hois in speculatiõe p̃me cause:q̃ ta/men speculatio est per creaturas de qua certũ est per experientiã ꝙ hois deside/rium nõ quietat(Qui aũt biberit ex aq̃ quã ego dabo ei nõ sitiet ineternũ)quia doctrina euangelica felicitatẽ pfectam q̃ consistit in visione dei ondit: ꝛ grã q̃ da/tur credẽtibus euãgelio ad illã pducitiõ sequitur(Sed aqua quã ego dabo ei fi/et in eo fons aque saliẽtis i vitã eternaz. Dicit ei mulier. Dñe da mihi hãc aquam ꝛc.)Nã gẽtilitas audita p̃dicatione apo/stolorũ ꝛ aliorũ discipulorũ deuote rece/pit fidem xp̃i(Dicit ei iesus. Uoca virum tuũ)per quez significat intellectus q ad capiendũ xp̃i doctrinaz est applicandus (Dñe vt video propheta es tu pr̃es nr̃i ꝛc.)p hoc eni ꝙ hec mulier q̃siuit a xp̃o

debitum adorationis modum significa-
tur ꝙ gentiles vnius veri dei cultum rece
perunt: ⁊ ydolatriã abiecerunt (Et con-
tinuo venerunt discipuli eius ⁊ mirabã-
tur ꝙ cum muliere loquebatur) per hoc
significata fuit admiratio iudeorũ in cõ-
uersione gentilium. Sicut habetur Act.
x. ca. ꝙ iudei qui erant cũ Petro fuerunt
admirati qñ viderunt gratiaꝫ spũssancti
dari Cornelio ⁊ aliȷ̃s gentilibus existenti
bus cum eo (Reliquit ergo hidriã suam
mulier ⁊ abijt in ciuitatem ⁊c.) per qđ si
gnatur ꝙ multi doctores gentilium reli-
querunt doctrinaꝫ consuetã propter euã
gelium: ⁊ discurrerũt ad docendũ alios
⁊ fecerunt fructum magnũ ꝙ significat
per hoc qđ dicitur. (Et exierunt de ciuita
te ⁊ veniebant ad eũ). s. iesum (Interea
rogabant eũ discipuli eius dicentes Rab
bi manduca ⁊c. per hoc autem ꝙ distu-
lit refectionem corporis accipere quãuis
iam esset hora sexta: ⁊ ipse etiam esset fa-
tigatus ex itinere volens prius intendere
conuersioni samaritanorum: ostẽdit ver-
bo ⁊ facto quantum predicator euange
lij debet esse sollicitus de salute hominuꝫ
⁊ postponere omne aliud negocium (Ex
ciuitate autem multi crediderunt ⁊c.) q
licet excitati fuerunt per mulieris verbum
tamen magis crediderunt per christum:
ideo sequitur (iam non propter loque-
laꝫ tuam credimus ⁊c.) per quod signa
tur ꝙ licet doctrina philosophica fidei
nostre sit in pluribus accõmoda: tamen
non credimus propter illam sed propter
sacram scripturam ⁊ potissime propter
christi doctrinam. ¶ Questio fratris An
tonij Betontini. Jesus autem fatigatus
ex itinere sedebat super fontem. Joã. iiij.
cap. Super quibus verbis oritur questio.
¶ Utrum ociositas sit peccatũ: vel qñq̃
sit licita. Ad qđ breuiter respondetur ex
intentione doctoris irrefragibilis. Alex.
de ales: ⁊ ſm Alexanum lib. ij. tit. xx. ar-
ti. ij. Qđ ociositas multipliciter dici põt.
Uno modo dicitur ociositas vel ocium
ſm Grego. quod caret ratione iuste ne-
cessitatis: vel intuitione pietatis: ⁊ sic est
peccatum: vel dispositio ad ipsum iuxta
quem sensum dominus Mathe. xij. ca.
ait. De omni verbo ocioso qđ locuti fue
rint homines reddent rationem in die
iudicij. Alio quidem modo dicitur ocio
sitas ab eis que sunt proprie actiue vite
vacare ſm illud Luce. x. cap. quod scri-
bitur Maria optimã partem elegit que
non auferetur ab ea. quod ocium dicit
contemplationis ⁊ appellatur bonũ ꝙ
sit iusta de causa. Tertio modo dicitur
ociositas indifferens ſm qđ vacare his
que proprie sunt actiue vite fieri potest
bono vel malo fine. Quando vero ma-
lo fine fit: ⁊ est improba voluntas quie-
scendi ab opere iuste necessitatis: vel pre
vtilitatis peccatum est: ⁊ si est infra denꝫ
veniale tenetur. Si autem a dño propor-
tionetur: ⁊ sibi ex ocio derogatur: vel cõ
tra debitam charitatem proximi preliat
est peccatum mortale: que quidem ocio
sitas accidia dici potest: ad quam expel-
lendam scripturarum exempla nos ꝓuo
cant. Unde Hiero. ad rusticum mona-
chum taliter inquit. Facito aliquid ope-
ris: vt semper te dyabolus inueniat oc-
cupatum. Si apostoli habentes potesta-
tem de euangelio viuere: laborabãt ma-
nibus suis ne quem grauarẽt: ⁊ aliȷ̃s tri
buebant refrigeria: pro quoꝝ spirituali-
bus debebant metere temporalia. Cur tu
in vsus tuos successura non ꝑpares. vel
fiscellam texe iunco vel canistrum lẽtis
plecte viminibus: feratur humus areole
equo limite diuidant: in quibus cũ oleꝝ
iactata fuerint semina vel plãte p ordinẽ
posite: ducant irrigue aque vt pulcherri-
moꝝ vsuũ expectator assistas. Ecce sup-
cilio cliuosi tramitis vndã. Elicit illa ca-
dens raucum per leuia murmur Saxa
ciet scatebrisq̃ arẽtia tẽtat arua. Inse-
rant ifructuose arbores vel gẽmis: vel
surculis vt paruo post tpe laboris tui: dul
cia poma decerpas. Apũ fabrica aluea-
ria ad quas mittunt te salomonis ꝓuer
bia. Et monasterioꝝ ordineꝫ ⁊ regiã di-
sciplinam in puis disce corpib⁹: texãtur
retia piscibus. Scribantur vel libri: vt ⁊
man⁹ operet cibo: ⁊ aius lcõne saturet: i
desiderijs ẽ ois ociosus. Egiptioꝝ mona
steria hũc morẽ tenent: vt nullum absq̃
opis labore suscipiant: nõ tam ꝓpter vict⁹

necessaria: ꝙ ꝓpter aīe salutē ne vagetur
ꝑniciosis cogitationibus mētis: ⁊ instar
fornicātis hierusalē oi trāseunti: diuari-
cet pedes suos. hec ille. Dñs ĝq₃ ac sal-
uator nr̄ vsq₃ ad sextā fatigat⁹ horā l₃ se
deat sup fon
tem: tñ intē-
dit Samari
tane saluti.

Sabbato post tertiā dominicam quadragesime Euāgelium secundū Joānē viii. capitulo.

In illo tpe. prexit ihs i mōtem oliueti[a] ⁊ diluculo iterū venit i tēplū[b]. Et oīs populus[c] uēit ad eū ⁊ sedēs docebat eos Adducūt aūt scribe[d] ⁊ pharisei[e] mulierē i adulterio deprehēsā[f] ⁊ statuerūt eā i medio et dixerūt ei. Magr̄ hec mulier[g] mō ꝺprehēsa ē i adulterio[h]. In lege aūt Moyses mādauit nob̄ huiusmodi lapidare[i] Tu ĝ qd dicis[k]? Hoc aūt dice-

Expositio litteralis.

In hac lectiōe euā gelica: ostendit Joānes euangelista doctrinā xp̄i iesu. inq̄ntum est illuminatiue ꝟtutis p xp̄m docēte. Et diuiditur i duas: quia primo ponit doctrina veritatis. scdo confutatio falsitatis: ibi. Adducūt autē. Circa primum sciēdum ꝙ debitus modus docendi veritatem fidei est primo haurire in oratione: postea effundere populo i predicatione. Et ideo christus volēs dare exēplum ꝑdicatoribus ecclesie aliquādo ante predicationē sequestrabat se in oratione: ⁊ hoc est qđ dicitur. a Jesus aūt prexit in montē oliueti) causa orādi qa domus Marthe in q̄ hospitabaẜ erat ꝓpe montē illum. b Et diluculo iterum venit in tēplum) ad ostēdendum in eo zelu₃ animarum. c Et omnis populus venit ad eum: ⁊ sedēs docebat eos) de salute aīa₄. Quid aūt tūc dixerit pretermittit euāgelista: quia principaliter intēdebat describere illa ex qbus eius deitas manifestabatur. Ex qbus dissensio iudeorum contra eum oriebatur. d Adducunt autē) Hic conseq̄nter ponitur cōfutatio falsitatis: ⁊ diuiditur in duas partes: qa primo ponitur iudeorum maligna interrogatio. secundo subiungitur christi benigna responsio: ibi. Jesus autem inclinās. In prima ergo parte di. (Adducunt autē scribe) idest illi qui habebant noticiam scripturaru₃. e Et pharisei) qui videbantur pre aliis religiosi. f Mulierē in adulterio deprehensam (Si queraẜ: quare non adduxerunt adulterum eius. cum scdm legem erat eadē pena plectēdus. Potest dici ꝙ p hoc voluerūt ponere suspitionem i corde populi ꝙ fuisset aliqs discipul⁹ ei⁹: ⁊ ideo non adduxissent eum ad eius iudiciu₃. Uel aliter: forte adulter erat diues: ⁊ ideo pro precio ipsum liberauerunt: proponunt ergo questionem brigosam: quia respōsio ad quālibet partem videbatur esse cōtra christum: vnde dicitur. g Magister hec mulier) in quo allegant ꝑseutiam ꝑsone: ⁊ ꝑsentiam facti cum subdiẜ. h Modo deꝑhensa est in adulterio) ⁊ arguūt grauitatē criminis ex grauitate pene per legem inflicte cum diciẜ. i In lege autē moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare) Leuit. xx. ca. k Tu ergo qđ dicis) ⁊ subdiẜ cā q̄stionis (hoc aūt dicebāt tentātes eū) ad capiendum ip̄m ex rñsione (vt possent accusare eū) Uidebant enim tantā eius mansuetudinē ⁊ misericordiam ꝙ ꝓbabiliter credebant eum iudicare ipsam dimitti: ⁊ sic accusareẜ ab eis vt transgressor legis: propter qđ reduxerūt legē ad memoria₃ ne posset excusari p legis obliuionem. Si autē ecōtrario diceret ea₃ lapidandam: videreẜ dicere contra alia sua dicta: ⁊ facta que erant de pietate ⁊ misericordia.

a Jesus autem) Hic ponitur xp̄i benigna responsio: ⁊ diuiditur in duo. qa primo ostēditur: ꝙ in sua rn̄sione iustitiam tenuit. scd̄o ꝙ a misericordia non declinauit: ⁊ per hoc vtrāqꝫ eorum cauillationē euitauit.

Secūda ibi. Erigēs autē. Circa p̄mūꝫ sciendum ꝙ suam sniam s̄m modum iudicialē primo scripsit: postea ꝓtulit: ⁊ hoc est qd̄ dr̄ (Jesus autem inclinans se deorsum digito scribebat in terra (Jllud quod postea ꝓtulit ad maiorem certitudinem.

bant tentantes eum vt possent accusare euꝫ. Jesus aūt inclinans[a] se deorsum digito scribebat in terra. Cū autem ꝑseuerarēt interrogantes eū erexit se[b] ⁊ dixit eis. Qui sine peccato[c] est vestrū primus in illā lapidē mittat Et iterū se iclinās[d] scribebat in terra. Audientes aūt hec vnus post vnuꝫ exibant[e] incipiētes a senioribus ⁊ remansit iesus[f] solus ⁊ mulier in medio stās. Erigens[g] aūt se iesus dixit ei[h]. Mulier vbi sunt q te accusabānt Nemo te cōdēnauit Que dixit: nēo domine[i]. dixit aūt iesus[k]. Nec ego te cōdēnabo. Uade[l] ⁊ iā āpli⁹ noli peccare[m].

b Cum aūt ꝑseuerarēt interrogantes cum erexit se) ad eoꝝ importunitatē reprimēdaꝫ. c Et dixit qui sine peccato ⁊c̄) quasi dicat puniat peccatrix sed non a peccatoribus: impleat lex quam allegatis: sed non a transgressoribus legis. Jn inferendo enim penaꝫ iustam: debet obseruari debitus modus d Et iterum se inclinans scribebat) Dicunt aliqui ꝙ scribebat idem qd̄ prius: ad ostendendum maiorem firmitatem sententie. Alij dicunt ⁊ melius vt videtur ꝙ scribebat eorum peccata vt eos ostenderet ineptos ad accusationeꝫ huius femine: ideo seqtur. e Unus post vnum exibant) quia grauioribus criminibus irretiti erant. Sed si queratur quomodo scribebat. Dicendum ꝙ non scribebat per singula sed diuina virtute potuit facere ꝙ in aliqua figura ab eo protracta: qlibet eoruꝫ videret sua ꝓpria peccata ⁊ non aliena: nec ab alijs videbantur.

f Et remāsit solus iesus) non est intelligenduꝫ ꝙ xp̄s remāsit solus simpliciter cum illa muliere: qr remāserūt cuꝫ eo discipuli ⁊ multitudo populi: sed remansit solus a suis calumniatoribus.

g Erigēs) Posito rigore iustitie: h̄ xp̄s ip̄m tēperat dulcore misericordie: ⁊ hoc ē qd̄ dr̄ (Erigens autē se iesus) confutatis calumniantibus.

h Dixit ei. Mulier vbi sunt q te accusabant) in quo examinatur de accusatione: ⁊ consequenter de cōdēnatione (nemo te cōdēnauit) ⁊ subditur mulieris rn̄sio. i Nemo dn̄e) qr recesserāt vt visum est subdit xp̄i absolutio. k Dixit aūt iesus: nec ego te ꝯdēnabo) qr veni peccatores saluare ⁊ nō ꝯdēnare. l Uade) absoluta a culpa ⁊ a pena. m Et iam amplius noli peccare) saluādo eni naturā dānat culpam. Circa hoc sciendum qd̄ hoc factū xp̄i nōest trahendū ad cōsequētiā: immo debēt sacerdotes in foro penitētiali imponere penitentiam s̄m conditionē peccantis ⁊ peccati: qr non habēt talē potestatē dimittēdi poterat etiam xp̄s illi mulieri tantam contritionem dare ꝙ sufficeret ad deletionem illius culpe ⁊ pene: ⁊ illam contritionem cognoscere: non sic aūt alius sacerdos qui nō nouit cor nec videt: qr homo videt ea que patent. vt habet primi Regum. xvi. cap.

Expositio moralis.

PErrexit iesus in montē oliueti ⁊c̄.) sequitur (adducunt autem scribe

⁊ pharisei mulierē)per mulierem istam in adulterio deprehensam significatur quelibet persona christo per fidē despon sata ſm illud.ij.Corin.xj.capi.despondi enim vos vni viro virginem castā exhibere xpo:

Dominica quarta in quadragesima epistola Pauli ad Galathas quarto capitulo.

Rés scriptuz est[a] quoniaz abraā duos filios[b]

sed postea p mortale peccatuz cū dyabolo adulterata Per scribas ⁊ phariseos demões significatur: dicuntur hic scribe:quoniam nostra peccata retinent memoriter tanq̄ firmiter scriptum: ⁊ pharisei.idest diuisi recte dicuntur:nam a christo ⁊ sanctorum consortio separantur. Hi mulierem ad iudicium adducunt:quia damnationem hominum sollicite querūt:sed quia dn̄s nō vult mortem peccatoris:sed vt magis cōuertatur ⁊ viuat.Ezech.xviij ca.ideo dicit ei(Uade ⁊ amplius noli peccare)qa sibi sufficit vera penitentia de preteritis ⁊ cautela contra recidiuum pro futuris.

¶ Questio fratris Antonij Betontini. Magister hec mulier modo deprehensa est in adulterio ⁊c. Joannis.viij.ca. Super quibus verbis mouetur questio.

¶ Utrum viro liceat propter adulteriū vxorem occidere. Ad quod breuiter respondetur ſm doctrinam dn̄i Bonauē. Ricar. ⁊ aliorum theologorum distin. xxxvij. quarti libri sentētiarum. q̄ viruz vxorem adulteram interficere tripliciter potest intelligi. Aut ex auctoritate ꝓpria aut ex lege ecclesiastica:aut ex lege ciuil ⁊ humana. Auctoritate propria nulli licet propter adulterium vxorem occidere. Unde magister sentētiarū disti.supra notata inquit. Quicūq; propriam absq; lege ⁊ sine causa scilz iudiciali.idest absq; iudicio ⁊ certa probatione vxorem interfecerit aliamq; duxerit:depositis armis publicam agat penitentiam. Et hec verba notantur.xxxiij.q.ij.cap.interfectores. Et licet in principio capituli dicatur interfectores suarum coniugum sine iudicio:cum non addit adulterarum vel aliquid huiusmodi: quid aliud habendi sunt q̄ homicide. In quibus verbis dici videtur q̄ si quispiam vxorem adulterā inf fecerit absq; iudicio non reputat homicida: tamen ibi quā do dicit. Cū non addit adulteraruz supplendum est maxime ſm glo. q2 grauiores sunt homicide qui sine causa vxores suas interficiunt. Lege insuper ecclesiastica non licet quia eodem loco magister ait: Ecclesiastica disciplina spirituali gladio non materiali criminosos feriri iubet. Et infra ibidez dicitur. Sed sancta dei ecclesia nunq̄ mundanis cōstringitur legibus: gladium non habet nisi spiritualem. Lege autem ciuili ⁊ humana: si scilz vir procurat a iudice vt vxor sua occidatur adultera licitum est amore iustitie non vindicte libidie: ⁊ hoc modo lex moysi Leuiti.xx.capitulo. dixit. Si mechatus quis fuerit cum vxore alterius ⁊ adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui morte moriatur ⁊ mechus ⁊ adultera. qua lege ⁊ scribe ⁊ pharisei dicebant domino: magister hec mulier modo ⁊c̄.

¶ Expositio litteralis.

In hac lectione epistola apostolus declarat cessationem legalium per similitudinem postq̄ per rationem ostendit: ⁊ accipitur de scriptura Gene. xvj. ⁊.xxj.capi. Et primo ponitur figura. Secundo ad propositum adaptatur ibi Nos autem secundum Isaac. Circa primum dicit sic.

a Scriptum est) in locis preallegatis

b Quoniam Abraam duos filios habuit)plures autez habuit de cethura: vt patet Genesis.xxv.cap. Sed istos duos hic tantum exprimit apostolus

quia de illis magis loquitur scriptura & quia faciunt ad propositū non autē alij. a Unum de ancilla) scilicet Ismaelem: b Et vnum de libera) scilicet Isaac. Sciendum tamē q agar mater Ismaelis fuit vxor abrae vt dictuz est Gene. xvij. capitulo quia tamen sara erat vxor eius principalis: ideo hic agar retinuit nomen ancille. c Sz q de ancilla secundum carnē natus est) i. per moduz naturalem. d Qui autem de libera. per repromissionem) scilicet dei ad innantis naturam: q2 sara erat sterilis & cum hoc transierat in ea tempus concipiendi quando concepit Isaac. Erat. n. tunc nonagenaria. Gene. xvij. capitulo. (Que sunt per allegoriam dicta) habet enim sacra scriptura quadruplicem sensum. s. hystoricum qui per voces significatur: & mysticum qui per rem significatā intelligit: & hic ē triplex. s. moralis qn̄ intelligit qd agendū sit. Allegoricus qn̄ designat quid credēdū. Anagogicus qn̄ signat quid in patria sperādū: & hec pn̄t videri in hoc noīe hirl'm qd in sensu litterali significat ciuitatem iudee metropolim: in morali aiaz fidelem In allegorico ecclesiam militantez: & in anagogico ecclesiā triūphantē. vnde versus: Littera gesta docet: quid credas allegoria Moralis quid agas: quo tendas anagogia. e Hec enim sunt duo testamenta) ꝺm sensum allegoricum. f Unuz quidē in mōte syna) quia vetus testamētū fuit ibi datum a deo cuius in hoc fuit abraam figura. g In ꝺuitutē generans). i. subijciēs hoīes seruituti legali: qd fuit onus importabile. vt pz gala. iij. capi. h Que est agar). s. significatiue: fuit enī figura seruitutis legalis. i Syna eni mons est in arabia). i. licet syna ꝺm litteralez sensum multuz distet a hierusalem: tamē cōiunctus ē ei ꝺm sensuz allegoricum quia seruit[a] legis per nomē syna significata tunc vigebat i hierusalem: vbi erat templuz i quo offerebantur sacrificia: & exercebantur legalia: nōduz eni erat destructū p romanos q2 destructio illa fuit post passionez apl'i q passus fuit sub Nerone. Tēplū vero fuit destructū postea Uespasiani tpe. k Et ꝺuit cū filijs suis). i. cū iudeis i ꝺuitute legis. l Illa aūt q sursuz est. s. ecclesia q est. m Hierl'm) allegorice que dicit sursuz q2 predicat & pmittit bona celestia. n Libera est) a ꝺuitute legis. o Que est mr̄ nr̄a) p baptismū eni sum' regenerati ex ea p Scriptū ē. n.) isai. liiij. ca. de hac generatione scd'a q Letare sterilis que nō paris) idest ecclesia de gentibus collecta que tpe veteris testamenti erat sterilis ab operibus bonis. r Erūpe) in laudē diuinā s Et clama) corde & ore pro grārum actione. t Quia multi filij deserte). i. gētilitatis ad fidē xp̄i cōuerse que ante erat a deo d'serta pp̄ter eius ydolatriam. v Magis q̄ eius que habet virū). i. synagoge que in monte synai desponsata fuit deo in legis susceptiōe. x Nos) Hic cōsequēter magis adaptatur figura ad ppositū cū dicit) Nos aūt). s. xp̄iani

habuit: vnū de ācilla[a] & vnū de libera[b] Sed q de ancilla ꝺz carnē natus est[c] qui autē de libera per repmissionē[d]: que sūt p allegoriaz dicta. Hec enī sūt duo testamēta[e]: vnū qdē in monte syna[f] in seruitutez generās[g] q est agar[h] Syna eniz mōs est in arabia[i]: qui coniunctus est ei q nūc est hierusalez: & seruit cuz filijs suis[k] Illa aūt que sursuz ē[l] hierusalē[m] libera ē[n] q est mr̄ nr̄a[o] Scriptuz est. n.[p] Letare sterilis q nō paris[q]: erumpe[r] & clama[s] q nō parturis: q2 multi filij d'serte[t]: magis q̄z eius que habz viruz[u]. Nos aūt fr̄es

ſꝫ iſaac[a] ꝓmiſſionis filij ſumus[b] Sꝫ quō tūc is q ſꝫ carnē natus fuerat[c] pſeq̄baẗ eū q ſm ſpm̄[d] ita et nunc[e]. Sed qd dicit ſcriptura[f] Eijce ancillam[g] ⁊ filium eiꝰ. Non enim heres erit filius ancille cuꝫ filio libere. Itaqꝫ fratres non ſumus ancille filij ſed libere[h] qua libertate: Chriſtus nos liberauit.

a Scđm iſaac).i.ad ſimilitudineꝫ eius b Promiſſionis filij ſumus).i.geniti ꝑ gratiā non per naturā ſicut iſmael.
c Sed quō:tunc is q ſm carnē natꝰ fuerat)ideſt iſmael. d Perſequebaẗ euꝫ q ſm ſpiritum).ſ.Iſaac qui natus erat ſm promiſſionē diuinaꝫ ſpiritꝰ enī eſt deus Ioānis.iiij. capitulo.
d Perſeq̄baẗ) de hac perſecutione dictum eſt:
Geñ xxj.ca.qđ ſm expoſitores catholicos fuit corporalis. Nam iſmael q erat maior corpore ⁊ fortior Iſaac ſub ſpecie ludi ledebat eum malitioſe: ſecundū vero hebreos fuit ſpiritualis quia inducebat Iſaac ad aliqua q̄ ſapiebant idolatriam. Dictio enim hebraica ibidē poſita eſt equiuoca ad ludum ⁊ ad idolatriā ⁊ dictū apoſtoli videẗ eſſe magis conſonū ſecūde expoſitioni cum ſubditur.
e Ita ⁊ nūc) qꝛ pſeudo apoſtoli ſuadebāt galathis iudaizare qđ eſt ſiće ipſi idolatrie poſt euangelium publicatum.
f Sed qd dicit ſcriptura) Geñ.xxj.ca.
g Eijce ancillā) ⁊ ſic factum eſt ad litterā de Agar ⁊ Iſmaele filio eius:ꝑ qđ figuratū fuit ꝙ legalis obſeruantia cū obſeruatoribus ſuis a conſortio fidelium erat in aduentu xp̄i abijcienda.iđ ɔ̄cludit aplꝰs. g Itaqꝫ fratres non ſumꝰ ancille filij).i.ſeruituti legaliū ſubiecti.
h Sed libere).i.militantis eccleſie a talibus liberate. i Qua libertate xp̄us nos liberauit) qui per ſuaꝫ benedictam paſſionem legalia euacuauit.

¶ Queſtio fratris Antonij betontini
Letare ſterilis que non paris erūpe ⁊ clama que nō parturis. Ad Galla.iiij.capi.
¶ Super quibus verbis inſurgit dubitatio. Que ſunt illa que ſunt oportuna cuilibet predicatori. Ad quod breuiter rn̄detur ex ſententia doctoris irrefragabilis Alex.i.parte tertij voluminis ſui in fine ⁊ quorundā aliorū. ꝙ predicator qlibet tria precipue in ſe habere debet. Primo vt ſit interius charitate ardens: apoſtolo prime ad Corinth. xiij.ca. teſtāte qui ait Si linguis hominum loquar ⁊ angelorū: charitatē aūt non habeā: factus ſū velut es ſonās aut cimbalū tinniens. Ex hoc igitur charitatis zelo tenetur dicere omnino veritateꝫ ⁊ vicia pp̄lo nūciare. aliter ſi ex rationabili cauſa nō tacet: coram deo ⁊ pp̄lo rationē obligabiẗ reddere: quia Bernar. teſte. non licet tacere cui ex officio incūbit peccantes arguere. Idcirco Paulus aplꝰs prime ad Corith. ix.capi. ait de ſeipſo. Ue mihi ſi non euāgelizauero. Nam cum predicatoris culpa ⁊ ſuo inſano ſilentio anime proximi ſanguine xp̄i precioſo redempte: ꝑyclitātur: ab eo teſtante propheta veritatis requirat dn̄s. Scđo autem vt ſit exterius vita lucens: qꝛ vt beatus Grego. in ſermone de virginibus ait. Cuius vita deſpicitur reſtat vt eius predicatio contēnaẗ. Unde Hiero. inquit ad Nepotianū Nō confundant opera ſermonē tuū: ne cum i eccleſia loquaris tacitus quilibet reſpondeat: cur ergo hec dicis que ipſe non facis. Ex quo ſequiẗ ꝙ ſermo predicatoris debet eſſe honeſtus vt prudenter caſte ⁊ ſobrie v̄ba ꝓponat. prudēter ne qđ ignoratur manifeſtum faciat. Caſte: quia multa nō poſſunt caſte fieri: que poſſunt caſte dici. Sobrie: ne qd amplius: vel minꝰ dicat: q̄ꝫ neceſſitas vrgeat. ne videlicet dānum vel immediate ſcandalum oriatur: ſicut ad Romanos. xij. capitu. ſcriptum eſt. Non plus ſapere inquit apoſtolus q̄ꝫ oportet ſapere ſed ſapere ad

ſobrietatem. hoc autem predicator faci-
liter faciet ſi vitam bonam ⁊ honeſtam
ducet. Tertio vt ſit ad actum predicandi
competens: in quo multa ſunt attēden-
da. Primo locus: quia in eccleſia: vel in
alio loco ho-
neſto ⁊ pu-
blico predi-
care debꝫ nō
autem in pri-
uatis domi-
bus: ⁊ per oc-
culta conuē-
ticula: ne he-
reſis ſuſpitio
naſcatur: vt
in decretis.
xxx. diſ. cap.
ſi quis. ⁊ maxime. x. capi. ſcribitur. Qđ
in aure audiſtis predicate ſuper tecta. Se-
cundo tempus Grego. xij. capitulo pa-
ſtoralis ait. Sicut in cauta locutio in er-
rorem protrahit: ita indiſcretum ſilen-
tium eos qui erudiri poterant in errore
derelinquit. Tertio qualitas dicendorū
vt ſcilicet predicator vtilia doceat. iuxta
illud Iſai. xlviij. capitulo. Ego dominus
docens te vtilia. Quarto officium vt de
reliquis breuitatis cauſa taceam. Nam
lxxxvi. diſtinctione decretorum capitu.
Facientis: dicitur facientis proculdubio
culpam habet qui quod poteſt corrige-
re negligit emendare. Et infra. Neglige-
re cum poſſis perturbare peruerſos: ni-
hil aliud eſt quam fauere. nec caret ſcrupulo
concellionis occulte: qui manifeſto faci-
nori deſinit obuiare. Cum igitur hec om-
nia conſidero quamquam nimia charitate nō ar-
deam: nec vita tali quali debeo viuam:
tamen cogor officio cogor vtilitate dicē-
di: cogor ⁊ tempore licet honeſtate ⁊ ve-
recundia tenear vt vobis aliquid hodie
tangā quatenus audiſtis veſtris iniqui-
tatibus a nobilitatibus veſtris ⁊ vltra ſi
fieri poteſt extirpetur cauſa tāte maligni-
tatis: abhominationis ⁊ iniquitatis. Un-
de vas electionis Paulus apoſtolus ho-
die clamat ⁊ dicit. Letare ſterilis que nō
paris. ⁊c.

Dñica. iiij. xl. Euange. ſm Ioā. vj. capi.

In illo tempore. Abijt ieſus trāſmare galilee[a] quod eſt tyberiadis: ⁊ ſequebatur eum multitudo magna[b] quia videbant ſignaque faciebat ſuper his qui infirmabantur[c]. Subijt er-

Expoſitio litteralis.

In hac lectione euangelica tangit Io-
annes ſecretarius ieſu chriſti de nu-
trimento corporali correſpōdente nutri-
mento ſpirituali: ⁊ ponitur ſignum ſenſi-
bile de collatione cibi corporalis: vt per
hoc induca-
mur ad intel-
lectum cibi
ſpiritualis: ⁊
diuiditur in
tres quia pri-
mo ponitur
miraculi tē-
pus ⁊ locus
ſecundo mi-
raculi actus
ibi. Cum ſub-
leuaſſet: ter-
tio. ꝯſequēs fructus: ibi. Illi ergo hoīes.
In prima parte dicit ſic.

a Abijt ieſus tranſmare galilee) Iudei
enim querebant eum interficere ⁊ non
erat tempus adhuc paſſionis ſue ideo re-
cedendo dedit exemplum cedendi ad tē-
pus malicie humane: oſtendens quod aliquā-
licitum ſit chriſti fidelibus fugere in per-
ſecutione.

b Quod eſt tyberiadis) illud enim ma-
re eſt quidam lacus magnus per quem
tranſit iordanis fluuius ſed vocatur ma-
re ſcđm modum loquendi hebraicum
in quo congregatio aquarum vocatur
mare ſcđm illud Gene. primo capitulo.
Congregationeſqꝫ aquarum vocauit ma-
ria. Uocatur autem mare galilee a pro-
uincia iuxta quā tranſit: ⁊ vocatur ma-
re tyberiadis ex nomine ciuitatis edifi-
cate in littore: que antiquitus geneſaret
dicebatur: ſed ab herode tetrarcha fuit
reedificata ⁊ ampliata: ⁊ tyberias voca-
ta in honorem tyberij Ceſaris. Uoca-
tur etiam mare illud alijs nominibus:
vt declaraui ſuper Matthe. ⁊ ideo illa
dimitto.

c Et ſequebatur eū multitudo magna)
Quidam ex deuotione ab eo curati: qui-
dam malitioſe volentes eū capere in ſer-
mone vt phariſei: ⁊ quidā ex deſiderio adi-
ſcendi: ⁊ aliqui ex curioſitate volētes mi-
racula que faciebat videre: ideo ſubdit.

go in montē iesus.[a]
⁊ ibi sedebat cūz di-
scipulis suis[b]. Erat
aūt ꝓximuz pascha
dies festꝰ iudeorū[c].
Cū sbleuasset[d] ergo
oculos iesus ⁊ vidis
set qꝛ multitudo ma
xima venit ad eū di-
cit ad philippū. Uñ
ememꝰ panes: vt mā
ducēt hi[e]. Hoc autē
dicebat tētans euz[f].
Ipse eniz sciebat qd
essz facturꝰ[g]. Rñdit
ei philippus ducēto
rū denariorū panes
nō sufficiūt eis[h]. vt
vnusqsq3 modicuz
quid accipiat[i]. Dic
ei vnus ex discipulꝭ
eius: Andreas fra-
ter Simonis petri[k]
Est puer vnꝰ h̃ q ha

a Quia videbant signa que faciebat super his qui infirmabantur) hoc additur ad ostendendū ꝙ fiebant virtute diuina. Magicis eniz artibus bene fiunt aliqua curiosa ⁊ inutilia: sicut ꝙ statue loqūtur ⁊ consimilia sed sanitates que fiunt ad reducenduz homines in deuz fiunt tā-tūmodo virtute diuīa vt habet in itinerario clementis.

a Subijt ergo in montem) qꝛ erat locus deuotioni: et doctrine aptus ideo sequit.

b Et ibi sedebat cum discipulis suis) docens eos ⁊ sic patet locus in quo factum est miraculum sequens: tempus autez in quo factum est describitur cū dicitur.

c Erat autem proximum pascha dies festus iudeorum) Istud est festum paschale de quo iste euangelista facit mentionē: ⁊ in isto paschate non fuit iesus in hierusalem: ꝙuis enim xp̄s legem seruauerit: tamen in hac solēnitate non fuit: quia illi qui habebant inimicitias capitales erāt excusati a precepto legis qua precipitur. omne masculinum apparere coram dño in solēnitate paschali: sic autē erat de christo: quia iudei querebant euz interficere. Preterea xp̄s sicut seruando legem ostēdit se esse verum hominem de filijs israel ꝑm carnem: sic aliquando pretermittendo obseruationem eius ostēdebat se esse dominum supra legem.

d Cū subleuasset) Hic ponitur miraculi actus: ⁊ diuiditur in tres: qꝛ primo premittit miraculi necessitas: scđo describit eius qualitas ibi. Dixit ergo iesus: tertio ostenditur eius veritas: ibi. vt autem impleti sunt. Primū ostenditur tripliciter: scꝫ ex populi multitudine cū dicit (Cum subleuasset ergo oculos iesus ⁊ vidisset: qꝛ multitudo maxima venit ad eum) tm̄ eum desiderabant audire xp̄m qđ omiserant apoꝛtare secū alimentum ꝓpter qđ necessarium erat fieri miraculū. Ostenditur etiaz hec necessitas ex defectu pecunie cum subditur.

e Uñ ememus panes vt māducēt hi) non petit ignorans qđ deficeret eis precium sed vt ex responsione philippi appareret certius miraculum: vñ subditur.

f Hoc aūt dicebat temptans eū) vt per hoc defectus pecunie alijs ostēderetur: sicut Geñ. xxij. cap. temptauit deus Abraā: vt eius obedientia alijs manifestaretur nō sibi propter qđ sequit. g Ipse eniz sciebat quid esset facturus) qꝛ inquātum homo habuit plenitudinē scientie a principio conceptionis: ⁊ inquantū deus oīa nouit ab eterno. h Rñdit philippus: ducentorum denariorum panes nō sufficiunt eis) quasi dicat pauperes sumus et tantam pecuniam habere non possumꝰ: ⁊ si haberemus nō sufficeret pro eoꝝ refectione: ⁊ iđ sequit. i Ut vnusqsq3 modicum quid accipiat) iste enim philippus adhuc rudis existens non aspiciebat ad eius virtutem qua de aqua vinum fecerat: nec ad alia signa que frequenter fecerat ostenditur consequenter miraculi necessitas ex cibi paucitate.

k Dicit ei vnus ex discipulis eiꝰ Andreas frater simonis petri) Hic videtur melius dispositus ꝙ̃ philippus: quia in respōsione sua videtur habere respectum ad multiplicationem panum eo modo quo factum est per heliseum. iiij. Regum. iiij. capi. vnde subditur.

bet quinque panes ordeaceos ⁊ duos pisces[a] Sed hec q̄d inter tantos. Dicit ergo iesus[b]. Facite homines discūbere[c] Erat autem fenum multū in loco[d] Discubuerunt ergo viri numero quasi quinqꝫ milia[e]. Accepit ergo Jesus panes[f] ⁊ cuꝫ gratias egisset distribuit discūbētibus[g] Similiter ex piscibus quātum volebant. Ut autez impleti sunt[h] dixit discipulis suis. Colligite que supauerūt fragmēta ne pereāt[l] Collegerunt ergo ⁊ ipleuerūt. xij. cophinos fragmentorūk.

a Est puer vnus hic qui habet quinqꝫ panes ordeaceos: ⁊ duos pisces. Sed hec quid sunt inter tantos) quasi dicat etiam si multiplicarentur eo modo quo factum est per Heliseum: qui de viginti panib⁹ mltiplicatis non saciauit nisi centū viros: i ista magna multitudie. hoc esset valde modicū.

b Dicit ergo iesus) ondsa miraculi necessitate: hic cōsequēter describit ei⁹ qualitas per multiplicationeꝫ panum virtute christi ⁊ hoc est quod dicitur.

c Facite homines discumbere). i. ordinate sedere ad sedendum.

d Erat autem fenum multuꝫ in loco) hoc interponit ad ostendendum ꝙ loc⁹ erat aptus ad comedendum.

e Discubuerunt ergo viri numero quasi quinqꝫ milia) secundum modum hebraicum soli viri hic numerant a viginti annis: ⁊ supra vt habetur Numeri primo. Mulieres autem ⁊ paruuli hic tacentur.

f Accepit ergo iesus panes) quia in manibus suis multiplicati sunt).

De modo huius multiplicationis habetur Matthei decimoquarto capitulo: q etiam hic adducitur. De modo autem huius multiplicationis est dubitatio inter doctores: quia non determinatur in littera. Dicunt enim aliqui ꝙ hoc fuit sine additione alicuius materie: sicut de costa Ade formatum est corpus mulieris: sicut eniꝫ deus potest de nihilo aliq̄d facere: ita modicum corpus in magnuꝫ ꝯuertere sine adiectiōe materie. Alij aūt dicūt ꝙ hoc fuit per ꝯuersionē alicuius materie p̄existētis vt aeris vel huiusmodi in substantias panis ⁊ piscis: ⁊ hoc videtur Augustinus sentire sup Joānē. vj. dicens. Inde multiplicauit quinque panes: vnde ex paucis granis creat segetes. Certum est eniꝫ ꝙ segetes creant ex conuersione materie p̄existentis in segetē. Sciēdum tamen ꝙ christ⁹ nō creauit panes de nouo sꝫ p̄existētes mltiplicauit vt miraculū esset magis notum: quia talis multiplicatio est magis pceptibilis ꝙ̄ creatio.

g Et cum gratias egisset distribuit discumbentibus) idest per apostolos distribui precepit. Sciendum est etiam ꝙ christus aliqñ fecit miracula imperando vt ostēderet se facere illa p̄pria virtute: aliqñ autē orādo vt hic cum dr̄ gratias egissꝫ) vt ostenderet ꝙ talia non fiebant ab eo per demones magica arte vt pharisei dicebant.

h Ut aūt impleti sunt) hic ostēdit miraculi veritas. Si enim multiplicatio illa fuisset tantū s̄m apparentiā homines non fuissent inde satiati: nec remansissent ibi reliquie sensibiles. Ideo ad maiorem declarationem miraculi ⁊ eius publicationem subditur.

i Dixit discipulis suis colligite que superauerunt fragmenta ne pereāt) qr p fragmēta portata alijs qui non fuerāt ibi publicatum est miraculū ⁊ approbatū: q̄r vere ⁊ non ficte reficiebant.

k Collegerūt ergo ⁊ impleuerunt. xij. cophinos fragmentorum) non a casu: sed ex diuina dispositione impleti sunt. xij. cophini secūdum numerum. xij. apostolorum: vt et per hoc designaretur quod fragmenta

verboꝝ xp̄i per apl'os per mundū publicarentur. Sed si queraṫ. vñ habuerunt illos cophinos in monte. Poteſt dici ꝙ acceperūt in aliqua villa ꝓpinqua: vel ꝙ fuerunt ibi portati vt venderenṫ multitudini venienti vel poteſt dici ꝙ ñ fuerāt ibi cophini: ſed tātum collegerunt de fragmentis ꝙ xij. cophini potuiſſent impleri: vt bene alibi inuenitur talis modus loquēdi.

ex quinqꝫ panibus[a] ordeaceis ⁊ duobus piſcibus que ſuperfuerunt his qui mā ducauerant. Illi ergo homines[b] cuꝫ vidiſſent qd̄ Ieſus fecerat ſignum dicebant[c]. Quia hic eſt vere propheta: qui venturus eſt in mundum.

a Ex qnqꝫ panib') hoc etiā facit ad euidētiam miraculi: q̄r plus remāſit q̄ a principio fuit. d Illi ergo (Hic poniṫ miraculi fructus qui oſtēdiṫ in fidei ꝯfeſſione cū dr̄ (hic eſt vere ꝓpheta) Circa qd̄ ſciēdū ꝙ xp̄s erat ꝓmiſſus in lege tanq̄ ꝓpheta ceteris excellentior. vt habeṫ Deutero. xviij. ca. Prophetam ſuſcitabit: ꝓpter qd̄ viſo miraculo p̄dicto populus cōfeſſus eſt illum eſſe de quo loquiṫ p̄dicta ſcriptura: ⁊ ſic confitebantur euꝫ eſſe verum chriſtum: ⁊ hoc eſt quod diciṫ. b Illi ergo hoies ⁊c̄. fecerat ſignum) alias non auditū: quia illa multiplicatio que facta fuit per Heliſeum fuit multū deficiēs ab iſta vt patet per p̄dicta. c Dicebāt ⁊c̄. venturus eſt in mundum) ad ipſum ſaluanduꝫ ſic autē non venerunt alij ꝓphete: ſed ſolum ad denunciandum iſtius aduentum.

Expoſitio moralis.

Abijt ieſus transmare galilee ⁊c̄.) ⁊ ſeq̄batur eum multitudo magna) quia adhuc populares ⁊ pedeſtres magis vadūt ad ſermones: ⁊ ad dei deuotiones q̄ diuites ⁊ equites (facite homies diſcūbere) Theophilus: Quieſcere facit xp̄s diſcipulos ſuos vt diſcant prepoſiti ꝙ qui laborāt in ope ⁊ ſermone requiē ꝓmerenṫ: ⁊ ꝙ non debēt cōtinue laborare) vñ ememus panes vt manducēt hi) Beda. Miſtice declinata die turbas ſaluator reficit: quia cum ſol iuſtitie ꝓ nobis occubuit a ſpūali media ſumus ſaluati. Prouocat apl'os ad fractionem panis. īſinuās ꝙ quotidie p eos ſint corda nr̄a paſcenda eoꝝ. ſ. litteris ⁊ exemplis Per quinqꝫ panes intelliguṫ quinqꝫ libri moyſi: ⁊ per duos piſces ꝓphete ⁊ pſalmi figuranṫ Duodeci cophini ſūt. xij fructus ſpūs ſancti: quibus reficimur in euchariſtie ſacramento.

Alia expoſitio moralis.

Subijt ergo ieſus in montē) Mons iſte ſignificat montem Caluarie in quo dedit nobis nutrimentuꝫ ſalutis. ſicut in hoc monte pauit multitudinē copioſam: ita ⁊ ibi nobis cōtulit gratiam ſufficiētē vt dicūt theologi. (Eſt puer vn' hic) Puer idē eſt ꝙ purus ⁊ mundus ab oi malitia: quo ſignificaṫ xp̄s q̄ fuit purus ab oi pctō (Habet qnqꝫ panes (ſicut in hoc puero in mōte ſunt reꝑti qnqꝫ panes: ſic in xp̄o in monte caluarie ſunt reperte qnqꝫ plage: ⁊ ſic̄ in puero erāt duo piſces ſic in chriſto due nature. ſ. humana ⁊ diuina. his enim ſaturauit. i. ſaluos fecit aſcēdētes in montem: ideſt volentes aſcendere in celum. Cetera patent in alia morali expoſitione: excepto ꝙ non ſuperauerunt de piſcibus ex hoc: quia eorum que ſemel aſſumpſit nihil vnq̄ dimiſit quia verus deus ⁊ verus homo regnat in celis.

¶ Queſtio eiuſdem Nicolai de lyra.

Ad maiorem euidentiam eorum que dicta ſunt hic ⁊ alibi de miraculis chriſti: queritur. Utrum chriſtus fecerit miracula ſola diuina virtute. Et arguiṫ p̄mo ꝙ ſic. Dicit enim Leo papa in epiſtola ad Flauianum. Cum in chriſto ſint due nature: vna earum eſt. ſ. diuina que fulget miraculis. Altera ſcilꝫ humana que ſuc

cumbit iniurijs ergo sicut se habet humana natura ad succūbendū iniurijs: sic se habet diuina ad agendū in operibus miraculosis: sed sola natura humana iniurijs succumbit: quia talia pati repugnat deitati: ergo sola natura diuina agit in operibus miraculosis. Et confirmat auctoritate psal. cxxxv. s. q facit mirabilia magna solus: ergo sola diuinitas est principiū agēdi miracula. Itē opera miraculosa excedunt totā virtutem nature create. natura autem humana in christo creata est: ergo vt videtur in nullo attingit opera miraculosa. Cōtra: quia xp̄s per tactum corporis sanabat miraculose: vt dicitur de muliere patiente fluxum sanguinis Matth. vi. ca. Quotquot autem tangebāt eū salui fiebant. Si ergo talis tactus nihil ageret id sanatione predicta: frustra adhiberetur quod nō cōuenit ipsi christo. scilicet aliquid frustra agere: ergo ille tactus aliquid fiebat: et certum est q̄ ptinebat ad humanitatem: ergo etc. Respondeo. In hac questione sic est pcedendum: qr primo videndum est qualiter viri sancti viui vel defuncti quorū miracula scripta sunt in illis operati fuerunt. Secundo qualiter Christus in quantū homo operatus fuerit. Circa primum aliqd est certum videlicet q̄ miracula non possunt fieri aliqua v̄tute tanq̄ pricipaliter agente nisi virtute diuina: quia sicut dictum est operatio miraculosa excedit totam facultatem virtutis create: similiter certum est q̄ sancti viri ad miracula possunt operari meritorie: quia frequenter expertum est miracula facta fuisse a deo ad preces sanctorum. Sed dubium est vtrū viri sancti in miraculis aliqñ operati sunt per aliquā virtutē in eis existētem: nō quia illa sit principalis ratio agēdi: sed tantū instrumentalis: vt sic deus tanq̄ pricipaliter agēs fecerit miracula p scōs tanq̄ p quedā instrumēta. Et hāc questionē reliquit Augusti. xxij. lib. de ciuitate dei insolutā: vbi enarratis multis miraculis martyꝝ dicit sic. Siue enim deus per seipsum miro modo quo res tēporales operat eternus: siue p suos ministros ista faciat: et eadē ipsaq; p ministros facit: siue quedā faciat etiā p martyrū spūs: siue p hoīes adhuc in corpe cōstitutos: siue deus ista p angelos qb' inuisibiliter imutabiliter: incorporaliter imperat operet: vt que per martyres fieri dicunt eis orōnibus tantū impetrātibus non etiā operantibus fiant: siue alia istis: siue alia illis modis: q nullo modo cōphēdi a mortalib' possunt: et tū attestat fides hec in qua carnis resurrectio pdicat. Btūs tū Grego. hanc questionē determinare videt in scdo lib. Dialogorum. Ubi dicit sic. Qui deuota mente deo adhereat cum res non necessitas exposcit exhibere signa mō vtroq; solent vt mira queq; aliqñ ex pce faciāt: aliqñ ex potestate cōcessa illis a deo. Et hoc pbat cōsequēter ratione et exēplo. Ratio autē talis est. Cui cōcedit illud quod est maius: non est mirū si aliqñ cōcedat q̄ ē minus. sed maior est potestas filios dei fieri etiā p adoptionē cū hoc solū sanctis cōcedat q̄ miracula opari q̄ etiam aliqñ malis cōcedit. vt habet Matth. vij. cap. Sed primū cōcedit hoibus sanctis scd'm q̄ dicit Joannis primo. Quotquot autē receperūt eum dedit eis potestatem filios dei fieri. Item probat hoc exemplo quia Petrus suscitauit thabitam orando. Ut habet Actuum. ix. cap. Ananiā vero et Saphiram morti tradidit subito absq; oratione: sed solum culpam eorū increpando. Actuū. v. ca. Et sic videtur illud factum fecisse ex aliqua potestate sibi cōcessa a deo tanq̄ instrumētum diuine iustitie. Item ad hoc videtur facere q̄ gratia dei diuidit per gratiam gratis datam: et per gratiā gratū facientē: et lz aliqñ ab aliquibus dictum fuerit q̄ gratia gratum faciens nihil ponit in anima tū gratia gratis data ab oibus conceditur q̄ aliquid ponit in anima: et hoc patet manifeste de gratijs gratis datis que

vocantur ſermo ſapientie ⁊ ſermo ſcien-
tie. Prime. Corin. xij. capi. Quia ſignifi-
cant quaſdam eminentes cognitiones
diuinorum ⁊ humanorum que ponunt
aliquid in anima: ſimiliter fides: prophe
tia genera linguarum: ⁊ interpretatio ſer
monum. Et eadem ratiõe videtur ꝙ gra
tia ſanitatum ⁊ operatio virtutum: ideſt
miraculorum que ponuntur gratie gra-
tis date: dicant aliquam virtutem in ani
ma exiſtentem. Dicunt tamen aliqui ꝙ
iſta virtus operantis miracula nõ eſt ali
qua virtus manſiua per modum paſſio-
nis tranſeũtis ſicut ⁊ prophetia: propter
quod tales non poſſunt facere miracu-
la: quotienſcunqȝ volũt nec prophetare.
Sed quicquid de concluſione ratio ta-
men non valet: quia ſicut dictum eſt ta-
lis virtus operandi miracula non eſt ꝓn
cipalis: ſed tantum inſtrumentalis. In-
ſtrumentum autem operari non poteſt
q̃uis ſit perfectum per formam ſuam ni-
ſi moueatur actualiter per manum arti-
ficis: ſicut patet ꝙ ſecuris non poteſt ſe-
care niſi per manum artificis moueaẜ.
Et ideo dato ꝙ talis virtus ſit manſiua:
non poteſt tamen operari ad miracula
abſqȝ motione diuine virtutis principa-
liter agentis. Si tamen talis virtus ſit
manſiua vel per modum paſſionis tran
ſeuntis ſolum: ſicut eſt motio inſtrumen
ti cum mouetur ab agente principali: ni-
hil dico modo. Item ad concluſionem
inducitur illud quod a ſanctis ⁊ docto-
ribus catholicis dicitur de ſacramentis
noue legis: videlicet ꝙ efficiunt quod fi-
gurant: ita ꝙ tanq̃ quedam inſtrumen-
ta diuine miſericordie agunt ad inductio
nem gratie ipſam inſtrumentaliter attin
gendo: vel ſaltem aliquam diſpoſitionez
ad ipſam vt caracterem vel aliquid ſimi
le correſpondens in ſacramentis que nõ
imprimunt characterem: ita ꝙ in ſacra-
mentis eſt aliqua virtus ad efficiendum
modo predicto. Et tamẽ ſacramenta cõ-
ſiſtunt in quibuſdam rebus ſenſibilibus
⁊ ideo multo fortius videtur ꝙ in ani-
mabus ſanctorum virorum defunctorũ
vel viuentium poſſit poni aliqua virtus
diuinitus eis conceſſa in operibus mira
culoſis per modum predictuȝ. Ex dictis
patet quid dicendum ſit de humanitate
chriſti que eſt organum ſeu inſtrumentũ
coniunctum ipſius deitatis: ſicut manus
eſt inſtrumentum artificis: homines au-
tem alij quantũcunqȝ ſancti non ſunt ſic
coniuncti: ⁊ ideo ſunt quaſi quedam in-
ſtrumẽta deitatis ſeparata: et adhuc plus
ſeparata ſunt eccleſie ſacramenta: inſtru
mentum autem coniunctum magis par
ticipat efficatiam agentis principalis q̃
ſeparatum: ⁊ ideo talis virtus operandi
miracula efficatior inuenitur in humani
tate chriſti q̃ in quibuſcunqȝ alijs. His
dictis poteſt reſponderi ad argumenta.
Ad primum dicendum ꝙ ſimile tenet q̃-
tum ad hoc ꝙ ſicut humanitas in chri-
ſto fuit ratio patiendi: ſic deitas eſt ratio
⁊ principium faciendi miracula principa
liter: non tamen tenet quantum ad ſecũ-
dum: quia nõ repugnat humanitati chri
ſti operari ad miracula per modum in-
ſtrumenti: repugnat autem deitati quali-
tercunqȝ pati. Verũtamen ratione idem-
ptitatis ſuppoſiti idiomata communi-
cantur quia ſicut hec eſt vera: deus paſ-
ſus eſt: ita hec eſt vera demonſtrato chri
ſto iſte puer creauit ſtellas. Ad illud qđ
inducitur de pſal. Dic ꝙ ly ſolus non ex
cludit humanitatem tanquã inſtrumen-
taliter agentem: ſed tanq̃ principaliter: ⁊
ſic intelligendum eſt reſpectu aliorũ ſan-
ctorum: ꝙ ſolus deus facit miracula ſci-
licet tanquam principale agens. Ad ſcđȝ
dicendum ꝙ inſtrumentuȝ in virtute pri-
cipalis agentis bene attingit ad aliquid
quod excedit facultatem propriam cõue
nientem ei ſm ſe: ſicut calor naturalis in
virtute anime generat carnem vt habe-
tur ſcđo de anima. Argumenta auteȝ in
contrarium concludunt tantuȝ ꝙ huma
nitas chriſti agebat ad miracula ſicut a-
gens inſtrumentale ⁊ ſecundarium qđ
conceditur. ⁊c.

Feria scda post qr//az dominicã. Euãtelium secundũ Joãnem.ij. capitulo.

In illo tpe. prope erat[a] pascha: iudeorũ ⁊ ascẽdit ihs hierosolymã[b] Et iuenit i tẽplo[c] vẽdẽtes oues ⁊ boues ⁊ colũbas[d] ⁊ numularios sedẽtes[e]. Et cuz fecisset quasi flagelluz d funiculis: oẽs eiecit de tẽplo. Oues quoqz ⁊ boues ⁊ nnmulariorũz effudit es ⁊ mẽsas subuertit: et his q columbas vẽdebãt dixit Auferte ista hic: ⁊ nolite facere domũ pris mei domũ negociatõis[g]

Expositio litteralis.

Quoniam sm sniam philosophi.iiij. methafisice: ad ipm esse sequitur ipsum operari: cũ oia sint determinata proprio operi: ideo hic euangelista declarat diuinitatem christi i opere scilicet per opera diuia ⁊ miraculosa que sũt diuine virtutis manifestatiua quia transcendunt virtutem totius nature create: vt patet in presenti euãgelio.

a Prope erat) Ponit ergo hic occasio prenunciandi suam resurrectiõez futuram: que non poterat fieri nisi virtute diuina: quoniam a priuatione ad habitum impossibilis est regressus sm naturam. Hec autem prenunciatio sue future resurrectionis fiebat quia ascendens iesus hierusalem eiecit de templo vendẽtes ⁊ ementes: quod videbatur pertinere ad personam super populum auctoritatem habentem. Et ideo huius auctoritatis petierunt iudei signum. Et hec occasio fuit predicendi signum sue resurrectõnis: ⁊ hoc est quod dicitur.

a Prope erat pascha iudeoꝝ) i tribus enim solennitatibus in anno tenebantur cõuenire in hierusalem. s. in solẽnitate pasce: penthecostes: ⁊ tabernaculorum vt habetur Exo.xxiij.ca. Veruntamen de festo tabernaculorum ⁊ pẽthechostes aliquãdo dispensabat cuz illis q erant a remotis: non tamẽ de solẽnitate pascali. Christus aũt vsqz ad passionem suã voluit legez obseruare: ⁊ per consequens in solẽnitate pascali hierusalẽ ascendere ⁊ hoc est quod subditur.

c Et ascẽdit Jesus hierosolymam) Ex hoc cõfutat error manichei: qui dicit vetus testamentum a diabolo eẽ datuz: quia christus nullo modo obseruasset ipsum.

c Et inuenit in templo) noie templi nõ accipitur hic ipsa domus dñi in q erat altar thimiamitis et candelabruz nec atriũ sacerdotum in quo erat altar holocaustorum: sed quoddaz atriuz vbi homines orabant ⁊ doctores etiã docebant ibidẽ ⁊ etiaz ibi vẽdebantur ea que in tẽplo offerrebant: ⁊ hoc est qđ dicitur.

e Vendentes oues ⁊ boues ⁊ colũbas) ⁊ quia talia non poterant de longinquo adduci: ideo sacerdotes cupiditate ducti statuerant homines talia ibi vendere vt venientes de longinquo non haberent excusationem de oblationibus dimittendis. Aliqui etiam eorum nõ habebant pecuniaz: ideo sacerdotes statuerunt ibi capsores qui sub cautione tradebant pecuniam ⁊ cum hoc vltra sortem aliqua munuscula recipiebant non tamen pecuniam ne arguerentur manifeste facere contra legem. Deutero.xxiij. capitulo. vbi dicitur. Nõ dabis fratri tuo ad vsuram pecuniam: ⁊ hoc est quod dicitur.

e Et numularios sedentes) qr hoc erat illicitum propter cupiditatem sacerdotum qui diuersis adinuentionibus depauperabant populum. vt patet ex predictis: ⁊ quia fraus ⁊ tumultus solent annecti mercationi que contrariatur orationi: ideo sequitur.

f Et cum fecisset quasi flagellũ ⁊c) ⁊ patet littera vsqz ibi.

a Recordati vero sunt discipuli eius q̄ scriptū est) psalmo.lxviij. de ipso.
b zelus domus tue comedit me) Ex facto enim christi recordati sunt scripture illius ⁊ impletionis eius de christo. Queritur hic. Quare nō resistebāt ei cū ipi essent mlti: ⁊ ipse solus ⁊ parum adhuc reputatus: Dicendum q̄ divina virtus in illo facto operabatur que apparebat in effectu cum volebat sicut infra Joannis. xviij. capitu. solo verbo prostravit eos qui volebāt eum capere. Corpus enim christi erat instrumentum divinitati coniunctū: ⁊ ideo ex oculis eius quidā fulgor exibat virtute divina eos deterrens ita q̄ resistere non audebāt. sicut in passione vox illa q̄ erat divinitatis quodāmodo instrumentū prostravit magnam multitudinē armatorū. Solet etiā queri ab aliq̄bus. Quō fecit flagellū de funiculis q̄ nō vēdebant ibi funiculi: sed solum illa que debebant in templo offerri. Et dicūt aliq̄ q̄ ipse xp̄s vtebat funiculo pro cingulo: ⁊ illum funiculū accepit de quo erat p̄cinctus: ⁊ ipsum duplicando fecit quasi flagellū: q̄uis hoc nō habeatur expresse in textu. tñ probabiliter pōt credi: q̄ nō oīa scripta sunt vt dicitur in fine huius evangelij. c Rñderunt ergo) hic ponit sue resurrectionis prenunciatio: quia occasione huius facti petierunt ab eo signū ipsi iudei dicentes.
d Quod signū ostendis nobis q̄ hec facis) Quāis enim factum esset bonum de se. tamē non ptinebat ad quemlibet hoc facere: sed solum ad eū qui haberet auctoritatē corrigēdi excessus sacerdotū: qd̄ non conveniebat alicui de cōi populo: cū sacerdotēs essent in illo populo superiores: sed prophetis missis ad hoc specialiter a deo: ⁊ ideo petierūt signum missionis sue: ⁊ ipse dedit eis signum potestatis divine in suscitatione sui corporis ꝓpria virtute. ⁊ hoc est qd̄ dicitur.

Recordati v̄o sunt discipuli ei⁹ q̄ scriptū est: [a] zelus dom⁹ tue comedit me [b] rñderūt ḡ [c] iudei ⁊ dixerūt ei: qd̄ signū ostēdis nobis q̄ hec facis [d]? Rñdit iesus ⁊ dixit eis Solvite tēplū hoc [e]: ⁊ i tribus dieb⁹ excitabo illd̄ [f] Dixerunt ḡ [g] iudei.

e Rñdit iesus ⁊ dixit eis: solvite templū hoc) Nō est verbū inductivū ad hoc faciendū cuȝ fuerit simpliciter malum ex parte iudeorum: ad malū autem xp̄s non poterat inducere: sed ē verbū denunciativum eius q̄ erat per ipsos fiendū: quasi dicat (solvite templum hoc) i. solvetis quia in passione christi anima fuit soluta a corpore: ⁊ sanguis a carne: ⁊ continuitas membrorum in cōfixione clavorum ⁊ lancee. f Et in tribus diebus excitabo illud) nō dicit post tres dies: q̄ christus non fuit mortuus tribus dieb⁹ complete. g Dixerunt ergo) hic ponitur sue prenunciationis interpretatio: ⁊ dividitur in duo: quia primo ponitur interpretatio iudeorum falsa: secundo interpretatio evangeliste vera: ibi Jlle aūt. Circa primū sciendum q̄ iudei petierunt a xp̄o signū non ad credendum ⁊ venerandum: sed magis ad deridendum ⁊ īpugnandum quod patet ex hoc q̄ statiȝ impugnaverunt dictum suuȝ: ⁊ ideo nō fuerunt digni vt prediceret eis resurrectioneȝ corporis sui manifeste sed occulte: vocans corpus suum templuȝ: ⁊ ideo voluerunt arguere dictum suum per materiale templum: ⁊ hoc est qd̄ dicitur.
g Dixerunt ergo iudei: quadragita sex annis edificatuȝ est templū hoc ⁊c̄. Hoc dicūt deridendo quasi esset ei impossibile multo plus derisissent si resurrectionē corporis sui p̄dixisset manifeste: q̄ difficilius est resuscitare mortuū q̄ edificare tale templum. Sciendū etiā q̄ nō loquūtur hic de templo facto p Salomonē: q̄ illud fuit edificatū in septem annis vt hr̄ iij. Regū. vj. ca. ⁊ preterea q̄ fuit p Na-

quadraginta ⁊ sex annis edificatum ē templuz hoc ⁊ tu in tribus diebus excitabis illud. Ille aūt dicebat[a] de templo corpis sui. Cuz ergo resurrexisset a mortuis[b] recordati sunt discipuli eius: quia hoc dicebat de corpore suo ⁊ crediderunt scripture[c] ⁊ sermoni quē dixit te-sus[d] Cum aūt esset[e] hierosolymis in pascha i die festo: multi crediderūt i nomine eius[f]. vidētes signa ei⁹ q̄ faciebat[g]:

buchodonosor destructum.iiij. Regum vltimo ca.sz loquunt de tēplo reedificato post captiuitatē babilonicā. A primo .n.anno Ciri regis persarū in quo data ē pplo licētia redeūdi ⁊ tēplū readificādi vsq3ad sextū annuz Darij: sub quo cōsumatum est templum illud: fluxerūt quadraginta sex anni: quia iudei impediebantur a nationibus in circuitu eorū existētibus in edificatione tēpli: iste numerus patet p hoc qr Cirus regnauit. xxx.ānis. Cambises filius eius post eum .x. qr non cōputatur tp̄s quo regnauit eum p̄re: post eū regnauerunt successiue duo magi: sed tp̄s eorū dimittitur qr regnauerūt tantū septē mensib⁹: qbus successit Darius i cui⁹ sexto anno cōsumatū est tēpli opus: ⁊ iō de isto tēplo loquebant qr illud stabat in eorū p̄ntia: ⁊ illd ondebat: vt p3 i lra Dec aūt .xlvi. annorū acceptio accipit s̄m expositores latinos ⁊ grecos: s̄m hebreos opt3 aliter accipe sicut dixi in p̄ncipio libri Esdre ⁊ .ix. ca. danielis: s̄ de verificatiōe huius dicti xlvi. annis edificatū est tēpluz h. non est multum curādū: qr nō est verbū xp̄i nec euāgeliste nisi tm̄ referēdo: sed ē verbum iudeorū deridēdo xp̄m vt dcm̄ ē contra quē multa falsa dixerunt: vt infra refert euāgelista. a Ille aūt) Dic ponit interpretatio vera: qr loquebat de corpore suo noīe tēpli: q: hūanitas christi erat spirituale habitaculuz ipsius dei: ⁊ hoc ē qd dicit euāgelista (Ille aūt dicebat de tēplo corporis sui) Danc aūt interpretationē nō cognouerūt tūc ap̄li: qd p3 ex hoc q̄ postea Petrus audiens ab eo eius passionē futurā voluit eā ipedire. Mart. xvi. ca. sed post resurrectionē xp̄i hanc interpretationē intellexerūt qñ aperuit illis sensum vt itelligerēt scripturas Luce vlti. ca. ⁊ hoc ē qd dicitur. b Cū ergo resurrexisset a mortuis recordati sūt ⁊c). s. intelligēdo de corpe suo. c Et crediderūt scripture) sc3 p̄phetaruz loquencium d xp̄i resurrectione futura tertia die. Osee. vi ca. Uiuificabit nos post duos dies ⁊ in die tertia suscitabit nos hoc dixit p̄pheta qr resurrectō christi fuit cā resurrectionis nostre. Et Joan secūdo dicitur: qr Jonas fuit tribus diebus ⁊ tribus noctibus in ventre ceti in figura ipsius christi. d Et sermoni quem dixit iesus) quia tunc perceperunt impletionem verbi illius. e Cum autem esset) Dic vltimo ponitur fructus d nunciationis ⁊ predicationis christi: qr christus existens hierosolymis in festo paschali populum docuit ⁊ multa miracula fecit ad confirmationem sue doctrine: ex quibus multi fuerunt moti ad credendum: ⁊ hoc est quod dicitur.

e Cum autem esset hierosolimis in pascha in die festo) non accipitur hic dies pro vna die naturali: vel artificiali tantum: sed pro toto tēpore solēnitatis pasche que durabat per septem dies continuos. f Multi crediderunt in nomine eius) credentes q̄ ipse esset vere christus. g Uidentes signa eius que faciebat) Sicut enim sufficienter ostenditur veritas subiacens facultati naturali intellectus qñ reducitur ad prima principia per se nota: ita veritas excedēs facultatē intellectus qualis erat ista qñ cōfirmatur per opera diuina: qr certū ē q̄ deus nō pōt esse testis falsitatis: ⁊ iō qñ ad confirmationē alicuius doctrine in

ducitur opus diuinum. sufficienter ostenditur q͂ dictum est in illa esse verum. Verumtamen quia in illis credētibus aliqui erant adhuc imperfecti: & aliqui iungebantur ei: qui erant tantummodo ficti: ideo xp̄s adhuc non reuelabat eis altiora mysteria catholice fidei: q̄ ficti indigni erant audire: & imperfecti adhuc non poterāt capere: propter quod etiam ipsis apostolis dixit iesus Joānis.xvi. cap. Multa habeo vobis dicere sed nō potestis portare mō: & hoc est quod dicitur.

Ipse autez iesus nō credebat semetipm eis[a]: eo quod ipse nosset omnes[b]: & quia opus ei non erat[c] vt quis testimoniuz perhiberet

a Ipse aūt iesus non credebat semetipsum eis) altiora mysteria. s. fidei reuelando: & subditur cā. b Eo q͂ ipse nosset omnes) scꝫ istoꝝ imperfectionem & illorū fictionem. Modus per quez cognoscebat hic ostenditur. c Et quia opus ei non erat) idest necesse. d Ut quis testimoniū perhiberet de homine) idest vt mentem & statum cuiuslibet hominis cognosceret per informationem alterius: q̄ hoc sciebat perfecte per semetipsum: propter hoc sequit. e Ipse enim sciebat quid eēt in homine). i. in mente & statu cuiuslibet hominis. Et ex hoc euangelista ondit' ipsuz esse deum cuius propriū est scire secreta cordium.

Expositio moralis.

Et prope erat pascha iudeorum &c.) sequitur (& inuenit in templo vendentes oues &c.) p oues intelliguntur hypocrite q̄ mentē lupinā habēt sub ouina pelle: per boues qui sunt laboriosi significantur illi qui magnos labores sustinent pro principibus & prelatis vt p hoc promoueantur in ecclesia: licet insufficiētes sint & indigni. Per vendentes colūbas: simoniace promoti: omnes istos eiecit de templo christus. Significans q͂ sūt exclusi de templo glorie sancto dei (Soluite templum hoc &c.) q͂ intelligit litteraliter de solutione corporis xp̄i per mortem: vt dicitur in littera: per quod significatum fuit: q͂ iudei post ascensionē xp̄i conarentur soluere corpus eius mysticuz: sꝫ in tribus diebus fuit suscitatuz: per quos dies significantur doctrine miracula: & exēpla vite i apostolis aliisq̄ꝫ discipulis per hec ecclesiam illuminantibus: sicut sol & luna (Ipse aūt iesus non credebat semetipsuz eis) idest non reuelebat altiora mysteria eis secundum sensum litteralem quia aliqui erāt imperfecti non potentes ea capere ea: & aliqui ficti querentes ea deridere: & in hoc instruit predicatores euangelij: vt non predicent simplicibus alta: sed crassa & capibilia quia sunt nutriendi lacte & non solido cibo: nec fictis fidei secreta mysteria ne derideant ipsa propter qd dicit saluator Matthe.vij. capi. Nolite sanctuz dare canibus neqꝫ mittatis margaritas ante porcos: ne forte conculcēt eas pedibus suis.

d hoie[d]. Ipse.n.sciebat qd eēt i hoie.

Feria.iij. post quartam dominicaz .xl. Euangelium secundū Joānē.vij.capi.

¶ Questio fratris Antonij Betontini zelus domus tue comedit me. Joānis primo capitu. Super quibus verbis queritur. ¶ Utrum homo quandoqꝫ possit turbari & irasci sine peccato. Ad quod breuiter dicitur ex sententia durandi. Astexani & Alexandri de ales in secūdo volumine: q͂ triplici modo hominem irasci siue turbari quandoqꝫ contingit Uno modo ratione nature sicut plerisqꝫ sepius euenire solet: qui propter inclinationem nature ad passionem irascibilitatis subito conturbantur. Hec quidē ira si vltra primos motus procedere nō cognoscitur: nullius culpe a doctoribus extimatur. Nam philosopho teste. primi motus non sunt in potestate nr̄a. Alio

modo rōne vindicte offensionis quāne q̄ illis euenire cōtingit: q ꝓpter aliquam offensionē humanā ꝓpriam vel alienam se vindicari ex indignatione appetunt: cum ex iniuria accēso sanguine circa cor irascuntur ⁊ conturbant. Et hi quidez si vindicta leni vindicari se vellent venialiter tantūmodo peccarent. Unñ glo. sup illud psal. Irascimini ⁊ nolite peccare: dicit. Uenialis est ira que non perducit ad effectū. i. ad grane proximi nocumentum. Ultimo modo hominem irasci ⁊ conturbari contingit rōne vindicte offensionis diuine: sicut iratus est Moyses contra ydolatras: vt Exo. xxxij. cap. legitur. Et helias cōtra sacerdotes. Baal. vt in tertio volumine. Regū. xviij. cap. scribit. Et hec ira que ꝓprie vocat ira per zelū cum virtus sit nō prohibetur: si rationis ordine procedere recognoscatur. s. vt nemo ad vindictam procedat: nisi sit talis q̄ iniuriam dei vindicare ex officio sibi cōtingat. Nā. xxxiij. q. ij. In hoc cap. fine dicitur. Pena nulli inferenda est: nisi per iudicem. In duob⁹ primis locis ira ex impatientia cognoscitur procedere. In vltimo ex zelo ⁊ diuine charitatis amore. Unde Grego. in quinto lib. taliter inquit. Alia est ira quā impatientia excitat. Alia quaz zelus format. Illa ex vicio: hec ex virtute generatur. Illa per vicium oculos mentis excecat: Ista per zelum turbat: Inde autem mens turbatur ne videat: Inde proficit vt ad videndum verius clarescat: sicut infirmanti oculo cum colirium immittitur lux primitus negatur. Sed inde eam post paululum veraciter respicit: vnde hanc ad tempus salubriter amittit. Hāc igitur iram per zelum christus dominus noster habuit hodie: quādo facto flagello de funiculis: emētes ⁊ vendētes eiecit

In illo tempore. Jam die festo[a] mediante: Ascendit Jesus in templum: ⁊ docebat[b]. Et mirabantur iudei[c] dicentes. Quomodo hic litteras scit: cum non didicerit?

de templo: cum de eo scriptum esset. zelus domus tue comedit me.

Expositio litteralis.

In hac lectione euangelista agit de origine christi doctrine manifestando eam quare sicut predictum est: pater debet filijs nutrimentuz ⁊ documentum. Primo igit de manifesta origie doctrine christi ponitur occasio. Secundo de origine doctrine christi sua naturalis manifestatio. Secunda ibi. Respondit eis Jesus: mea doctrina ⁊c. Circa ꝑmum est sciendum q̄ locus aptus ad predictam manifestationem erat ciuitas hierosolymitana: vbi ad diem festum veniebat populus: ⁊ ideo ad manifestationem talem ascendit hierusalem.

a Jam die festo) Hic ponitur occasio manifestatiōis que est admiratio turbe in doctrina christi. Et ideo debet ostēdere vnde originaretur excellētia sue doctrine: ⁊ hoc est quod dicitur.

a Jam autem die festo mediāte). Dies festus hic dicitur totum tempus illius solennitatis: que durabat per septē dies: ⁊ sic mediuz huius festi erat i quarto die: ⁊ tunc. b Ascendit Jesus in templum ⁊ docebat) quia ibi erat locus aptus ⁊ cōmunis sane doctrine.

c Et mirabantur iudei) propter rem insolitam: credebant enim ipsum filium esse Joseph: ⁊ per consequens occupatum in labore corporali: sciebant etiam ipsum non esse exercitatum in studio. Et tamen videbant eum excellentissime docentem: legis ⁊ prophetarum testimonia proferentem: ⁊ ideo merito mirabantur: vnde tanta excellentia doctrine originabatur: ⁊ hoc est quod dicitur. (Quomodo hic litteras scit cuz non didicerit.

a Respondit iesus) Hic consequenter exprimitur origo illius doctrine: ⁊ diuidit in duas: qꝛ primo ostendit doctrine sue originē. secūdo inuitat ad ipsam: ibi. nouissimo autē. prima in duas: qꝛ primo ostendit origo doctrine secundo origo docētis: ibi. dicebant ergo. Prima in tres: qꝛ p͂mo ꝓponit intentū: ⁊ secundo ꝓbat propositum ibi. si qs voluerit: ⁊ tertio ꝯcludit: ibi nolite iudicare. In prima ergo parte proponit ꝙ doctrina sua est a patre originaliter dicens. b Mea doctrina non est mea) quasi dicat. ista doctrina q̄ est mea approbatiue ⁊ subiectiue: nō est mea per exercitium acquisitionis humane c Sed eius qui misit me) .i. data ē mihi a patre: quia filius scđm naturam diuinam: lz habeat eandem scientiaz cū patre: tamē habet eam ab ipso vt supius frequenter dictum est. scđm vo naturam humanam habet aliā scientiā. s. creataz: non tn̄ hz eā per exercitiū acquisitaz: sed ab istanti ꝯceptionis infusam: ⁊ sic soluta est q̄stio qua q̄rebāt quō hic lr̄as scit cū nō didicerit) Alio mō exponit Augustinus dicēs. Qđ filius est v̄bū patris: ⁊ qꝛ verbum alicuius idez est ꝙ doctrina sua ideo sequit ꝙ filius sit doctrina patris. Filius igit est doctrina ꝑ idemptitatem: nō tn̄ ꝑ originē: qꝛ a se nō originat: sed a patre. Est igit sensus scđm Augustinum (Mea doctrina nō est mea) quasi dicat Ego qui sum doctrina pr̄is: nō sum a me ipso sed a pr̄e: Expositio tn̄ prima magis concordat littere. d Si quis) Hic ꝯñter ꝓbat ꝓpositū. s. ꝙ sua doctrina sit a patre sibi data: ⁊ diuidit in duas: quia primo inducit suā ꝓbationez. scđo remouet quandam obiectionem: ibi. Nonne Moyses. Prima in duas: scđm duas ꝓbationes: quas inducit: secunda; ibi. g a semetipso. Prima probatio procedit ex alioꝝ iudicio. Amor enim ⁊ odiuz multum peruertūt iudiciū recte rationis: ⁊ ideo monet eos vt amoueant odium ꝙ contra ipsuz cōceperant: ⁊ tunc poterunt manifeste iudicare ꝙ ei⁹ doctrina sit a deo pr̄e eaz ꝑ miracula testificante: quia non pōt esse testis falsitatis vt supra dictum est: ⁊ hoc est quod dicitur. d Si quis voluerit voluntatem eius facere) s. patris celestis ꝑuersam affectionē a se abiiciēdo. e Cognoscet) idest vere poterit iudicare quia paratus sum eius iudicio cōmittere. f Utrum ex deo sit an ego a meipso loquar) non est per hoc intelligēdū ꝙ filius in aliquo possit a patre discordare: quia hoc est impossibile: sed loquitur eis s̄m eorum opinionem: quia reputabant eum purum hominē quare dicit. g An ego a meipso loquar) gloriā humanam falso querēdo vt vos existimatis. h Qui a semetipso) hic cōsequenter probat propositum proprio facto: quia in doctrina sua querebat gloriam patris celestis: ⁊ sic patet ꝙ illa doctrina erat a deo. Omne enim quod est ad dei gloriam ordinatum: ab ipso est: ⁊ hoc est quod dicitur. h Qui a semetipso loquit) falsa de se fingendo. i Gloriam ꝓpriam querit) quia supbia excitat illum ad sic loquenduz. k Qui autē querit gloriā eius qui misit illum) .i. dei patris. l Hic verax est) in doctria. m Et iniustitia in illo nō est) qꝛ irreꝑhēsibilis est in vita Sic autem faciebat xp̄s: quia statū paupertatis ⁊ obiectionis elegit: ⁊ gloriam dei in omnibus quesiuit: ⁊ patet ꝓpositum. n Nonne moyses) Hic remouet quan

Rn̄dit eis iesus ⁊ dixit[a] Mea doctrina nō est mea[b]: sed eius qui misit me[c]. Si qs voluerit voluntatē eius facere[d] cognoscet de doctria mea[e] vtruz ex deo sit[f]. an ego a me ipso loquar[g]. Quia semetipso loquitur[h]: gloriam propriam querit[i]. Qui autem querit gloriam eius qui misit eum[k] hic verax est[l]. Et iniusticia in illo non est[m]. Nōne Moyses[n] de

dit vobis legē[a]: ꝛ nemo ex vobis facit legē[b]. Quid me q̄ritis iterficere[b]? Respondi turba[c] ꝛ dixit. demoniū hēs[d]. Quis te q̄rit iterficere. Respōdit iesus[e] ꝛ dixit eis. Unū opus feci[f] ꝛ oēs miramini[g] ꝓpterea moyses ꝺdit vobis circūcisionē[h] nō q꞉ ex moyse est[i]: sꝫ ex patribus[k] ꝛ in sabbato circūciditis hoieꝫ[l]. Si circūcisionē[m] accipit hō ī sabbato: vt nō soluatur lex moysi: mihi indignamini[n] q꞉ totum hoieꝫ sanū feci ī sabbato. Nolite iudicare[o] ꝭm faciē: sꝫ iustū iudicium iudicate[p]

dam obiectionē que posset fieri in cōtrariam: q꞉ possent dicere ꝛ de facto dicebant. Tua doctrina nō est a deo: q꞉ legeꝫ dei datā moysi nō custodis violādo sabbatū. Hic.n.eis imponebat. Hāc aūt obiectioneꝫ remouet dupliciter. Secūda ibi. rn̄dit iesus. Prio igitur remouet obiectionem ꝑdictaꝫ p ħ dato ꝙ eēt trāsgressor legis: nō tn̄ hēbāt titulum arguēdi ipm cuꝫ eēnt transgressores legis manifeste in maioribus. Et hoc ē quod dicitur. a Nonne moyses dedit vobis legē). q.d. vos estis obligati ad eius obseruationem magis ꝙ̄ ego: quia ꝭm veritatem non erat obligatus. Et nemo ex vobis facit legē) qđ ꝓbat per effectum dicens. b Quid queritis me interficere) lex enim ꝓhibet interfectionem innocentis: ꝛ quia non poterāt irrationabiliter respondere: conuerterunt se ad conuitia. vnde sequitur. c Respondit turba) idest homines turbati. d Demonium habes) quod patet manifeste falsum: quia demonia expellebat (quis te querit interficere). q.d. nos nō querimus: ꝛ in hoc mentiuntur sicut ꝛ in primo: q꞉ querebāt mortē eiꝰ: vt patet in principio huiꝰ. e Respondit iesus) Hic alio modo excludit obiectionem ꝑdictam ostendens eam falsam. ex hoc eniꝫ dicebant euꝫ transgressorem legis quod languiduꝫ sanauerat die sabbati: vt patet Joā. v. ca. ꝛ tamē in hoc nō fuit transgressor. Et hoc idē ostēditur alio modo. s. per circūcisionē quā licite accipit homo in sabbato: ꝛ hoc est quod dicitur. e Respondit iesus ꝛ dixit eis) reprimendo eoruꝫ malitiam. f Unum opus feci). s. notum vobis. g Et oēs miramini). i. turbamini q̄si dicat quātū turbaremini: vt si videretis oia facta mea male interpretantes ea. h Propterea moyses dedit vobis circuncisionē) in legem eā scribēdo. i Nō q꞉ ex moyse ē). s. primo. k Sꝫ ex patribꝰ) q꞉ data est tempe Abrae: vt pꝫ Geñ. xvij cap. ꝛ sic pꝫ ꝙ circūcisio est maioris auctoritatis quia data ē ipsi Abrae: q erat pater principalis ppli. l Et in sabbato circūciditis homineꝫ). absqꝫ legis trāsgressione: q꞉ preceptum ē ꝙ octaua die circūcidat puer: ꝛ ideo si octaua dies sit in sabbato circūcidit puer: nec aliqua trāgressio reputatur: ex ħ arguit saluator. m Si circūcisioneꝫ accipit hō in sabbato et nō soluatur lex moysi vt pꝫ per ꝑdicta. n Mihi indignamini q꞉ totū hoiem sanū feci in sabbato). q.d. hoc ē valde irrationabile: q꞉ magis licita est melior sanatio hominis in anima ꝛ corpore ꝙ̄ sit ipa circūcisio ꝛ magis ad gloriam dei. o Nolite iudicare). Hic ex predictis cōcludit intentum. s. ꝙ eius doctrina sit a deo si recte consideretur: ꝛ hoc est quod dicitur. o Nolite iudicare scd̄m faciem). i. attendentes ad id quod non pertinet ad rem. quod fit quando amor vel odium attenditur ꝓpter quod aliter ꝙ̄ scd̄m veritatem iudicatur. p Sed iustum iudicium iudicate. idest de doctrina mea ꝛ de factis meis iudicate ꝭm naturam rei in se: ꝛ tunc inuenietis quod est a deo scd̄m veritatem.

a Dicebāt ergo) Declarata origine doctrine. hic ostēditur origo doctoris: z diuiditur in duas: qz primo circa h̄ ponit populi dubitatio. scd̄o xp̄i solutio: ibi. clamabat ergo. ¶ Circa primum sciendū q̄ multi de populo sciebāt p̄ncipes q̄rere mortem xp̄i: ideo cū vidissent eū in palā docētem z principes arguentem z ipsos nō contradicere. crediderunt fortius ipsum eē xp̄z trahētes argumentū ex facto principū: qui nō capiebant eū cū tamen prius ad mortē quererēt eū: quasi ipsi de nouo haberent noticiā q̄ ipse esset vere christus eis promissus: z ideo ab eius persecutiōe cessassent: z hoc est quod dicitur.

Dicebāt ergo qdā[a] ex hierosolymis. nōne hic ē quē q̄rūt iudei iterficere[b]. Ecce palā loq̄r[c] z nihil ei dicunt[d]. Nunqd vere cognouerunt p̄ncipes[e] qz h̄ ē xp̄s. sed hunc scimus vn̄ sit[f]. Christ⁹ āt cū venerit nēo scit[g] vn̄ sit[h]

a Dicebant ergo quidā ex hierosolymis) Isti enim melius sciebāt malicias principium q̄ alij: quia manebant cum eis in ciuitate.

b Nonne hic est quem querūt iudei interficere): toto conatu suo.

c Ecce palam loquitur) contra eos vt patet per predicta: qz dixit nemo ex vobis facit legem.

d Et nihil ei dicunt) idest ipsū non capiunt: quia bene aliqua verba ei dicebāt vt patet ex predictis.

e Nunquid vere cognouerūt) quasi dicat. videtur q̄ sic eo q̄ desistunt ab eius persecutione: verūtamē quia non habebant certitudinem: sed tantū opinionē ideo etiam arguebant ad contrarium dicentes.

f Sed hunc scimus vnde sit) quia patriam z genus eius cognoscebant.

g Christus aūt cū venerit nemo scit) idest nemo sciet.

h Unde sit) Istud aūt accipiebant ex scriptura Isai. liij. capi. que ad litteram intelligitur de xp̄o. Generationem eius quis enarrabit. Et Isai. xlv. Uere tu es deus abscōditus saluator israel.

Clamabat ergo ies⁹[i] in tēplo docēs[k] z dicēs[l]. Et me scitis[m] z vn̄ sim scitis z a me ip̄o nō veni[n]: s; ē verus q̄ misit me[o] quē vos nescitis[p]. Ego scio eū[q] Et si dixero qz nescio eum. Ero silis vob̄ mēdax: sed scio eū qz ab ip̄o sū[r]

i Clamabat). Posita dubitatione populi circa originem xp̄i. hic ponitur predicte dubitatonis solutio: z diuiditur i duas qz primo declarat xp̄i origo. Scd̄o ex hoc orit turbe diuisio ibi. Querebāt. In prima ergo parte dicitur sic.

i Clamabat ergo iesus) in quo ostenditur magnitudo sui effectus ad nostrā informationem.

k In templo docens) vt omnes possent eum audire.

l Et dicens) eoꝝ dubitatiōi rn̄dendo.

m Et me scitis) quātū ad humanitatē: patriā z genus cognoscēdo: s; quātum ad diuinitatē me nescitis. Iō seq̄tur.

n Et a meip̄o nō veni) sed a patre quē ignoratis.

o Sed est verus q̄ me misit) quia i hoc ipletur p̄missum de filij missione.

p Quē vos nescitis qz deū nemo vidit vnq̄ vt p; primo capitulo. z p̄inde me non cognoscitis: cū sim eius filius naturalis equalis ei in natura deitatis.

q Ego scio eum) qz inquātū dei filius habet eandem scientiam cum patre: z sic eū cōprehēdit: scd̄m āt q̄ hō eū clare videt a principio licet nō cōprehēdat inquātū homo z causa huius noticie subditur: cum dicitur.

r Quia ab ip̄o sū z ip̄e me misit). per hoc enim q̄ p̄cedit a patre in natura diuina habet scientiam primam que est

ſcientia cõprehenſionis:per hoc autez ꝙ miſſus eſt in natura humana ad ſalutez mundi:habet in natura humana plenitudinem gratie ⁊ ſcientie que poteſt in natura creata recipi. a Querebãt ergo) hic cõſequẽter ponit populi diuiſio: ſequens ad reſponſionẽ chriſti: q꞉ ea audita maligni exarſerunt in malicia: ⁊ boni fuerunt in fide ſolidati. ⁊ hoc eſt qđ dicitur.

⁊ ipſe me miſit. Querebãt ergo eũ apphẽdere[a]: ⁊ nemo miſit ĩ illũ manꝰ[b]: q꞉ nondũ venerat hora eiꝰ[c] De turba ãt mlťi crediderũt ĩ eũ[d] ¶ Feria.iiij post q̈rtã dñi cã q̈dra. Euãgeliũ

a Querebant ergo eũ apprehendere)ad occidendum malignantes. b Et nemo miſit in illum manus)quia nõ poterant explere maliciã in effectu niſi quantũ permittebat:ideo ſequitur. c Quia nondũ venerat hora eius) ideſt ab eo ordinata de captione ſua. d De turba autẽ multi crediderunt in eum)ꝓpter eius doctrinã ⁊ miracula.

Expoſitio moralis.

Quarta die feſtiuitatis) que erat media eo ꝙ ſeptem diebꝰ durabat feſtũ (Aſcendit ieſus in templum ⁊ docebat populum)qui diebus preteritis intentus fuerat ſacrificijs ⁊ oblationibus cõſue tis: ⁊ per hoc docuit predicatores euangelij vt ſecundum ſapientis verba. Tempus tacendi conſiderent ⁊ tempus loquendi. ¶ Queſtio fratris Antonij Betontini. Quid me queritis interficere. Joannis.vij.caplo.

¶ Ex quibus verbis queritur. Quotuplex eſt vel poteſt eſſe homicidium. Ad quod ex epiſtola Clementis reſpondetur que penitent.diſtin. prima capitulo homicidiorum: notatur: vbi dicitur. Homicidiorum vero tria genera eſſe dicebat beatus Petrus ⁊ penam eorum parilem fore dicebat. ſicut eniz homicidas interfectores fratrum:ita ⁊ detractores eorum eoſq꜡ audientes homicidas eſſe manifeſtabat: quia ⁊ qui occidit ⁊ qui odit fratrem ſuum:⁊ qui ei d̕trahit pariter homicide eſſe demõſtrantur. Ex his verbis clare cõprehenditur:ꝙ homicidiorum aliud eſt operis:|quod interfectores hominũ operanť. Aliud oris ⁊ aliud cordis:⁊ de quolibet iſtorum ĩ preſentiarũ minime dicendum eſſe cõſtituo ſed tãtum de homicidio operis propter concordiam lectionis euangelice in qua continetur ꝙ iudei querebant interficere chriſtum vnde dicebat eis: quid me queritis interficere.

Sm Joã. Cap.ix. M il.tẽ.

Preteriens ieſus[e] vidit hominẽ cecuz a natiuitate[f]. Et iterrogauerunt eũ diſcipuli eiꝰ

Expoſitio litteralis.

PReteriens ieſus) poſtq̃ chriſtus oſtẽdit ſe habere virtutem illuminatiuã verbo. Hic conſequenter hoc oſtendit ſenſibili ſigno: ⁊ diuiditur in tres: quia primo ponitur quedam miraculi prefatio. Secũdo miraculi operatio:ibi. ⁊ cũ hec dixiſſet. Tertio miraculi facti examinatio:ibi. Itaq꜡ vicini. Precedentia miraculum ſunt duo. Secundum ponitur: ibi. Reſpondit Jheſus. Primum quod fuit precedens ipſum miraculum et eius occaſio fuit diſcipulorum interrogatio de ceco nato:⁊ hoc eſt quod dicitur. e Et preteriens iheſus)in exitu templi de quo dictum eſt in fine precedentis capituli. f Uidit hominem cecum a natiuitate) quia ibi ſedebat mendicans elemoſynam ab ingredientibus templum ⁊ diligenter intuitus eſt eum Jheſus: vt dicit Criſoſt. quaſi vellet aliquid agere circa eum: ⁊ ideo diſcipuli moti ſunt ad querendum de cauſa cecitatis eius dicentes.

Rabbi quis peccauit[a] hic aut parentes eius vt cecus nasceretur? Respondit iesus[b] Neqꝫ hic peccauit neqꝫ parentes ei⁹[c]: sed vt manifestent opera dei i illo[d] Me oportet operari[e] opa eius q misit me[f] donec dies est[g] Venit nox quā do nemo pōt operari[h] Quādiu in mundo sū[i]: lux suꝫ mūdi Hec cū dixisset[k] expuit i terrā ⁊ fecit lutū ex sputo[l] ⁊ liniuit lutū sup oculos ei⁹[m] ⁊ dixit ei. Vade et

a Rabbi quis peccauit) Ex hoc enim ꝙ supra dn̄s sanādo languidū dixerat. Iaꝫ noli amplius peccare ne deterius tibi cōtingat: ostendens ꝙ peccatū fuerat causa illius languoris: vt ibi dictum fuit: iō apostoli consimiliter crediderunt de isto ceco nato: quod peccatuꝫ ipsius vel parentuꝫ eēt causa huius cecitatis b Respondit iesus) hic ponitur scd̄ꝫ preambuluꝫ ad miraculū scilicet xp̄i responsio: ex q̄ ostenditur ꝙ cecitas contigit vt virtus diuina in ei⁹ sanatione declararet: ⁊ hoc est quod dicitur. c Neqꝫ hic peccauit: neqꝫ parentes eius vt cecus nasceretur) Non negat simpliciter ipsuꝫ peccasse vel parentes ei⁹: sed solum illud de quo interrogatur: quasi dicat: nec peccato proprio cecus natus est: qꝛ ante natiuitatem peccare non potuit: in quo apparet questio apl̄oꝝ ridiculosa quantum ad hanc partē: nec mirū: qꝛ adhuc rudes erāt ante receptionē sancti spiritus: neqꝫ peccato parentū cōtigit: licet enim parētes pro peccatis suis aliqn̄ puniant in filijs monstruosis in quantū talia monstra ex diuina iusticia nascant: tn̄ frequētius fit sine peccato. s. ꝓpter indispositioneꝫ materie vel debilitatē virtutis que est in semine: verūtamē quāuis talia sint a casu respectu nature create: sunt tn̄ ordinata respectu diuine prouidentie: ⁊ aliquando ordinātur ad declarationē diuine virtutis in operibus miraculosis ⁊ sic erat de isto ideo sequitur. d Sed vt manifestentur opera dei in illo) in eius mirabili illuminatione: vnde subdit. e Me oportet operari) Istud non importat coactionem voluntatis in christo sed imobilitatem eius a diuina ordinatione.

f Opera eius qui misit me) scilicet patris hoc dixit quia miracula ipsa faciebat virtute diuina: ⁊ humanitas xp̄i operabatur instrumētaliter. g Donec dies est) .i. q̄diu sum presentialiter sup terraꝫ in humanitate assumpta sicut enī presentia solis super terraꝫ facit diē: sic presentia xp̄i qui ē sol iusticie in humanitate assumpta fecit q̄dam diem gratie spūalez: q̄ dies durauit a xp̄i natiuitate vsqꝫ ad eius ascensionē: licet postea remanserit nobiscum sacramentaliter vsqꝫ ad mundi finē: ⁊ tunc. h Venit nox qn̄ nemo potest operari) qꝛ post iudicium nullus poterit mereri: vel a culpa ad gratiam reuerti. i Quādiu sum in mundo lux sum mundi) ipsuꝫ doctrina ⁊ miraculis illustrando. k Hec cum dixisset) Hic consequenter ponitur miraculi operatio: in qua duo exprimuntur que in miraculis diuinis requiruntur. scilicꝫ dei potentia operans: ⁊ sanati fides: ⁊ obedientia disponens ⁊ hoc est quod dicit. k Hec cum dixisset expuit in terram) saliua enim fluit a capite: ⁊ ideo per hāc expuitionem ostendit ꝙ virtus sanatiua quodam modo erat ab ei⁹ humanitate in quantum est organum diuinitatis propter hoc dicitur Luce. vj. capitulo. Virtus de illo exibat ⁊ sanabat omnes. l Et fecit lutum ex sputo) vt ostenderet se esse illum qui formauit primuꝫ hominem de limo. m Et liniuit super oculos eius) inter corpora animalium: nobilius est corpus humanū: ⁊ in corpore humano caput est pars nobilior: ⁊ in capite oculus: ⁊ ideo ex formatione partis nobilioris reperte in corporalibus ōndit xp̄us se esse formatorem corporis

a Et dixit ei. Uade ꝛ lauare in natato/
ria syloe) hoc dixit vt cecus transeundo
sic per ciuitatem linitus luto a multis vi/
deretur: ꝛ per cõsequens miraculum ma
gis diuulgaretur ꝛ confirmaretur.

supple est ille cecus natus.
i Sed similis eius est) ex visu enim fit
homo maxime cognoscibilis ꝛ ideo re/
stitutio visus ita mutauerat vultum eius
quod vix poterat recognosci nisi a val/
de expertis
quales erãt
vicini q̄ fre/
quẽter eũ vi
derant.

b Quod
iterpretatur
missus) hoc
addit euãge
lista volens
iterp̄tari no/
men hebrai
cũ ad ɔ̃signã
dũ mysteriũ
xp̄i missi ad
salutẽ hoĩuꝫ
c Abijt er/
go) i quo pa
tet fides ceci
d Et lauit et
venit vidẽs)
nõ virtute lu
ti: alioquin
vidisset sta/
tim cum im/
positum fu/

lauare i natatoria sy
loe[a] qđ iterpretatur
missus[b]. Abijt ergo
et[c] lauit ꝛ venit vi/
dens[d]. Itaqꝫ vicini[e]
ꝛ q̄ viderãt eũ prius
qꝛ mẽdicꝰ erat: dice
bãt. Nõne hic est q̄
sedebat ꝛ mendica/
bat?[f] Alij dicebãt qꝛ
hic est. Alij aũt[g] ne/
quaq̄ꝫ[h]: sed similis
eius est[i]. Ille vero
dicebat qꝛ ego sum[k]

Dicebant ergo ei.
Quomõ apti sunt ti
bi oculi?[l] Respõdit.
Ille homo qui dici/
tur iesus[l] lutuꝫ fecit
ꝛ vnxit oculos me/
os[m] ꝛ dixit mihi.
Uade ad natatoria
syloe ꝛ laua: Et abij
ꝛ laui: ꝛ vidi. Dixe/
runt ergo ei. Ubi est
ille? Ait: Nescio.[n]
Adducunt[o] eum ad
phariseos q̄ cecꝰ fu/

k Ille vero
dicebat q̄ a
ego sum) ꝛ i
hoc excludit
alioꝝ dubiũ
ꝛ sicut gratꝰ
cognoscit di
uinum bene
ficiuꝫ sed cõ/
seq̄nter que/
runt de scđo
scilicꝫ de mo
do illumina
tionis dicen
tes (quomo
do apti sunt

isset: ꝛ iterum hoc patet qꝛ non vidit do
nec lutum amotũ fuerit nec virtute aque
quia homines ibi frequenter se lauabãt
ꝛ ideꝫ cecus alias de illa se lauerat. quia
cõmunis erat: ꝛ tamen virtutem illumi/
natiuam nullus ibi expertus fuerat: ꝛ sic
patet ꝙ illuminatio illa diuina virtutẽ
facta est. e Itaqꝫ vicini) Hic conse/
quenter ponitur miraculi facti examina
tio. Et primo a turbis. Secundo a pha/
riseis: ibi. adducunt auteꝫ. In prima exa
minatione fit inquisitio de tribus primo
de ipso illuminato vtrum esset ille q̄ pri/
us dicebatur cecus natus: ꝛ hoc ẽ quod
dicitur. e Itaqꝫ vicini ꝛ qui viderant
eum prius) frequenter cuius causa sub/
ditur: quia mendicus erat) ꝛ sic suaꝫ ce
citateꝫ frequenter eis exposuerat elemo
synam petendo. f Dicebant nõne hic
est qui sedebat ꝛ mendicabat) quasi di
cant sic pro certo: quia dictum eoꝝ erat
firmum propter experientiam frequen/
tem. g Alij auteꝫ) volentes ipugna/
re facta christi dicebãt. h Nequaq̄ꝫ)

tibi oculi. l Respõdit ille homo qui
dicitur Jesus) licet enim ipsum alias nõ
vidisset cum esset cecus: tamẽ frequẽter
audiuerat nomẽ eius ꝛ per vocem ipsuꝫ
cognoscebat. m Lutuꝫ fecit ꝛ vnxit
oculos meos) asserit tamẽ illud qđ fie/
bat: senserat eniꝫ lutũ positũ sup̄ oculos
suos per tactũ ꝛ cuꝫ esset in loco sicco in
quo nõ erat lutũ: p̄ hoc sciuit ꝙ xp̄s illđ
lutũ fecerat: sed vtrũ fecisset cũ sputo vel
aqua hoc nõ cognouit: ꝛ ideo repetẽdo
nõ dicit lutũ ex sputo: sꝫ tm̃ fecit lutũ ꝛ c.
Quesito de modo illuminationis queri
tur tertio de ipso illuminãte dicentes.
n Ubi est ille. Ait nescio) quia anteq̄ꝫ
esset reuersus de natatorijs syloe vidẽs
Jesus a loco illo declinauerat. o Ad
ducũt) posita examinatione miraculi co
rã turbis: hic cõsequẽter ponit examina/
tio eius corã phariseis ꝛ diuidit in duas
qꝛ primo examinãt miraculũ. Scđo idu
cũt illuminatũ ad veritatẽ negandã ibi.
Uocauerũt rursuꝫ. Prima i duas: qꝛ pri
mo examinãt miraculũ p̄ ipm̃ illumina/

tuz. Secundo per parentes ipsius: ibi nō crediderunt. Prima in duas: quia primo ponitur illuminati interrogatio. Secundo ex hoc audientiuz diuersa opinio: ibi. Dicebant ergo. In prima ergo parte dicitur sic.

erat[a]. Erat autē sabbatum[b] quando lutuz fecit iesus ⁊ aperuit oculos ei[?]. Iterum ergo interrogabāt eū pharisei: quomodo vidisset[c]. Ille autem dixit eis[d] Lutum posuit mihi super oculos: ⁊ laui et video. Dicebant ergo ex phariseis quidā[e]. Non est hic homo a deo[f] qui sabbatuz nō custodit. Aliij autē[g] dicebāt. Quō potest hō peccator hec signa facere[h] Et scisma erat iter eos[i] Dicunt ḡ ceco iterū Tu qd dicis de eo q apuit oculos tuos[k]?

a Adducūt eum ad phariseos qui cecus fuerat) hoc fecerunt malignātes contra ipsuz volētes ostēdere ꝙ fecisset contra legem propter quod subdit euangelista. b Erat autē sabbatū ⁊c. Pharisei .n. arguebāt eū de violatione sabbati. c Iterū interrogabant eum pharisei quomodo vidisset) Sciendum ꝙ interrogauerunt eum ordinate de tribus predictis i prima examinatione: sed euangelista breuiter hoc repetit. d Ille autem dixit eis ⁊c.) respondendo sicut prius. e Dicebāt) hic ponitur diuersitas opinionum sequentiū ex eius responsione: quia quidam ex phariseis arguebant xp̄m de violatione sabbati in hoc facto dicentes. f Non est hic homo a deo qui sabbatuz non custodit) ipsi falsum dicebant: qr opera corporalia ad dei magnificentiam ordinata licite fiebant in sabbato sicut dictuz est supra. v. capitulo. g Alii autem) econuerso volentes factum christi excusare ⁊ magnificare. h Dicebant quomodo potest homo peccator hec signa facere) quasi dicat nullo modo. Sed contrariuz videtur. Matthe. vij. capitulo. Ubi dicitur de malis hominibus. Domine nonne in nomie tuo demonia eiecimus ⁊ virtutes multas fecimus. Nō cognoui vos Discedite a me operarij iniquitatis ⁊c. Dicendum ꝙ miraculum est opus excedens omnem virtutem creatam. ⁊ per cōsequēs fit a solo deo: talia autez fiunt ab ipso ad testificanduz aliquid quod est supra humanam cognitionem: ⁊ hoc ē dupliciter. Unomodo ad testificandum veritatem alicuius doctrine existentis super facultatem intellectus nostri: et tunc oportet ꝙ illa doctrina sit vera: cum deus nō sit testis falsitatis tamen non oportet ꝙ ille qui docet doctrinā illam sit bonus: quia miraculū illud non sit ad testificandum eius bonitatem sed doctrine veritatem: ⁊ hoc modo aliquādo per malos homines predicantes fidem catholicaz facta sunt miracula ad confirmationem fidei catholice: ⁊ sic intelligitur illud verbum Matthei. prealegatum. Alio modo fiunt miracula ad testificandum de bonitate ipsius docentis: et tunc oportet ꝙ bonitas sit in illo: aliter deus esset testis falsitatis: et hoc modo fiebant miracula christi sicut dictum fuit supra quinto capitulo. Opera que ego facio testimonium perhibent de me. Et hoc modo isti loquebantur dicentes: Quomodo potest homo peccator ⁊c.
i Et scisma erat inter eos) propter quod requiritur sententia illius illuminati cum dicitur.
k Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos) Illud quesitum non fuit ab illis qui impugnabant facta Christi: quia probabile erat ꝙ responderet pro suo illuminatore: Sed ab alijs: et subditur eius responsio cum dicitur.

Ille autē dixit q p/pheta ē[a]. Nō credi/derūt[b] ergo iudei de illo q cecꝰ fuisset ꝛ vidisset: dōec voca/uerunt parētes eiꝰ q viderat ꝛ iterroga/uerunt eos dicētes. hic ē filiꝰ vester[c] quē vos dicitis q cecꝰ natꝰ est[d]. Quō ergo nunc videt. Rñde/runt ei parētes eiꝰ ꝛ dixerunt. Scimꝰ q hic est filiꝰ noster: ꝛ q cecus natus est[e]. Quō aūt nunc vide at nescimus: aut qs eiꝰ apuit oculos nos nescimꝰ. Ipm inter rogate. etatē habz[f]. Ipse de se loquat[g]. Hec dixerūt paren/tes eiꝰ[h]. q timebāt iudeos. Iā eni ɔspi rauerant iudei[i] vt si qs euz cōfiteret esse christū extra sinago gam fieret. Propte rea parētes eiꝰ dixe/runt: q etatē habet ipz interrogate. Uo cauerūt[k] ergo rursū hominez qui fuerat cecus. ꝛ dixerūt ei. Da gloriam deo.

a Ille aūt dixit q propheta est) non est intelligendū q confiteret eū esse pphetā communiter dictum: sicut fuit Isaias vel hyeremias: sed prophetam anthonoma tice dictum qui erat promissus ad salu/tem homi/nuz s3 qd di Deuterono. xviij. capło. prophetā su scitabit vo/bis deus: ꝛ sic confessus est ipm eē ve rū christum. b Non cre diderūt) hic ponitur inq sitio miracu li per paren/tes ceci ꝛ h ex diuina or dinatione fa ctum est ad maiorem fi/dei ꝛ mira/culi declara/tionē. Inter rogauerunt ergo paren/tes de tribꝰ primo de p/sona filij cum dicitur. c Hic est filius vester) intelligitur interrogatiue. Secū/do de mō nascendi: cum subditur. d Quē vos dicitis: q natus est cecus) idest fingitis quis forte non sit ita. Hec dicebant vt inducerent eos ad negandū q parētes solet occultare monstruosita tem filiorum quā trahūt a natiuitate: q ta/lis monstruositas magis conuertitur in confusionem parentum q si post natiui/tatem esset contracta per pueri defectuz. Tertio si natus sit cecus querunt de mō videndi dicentes (quō ergo nunc videt) subditur rñsio: ꝛ de duobus primis re/sponderunt assertiue dicentes. e Scimus quia hic est filius noster: ꝛ q cecus natus est) magis volūt cōfiteri turpitudinem suaz q dicere falsitatē. De tertio autem remittūt ad filium non au/dentes veritatem diecere: ꝛ causa infra ponitur. ꝛ hoc est quod dicitur. f Ipsum interrogate: etatem habet) q si dicant melius potest veritatem dicere. g Ipse de se loquatur). i. in causa sua vt dictū suuz nobis nō imputetur: cu/ius cāz subdit euangelista. h Hec di/xerunt parē tes eius: q timebant iu/deos) quia erant princi/pales in po/pulo. i Jam eni cōspirauerāt iudei: vt si quis euz cō fiteretur esse christum ex/tra synago/gam fieret) .i. extra so/cietatem iu/deorum tanq excommunicatus ꝛ reprobatus: quod apud iudeos erat maxime reprobatum. k Uocauerunt). Hic inducitur illu/minatus ad negandum facti verita/tem. Et diuiditur in tres: quia primo ponitur dicta inductio. Secundo iniu/sta condemnatio: ibi. Maledixerunt Tertio eius a christo receptio: ibi. Au/diuit. Circa primum sciendum quod pharisei videntes quod factum negari non poterat: ideo voluerunt decipere ipsum illuminatum. Et hoc est quod dicitur.

k Uocauerunt ergo ꝛ cetera. Da gloriam deo). idest confitere veritatem. Uolebant enim eum inducere ad dicen/dum q illuminatus fuisset magica arte: ideo subditur.

Nos scimus[a] qꝛ hic hō peccatoꝛ ē. Dixit ergo eis ille si peccatoꝛ est[b] nescio. Unū scio qꝛ cū essem cec⁹ mō video[c]. Dixerūt ergo illi. Quid fecit tibi: quō aperuit tibi oculos? Respondit eis. Dixi vobis iā ꝛ audistis. Quid iterū vultis audire. Nūgd ꝛ vos vultis discipuli eius fieri. Maledixerūt ergo ei[d] ꝛ dixerūt[e]. Tu discipulus illi⁹: nos āt moysi discipuli sumus[f]. Nos scim⁹ qꝛ moysi loquut⁹ ē deus[g]. Hūc aūt nescimus vn̄ sit[h]. Respōdit ille hō ꝛ dixit eis In hoc.n. mirabile ē[i] quia vos nescitis vn̄ sit. ꝛ aperuit oculos meos. Scimus āt quod peccatoꝛes deus nō audit[k] sed si quis dei cultoꝛ est[l] ꝛ voluntatem eius facit[m]: hūc exaudit[n].

a Nos scimus qꝛ hic homo peccatoꝛ est) quasi dicant diuina virtute non fecit ꝛ subditur ipsius illuminati constantia: qꝛ inter aduersarios existens fortius q̄ ante veritatem confitetur dicens.

b Si peccatoꝛ est nescio) hoc nō dicit dubitās de xp̄i sācitate: sed irridēdo eorū maliciam q̄si dicat vos dicitis: quia scitis eū esse peccatoꝛem; ꝛ ego nō dico hoc: imo contrarium quod ꝓbat cōsequenter ꝑ factum.

c Unū scio qꝛ cum cec⁹ essem modo video) Et ex hoc manifeste arguit ei⁹ sanctitatem quia tale factum excedit oīno facultatem totius nature create: ꝛ ꝑ consequens non fit a magica arte: sed a deo solo qui non facit aliquid ad testimonium bonitatis alicuius nisi in veritate sit sanctus: cetera patent.

d Maledixerūt) hic ponitur eius iniusta condemnatio cum dicitur.

e Maledixerūt ei) scdꝫ suā reputationem: tamē scdꝫ veritatē erat magis benedictio. Unde dicit augustinus. Utinaꝫ super me veniret ista maledictio.

f Et dixerunt tu discipulus illi⁹ sis).i. illius malefici ꝛ transgressoꝛis.

g Nos aūt moysi discipuli sum⁹): hoc erat veꝝ tantūmō noie: nō aūt re: qꝛ veri discipuli moysi sunt: q eius oꝑa imitātur ꝛ eius scripturas pie interpꝛetant. Isti āt faciebant contrariuꝫ ꝑpter quod saluatoꝛ dixit eis supꝛa. v. cap. Si crederetis moysi crederetis foꝛsitam, ꝛ mihi. Nos scimus qꝛ moysi loquutus est deus): in hoc verum dicunt: quia hoc expꝛesse sacra scriptura continetur.

h Hunc aūt nescimus vnde sit).i. nullius auctoꝛitatis ipsum reputamus nec a deo missum nō eniꝫ simpliciter loquendo nesciebāt vnde esset quia patriaꝫ ꝛ genus eius cognoscebant vnde supꝛa dictum est. vij. cap. hūc scimus vnde sit: sꝫ iste illuminatus eoꝛum maliciam ꝛ falsitatem confutat dicens.

In hoc enim mirabile est ꝛc̄). Ista eniꝫ mirabilia dicūtur que sunt incōsueta. Cōsuetū aūt erat iudeis signa querere: vt habetur pꝛime Coꝛinthioꝝ pꝛimo capitulo. Iudei enim signa petunt ꝛ manifestis signis credere sicut patet de moyse faciente signa coraꝫ populo: pꝛopter quod ei crediderunt: vt habetur Exodi. iiij. cap. Et ideo inconsuetum erat ꝛ mirabile q̄ non credebāt chꝛisto facienti signum maximum in illuminatione huius ceci: quia nec moyses vel alius pꝛopheta simile fecerat: ideo subditur.

i Scimus aūt qꝛ peccatoꝛes deus non audit) faciendo miracula ad testimonium bonitatis eoꝝ: vt pꝫ ex pꝛedictis.

k Sed si, quis dei cultoꝛ est) per actum latrie debitum.

l Et voluntatem eius facit) per impletionem mandatoꝛum.

m Hunc audit faciendo miracula ad declarationem sue bonitatis.

a A seculo non est auditum: quia quis aperuit oculos ceci nati) hoc enim non inuenitur in tota serie veteris testamenti: ⁊ ideo concludit ꝓpositū. b Nisi esset hic a deo) specialiter missus.

⁊ statim ipse credidit ⁊ fidem suam ore ꝓfessus est dicens. n Credo domine ⁊ opere. o Et ꝓcidens adorauit eum) adoratione latrie credens eum deum ⁊ hominem.

A seculo nō ē auditum[a]: qꝛ aperuit qs oculos ceci nati: nisi esset hic a deo[b]: non poterat facere qcq̄[c] Rñderūt ⁊ dixerūt ei. In peccatis nat⁹ es tot⁹[d] ⁊ tu doces nos[e]? Et eiecerūt eū foras[f]. Audiuit iesus[g] qꝛ eiecerūt eū foras: ⁊ cū inuenisset eū[h] dixit ei[i]. Tu credis in filiū dei? Rñdit ille ⁊ dixit. Quis est domine vt credā in eū[k]? Et dixit ei iesus[l]. Et vidisti eū ⁊ qui loquit tecū ipse est[m]. At ille ait. Credo domine[n]. Et ꝓcidens adorauit eū[o].

c Non poterat facere quicq̄) de talibus facultatem nature excedentibus: ⁊ quia mali homines ⁊ obstinati non recipiūt ꝑsuasionem: ideo ex ꝟitate ostēsa reddūt ei vituperationem dicētes d In peccatis natus est totus). s. in anima ⁊ corpore vt patet in cecitate. e Et tu doces nos) quasi dicant non decet: sed hoc est falsum: quia veritas a quocūq; dicatur recipienda est f Et eiecerūt eū foras). i. a societate aliorum hominum excōmunicauerūt. g Audiuit iesus) Hic ponit eiecti receptio: ⁊ diuiditur in duas: quia ꝑmo ponit eius in fide instructio. Secūdo fidei sue cōmendatio ibi. Dixit iesus. In prima ergo parte dicitur sic. g Audiuit iesus: qꝛ eiecerunt eum foras (lȝ oia nouerit anteq̄ fierent: tamē hec audiuit auditu corporali. h Et cūȝ inuenisset eum) non a casu factum est: sed ex sua voluntate ⁊ ordinatione. i Dixit ei tu credis in filium dei). i. paratus es credere in filium dei qui aperuit tibi oculos: ⁊ ille sicut valde paratus: ad hoc respondet. k Quis est domine vt credaȝ in eū) non eniȝ cognoscebat iesum in facie: qꝛ illum alias non viderat vt supra dictum est: sed eum desiderabat videre: ⁊ ideo dignum erat vt ei veritas reuelaret ideo sequitur. l Et dixit ei iesus ⁊ vidisti eum (nunc in presenti. m Et qui loquitur tecum ipse est)

¶ Expositio moralis.

Et ꝑteriens ihs vidit hominem cecuȝ a natiuitate) Mistice cecus nascitur ois habens peccatū originale: quia priuatus est dei visione. Hāc tamen ꝑuationē nō facit eius actuale peccatum qd' adhuc non habȝ nec etiā parentū suoꝝ immediatoꝝ iō subditur. (Neq; hic peccauit neq; parentes ei⁹ vt cecus nasceretur: sed vt manifestētur opera dei in illo) sic enim ꝑmissus est nasci iste cecus vt illuminaretur christi miraculo: ⁊ similiter emundatio peccati originalis est opus diuine virtutis. Cui⁹ modus significat cum dicit (⁊ fecit lutū ex sputo) per qd significat cathecismus ꝑcedens baptismus de quo subdit (vade ⁊ lauare in natatoria syloe. i. christi missi a patre pro salute mūdi. (Abijt ergo ⁊ venit videns) per illuminationē fidei data virtute baptismi (Ille autem dicebat: qꝛ ego sum) per hoc ostēdes q̄ quilibet tenetur recognoscere gratāter ⁊ constanter beneficium diuinū (Adducūt euȝ ad phariseos) qui interpretant diuisi: ꝑpter qd per ipos heretici significant q̄ sūt ab ecclesia diuisi: quoꝝ aliq̄ cerimonias legis obseruāt. s. Nazarei ⁊ isti significant per illos qui dicebāt de xp̄o (Non est hic hō a deo: qui sabbatū non custodit) Alij vero dicūt hominem nasci sine originali peccato scilicet Pellagiani: ⁊ isti significantur per illos de quibus subditur. (Non crediderunt ergo iudei de illo q̄

cecus esset)idest natus in originali pec-cato:per parentes autem ceci qui de modo sue illuminationis non responderūt timore ducti:significantur fideles infir-mi qui tpe psecutionis fidem non audēt confiteri. per cecum vero confidenter veritatē confitentem si-gnificantur in fide firmi cōstanter ve-ritatem fidei confitentes. (Et eiecerūt eum foras). sed christus suscepit eum benigne:⁊ p hoc signifi-catur ꝙ abiecti de societate malorum ppter christum ab eo recipiuntur gratiose sicut dicit Mattheus quinto ca. Beati estis cum maledixerint vobis ⁊c. ⁊ eiece-rint nomen vestrum tanꝙ malum ppter nomen meum ⁊c.

¶Questio fratris Antonij Betontini Maledixerūt ei ⁊ dixerunt tu discipulus illius sis:nos autem Moysi discipuli su-mus. Joan.ix.ca. ¶Super quibus ver-bis mouetur questio que talis est. Utrū ipsa blasphemia sit maximum peccatoꝝ. Et certe ꝓm mentem doctoris irrefraga-bilis Alexādri in secūdo volumine Se-raphiciqꝫ beati Bonauen. super dist. xliij secūdi lib. magistri sentētiarū atqꝫ Aste-xani libro secūdo titulo.lx. Blasphemia omnia in grauitate ⁊ nequitia peccata ꝓcellit:cū ⁊ īfidelitas sit radix tante malitie:ad quam infidelitatem ipsa blasphe-mia pertinet. Quantum enim putādum est ꝙ offendāt qui contra cognitam veri-tatem voluntate peruersa blasphemant: ꝓfecto apostolus ad heb.x.ca.di. volun-tarie enim peccantibus nobis post acce-ptam noticiam veritatis:iam non relin-quitur hostia pro peccatis terribilis au-tem quedam expectatio iudicij ⁊ ignis emulatio que ꝯsumptura est aduersarios ⁊ infra. Quāto magis putatis deteriora mereri supplicia:qui filium dei conculca-uerit ⁊ sanguinem testamenti pollutū du-xerit:in quo sanctificatus ē ⁊ spūi gra-tie contume-liam fecerit. Sic ⁊ hi ma-ledicti iudei fecerunt:qui ceco nato:⁊ postmodum illūinato cre-denti male-dicebant et potius moy-si:qui quāꝙ sanctus pu-ra ⁊ simplex erat creatu-ra que christo creatori virtutem ⁊ doctrinā sanctā tribuebat. Idcirco blasphemantes ma-ledixerunt ei.s.ceco ⁊ dixerunt. Tu disci-pulus illius sis. Nos autē discipuli moy-si sumus.

Feria quīta post q̄rtam dn̄icam.xl. Euā-gelium ꝓm Lucam vij.ca.

In illo tpe ibat iesus in ciuitatē que vocatur naym ⁊ ibant cum illo discipuli eius[a] ⁊ turba copiosa. Cum autem appropinquaret porte ciuitatis:ecce defunctus efferebatur[b] filius vnicus matris sue. Et hec vidua erat:⁊ turba ciuitatis multa cum illa. Quam cū vidisset dn̄s: misericordia motus super eā[c] dixit illi. Noli flere[d].

¶Expositio litteralis.

In hac lectione euangelista lucas ostē-dit per signum sensibile confirmatio-nem instructionis christi per suscitatio-nem filij vnici vidue. dicit ergo.

a Ibat iesus in ciuitatem que voca-tur Naym(ciuitas parua est in galilea ꝓpe montem Tabor. b Et ibant cum eo discipuli eius ⁊ turba copiosa(hoc fa-ctum ē vt euidentius esset miraculū co-ram multis factum.

c Ecce defunctus efferebatur)ad se-peliēdū Antiquitus loca sepulture erāt extra ciuitates:ne ex cadaueribus infice-rentur habitatores ciuitatum.

d Misericordia motus super eā). tum quia erat vidua:tum quia non ha-bebat alium filium a quo posset in sene-ctute sustentari.

e Noli flere)q̄si dicat cito ꝯsolata eris

Et accessit ⁊ tetigit loculum[a] Hi autez qui portabant steterunt. Et ait: adolescens: tibi dico surge. ⁊ resedit q erat mortuus: ⁊ cepit loqui.[b] Et dedit illuz matri sue. Accepit autē omnes timor: ⁊ magnificabant deum dicentes. Quia propheta magnus surrexit in nobis[c]: ⁊ quia deus visitauit plebem suam[d].

a Et accessit ⁊ tetigit loculū) idest pheretrum. Ad hoc enim tetigit vt ostenderet ꝙ corpus suum diuinitati vnitū erat instrumentū diuinitatis etiā in miraculis tacendis. b Et cepit loq) vt manifeste appe ret ꝙ erat vere suscitatus ⁊ non apparenter tantū vn̄ de simone mago legitur: ꝙ apparenter resuscitauit qndam mortuum. qui tamen loqnō poterat: per quod apparuit illam resurrectionez fuisse tantum apparenter. c Quia propheta magnus surrexit in nobis).i. ille magnus propheta de quo dicitur deutero. xviij. ca. prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum ⁊c̄. quod intelligitur de xp̄o in lege ⁊ prophetis promisso: ⁊ ideo subditur. d Et qr deus visitauit plebem suam) mittendo eis saluatorē. Expositio moralis.

Ecce defunctus efferebat) per istum defunctum significat mortuus per mortale peccatū: eius mater est ecclesia: portatores huius funeris: sunt facta vel verba fouentes hominem in pctis. Porta per quā fertur mortuus: est exterior sensus peccati māifestatiuus Isai: iij. ca. Pctm̄ suuz quasi sodoma predicauerūt nec absconderunt: talis aūt mortuus p pctm̄ mortale suscitatur misericorditer a deo p preces ecclesie. Questio fratris antonij betōtini. Ecce defunctus efferebat filius vnicus mr̄is sue Luc. vij. c. ❡ Ex istis verbis nō desino mirari ꝙ plures eē quos puto egrotos h mortali blasphemie vicio qr plures eius venenosis poculis corrūpuntur cū in hoc scelere illō ps. xiij. videatur impletū. Oēs declinauerūt simul inutiles facti sunt: non est q faciat bonū: nō est vsq ad vnum. Quia sepulchrū patens est guttur eorū linguis suis dolose agebant: venenū aspidū sub labijs eorū. Quorū os maledictiōe ⁊ amaritudine plenū est. Ex qbus pphete verbis cuidā tacite questioni rn̄deri potest. Nam ⁊ doctores ⁊ patres qrere solent An ois maledictio vel blasphemia sit mortale peccatū. Inter maledictionez eniz ⁊ blasphemiam ꝑm quorundaz vulgaria: vt in Tuscia nulla differētia ē sic ēt p cap. Statim⁹ ex̄ d maledicis ꝯfirmat ⁊ ad h breuiter rn̄det ex snia beati tho. scda scdē. q. lxvi. Et doctoris nr̄i Burandi qd nō ē dubitādū blasphemiā vel maledictionem esse mortale peccatum ⁊ maximum oium peccatorūz. Quis. n. non dubitat peccare mortaliter: illuz. s. qui contra charitatem deo vel proximo maledicit Unde Pau. prime ad cor. in .vi. cap. dicit. Neq maledici neq rapaces regnum dei possidebunt. Et de blasphemiis proprie scdm vocabulum leuit .xxiiij. c. scribitur. Qui blasphemauerit nomen dn̄i morte moriatur: Neq mors danda est alicui nisi pro peccato mortali. Hoc euenire tamen quandoq cōtingit ex triplici ratione blasphemiam vel maledictionez non eē ita graue vel mortale peccatum. Primo ratione paruitatis vt quando alteri qd modici mali aliquis imprecatur. Secundo ratione leuitatis: quando scilicet ex ludo talia verba ⁊ non ex malicia vel ex consuetudine mala loquendi profert. Tertio ratione surreptionis vt quando scilicet aliquis in non imaginata verba prorumpit non considerans verborum significationem: quia peccata oris maxime ex affectu pensantur: vnde in capitu. cum ex voluntate. extra de senten. excommunicatio. dicitur voluntas ⁊ propositum distinguit maleficia.

⁊ doctor Ambrosius dulcis epistola paradisi in libro de officijs ait. Jugum sit verbis tuis ⁊ statera atq; mensura vt sit grauitas in sensu: in sermone pondus: atq; i verbis modus. Primo dicit venenū aspiduz sub labijs eoruz ⁊ deinceps adiungit. Quorum os maledictione ⁊ amaritudine plenum est: qr primo ē mala intentio. Secūdo est vel fit praua locutio. iuxta illud Hugonis libro secundo de anima: Uanus sermo: vane conscientie est index: mores hominuz lingua pandit: ⁊ qualis sermo ostenditur talis animus approbat: quoniam ex abundantia cordis os loquitur. Qua ex re adolescēs iste de quo euāgelica lectio loquitur prius in domo defunctus est: quia blasphemus qui per ipsum significatur prius in mente per malam cogitationem moritur: postea ad portam ciuitatis pro sepultura effertur: quia post malam ⁊ venenosam[h] cogitationem blasphemando ⁊ maledicendo proloquitur.

Feria.vi. post quartam dominicaz .xl. Euangeliūz sc̄z Joānem .xi. ca.

In illo tēpore. Erat quidam lāguens[a] lazarꝰ[b] a bethania[c] de castello marie ⁊ marthe sororū eiꝰ[d] maria aūt erat q̄ vnxit dn̄z vnguēto[e]: ⁊ extersit pedes eiꝰ capillis suis: cuiꝰ frater lazarus infirmabat: miserunt ergo[f]

Expositio litteralis.

Erat quidā languens (Hic euangelista ostendit in xp̄o virtutem viuificatiuam sensibili signo in mortuo virtute eius resuscitato. ⁊ diuiditur in tres quia primo describit infirmitatem lazari incurabilem. Secundo eius mortem indubitabilem: ibi: vt ergo audiuit. Tertio eius suscitationem mirabilem: ibi: iesus autem vt vidit. Prima in duas: quia primo eius infirmitas describitur. Secūdo christo nunciatur: ibi. miserunt ergo In prima parte dicitur sic. a Erat autem quidam languens) ex quo patet incurabilitas infirmitatis via nature: infirmitas enim curabilis non dicitur proprie languor. b Lazarus (.s. nomine. c A bethania) nomen est ville in qua erat infirmus. d De castello marie ⁊ marthe sororum eius) quia in predicta villa erat illud castrum in quo manebāt iste domine cum lazaro eorum fratre. Et quia multe mulieres vocabātur nomine marie: ideo ad distinguēdum istam ab alijs subditur. e Maria autem erat q̄ vnxit dominum vnguento) Utrum autem maria hec fuerit illa peccatrix de qua scribitur Luce. vij. que lauit pedes domini ⁊ vnxit vnguento: sancti varie loquuntur Hiero. autem ⁊ Criso. dicunt istam fuisse aliā vnde illa dicitur peccatrix: hec scā ⁊ honesta. Et pp hoc nomē illiꝰ luē. vij. tacet istius aūt nomē exprimitur. Et tūc dicunt isti q̄ ambe mulieres fecerūt simile: sed illa fecit hoc ex pctōꝝ suoꝝ cōpūctione: ista aūt ex xp̄i deuotione. Gre. ⁊ Augu. de cōsensu euangelistaꝝ dicunt cōtrariū. Dicit tn̄ Augustinus q̄ ista maria vnxit bis dn̄m: ex hoc loco sumens argumētū qr hic dicit q̄ vnxit loquendo de p̄terito: ⁊ sequēti capi. similiter dixit q̄ vnxit caput dn̄i. Dicit igitur q̄ prima vnctio fuit ex ꝯtritiōe quā lucas narrat diffuse: ⁊ hic breuiter reperitur. Secūda aūt fuit ex deuotione que sequenti capi. describitur. Consuetudo etiam ecclesie tenet q̄ eadem mulier fuit de qua narrat lucas tacito eius nomine: ⁊ que hic dicit soror lazari: nec mirum quia officium ecclesiasticū a sancto Gregorio ordinatum est qui fuit huius opinionis. f Miserunt) hic cōsequēter infirmitas lazari xp̄o denunciat per internuncioz ⁊ hoc est quod dicit (Miserunt ergo sorores) curationem fratris desiderantes.

sorores eius ad euz dicentes[a]. Dñe ecce quez amas infirmatur. Audiens aūt iesus dixit eis[b]. Infirmitas hec nō est ad mortez sz p glīa dei[c]: vt glorificetur filius dei per eā. Diligebat āt iesus marthā ⁊ sororē ei⁹ mariā ⁊ lazarū[d]. Ut ergo audiuit q2 infirmabatur[e]. tunc qdem māsit i eodem loco duob⁹ dieb⁹[f]. Deinde post hec[g] dixit discipulis suis[h] eam⁹ i iudeā iterū. Dicunt ei discipuli[i] Rabi nūc qrebāt te iudei lapidare[k] ⁊ iterū vadis illuc. Rñdit iesus[l]. nōne duodeci sūt horē diei[m]. Si qs ambulauerit in die[n] nō offēdit q2 lucē hui⁹ mūdi videt[p]

a Ad eum dicentes Domine ecce quem amas infirmatur) non dicunt veni: q2 amanti sufficit necessitatē nunciare amici. b Audiens autem iesus dixit eis) s. rñdendo per nuncium.
c Infirmitas hec non est ad mortem) non est per h oc intelligendum q lazarus nō fuerit mortuus vt dixerūt aliqui q2 hoc esset destruere veritatem euangelij: cuz infra eodē ca: dicat saluator: lazarus mortu⁹ ē: sz p tanto dicit (hec infirmitas non ē ad mortem) q2 nō tēdebat ad mortē ibi sistēdo: sz pp resurrectōez seqntē vt ide glorificaretur deus p ońsionē sue virtutis ⁊ in xp̄o declararetur virt⁹ deitatis: iō seqt (sed p gloria dei vt glorificetur fili⁹ dei p eā. d Diligebat āt iesus marthā) hoc additur ad ońdendū q̄re nō oportuit q martha ⁊ maria irent ad ip̄m personaliter: sicut fecit regulus de quo supra dictū ē. iiij. capitu. Quia xp̄s erat familiaris lazaro ⁊ eius sororibus: ⁊ ibi freqūēter hospitabatur. e Ut ergo audiuit) hic cōseqūēter describitur mors lazari: ⁊ diuiditur i duas: q2 primo describitur huius mortis expectatio. secundo expectare denunciatio: ibi. Deinde post hec. Circa primū sciendū q xp̄s audita infirmitate lazari nō statim iuit ad eū ne a iudeis eius miracula impugnātibus: ⁊ virtuti demonū ea imponētibus posset dici q illa infirmitas et mors sequens fuisset tm̄ ſm apparētiam et illusionē actā a xp̄ o per artē magicā et h est qood dicitur. e Ut ergo audiuit q2 infirmabatur tūc quidē mansit in eodē loco) trans iordanē. f Duobus dieb⁹) expectādo mortē lazari sic q esset quadriduanus anteq̄ illuc veniret ad maiorem miraculi certitudinem. g Deinde post h) hic ɔ̄sequēter ponitur mortis lazari denunciatio: i qua denūciatōe saluator sic procedit: q2 primo ppositū eūdi i iudeā p̄dicit. secundo cām subiungit. ibi. hec ait. Tertio ad locuz peruenit: ibi venit itaq3 iesus. In pria ergo pte dicitur sic.
g Deinde post hec) s. expectatione mortis lazari p̄dictā.
h Dicit discipulis suis Eam⁹ i iudeā iterū) hoc aūt p̄dixit eis p̄ter cōsuetudinez q2 sciebat eos inde terreri: vt minus iacula ferirēt q̄ p̄uidētur. i Dicūt ei discipuli: timētes in iudeā reuerti. k Rabi nūc qrebāt te iudei lapidare) hoc habitū ē ca. precedenti (⁊ iterū vadis illuc (q̄si dicant non est tibi nec nobis securum.
l Respondit iesus) eos assecurando. m Nōne duodecim hore diei sunt. quasi dicat si voluntatem habebant tunc me lapidandi modo tn̄ non facient: q2 mutato tēpore pōt voluntas mutari. Erat enim prouerbium apud iudeos ⁊ adhuc est apud nos q loquendo de mutatione propositi dicitur (Duodecim hore sunt diei) ⁊ ideo saluator vsus fuit tali mō loquendi: ⁊ ostēdit vlterius q deberēt esse securi dicens. n Si quis ambulauerit in die) .i. sancte et iuste. vel aliter in die .i. mecuz qui sum lux mundi faciens diem diuine gratie.
o Non offendit) .i. securus debet esse
p Quia lucem huius mundi videt) .i.

me ipsuz q possem eũ saluare: vel aliter lucẽ.i.iusticiam ad quã attẽdit. a Si aũt ambulauerit in nocte) i. sine presentia mea vel sine iusticia. b Offendit) idest sustinere debet penam offense debitam.
c Quia lux nõ est in eo) idest iusticia vel ego qui sum lux qua si dicat xps: q̃diu vobiscũ sum presentialiter nõ debetis timere iudeos qz xps etiaz in captione sua suos saluauit discipulos dicens. Sinite hos abire vt habetur infra. xviij.ca. sed post mortẽ meã periculũ erit vobis inter iudeos ambulare. d Hec ait) Hic consequenter exponit causam quare volebat ire in iudeam. s. propter lazari suscitationem. ⁊ diuiditur in duas: qz primo denunciat mortem lazari tñ occulte. secundo exprimit eã manifeste ibi. Tunc ergo dixit. Circa primũ dicitur sic.
d. Hec ait) q̃ immediate p̃dicta sunt.
e Et post hec dicit eis: lazarus amicus noster dormit) mortẽ eius vocat dormitionem: qz cito erat surrecturus.
f Sed vado vt a somno excitez eũ) qz tam facile immo facilius ẽ christo suscitare mortuũ q̃ alteri dormientem. Hanc causam sui itineris dixit ad assecurandum discipulos: quasi dicat nõ debetis timere qz non vado ad disputandum cam iudeis sicut ante: sed ad lazarũ suscitandum. g Dixerunt ergo discipuli eius: dñe si dormit saluꝰ erit quasi dicant: ex quo dormit signuz ẽ sue curationis nec est necesse q̃ vadas illuc. Nondum enim erant plene assecurati p verba xpi: Nec mirum qz adhuc erant in

Si aũt ambulauerit in nocte[a] offendit[b] qz lux nõ ẽ i eo[c] Hec ait[d] ⁊ post hec dicit eis Lazarus amicus noster dormit[e] sed vado vt a sõno excitẽ eũ[f]. Dixerũt ergo discipuli eius[g] dñe si dormit saluus erit. Dixerat aũt iesus de morte eius[h]: illi ãt putauerũt qz de dormitiõe sõni diceret[i]. Tunc ergo[k] dixit eis iesus manifeste. Lazarus mortuus est: ⁊ gaudeo[l] pp vos[m] vt credatis qm̃ ñ erã ibi. Sz eamꝰ ad eũ. Dixit ergo thomas q dr̃ didimꝰ[n] ad cõdiscipulos. Eamus ⁊ nos ⁊ moriamur cũ eo[o]. Uẽit itaqz ih̃s[p]

firmi ⁊ imperfecti. h Dixerat aũt iesus de morte eius) eã exprimens p dormitionẽ rõne p̃dicta. i Illi ãt putauerunt qz de dormitione somni diceret) Sed videt mirabile q̃ intellexissent christũ velle ire tã longã viã ad excitandũ hoiez de somno. Dicendũ q̃ adhuc rudes erant ⁊ intimore positi: vt patet ex p̃dictis: ⁊ iõ male capiebant verba xpi. Uel dicẽdũ q̃ xps consueuerat eis pabolice loq: ⁊ iõ nesciebãt qd p excitationez a somno intelligerẽt suspicãtes neforte pabolice loqretur. k Tũc ergo) Hic ꝯñter exprimit mortẽ lazari manifeste dicens.
l Lazarus mortuus ẽ ⁊ gaudeo) non ẽ de eius morte absolute sz. m Propter vos (vt vidẽtes eius resuscitationez i fide cõfirmemini: vel sic ⁊ gaudeo. s. qz nõ erã ibi: nõ pp me sed pp vos: qz ex p̃ntia mea mors eius fuisset impedita: cum mors hr̃e locũ nõ debeat vbi ẽ vita: ⁊ p ꝯñs eius resuscitatio non eẽt. que tamen est vtilis vobis. n Dixit ergo thomas q dicitur didimus). i. dubius.
o Ad cõdiscipulos suos: eamus ⁊ nos moriamur cũ eo) iste erat magis timidus q̃ alij: quasi dicat. exponamꝰ nos periculo: vel ẽm alios dicebatꝰ hoc ex magna dilectiõe: quasi dicat melius est nobis cum illo mori q̃ sine illo viuere.
p Uenit itaqz iesus) Hic consequenter agit de aduentu xpi ad lazarũ: et diuidit in duas: qz primo agitur de eius puentiõe. scdo de eius susceptione: ibi. Martha ergo. In prima ergo parte dicit sic.
p Uenit iesus: et inuenit eum quattuor

dies ꝛc̄) quatuor dicit ad certitudinem mortis: quia licet sint alique infirmitates latétes quibus aliquis videtur mortuus ad tépus: hoc tamé non durat p quatuor dies: dicit etiam (in monuméto).s.in terra reclusus qꝛ dato ꝙ fuisset ibi positus viu⁹ nihilominus fuisset in táto tpe mortuus:
a Erat autem ꝛc. quasi stadijs qndecim) q̄ valent leuchaz excepto vno stadio.
b Multi aũt ex iudeis venerant vt cósolarentur eas ꝺ fre suo) tum qꝛ erant nobiles dñe: tũ qꝛ locus erat satis ppe vt pꝫ ex dictis.
c Martha ergo). hic agitur de christi susceptione: ꝛ primo quo ad martham. Secũdo quo ad mariá. ibi. ꝛ cum hec dixisset. Prima in duas: qꝛ primo xp̄us a martha deuote suscipitur. Secũdo fratris suscitatio ei pmittitur. ibi. Dixit illis iesus. In prima parte dicitur sic.
c Martha ergo vt audiuit quia venit iesus) ipsa eni habebat curam domus ꝛ ideo primo aduétus xp̄i ei núciatus est p aliqué qui aduétũ xp̄i preuenerat.
d Ocurrit illi) reuerenter ꝛ deuote.
e Maria aũt domi sedebat) cum iudeis qui venerant ad eas.
f Dixit ergo martha ad iesum. Dñe si fuisses hic ꝛc̄). ex quo apparet ꝙ credebat ipm posse pseruare fratrem suum a morte: tamen imperfecte credebat qꝛ videtur innuere ꝙ non potest christus tantum absens quantum presens.

ꝛ iuenit eum q̄tuor dies iá i monuméto hñté. erat át [a] bethania iuxta hierosolimá q̄si stadijs qndecim. Multi át ex iudeis venerát ad martá ꝛ mariá vt cósolarentur eas de fratre suo [b]. martha ergo [c] vt audiuit qꝛ ies⁹ venit occurrit illi [d]. maria át domi sedebat [e] Dixit ergo martha ad iesũ. dñe si fuisses hic [f] frater me⁹ nó fuisset mortu⁹. sꝫ ꝛ nũc scio qꝛ q̄cũqꝫ poposceris [g] a deo dabit tibi de⁹ dixit ei iesus [h] Resurget frater tuus [i]. dicit ei martha [k] Scio qꝛ resurget in resurrectóe i nouissimo die. dixit ei ies⁹ [l] ego sũ resurrectio [m] ꝛ vita [n]: q credit in me [o] etiá si mortuus fuerit [p] viuet [q]. ꝛ ois qui viuit ꝛ credit in me [r] nó morietur in eternũ [s]. credis hoc [t]

g Sed ꝛ nũc scio qꝛ quecunqꝫ poposceris) videt p hoc nó fuisse edocta plene de eius deitate: qꝛ nó dixisset quecũqꝫ poposceris: sed dixisset q̄cunqꝫ iusseris fiet.
h dixit illi Jesus). hic suscitatio fratris sui ei pmittit cum dicitur.
i Resurget frater tuus) sed illa intellexit hoc de resurrectióe futura. ideo subditur.
k Dicit ei Martha. Scio qꝛ resurget ꝛc. ex quo patꝫ ꝙ erat de secta phariseoꝝ q̄tum ad hoc ꝙ cófitet resurrectionez futurá nó de secta saduceorum qui hoc negant.
l Dicit ei iesus) explicás intentioné suam de resurrectione fratris sui propinqua.
m Ego sum resurrectio ꝛ vita).s. causaliter. Tum quia resurreccio xp̄i est causa nostre resurrectionis. Tum qꝛ resurrectio generalis futura fiet virtute xp̄i vocantis mortuos ad iudicium.
n Et vita per essentiá ppter qđ sũ cá vite oibus viuétibus ꝛ possuꝫ dare vitá mortuis: qꝛ qđ est tale p essentiá est causa oium alioꝝ que sunt p participationez: vt habetur secundo metha.
o Qui credit in me) sicut pdestinatus.
p Etiam si mortuus fuerit) per lapsuz in peccatum mortale.
q Uiuet) finaliter vite gratie.
r Et ois q viuit ꝛ credit i me fide forata
s Non morietur in eternum).i. morte eterna. licet moriatur morte temporali ad soluendum debitum nature.
t Credis hoc) nó petit hoc q̄si ignorás.

Ait illi vtiq3 dn̄e[a]. Ego credidi[b] q2 tu es xp̄s fili⁹ dei viui[c] q in hūc mūdū venisti[d] Et cū h̄ dixisset[e] abijt ꝛ vocauit mariā sororē suā[f] scilētio dicēs[g]. magister adest ꝛ vocat te[h]. Illa āt vt audiuit surrexit cito[i] ꝛ venit ad eū. Nōdū eni venerat iesus in castellū[k] sed erat adhuc in loco vbi occurrerat ei martha Iudei ergo[l] q erāt cū ea in domo ꝛ cōsolabant eā cu3 vidissent maria3 q2 cito surrexit ꝛ exijt secuti sūt eā dicētes q2 vadit ad monumētū vt ploret ibi[m] maria. ergo cū venisset vbi iesus erat[n]. vidēs eū cecidit ad pedes eius: ꝛ dixit ei[o] Dn̄e si fuisses h̄ nō eēt mortuus frater meus. Iesus ergo[p] vt vidit eam plorantē ꝛ iudeos q venerant cu3 ea plorātes infremuit spiritu[q].

sed querens eius confessionem ad meritum quia ore fit confessio ad salutem: vt habetur Roma.x.cap.

a Ait illi vtiq3 domine) quia per christi verba erat instructa in fide plenius q̄ añ qđ p3 ex ei⁹ sequēti cōfessione in q̄ primo exprimitur xp̄i dignitas sacerdotalis ꝛ regia cū dicit.

b Ego credidi: quia tu es xp̄s). i. vnctus: vnctio aūt debebat regibus ꝛ sacerdotibus. Secūdo xp̄i diuinitas cū dicitur.

c Fili⁹ dei) .s. naturalis. Tertio incarnatiōis veritas cū sb̄dit.

d Qui in hūc mūdu3 venisti) nō p loci mutationē: l3 p carnis assumptionē

e Et cū hec dixisset) h̄ agit de susceptiōe xp̄i quo ad mariam: quia martha a christo edocta statim.

f Abijt ꝛ vocauit mariā sororē suā) vt audiret bonos rumores quos ip̄a a christo audierat.

g Silētio). pp iudeos p̄n̄tes quoꝝ aliq cōtra xp̄m machinabant dicens.

h Magr̄ adest ꝛ vocat te) lic3 nō sit supra expressū q xp̄s vocaret mariā: tamē hoc est credēdū q2 nō est pbabile q martha in hoc mētiret. S3 ppter breuitate3 euāgelista illud omisit: q2 sufficit ex verbo marthe hoc exprimere.

i Illa aūt vt audiuit surrexit cito ꝛ venit ad eum ex magna deuotione.

k Nōdū.n. venerat iesus in castellum) ostendēs q ad miracula faciēda nō se ingerebat: ꝛ vt ex aduentu iudeorum cum maria ad ipsum magis celebre ꝛ notorium esset miraculum.

l Iudei ergo) p3 l̄ra vsq3 ibi dicētes.

m Quia vadit ad monumētū vt ploret ibi) credebāt.n. ea3 esse subito motā ex cōpassione fratris sui: quia nō audierāt v̄bū marthe vt dcm̄ est.

n Maria ꝛc̄). cecidit ad pedes ei⁹ q n̄ fecerat martha. Ex quo pat3 q maria magis amabat iesum ꝛ reuerebatur.

o Et dixit ei dn̄e si fuisses hic ꝛc̄. exponitur sicut supra.

p Jesus ergo). Hic cōsequēter agitur de lazari suscitatōe: ꝛ diuiditur in duas: q2 primo ponitur suscitationis actus. Secundo sequens effect⁹ ibi. multi ergo ex iudeis. Prima in tres: q2 primo describitur affectio xp̄i ad lazarum. Secūdo sequēs inde murmuratio iudeoꝝ ibi. dixerūt ergo. Tertio christus suscitat mortuū. ibi. iesus ergo rursum. Affectio xp̄i ad lazarum ostendit: primo ex signo cum dicitur.

p Ies⁹ ergo vt vidit eā plorātē ꝛ iudeos q venerāt cū ea plorātes) ex morte amici

q Infremuit spiritu ꝛ turbauit seip̄m) fremitus cōsurgit ex indignatōe. iste.n. xp̄i fremitus pcedebat ex indignatōe ei⁹ cōtra diabolū: p cui⁹ suggestione3 mors intrauit in mundū: quē erat cito debellatur⁹: turbatio āt illa pcedebat ex cōpassione lazari ꝛ sororum eius. Sciendum

⁊ turbauit seipsum ⁊ dixit. Ubi posuistis eum? Dicunt ei Domine veni ⁊ vide. ⁊ lachrymatus est iesus[a]. Dixerunt ergo iudei[b]. Ecce quomodo amabat eū[c]. Quidā aūt ex ipsis dixerūt. Non poterat hic q̄ apuit oculos ceci nati facere[d] vt hic non moreret? Jesus ergo[e]: rursum fremēs i semetipo venit ad monumētū[f]. Erat aūt spelūca[g] ⁊ lapis supositis ei. Ait ihs[h]. Tollite lapidem[i].

tū ꝙ iste passiones ⁊ p̄sites non erant in xp̄o viciose. sed magis v̄tuose: quia non erant p̄uenientes iudiciū rōnis: sed magis sequētes: ⁊ per ipsum excitate: sicut dicit phs. iij. ethy. ꝙ passio ire excitata per virtutez fortitudinis adiuuat ad actuz eius fortius exequēdum. Scdo ondit affectio xp̄i ex v̄bo cū dicit: vbi posuistis eū ⁊c. Tertio ex facto cuz subditur. a Et lachrimatus est iesus) ex pietate videns locum sepulture: p hoc ēt ostēdit v̄itatē humane nature paris. n. ꝑiculi est discredere verā humanitatē in xp̄o sicut ⁊ deitatē. Et iō vbi xp̄s ondit suā deitatē: adiūgebat aliq̄ ad declarandū suā humanitatē ⁊ ecōuerso: ⁊ hoc p3 in eius natiuitate qn̄ iacens in p̄sepio vt homo infirmus: stellā fecit radiare in celo vt deus. Similiter in passione quando ipso moriente ex natura passibili sol obscuratus est inuisibili virtute dei: ⁊ hic similiter in suscitatione Lazari quadriduani quod erat maxime virtutis turbatus est ⁊ fleuit ad declarandū veritatē humanitatis. b Dixerunt) Hic ex affectu xp̄i ostenditur sequēs murmuratio. Judei eni viderūt xp̄m tristari: ⁊ per consequēs arguebāt ꝙ mors illa contra voluntatē xp̄i simplr accidisset. Quia tristitia est d̄ his q̄ nobis nolētibus acciderūt vt dicit Augustinus. xiiij. de ciuitate dei: ⁊ per consequēs concludebant ꝙ non potuisset preseruasse lazaruz a morte: ⁊ hoc est quod dicitur. c Dixerunt ergo iudei: ecce quomodo amabat eum) q2 videbant euidēs signū innuētes p hoc ꝙ libenter si posset preseruasset eum a morte: ⁊ ex hoc vlterius miraculum de

ceco nato illuminato volebant anihilare: ⁊ in alium retorquere dicētes. c Nō poterat hic qui aperuit oculos ceci nati facere vt hic non moreretur). quasi dicant: ex quo non potest hoc nec illud potuit: nec fecit. Isti non expectabant sufficienter: sed indicabant ante tempus: q2 christ⁹ plus fecit. plus. n. est mortuuz suscitare: ꝙ̄ morte infirmantis ipedire. d Jesus ergo) hic cōsequēter ponit lazari suscitatio: ⁊ ponunt h̄ q̄nq3 p ordinē faciētia ad miraculi certitudinē ⁊ magnificētiā: q̄ ptes patebūt ꝓseq̄ndo. Primū est descriptio sepulchri qd̄ erat spelūca cauata in rupe magna ⁊ profunda: ita ꝙ poterant poni plura ibi corpora. s. corpora eorum qui fuerunt einsdē parentele. Unde frequenter dicitur in libro Regum. Sepultus est in sepulchro patrum suoruz. Sic gitur erat factum sepulchrum lazari: ⁊ desuper grandi lapide claudebat: ex quo patet vera mors lazari: quia si fuisset ibi positus viuus ⁊ sanus infra quadriduū fuisset mortuus ex loci corruptiōe: ⁊ hoc est quod dicitur. e Jesus ergo rursum fremēs in semetipso) indignat⁹ contra malitiā iudeoꝝ de factis suis iniq̄ murmurantiū: ⁊ talis indignatio est virtuosa: q2 sicut ad virtuosum pertinet applaudere bono: ita ex opposito ⁊ indignari contra malum. f Uenit ad monumētum) d̄r enim sepultura monumētū quasi monēs mētē q̄si monet viuētes vt p̄cogitēt mortē. g Erat. n. spelūca ⁊c.) mō p̄dicto facta. h Ait ihs) hic ponit scdm̄. s. lapidis amotio: cuz dic̄. i Tollite lapidē ⁊c) Dn̄e iam fetet)

Dicit ei martha soror eius qui mortuus fuerat. Domine iaz fetet: quadriduanus eni e. Dicit ei iesus[a] Nóne dixi tibi quoniam si credideris videbis gloriaz dei[b]. Tulerunt ergo lapidé[c] Jesus auté[d] eleuatis sursum oculis dixit. Pr gratias ago tibi[e] quoniá audisti me[f]. Ego auté sciebam quia semp me audis[g]. Sz propter populuz qui circústat dixi[h]: vt credant: qr tu me misisti. Hec cuz dixissz: voce magna clamauit[i]. Lazare ueni foras. Et statim[k] prodijt qui fuerat mortuus: ligatus manus & pedes institis & facies illius sudario erat ligata[l]. Dixit eis ihs[m] Soluite eú & sinite abire[n]. Multi er

quasi dicat: lz aliqñ suscitati sint mortui recéter: tñ qr iam qdriduanus ex fetore solutus resuscitet nó est sic auditú: & hoc verbú videt pcessisse ex admiratóe marthe & eius ignorátia: qr eiusdem virtutis est suscitare mortuú vtroqz mó. iõ sequitur.
a Dicit ei iesus) corrigendo eius dictum.
b Nóne dixi tibi: quoniaz si credideris videbis gliaz dei) .i. gliosam eius virtuté in suscitatiõe fratris tui.
c Tulerút ergo lapidé. ad pceptum christi.
d Jesus autem) hic ponitur tertiuz .s. xpi oratio in lazari suscitatione qd fac ad declarationé miraculi: qr iudei xpo iponebát qd faciebat miracula vtute demonis: qd ostédit falsum: p hoc qd faciédo orat deuz: & hoc est qd di. e Jesus aút eleuatis sursum oculis) vt ostéderet nobis formá orádi q est p eleuationé métis in deú. f Dixit: pater gratias tibi ago &c.) Deus aút pater celestis magnificétissimus est: & iõ ex gratiax actione de pteritis ad pstáda búficia seqntia puocatur: h.n. est ppriú magnifici. vt habet .iiij Ethi. g Ego sciebá &c.) in his.n. que xps absolute volebat deliberatiua volútate cóformabat diuine voluntati: & sic exaudiebat. Sciédú tñ qr orare patré cóuenit xpo róne humanitatis in qua é minor patre: nó aút róne diuinitatis in qua est ei equalis. h Sed pter populum q circúst at &c.) Multi eni ex iudeis dicebant qr in beelzebub faciebat signa: qd remouet cóformádo voluntaté suá cum

voluntate diuina. i Hec cú dixisset) hic ponit quartú .s. lazari vocatio: cum dicit. i Hec cum dixissz voce magna clamauit: Lazare veni foras). hoc fecit ad dclarationem miraculi qr si dixisset in silentio: possent dicere aduersarij qr vba magica dixisset vel interposuisset. p hoc etiá tollit error eorú qui dicebát animas defunctorú latitare in sepulchris: & ideo clamauit iesus voce magna in suscitatióe lazari quasi animá reuocás a lóginquo i. ab inferno: vt ad corpus rediret.
k Et statim) Hic ponitur quintú scilz lazari suscitatio cum dicitur.
k Et statiz prodijt qui fuerat mortuus). Quia virtus diuina operatur in instanti. l Ligatus manus & pedes institis & facies eius sudario erat ligata). Hic declaratur virtus diuina nó solum suscitando mortuum: sed etiaz faciens exire ligatum: per hoc etiam apparet certitudo miraculi inquantum exiuit lazarus eo mó q fuerat in sepulchro positus. m Dixit eis iesus: soluite eú) hoc precepit alijs licet posset facere per seipm vt accedentes de prope & tangentes ex visu & tactu essent testes miraculi efficaciores sic supra dcm é de amotióe lapidis n Et sinite abire) vt ostendatur vere suscitatus & non fantastice per opera vite cuiusmodi est ambulatio & comestio & consimilia. ideo dicitur in sequenti ca. qr lazarus erat vnus de discumbentibus.
o Multi ergo) hic ponit suscitationis

effectus: ex hoc ꝙ viso predicto miraculo multi eoꝝ crediderunt xp̄o: nec miruȝ q̄ illud signum fuit diuine virtutis manifeste ostensiuum: que non potest adesse ad testificandum aliquod falsuȝ: ⁊ hoc ē quod dicit.

Multi ergo ex iudeis cetera patent.

Expositio moralis.

Erat q̄dam languens) per hunc Lazaꝝ languentem potest significari q̄libet patiens grauem temptationeȝ: per eius sorores significantur persone pro eius alleuiatione deuote xp̄m deprecantes: que non semper exaudiuntur sed talis patiens aliquādo per actū peccati mortalis mori permittit ab eo qui est tante bonitatis ⁊ potentie ꝙ scit ⁊ potest bona d̄ malis elicere. Per Jesum aūt qui salus interpretat̄ predicator vel confessor salutem animaꝝ sitiēs significatur: qui peccatorē non solū mortuū reperit p̄ culpā: sed etiā aliquā fetenteȝ per infamiā ⁊ sepultū sub lapide p̄ obstinationē: ⁊ t̄ñ deo principaliter operāte sic p̄ bonā intentionē reducit eum ad vitam gratie: q̄d nō solum tollitur obstinatio ⁊ mors culpe: sed etiaȝ infamie fetor ⁊ suauis odor redditur bone fame.

Questio fratris Antonij Betontini. Fetet quadriduanus est Joānis. xj. cap̄.

Ex quibus verbis a doctoribus ⁊ patribus queritur. Quod istorum duoruȝ peccatoꝝ grauius esse decernitur: homicidium an blasphemia. Et profecto sicut testimonijs fide dignis approbatur: multo grauius multoq̄ horribilius ipso homicidio peccatum blasphemie retinetur. Unde sanctus Thomas secunda secunde. q. iiij. super hoc talē rationē assignat. Illud peccatum in se grauius atq̄ horribilius est: quod directe deum offendit ⁊ preponderat eo ꝙ non directe in deuȝ sed in proximum nocumentum ⁊ offensionem intendit: cum autē blasphemia ostendat proprie deum ⁊ homicidiū proximum: sequitur valde bene ꝙ blasphemia sit grauior ⁊ horribilior q̄ ipsuȝ homicidium.

go ex iudeis qui venerant ad mariam ⁊ martham: ⁊ viderāt que fecit iesus crediderunt in eum.

Sabbato post q̄rtam dominicaȝ quadragesime.

Euangelium scd̄m Johannē. viij. cap̄.

In illo tē. Dicebat ih̄s turbis iudeorū Ego sū lux mundi[a]

Alex. quoq̄ doctor irrefragabilis i suo secundo dicit. Peccatum blasphemie est cōtra preceptū prime tabule: peccatuȝ homicidij ē cōtra preceptū secūde tabule. Sed maius peccatum est ꝙ cōmittitur contra primam tabulam q̄ secundā: ergo maius peccatuȝ est blasphemia q̄ homicidiū. Alia ratio reddi pōt q̄ homicidium quandoq̄ licet: sicut iudici occidere delinquētem. Blasphemare aūt nunq̄ licet. Ultima ratio redditur q̄ salteȝ spiritus blasphemie est peccatum in spirituȝ sanctum: homicidiū vero non. His quatuor rationibus mota hec deuotissima femina martha ait ad iesuȝ fetet. s. sua horribili conditione blasphemans: quadriduanus est enim quia his quatuor rationibus peior est homicida.

Expositio litteralis.

Euangelista hic describit doctrinam ipsius xp̄i quantū ad virtutē illuminatiuaȝ: ⁊ diuidit̄ in duas: q̄ primo preponit intentum. Secundo probatur: ibi. Dixerunt ergo pharisei. Circa primū tria ponuntur: primum est ipsius xp̄i speciale priuilegium cum dicitur.

a Ego sum lux mundi) alij enim non sunt lux: s; ab hac luce illuminati vt dicetur postea. Nō t̄ñ sic est intelligēdū ꝙ xp̄s sit sol iste visibilis sicut intelligebat Manichei. Lux enim magis ꝓprie d̄r in spūalibus q̄ in corporalibus: q̄ lux habet rōneȝ manifestatiui q̄d ꝓprie h̄ȝ locū in cognitiōe itellectiua q̄ summū tenet gradū

Qui sequitur me[a] nō ambulat in tenebris[b] sed habebit lumen vite[c]. Dixerūt ergo ei pharisei[d]. Tu de teipso testimoniū phibes testimoniū tuuz nō ē verū[e]. R̄ndit ih̄s ꝛ dixit eis[f] Et si ego testimoniuz phibeo d̄ meipso veruz ē testimōiuz meū[g] qꝛ scio vn̄ veni ꝛ quo vado[h]. Vos āt nescitis vn̄ venio aut quo vado[i]. Vos s̄m carnem iudicatis[k] ego nō iudico quēq̄z[l]. ꝛ si ego iudico iudici-

ꝛ ideo ipse deus solus est lux per essentiā qꝛ ab ip̄o omnis noticia d̄riuatur. Scd̄o proponitur huius lucis beneficiū cuz dicitur. a Qui sequitur me) per fidem formatam. b Non ambulat in tenebris) ignorantie ꝛ culpe: ꝛ per consequens nō veniet ad tenebras gehēne que sunt termin⁹ predictarum tenebrarum propter hoc Matth. viij. ca. dicuntur tenebre exteriores. i. vltime: per xp̄m enim facta est veritas contra tenebras ignorātie: ꝛ gratia contra tenebras culpe: ꝛ gloria dabitur ab eo contra tenebras gehenne. Tertio proponitur huius lucis fructus cū dicit. c Sed habebit lumen vite) qꝛ per irradiationē huius lucis eleuabitur intellect⁹ ad videndū deuz clare: ꝛ per cōsequens affect⁹ ad fruendū ipsuz pfecte in qbus consistit vita eterna. d Dixerūt ergo) hic pbat ppositū: ꝛ diuidit in duas: qꝛ primo ponit iudeorum obiectio. Scd̄o xp̄i respōsio ex qua ostendit primū ppositum. ibi. respondit iesus. Obiectio aūt eoꝝ pcedit nō ex parte dicti qꝛ erat verissimū sed ex parte dicētis: ꝛ hoc est qd̄ dicit. d Dixerūt ergo pharisei) Tu de teipso testimoniuz perhibes. e Testimoniū tuū nō est veꝝ). i. habens firmitatē dato q̄ essz veꝝ in se: qꝛ nullus potest ferre testimoniū de seipso. f Respōdit iesus) hic ponit xp̄i responsio ꝛ excludit eoꝝ obiectionē dupliciter: primo ostendēdo q̄ cōsequētia nō tenet. Scd̄o q̄ antecedēs est falsuz: ibi. vos s̄m carnē Circa primū sciendū q̄ testimoniū habet firmitatē ꝛ veritatem ex certitudine cognitionis: ꝛ ideo homis testimonium de se nō est firmū: qꝛ ꝛ si se cognoscat tamē frequēter inordinate afficitur ad seipsuz

deus autē perfecte se ꝛ alios cognoscit: ꝛ nō pōt esse distortio in eius affectu ppter quod testimoniū dei de seipso firmuz est. Testimoniū aūt hominis de deo est inualidum propter defectuz cognitionis xp̄s aūt erat homo ꝛ de⁹ nec poterat eē defectus cognitionis vel inordinatio affectionis i diuina natura vel humana ppter quod eius testimoniuz de seip̄o erat firmum magis q̄ qd̄ cūq̄z aliud testimoniuz: et sic patet defectus cōsequentie: ꝛ hoc ē qd̄ dicitur. g Respondit iesus ꝛ dixit eis ꝛ si ego testimoniū perhibeo ꝛc). subdit causa idest. h Quia scio vnde veni aut quo vado) idest perfecte cognosco patrem a quo exiui in mundū ꝛ ad quez reuertar ꝛ sic patet probatio propositi. s. q̄ xp̄s sit lux per essentiam qꝛ verbum est a patre progrediens: sicut lux a luce. i Vos autem nescitis vnde venio aut quo vado) quia eis diuinitatem ignorabant. k Vos secundum carnem) hic ostendit xp̄s antecedens eoꝝ esse falsum ꝛ diuiditur in duas: quia primo ponitur xp̄i probatio. Scd̄o remouetur iudeoruz obiectio: ibi. dicebāt ergo. Antecedens eorū erat q̄ xp̄s esset solus qui de se testimoniū perhiberet: ꝛ hoc est falsum: quia filius dei non potest esse sine patre ꝛ spiritu sancto: qui cōcorditer dant testimonium cum eo: vt dicitur prime Joannis. v. capitulo. Tres sunt qui testimoniū dant in celo ꝛc. Tamen nō fit hic mētio nisi de patre: ꝛ hoc est quod dicit. k Vos secundū carnem iudicatis). s. me eē soluz hoiem. l Ego nō iudico quēq̄(. s. per exteriora sicut vos: qꝛ deus intuetur cor. m Et si ego iudico: iudiciū meuz veruz est). i. firmū. n Quia nō suz solus vt

um meũ verum est[m] quia solus nõ sum[n] sed ego ꝛ q misit me pater[a]. Et i lege vestra scriptum est[b] qꝛ duorum hoium testimonium verũ est[c] Ego sum qui testimoniuʒ perhibeo ð meipso[d]: ꝛ testimoniuʒ ꝑhibet de me q misit me pꝛ[e]. Dicebãt ergo ei. Ubi est pater tuꝰ[g]? Respondit iesus[h]: neqꝫ me scitis[i] neqꝫ patrem meum[k]. Si me sciretis[l]: forsitã ꝛ patreʒ meum sciretis. Hec v̄ba locutꝰ ē ie͞s i gazophilatio[m] docẽs i tẽplo. Et nemo apꝑhendit eũ: qꝛ nondũ venerat hora eiꝰ[n]

supponitis) qꝛ nõ potest esse solitudo in diuinis: cum vna persona sit in alia ꝛ ecõuerso: ideo subditur. a Sed ego ꝛ q misit me pater ꝛc) ex hoc arguit ad propositum dicẽs. b Et in lege vestra scriptũ est) Deutero.xix.ca. c Quia duorum hominuʒ testimonium veruʒ est) idest debet reputari verum quia quãuis duo homies possunt mentiri simul: tamẽ non contingit de facili. d Ego sum qui testimoniũ perhibeo de meipso) ecce vna persona. e Et testimoniuʒ perhibet de me qui misit me pater) ecce alia: argumentum est a minori. Si enim duorũ hominuʒ testimonium est firmũ qui habent cognitionem paruam: ꝛ possunt habere affectionẽ distortam: multo fortius testimonium patris ꝛ filij in diuinis: vbi non potest esse talis defectus debet firmũ reputari. f Dicebant ergo) hic remouetur iudeorum obiectio: audientes enĩ ꝙ allegabat patrem suum in testimoniũ statim obiecerunt. g Ubi est pater tuus) quasi dicant: non est talis ac tantus ꝙ in hoc sit ei credendum. Credebant enim eum esse hominem purum filiũ Joseph. Et ideo de ipso derisorie querebant. h Respondit iesus) obiectioneʒ excludendo. i Neqꝫ me scitis) ſm deitateʒ k Neqꝫ patrem meum per consequens quia cognito vno correlatiuoruʒ cognoscitur ꝛ reliquum: ideo subditur. l Si me sciretis) licet enim iudei haberent maiorem noticiam quam gentiles: secundum quod dicitur. ps.lxxv. Notus in iudea deus: tamen non cognoscebant eum quantum ad mysterium trinitatis: quia non erat adhuc plene reuelatum. m Hec verba loquutus est iesus in gazophilatio) idest in loco vbi ponebantur oblationes pro edificijs templi. Hoc autem addidit euangelista: ad osidenduʒ ꝙ iesus erat in loco vbi poterat faciliter capi ab eis: qui querebant eum occidere nisi fuissent repssi diuina virtute: ideo sequitur.) Et nemo apprehendit eum. n Quia nondum venerat hora eius. i. ab eo preordinata quia quãdo voluit captus est ꝛ nõ ante

Expositio moralis super euangelium istud non habetur.

Questio fratris Antonij Betontini. Tu de teipso testimoniũ perhibes testimonium tuum non est verum. Johannis. Capitulo. viij.

Super quibus verbis queritur. Contra qð legis preceptuʒ maliciã suam blasphemia dirigit. Ad quod irrefragabilis doctor Alexãder de ales in secundo suo volumine inquit. Peccatuʒ blasphemie contra illud prime tabule esse preceptuʒ. Non assumes nomen dei tui in vanuʒ: qð Exod.xx.capitulo denotatur. Profecto nomen dei in vanum assumere: est diuine maiestati derogare: aut sibi ꝛ seruis suis contumeliam inferendo: aut a se: aut a seruis suis debita ꝛ conuenientia denegãdo: quod proprie diffinitio blasphemie est. Propterea Ambrosius ait. Blasphemia est cum deo attribuitur quod ei non conuenit vel cuʒ ab eo remouetur quod ei conuenit: que duo simul pharisei fecerunt quando dixerunt. Tu de teipso testimonium perhibes: testimonium tuum

non est verum). Hic quidem primo de/
negant sibi ꝙ ex ratione ei conuenit:licz
eniz Codice de testibus lege omnibus:di/
catur:ꝙ in causa propria nemo potest eẽ
testis:ꝗtñ qꝛ Jhesus purꝰ homo non erat
⁊ sibimetipsi
vt homo te/
stimoniũ nõ
reddebat:ve
rum de se po
terat testimo
niuz perhibe/
re. Unde Au
gustinus ait.
Uerum est te
stimoniuz lu
cis:siue se oñ
dit siue aliud
Secũdo pha
risei blasphe
mantes chri
sto domino attribuunt qꝰ eius maiestati
non conuenit dicentes. Testimoniuz tu/
um non est verum:⁊ ꝓculdubio false di
cebant:immo forte mendaciter:quia be
ne fortasse sciebãt omnia fuisse in eo que
ad idoneum testimonium requiruntur.
Tria enim sunt que testis debet habere
secundum theologos: Primum in intel/
lectu veritas:quia sicut cecus non potest
de coloribus iudicare sic qui ignorat nõ
potest testimonium perhibere. Secundũ
in affectu bonitas: quoniã secundũ sapiẽ
tem in ethicis. Qualis est vnusquisqꝫ ta/
lia loquitur. Amantes inquit tempore ⁊
odientes non pariter iudicamus. Tertiũ
in affatu pluralitas:nam cõmuniter vni
testi secundũ iura non adhibetur fides si/
cut digestis de testibus:lege. vbi numerꝰ:
⁊.iiij.q.iij. Js item in criminali describit
Christus igitur qui erat summa veritas:
⁊ sapientia ipso dicente hodie: scio vnde
venio:⁊ summa bonitas ⁊ clemẽtia ipo
etiam addente. Ego non iudico queꝗ̃.
scilicet malo ⁊ falso iudicio : vt vos faci
tis: ⁊ summa potentia quia neqꝫ solus:
sed vna cum patre ipso etiã confirmante
qui ait. Ego solus non sum : sed ego ⁊
qui misit me pater. Uerum profecto te/
stimonium perhibet:licet omnia preter
illa reperirentur in eo:⁊ multo his plura
que a peritis in iure describuntur. Dicunt
enim isti ꝙ he conditiones requiruntur
in teste. Conditio sexus:etas:discretio:fa
ma. Et fortuna fides in testibus ista re/
quies.

Dñica de passione. Epistola Pauli ad hebreos.ix.ca.

Fratres Christꝰ assistẽsᵃ põtifex futurorũ bonorum:per amplius ⁊ perfectiꝰ tabernaculum nõ manu factum idest non huius creationis. Neqꝫ per saguinem hyrcorũ: aut vitulorũ:sed ꝑ propriũ sanguinem introiuit semel in sancta eterna redemptione iuẽta

Expositio literalis.

Hic apo/
stolus
ostẽdit de ta
bernaculo
moysi in quã
tum fuit figu
ra noue le/
gis: circa qđ
apłus duo
facit: qꝛ pri/
mo declarat
propositum:
secundo pro
bat quoddã suppositum:ibi. Si enim san
guis. Circa primuz quinqꝫ tangit:primo
dignitatem loci: quia illa pars taberna/
culi que figurabat nouum testamentum
vocabatur sanctum sanctorum. Secun/
do dignitatem ministri: quia solus sum/
mus pontifex illuc intrabat. Tertio mo
dum intrandi: quia cum sanguine intra
bat. Quarto tempus intrandi: qꝛ tantũ
semel in anno. Quinto ad quid intra/
bat.s.ad placãdũ sibi deũ ⁊ populo ⁊ ista
significãt ea que sunt in nouo testamẽto
qꝛ xp̃s est summus pontifex intrauit ce/
lum:qđ designabatur per sanctũ sanctoꝝ
vt supra dictum est:⁊ per ꝓprium sangui
nem ad placandũ nobis patrez:⁊ hoc ẽ
quod dicitur. a Christꝰ assistẽs. Sci/
endũ tamẽ ꝙ in hoc ca. cõstructio ⁊ mul
tum suspensiua:⁊ ideo vt clarius ⁊ breui
us ꝓcedam:ego ponã litterã nõ secundũ
ꝙ iacet in libro sed scđm ordinẽ sententie.
a Christus aũt assistẽs) hic tãgit digni/
tas ministri noui testamẽti:qꝛ xp̃s est no
mẽ suppositi existẽtis in natura duplici.s.
diuina ⁊ humana (Põtifex) hic tangit
nomẽ officij. qꝛ xp̃s est princeps alioruz
pastoꝝ: ſm qđ dicit prima Petri.v cap.
Cũ apparuerit princeps pastoꝝ ⁊c. (Assi
stens) idest semper paratus ad suum of/

ficium.ſ.ad iterpellandū patrē ꝓ nobis
⁊ ad auxiliādum nos contra impugna/
tionē hoſtis (introiuit ſemel in ſancta)
.i.in celū vt patebit infra: qꝺ quidē celuȝ
eſt tabernaculuȝ (peramplius).i.valde
amplum ꝓpter imēſitatem bonoꝝ cele/
ſtium (⁊ perfectius) ꝙ̄ fuit tabernaculū
moyſi: quod fuit mobile ⁊ portabile de
loco ad locum. Iſtud eſt imobile ⁊ eter/
num: ſcđm qꝺ per Iſay fuit predictum.
xxxiij.ca. Oculi tui videbūt hieruſalē ciui
tatem opulētam (tabernaculum) qꝺ ne/
quaꝙ̄ transferri non poterit: ibi enim lo
quitur de hieruſalem celeſti (non manu/
factum).i.non per hominem ſicut fuit
tabernaculum Moyſi per manum be/
lezeel. Unde conſiderādum eſt ꝙ taber/
naculum Moyſi ſic erat diſpoſitum: pa/
rietes enim erāt de qbuſdam aſſeribus
coopertis auro. Tectum ꝟo tabernaculi
erat quedam cortina quattuor coloribꝰ
depicta. Altitudo tabernaculi erat decē
cubitoꝝ: ⁊ latitudo decē: longitudo ve/
ro eius.xxx. ⁊ erat quedam cortina inte
rius diuidens longitudinem in partes i/
equales: quia ex vna parte cortine erant
decem cubiti tm̄: ⁊ dicebatur illa pars ta
bernaculi ſanctū ſanctoꝝ. In alia enim
parte erāt.xx.cubiti: ⁊ dicebatur illa ps
ſancta abſolute: vel etiam ſanctuȝ: ⁊ ſic
diſtinguebantur due partes tabernaculi
ſicut in eccleſijs noſtris chorus ⁊ nauis
niſi ꝙ oppoſito modo erant ſite: qꝛ cho
rus in eccleſijs noſtris eſt verſus orientē
ī tabernaculo ꝟo moyſi: ſanctum ſctōꝝ:
erat verſus occidentem. Ulterius conſi/
derandum ꝙ in ſanctum ſanctoꝝ erant
tria Archa teſtamenti. Duo cherubin: ⁊
ꝓpitiatorium. Apoſtolus addit quartū
.ſ. ꝙ ibi erat thuribulum quod exponūt
aliqui dicentis ꝙ per hoc intelligi debet
altare incenſi: ſed hoc patet falſum per
textum Exo. vltimo ca. vbi dicitur. Alta
re incenſi erat in alia parte tabernaculi.
Hoc etiam dicūt Ioſephus ⁊ Hierony/
mus. Et ideo dicendum ꝙ per thuribu/
lum non intelligitur aliud niſi ꝙ erat ibi
incenſorium in quo ſūmus ſacerdos in/
trans ſanctum ſanctoꝝ ponebat incen
ſum vt nebula inde conſurgens imped

ret alioꝝ conſpectum qui erant in alia
parte tabernaculi ne viderēt ea que erāt
intra ſanctum ſanctoꝝ. Similiter in alia
pte tabernaculi que dicebatᷣ ſancta erāt
tria. Mēſa ꝓpoſitionis in latere aquilo/
nari: ⁊ candelabrum aureū in latere au/
ſtrali: ⁊ altare thimiamatis in medio cō
tra diuidentē ſanctum: ⁊ ſanctuȝ ſancto
rum. Predictoꝝ autem aſſignatᷣ duplex
ratio vna litteralis ⁊ alia miſtica. Litte/
ralis eſt iſta. Tabernaculum enim iſtud
erat ordinatum ad cultū veri dei creato/
ris totius mūdi in quo ſunt due partes:
vna nobis inuiſibilis videlicet: iſtud qꝺ
eſt vltra celum ſidereum vbi erat habita
tio ſpiritualium ſubſtantiaꝝ: ⁊ hoc figu/
rabatur per illā partem tabernaculi que
dicebatur ſanctum ſanctoꝝ in qua erāt
Cherubin repreſentantia angelicā natu/
ram: ⁊ archa teſtamenti clauſa: ⁊ ad deſi
gnandum ꝙ rationes eoꝝ que fiunt in
hoc ſeculo viſibili continentur clauſe ⁊
nobis occulte in illo ſeculo ſuperiori ſi/
cut rationes effectuum in cauſis: ⁊ artifi/
ciatorum in artifice continentur quodā
modo clauſe. Et hoc per tria in archa cō
tenta. ſcilicet tabulas que repreſentant
ſapientiam qua diriguntur res humane
Et virga Aaron: qua deſignatur pote/
ſtas regiminis per quam coercentur ho/
mines a malis. Et māna per quod deſi/
gnatur vita humana. Per propiciatoriū
vero quod erat quaſi locus dei: ⁊ quia in
de reſpondebat ſummo ſacerdoti: ꝑ hoc
dſignatur ipſe deus glorioſus ⁊ ſublimis
pſidens omnibus creaturis: ⁊ ſic poſtꝙ̄
per ſanctū ſanctoꝝ deſignātur ea que ſūt
ſupra celum ſidereum nobis inuiſibilia:
ſic per aliā partē tabernaculi que diceba
tur ſanctū abſolute deſignabatᷣ alia pars
mūdi. Per tectū aūt tabernaculi in quo
erat quedā cortina varijs coloribꝰ diſtin
cta: deſignatᷣ celū ſydereū varijs ſtellis or
natū. Per cādelabꝝ aūt in quo erāt ſeptē
lucerne deſignabantᷣ orbes ſeptē planeta
rum: ⁊ ꝓpter hoc erat poſitū i pte auſtra/
li: qꝛ curſus planetaruȝ in emyſperio no
ſtro ſemper eſt ad auſtrū. Per menſam
vero vbi erant panes ſuppoſiti deſigna/
bātur elementa: ex quibus conſtituitur

⁊ nutritur hominum vita: quia ex eiſdē ſumus ⁊ per eadem nutrimur. vt dicitur ſecūdo de generatione. Deſignabat etiaʒ illa mēſa: ꝙ illi qui in altari deſeruiebāt creatoꝛi vniuerſe creature de altario debent viuere.

Si.n. ſanguis hyrcoꝛū aut thauroꝛū[a] ⁊ cinis vitule[b] aſperſus inqnatos ſanctificat ad emūdatōeʒ carnis[c] quanto magis ſanguis chꝛiſti[d] qui p ſpiritū ſanctū ſemetipſum obtulit imaculatum deo: emundabit ꝯſciētiā noſtram ab operibꝰ mortuis ad ſeruiendum deo viuenti[e]:

Ratio autez allegoꝛica p̄dictoꝛuʒ eſt: quia p illam parte tabernaculi q̄ dicebatur ſancta dſignabatur vetus teſtamentum in quo veritas diuinoꝝ erat latēs ſub velaminibus figuratum: ſicut aſpectus eoꝛum qui erant intra ſanctum ſanctorum: ⁊ erat inter cluſus per coꝛtinam mediam inter vtrāq3 tabernaculi partē: vt dictum eſt per illaʒ vnde per tabernaculi parteʒ que dicebatur ſanctum ſanctoꝛum in qua erant illa que repꝛeſentabant ſpiritualia ⁊ diuina: vt dictum eſt: ſignificabatur nouum teſtamētum in quo reuelata eſt veritas diuinoꝛum: propter quod in paſſione domini in qua conſumatum eſt nouum teſtamentum: ſciſſa fuit illa coꝛtina que ꝓhibebat aſpectum eoꝛum que erāt intra ſanctū ſāctoꝝ. vt habetur Luc. xxiij. ca. ¶ Hāc autem expoſitionem ſecundam proſequitur apoſtolus: ⁊ hoc eſt qđ ſubdit apoſtolus exponēdo verbū pꝛedictū (.i. nō huiꝰ creatōis). i. humane factiōis. Tāgit etiā tp̄s itrādi: ibi. ſel: qꝛ totū tp̄s non eſt niſi vnus annus reſpectu pontificatus chꝛiſti: ⁊ ideo ex quo ſemel intrauit ſemper eſt ibi: tangitur etiam modus intrandi cum dicitur (Neq3 per ſanguineʒ hyrcoꝛum aut vituloꝛum) ſicut intrabat pontifex veteris legis (ſed per pꝛopꝛium ſanguinem) qui pꝛo nobis fuit effuſus in cruce. Tangitur etiam ad quid intrauit cum dicitur. (Eterna redemptione inuēta: quia per hoc habemus eternam redēptioneʒ per modum conuenientiſſimum a chꝛiſto inuētum in quātum ſatiſfecit: qꝛ poterat in quātum deus ⁊ ſoluit que debebat in quātum homo.

a Si enim ſanguis) hic pꝛobat qđdam ſuppoſitum circa vltimum dictum ſcilʒ ꝙ ſanguis chꝛiſti fuit efficax ad noſtraʒ redemptioneʒ eternam: ⁊ facit talem rationeʒ: ſanguis chꝛiſti ex vnione ad ſuppoſitum diuinum habet virtuteʒ maiorē ad emūdationeʒ aīe ꝙ ſanguis hyrcoꝛum ⁊ vituloꝛum: ⁊ aq̄ luſtrationis ad tollendum immunditiā coꝛpoꝛalē ſeu impedimētum irregularitatis de quo p̄dictum eſt. Ueritas ꝓpoſitiōis huius patet: quia ſanguis chꝛiſti ex eius vnione ad ſuppoſitum diuinum cōtrahit quādam infinitatem virtutis: ſed pꝛedicta veteris legis tollebant immunditiam coꝛpoꝛalem contractam ex tactu alicuius immundi: ⁊ a diuino cultu impedientem: vt patet numeri. xix. cap. Ergo multo foꝛtius ſanguis chꝛiſti mūdat animam: ⁊ reddit eam aptam ad ſalutē eternam: ⁊ hoc eſt quod dicitur.

a Si enim ſanguis hyrcoꝛum aut thauroꝛum) hoc fiebat in feſto expiationis. b Et cinis vitule aſperſus) quia in aqua luſtrationis qua debebant immūda aſpergi ponebant cineres vitule combuſte. vt dicitur numeri. xix. cap.

c Inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis) quia animā mūdare nō poterat. d Quāto magis ſanguis chꝛiſti emūdabit ꝯſcientiā noſtrā ab operibus moꝛtuis) id eſt peccatis que moꝛtificant aīaʒ moꝛte culpe ⁊ moꝛte gehēne.

e Ad ſeruiendum deo viuēti) hoc dicit ad differentiā illoꝛum qui putantur dij: ſed ſunt moꝛtui: vt Juppiter Hercules: ⁊ huiuſmodi. Tāgit autem tria per q̄ ſanguis xp̄i habet efficatiam ad p̄dicta. Pꝛimū eſt ipſe offerens. ſ. xp̄s cuius me

ritum est efficatie infinite ꝑpter coniun-
ctionem ad diuinitatē: ⁊ hoc tangit cuꝫ
dicitur (Semetipsum obtulit. Secundū
est munus oblatū ꝙ fuit sanctissimum.
Ideo dicitur imaculatū. Tertiū est mo-
dus offeren
di qui ꝑcessit
ex maxima
charitate qd
notatur cuꝫ
dicitur ꝑ spi
rituꝫ sanctū
cui autem fa
cta sit talis
oblatio ostenditur cum dicitur. Deo sci
licet patri.

Et iō noui testamēti mediator ē[a] vt morte itercedēte[b] i redēptiōez earum p̄uaricationum[c] que erāt sub priori testamēto repromissionē accipiant[d]. q vocati sūt eterne hēditatis[e] in xp̄o iesu dn̄o nostro

a Et ideo noui testamenti). Hic conse
quenter ex p̄dictis q̄ ptinēt ad vetus testa
mētum ⁊ expositione eoꝝ arguit ad p̄n-
cipale intētum. s. ꝙ nouū testamētū sit ex
cellētius ⁊ efficatius veteri: ⁊ hoc osten-
dit cum p̄dixit ꝙ xp̄s ꝑ proprium sangui
nem strauit celum: ⁊ sic inuenit nostraꝫ
redēptionem eternā hoc āt non poterat
fieri in veteri testamēto. Ex quo sequitur
ꝙ illud testamentum factum est ꝑ xp̄m:
⁊ per consequēs debet dici nouuꝫ testa-
mentum: quia illud quod sequitur p̄ce-
dens dicitur nouū respectu illius: ⁊ hoc
est quod cōcludit apostolus.
b Et ideo noui testamēti mediator est)
.s. ipse xp̄s ꝑ quem autē modum sit me-
diator subdit.
c Ut morte intercedente). i. xp̄i morte
interueniente per quam eius testamen-
tum est confirmatum.
d Redēptionem eaꝝ p̄uaricationū que
erant sub priori testamēto). i. quas ve-
tus testamētum non poterat auferre sed
ꝑ mortem xp̄i sunt ablate.
e Repromissionem) eterne hereditatis
(accipiant) efficatia passionis.
f Qui voca sunt participandū ip̄m per
verā fidē ⁊ sacramentorū noue legis su-
sceptionē ⁊ sic pꝫ ꝙ nouū testm̄ est effica
cius veteri: qꝛ mūdat aiam ⁊ cōfert glo-
riam. Uetus aūt testamentū tm̄ exteri⁹
mūdat ⁊ tēporalē hereditatē ꝑmittebat.
¶ Questio fratris Antonij betontini.
Sanguis xp̄i qui per spūm sanctum se-
metipsum obtulit imaculatū deo emun-
dabit conscientiaꝫ nostraꝫ ab operibus
mortuis. Paulus ad hebreos. ix. cap.
¶ In quibus v̄bis queritur: Utrum tenea
mur ad id qd nobis conscientia dictat.
Bonauē. in
secūda disti.
xxxix. parte
arti. secūda
do. q. iij. ꝙ
cōsciētia ali-
quando di-
ctat aliquid
qd est scd̄ꝫ le
gem dei aliquando aliquid qd est preter
legē dei. aliquādo aliquid quod est con-
tra legē dei. ⁊ loquimur hic de dictami-
ne per modum p̄ceptionis vel prohibi-
tionis non per modum consilij siue per
suasionis. In primis quidem conscien-
tia simpliciter ligat ⁊ vniuersaliter pro
eo quod ad illa homo ligatur per legem
diuinam ⁊ conscientia que illi concor-
dat ligatum ostendit. In secundis vero
conscientia ligat q̄diu manet: vnde vel
tenetur homo conscientiam deponere:
vel tenetur illud quod dictat conscientia
adimplere: vtpote si dictat ꝙ necessari-
um est ad salutem festucam de terra le-
uare. In tertijs vero conscientia non li-
gat ad faciendum vel nō faciendūꝫ: sꝫ li
gat ad se deponēdum ꝑ eo ꝙ cū talis cō
scientia sit erronea errore repugnāte le-
gi diuine necessario q̄diu manet ponit
hominē extra statum salutis: ⁊ ideo ne-
cessarium est eam deponere: qꝛ siue ho-
mo faciat quod dictat consciētia eius si
ue eius oppositum mortaliter peccat. Si
v̄o facit ꝙ consciētia dictat: ⁊ illud ē con
tra legē dei ⁊ facere cōtra legē dei sit mor
tale peccatū absq̄ dubio mortaliter pec-
cat. Si vero facit oppositum eius ꝙ con
scientia dictat ipsa manente adhuc mor-
taliter peccat: non ratione operis quod
facit: sed qꝛ malo modo facit. facit enim
in contemptum dei dum credit dictan-
te sibi conscientia hoc deo displicere q̄-
uis deo placeat: ⁊ hoc ē quod dicit glo.
super illud Roma. xiiij. capitulo. Omne
quod non est ex fide peccatum est: ibi

glosa. Omne q̄ð ad consequentiam pertinet si aliter fiat dicit apostolus esse peccatum: ꝙuis enim fiat etiam quod bonum est si non faciendum credatur peccatum est. Et ratio huius est: quia non tā tum attendit deus qd homo faciat: ſ; quo animo faciat. ⁊ iste qui facit quod deus iubet credens facere contra dei voluntatem non facit bono animo: sed malo: ⁊ iō peccat mortaliter.

Dominica i passiōe Euāgeliū scd̄z Joānem. viij. cap.

IN illo tp̄e. Dicebat iesus turbis iudeorū ⁊ ꝓncipib⁹ sacerdotū. q̄s ex vob arguet me de pctō[a]. si v̄itatē dico vob[b] q̄re nō creditis mihi[c] q ex deo est v̄ba dei audit[d] ꝓpterea vos nō auditis q: ex deo nō estis[e]. R̄nderūt ergo iudei[f]. ⁊ dixerūt ei. Nonne bn̄ dicimus nos[g] q: samaritan⁹ es tu ⁊ dmoniū hēs[h]. r̄ndit ies⁹

Expositio litteralis.

HIc euāgelista declarat ꝓprietatē iudeoꝝ ⁊ phariseoꝝ: qm̄ ꝓprietas eoꝝ erat recipe falsa ⁊ mēdacia ⁊ nō vera: ſ; q: possent dicere ꝙ nō credim⁹ tibi: hoc non est ꝓpter odium veritatis: sed ꝓpter maliciā tuā: q: malus homo es: ideo dicit hoc remouens.

a Quis ex vobis arguet me de peccato) quasi dicat. Si habetis aliquod peccatum quod possitis super me ostendere paratus sū audire ⁊ me ratiōabiliter purgare: ⁊ iō cum hoc nō possitis facere.

b Si veritatē dico) si pro quia.

c Quare non creditis mihi) ⁊ subdit causam dicens (qui ex deo est verba dei audit) q: quilibet audit doctrinā ad quā affectatus est: q: est sibi connaturalis: ⁊ ideo concludit.

d Propterea vos nō auditis) .i. recipitis verba dei ex ore meo.

e Quia ex deo non estis) ⁊ per consequens sequit̄ ꝙ sitis ex diabolo: non per creationem sed per imitationē.

f Responderunt ergo) ostēso patre eorum ponitur eoꝝ iniuriosa r̄nsio: ⁊ diuiditur in duas: q: primo ponitur dicta respōsio. Secundo ipsius responsionis mā sueta declinatio. ibi. respōdit iesus. Circa primum sciēdu; ꝙ modus hominū qui nesciunt rationabiliter respondere ē ad conuitia iniuriasq; se conuertere: ⁊ iō iudei nō habētes q̄ð xp̄o rationabiliter responderent ad cōuitia se cōuerterunt dicentes.

g Nōne bene dicimus nos quia samaritan⁹ es) ſ; eni xp̄us eēt genere iudeus ⁊ non samaritan⁹: tamē vocāt eum samaritanū dupli ci de causa: vna est q: vt dictum est. iiij. cap. ꝙuis samaritani eēnt gentiles tamē legē in p̄te seruabāt. Et iō erat vulgare apud iudeos ꝙ ille q in parte legē obseruabat. ⁊ in parte legē soluebat vocabatur samaritanus ꝙuis eēt iudeus ꝓpter similitudinē ad iudeos: sicut apud christianos aliquis dicitur iudeus vel saracenus: qui ritum catholice fidei in parte soluēs iudeis ⁊ saracenis quātū ad aliqd assimilatur. Alia causa est q: samaritani erāt multū infesti iudeis ⁊ odibiles eis: vt supra dictum est cap. iiij. ⁊ iō vulgare erat apud iudeos ꝙ homines malos ⁊ eis odibiles vocabant samaritanos ꝙuis essent iudei. Talis autē erat christus s̄m reputationem eorū: ideo vocabant eum samaritanum.

h Et demonium habes) hoc enim iudicabant de xp̄o ꝓpter mirabilia que faciebat ⁊ magicis artibus imputabāt: ⁊ q: secreta eorū freq̄nter arguēdo dicebāt: ⁊ q: aliquādo quedā alta ⁊ subtilia loquebat̄ que non intelligebāt ꝓpter q̄ð eum arreptitiū dicebāt. Sicut ⁊ de saul dicitur primo Regum. xviij. capitulo: q̄ð arreptus a demonibus prophetizabat in aula sua.

i Respōdit iesus). hic ponitur ipsius christi mansueta declina-

Ego demoniū nō habeo[a] sed honorifico patrem meum[b] & vos inhonorastis me[c]. Ego autem non quero gloriam meā[d]. Est qui querat: & iudicet[e]. Amen amē dico vobis[f] Siquis sermonem meum seruauerit mortem non videbit in eternū[g] Dixerūt ergo iudei[h].

tio quia cum malediceretur non male/dicebat vt habetur prima petri.ij. capi. ideo mansuete iniuriā declinat dicens.
a Ego demonium non habeo(qđ pa/tet q2 demones expellebat: nec doctrinā malam ha/bebat sꝫ sanctissimaꝫ vt patet intuē/ti. Si enim aliqs homo in nulla lege imbutus vi/deret xp̄i do/ctrinā: statiꝫ ex sola rōne naturali in/dicaret eam mundissimam & honestissi/mam respectu cuiuscunqꝫ alterius do/ctrine. Similiter miracula xp̄i non fie/bāt virtute demonis: quod patet ex hoc ꝙ faciebat multa non solum virtutem demonis sed virtutem cuiuscunqꝫ crea/ture transcendentia sicut est suscitatio mortuorum: illuminatio cecorum. & il/lustratio subita hominum simplicium & consimilia: & hoc patet ꝙ fiebant virtu/te diuina. ideo sequitur.
b Sed honorifico patrem meum) declarando eius virtutē in miraculo.
c Et vos inhonorastis me) attri/buendo demonii ꝙ virtuti diuine debe/ret attribui & ne possent dicere ꝙ talia di/ceret ad iactantiam subdit) Ego autem non quero gloriam meam) sed querit hic Cum xp̄s quereret gloriam dei pa/tris: & eadem sit gloria patris & filij: quo modo potest dicere. Ego non quero glo/riam meam. Dicendum ꝙ dirigit verbū ad intentionem eorum quibus loqueba/tur qui reputabant eum querere hono/rem mundanū: & est sensus.
d Ego autem non quero gloriam meam) quasi dicat. Ego non quero glo/riam ab honore dei patris deuiantem si/cut vos creditis.
e Est qui querat & iudicet) quasi dicat. illi qui querunt gloriaꝫ mundi pos/sunt manifeste iudicare & perpendere p facta mea ꝙ ego talia non quero: quia vita xp̄i in paupertate & abiectione exi/stens glorie mundane erat contraria.

Aliter exponitur. Ego autem non que/ro gloriam meam).i. exaltationem me/am: pro nunc: quia ante passionem xp̄s querebat abiectionēꝫ.
e Est qui querat).s. deus pater qui post humilia/tionē in cruce exaltauit eū & dedit illi nomē qđ est super oē no/mē: vt dr̄ ad philipenses. ij.c.(& iudi/cet. scilicet deus pater de illis me inhonorant vindictā faciendo de ipsis quod factum est qñ in vindictam mortis christi d̄stru/cta est ciuitas & templum & populus oc/cisus & captiuatus est per romanos.
f Amen amen dico vobis) hic pro/bat tertium supra propositū. s. ꝙ seqnēs christum lumen habeat vite. & diuiditur in duas: quia primo ponitur christi pro/batio. secundo iudeorum obiectio: ibi. dixerunt ergo. In prima parte dicit sic.
f Amen amen dico vobis).i. fideli/ter: & duplicatur ad maiorem affirma/tionem.
g Si quis sermonem meum ser/uauerit: mortem non videbit in eternū) Cuius ratio est: q2 semen est verbum dei vt habetur Luc. viij. capitu. in quātum vi/ta eterna in verbo dei ꝯsistit sicut in quo/dam principio seminali quia finaliter p/ducit in vitam beatam: sicut virtute se/minis producitur fructus: & ideo sicut il/le qui seruat semen a corruptione perue/nit ad fructum: sic seruans verbum di/uinum: peruenit ad beatitudinis statum que beatitudo designatur cum: dicitur(Mortem non videbit vita enim beata in visione & fruitione consistit: & ideo per exclusionem mortis gehenne que huic visioni opponitur: consecutio bea/titudinis intelligitur: & sic patet quod supra fuit propositum. scilicet ꝙ sequens christum haber lumen vite: quia seque/la christi in obseruatione verbi eius con/sistit.
h Dixerūt) hic ponit iudeorū obiectio

in contrariū: ⁊ diuidit in duas: quia primo ponitur dicta obiectio. Scdo xp̄i rn̄sio: ibi. rn̄dit iesus. Obiectio aūt eorū incipit a conuicio: qꝛ sicut homines irrationabiles ⁊ turbati statim dixerunt.

nullū falsuʒ pōt ee: ⁊ hoc est qd̄ dicit hic. h Est pater meus q glorificat me) p miraculorū operationē: ⁊ postea glorificabit p' resurrectiōis ⁊ ascēsionis gloriā. i Quē vos dicitis qꝛ deus vester est.) per operum imitationeʒ sed hoc ē falsum quod ꝓbat dicens.

a Nunc cognouim⁹ qꝛ demoniū habes) q̄si dicant ꝑus tm̄ opiabamur, te habere demoniuʒ: sed modo sum⁹ certi qꝛ ita ē ꝙ nulla falsitas a deo ē sed a diabolo quiest pater mendaciū vt tu dixisti: verbum aūt tuū ē manifestū ⁊ aꝑtum mendacium. ad cui⁹ ꝓbationē inducūt (

Nūc cognouimus qꝛ demoniuʒ[l] habes Abraaʒ mortuus ē ⁊ prophete: et tu dicis. Siquis sermonem meum seruauerit[a] nō gustabit mortē in eternum. Nūquid tu maior es patre nostro Abraaʒ[b] q mortuus est: ⁊ ꝓphete mortui sunt. Quē te ipsuʒ facis[c] Rn̄dit ies⁹[d] Si ego glorifico meipsum[e] gloria mea nihil ē[f]. est pater meus qui glorificat me[g]: quē vos dicitis[h]: qꝛ deus vester est: ⁊ non cognouistis eum[i]. Ego aūt noui euʒ[k]. Et si dixero qꝛ non scio eū[l] ero similis vobis mendax. Sʒ scio eū[m]: ⁊ sermonē eius seruo[n] Abraā[o] pꝛ vester exultauit vt videret dieʒ meū vidit ⁊ gauisus est.

k Et nō cognouistis eū) per fidem formatā in q̄ consistit dei filiatio per adoptionē. l Ego aūt noui euʒ) sicut eius filius naturalis habens eandem sciam cum ipso. m Et si dixero qꝛ nō scio euʒ: ero

Abraā mortuus ē ⁊ prophete) qui tn̄ sermonē dei seruauerūt qui est maioris virtutis ꝙ̄ sit sermo tuus: ⁊ iō pʒ falsum qd̄ tu dicis. b Si qs sermonē meum seruauerit ⁊c.) Ex quo patet ꝙ d̄cipiebantur in equiuoco: ex quo xp̄s dicebat de morte spiritual: ipsi autē acceperunt de morte corporali: ⁊ ideo querunt derisorie duo primum est. c Nunquid tu maior es patre nostro Abraaʒ) quasi dicant non: scd̄m est.
d Quem te ipsum facis) quasi dicant manifeste patet ꝙ ad gloriā vanaʒ de te falsa dicis. e Rn̄dit iesus) hic ponitur xp̄i rn̄sio ⁊ primo ad secundum. scd̄o ad primum: ibi. Abraam ⁊ qꝛ in vltimo quesito imponebant ei q̄rere vanam gloriam ideo hoc excludit diēs. f Si ego glorifico me ipsum) .i. si ego quero gloriam meam preter regulam veritatis diuine vt vos mihi imponitis. g Gloria mea nihil ē). i. falsa qꝛ falsuʒ ē nō ens vel nihil. sʒ nō ē ita qꝛ gloria mea est a deo pr̄e a quo

similis vobis mendax) sicut estis mendaces asserendo vos eū cognoscere cuʒ tn̄ nō eū cognoscatis: ita essem mendax si assererem me eū ignorare cum inquātum deus habeam noticiam eandem cū eo: ⁊ inq̄tum homo eum clare videam: ⁊ ideo subdit. n Sed scio eum). s. predicto modo.
o Et sermonem eius seruo) hoc addit quia vera cognitio per opera demonstratur. In omni. n. opere malo est aliqua ignorantia pp̄ quod dicit philoso. iij. ethi. Oīs malus est ignorans.
p Abraā) hic rn̄det ad primū: q̄sierant. n. ꝑmo d̄risorie si ipse eēt maior ꝙ̄ Abraam ⁊ respondet qd̄ sic dicens Abraam pater vester exultauit vt videret dieʒ meū) qꝛ abraā desiderauit cognoscere tp̄s aduētus xp̄i: quod ē videre xp̄m in spū: ⁊ sic pʒ ꝙ est maior Abraam: pp̄ hoc. n. cognitionē hāc desiderabat: qꝛ ab ipso oium gentiū redēptioneʒ expectabat.
p Vidit ⁊ gauisus est) qn̄. s. dictū est ei in semine tuo benedicentur omnes gen

tes. Gen. xxij. ca. ⁊ quando in figura triũ angelorũ sibi apparentium cognouit trinitatis mysteriũ. geñ. xviij. ca. ⁊ in oblatione Jsaac propter quod locus ille dict⁹ est. Dominus videt. vt habetur geñ. xxij ca. q̃ dominus fecit videre abraaz occultuz xp̃i mysterium. Sed contra hoc dictum christi veracissimum arguunt dicentes.

Dixerunt ergo iudei ad eũ. Quinquaginta annos nõduz habes ⁊ Abraaz vidisti[a]. Dixit eis ih̃s Amen amẽ dico vobis[b] anteq̃ȝ abraã fieret ego suz. Tulerũt ergo lapides[c]: vt iacerent in eũ. Jesus aũt abscondit se[d]: ⁊ exiuit de templo[e].

a Quinquaginta annos nonduz habes ⁊ abraam vidisti) quasi dicãt hoc est impossibile: q̃ a morte abrae vsq̃ȝ ad tp̃s xp̃i fluxerunt anni circiter duo milia solet queri cũ xp̃s non haberet vltra triginta tres annos quõ iudei assumpserunt tantã supfluitatẽ dicendo qnquaginta ãnos ⁊c. Dicẽduz q̃ pp labores ⁊ ieiunia videbat̃ xp̃s longe maioris etatis q̃ȝ esset: vel ſm alios propter reuerentiam anni qnquagesimi q̃ erat iubileus. Judei enim p ipsum cõputabant̃ ⁊ ẽ sensus (qnquaginta annos ⁊c.) quasi dicant non vixisti adhuc vnum iubileũ (⁊ abraã vidisti) Ex modo loquẽdi apparet eorũ falsitas ⁊ calũnia. q̃ xp̃s nõ dicit vidi abraam sicut ipsi repetieruntsed ecõtrario q̃ abraam viderat ipsum quia tamen eoruz obiectio procedebat ex hoc q̃ solum in eo naturaz humanam considerabant: ideo ostendit se naturam diuinam habere dicens.

b Amen amen dico vobis anteq̃ȝ abraam fieret ego sum) vbi ostenditur eius eternitas coniungendo verbuz presentis temporis ego sum cum verbo preteriti temporis: anteq̃ȝ fieret: quia eternitas assistit omni tempore: ⁊ q̃ iudei nesciebant verbis eius contradicere rationabiliter loquendo: ideo contradixerũt corporaliter persequendo. ideo subdit̃.

c Tulerunt lapides vt iacerent i euz sicut in blasphemium: ⁊ patet manifeste q̃ non mouebantur amore iusticie ⁊ sed liuore inuidie: quia in lapidatione blasphemi requiritur debitus processus p accusationez corã iudice ⁊ testiũ depositionem ⁊ iudicis sententiã: ⁊ tunc sequitur lapidatio extra ciuitatem: vt habet̃ Leuiti. xxiiij. c. Ipsi autez volebant eũ lapidare omisso pcessu predicto: ⁊ cũ hoc i loco sacro qd erat illicituz etiam de cõiuncto: propter qd Joiada pontifex fecit Athaliam trahi extra septa templi anteq̃ȝ occideretur: vt habetur. iiij. Regũ. xi. capi.

d Jesus aũt abscondit se) non occultando retro parietem vel aliqd huiusmodi: sed virtute diuinitatis se reddẽdo eis inuisibilem: ⁊ in hoc nobis exemplũ patientie dedit ⁊ fidelibus suis materiaz consolationis: q̃ aliquando se absconsuri erant.

e Et exiuit de tẽplo per medium illorũ inuisibiliter pgẽs: sicut dicitur de illis qui voluerunt eum p̃cipitare. luce. iiij. ca. Jesus aũt transiens p medium illorum ibat: tñ a suis discipulis videbatur: q̃ secuti sunt eum.

¶ Expositio moralis.

Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eum) Beda. Mistice aũt quot malas cogitationes quis assumit quasi tot lapides in iesum mittit: ac deinde q̃ȝtum ad se ptinet si ad deliberationem transit iesum extinguit) iesus aũt abscondit se) qd autem abscondendo se dominus significat: nisi vt q̃ eis ipsa veritas absconditur qui eius verba sequi contemnunt. Eam quippe quam non inuenit humilẽ veritas fugit mentem. Quid autem nobis hoc exemplo loquitur: nisi cum etiã resistere possimus iram superbientiũ humiliter declinemus: hec Beda.

¶ Questio fratris Antonij Betontini Quis ex vobis ⁊c. Joan. viij. ca. ¶ Super quibus verbis mouetur talis q̃stio.

¶ Utrũ cõfessio sit de necessitate salutis Rñdeo secũdũ Sco. et Tho. in quarto. di. xvij. ꝙ cõfessio est de necessitate salutis in illo q in pctm̃ actuale mortale cecidit, vel in re qñ hẽtur oportunitas suscipiendi: vel i ꝓposito qñ articulus necessitatis excludit sacramentũ et nõ cõtempt⁹ religionis. Cõfessio vero ptinet ad sacramentũ institutũ ctra morbũ pcti mortalis uñ tenemur osi ri: q passio xp̃i sine cuius virtute nec originale pctm̃ nec actuale dimittitur in nobis opatur p sacramento: ñ receptionez q̃ ex ipsa efficaciã hñt. sicut igit̃ baptism⁹ est de necessitate ad delendum originale pctm̃ et methaphorice dicit̃ prima tabula q sicut nauta naue fracta adherendo alicui tabule euadit maris periculuz: vt dicit Astensis lib. v. tit. i. art. i. q iij. ita et postꝙ humanã naturã in Adã naufragauit et innocentiã pdidit p eius pctm̃ hõ picula huius mũdi euadit per baptismuz et p pnie sacramentũ Sz baptismus prima tabula vocat̃: ita cõfessio est de necessitate ad remissionẽ culpe actualis que dicitur a Hieronymo ad Demetriadem virginẽ. et ponitur extra de peniten. di. i. ante ca. medicina. scd̃a tabula post naufragiũ est culpã simplr̃ confiteri. Primo enim occurrit baptismi totius remediũ. secundo sanctitas si fuerit pdita occurrit pnia ad euadendum peccati naufragiũ et ad perueniendũ ad salutis portum. sicut etiam habetur in lib. de maximis theologie regulis. Regula. cxiiij. Et ꝙuis ẜm theologos in locis preallegatis confessio ꝓprie loquendo non sit de iure naturali sed diuino et noue legis: et concordat scotus ibidem dicens: ꝙ confessio est de iure diuino positiuo ꝓmulgato a christo apostolis. Tamen ꝙ sit necessaria. etiam habes de pnia dis. i. fere p totum. vbi est taciturnitas confessionis: non est speranda venia criminis.

¶ Feria .ii. post dominicã de passione Euangeliũ secũdũ Jo. vii. ca.

In illo tempore. Miserunt principes et pharisei ministros vt apprehẽderẽt iesum [a]. Dixit ergo eis iesus [b]. Adhuc modicũ tẽpus vobiscũ sũ [c]: et vado ad eũ qui misit me [d]. Queretis me [e] et nõ inuenietis [f]: et vbi sum ego: vos non potestis venire [g].

¶ Expositio litteralis.

Hic ponitur ab euãgelista inigtas pharisẽorũ q inuidia obtenebrati audiẽtes tãta bõa de xp̃o doluerunt et ꝓcurauerunt ministros p p̃ncipes ad capiendũ ipm. et hoc est qd̃ dicitur. (Miserunt p̃ncipes) etc. b Dixit ergo eis iesus postꝙ xp̃s ondit suã originẽ: h oñr declarat terminum ad quem tendebat. et diuidit̃ in duas: q primo oñdit propositum. secundo ex hoc sequitur admiratio turbarum: ibi: dixerunt ergo. Terminus ad quẽ tẽdebat xp̃s ẽ ipse pater ad quẽ p mortẽ rediit. in quãtuz p hoc gloriam corporis et exaltationẽ accepit. et hoc ẽ qd̃ dicit quasi rñdendo intentioni q̃rentiũ ipm capere: c Adhuc modicum tp̃s vobiscũ sum) q. d. nõ mõ implebitis qd̃ vultis q adhuc modico tempore volo manere in populo: ad docendũ et miracula faciendũ. d Et vado ad eũ q me misit) p mortẽ eniz iuit ad patrem peractis tamen p̃dictis. e Queretis me) q post ascensionẽ eius i celũ iudei videntes signa per apostolos fieri: penitentia ducti reuersi sũt ad fidẽ xp̃i dicẽtes ad apostolos: qd faciemus: vt hẽtur Act. ij. ca. f Et nõ inuenietis) scz ẜm p̃ntiam corpalẽ sed penitẽtes eũ inuenerũt ẜm p̃ntiam spũalẽ. Aliter exponit̃ de p̃ntia corpali. q post appropinquãte destructione ciuitatis p romanos: multi iudeorũ cognouerũt hãc miseriã eis euenire ꝓpter mortẽ xp̃i quẽ tũc libẽter voluissent habere p̃ntem ad sui liberationẽ. sequit̃. g Et vbi ego sum: vos non potestis ve

Dixerūt ergo[a] iudei ad semetipos. Quo hic iturus est: q2 nō inueniemus eum? Nūqd in dispersionem gētium iturus est: ꝛ docturus gentes? Quis est hic sermo quē dixit[b]: qreretis me ꝛ ñ iuenietis ꝛ vbi sum ego vos nō potestis venire?

In nouissimo autē die magno festiuitatis[c] stabat ihs ꝛ clamabat dicēs[d] Siqs sitit[e] vēiat ad me[f]: ꝛ bibat[g]. Qui credit i me sic dicit scriptura[h]: flumina ꝺ vētre ei⁹ fluēt aq̄ viue[i]. hoc aūt dixit ꝺ spiritu[k] quē accepturi erant credentes in eum[l]:

nire). Quare non dixit. vbi vado: qꝺ vi def cōueniētius dicere. Dicēdum ꝙ sicut ire ad patrem conuenit ei ſm humanitatem in qua non est idē cum patre. Ita eē semꝑ apud patrē cōuenit ipi per diuinitatez in q̈ est idē cū patre in eēntia: distinctus tñ in ꝑsona: ꝛ ad hoc designādū dicit. vbi ego sum.

a Dixerūt ergo ei(Dic ex ṽbis christi ponit turbe admiratio. Ex hoc enim ꝙ christus dixerat quereris me ꝛ inuenietis quasi dubitātes arguebāt ꝙ deberet a iudea recedere ꝛ ire ad predicandū gētibus extra terrā iudeoꝝ: ꝛ littera patet. sed ex fine verbi arguūt cōtrarium dicētes. b Quis est hic sermo quē dixit queretis me ꝛ non inuenietis: ꝛ vbi ego sum vos non potestis venire) q. d. ex hoc quod dixit vbi ego sum: patz illud quod dixit queretis me ꝛ non inuenietis: non intelligitur per hoc recessus eius a iudea: quia dixisset. vbi ero ꝛ non vbi sum: quia tunc erat in iudea cum ꝓtulit verbum ꝑdictum: ꝛ sic patet eorum dubium circa xp̄i verbuz. Sic. n. debebat loqui obstinatis vt vidētes non viderēt: ꝛ audiētes non intelligerēt ꝓut erat eis ꝓphetatū Isai. vj. capi. c In nouissimo ꝛc.) Declarata origine doctrine xp̄i ꝛ ostēso ꝙ erat a deo data ꝛ facta. hic cōsequēter inuitat ad ipsaz: ꝛ dicit sic.

c In nouissimo autem die magno festiuitatis) idest in die septimo: quia primus dies ꝛ vltimus erant solēniores intermedijs: vel aliter (in nouissimo) idest in octauo: quia peractis septem diebus festiuitatis tabernaculorum in octauo die erat festum cētus vel collecte: ꝛ dicebatur illa dies sanctissima in lege. Cuius rō est: q2 figurabat cōgregationē sanctorum in superna felicitate: in illa ergo die magna ꝛ solēni. d Stabat iesus ꝛ clamabat) ꝑdicādo ꝛ ex hoc inoleuit ꝯsuetudo vt turbis vulgaribus fiat sermo stando. Religiosis autē sedēdo: quia xp̄s docebat discipulos suos sedendo: vt habetur Matthe. v. capi. Et cum sedisset accesserunt ad eū discipuli ei⁹. ꝛ aperiēs os suū docebat eos: ꝛ in alijs pluribus locis in euāgelio turbas docebat stādo. vt hic habetur: quid aūt docebat: subditur.

e Si quis sitit) idest si quis desiderat doctrinā vite. f Ueniat ad me) per fidem formatam. g Et bibat) aquam sapiētie salutaris: ꝛ non solū ad sufficientiam: sed etiā ad redundantiaz: q2 fides ꝛ bonitas vni⁹ fidelis debet ad alios deriuari: quod ostēdit saluator per scripturam cu⁹us sentētia habetur prouerbi. v. ca. Sed ṽba sunt hic aliquātulū mutata ꝛ hoc est quod di. h Qui credit ꝛc.) flumina de vētre eius fluent) ad alios redundantiam. i Aque viue) Dicitur autē sapiētia diuina aqua viua: quia continuat hominē suo ꝑncipio. s. deo.

k Hoc autem dixit de spiritu). Hec sunt ṽba euāgeliste exponētis verbū christi predictum de acceptione spiritussancti in signo visibili: sicut acceperūt apl̄i i die penthecostes: quia ex illa acceptione facta est redundantia fidei in predicatione euangelij per totum orbem.

l Quē accepturi erāt credētes in eum

q̃uis.n.apl̃i haberẽt gratiã spiritussancti ante illam diem penthecostes:non tamẽ ita plene:⁊ ꝑpter hoc nõ receperãt in signo visibili q̃d denotat gr̃e plenitudinẽ.

Expositio moralis.

Feria tertia post dñicam de passione euangeliũ scdm Joãnez.vij.capitulo.

In nouissimo aũt die magno festiuitatis stabat iesus: ⁊ clamabat) Ex hoc inoleuit q̃ turbis fit p̃dicatio stãdo ⁊ magis clamose:claustralibus autẽ ⁊ capitulis sedendo ⁊ magis remisse eo q̃d di Matth.v.ca.Et cum sedisset accesserunt ad eum discipuli eius ⁊ aperiens os suum docebat eos (Sed turba hec q̃ non nouit legẽ maledicti sunt) Augustinus. In me sit hec maledictio. Ita etiam nũc est in ecclesia:q̃d simplices ⁊ layci sũt aliq̃ñ deuotiores scdm illud Isai.j.ca. Cognouit bos possessorẽ suũ ⁊ asinus p̃sepe dñi sui. Israel aũt me non cognouit.

Questio fr̃is Antonij Betontini:si qs sitit veniat ad me ⁊ bibat. Jo.vij.ca.

Super quibus v̈bis orit̃ questio.

Utrum per scripturã confessio fieri debeat. Breuiter r̃ndet̃ sc̃z sententiã Bona. sancti Tho.⁊ Ric.⁊ generaliter omniũ theologorum:quod l3 ꝓprius actus sacramentalis confessionis sit ille quo maxime consueuimus manifeste.s.ꝓpriũ verbũ:tñ nõnulli modi inducti sunt ad supplementum vt scripture interpretatio:signa ⁊ huiusmodi. Unde qui loquela priuant̃ aut natura aut egritudine aut idiomatis ignorãtia:aut alio quouis modo tenent̃ vel scriptura vel signis:aut interp̃te sacerdoti cõfiteri:si inde scdm Ric.scãdalum euenire nõ posset p̃cipue ex ꝑte nũcij aut mali sacerdotis qui penitẽtes scripto conuincere possunt certa malitia. Talis autem obligatio adeo stricta tribus rõnibus.vt Bona.dicit instituta est. Prima dicit̃ sacre ꝯmunionis reuerẽtia:q̃ sicut dz in pascha cõmunicare ita saltẽ semel in anno tenetur se ab omni defectu purgare iuxta illud apl̃i.j.ad Corin.xi.capi. Probet seipsum homo:⁊ sic de panello edat ⁊ de calice bibat. Alia ratio dicitur periculi euitantia ne scilicet heretici gregem domini deuorarent. Ideo sacerdos ⁊ pastor debet super gregem vigilare ⁊ sui pecoris vultum.idest consciẽtiã agnoscere. Unde cuilibet aiarum curã gerenti p sapientem ꝓuerb.xxvij ca.dicit̃. Diligenter agnosce vultum pecoris tui tuosq̃ greges considera. Tertia ratio dicitur salutaris medicine indigentia.scriptum est enim Eccle.vij.ca. Non est qui faciat bonum non est vsq̃ ad vnum. Item quilibet meliori modo quo potest debz in cõfessione peccata detegere ostendens se diuina gratia indigere quam nisi per ipsaz confessionem potest habere. Quapropter metaphorice hodie ipse proclamat: dicens. Si quis sitit veniat ad me ⁊ bibat. Attamen qui impedimentum non habent proprio verbo confiteri tenẽtur. Unde Augu.in lib.de penitentia inquit. Quem penitet omnino peniteat ⁊ dolorem lachrymis ostendat:⁊ representet vitam suã deo per sacerdotez:preueniat iudicium dei per confessionez:precepit dñs mundãdis vt ostenderẽt ora sacerdotibus docens corporali presentia confitenda peccata non per nunciuz non per scriptum manifestãda:⁊ hec verba notãtur a Gratiano de peni.dist.j. Et in hac confessione que fit proprio verbo triplex error committi solet. Quorum p̃mus dicit̃ p̃parationis.secũdus verecũdationis:tertius discretionis.

Expositio litteralis.

In hac lectione euãgelista agit de doctrina christi iudeis collata: q̃ sicut p̃dictum est pater debet filijs nutrimẽtũ ⁊ documentũ exhibere. Et ideo hic tãgit̃ de origine doctrine christi quãtũ ad locũ seu aptitudinem loci. Circa quod sciẽdũ vt supra dictũ est q̃d locus aptus ad p̃dictã manifestatõez erat ciuitas hierosoly-

mitana. vbi ad diem festum conueniebat populus. ꝛ ideo ad manifestandum se in hoc loco inuitatur xp̄s: ꝛ licz primo recuset: tamen finaliter consentit vt videtur: ꝛ hoc est quod dicitur.

qꝛ ꝛ suggerebāt ei malū .s. gloriā mūdanam querere: ideo recusauit dicens.

g Tēpus meū nondū aduenit) .i. tempus glorie mee manifestande: qꝛ post resurrectionem erat manifestanda

a Ambulabat iesus i galileaz) docendo in synagogis eorum. (Non eni volebat in iudeā ambulare) licet enim posset eē inter eos sine nocumēto. voluit tn̄ se aliqn̄ absentare ante tempus debituz passioni sue ostendendo in se veritatez hūmane nature: ꝛ ꝙ licitū erat fidelib⁹ suis aliqn̄ ꝑsecutoēz fugē.

b Erat aūt ꝛc). schenophegia) .i. festū tabernaculorū. dicit aūtē a scenos qđ ē vmbraculuz ꝛ phagin qđ est comedere quia septē diebus comedebant iudei in vmbraculis.

In illo tp̄e ambulabat ies⁹ i galileam[a] Nō .n. volebat i iudeā ambulare: qꝛ q̄rebāt eū iudei interficere. Erat aūt[b] in ꝓximo dies festus iudeorum Scenophegia. Dixerūt aūt ad eū fratres ei⁹[c]. Trāsi hinc ꝛ vade in iudeā[d]: vt ꝛ discipuli tui videāt opa[e] tua q̄ tu facis. nemo qp pe i occulto q̄cq̄z facit. ꝛ q̄rit ip̄e i palaz eē. Si hec facis manifesta teipsū mūdo Neqz .n. fratres ei⁹ credebāt in eū[f]. Dixit ergo eis iesus. tēpus meū nondū aduenit[g] tēpus aūt vestrū semꝑ ē paratū[h] Nō pōt mund⁹ odisse vos[i]. me āt odit[k] qꝛ ego testimoniuz perhibeo de illo[l]. qꝛ opera illius mala sunt. Uos ascendite ad diē festū hūc[m]

h Tēpus aūt vestrum semꝑ est paratū). quasi diceret tempus glorie mūdane q̄ queritis nūc est in principio huius solēnitatis: qꝛ iudei magis vacabāt cōuiuijs ꝛ leticie in principio festi quā in fine quando christus iuit ad festū vt infra patebit.

h Temp⁹ autez vestrū ꝛc) quasi diceret: vos potestis ire secure non autem ego inquantum homo qui inimicos capitales habeo. Propter hoc sequitur.

c Dixerūt aūt ad eū fratres ei⁹) nō qđ essent filij marie matris sue neqꝫ ioseph vt alias dictum est in ꝓbādo errorē Eluidij sup math. j. cap. nec cognati sui q erāt ad apostolatū vocati: qꝛ de istis dicit infra ꝙ fratres eius nonduz credebant in eum: sed dicuntur hic fratres qꝛ erāt de cognatōe sua q ex factis ei⁹ volebāt reportare gloriā mūdanā ſm Augu. vn̄ seqt.

d Trāsi hinc ꝛ vade in iudeā). hoc ē in hierusalē metropolim iudee.

e Ut ꝛ discipuli tui videāt opera tua). Dubitabāt eni de christi miraculis vtrū essent vera: propter hoc sequitur.

f Neqꝫ eni fratres eius credebāt in eū)

i Nō potest mundus odisse vos) quasi diceret: vos qui gloriā mūdanā q̄ritis homines mūdanos aduersarios nō hētis.

k Me aūt odit) qui q̄ro gloriā dei: ꝛ ꝑ cōsequēs arguo peccata mūdanorū que sūt ei cōtraria: ꝛ hoc est quod dicitur.

l Quia ego testimonium perhibeo de illo) .i. de mūdo: ꝛ accipitur hic mūdus nō quantuz ad creaturarū substantiam: sed quātū ad hominū malitiā: sicut dcm̄ est capitulo primo super illud. Et mūdus eum non cognouit.

m Uos ascēdite ad diē festum hūc) .i. ad principium solemnitatis tabernaculorum: quia in principio magis vacabant homines epulis ꝛ leticie vt pre

dictum est: non q̧ inuitet eos ad talia:
sed ostendendo quid ipsi querebant: qr
que mundana sunt adhuc sapiebant tā/
tum: vt visum est.
a Ego autē non ascendam ad diez fe/
stum istū).
scilicet: pri/
mum vnde
q̧ postea ve/
nit in medio
solēnitatis i
alia die non
est mētitus:
ꝛ subdit cā.
b Quia tē
pus meū nō/
dū ē ipletū).
tēpus eni ap
tum doctri/
ne veritatis
ꝑpter quam
venerat saluatoꝛ non sic erat in ꝑncipio
solēnitatis pp pꝛedicta sicut circa finem.
c Hec cum dixisset ipse mansit in ga/
lilea) ratione pꝛedicta.
d Ut aūt ascēderunt fratres eius: tunc
ꝛ ipse ascendit)· scilicet ad diem festum
tabernaculoꝛum: non tamen cum fra/
tribus suis: nec eadem die: quia ipsi iue/
runt ad pꝛimum diem illius festiuitatis:
ipse autem venit illuc quarto die: vt pa/
tebit infra. Sicut enim noluit esse in pri/
cipio festiuitatis ne fratribus suis maluz
persuadentibus videretur fauere: sic non
debuit se omnino subtrahere: ne a popu
lo doctrinam salutis subtraheret quam
venerat docere. Modus autez veniendi
tangitur cum dicitur.
e Non manifeste) idest cum magna
comitiua ne daret iudeis occasionez ma
ioꝛis inuidie.
f Sed quasi in occulto) in hoc conde/
scendens fidelibus qui timoꝛe moꝛtis
occultandi erant.
g Judei ergo). postq̄ euangelista de
scripsit aptitudinem tempoꝛis ad mani/
festandum oꝛiginem sue doctrine. Hic
consequenter describit occasionem ma
nifestationis dicte. Et diuiditur in duas
secundum duas occasiones huiusmodi

ego āt nō ascēdā ad
diē festū istū[a]. qꝛ tē/
pus meū nōdū iple
tum ē[b]. Hec cum di
xisset mansit ipse in
galilea[c]. Ut āt ascē
derunt fratres eius[d]
tunc ꝛ ipe ascendit
ad diem festuz: non
manifeste[e]. sed qua
si in occulto[f]. iudei
ergo[g] q̄rebāt euz in
die festo ꝛ dicebāt.
Ubi ē ille. Et mur/
mur multus[h] erat i
turba de eo[i]. Qui/
dam enim dicebant
qꝛ bonus[k] ē. Alij au
tem dicebant non:
sed seducit turbas[l].

manifestationis. Secunda ponitur ibi.
Jam autem die festo. Pꝛima occasio fu/
it inuestigatio iudeoꝛum chꝛistum que/
rentium. Quoꝛum aliqui eum quere/
bant vt interficerent. Alij autem vt do/
ctrinam ei⁹
deuote audi
rent: ꝛ ideo
debuit appa
rere ꝛ doce
re: vt ostēde
ret q̄d mali
nocere non
poterant ni/
si quantum
permittebat
sicut enim se
occultando
ostendit in/
firmitatem
humanita/
tis: ita confidenter inter inimicos appa
rendo ꝛ existendo ostendit potentiam
deitatis. Debuit etiam apparere pꝛopter
bonos vt eius doctrinam oꝛiginatam a
deo ostenderet: vt attentius eum deside/
rarent: ꝛ hoc est quod dicitur.

g Judei ergo querebant eum in die fe/
sto duplici de cā vt dictum est.
h Et dicebant vbi est ille) quia illi qui
querebant eum ex odio dedignabantur
eum nominare pꝛopꝛio nomine. Jlli au
tem qui querebant euz ex deuotione: ita
reputabant eum famosum ꝛ auctenti/
cum: q̧ non opoꝛtebat expꝛimere nomē
pꝛopꝛium: ꝛ ideo quantum ad eos sen/
sus est (vbi est ille) quasi dicant. vbi est il
le qui tantus ꝛ talis est ꝛ facit tot mi/
racula.
i Et murmur multus erat in turba de
eo) pꝛopter contrarietatem opinionum
de eo: ideo sequitur.
k Quidam enim dicebant quia bonus
est). appꝛobando eius doctrinam ꝛ mi/
racula.
l Alij autem dicebant non: sed seducit
turbas) ex hoc isti malignātes dicebant
turbas esse seductas ab eo patet q̧ ma/
ioꝛ pars secundum numerum dicebat

contrarium: quia erant principes populi illi qui dicebāt eū seductorē vnde sequitur.
a Nemo tamen palam loquebatur de eo). s. in bonū. b Propter metū iudeorum). s. illorū de tribu iuda. licz enī omnes de populo aliquando nominarent iudei: tamen speciali modo sic nominantur illi de

Nemo tamen palā loquebatur de illo[a] propter metum iudeorum[b].

tribu iuda: ⁊ isti grauius mouebant contra xp̄m: eo q̄ in scripturis xp̄s erat promissus de tribu eorū: ipsi aūt reputabāt istum galileū ⁊ ab eis extraneū propter quod etiā sacerdotes repudiabāt eū: vt dicitur in fine huius capituli.

Expositio moralis.

AMbulabat iesus in galileam ⁊c.) per hoc ostendit xp̄s q̄ aliqñ dandus est locus ire maxime quando personalis est psecutio: sicut videtur fuisse in pposito (transi hic ⁊ vade in iudeā) Isti loquebant tanq̄ humana gloria eēt per se querenda quod est falsum propter qd̄ christus eis non acquieuit: vt daret nobis exemplum talem gloriam non querendi. Verūtamen quia propter hominum verba: doctrina salutis nō est omittenda. iiij. die festiuitatis que erat media eo q̄ septem diebus durabat festum: ascēdit iesus in templum quidiebus preteritis intentus fuerat sacrificijs ⁊ oblationibus consuetis: ⁊ per hoc docuit predicatores euangelij vt scd̄m dictum sapientis: tempus tacendi considerent ⁊ tēpus loquēdi in sequentibus aūt mihi non occurrit aliquid mysticum notabile.

¶ Questio fratris Antonij Betontini.
Tempus autem vestrum semper est paratū. Joan. vij. ca. In qb⁹ verbis q̄ritur. Utrum absente sacerdote: aliqs ad confessionem obligetur. Cui petitioni breuiter respondetur: q̄ aliquem ad confessionē obligari tripliciter pōt intelligi. Precepto scilicet ⁊ consilio: atq̄ de congruo. Precepto vero soli sacerdoti fienda est confessio. Unde magister sententiarum distinctione. xvij. quarti libri: taliter inquit. Sacerdotis examen requirendum est studiose: quia secerdotibus concessit deus potestatem ligandi atq̄ soluendi cū dominus vt Johan. xx. capitulo scribit discipulis dixit.

Feria. iiij. post dn̄icam de passione. Euangeliū s̄m Joannē. x. capitulo.

Accipite spiritum sanctum quorum remiseritis peccata remittuntur eis: ⁊ quorum retinueritis retenta sunt. Hinc autem Matthei. viij. capitulo scriptum est q̄ leproso dominus ait. Vade ⁊ ostende te sacerdotibus. Ex quibus colligitur q̄ absente sacerdote christianus ad confessionem ex necessitate non obligatur: licet quantum potest eum diligenter requirere tenetur. Proinde magister sententiarum vbi supra capi. nunc prius: ait. Nec est vere humilis penitens: si non desiderat ⁊ requirit sacerdotis iudicium. Consilio autem etiam laico christianus confiteri tenetur: vnde de penit. distinctione. vj. capitulo. Qui confiteri dicitur. Tanta itaq̄ est vis confessionis vt si deest sacerdos confiteatur proximo De congruo similiter hoc intelligitur: propterea magister vt supra dicit. Si defuerit sacerdos proximo vel socio confessio est facienda. Hoc autem de congruitate: non de necessitate intelligi debet: scilicet quando vt Ricard. ⁊ doctor subtilis dicunt copia sacerdotis non habetur: licet saluo meliori iudicio vrgente periculo mortis hanc congruitatem perme ⁊ hoc consilium non tenerez propter multa pericula atq̄ scandala que inde oriri possunt. Sed quia vos hodie sacerdotum copiam habetis ideo dominus vobis ait. Tempus autem vestrum semper est paratum scilicet per confessionem: in qua etiam triplex error sepius cōmitti solet. Et vnus eorum dicitur humiliationis. alter purificationis. Ultimus vero secreti retentionis.

In illo tpe Facta suut autē[a] encenia[b] in ierosolimis ⁊ hiems erat[c] Et ambulabat iesus in tēplo in porticu salomonis[d] Circundederunt[e] ergo eum iudei ⁊ dicebāt ei[f] Quousq; animā nostram tollis? Si tu es christus[g] dic nobis palam[h] Rn̄dit eis ihesus[i] Loquor vobis ⁊ non creditis[k]. Opera q̄

¶ Expositio litteralis.

a Facta sunt aūt) Hic describit iudeorū malignitas xp̄m persequendo: ⁊ primo verbis: scd̄o factis: ibi. Sustulerunt ergo lapides. Prima in duas: q: p̄mo ponit iudeorū interrogatio maligna. Scd̄o xp̄i respōsio vera: ibi. Respondit eis iesus. Circa p̄mum describitur eorum interrogatio quantū ad tempus ⁊ locum ⁊ interrogandi modum. Tempus tangitur cum dicitur.

b Encenia facta sunt in hierosolimis) idest festū dedicationis tēpli. Encenia. n. idē est ꝙ inouationes: ⁊ dicit ab en ꝙ est in. ⁊ cenos nouum qđ fit quādo aliqua res noua suo vsui applicat: in dedicatiōe aūt templū applicat vsui. Sciendū tamē ꝙ festū nō erat prime dedicationis que facta est a salomone: q: illa facta est. x. die septembris in autūno: vt habet. iij. Regū. viij. ca. Nec etiā scd̄e dedicationis que facta est sub zorobabel tēplo reedificato: q: illa facta est in martio tempore vernali: sed fuit festū illius dedicationis seu inouationis que facta est sub Juda machabeo quādo purificatū fuit tēplū ab Antiocho epiphane prophanatū vt habet. p̄mo machabe. iiij. ca. Que purificatio facta fuit. xxv. die noni mensis apud iudeos: vt habet p̄mo machabe. iiij. ca. qui pro maiori parte cōiter cōcurrit cum decembri apud nos: ⁊ ideo ad hoc denotandum additur. c Et hiems erat ⁊ sic patet tēpus. Locus aūt designatur cū dicitur. d Et ambulabat iesus in tēplo in porticu Salomonis) nomine templi intelliguntur atria ⁊ loca ad domū domini pertinentia. Erat autem ibi quidā locus edificatus: vbi Salomon stabat ad orandū qui dicebatur regis oratorium. Sed contra hoc videtur ꝙ oia que edificauerat Salomon i templo fuerunt conbusta per caldeos vt habet. iiij. Regum vltimo capitulo. Dicendum ꝙ alia porticus fuit reedificata in templo ad similitudinem prioris: ⁊ ideo retinuit nomen precedentis: sicut frequēt fit i edificijs reparatis: et sic patet interrogatiōis locus subdit etiam interrogandi modus.

e Circundederunt ergo eū iudei) vt citius eū in verbis caperent.

f Et dicebant ei. Quousq; animā nostram tollis) idest crucias dimittendo nos in suspenso: per hoc innuētes ꝙ vellent eius dicto stare ⁊ eū libenter sicut xp̄m recipere cum tamē haberēt contrarium in corde.

g Si tu es christus dic nobis palam) Non querunt si tu es filius dei: q: de hoc non curasset Pilatus qui erat gentilis apud quem intendebant eum accusare: sed querunt si tu es Christus: idest vnctus: que vnctio debebatur regibus: ⁊ per consequens si respōdisset se esse christum statim accusassent eum presidi vt rebellare volentem contra imperatorem Romanum cui subditi erant iudei. ⁊ aspirare ad regnum. Eadem etiā de causa dixerunt.

h Dic nobis palam) vt possent contra eum habere testimonium.

i Respondit iesus) Hic ponitur xp̄i vera responsio in qua primo ostendit iudeorum malignitas scd̄o discipulorū xp̄i benignitas: ibi. Oues mee in prima ergo parte dicitur sic.

k Loquor vobis ⁊ non creditis). quasi dicat. Uos queritis verba expirimentia ꝙ ego sim christus non ad veritatem intelligendam: sed magis ad calumniandum: quia si illa dicerem nō cre

ego facio in nomie patris mei[a] hec testi moniū perhibent d me: Sed vos nō cre ditis: q2 nō estis ex ouibus meis[b] oues mee[c] vocē meā au diunt[d] ⁊ ego cogno sco eas[e]: ⁊ sequūtur me[f]. Et ego vitam eternā do eis[g] ⁊ nō peribūt in eternum: ⁊ nō rapiet eas qsq3 de manu mea[h]. Pa ter meus quod dedit mihi[i]: maius est om nibus. Et nemo po test rapere de manu patris mei[k]. Ego et pater vnū sum9[l]. Su stulerunt ergo lapi des iudei vt lapida rent eum[m]. Respō dit eis iesus[n]. Mul ta bona opera osten di[o] vobis ex patre meo: ꝓpter qd eorū opus me lapidatis[p]

deretis: quod probat consequenter di cens.

a Opera que ego facio) in nomine patris ⁊c̄.) sicut patet Johan. iiij. capi. Efficacissimum argumentū ad proban dum veritatem excedētem naturalem facultatem intellectus sūt opera miraculosa ⁊ tamen illis nō credebant cum tamen fierēt ad declarationem deitatis iesu xp̄i Causa autē incredulitatis eoꝝ subditur cum dicitur.

b Sed vos non creditis: q2 nō estis ex ouib9 meis).i. inocentes ⁊ humiles: s3 supbi ⁊ maligni: ⁊ ideo dei iudicio excecati. Cōsiderādū q̄ in hac respōsione xp̄s nō dixit expresse se esse xp̄m quē querebāt: sed dicit aliquid equalens vel maius vt respōderet veritatem ⁊ excluderet calūnie maliciā. c Oues mee) Hic cō sequēter ostēdit discipuloꝝ suoꝝ benignitatē dicens. c Oues mee).i. humiles qbus reuelaf veritas vt habef Matthei xj. ca. d Vocē meā audiūt) credendo corde ⁊ obediēdo opere. e Et ego cognosco eas) non solū noticia visionis: sed etiā approbationis ad vitā eternā. f Et sequunf me) Hic in presenti p gratiā ⁊ in futuro per gloriā ideo sequitur. g Et ego vitā eternā do eis) loquif eni hic d illis q sunt oues ei9 nō solū fm presentē iusticiā: sed etiā scd̄m predestinationē3 diuinā que frustrari non potest.

h Et nō rapiet eas quisq̄ d manu mea) per violentiā: quod probat tali ratione. i Pater meus qd dedit mihi).i. ipa deitas quā habeo a patre: q2 omnia excedit in ifinitū. k Et nemo pōt rapere) cu3 eni3 sit infinite potentie nihil potest ab eo ferre per violētiā. l Ego ⁊ pater vnu3 sumus) in virtute ⁊ potentia. sicut i deitate vt supra dictu3 est: ergo nemo potest rapere oues de manu mea. Notandū aute3 quod ex hoc verbo saluatoris. (Ego ⁊ paf vnum sum9) excluduntur duo errores contrarij: circa articulū sanctissime trinitatis. Sabellius enim posuit in deo vnitate3 personē sicut et essentie: ⁊ hoc remouetur cum dicitur: Ego ⁊ pater vnum sumus) Si eni3 pater ⁊ fili9 eēnt vna psona dixisset: sū in singulari. Arri9 āt ecōtrario posuit diuersitatē essentiaꝝ sicut ⁊ psonaꝝ ⁊ hoc excludif p hoc cū dicif hic: vnū. Si eni3 pater ⁊ fili9 haberēt diuersas essētias nō diceret vnū neutraliter: s3 plura. m Sustulerūt ergo lapides) hic cōsequēter ostendif malignitas iudeoꝝ in facto: ⁊ diuiditur i duas: q2 primo xp̄s refrenat eoꝝ seuiciam. Scd̄o excludit impositā sibi blasphemiā: ibi. Respōderūt iudei. In prima igif parte dicif sic. m Sustulerunt ergo lapides iudei: vt lapidarēt eū) moti liuore inuidie: non amore iusticie absq3 legis ordie: vt supra dictū fuit i casu simili. viij. c. n Respondit eis iesus) dulciter eos reprimēdo. o Multa bona opera ostendi ⁊c̄).s. veritatem docēdo infirmos curando: ⁊ alia miracula faciendo.

p Propter qd eorum opus me lapidatis) cu3 tn̄ ex hoc me honorare deberetis

a Responderunt) Hic cōsequenter ex/
cludit blasphemiā sibi impositā: ⁊ diuidi
tur i duas: q̄r primo huiusmodi blasphe
mia imponitur: ⁊ scd̄o excluditur ibi.
Respōdit. In prima ergo parte dicit sic.
a Respon/
deruut ei iu/
dei) dicētes.
b De bono
opere nō la/
pidamus te:
sꝫ d̄ blasphe
mia) i dictis
eorum patet
cōtradictio:
quia loque/
bantur sicut
furiosi: testi/
ficantur eniꝫ
eū facere bo
na opera in
miraculis cum dicunt. b De bono
opere) scilicet quod facis: ⁊ tamen dicūt
hic eum blasphemū cum dicunt.
c Sed de blasphemia) ista eniꝫ sunt
incompassibilia quia miracula christi fie
bant ad testimonium bonitatis eius ⁊ iō
cum essent bona opera ⁊ diuina: non po
terant fieri ad testificandum aliquod fal
suꝫ: quod tamen esset si ille esset blasphe
mus ad cuius testimonium fierent.
Ista autem cecitas in eis procededat ex
eo ꝙ solū humanam naturam in xp̄o cō
siderabāt: iō subditur q̄r tu homo cū sis
facis teipsuꝫ deū. d Rn̄dit eis) hic cō
sequenter iesus excludit crimen blasphe
mie sibi impositū: ⁊ hoc dupliciter: p̄mo
excludit illud per scripturā: scd̄o rōneꝫ:
ibi. Si non facio. Circa p̄mū sciendum
ꝙ sacra scriptura cum sit a deo inspira/
ta: non potest esse falsa. Ip̄a autem attri
buit deitatem hominibus sanctis ⁊ pro
phetis: ⁊ ipsi xp̄o: aliter tamen q̄r deita/
tem participatiue tantū attribuit alijs a
xp̄o: sicut iudices locū dei tenentes dicūᵗ
tur dij. Exo. xxj. ca. Dn̄s domus applica
bitur ad deos: ⁊ ibidem. Dijs nō detra/
hes ⁊c. Xp̄o aūt attribuit deitatem ꝓprie
dictam. scd̄m qd̄ habetur Jere. xxiij. ca.
Ecce dies veniunt dicit dominus: ⁊ susci
tabo Daud germen iustum: sequitur po
stea. Hoc est nomen quod vocabunt eū
dominus iustus noster: ⁊ vbi habemus
dominus ponitur nomen domini tetra/
grāmaton in hebreo quod nullo modo
attribuit ali
cui nisi d̄o ve
ro. Jō patet
qd̄ sicut scri/
ptura vete/
ris testamen
ti attribuit
alijs a xp̄o
deitatē parti
cipatiue dic/
tam. Ita ipsi
xp̄o deitateꝫ
ꝓprie dictaꝫ
Scd̄m hoc
igitur expo/
nenda est lit
tera. d Respondit eis iesus) declarā/
do se non esse blasphemū dicendo se esse
deum vel dei filium naturalē quod idem
est: quod probat per scripturam dicens.
e Nonne scriptum est ⁊c. quia ego
dixi dij estis) Hoc habet in psal. lxxxj.
⁊ dicitur de iudicibus ⁊ prophetis: ideo
subditur.
f Si illos dixit deos) participatiue.
g Ad quos sermo dei factus est) sicut
fuerunt prophete ⁊ iudices.
h Et nō potest solui scriptura) idest nō
potest dici quod contineat falsum.
i Queꝫ pater sanctificauit) idest me
ipsum: quem sanctificauit idest sanctum
generauit ab eterno scd̄m deitatē vel san
ctificauit idest plenitudine gratie adim/
pleuit quantum ad humanitatem.
k Et misit in mundum) ad saluan
dum ipsum sicut predictum erat per pro
phetam.
l Uos dicitis quia blasphemas q̄r
dixi filius dei sum) quasi diceret irratio/
nabiliter loquimini: quia scriptura sa/
cra que solui non potest: expresse loqui
tur de diuinitate mea: vt patet per pre/
dicta. m Si non facio). Hic con
sequenter excludit crimen blasphemie si
bi impositum per ratonē. Circa qd̄ scien

Responderunt[a] ei iudei. De bono ope re non lapidamus te[b] sed de blasphemia[c]: ⁊ quia tu homo cuꝫ sis: facis teipsum de um. Respondit eis iesus[d] Nōne scriptū est in lege vestra[e]: q̄r ego dixi dij estis? Et si illos dixit de os[f] Ad quos ser/ mo dei factus est[g]: et non potest solui scriptura[h] quem pa ter sanctificauit[i]: et misit in mūdū [k] vos dicitis quia blaspe/ mas[l]: quia dixi filius dei sū. Si nō facio[m]

dum quod oīa determinātur ꝓprio ope vt habet iiij. methaurorū: ideo ꝑ propriam opationē certificamur de natura rei Xp̄us autē faciebat opera diuinitatis ꝓpria. s. miracula totam facultatem creature trāscēdētia: ⁊ ēt virtute ꝓpria q2 nō solū faciebat illa obsecrādo diuinā potētiā: s3 aliquando imperādo: ex quo concluditur q8 in eo vere erat natura diuina: ⁊ ꝑ cōsequens nō erat blasphemus dicēdo se eē deū vel dei filiū: ⁊ hoc est quod dicitur.

a Si nō facio opera patris mei ⁊c). ideo concludit ex operibus.

b Ut cognoscatis ⁊ credatis q2 pr̄ in me est ⁊ ego in patre) inquātum est vna natura amborum sicut ⁊ vna operatio.

opa p̄ris mei nolite credere mihi[a]. si aūt facio: ⁊ si mihi non vultis credere operibus credite. Ut cognoscatis ⁊ credatis q2 i me ē[a] pater ⁊ ego in patre[b].

Expositio moralis.

Ego ⁊ pater vnum sumus). Augustinus. Utrunq3 audi vnum ⁊ sumus ⁊ a caribdi ⁊ scylla liberaberis quod dicit vnum liberat te ab Arrio quod dicit sumus a sabellio. Sustulerunt ergo lapides iudei) Hilarius. Nunc hereticorum furor dn̄o i celis sedente pari in fidelitate dictis non obedientes odiū ipietatis exercent verborū lapides iaciūt ⁊ si possent de trono suo in crucē detraherēt.

¶ Questio fratris Antonij betontini super verbis. Si non facio opera patris mei nolite credere mihi. Jo. x. ca. In quibus verbis queritur. Cui sacerdoti sit facienda confessio. Ad hoc breuiter dico scd̄m doctoris nostri. Durandi sententiam quod tria sunt necessaria confessori cui facienda est confessio vt sufficienter possit penitentibus prouidere vita. s. scientia ⁊ auctoritas. Primo igitur confessori est necessaria vita honesta. s. ⁊ deuota quod ꝓbatur: vbi enī3 de confessoribus dicit p̄ma petri. iiij. ca. Sicut boni dispēsatores multiformis gr̄e dei adeo vt de ip̄is illud ap̄li ad cor. iiij. ca. dicere valeāt. Sic vos extimet hō ⁊ ministros xp̄i ⁊ dispensatores misteriorum dei. Et Augu. ait sicut de peni. disti. ij. ca. j. dicit Sacerdos cui omnis peccator offertur ⁊ ante quē statuit oīs languor in nullo eorum iudicandus sit: que in alijs iudicare est prōptus. Judicās enī aliū qui iudicādus est seipsum cōdēnat scd̄o necessaria ē cōfessori scientia quod similiter ꝓbatur quia nullus artē aliqua3 docere p̄sumit nisi p̄us ip̄e didicerit. Difficilior aūt ars nulla ē vtiq3 aīa⁊ regimie. vn̄ Gre. l. pastoralis ca. j. ait. Nulla ars doceri p̄sumit nisi prius intēta meditatione discat. Ab iperitis ergo pastorale magisteriu3 q̄ temeritate suscipitur. ita ⁊ quādo est ars artiū ⁊ regimen aiarū. Quis cogitationū vulnera maiora eē nesciat vulneribus viscerū tamē sepe q precepta sp̄ualia cordis non nouerūt se medicos ꝓfiteri nō metuunt dūq3 pigmētorū seu cōfectionū vim nesciūt videri medici corpis nō erubescūt. Tertio necessaria etiā est cōfessori auctoritas qua possit absoluere penitētes. Et l3 hic ille textus q. xxxij. di. ca. ad hoc a Gratiano denotat deduci posset: vbi dicitur. Ceterū scismaticorū ⁊ hereticorū sacramēta: qm̄ extra ecclesiā sunt iuxta sanctorum patrū traditiones. scilic3 pellagij Grego. Cipriani Augusti. Hierony. formam q̄dē sacramētorū nō aūt v̄tutis effectu3 hīe ꝓfitemur: in qua⁊ numero s3 Hostiē. publici fornicarii ⁊ symoniaci ⁊ eo⁊ s̄m Tho. mediatores numerant: p̄cipue cū symoniaci hodie sint excōicati. tamē q2 ꝑ cōciliū cōstātiēse statutū est: vt a quocūq3 sacerdote: dūmō ab eccl̄ia tolleretur sacra recipiant. oīa hec p̄termittere statui. Solū hec sciēdū est ꝙ cū sacerdos nō soluit nisi ligādo ad aliqd faciendū ille solus absoluere pōt vt dictu3 est. Nā sacerdotibus dumtaxat ioānis. ij. ca. dn̄s ait. Quorū remiseritis pctā remittūtur eis: ⁊ quorū retinueritis retēta sūt. Et tn̄ nō oīs sacerdos s3 propꝰus q2 l3 oībus sacerdotibus clauis auctoritatis

Feria.v.post domi nicã de paſſiõe Euã gelium ſecũdum Lu cam.vij.cap.

In illo tpe. Rogabat ieſuz qdã phariſeus vt mãducaret cuz illo. Et ingreſſus in domũ phariſei diſcubuit[a] et ecce mulier[b] que erat in ciuitate peccatrix vt cognouit ꝙ ieſus accubuit i domo phariſei attulit alabaſtruz vnguẽti et ſtãs retro[c] sec⁹ pedes ei⁹ lachrymis cepit rigare pedes ei⁹.[d] et capillis capitis ſui tergebat[e] et oſculabat pedes ei⁹[f]. et vnguẽto vngebat[g]. Uidẽs autem[h]. phariſeus qui vocauerat eum:

in conſecratione tribuatur nõ tamẽ executio eius. Proprius võ ſacerdos vt habetur ex ſacris et ex gloſa ſup capi.illo. Ois vtriuſq; ſexus.ille eſt qui illius habet curaz ordinariã vt papa:legatus dioceſanus epiſcopus et pſbyter parochialis. Et breuiter omnis ille qui ab iſtis habet iuriſdictionem delegatam ideſt cui aliqs predictoruz committit auctoritatem audiendi confeſſiones abſoluendi et peniãs iniũgẽdi. Ex qb⁹ apparet ꝙ fratres miores et pdicatores q a pleriſq; ſummis pontificibus Alexandro et Clemẽte et aliis auctoritatem habent audiẽdi confeſſiones ex permiſſione epiſcopi irrequiſitis parochialibus: et etiam contra velle epiſcopi ſi ex malitia nõ permitterẽt proprij ſacerdotes vocari debent. Et ideo eſt quia illud quod conuenit alicui ex ordinaria iuriſdictione: poteſt ipe committere alteri habenti ordinez conuenientẽ ad illud officium exequendum ſicut a quo extra de conſecra. eccleſia. aperte notatur. Illi ergo confitentur habenti auctoritatem a papa etiam inuitis epiſcopis ſi malitioſe contradicere voluerint: et ab eodem abſoluuntur vere ſunt abſoluti: nec eadem peccata in numero tenentur ſuis) parochialibus confiteri. Hoc de predicatoribus et minoribus patet in extrauaganti. Jo.xxij.capi.q.incipit. Uas electionis etc.

Expoſitio litteralis.

Deſcripta cõfirmatione doctrine chriſti ſigno viſibili in ſuſcipiendo filiuz vidue vt ſupra dictum eſt. hic conſequẽter eiuſdem confirmatio deſcribitur facto inuiſibili: videlicet per remiſſionem peccatorum mulieris peccatricis: vbi pmo deſcribitur locus cum dicitur.

a Et ingreſſus domum phariſei diſcubuit). Legitur ãt xps manducaſſe cũ pctõribus vt eos ad penitẽtiã puocaret: vt hẽtur Mat.ix.ca. Itẽ cum amicis familiarib⁹ vt eorũ deuotiões nutriret: vt di Joan.xij.ca. de martha et maria. Itẽ cum cognatis pauperib⁹ vt eoꝝ inopiã ſuppleret: vt hẽtur Joã.ij.cap. de nuptijs vbi deficiẽte vino xps aquã ṽtit in vinũ. Itẽ cũ phariſeis ſupbientibus vt eorũ ſupbiã cõfutaret ꝑut hic habetur vt videbitur pſequẽdo.

b Et ecce mulier) de peccatis ſuis plene et perfecte contrita.

c Et ſtãs retro) q: pre verecũdia ſui peccati nõ audebat ſe anteponere.

d Lachrymis cepit rigare pedes ei⁹). ex quo patet magnitudo contritiõis ex qua tm̃ fleuit ꝙ poterãt lauari pedes vnius hominis nudis pedibus incedẽtis.

e Et capill' capitis ſui tergebat). quib⁹ añ ad cõpoſitionẽ vult⁹ ſui fuerat abuſa.

f Et oſculabat pedes eius) vt totũ deo ſeruiret in penitẽtia gcgd ex ſe deũ cõtẽpſerat in culpa: ſm qõ dicit Gregorius.

g Et vnguẽto vngebat ad ꝛfrigeriũ caloris et mitigatõe doloris ex labor itineris.

h Uidẽs autẽ). Hic conſequẽter ponit phariſei indignatio: vñ ſubditur.

i Ait intra ſe dicẽs. Hic ſi eſſet propheta) verus ſciens occulta.

ait intra se dicens[l]. Hic si esset ꝓpheta sciret vtiq; que ⁊ q̃lis est mulier [a] que tangit eū: q2 peccatrix est. Et r̄ndēs iesus[b] dixit ad illū Symon hēo aliq̄d tibi dicere. At ille ait. Magr̄ dic. Et r̄ndēs iesus dixit. Duo d̄bitores[c] erāt cuidā feneratori: vnꝰ d̄bebat d̄narios quingētos ⁊ aliꝰ q̄nquaginta. Nō hn̄tibus illis vnde redderēt: donauit vtrisq;. Quis ḡ eum plus diligit? R̄ndēs simō[d] dixit. Estimo q2 is cui plꝰ donauit. At ille dixit ei. Recte iudicasti. Et cōuersus ad mulierē dixit simon vides hāc mulierē? Intraui in domum tuā: aquā pedibꝰ meis non d̄disti[e]. Hec autē lachrymis rigauit pedes meos: ⁊ capillis suis tersit. Osculū mihi nō d̄disti[f]: hec aūt ex quo itraui n̄ cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti. Hec autem vnguēto vnxit pedes meos: ꝓpter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa[g]: quoniā dilexit multū. Cui autē minus dimittitur minus diligit[h].

a Sciret vtiq; que ⁊ qualis est mulier) ⁊ per consequens non permitteret se tāgi ab ea. b Et respondens iesus) ad confutationem illius: per hoc eniꝫ ꝙ respondit ad eius cogitationem que soli deo nota est ostendit se plusq̄ ꝓphetam. c Duo debitores ⁊c.) Parabola ē vt conueniētius concludatur cōtra pharisеum de responsione que subditur cum dicitur. d Respondens Simō ⁊c) q2 amor in humanis plerūq; causatur ex precedentibus donis: ⁊ per consequēns maior amor ex maioribꝰ donis. Hic consequenter christus redarguit fariseum ex triplici defectu pietatis cuꝫ dicit ⁊ ꝯuersus ⁊c. seq. e Intraui in domuꝫ tuā: aquā pedibus meis nō dedisti) qui tn̄ erāt fessi ⁊ dolentes ex labore itineris ⁊ lutosi seu puluerizati: eo quod sine calciamētis incedebat Secundo redarguit eum ex defectu charitatis cum dicitur. f Osculum mihi nō dedisti) qđ est amicitie signum. Tertio ex defectu hilaritatis seu letitie que nomine olei designātur: vt di psal. lxiiij. ꝓpterea vnxit te d̄us deꝰ tuus ⁊c. Tria autem dicta requiruntur in hospitalitate gratiosa: ⁊ econtra laudat mulierem de triplici perfectione opposita: vt patet in littera: ⁊ ideo concludunt g Remittuntur ei peccata multa). videt autem ꝙ deberet dici ꝯtrarium: quia p̄mo p̄dixerat donū eē causaꝫ amoris: Hic auteꝫ ecōtrario infert amorem esse causaꝫ doni Dicendū ad hoc ꝙ p̄mo in parabola loquebatur modo humano vbi amor ex dono causatur sed in applicatione parabole ad ꝓpositum cōuertit se ad loquendum de amore dei erga nos: q nō procedit ex bonis meritis nr̄is: sꝫ magis causat bonū in nobis: ⁊ idō ꝯuenieńter cōcludit dicto mō. Vel aliter pōt dici ꝙ i pctō sunt duo remittēda. s. culpa ⁊ pena. Culpa aūt ex dei liberalitate remittit: cū nullū bonū meritoriū possit eē in nobis sine gr̄a quā non hēmꝰ añ culpe remissionē: sed hita gr̄a ⁊ culpa dimissa: adhuc remanet pēa remittēda: ad cuiꝰ remissionē facit bonū opus nr̄ꝫ charitate iformatū: ⁊ d̄ hac remissione logt̄ d̄n̄s: vn̄ seqt̄. h Cui aūt minus dimittit: minꝰ diligit) Remissio aūt culpe

aut nulla ē: aut totalis sit: sed remissio pene sit p ptes: ꝛ nō tota sit ꝺe cōi cursu: licꝫ aliqñ fiat tota simul ꝑpter feruorē penitētis ꝛ ex liberalitate ꝺei: ꝛ hoc fuit in ꝓposito in hac muliere ideo sequitur.

Dixit autem iesus ad illam. Remittuntur tibi peccata tua[a]. Et ceperunt qui simul discumbebant dicere intra se. Quis est hic qui etiam peccata dimittit[b]? Dixit autē ad mulierem. Fides tua te saluam fecit[c]. Uade in pace.

a Remittūtur tibi peccata). nō soluz q̄tuꝫ ad culpam: sed etiā quātū ad penam ex vehementi amore ꝺi ꝛ horrore peccati p̄teriti.

b Quis est hic) hoc dicebāt q꞉ videbant tantū humanitatē exterius apparētem: sed ignorabāt ꝺeitatē interius latentem que potest peccata dimittere.

c Fides tua te saluā fecit) q꞉ ista fides fuit formata charitate: ꝛ ideo fecit habētem dignam vita eterna. De ista muliere peccatrice dubitāt aliqui doctores vtruꝫ fuerit maria soror lazari vł alia. De quo dictum est quid sentiāt doctores Joānis xij. ca. ibi enim hoc posui quia prius scripsi sup Joānē: q̄ sup lucam.

ℭ Expositio moralis.

Rogabat autem illum quidam phariseus ꝛc.) Per mulierem peccatricem ad domini pedes accedētem significatur quelibet persona vere ꝺe peccatis penitens ꝛ contrita: ad quod requiritur ꝙ sicut ꝺeum offendit per culpaꝫ ita seruiat ei per penitentiam: ad Roma. vj. ca. Sicut exhibuistis membra ꝺestra seruire immunditie ꝛ iniquitati ad iniquitatem: ita exhibete nunc seruire iusticie in sanctificationem: ꝛ sic fecit mulier ista: vnde dicit Gregorius Omelia. xxv. Liquet fratres ꝙ illicitis actibus prius mulier intenta vnguentuꝫ sibi pro odore sue carnis adhibuit: ꝙ ergo sibi turpe exhibuerat hoc iam ꝺeo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat: sꝫ hos iam per penitentiam conterens flebat. Capillos ad compositioneꝫ vultus exhibuerat: sed iam cuꝫ capillis maculas tergebat. Ore superba dixerat: sed pedes domini osculans hoc in redemptoris sui ꝺestigia figebat. quot ergo in se habuit oblectamenta: tot de se inuenit holocausta Cōuertit ad virtutū munera numerum criminum: vt totū seruiret deo in penitentia quicquid ex se ꝺeum contempserat in culpa. (Videns autem phariseus ꝛc.) per istuꝫ qui christum notauit ꝺe ignorantia ꝛ mulierem ꝺe immunditia significatur hypocrita ꝺe sua falsa iustitia presumens ꝛ alios contēnens: quia sicut dixit Joannes os aureum. Uera iustitia compassionem habet: falsa vero indignationē: propter qđ iste phariseus arguitur ꝺe pietatis obmissione in modicis respectiue: ꝛ mulier cōmendatur ꝺe maioribus valde cum dicitur. (Intraui in domum tuam; aquam pedibus meis non ꝺedisti. Hec autem lachrymis ꝛc. propter quod sibi dicit. Remittuntur tibi peccata tua.

ℭ Questio fratris Antonij Betontini.

ℭ Ecce mulier que erat in ciuitate peccatrix: vt cognouit ꝙ iesus accubuisset in domo pharisei attulit alabastrum vnguenti: ꝛ stans retro secus pedes eius lachrymis cepit rigare pedes eius Luce. vij. capitulo.

ℭ Ex quibus oritur questio: que talis ē.

ℭ Utrum ad peccati ꝺelectionem necessaria sit ipsa contritio. Ad quod breuiter dicitur secūdum durandum nostrum. Quod cum peccatū sufficienter per actū voluntatis possit nasci: sufficiēter p eundem actum valet vtiqꝫ dissolui. Nam vt Joannes Chriso. ait. ꝛ ponitur extra de regulis iuris. Unumquodqꝫ ꝙ per quascūqꝫ causas nascitur per easdē dissoluitur. Cū igit per actum volendi ad quem se

quitur delectatio peccatum nascatur p actum nolendi ipsiusmet volũtatis ad quez sequitur tristicia: oportet vt destruatur. Sed quia secundum beatum Augustinum. nihil est magis in potestate hominis: q̄ ipsa voluntas deus autem non requirit ab homine nisi quod est in ei⁹ potestate. Dic Ecclesiastici xv. scribitur. Añ hominem vita et mors bonum et malum quod placuerit ei dabitur illi. Propterea vt doctor noster Franciscus ait Illud est simpliciter necessarium sine quo finis vltimus haberi non potest: sicut medicina infirmis vel apostematis incisio necessaria est: q: sine ipsa sanitas non habet. Cum felicitas igitur q̄ finis vltimus et necessarius humani generis est que p peccatum amittitur sine contritione haberi non possit: nemini dubium esse debet ꝙ summe necessarie eiusdem generis sit ad salutem. Quid enim vtilius sacramento baptismi: de quo Joan. iij. capitulo. scribitur. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non intrabit in regnum celorum: et tamen in adultis sine contritione non valet: quia ficte baptizatur qui de peccato non dolet: vnde sacramentum: et non rem sacramenti suscipit qui ficte ad eum accedit. Quod preterea necessaria est eucharistia cum Joã. vi. capi. dicat. Nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis: et biberitis eius sanguinez non habebitis in vobis: et si quis sine cõtritione communicaret: iudicium sibi manducaret et biberet: Juxta illud apostoli ad Corinth. xi. cap. Qui manducat et bibit indigne iudicium sibi manducat et bibit. Super hec omnia quid maius dicere possumus de passione domini: de qua vt Joãnis. xi. ca. scribitur: Cayphas dixit expedit vt vnus homo moriatur pro populo, et non tota gens pereat. Et luce vltimo capi. dicitur. Oportebat pati christum. Et tamen sine contritione non prodest. nam si oppositum teneretur: ita iudam sicut latronez saluari potuisse crederetur: quod non tantum dicere: sed etiam cogitare nepharium est. Et ꝓpterea cuz tantam virtutem habeat ipsa contritio: sine ea profecto nõ valet vlla cõfessio. Sepius enim sine confessione ad salutem proficit ipsa contritio. vnde propheta. Dixi inquit confitebor aduersum me et tu remisisti impietatem peccati mei Et hieronymus ait. O lachrymа humilis: tua est potentia: tuum regnum: tribunal iudicis non vereris: cunctorum tuorum peccatorum accusatoribus scilentium imponis: non est qui te vetet accedere: si sola intras vacua non redibis: magis crucias diabolum q̄ pena infernalis. Quid plura: vincis inuisibilem: ligas omnipotentem: inclinas filium virginis: hec ille:

Feria sexta post dominicam de passione. Euangelium secundum Joannem vndecimo capitulo.

In illo tẽpore Collegerunt põtifices[a]: et pharisei[b]:

Expositio litteralis.

Hic ponitur effectus suscitationis lazari respectu absentium a bethania vt narrat Euangelista quia audita suscitatione lazari: ex ira et inuidia moti sunt pharisei et scribe ad tractandum d̃ morte christi. Et diuiditur in tres: quia primo ponitur eorum congregatio. Secundo congregatorum dubitatio: ibi. et dicebãt Tertio dubij determinatio: ibi. vnus ex ipsis. in prima ergo parte dicit sic.

a Collegerunt ergo pontifices) q erant maioris auctoritatis et magis literati.

b Et pharisei) qui videbantur p̃ alijs religiosi ex q̃bus factũ eorũ grauius erat

Concilium).s.aduersus iesum hoc non ex textu sed subintelligitur Circa hoc notandū ꝙ pōtifices erant de tribu leui. Pharisei autem pro magna parte erant de tribu Simeon: q2 ex illa tribu habuit ortum secta phariseoꝝ: iō in figura huius fuit ꝑdictū Gene. penultimo ca. Symeō ꝛ leui frēs vasa iniquitatis bellantia: in consilium eoꝝ non veniat ai a mea.

approbaf: ibi. Ab illo aūt die. Tertio a xp̄o euitaf: ibi. Jh̄s aūt iam nō in palaz. Prima in duas: q2 primo ponif cayphe determinatio: scd̄o hui9 determinatiōis expositio: ibi hoc aūt a semetipso. In prima igitur pte dicif sic.

conciliuz aduersus iesum[a] ꝛ dicebant[b]. Quid facim9: quia hic homo multa signa facit[c] Si dimitimus eum sic: omnes credent in eū[d]. Et venient romani[e]: ꝛ tollant locuz nosturm[f] ꝛ gentez[g] Unus autē ex ipsis cayphas nomine[h] cum esset pontifex āni illi9[i] dixit eis[k]. Uos nescitis qcq̄z[l] nec cogitatis q2 expedit vobis[m] vt vn9 moriaf hō ꝑ ppl̄o[n]

h Unus aūt ex ipsis cayphas nomine) nō est de textu sed intelligitur nomen eius ꝓpter auctoritatē sui officij: vn̄ subditur. i Cuz eēt pontifex anni illius) dn̄s aūt ꝑceperat eē tantum vnū summū sacerdotē ꝛ ꝑ totam vitam suā quo moriente alius sibi succederet: vnde ꝛ in morte eius reuertebantur fugitiui. Sed propter cupiditatem ꝛ ambitionem suam statuerunt inter se illi qui erant de genere sacerdotali vt quolibet anno vnus eēt qui illo officio fungeref. Aliam aūt rationem assignat Josephus dicens. A tp̄e Herodis ascalonite qui auxillo romanoꝝ occupauit regnum iudee: sacerdotiū cōmuniter vendebatur ꝛ sic propter maius lucruz temporale summus sacerdos frequenter mutabatur.

b Et dicebant) hic ponitur eoꝝ dubitatio qd facerent de iesu q2 habebant rōnes ad vtrāq3 ptē: ex euidentia enim miraculoꝝ cogebantur dicere.

c Quia hic hō multa signa facit) ꝛ ex hoc sequif ꝙ erat ei credendū magis q3 moysi: q2 moyses nō tot nec tanta signa fecit ꝛ maxie qn̄ populus ei prio credidit: imo valde pauca vt p3 Exo.iiij.c. ꝛ sic hēbant argm̄ ad ipsum recipiēduz ꝛ honorādū tanq̄ verū xp̄m. sed ecōuerso arguebāt ad cōtrariū dicentes.

d Si dimittimus eū sic oēs credent in eū) sicut in xp̄m: ꝛ q2 xp̄o debebatur regimē ꝑm scripturas quas male intelligebāt de tp̄ali regno. iō ex hoc videbatur seq cōtra imꝑatorē romanū rebellio qui tūc tp̄is dn̄abaf eis: ꝛ hoc videbatur ꝓpinqua occasio destructiōis ciuitatis ꝛ tēpli ꝓ ptātē romani impij q̄ tunc erat maxima: ꝛ iō ipsi nō habebant aliquā virtutē resistēdi: ꝛ hoc est qd̄ df. e Et venient romani) in tāta fortitudine ꝙ non poterim9 resistere. f Et tollent locum nr̄m).i.ciuitatē ꝛ tēplū. g Et gentē) captiuādo ppl̄m: ꝛ sic p3 ꝙ passio timoris subuertebat in eis iudicium rōnis.

h Unus aūt ex ipsis) hic ponif dubij determinatio: ꝛ diuidif in tres: q2 primo dubium determinaf. scd̄o determinatio

k Dixit eis) propter auctoritatem officij sic locutus est dicens.

l Uos nescitis qcq̄ quasi dicat prima facie q̄libet intelligens videre potest ꝙ ad mortē huius hominis debemus laborare. Cuius ratio est quia bonum commune magis est eligendū q̄ bonum particulare. si aūt homo iste dimittatur bonum totius ppl̄i dissipabitur. vt patet per predicta scd̄m eoꝝ existimationem: ꝛ sic cōcludit ꝙ sit agendum ad mortē christi ēt si ex parte eius non inueniatur aliqua causa: ꝛ hoc est quod dicitur.

m Expedit vobis: vt vnus moriaf homo) etiam si esset bonus ꝛ iustus.

n Pro ppl̄o) idest cōseruatōe ppl̄i

⁊ nõ tota gens peat[a] Hoc aũt[b] a semetipso non dixit: sed cuȝ esset pontifex anni illius ꝓphetauit[c] qꝛ iesus moriturus erat ꝓ gente[d]: ⁊ nõ tm̃ ꝓ gẽte[e] sȝ vt filios dei q erant dispersi[f] congregaret in vnum[g]. Ab illo ergo die cogitauerũt vt interficerẽt eũ[h] Jesus ergo iã nõ in palã ambulabat apud iudeos[i]: sȝ abijt i regionem[k].

a Et non tota gens pereat) sȝ maneat in vita: hic patet manifeste ꝙ passio inuidie ⁊ liuoris cõtra xp̄ȝ ⁊ passio timoris perdendi gentem ⁊ locum subuertebant in eis rationis indicium: quia in nullo casu licituȝ est interficere inocentem: ꝓ hec enim nõ procurat bonum cõe: sed magis õstruitur: propter quod dei iudicio factuȝ ẽ ꝙ illõ malũ qd̃ credebant p mortẽ xp̄i euadere. s. destructionẽ loci ⁊ gentis quam per mortem xp̄i incurrerũt. quia in penã huius peccati romani per Titũ ⁊ Vespasianũ locum ⁊ genteȝ destruxerunt: Anno quadragesimo secundo post passionem xp̄i sicut fuerat a Daniele prophetatũ. ix. cap. Et ciuitatem ⁊ sanctuarium dissipabit populus cum duce venturus ⁊c. Et a saluatore predictum. Luce. xix. capi. Videns ciuitatem sanctã hierusalẽ fleuit super illam. b Hoc aũt) Hic ponit̃ predicte determinationis expositio: que quidẽ expositio est Joannis euangeliste ostẽdentis qualiter Caypłas p̄dictam determinationem ꝓtulit: ꝙuis enim esset intẽtio cayphe dare solum cõsiliũ de xp̄i morte pro temporalis periculi euasione circa populũ iudeorũ: tñ verbum eius sic sonabat ꝙ xp̄s erat moriturus ꝓ gẽte ⁊ populo: ⁊ ꝙ sic fuit ꝓlatũ: fuit ꝓphetia quodã modo de futuro ꝙ xp̄s erat moritur' ꝓ salute spirituali: nõ solũ iudeorũ sed etiã oium gentiũ q credituri erãt in ipsum: ⁊ hoc est qd̃ dicitur. b Hoc aũt a semet ipso nõ dixit). i. supradictum verbũ hoc mõ ꝓtulit: sȝ p motionẽ alteri'. c Sȝ cũ esset põtifex anni illius prophetauit) qꝛ ipso ignorãte dictum propheticũ ꝓtulit: non rõne sui meriti. sed dignitatis officij. d Quia iesus erat moriturus ꝓ gente). s. iudeorum quia multi de iudeis saluati sunt p ip̄m. e Et nõ tm̃ ꝓ gente sua sed vt filios dei) non qꝛ adhuc essent filij dei actu: sed in potẽtiam ad actũ reducẽda qꝛ erant p̄destinati. f Qui erãt dispersi) p diuersos ritus gentilium. g Congregaret i vnũ). i. in vnaȝ ecclesiaȝ ex iudeis ⁊ gentilibus cõstitutaȝ vt essent vnuȝ ouile. sicut est vn' pastor vt supra dictum precendenti cap. propter qd̃ Gene. penultimo capi. dicitur de xp̄o. Ipse erat expectatio gentium: non solum iudeoruȝ: nec hoc est cõtra illud quod dic̃ saluator Mat. xv. ca. Nõ sum missus nisi ad oues q perierant dom' israel: qa ibi saluator loquitur de sua missione ad predicandum in persona propria: ꝓpter qd̃ apostolus dicit Roma. xv: cap. Dico enim dominũ iesum christum ministrum fuisse circuncisionis. h Ab illo) hic ponitur determinationis cayphe approbatio: ꝙuis esset iniqua: qꝛ omnes alij erãt affectati ad procurandum mortem xp̄i sicut ⁊ ipse: ⁊ hoc est qd̃ dicitur. h Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent iesum) licȝ enim ante habuissent voluntatẽ interficiendi ip̄m: vt patuit p p̄dicta: tamẽ ex consilio cayphe diffinierunt hoc adimplere ꝙcitius possent. i Jesus aũt) hic ꝯñr ponit̃ huius determinationis declinatio non enim adhuc erat tp̄s passionis xp̄i a deo p̄ordinatũ: ⁊ iudei querebãt occidere eũ vt visum est: ideo recessit ad temp' ⁊ hoc est quod dicitur. i Jesus auteȝ nõ in palam ambulabat apud iudeos) ꝙuis eni inter eos existens posset eorum impetũ refrenare tamen voluit ad tẽpus latere ⁊ se occultare rõnibus p̄dictis ca. viij. ⁊ . x. vbi similiter agit̃ de sua occultatione. k Sed habijt in regionẽ iuxta desertum) vbi pauci de iudeis erant.

a In ciuitatem que dicitur effrem) que erat parua z parum populata. b Et ibi morabatur cum discipulis suis (vsqz ad tempus propinquum sue passioni.
¶ Super euangelium istud non habetur moralitas.

iuxta desertum i ciuitaté q dicit effré[a] z ibi morabatur cū discipulis suis[b].

¶ Sabbato p⁹ dominicam de passione euangelium ꝓm Joannem. xii. cap.

In illo tpe cogitauerūt ꝑncipes sacerdotum[c] vt z Lazarum interficerent. quia multi ꝑpter illū abi

¶ Questio fratris Antonij Betōtini. Expedit: vt vnus hō moriat. Joannis. xi. ca. ¶ Super g h' vbis mouetur dubitatio. ¶ Utrum contritio sit congruissima ad deleccionem culpe mortalis. Ad quod respondetur ꝓm Franciscum ꝙ sic: z ratio talis est: quia maxima atqz penosa egritudo cura maxima indiget. Hinc Hierony. ad matrez z filiam in gallijs commorantes ait. Putride carnes ferro curantur z cauterio: venena serpentina curātur antidoto: qđ satis dolet maiori dolore expellitur. Cuz autem mortalis culpa qua diuina maiestas offenditur maxima sit egritudo spiritualis z omnium malorum excessiua: pena maxima z dolorissima ad eius expiationem debetur: aliter profecto diuina iusticia non seruaretur. Nempe in. xv. cap. Deutero. scriptum est: pro mensura peccati erit plagarum modus. Sed contritionis tristiciam esse omnium penarū maximam: non modo ratione sed auctoritate z exemplo a doctoribus demonstratur: maxime igitur cōgruum est: vt mortalis culpa deleatur ex contritionis tristicia: que est dolor in voluntate idest displicentia peccati preteriti sit: omnium penarum maxima: quia cum mors philosopho teste. sit vltimum terribiliuz z arduorū a tristicia sepius superari videtur: cū multi potius mortem eligant vt ipsaz tristiciam fugiant: sicut in plerisqz monstratum est. quos Augusti. in lib. de ciuita. dei historia lōga lataqz describit: profecto vt de multis aliquos rumosiores cōmemorem: Saul z Sanson mori citius voluere ꝙ tristiciam eos nimis affligentem z cruciantem longius sustinere. Qđ etiā exemplo demonstratur. Nam vt Augu. ait in eodem loco. Spūs qui sunt in purgatorio z in inferno nulla protinus afflicti sūt pēa acriori tristicia. z hoc fit vt q delectātur in culpa correspōdenti crucietur z ipsi pēa: ꝓpterea vt qđ diximus auctoritate ꝓbet Ric. de sancto victore. Si pena inferni cū amore posset assumi: pena non esset: sicut z in superna glia eterna felicitas minime teneretur: si a beatis cū tristicia possideret. ¶ Expositio lrālis

PRo declaratione huius euangelij est intelligendum primo ꝙ occasio cogitationis talis mortis scilicet Lazari fuit inuidia iudeorum ex fama z gloria xp̄i quoniam videntes pharisei ꝙ multi ex iudeis venerant de hierusalé vt Lazaruz viderent: quem suscitauit a mortuis: facta enim mirabilia libenter vidētur. Mirabilissimum autem erat videre quatrēduanum mortuum suscitatum comedētem z bibentem z alia opera facientem sperabant etiam audire ipsum referent: statum alterius vite: quem omnes scire desiderāt z quia in hoc gloria christi manifestabatur de quo dolebant principes populi ideo dicitur.

c Cogitauerunt autem principes sacerdotes vt z Lazarum interficerent). Ex quo patet eorum malignitas: quia volebant interficere illum quem deus viuificauerat ad occultandum miraculum. Si autem queratur. Quare magis Lazarum persequebantur quam cecum illuminatum de quo dictum est nono capitulo z languidum sanatum de quo fuit dictum quinto capitulo. Dicendum ꝙ hoc erat qz Lazarus erat homo nobilis

⁊ famosus: ⁊ ideo miraculū in ipo factū
erat magis publicum ⁊ famosum.
a In crastinū) hic describif honor exhi
bitus christo in turbe obuiatione: ⁊ diui
ditur in duas: qr pmo describif ipa obui/
atio. Scdo
subdif huius
obuiationis
rō: ibi. Testi
moniū ergo
In pma par
te dicitur sic.
a In crasti
num autem
turba multa
que cōuene/
rat ad diem
festum) quia
omnes tene
bantur veni/
re in hierusa
lem in solēni
tate pasche.
b Cū audis

quando deus homini benedicit ei bene/
ficium impendit.
g In nomine domini (idest sicut do/
minus: non sic autem venit Moyses ⁊
sed tantummodo vt seruus. vt habetur
Hebre. iij. c.
vel aliter.

bant ex iudeis ⁊ cre
debant in iesuꝫ. In
crastinuꝫ aūt turba
multa[a]: q̄ cōuenerat
ad diē festū cuꝫ au/
dissent: qr iesus ve/
nit Hierosolymā[b].
Acceperunt ramos
palmarū[c]. Et pcesse
rūt obuiā ei[d]. ⁊ cla/
mabāt. Osana[e] bñ/
dictꝰ q venit[f] i noie
dñi[g]. Rex Israel[h]. ⁊
inuenit iesus asellū
⁊ sedit sup eū[i]. sicut
scriptū est[k]. Noli ti
mere filia syon[l] Ec
ce rex tuus veniet se
dens sup pullū asi/
ne. Hec non cogno
uerunt discipuli eiꝰ
primū[m]. Sꝫ quādo
glorificatus ē[n]. Je
sus: tunc recordati

g In noie
domini). i.
a deo patre
missus ad ex
plendum vo
luntatē eius
h Rex isra
el) in hoc cō
fitentur eius
potentiaꝫ ta
men diminu
te: qa crede/
bant eum re/
gnaturuꝫ tē
poraliter ⁊ li
beraturum
eos a tribu/

sent: qr iesus venit hierosolymam). Istō
fuit qnta die ante pascha illa die accipie/
baf agnus ⁊ seruabaf vsqꝫ ad vesperam
quartedecime diei: ⁊ tūc imolabaf vt ha
betur Exo. xij. ideo christus illa die venit
in hierusalem vbi erat imolandus tanq̄
verus agnus pro nobis vt sic veritas re/
sponderet figure.
c Acceperūt ramos palmaꝝ) ꝙ diui
na dispositione factum est ad designādū
victoriā quam christus de hoste in proxi/
mo erat habiturus. Unde antiquitus da
batur ramus palme victori in certamini
bus. d Et processerunt obuiam ei)
reuerenter. e Et clamabāt Osanna)
idest salua obsecro quia petebant ab eo
salutē. f Benedictus qui venit).
In hoc laudant ⁊ confitentur eius aduē
tum. Dicere enim hominis: non est suuꝫ
facere: sed tantum fateri: ⁊ ideo quando
nos deum benedicimus: non ei bonum
facimus: sed tantummodo eius boni/
tatem fatemur ⁊ laudamus. Dicere au/
tem dei: est suum facere fm quod dicitur
Psalmi. xxxij. Dixit ⁊ facta sunt. ⁊ ideo

to: ipse autem venit ad regnandum spiri/
tual ter: ⁊ ad liberandum totum genus
humanum a dyabolo quod erat maius:
propter hoc in psal. cxvij. vbi ista laus p̄/
dicta fuit: dicitur Benedictus qui venit
in nomine domini deus dominus: ⁊ illu/
xit nobis: in quo exprimitur eius diuini/
tas ⁊ regnum spirituale.
i Et inuenit iesus Asellum ⁊ sedit su/
per eum) modum autem ⁊ qualiter: ⁊
per quem christus hunc asellum habuit:
scilicet per misionem discipulorum euan
gelista transit: quia sufficienter fuit e[illegible]
sum ab alijs scilꝫ Matthei. xxj. ca[illegible] et
Mar. xj. k Sicut scriptum [illegible])
zacharie. xj. capi. l Noli timere
filia syon ⁊c.) h fuit expositum Matth.
xxj. cap. m Hoc non cognoue/
runt discipuli eius: primum) idest ptunc
quia adhuc erāt simplices ⁊ illitterati.
n Sed quādo glorificatus est iesus)
idest per resurrectionem suam quando
fuit gloriosus simul in anima ⁊ corpo
re. Tunc enim aperuit illis sensum. vt
intelligerent scripturas: vt habetur Lu/
ce vltimo.

a Testimonium ergo). hic ponitur dicte dubitatiōis ratio que fuit promulgatio suscitationis lazari ipsis turbis per illos qui presentes fuerant in suscitatiōe: & hoc est quod dicitur.

a Testimoniū ergo perhibebat &c)

b Pharisei ergo) hic consequēter ponit phariseorū zelus: ue emulaio cum dicitur.

b Pharisei ergo dixerūt ad semet ipsos): idest intra se.

c Uidetis quia nihil proficimus) hoc exponit dupliciter. Uno modo de bono zelo: quia aliqui de phariseis in eum crediderāt. vt patet Joānis. iij: cap. de Nicodemo. Et isti volebāt alios retrahere a christi persecutione: quasi dicant: quātūcūq laborauerimus ad euz impediēdum: nihil tamē proficimus. & ideo videt q fit factum diuinum: Cui simile dictum uit Gamalielis retrahentis iudeos a persecutione apostolorum. vt habet Actuū .cap. Discedite ab omnibus istis & finie illos: quoniam si ex hominibus est cōliuz hoc opus dissoluetur: si autē ex deo t nō poteritis dissoluere: ne forte & deo epugnare videamini. Alio autez modo xponitur de malo zelo quātum ad illos qui non crediderant christo: & ideo inuidia moti talia dicebant.

d Ecce mūdus totus posteū abijt). Sermo est hyperbolicus ad exprimendum q multi christum sequebantur.

Erant autem) hic ostenditur glorificatio christi a gentilibus: & diuiditur

sunt: q hec erāt scripta d eo. & hec fecerūt ei. Testimoniuz ergo[a] perhibebat turba q erat cum eo quando Lazarum vocauit d monumēto & suscitauit euz a mortuis. Propterea & obuiā venit ei turba q audierūt eū fecisse hoc signuz. Pharisei ergo[b] dixerunt ad semetipos. Uidetis: quia nihil proficimus[c]: Ecce mūdus tot post eū abijt[d]. Erāt aūt[e] gētiles quidam ex his qui ascēderant vt adorarēt in die festo. Hi ergo accesserūt ad Philippum:[f] qui erat a betsaida galilee & rogabant eū dicētes. Domine volumus Jesuz videre. Uēit philippus & dixit[g].

in duas: quia primo exprimitur eoruz deuotio. Secundo christi responsio ibi. Jesus autem respondit. In prima ergo parte dicitur sic.

d Erant autem quidam gentiles ex his qui ascēderāt vt adorarent in die festo). Nam aliqui de gētilitate conuertebantur ad ritum iudeorum qui dicebantur proseliti: & isti tenebantur esse in solennitate pascali: sicut & alij. Dicunt enim hic gentiles: quia remanebat eis nomen pristinuz Alio modo exponit hoc & melius de gentilibus sm veritatem: q templum pro sui sanctitate habebatur i reuerentia a gētilibus qui erant in circuitu iudeorum: vt habetur. ij. Machabe. iij. ca. & ideo multi de eis ascendebāt adorare in hierusalem: & maxime in solennitate paschali: non tm̄ admittebantur ad esum agni paschalis nisi prius dimisso ritu gentilitatis essent circuncisi: vt habetur Exodi. xij. cap. Isti igitur quia audierant christi miracula: ideo volebant euz videre & eius doctrinaz audire: ideo subditur.

e Hi ergo accesserūt ad philippum) quia videbant eum mansuetum & pium: & ideo prius exposuerunt suum desiderium.

g Uenit Philippus & dixit Andree). quia Andreas principalior erat ipso cum esset primus christi discipulus & per eum fuerat conuersus: vt dictum est supra capitulo primo: & ideo volebat circa hoc agere de eius consilio: & maxi-

me quia forte memor erat verbi christi dicentis apostolis. Math. x. capi. In viam gentium ne abieritis: propter quod ipse xp̃o nolebat hoc nũciare ꝓꝓo capite.
a Andreas rursuz ꝛ philippus dixerũt Jesu) hoc diuina dispositione factuz est ad prenosticanduz ꝙ gentiles erãt in proximo adducendi ad fidẽ christi per predicationẽ apostolorum.
b Jesus autem respondit eis dicẽs) hic ponitur christi responsio in qua prio denunciat suaz passionez. Secundo adhortatur ad eius imitationem. ibi'. Qui amat animam. Circa primum sciendum ꝙ christus respondendo denunciationi sibi facte de gentilium deuotione: prenũciauit suaz passionez: quia imediate post illam gentiles erant recipiendi ad fidem ꝛ hoc est quod dicitur.
c Uenit hora vt clarificetur filius hominis). in passione fuit clarificatus per signa ostensa in solis obfuscatione in terremotu: ꝛ sepulchrorum apertione ꝛ veli templi scissione: fuit etiam clarificatus in sua resurrectione ꝛ ascensione: scd̃m quod dicitur Philippeñ. ij. Humiliauit se metipsum sequitur: propter quod ꝛ deus exaltauit illum. ꝛ dedit illi nomen quod est super omne nomen. Fuit etiam clarificatus in gentilium conuersione ꝗ eius deitatem confitentur: propter quod vbiqꝫ ibidem subditur. Et omnis lingua confiteatur. Et quia christus preuidebat ista futura in proximo. ideo audiens deuotionem gentilium qui iam erant disposit ad credendum dixit.
c Uenit hora). sicut aliquis vidẽs messes dispositas ad collectionem dicit. Uenit hora vt mittantur falces. Uerũtamẽ per congruum exemplum ostendit quod

Andree. Andreas rursum ꝛ philippus dixerunt Jesu.[a] Jesus autem respõdit eis dicens[b]. Uenit hora vt clarificetur filius hominis[c]. Amen amẽ dico vobis: nisi granũ frumẽti cadens ĩ terraz mortuũ fuerit: ipsũ solum manet[d]. Si autem mortuuz fuerit: multum fructuz affert. Qui amat animam:[e] suam: perdet eam[f]: ꝛ qui odit amnimam suã

mors eius debebat preuenire conuersionem gentilium dicens.
d Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum manet). quia non facit fructus multiplicationem nisi per suaz precedentez corruptionem: sic mortuo christo quo ad suam humanitatem: multiplicata ẽ fides in gentilibꝰ: vnde simile est: ac si christus expresse dixisset. Isti gentiles ꝗmodo volunt venire ad me post mortem meam venient ad me per fidem
e Qui amat animam suam). hic hortatur christus ad sue mortis imitationẽ. Ad cuius intellectum sciendum quod amare aliquem est ei velle bonum. Et si bonum volitum sit vere ꝛ simpliciter bonum est verus amor ꝛ aliter non. Sunt autem quedam hominis bona que sunt bona simpliciter ꝛ vera que sunt bona spiritualia: quedam autem sunt bona scꝫ quid vt temporalia bona corporalia ꝛ mundi delectabilia ꝛ scd̃m hoc Augustinus exponit dupliciter hanc litteram. Primo sic.
e Quia amat animam). scilicet vere quo ad spiritualia.
f Perdet eam). in presenti non formidans sustinere mala presẽtis vite ꝓ christo. vnde dicit. Si cupis vitam tenere cũ christo. noli mortem timere pro christo. In morte enim dicitur quodammodo anima perdi quo ad presentem vitam: quia separatur a corpore. Alio modo exponitur ad sensum contrarium.
Qui amat animam suam). scilicet non vere volendo sibi delectabilia huius mundi. Perdet eam) in futuro quia priuabitur vita beata. Et scd̃m hunc sensum dicit Augusti. Noli amare: scilicet

animam in hac vita ne perdas eá in eter na vita. Et hec vltima expositio magis conuenit textui quia sequitur(Qui odit animaz suaz in hoc mundo in vitaz eter nam custodit eam). Et ideo quando pri us dixit(qui amat animá suaz)subin telligitur in hoc mundo ⁊ quádo sub ditur.(perdet eam) in telligitur in futuro. ⁊ ꝙ debeamꝰ ipz imitari í pas sione osten dit per ratio nem dicens.

in hoc mūdo: in vitaz eternaz custodit eam. Si qs mihi mi nistrat me sequat[a] ⁊ vbi suz ego illic ⁊ mister meus erit. si quis mihi ministra uerit[b] honorifica bit eum pater meus[c]

Nunc anima mea[d] turbata est. Et quid dicá[e]. Pater saluifi ca me ex hac hora[f]. Sed ꝑpter hoc veni in horá hác[g]. pater clarifica nomen tu uz[h] Uenit ergo vox de celo dicens[i].

a Si quis mihi ministrat me sequa tur). q. d. rationabile est quod minister sequatur dominuz. Et cuz hoc ostendit huius sequele premiuz: ipsaz scz beatitu dinem dicens.(Et vbi ego suz)quia chri stus in quátuz deus essentialiter ipsa bea titudo est ⁊ quantum ad humanitatem erat actu beatus in anima que est princi palior pars hominis. ideo ipa anima ali quando nominatur hō: vt hētur. x. Ethi.

b Si quis mihi ministrauerit). obedié do mandatis meis.

c Honorificabit euz pater meus). Ho nor eniz datur homini ab alijs homini bus in vita presenti in testimoniuz virtu tis. Sed honor datur hominibus a deo in gloria celesti in premiuz virtutis.

d Nunc anima mea). hic ostenditur q̄ liter christus glorificatꝰ est a patre. Et di uiditur in duas: quia primo ponitur hu ius glorie petitio. Secundo subditur ipi us promissio ibi. venit ergo. Circa pri mum christus premittit sue petitioni osté sionem affectionis naturalis ad declara tionem vere humanitatis in ipo dicens.

d Nunc anima mea turbata est). Tur bari enim aliquid dicitur quando com mouetur. ideo mare motum dicitur tur batum. In christo autem pars sensitiua dimittebatur agere quod erat sibi pro prium: ideo imminente passione affectus sensitiuus cómouebatur timore ex hor rore naturali: ⁊ hoc est ꝙ dicitur hic ani me turbatio: tamen ista turbatio nó erat contra rationez: sed magis conueniens ratiói ⁊ per rationem ex citata ad ostē dendūz veri tatem huma ne nature vt dictum est: ⁊ ad merendū nostraz redē ptionem: si cut ⁊ alie af flictióes chri sti: ⁊ quia di xerat alios imitari mor tem suam: ne forte aliquis ei diceret. Se cure potes morté subire: quia nihil ma li sentis: ideo contrariuz voluit ostende re per talez turbationez: ⁊ per cósequés non est recedenduz ab eius imitatione ꝑ pter naturalez horrorem.

e Et quid dicam). quasi dicat secun dum appetitum sensitiuum faciam hanc petitionem.

f Pater saluifica me ex hac) liberando me a passione imminente: verumtamen quia secundum appetitum rationalem qui dominabatur in eo volebat pati pro pter obedientiaz patris: ⁊ propter huma ni generis salutez: ió aliter loqu r dicés.

g Sed ꝑpter hoc veni in horaz hác qua si dicat ad hoc veni in mundū vt patiar ꝑpter predicta: ideo orando dicit.

h Pater clarifica nomen tuum). idest fac illud in quo relucet gloria tui nomi nis: scilicet passionem filij in qua ipse pa ter est clarificatus: ⁊ per consequens fi lius qui est idem cum patre in substan tia: quia per passionem filij diuulgatam per apostolorum predicationem noticia patris ⁊ filij ⁊ spiritus sancti diffusa est per totum orbem.

i Uenit ergo). hic ponitur glorie pe tite promissio: ⁊ diuiditur in tres: quia primo ponitur vox patris ipsam glo

Et clarificaui[a] ⁊ iterū clarificabo[b] Turba ergo q̄ stabat: ⁊ audierat[c] dicebat tonitruum factuz esse. Alij[d] autē dicebant Angelus ei locutus est[e]. Respondit Jesus[f] ⁊ dixit. Nō ꝓpter me venit hec vox[g]: sed propter vos[h]. Nunc iudicium est mundi[i]: nūc princeps huius mūdi eijcietur foras[k]. Et ego si exaltatus fuero a terra[l]: oīa trahā ad meipsum[m]

tiam ꝓmittentis. Secundo opinio turbe de illa voce varie sentientis: ibi turbe ergo Tertio expositio ꝓlate vocis ibi. Respondit iesus. Circa primum sciendum quod illa vox fuit formata a tota trinitate cum eius opera sint indiuisa: verū tamē dicitur vox patris: quia fuit formata ad representandū personā eius ⁊ hoc est qđ dicitur.

i Uenit ergo vox đ celo) a deo p̄re mō predicto

a Et clarificaui) quia xp̄s non clarificauit semetipsuz vt pontifex fieret: vt dicitur hebre. v. ca. sed pater clarificauit eū primo in miraculis in vita factis.

b Et iterū clarificabo(qꝛ postea clarificauit eum in morte per signa diuinitatis ostensa resuscitando euz ⁊ exaltando eū ad celum. c Turba ergo) hic ponitur opinio diuersa de illa voce. Jn illa enim turba aliqui erant magis rudes qui tātū sonū vocis ꝑceperāt ⁊ nō significationē ⁊ q̄tum ad illos dicitur. c Turba ergo q̄ stabat ⁊ audierat: dicebat tonitruū factū esse). i. aliqđ per modū soni cōfusi

d Alij aūt) magis perspicaces itellexerūt articulationē vocis ⁊ isti. e Dicebant. Angelus ei locut⁹ est) credebāt. n. eū esse purū hoiem: ⁊ iō dicebāt angelum ei loqui: sicut aliqñ in scriptura dicitur ꝙ Angeli ꝓphetis loquebant̄. f Respōdit Jesus) Hic ponit̄ expositio audite vocis: ⁊ diuidit̄ in tres qꝛ primo ponit̄ xp̄i expositio. Scđo iudeoꝝ cōtradictio: ibi. Nos audiuimus. Tertio xp̄i respōsio: ibi Adhuc modicū: Jn prima parte ostēdit xp̄s ꝙ nō erat tonitruū: nec sonus confusus sicut aliqui credebāt: sed vox diuina ꝓpter instructionē populi circūstātis: vt cognoscerent ipsum iesum esse verū xp̄z cui de celo dabatur testimonium ⁊ hoc

est quod dicitur. g Nō ꝓpter me hec vox venit qꝛ vox fit ꝓpter instructionez alicuius xp̄s aūt instructione nō indigebat scđm qđ deus: similiter nec in quantū homo qꝛ ab instanti ꝯceptionis oīa perfecte cognouit que cognoscit deus sciētia visionis. Ideo vox illa nō est facta ꝓpter ei⁹ instructionē qꝛ sciebat se per passionē glorificādus a patre.

h Sed propter vos). i. ꝓpter instructionem vestram. i Nunc iudiciū est mūdi) iudiciū discretionis: qꝛ tēpore passionis xp̄i discreti sunt fideles credentes ab obstinatis per infidelitatē. Jn futuro autē iudiciū condēnationis infideliuz: ⁊ premiationis credentiū. Uel aliter.

i Nunc iudiciū est mundi). i. pro mundo quantum ex diuina sententia mundus a potestate diaboli ereptus est i passione xp̄i: ideo subdit̄. k Nūc p̄nceps mundi eijcietur foras) Diabolus enim hic dicitur mūdi princeps nō ꝙ sit dn̄s substantie mundi: sed hominū mundialiter viuentiuz in quantū se subijciunt ei per peccatū. Dicitur autē eiectus diabolus per passionē xp̄i per quā aꝑta est ianua glorie: ⁊ sic diabolus non pōt impedire sanctos a consecutione glorie sicut faciebat āte: tamē ꝑmittit̄ tentare hoies ad exercitium ⁊ meritum electorum.

l Et ego si exaltatus fuero a terra). s. i cruce: vbi exaltatus est moriens in aere debellando aereas potestates. Dicit̄ etiā in cruce exaltatus: quia per hoc meruit glorificationem ⁊ exaltationem sui corporis: ⁊ subiecta est sibi multitudo gētiū per fidem: vt habetur ad Philip. ij. capi. Propter quod ⁊ deus exaltauit illuz ⁊ c̄. seq̄t ⁊ oīs lingua cōfiteat̄: qꝛ dn̄s ih̄s xp̄s in gl̄ia est dei patris m Oia trahā ad

Hoc aūt dicebat ſignificans qua morte eſſet moriturus[a]. Rn̄dit ei turba[b]. Nos audiuimus ex lege: q꞉ xp̄s manet i eternū[c]. Et quomō tu dicis: oportet exaltari filium hoīs[d]? Quis eſt iſte fili⁹ hominis? Dixit ergo eis ihesus[e]. Adhuc modicum lumen in vobis eſt[f]. Ambulate[g] dum lucem habetis[h]: vt non tenebre vos comprehendant[i]. Et qui ambulat i tenebris[k] neſcit quo vadat[l]. Duz lucē hētis credite i lucē[m] vt filij lucis ſitis[n]

meipſum) ex amore enim in cruce oſtenſo ad genus humanū habet vim attractiuam oīum mentiū. a Hoc autem dicebat ſignificans qua morte eſſet moriturus) iſta ſunt verba euangeliſte interpretantis q꞉ xp̄s intelligeret ꝑ illā exaltationē. ſ. ſuā crucifixionem.
b Reſpondit hic ꝑ iniꝫ iudeoꝝ contradictio arguentium ex eius morte: audito ꝙ ip̄e non eſſꝫ xp̄s dicentium.
c Nos audiuimus ex lege ꝙ xp̄us manet in eternum) nomine legis iudei aliquando accipiunt totum vetus teſtamentū: ꝛ non ſolū quinqꝫ libros moyſi quia proprietate dicunt̄ lex. Jn prohetis autē fit mentio de eternitate xp̄i: vt patet Jſa.ix. Et vocabitur nomen eius admirabilis: conſiliarius: deus fortis pater futuri ſeculi. princeps pacis. multiplicabit̄ eius imperiuꝫ: ꝛ pacis non erit finis. Similiter Daniel̄.vi ca. Poteſtas eius poteſtas eterna ꝛc̄. Et Michee.v.ca. Et tu Bethleem Ephrata ꝛc. Sequit̄: ex te mihi egredietur qui ſit dominator in iſrael: ꝛ egreſſus eius ab initio a diebus eternitatis: talis autem permanentia videt̄ cōtrariari morti. ideo ſequitur.
d Et quō tu dicis oportet exaltari filiuꝫ hominis).i. mori in cruce: quaſi dicant ſi tu loqueris de teipſo ſequitur ꝙ tu non ſis xp̄s qui manet in eternum. Si autem loquaris de alio: dic nobis quis eſt iſte filius hominis: licet enim xp̄s non vocauerit ſe in iſto loco filiū hominis: tamen cōmuniter ſic ſe vocabat. Et ideo iudei repetendo verba eius hoc addiderunt. Si autem queratur. Qualiter iudei intellexerunt ꝙ xp̄s ſuam crucifixionē futurā vocaret exaltationē. Dicendū ꝙ prouerbium erat apud iudeos ꝙ crucifixio vocabatur exaltatio ꝛ adhuc homines tali modo loquendi vtuntur ſicut cum aliquis imprecatur alteri ſuſpenſionē dicit ei: tu ſis in altum eleuat⁹: ſequitur.
e Dicit ergo eis Jeſus Hic ponitur xp̄i reſponſio in qua cōmēdat eos de aliqua cognitione chriſti ꝑ ſcripturas quantuꝫ ad eius eternitateꝫ. Sed oſtēdit eam imperfectaꝫ dicens.
f Adhuc modicum lumen in vobis eſt) quia non intelligebant mortem xp̄i ꝛ paſſionem in humanitate ſtare ſimul cum deitatis eternitate: ꝛ tamen vtrūqꝫ ponit ſcriptura de xp̄o. De eternitate iam dictū eſt. de ei⁹ paſſione ſcribit̄ Jſa.liij.c. Tanꝙ ouis ad occiſionem ducetur ꝛc̄. Et ſecundum antiquos doctores hebreorum totum illud cap. de xp̄o ad litteram intelligitur ab illo loco qui ponitur capitulo precedenti. Ecce intelliget ſeru⁹ meus ꝛc. Similiter Daniel̄.ix. ca. expreſſe predicitur paſſio xp̄i. Et poſt ebdomadas ſeptuagintaduas occidetur chriſtus Et ideo monet eos ad querendum perfectam cognitionem de xp̄o dicens.
g Ambulate).i. in cognitione ꝓficite.
h Dum lucem habetis ideſt me⁹ preſentialiter qui ſum lux illuminans per veritatem doctrine ꝛ lumen gratie.
i Ut non tenebre vos comprehendāt) ſcilicet ignorantie ꝛ culpe.
k Et qui ābulat in tenebris).ſ. ꝓdictis.
l Neſcit quo vadat) quia d̄clinata rectitudine vie. m Dum luceꝫ habetis credite in lucem.i. in meipſum.
n Ut filij lucis ſitis) per imitationeꝫ ꝛ

gratie adoptionem.
a Hec locutus eſt ieſus ⁊ abijt) q̃ nõ recipiebant eius doctrinam.
b Et abſcondit ſe ab eis) eo modo ⁊ eiſdem cauſis ſicut dictum eſt capi. viij. ⁊ .x. Sʒ non videtur verũ quia ſupra ſe abſcõdit eo qḋ vellẽt occidere eum: hic autẽ non dicitur hoc. Dicendũ ꝙ ipſe videbat cogitationes eorum ad hoc tendentes: licet adhuc non ꝓrupiſſent in opere. Et ideo voluit eos preuenire ſe abſcondendo. q̃ nondum venerat hora paſſionis ſue ⁊c.

Hec locutus eſt ieſus: ⁊ abijt[a] ⁊ abſcõdit ſe ab eis[b].

Expoſitio moralis.

Cogitauerunt autẽ principes ſacerdotum vt Lazarum interficerent ⁊c.) Auguſti. O ceca ſeuicia quaſi domin' ſuſcitare potuerit mortuũ ⁊ non poſſit occiſum. Ecce vtrũqʒ dñs fecit nam Lazarũ mortuum: ⁊ ſeipſum occiſum ſuſcitauit In craſtinũ aũt conuenerat nam quãdo aliqs inſolens ꝑfecte conuertiť ad deum alij plures animari ſolent ad ſimile faciẽdum. (Acceperũt ramos oliuarum) per quos ſignificať leticia: ꝓpter qḋ ꝑ iſtos ſignificantur illi qui gaudent ⁊ deũ laudant de mutatione tali. Oſanna clamare eſt ſalutem supernã a dño poſtulare: naʒ oſanna interpretatur obſecro ſalua: per aſellum qui erat oneribus aſſuet' ſignificatur iudea: que legis oneribus erat ſubiecta: de quo dicit Petrus Actuum. xv. Quid tentatis imponere iugũ ſuper ceruicem diſcipulorum qḋ neqʒ nos: neqʒ p̃res noſtri portare potuimus. (Erant gẽtiles quidam) ⁊ ſequitur (Domine volumus ieſum videre ⁊c.) Augu. Ecce volunt eñ iudei occidere: ⁊ gentiles videre. ſed ⁊ illi ex iudeis erant q clamabant (Benedictus qui venit in nomine dñi) Ecce iſti ex circũciſione: ⁊ illi ex preputio velut duo parietes de diuerſo venientes ⁊ in vnam fidem xp̃i parati oſculo concurrentes. Ideo ſequitur. (Venit hora vt clarificeť filius hominis) Clarificatus eſt enim in eccleſia ex iudeis ⁊ gentilibus collecta. Quod ſequitur morale eſt vſqʒ ibi. (Et ego ſi exaltatus fuero a terra omnia traham ad meipſum ⁊c.) Nam amore quo pro nobis paſſus eſt trahit nos ad ipſuʒ ſicut magnes lapis trahit ad ſe ferrũ ⁊c.

Dominica i palmis Euangeliũ ſecundũ Matheũ. xxj. capi.

Sic oĩa trahit ad ſe: naʒ homo diciť omnis creatura Marci vltimo cap. Predicate euangelium omni creature. i. omni homini: ſicut fuit expoſituʒ: ibi. (Dicit ergo eis ieſus adhuc modicũ lumẽ in vobis ẽ ⁊c. Moraliter attritus de peccatis modicũ lumen habet propter quod uſqʒ ad contritionem perfectam debet ꝓcedere ne cõprehendãt eum tenebre per recidiuum mortalis culpe. Dilexerunt enim magis gloriaʒ hominũ q̃ dei ⁊c. Iſti hodie multos habent ſequaces. ſ. pro mundi gloria ſe ⁊ ſua prodigaliter exponentes ⁊ parum aut nihil pro merenda dei gloria facientes.

¶ Queſtio fratris Antonij Betontini.
Qui odit animam ſuam in hoc mundo in vitam eternam cuſtodit eam. Ioan. xij. capitulo.
¶ Ex quibus verbis queritur.
¶ Utrum poſt hanc vitam anime de peccatis conteranť. Ad qḋ breuiter reſpondetur ex ſnĩa Tho. ⁊ Aſtexani ꝙ in contritione tria ſunt cõſiderãda. eius ſcilicet cõſequẽs ꝙ eſt dolor eius forma q̃ eſt actus virtutis gratia informat' eius efficacia: q̃ eſt actus meritorius ⁊ ſacramẽtalis: ⁊ quodãmodo ſatiſfactori': poſt igiť hanc vitã anime q̃ ſunt beate cõtritionẽ habere non poſſunt: quia carent dolore ꝓpter gaudij plenitudinem. Que vero ſunt in inferno: carent contritione: etiaʒ ſi dolorem habeãt: q̃ deficit eis gratia dolorẽ informans: que vero ſunt in purgatorio dolorẽ hñt gratia informatũ: ſʒ nõ meritoriũ: q̃ nõ ſunt in ſtatu merẽdi. In hac aũt vita oĩa tria predicta inueniri poſſunt: vnde de peniten. diſtin. vij. dicitur. Tẽpus vero penitẽtie eſt vſqʒ in vltimũ articulum vite. Et Auguſti in l. bro

de penitētia dicit. Studeat quisqꝫ sic delicta sua corrigere ⁊ vt post mortē non oporteat tollerare: idcirco dominus ad peccatores ait. Qui odit aīm suam in hoc mundo in vitam eternam custodit eam.

In illo tempore. Cum appropinquasset iesus hierosolimis[a] ⁊ venisset betphage ad montē oliueti[b] tunc misit duos discipulos[c] dicens eis Ite in castellum qđ contra vos ē: ⁊ stati inuenietis asinā alligatam[d] ⁊ pullum cum ea. Soluite et adducite mihi. Et si quis aliquid dixerit vobis: dicite qa dominus his opus habet ⁊ confestim dimitet eos. Hoc autem totum factū est[e] vt adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentē. Dicite filie syon. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus sedēs super asinā ⁊ pullū filiū subiugalis. Eūtes aūt discipuli: fecerūt sicut p̄cepat illꝰ ih̄s ⁊ adduxerūt asinā ⁊ pullū: ⁊ iposuerūt sup eos vestimenta sua: ⁊ eū

Expositio literalis.

Hic ponit ab euāgelista veritas adimpletionis ꝓphetie que ponebatur zach. ix. ca. ⁊ hoc ostendit dupilci signo: scđa ibi Plurima autem turba. Circa qđ sciendū quod signū aduentꝰ xp̄i in hierusalē ad redēptionē populi fuerat predictū ⁊ celebri fama diuulgatum zacha. ix. ca. videlꝫ ꝙ xp̄s venturus erat in hierusalem in paupertate et humilitate sedens sup asinā ⁊ pullū eius ⁊ ideo legisperiti hoc vidētes in ipso xp̄o adimpletū ostendunt se contēptores sue maiestatis: qꝛ nō receperūt eū: sed magis tāq̄ deceptorē p̄secuti sūt: ⁊ hoc ē qđ dr̄.

a Et cum appropinquasset hierosolymam). s. christus ⁊ discipuli eius.

b Et venisset bethphage ad montē oliueti) mons oliueti est prope hierusalem distans ab ea per vnum miliare: qꝛ dicit Act. j: ca. ꝙ distat tantū ab ea per iter sabbati ꝙ cōtinet mille passus. q faciūt vnū miliare. Betphage est quedam parua villa in descensu montis oliueti versus hierusalem: ⁊ erat villa sacerdotum: quia licet sacerdotes non haberent hereditates ad excolendum: habebāt tamen domos ad animalia nutriendū ⁊ ad manendum tēpore quo non vacabāt cultui diuino in hierusalem: ex loco illo:

c Misit discipulos dicens. Ite in castellū ⁊c̄.) idest in hierusalē: que erat clausa triplici muro cum propugnaculis ⁊ fortalitijs ad modum castri: vt habetur. iij. Regum. ⁊ iō dicitur castellum.

d Et statī inuenietis asinam ⁊c̄.) Ista asina erat communis pauperibus non habētibus animalia ⁊ qui operabat in ea dabat sibi pabulum ⁊ facto opere reducebat ad locum determinatum vt alius indigens posset reperire eam: ⁊ pullus eiꝰ nutriebatur cum ea pro simili opere.

e Hoc aūt factū est vt adipleret qđ dictū est p zacha. ix. Dicite filie syon ⁊c̄.) hoc ē ciuitati hierusalē q̄ dicebat filia syon: qꝛ in mōte syon erat fortaliciū ciuitatis illiꝰ: ⁊ ꝓtegebat ciuitas ab illa parte sicut filia a matre. Cōsiderādū etiam ꝙ hic accipitur cōtinens pro contento. s. ciuitas pro habitantibus in ciuitate.

f Ecce rex tuꝰ ⁊c̄.). i. christus: quia hec auctoritas a doctoribus hebreis exponitur ad litterā de xp̄o.

g Sedens super asinam ⁊ pullū ⁊c̄.) non quia sederit super vtrūqꝫ simul sed successiue quia p̄mo sedit super pullum qui tamen nō erat domitus: qꝛ adhuc nō fuerat applicatꝰ humanis vsibꝰ: vt habet Marci. xj. ca. Et

Luce. xix. cap. ideo postea sedit super asi/nam. hoc autem factum est in figura: qꝛ per pulluȝ significabatur populus genti lis qui nō fuerat subiectus iugo legis: ꝑ asinam vero populus iudaicus qui la/borauerat sub lege: ad hoc autē ve/niebat chꝛi/stus vt vtrū/qȝ populum subiugaret si bi per fidem catholicam. a Pluri ma autē tur ba). Hic po nitur ſm signuȝ: quod dictuȝ fuerat per zacha. q̄ chꝛisto aduenīēte super asinam ꝛ pullū ciuitas hierosolima exultaret ꝛ letaref. ꝛ hoc factū fuit tūc vt dicif hic: ꝛ hoc pȝ in trib⁹: pꝛio qꝛ dī h̄ (plīma turba strauerūt vestimēta i via): ꝛ hoc fuit i si/gnū exultatiōis ꝛ honoꝛis: ꝛ ne asina ꝛ pull⁹ offēderet ad lapides. scđo i eo qđ dī b Alij autē cedebant ramos de arbo/ribus ꝛc) Viriditas ramoꝝ erat signuȝ leticie ꝛ exultatiōis. Tertio in eo qđ dī. c Clamabāt dicētes Osanna filio da uid) Osanna est verbuȝ hebꝛaicum com positum ex osi qđ est salua: ꝛ anna qđ ē aduerbiuȝ optandi: ꝛ valet vtinā: ꝛ dicif Osanna remota vltima lr̄a p̄me dictio/nis: vnde est ibi compositio ex coꝛrupto ꝛ integro: ꝛ ideo tm̄ valet Osanna quā/tum vtinā vł obsecro salua ꝛ de q̄ salute intelligatur subditur.
d Benedictus qui venit in nomine do/mini) qꝛ xp̄s veniebat ad dādum bene/dictionē celestē ꝛ salutē eternam.

Expositio moꝛalis.

Et cum appꝛopinquasset hyerosoli/mam ꝛc). per asinaȝ que erat oneri asueta significaf iudea: que legis oneri/bus erat subiecta. de quo Petrus actu um. xv. ca. Quid tēptatis iponere iugum sup ceruicem discipuloꝝ: quod neqȝ nos neqȝ patres poꝛtare potuimus: per pullū vo de quo dicif Marci. xj. ca. in quo ne mo sedit significatur populus gentilis q

desuper sedere fece/cerunt. Plurima au/teȝ turba[a] strauerūt vestimēta sua in via Alij autem cedebāt ramos de arboꝛi/bus[b]. Et sternebāt in via. Turbe auteȝ que pꝛecedebant ꝛ que sequebanf cla/mabant dicentes[c]. Osanna filio dauid benedictus qui ve/nit in noie domini[d]

nō erat subiectus onerib⁹ legis: chꝛistus autē sup vtrūqȝ sedit qꝛ ex ambobus vnā ecclesiā sibi subiectam fecit: (Et imposue runt vestimēta sua ꝛc). s. apostoli: ꝑ quo rum vestimēta significatur eoꝝ doctrina qua recepta a iudeis ꝛ gē tilibus sedit in eis xp̄s. (Plurima auteȝ turba strauerūt ve stimenta sua ꝛc). Grego/rius ome/lia. xxiiij. Quid sunt terrena omnia nisi quedam coꝛpo/ris indumenta: vestimenta igitur in via sternere est in via vite pꝛesentis bona ter rena pauperibus errogare. Ramos de arboꝛibus cedere est sanctoꝛuȝ exēpla ac cipere Osanna clamare est salutē super/nam a domino postulare: naȝ Osanna in terpꝛetatur obsecro salua.

¶ Questio fratris Antonij betontini. Alij autē cedebāt ramos de arboꝛibus: ꝛ sternebāt in via. Matthei. xxj. cap. Su per quibus verbis queritur. Cur alma mater ecclesia hanc quolibet anno fien/dam celebꝛitatē voluit instituere. Ad qđ breuiter tribus rationibus respondetur. Pꝛimo ratione confoꝛmationis: quoni am eniȝ vt beatus Job. vij. cap. dicit. Mi litia est vita hominis sup terram. Et pꝛe/cipue tempoꝛe penitentie quando magis ac magis a demonibus impugnatur: vt igitur foꝛtes maneremus in pꝛelio signū voluit demonstrare victoꝛe: cum palmis enim victoꝛes coꝛonabantur antiqui/tus adeo vt sponsus chꝛistus anime sue sponse illud canticoꝛum. vij. cap. dicere possit. Statura tua assimilata est palme ratione rectitudinis. Secundo ratione letificationis. Nam qui in stadio cur/runt cum bꝛauium tangere vel saltē aspi cere possunt ꝑfecto letātur Cum igif pal ma vite eterne significet bꝛauium. eā non solum videre. sed etiam tenere nos oꝛdi/nauit ecclesia quaten⁹ foꝛtius pugnātes

in presenti cum inimicis fortius curren-
tes ad bonum brauiuz palmas portem⁹
in glīa ⁊ cū sanctis portātibus palmam
stemus in eterna leticia. Et ꝑinde apoc.
vij. capi. scribiť. Uidi turbā magnā quaz
dinumerare nemo poterat ex oībus gen
tibus ⁊ tribubus. ⁊ populis: ⁊ linguis
stantes ante thronum dei in conspectu
agni amicti stolis albis ⁊ palme in ma-
nibus eorum. Ultimo ratione nr̄e instru
ctionis: per hanc enim solēnitatem pal-
marum instruimur quolibet anno vt iu
deos confundamus: qui hodie domino
clamauerunt. Osanna in excelsis. Osan
na scd̄m Hioro. dictum est hebraicum
⁊ est compositum ex integro ⁊ corrupto
Osy enim apud hebreos idem sonat ꝙ
obsecro ⁊ anna idem est quod salua. Un
de osanna quasi obsecro salua in excel-
sis: vnde descendisti. Sed ⁊ feria sexta se
quenti clamauerunt Crucifige Crucifige
eum: ⁊ ideo quāꝗ̄ non debeant ad chri-
stianismum: cogi tamen debent apud
christianos confundi. Tum vt tempore
passionis nō appareant extra vel aperi-
ant hostia vel fenestras: vt in cap. Nullus
extra de iudeis habetur. Tum vt deferāt
signata vestimēta. Tū vt obseruent non-
nulla alia que hic causa breuitatis omit-
to. Per hāc ēt celebritatē istruimur vt ꝓ-
speritatē mundanā salubri exemplo tēpe
remus: xp̄s eni tm̄ honorem suscipiēs nō
in pallofredo: nō in curru aureo: vt Jo-
han. Chriso. ait. sed super asinam ⁊ pullū
sedere voluit: ⁊ videns ciuitatē hierusalē
super eā amarissime fleuit: vñ Ber. ait. di
scamus in nulla leticia huius seculi fidu
ciam eē ponēdā scientes quod extrema
gaudij luctus occupat. Per hanc igiť pal
marum festiuationē istruimur ꝙ magis
ad ꝓpositū est vt pacē ⁊ ꝯcordiā iter nos
habeam⁹. qd. n. ꝑ palmā nisi pax ⁊ ꝯcor-
dia designať ꝓpterea de xp̄o Crisosto. ait.
Non habet in circuitu splēdētes gladi-
os aut certa ornamēta terribilium ar-
matorum. Sed quid ꝑ ramos fronden-
tes testimonia pacis ꝑfecto omnia elemē
ta vel lr̄e palme ad pacē christianum po-
pulum vocant. Quid enim per. p. nisi ꝙ
ꝑstore mittēdum ⁊ dimittēdum sit odi-
um significatur teste domino Mathe. v.
cap. sic dicente. Esto consentiens aduer-
sario tuo cito. ⁊ quid per a nisi quod cū
amore benignitate ⁊ hilaritate diligen-
dus sit inimicus designatur. Hinc apo-
stolus ad corinth. ix. cap. dicit: Hilarem
enim datorem diligit deus. Et quid per
.l. nisi longeuitas dilectionis monstra-
tur. Nempe non vere dimittitur odium
quando memoria docetur in futurum.
Proinde sapiens ecclesiastici. x. cap. di-
cit. Omnis iniurie proximi ne memine-
ris. ⁊ quid per m nisi misericordia deno-
tatur qua hoc totum quod diximus ad
finez producitur. Propterea Ambro. ait
sine causa ramum oliue portat qui ope
ra misericordie non amat: ⁊ ideo chri-
stus humiliter ⁊ pacifice ad locum pas-
sionis ad inimicos veniens cum palmis
voluit recipi vt eum cum pace sequentes
sine odio debeamus confiteri. Hac de
causa apolostus ad philip. ij. cap. inquit
Hoc eni sentite in vobis quod ⁊ in chri-
sto iesu. Quid apostole in nobis sicut ⁊
christo iesu sentire debemus: profecto ait
ipse respondendo humilitatem qua cum
in forma dei esset non rapinam arbitra-
tus est esse se equalem deo: sed semetipm̄
exinaniuit factus obediens vsqꝫ ad mor
tem. Quam obedientiam apostole san
ctissime exemplo humilitatis christi face
re obligamur. Hic Hiero. Paulo respō
det dicens. Predilectissimi filij mei dili
gite vos inuicem. Non enim accepi hoc
ab homine sed a saluatore: hoc inquit est
preceptum meum vt diligatis inuicem.
In sola enim dilectione omnia virtutuz
bona consistunt: sicut ex vna radice mul
ti exeunt rami: sic ex charitate omnes ge
nerantur virtutes. Si linguis hominum
loquar inquit apostolus ⁊ angelorū ⁊c̄.
⁊ sequitur si omnem habuero propheti
am si nouerim omnia misteria ⁊ omnez
scientiam ⁊ si habuero omnem fidem:
ita vt montes transferam: charitatez au
tem non habeam nihil sum: qui veram
charitatem habꝫ benignus est ⁊ patiēs
Ille verā charitatē hꝫ q nō tm̄ ꝓximos di
ligit per affectionem cognatiōis ⁊ carnis
sicut ethnici ⁊ publicani faciunt: sed ita

diligit inimicum sicut amicũ: in hoc vno põt homo cognoscere si manet in charitatẽ si ipse ab eo diligit qui ab eo aduersatur. Hec ille doctissimus hominum.

¶ Expositio litteralis.

Passio domini nr̃i iesu xp̃i scd̃z Matheuz. xxvi. capitu. In illo tp̃e. Dixit Jesus discipulis suis. Scitis qr post biduuz pascha fiet[a] & fili⁹ hominis tradetur[b] vt crucifigatur[c]. Tunc congregati sunt[d] principes sacerdotum: & seniores populi in atriuz principis sacerdotum[e] qui dicebatur Cayphas: & ꝯsilium fecerũt vt iesum dolo tenerẽt & occiderent[f]. Dicebãt aũt[g]

Postq̃ euangelista in lectionib⁹ suis euãgelicis declarauit ꝑsonaz mediatoris: & vlterius legem euangelicã ab eo dataz ad instructionem hominis transgressoris. Hic cõseq̃nter describit ipsius mediatoris passionem per quam solutum est ꝑcium nostre redemptionis: & diuidit in duas partes: quia ꝑmo ostẽditur maligna xp̃i compꝛ̃hensio per explorationẽ iudeoꝝ. secundo eius iniusta cõdemnatio per executionẽ gẽtilium ca. sequẽti. Prima diuiditur in quattuor partes: qr ꝑmo describit christi vẽditio facta non ex eius ignorãtia: sed magis ex ꝑsciẽtia & voluntate. Secundo ipsius vẽditi traditio nõ ex displicẽtia: sz ex charitate: ibi. ꝑmo aũt die azimorum Tertio ipsius traditi compꝛehẽsio nõ ex ipsius impotẽtia: sed ex sua mansuetudine: ibi. Adhuc eo loquẽte. Quarto comprehẽsi illusio nõ ex ei⁹ iniustitia: sz ex ei⁹ humilitate: ibi. ꝑncipes autẽ sacerdotum Circa ꝑmum quattuor per ordinẽ ponũtur: ꝑmum est ipsius venditionis ꝑnunciatio. Secũdum venditionis consultatio: ibi. Tunc congregati sunt. Tertium venditionis occasio: ibi. Cum autẽ esset iesus. Quartũ vẽditiõis modus & ordo ibi. tunc abijt vnus &c. Circa ꝑmum considerandum quod ea que predicta sunt. ca. xv. christus predicauit feria tertia añ passionem suam: & eadem die predixit discipulis suis passionem suam futurã post duos dies sicut postea fuit completũ. Ex quo patet ꝙ non fuit ex ignorãtia traditus: sed ex sua presciẽtia & voluntate vt dictum est: & hoc quod dicitur.

a Scitis quia post biduuz pascha fiet) idest immolabit agnus pascalis qui debebat immolari vespere ferie quinte: a quo incipiebat solẽnitas seq̃ntis diei.

b Et filius hominis tradetur) qr ea dẽ nocte traditus est a iudeis.

c Ut crucifigat): quia vlterius iudei tradiderunt ipsum pilato ad crucifigendum.

d Tunc congregati sunt) Hic ponitur ipsius venditionis consultatio que facta est feria quarta ante passionem: & tunc. Jesus non venit in hyerusalem sicut fecerat alijs tribus diebus precedentibus: sed mansit in bethania: vt daret iudeis locuz tractãdi liberius de morte sua: & hoc est ꝙ dicitur hic. d Tunc). i. sequenti die postq̃ dixit Jesus apostolis vba premissa. d Congregati sunt principes sacerdotum) qui conceperant erga christum rancorem & odium: vt patet ex ꝑmissis) & seniores ppl̃i) Jsti erant iudices ordinarij: de quibus supradictuz est. xv. ca. in ꝑncipio. e Jn atriuz ꝑncipis sacerdotum qui dicebatur Cayphas) iste est qui ꝑus dederat Judeis ꝯsilium de morte xp̃i: vt habet Joãnis. xj. c.

f Et consilium fecerunt vt iesum dolo tenerent & occiderẽt) ꝑus enim determinauerant ipsum interficere: sed consilium querebant de modo faciendi: qualiter possent facere occulte & sine populi seditione: & hoc est quod subditur.

g Dicebant autem non in die festo). i.

Non in die festo[g]. Ne forte tumultꝰ fieret in ppl'o[a]. Cum aũt eẽt iesus[b] in bethania i domo simonis leprosi[c] accessit ad euz mulier[d] hñs alabastruz[e] vnguẽti ꝑciosi[f]: ⁊ effudit sup caput ipius[g] recũbẽtis[h]. Uidẽtes autẽ discipuli: indignati sunt[i] dicẽtes. Ut qd ꝑdicio hec[k]? Potuit eni istud vnguentuz venundari multo[l]. ⁊ dari pauperibus[m]. Sciẽs aũt[n]. Jesus ait illis[o]. qd molesti estis huic mulieri? Opus eni bonuz opata ẽ in me[p].

in solennitate paschali imminente in proximo vt visum est a Ne forte tumultus fieret in populo) multi enim propter solennitatem pasche venerant in hierusalẽ: et quia aliqui reputabant iesum esse verum christuz alij autem seducti a sacerdotibꝰ reputabant eum maguz: ⁊ iõ si occideretur durante solẽnitate paschali. timebant periculosaz seditionem populi: ꝓpter quod consulebant mortez eius vsq3 post festum differri: tamen istud cõsilium postea mutauerunt: quia inuenerunt opportunitatem eum capiendi per iudaz vt dicetur infra. b Cum autẽ esset iesus) Hic ponitur venditionis christi occasio Judas enim cupidus motus fuit ad christi venditionez: vt posset recuperare per hoc valorem vnguenti super caput eius effusi: et hoc quod dicitur. c Cum autem esset Jesus in bethania. Istud fuit factũ sexta die ante passionem christi: vt habetur Johannis .xij. Sed hic recolitur a Mattheo: quia fuit occasio venditionis christi: vt dictum est iam. d In domo symonis leprosi (Iste enim non erat: leprosus: quia iam fuerat curatus a christo: retinuerat tamẽ nomen leprosi: sicut Mattheus post vocationem ad statum apostolorum adhuc vocabatur publicanus vt dictum est supra .x. capitulo.
e Accessit ad eum mulier) Ista fuit Maria soror lazari vt dicitur Joannis xij. f Habens alabastrum (.idest vasculum factum de alabastro quod est genus marmoris candidi: quia tale vasculum optime conseruat vnguenta in terra illa: ⁊ hoc est ꝙ dicitur.
g Unguenti preciosi) idest contentini vnguenti. Aduertendum tamen ꝙ vnguentum hic vocatur lachryma fluens de arboribus que est multum preciosa in terra illa: quia ualet ad multa medicinalia. h Et effudit super caput ipsius) sicut effundit aqua rosea ꝓpter refrigeriuz ⁊ odorem.
i Recũbentis) .i. residẽtis in mensa qa faciebat: magnum festum christo et discipulis eius. ⁊ Lazarus qui fuerat resuscitatꝰ ab eo erat vnus de discumbentibus sicut habetur Joãnis .xij. capitulo. k Uidentes autem discipuli eius indignati sunt) Hic ponitur plurale pro singulari secũdum communem modũ loquendi: quia ꝙ vnus de aliqua societate facit tota societas dicitur facere. Solus enim iudas murmurauit vt habetur expressius Joannis .xij. Uel si forte aliqui cum eo murmurauerunt fuerũt ab eo incitati l Dicentes vt quid perdicio hec) Putabat enim iudas vnguentum perditum propter hoc ꝙ non habebat apud se precium.
m Potuit enim venundari multo). Istud expressius ponitur Joãnis .vij. ca. vbi dicitur ꝙ poterat vendi pro trecentis denarijs. n Et dari pauperibus) non dicebat iudas vt compatiẽs pauperibus vt habetur Joannis .xij. Sed quia dolebat ꝙ vnguentũ nõ fuerat sibi traditum vt eius ꝓcium sibi retineret ⁊ furaretur
o Sciens autem iesus) cogitationez malignam inde.
p Ait illis quid molesti estis huic mulieri) q̃si dicat sine cã cuius ratio subdit.
q Opus enim bonuz operata est i me nam pauperes semper hẽbitis vobiscuz) ⁊ q̃si dicat semp potestis recupare

ad faciēdum illis elemosynā. a Me
autem non semper habebitis). Sed con
trarium videtur Matthe. vltimo capi.
vbi dicit discipulis suis. Ecce vobiscum
sum vsqꝫ ad consumationem seculi. Sꝫ
hoc intelligi
tur de esse cū
hominibus
per gratiā ꝛ
etiam sacra
mētaliter in
sacramento
altaris. Sꝫ
istis modis
non possunt
sibi corpora
lia obsega
exhiberi. seg
tur.
b Mittēs
enim hec vn
guentuꝫ hoc
in corpꝰ me
um ad sepeli
endum me
fecit) q. d. in
hoc facto p̄fi
gurauit sepulturam meam futuram de ꝓ
pinquo: vnde Joan. xij. dicit ꝙ preccpit
partem vnguenti ad sepulturā suam re
seruari: vnde credendū est quod hec mu
lier hoc fecit edocta spiritu sācto. seqtur.
c Amen dico vobis vbicunqꝫ predica
tum fuerit hoc euangelium in toto mun
do): Hoc est factum huius mulieris per
tinens ad euangelium christi. d Dice
tur ꝛ ꝙ hec fecit in memoriaꝫ eius) idest
ad laudem eius recitabitur tanquam fa
ctum virtuosum ꝛ hoc patet adimpletū.
e Tunc abijt vnus). Hic consequēter
describitur venditionis christi modus:
ꝛ ordo ꝛ primo q̄tū ad tempus cum di
citur (tunc) idest feria quarta quādo p̄n
cipes sacerdotum fuerunt congregati ad
tractandum de morte christi vt dictū est.
f Abijt vnus ex duodecim) idest ex p̄n
cipalibus discipulis christi.
g Qui dicebatur iudas schoriothis)
hoc dicitur ad differentiam alterius iu
de: qui fuit frater Jacobi minoris. Et no

Nam semper pau
peres habebitis vo
biscum. me autem
non semper habebi
tis[a]. mittens enim
hec vnguētum[b] hoc
in corpus meuꝫ ad
sepeliendum me fe
cit. amen dico vo
bis vbicunque pre
dicatū fuerit hoc e
uangelium in toto
mundo[c]: dicetur et
quod hec fecit i me
moriam eius[d]. Tūc
abiit vnus[e] de duo
decim[f] qui diceba
tur iudas schari
oht[g] ad principes
sacerdotum: ꝛ ait
illis[h]. Quid vultis
mihi dare: ꝛ ego
eum vobis tradam[i]
At illi constituerūt
ei[k] triginta argente
os[l]. Et ex inde que
rebat opportunita
teꝫ[m] vt eū traderet[n]

tandum quod schoriobt est nomen ville
de qua erat oriundus iudas proditor: p.
pter ꝙ inde cognominabatur.
h Ad principes sacerdotum) quos
audierat esse congregatos ad tractandū
de morte xp̄i
i Quid vul
tis mihi da
re ꝛ ego euꝫ
vob tradā)
occulte scili
cet sine stre
pitu propter
quod muta
uerunt con
silium predi
ctum.
k At illi cō
stituerūt ei)
idest ex pa
cto firmiter
promiserūt.
l Trigin
ta argente
os). Argen
teus nūmus
valebat de
cem nummos vsuales ꝛ per consequēs
triginta argentei valebant trecentos de
nummis vsualibus vt patet manifeste si
multiplicentur triginta per decem: et sic
in venditiōe christi recuperauit valorem
predicti unguenti.
m Et ex inde querebat opportuni
tatem) scilicet temporis ꝛ loci.
n Ut eum traderet) scilicet occulte.
quod adimpleuit in nocte diei sequentis
vt infra patebit
o Prima autem die azimoruꝫ) Hic
consequenter describitur ipsius christi vē
diti traditio: vbi quattuor tanguntur: qr
primo premittitur paschale conuiuiū ad
proditoris reuocationem: secūdo insti
tuitur eucaristie sacramentum ad fideliū
refectionem ibi. cenantibus autem. Ter
tio predicitur discipulorum scandalum
ad ipsorum premunitionem: ibi. tunc di
xit illis. Quarto subiungitur christi desi
derium ad nostram redemptionem: ibi.
Tunc venit Jesus. Dixit ergo sic.

Prima autem die[a] azimorum accesse-runt discipuli ad iesum dicentes. Ubi vis paremus tibi comedere pascha[b] At iesus dixit[c]. Ite in ciuitatem ad quendam & dicite ei. Magister dicit. Tempus meum[d] prope est apud te facio pascha cum discipulis meis[e].

a Prima autem die azimorũ) dies ista fuit feria quinta que erat vigilia pasce in qua immolabatur agnus pascalis ad vesperam illius diei que erat dies. xiiij. primi mẽsis & tunc tenebantur vesci panib⁹ azimis vsqꝫ ad vesperaz vigesime prime diei eiusdẽ mẽsis: vt habetur Exo. xij. capitulo Aduertẽdũ tñ. est ꝙ greci dicũt christum cenasse cum discipulis suis ante passionem suam. xiij. die primi mensis. Ita ꝙ anticipauit immolationem agni paschalis per vnam diem quia preuidebat se passurum in crastinum: quando debebat agnus immolari secundum legem: hoc autem probant ex euangelio Joãnis. xviij. capitulo vbi dicitur ꝙ iudei ducentes christum ad pilatum non intrauerunt in pretorium vt nõ contaminarentur: sed vt manducarent pascha ex quo concludunt ꝙ eadem die passus est in qua immolabant agnuz paschalem que est. xiiii. dies mensis primi: & p ꝯñs die tertiadecima cenauit cũ apostolis. Ex quo vlterius concludũt ꝙ xp̃s cõfecit corpus suum in pane fermẽtato: qr iudei non vescebantur azimis ante vesperam. xiiij. diei ex quo vlterius in tantã insaniã prorumperunt ꝙ dicũt Matheũ Mar. & Luc. falsũ scripsisse: quia describunt xp̃m cenasse cuz ap̃lis p̃ma die azimorũ in qua agnus paschalis immolabatur ꝑpter qd̃ dicũt vlterius ꝙ Joan. qui scripsit posterior in hoc correxit eos. xii. ca. dicẽs. Añ diẽ festũ pasce &c̃. vbi ꝯñr agitur quomodo lauit pedes discipulorum suorum: & eadem nocte traditus ẽ. Sed ista sunt falsa & erronea: dicere enim ꝙ i scriptura canonica sit aliquid falsum est erroneum: cum sit tradita a spiritu sancto: & iterum si concedant esse falsam in aliquo loco: per consequens non potest habere aliquid firmitatis i aliis locis vt arguit Augu. in epistola ad Hieronymũ Item ꝙ dicunt christum confecisse in fermentato: hoc ẽ contra Criso. qui fuit doctor grecus: qui dicit super matth. Apertissime dñs demonstrauit: quia a pricipio circuncisionis sue vsqꝫ ad diem pasche extremũ nõ erat cõtrari⁹ diuinarũ legũ In lege autẽ p̃cipiebatur ꝙ carnes agni paschalis comederent cum panibus azimis: ergo in illa cena vltima in qua confecit corpus suum erant panes azimi: & propter hoc bñ scribit Math. q scribit p̃ma die azimorum &c. Nõ aũt arguũt de ioanne q dicit ꝙ iudei nõ introierũt p̃torium ne impedirentur a mãducatione pasche. Dicendũ ꝙ pascha accipitur non pro agno paschali qui fuerat immolatus nocte p̃cedẽte: sꝫ pro azimis panibus quibus vtebantur septem diebus: ad quorũ comestionez regrebatur ꝙ hõ esset mundus. Ad scd̃m ꝙ arguunt de euãgelio. Jo. xii. cap. Ante diẽ festũ &c. Dicẽdũ ꝙ. v. dies mensis primi illa erat dies festiuitatis paschalis: que tñ festiuitas incipiebat a vespere diei precedentis & propter hoc illa eadem die incipiebãt comedere panes azimos i vespere vt patet ex predictis. Ex quo patet ꝙ Joannes non contradicit aliis: sed magis conuenit cũ eis: sequitur.
b Ubi vis paremus tibi comedere pascha). i. agnum paschalẽ
c At iesus dixit. Jte in ciuitatem ad q̃ndam) Matthe. hic loquitur generaliter: quia christus non expressit illis nomen illius ad quem debebant ire: tamen dedit eis signũ: per quod poterant determinate cognoscere s̃m ꝙ habetur Mar. xiiii. cap. vbi dicitur. Occurret vobis hõ lagenam aque baiulans sequimini eũ & quocunqꝫ introierit dicite dño domus &c.
d Tempus meũ). s. patiẽdi.
e Prope est apud te facio pascha cum discipu-

lis meis. q. d. prouide mihi de loco et ci-
bo: vnde creditur q ille erat discipulus
christi occultus tamen: patet etiaʒ q chri
stus ita pauper erat q nec domicilium
habebat nec vnde posset cibum pascaleʒ
emere: seqr.

Et fecerūt discipuli
sicut constituit illis
ihs: et pauerunt pa-
scha. Vespe āt fac-
to[a]: discūbebat cum
duodeci discipulis
suis[b]. Et edētib[9] il-
lis[c] dixit. Amē dico
vobis qr vn[9] vrm[d]
me traditu[9] ē. ꝛ con
tristati valde[e] cepe-
rūt singuli dicere[f]:
Nūqd ego sū dn̄e?
at ipse repsōdēs ait.
Qui ītingit mecū[g]
manū ī papside: hic
me tradet. Filius q
dē hominis vadit[h]
sicut scriptū est de il
lo[i]. Ve aūt homini
illi p quē filius hōi-
nis tradet[k]. Bonuʒ
erat ei si natus non[l]
fuisset hō ille. Re-
spondens autem iu
das qui tradidit eū
dixit[m] Nūquid ego
sum rabbi? Ait illi:
Tu dixisti[n]: Cenan
tibus autem eis[o]:

a Vespere
autē facto)
qa illa erat
hora come-
dendi agnū
paschalem.
b Discum
bebat cum
duodeci di-
scipulis su-
is) ex quo
pʒ q q̄tum
erat in se re-
uocabat pdi
torē primo
amore cū es
set vn[9] ex du
odeciʒ: ꝛ ta.
mē illum nō
repulit a cōui
uio agni pa
schalis: licʒ
ei[9] pditio nō lateret eū. c Et edētib[9] il
lis) h scdo reuocat pditorē dolore pdicē
do corā eo passionē suā q̄ debat eē discipu
lis suis mā doloris: ꝛ hē qd dr. d Amē
dico vob: qr vn[9] vrʒ). i duodeci discipl'o
rū pncipaliū. e Me traditur[9] ē ꝛ ɔtri
stati valde ꝛc. Nō solū pp mortē mgri sui
futurā ɔtristati sūt: sʒ qr q̄libʒ timebat de
se ne eēt ille q deret eū tradere pp quod.
f Ceperūt singuli dicere. Nunqd ego sū
dn̄e) qr q̄libet dʒ sibi timere de pctō futu
ro q̄tūcūqʒ sit scūs. g At ipse rn̄dēs
ait. q itigit mecū ꝛc.) Per hoc n̄ poterāt
ppēdere qs eēt determinate: qr oēs come
debant in eodē vase in quo erant carnes
agni paschalis posite. h Filius q
dem hois vadit) ad passionē. s. i Si-
cut scriptum est de illo) Isai. liij. cap. vbi
dicitur sic: Tanq̄ ouis ad occisioneʒ du
cetur. ꝛ Dani. ix. cap. Post ebdomadas
lxxij. occidetur. xp̄s: ꝛ ī pluribus alijs lo-
cis simile habetur. k Ve aūt) hic ter-
tio reuocat proditorem timore predicen
do ei penam damnationis sue dicens.
k Ve autem hominiilli per quem filius
hominis tradetur) l Bonum erat ei
si natus non ꝛc. Minus enim maluʒ hic
accipitur p
bono: min[9]
autem malū
est nō eē sim
pliciter: q̄ eē
damnatuʒ:
quia ꝛ si nō
sit min[9] ma-
lum ratione
pene adiun-
cte: q̄ nō pri-
uat totū esse
creatuʒ. mi-
nus tn̄ ma-
luʒ est ratio
ne clpe mor
talis q̄ in se-
pabiliter ad
heret dāna-
tis: ꝛ ipa nō
solū puat qd
dā eē creatū
sic pēa sʒ ēt p
uat bonū ifinitū scʒ diuinū: pp qd eē mise
rū miseria culpe mortalis eterna lr hoc ē
peius q̄ sit nō eē simplr m Rn̄dēs āt
iudas) h q̄rto reuocat pditorē pudore: qr
illi on̄dit se suā pditōeʒ cognoscer ꝛ hoc
ē qd dr. m Rn̄dēs āt iudas q tradidit
eū: Nūqd ego suʒ rabi) Si. n. iudas alijs
de hoc q̄rētib[9] tacuisset reddidisset se eis
suspectū. n Ait illi: Tu dixisti) Et in
hoc delictū suū alijs nō publicauit: sʒ cō
scie inde significauit se ei[9] delictū scire: po
terat. n. p hoc v̄bū mētē iude sic mouere
q alios latebat. o Cenātib[9]) Hic in
stituitur eucharistie sacramentuʒ ad dn̄i-
ce passionis recordatiōeʒ. Et diuiditur in
tres ptes: qr primo describit huius sacra
menti institutio. scdo pdicat immortalis
vite inchoatio: ibi: Dico auteʒ vobis. ter
tio pro vtroqʒ reddit grarū actio: ibi. et
hymno dicto. ¶ Circa primū aduerten-
dū q istud sacramentū sub duplici spē in
stitutū est. s. panis ꝛ vini: quia panis con

nertitur in christi corpus: ⁊ vinum in sanguinem: ⁊ iste conuersiones fiunt separatim: quia christi sanguis fuit separatus a corpore vel a carne in passione hoc autē sacramentum vt dictū ē institutū est quasi quoddam memoriale illius passionis: ⁊ iō consecratio carnis ⁊ sāguinis fit sb̄ spēbus distictis Cōsiderādū etiam ꝙ sub vtraqꝫ specie est totus christus: q: sub specie panis est tantū corpus ex vi conuersionis vel sacramenti. sanguis āt ⁊ anima ⁊ diuinitas sunt ibi ex cōcomitantia naturali ⁊ inseparabili. Similiter sub specie vini sanguis tantum est ibi ex vi sacramenti. Cetera autē ex concomitantia vt diffusius tractatur. iiij. sententiarum. Dicit ergo. o Cenantibus autem illis) idest postquam comederant carnes agni paschalis anteꝗ̄ surgerēt de cena. a Accepit iesus panē) quia vbi terminatur figura ibi debet incipere veritas. agnus autem paschalis erat figura huius sacramenti: ⁊ ideo institutuʒ ē post comestionē agni. b Et benedixit) in hoc dedit nobis exemplum ꝙ ante sumptionem huius sacramenti debet mens eleuari in deum.
c Ac fregit deditqꝫ discipulis suis inter quos erat iudas vt dicunt sancti cōmuniter: licet Hylarius dicat contrariū. Ratio autem quare christus dedit ei corpus suum fuit: quia pctm̄ eius erat discipulis alijs occultū: ⁊ pp hoc in ecclīa obseruatur ꝙ peccatori occulto eucharistia nō negat. d Et ait. Accipite ⁊ comedite: hoc est corpus meū) Si eni verbum xp̄i tante est ꝟtutis ꝙ fecit de nihilo omnē creaturam: nō est mirū si vnā creaturā cōuertit in aliā. e Et accipiēs calicem) separatim consecrabat sanguinē

accepit iesus panē[a] ⁊ benedixit[b] ac fregit[c]: dditqꝫ discipulis suis ⁊ ait. Accipite ⁊ comedite hoc ē corpus meū[d]. et accipiens calicē[e]: gratias egit[f] ⁊ ddit illis dicēs. bibite ex hoc oēs. Hic ē. n. sāguis me[g]: noui testamenti[h] q ꝑ multis effundetur in remissionē peccatoruʒ[h]. Dico autem vobis[i] nō bibā āmodo de hoc[k] genimine vitis vsqꝫ in diem illū[l]: cum illud bibā vobiscū nouū i regno pr̄is mei[m]

a corpore ratiōe predicta. f Gratias egit) eadem ratione sicut in consecratione corporis dictum est: sequitur.
g Hic est sanguis meus noui testamenti). i. ad confirmationem noui testamenti: q: sicut vetus testamētuʒ cōfirmatū ē in sanguine aīalū immolatorum vt habetur Exo. xxiiij. capit. ita nouū testamētū sanguine xp̄i cōfirmatū est. in quo apparet excellentia noui testi respectu veteris vt arguit ap̄ls ad hebre. ix. c. h Qui ꝑ multis effundet i remissionē pctoꝝ dicit āt ꝑ multis q: sanguis ꝑ oib' effusus fuit ꝗ̄tū ad sufficiētiā; ꝗ̄tū aūt ad efficatiā nō fuit effusus: pro omnibus. i Dico autem) Hic ꝯñr ꝑdicitur eterne vite inchoatio: q: ꝑceptio hui' sacramenti dat vitam eternā, ſm ꝙ dicit saluator. Joan. vi. Qui manducat meam carnem ⁊ bibit meum sanguinem habet vitam eternam: dicit ergo.
i Dico autem vobis non bibā amodo) hoc est ab hora qua instituit hoc sacramentum. k De hoc genimine vitis (hoc est de vino qđ generat i vite.
l Usque in diem illum cum illud bibam vobiscum nouum) idest nouo modo: hoc fuit impletū quando post resurrectionem suam comedit ⁊ bibit cū apostolis: ad declarationem sue resurrectionis: vt habetur Luc. vlti. ⁊ tunc bibit nouo mō: q: corpus suū nō erat tūc passibile ⁊ mortale sed gloriosuʒ nō indigēs cibo vel potu. sed solū comedit ad declarandum veritatis sue resurrectionis vt dictuʒ est. m In regno patris mei) . i. ego tunc existens in regno patris mei bibā tūc vobiscum modo predicto. licet enim christus fuerit beatus ex parte anime ab instāti sue cōceptionis: ex parte ta

Et hymno dicto[a]: exierunt in montem oliueti[b]. Tunc dixit illis iesus[c]. Omnes vos scandalum patiemini[d] in me[e] i ista nocte[f]. Scriptum est eniz[g]. Percutiā pastorē[h]. ⁊ dispergē tur oues gregis[i]. Postq̄z aūt resurrexero[k] p̄cedam vos i galileam[l]. Rn̄dens autem petrus: ait illi[m]: ⁊ si omnes scandalizati fuerint in te ego nunquam scandalizabor[n]. ait illi iesus. amen dico tibi quia in hac nocte anteq̄z gallus cantet: ter me negabis[o]

men corporis erat viator ⁊ passibilis ante resurrectionem suam. sed completa resurrectione fuit beatus in anima ⁊ corpore. a Et hymno dicto(Hic consequenter ponitur pro predictis gratiaruz actio. Dicit ergo(⁊ hymno)idest cātico diuine laudis (dicto)p̄ sacramenti institutione ⁊ none vite denūciatione scilz in loco vbi ista erant facta.
b Exierunt in montem oliueti) hoc ē versus montem oliueti: quia locus ad quem christus exijt ⁊ in quo fuit captus erat situs in pede mōtis oliueti: vt dictum est.
c Tūc dixit illis) Hic predicitur scandalum discipulorum ad eoruz p̄munitionem: ⁊ p̄mo predicitur in generali respectu omniū: secūdo in speciali respectu petri: ibi respondēs: dicitur igitur.
d Omnes vos scādalum patiemini) idest ruinā in peccatum.
e In me) .i. recedētes a me ꝓpter timorem humanū. f In ista nocte) Futura enim ꝯtingētia p̄dicit eis certitudinaliter ⁊ determiato t̄pe vt cognoscāt ip̄m esse deum qui pōt talia cognoscere ꝓpria v̄tute. g Scriptum est eni) zacharie. xiij. ca. h Percutiaz pastorem)idest xp̄m. i Et dispergentur oues gregis)idest discipuli ex timore fugientes.
¶ Aduertēdum tamen q̄ꝫ zacha. xiij. ca. mutantur verba licet sit eadem sententia: quia ibi ponitur prophetia ac si ꝓpheta loquatur ad dominum dicentez(Percute pastorem ⁊c.) Hic autem ponit ac si dn̄s loquat dicēs: p̄cutiam pastorē ⁊c. quia idem est verbū dn̄i ⁊ ꝓphete: licz diuersimode: quia ipsius dn̄i p̄ncipaliter ⁊

ipsius ꝓphete instrumentaliter.
k Postq̄ꝫ autez resurrexero)hoc addit ad consolationem eoruz vt qui audita eius morte erāt desolati: audita ei⁹ futura resurrectōe essent aliqualiter consolati.
l Precedā vos i galileā nō solum p̄mittit eis visionē suaz in beatitudine ⁊ i loco multum distanti: sed in propinq̄ regiōe .s. in galilea.
m Respondens autez) Hic specialiter predicit scandalū petri.
m Respondens autem petrus)quia erat ceteris feruētior. n Ait illi: ⁊ si oēs scādalizati fuerint in te ⁊c.)In hoc non mētiebat: q̄r sic hēbat in mente. sed p̄sumptuose loquebatur non considerans debilitatem fragilitatis sue propter quod grauius ceteris permissus est cadere. Et iterum quia futurus erat pastor ecclesie: vt ex suo casu sciret alijs condescēdere. o Ait illi iesus. Amen dico tibi: quia anteq̄ꝫ gallus cantet ter me negabis) Mar. xiiij. dicitur expressius. Anteq̄ꝫ gallus bis vocem dederit ter me es negaturus. Augustinus lib. de concordia euāgelistarum: dicit q̄ꝫ tertia negatio petri fuit inchoata etiam ante p̄mum cantum galli: anteq̄ꝫ tamen esset consumata gallus cantauit: quia negatio scd̄m totalitatem suam accepta habet aliquem tractum temporis. In hoc enim includitur verbuz illoꝝ qui dicebant petro: tu ex illis es: ⁊ argumētuz quod adducebāt ex loquela ei⁹ ⁊ negatio petri seq̄ns: ⁊ sic patet q̄ꝫ bene potuit inchoari illa negatio anteq̄ꝫ gallus p̄mo cātaret: ⁊ post terminari. Matthe⁹ ergo Lucas ⁊ Jo. q dicūt petrū ter negasse xp̄m aū p̄mū galli cātū

Ait illi petrꝰ[a]. Etiã si oportuerit me mori tecum: non te negabo. Similiter omnes discipuli dixerunt. Tũc venit iesus cũ illis[b] in villã que dr̃ gethsemani[c] ⁊ dixit discipulis suis[d]. Sedete hic donec vadã illuc ⁊ orẽ Et assumpto petro ⁊ duobꝰ filijs zebedei[e] cepit cõtristari ⁊ mestus esse[f] Tunc ait illis. Tristis est anima mea vsq₃ ad mortem[g] Sustinete hic ⁊ vigilate mecu₃[h] Et progressus[i]

loquuntur habẽdo respectum ad negationis inchoationẽ. Marcus aũt q̇ dicit tertiã negationẽ petri esse post ṗmũ galli cantũ: ⁊ ante scd̃m: loquif habẽdo respectum ad negationis cõsumationem.

a Ait illi Petrus ⁊ si optuerit ⁊c) Petrꝰ ⁊ alij discipuli h̷ dicendo nõ dixerũt mẽdaciũ. q̇a sic cogitabant fore dixerunt: tñ falsu₃: q̇a contrariũ accidit.

b Tũc venit iesus). Hic cõsequẽter ostenditur xp̄i desiderium ad nostra₃ redemptione₃: qd̄ ostẽdit tripl'r. Primo anxiando. Scd̄o orãdo: ibi. ⁊ ꝓgressus pusillũ. Tertio ꝓditori occurrẽdo: ibi. ecce appropinquabit. ¶ Circa ṗmum aduertendum ꝙ anxietas animi est passio causata ex apprehẽsione magni mali de ꝓximo iminẽtis ĩpossibilis ad euadẽdũ: xp̄s aũt videbat mortẽ accerbissimã sibi de ꝓximo iminẽtẽ ⁊ non euasibilem: q̇a sciebat h̷ esse determinatum a deo patre a cuius determinatione non poterat declinare: cum non posset peccare: ista tñ necessitas libertatẽ arbitrij non tollebat igitur ex tali morte sic iminente xp̄s habebat materiã maxime anxietatis. Ite₃ pars sensitiua nõ alleuiabaf a tali anxietate ex cõtemplatione diuine essentie seu ꝓmptitudine volũtatis que erat in supiori pte aie: q̇₂ diuia ṽtute fiebat vt ex superiori parte aie nõ fieret influẽtia in inferiorem: vt sic esset ibi dolor partis sensitiue maximus ad nostrã redemptionem ex quo ergo ex tali anxietate xp̄s non fugiebat: sed magis venit ad locum vbi ꝓditorem venturum sciebat: ostendit desiderium ad nostram redẽptionẽ: ⁊ hoc est quod dicif. b Tũc venit iesus cum illis) .i. discipulis suis. c In villa₃ q̃ dicif Gethsemani) illa enim villa erat in pede mõtis oliueti: ⁊ ꝓpter hoc dr̃ Luce xxij. qd̄ venit in monte oliuarum. In fine etiam illius ville: erat quidam ortꝰ cõtemplationi aptus ⁊ illuc intrauit iesus: vt dicitur Joannis. xviij. cap. ⁊ est vltra torrentẽ cedron: vt dicitur ibidem q̇₂ vallis iosaphat est inter montem oliueti ⁊ ciuitatem hierusalem. Torrens autẽ cedron currit ꝑmediũ illiꝰ vallis: ⁊ sic patet ꝙ euangeliste cõcordant de loco l₃ ipsum diuersimode nominent.

d Et dixit discipulis suis sedete hic) hoc dixit octo apostolis. quia Judas nõ erat ibi: ⁊ tres secum duxit: vnde sequif.

e Et assumpto Petro ⁊ duobus filijs zebedei). Isti enim tres erant magis familiares ipsi christo: ⁊ ad eius secreta magis admittebantur q̃ alij: ratio aute₃ facta est supra. xvij. capi.

f Cepit contristari ⁊ mestus esse) ⁊ hoc fuit ostendendum veritatẽ humane nature: ⁊ ꝙ ista tristitia fuerit maxia subditur. g Tristis est aĩa mea vsq₃ ad mortẽ) ⁊ põt ly vsq₃ accipi dupliciter. Uno modo intẽsiue: q̇₂ tm̃ intẽsiua erat q̃tum poterat esse vt visum est. Alio modo extẽsiue: quia durauit vsq₃ ad horam mortis. h Sustinete hic ⁊ vigilate mecum (tanq̃ amici spãles qui debẽt in angustijs amicis assistere. i Et ꝓgressus) hic ostẽditur xp̄i desideriũ ad nostra₃ redemptionẽ: q̇₂ p orationẽ offerebat spm̃ deo patri pro nobis: que q̇de₃ oratio ostẽditur pfecta: q̇₂ solitaria: cum dicif. i Et progressus pusillum recedens aliquãtulum a ṗdictis tribus apostolis: quia oratio est eleuatio mentis in deum: quod melius fit quando homo

est sequestratus ab alijs. Secundo qr hu milis quod notatur cū dicit (procidit in faciē suā). Tertio qr deuota cum dicitur (Patermi). Quarto quia recta, quia noluit contraire predestinationi diuine qd notatur cuz dicitur: (Si possibile est trāseat a me ꝛc). sed voluntatem suam supponit voluntati diuine dicens. (Verū tamen nō sicut ego volo sed sicut tu) Quinto charitatiua: qr in agonia mortis positus dulciter suos discipulos visitabat. Unde sequitur (Et venit ad discipulos suos).

a Et dicit Petro sic). quasi dicat: nō ostendis tm̄ feruorē facto quātū verbo. sequitur.

b Vigilate ꝛ horate vt nō intretis i tētatiōez). i. vt nō superemini a tētatōe de pximo iminēte sicut fuerūt postea supati.

c Spūs quidē prōptus est ad dicendūz scilicet ꝙ estis parati pro me mori: vt patet ex precedentibus.

d Caro aūt ifirma) ad sustinendaz imminentē tentationē: hoc aūt dixit xp̄s: qr apostoli dixerāt ex magno spū pus mortē subire ꝙ ipm negare: cuius tamē contrariuz fecerūt impulsu carnali.

e Iteruz secūdo abijt ꝛ orauit ꝛc). vbi iterat orationē ostendens ꝙ oratio dz eē continua. Similiter iterat visitationem discipulorum suorum: quia opera charitatis debēt esse coniuncta orationi.

pusilluz, pcidit in faciē suā orās ꝛ dicēs Patermi si possibile est trāseat a me calix iste. Verūtamen nō sicut ego volo: sꝫ sicut tu. Et venit ad discipulos suos ꝛ iuenit eos dormiētes ꝛ dic̄ petro[a] sic n̄ potuistis vna hora vigilare mecū. Vigilatē ꝛ orate vt n̄ itretis i tētationē[b]: spūs qdē prōptus ē[c]. caro aūt ifirma[d]. Iteruz scd̄o abijt ꝛ orauit[e] dicēs. patermi: si nō potest hic calix transire nisi bibā illū: fiat volūtas tua. ꝛ venit iterū ꝛ iuenit eos dormiētes. Erāt. n. oculi eorū grauati. ꝛ relictis illis. iterū abijt ꝛ orauit[f] tertio eūdē sermonē dicēs tūc venit ad discipulos suos[g] ꝛ dixit illis[h]. Dormite iā ꝛ reqescite[i]. ecce appropinquabit[k] hora ꝛ fili⁹ homis tradetur in manus peccatorū. Surgite eam⁹[l] ecce appropinquabit qui me tradet. adhuc eo loquēte[m]

f Et relictis illis itez abijt ꝛ orauit ꝛc) ter orationem replicat sicut ter fuerat tētatus vt supra patuit. iiij. capi. vt liberet nos. Primo a malis preteritis per veniam. Secūdo a p̄sentibus per tutelaz: tertio a futuris p cautelam.

g Tunc venit ad discipulos suos) ter discipulos visitat sicut ter orat ratione predicta.

h Et dixit illis). quasi compatiens. eis propter tētationem eis: de pximo immīnentem.

i Dormite iam ꝛ regescite). quasi diceret parū poteritis h̄ facere.

k Ecce appropinquabit). Hic tertio ostēditur xp̄i desideriū ad nostrā redēptionē: qr nō solū pditorē cū turba veniētē expectauit: sꝫ etiā occurrit eis vt hētur Joā. xviij. ca. ꝛ hoc est quod dicitur hic.

k Ecce appropinquabit hora). postꝙ enī dixerat discipul' suis. Dormite iā ꝛ requiescite vt p̄dictū est: dimisit eos aliquātulū gescere: postea cum sciebat iudā appropinquantē dixit eis. Sufficit vt habetur Marci. xiiij. Et tūc euigilauit eos dicens. Ecce appropinquabit hora ꝛc.

l Surgite eam⁹) obuiā iude. s. pditori.

m Adhuc eo loquente). Hec est tertia pars principalis huius capituli: vbi describitur ipsius christi traditi comprehensio: vbi tria describuntur per ordinē. Primum est ipsius iude fraudulentia.

Secundum est christi patientia ibi Et ecce vnus. Tertium discipulorum ignauia ibi. tunc discipuli. Circa primū dicitur sic.
m Adhuc eo loquente;: scilicet christo cum discipulis suis.

Ecce iudas vn⁹ de duodecim[a] venit. ⁊ cū eo turba multa[b]. cū gladijs ⁊ fustib⁹ missi a principib⁹ sacerdotū ⁊ seniorib⁹ populi. Qui autem tradidit eū dedit illis signū[c] dicens. Quēcunqꝫ osculatus fuero ipse ē tenete euz. ⁊ confestim accedēs ad iesum dixit. Aue rabbi ⁊ osculatus est eum[d]. Dixitqꝫ illi iesus[e]. amice ad quid venisti. Tunc accesserunt[f]. ⁊ man⁹ iniecerunt in iesum[g] ⁊ tenuerūt eum[h]. ⁊ ecce vnus ex his qui erant[i] cum iesu: extendens manuz exemit gladium suum[k] ⁊ percutiens seruuz principis sacerdotum amputauit auriculam ei⁹[l]. Tūc ait illi iesus. Conuerte gladiū tuū in locum suum[m]. Oēs enim qui acceperint gladium gladio pibunt[n] an putas qꝛ nō possū rogare pr̄ez meū[o] ⁊ exhibebit mihi mō plusq̄ꝫ duodeciz legiones angelorū[p]

a Ecce iudas vn⁹ de duodecim) idest de principalib⁹ christi discipulis.
b Uenit ⁊ cū eo turba multa ⁊c). Talē autem turbā adduxit ne forte alij credētes in christū ipm̄ vellent eripere: sequitur.
c Qui aūt tradidit euz dedit eis signū ⁊c) hoc aūt fecit ne loco x̄pi caperēt Jacobū minorē qui erat similis x̄po in facie pp̄ qđ dicebatur spāliter frater domini sequitur.
d Et osculatus est euz) in quo apparet maxima x̄pi mansuetudo qui non negauit osculum ꝓditori suo.
e Dixitqꝫ illi iesus. Amice ad quid venisti). q.d. dicat tu ostēdis amicitiam signo ⁊ agis ꝓditionē de facto: qđ pꝫ ex h qđ sequitur.
f Tūc accesserūt illi. s. q erāt i cōitiua iude
g Et manus iniecerunt in iesū) violentas quātum erat ex parte ipsorum.
h Et tenuerunt euz) quando enim voluit tentus est ⁊ non ante.
i Et ecce vnus. hic describitur ipsi⁹ christi patientia. ⁊ hoc dupliciter. Primo facto. Secundo verbo ibi. in illa hora. patientia autem christi facto ostenditur in hoc qꝰ discipulos suos ꝓhibuit a defensione eius: ⁊ hoc est qđ dicitur.
i Et ecce vn⁹ ex his qui erāt cū iesu. Iste fuit petrus: vt hētur Joā. xviij. cap.
k Extendēs manū exemit gladiū suū). habebāt enim duos gladios: vt habetur Luc. xij. ca. quos credo fuisse duos cultellos magnos qb⁹ vsi fuerāt i decisiōe agni paschalis.
l Et pcutiēs seruum ⁊c) quē tñ sanauit x̄ps tactu suo: vt hētur Luc. xxij. ca. ⁊ i hoc adimplevit x̄ps qꝰ pdixerat mathe. v. ca. bñfacite his q oderūt vos.
m Tūc ait illi iesus: cōuerte gladiū tuum in locum suum) prohibendo defensionez armorum.
Et ad hoc inducit multiplicē rationem. Prima ratio tangitur ibi.
n Omnis enim qui gladio ⁊c) gladiū enī accipit q eo vtitur ad vindictaz ꝓpria auctoritate: ⁊ hoc est illicitum: gladio autem vtitur sibi tradito qui eo vtitur ad punitionem malorum zelo iusticie. sicut principes qui auctoritatem habent adeo quia in hoc princeps minister dei est: vt dicit Paulus apostolus: ⁊ similiter ministri ad hoc a principibus cōstituti. Secūdam rationem assignat cū dicit.
o An putas quia non possum ⁊c). quasi dicat per aliam viam possum euadere si vellem.
p Et exhibebit mihi mō plusq̄ꝫ duodeciz legiōes āgelorū) legio āt vna ꝯtinet sex mi

lia sexcentos sexagintasex. Aduerten/
dum tamen ꝙ christus non dixit hoc ꝓ/
pter hoc ꝙ indigeret auxilio angelorū
sed magis econuerso ipsi indigent suo
auxilio: sed vt ostendat ꝙ pluribus mo/
dis poterat
euadere. Ter
tiam rationē
assignat cū
dicit.
a Quo/
modo ergo
implebūtur
scripture.)
Scripture e/
nim diuinitꝰ
reuelate lo/
quuntur ex/
presse de pas
sione xpi: vt
pꝫ Isa.liij.c.
Et Danie.ix.
ꝛ in pluribꝰ
alijs locis q̄
non implerē
tur nisi chri/
stus pateret:
quod est in/
conueniens:
cum sint de/
riuate a prima veritate ꝓpter qđ subdit.
b Quia sic oportet fieri) quia ex quo
aliquid est secundum predestinationem
a deo ꝑdictū oportet illđ impleri: ibi enī
est necessitas consequentie non tamē cō
sequentis: quia diuina preordinatio non
tollit contingentiam a rebus.
c In illa hora) Hic ostenditur xpī
patientia verbo: quia non impatienter
sed rationabiliter alloquutus est turbā
ipsum comprehendentem.
d Tanq̄ ad latronem existis ꝛc̄.)
quasi dicat: sine causa fecistis hoc: cuius
rationem assignat dicens.
e Quotidie) idest frequenter.
f Apud vos) idest i loco in quo ha
betis potestatem.
g Sedebā pacifice ꝛ sine armis q̄si
dicat tūc potuistis me cōprehēdere: seqꝛ.
h Hoc aūt totū factū est) qꝛ scriptū

quō ergo īplebūtur
scripture[a]? Quia sic
oꝫ fieri[b]. In illa ho/
ra[c] dixit iesus. tanq̄
ad latronē existis[d]
cū gladijs ꝛ fustibꝰ
ꝯphēdere me. Quo
tīdie[e] apud vos[f] sede
bā[g] docēs in tēplo
ꝛ non me tenuistis.
Hoc aūt totū factū
est[h] vt adimpleren/
tur scripture ꝓphe/
tarum. tunc discipu
li omnes relicto eo[i]
fugierunt[k]. At illi
tenuerunt Iesum: ꝛ
duxerunt ad Cay/
phā[l] principem sa/
cerdotum: vbi scri/
be[m] ꝛ seniores[n] con
uenerant[o]. petrus
aūt[p] sequebatur eū
a lōge[q] vsq̄ in atriū
pricipis sacerdotū
Et igressus intro[r] se
debat cū ministris:
vt videret finem[s].
principes autem sa
cerdotū ꝛ oē ꝯsiliū
q̄rebant falsum testi
moniū cōtra iesum[t]

erat de eo ꝙ tractaret sicut malefactor ꝛ
latro Isa.liij.ca. Cū sceleratis reputatꝰ ē.
i Tunc discipuli). Hic describit di/
scipulorꝫ xpi ignauia primo oium i gene
rali cū dicitur. i Tūc discipuli oēs re
licto eo) .i.
christo ma/
gistro suo.
k Fugie/
runt) timore
perteriti ꝛ di
miserūt ma/
gistrum suū
sicut latronē
deduci ꝓpter
quod seqtur
l At illi te/
nentes iesū
duxerūt eū
ad cayphā:
licet ꝓmo fu
erit ductꝰ ad
Annā vt di
citur Johan
nis.xviij.ca.
tamē Mat/
theus de hoc
nō facit mē/
tionē: quia
non fuit ibi
ductus nisi ꝓpter quandā reuerentiam
quia erat socer Cayphe vt ibidē dicitur
m Ubi scribe) idest legisperiti.
n Et seniores populi) idest iudices
ordinarij vt supra visum est capi.xv.
o Conuenerant) ad examinandū
ꝛ iudicandum christum.
p Petrus autem) Hic ponitur igna
uia petri in speciali cum dicitur.
q Sequebatur eum a longe) quia
timebat ne perciperetur eius esse disci/
pulus: sequitur:
r Et ingressus intro) qualiter antē
ingressus fuerit: dicitur Johannis .xviij.
scilicet per impetrationem alterius disci
puli qui erat notus pontifici.
s Ut videret finem) licet autem nō
auderet xp̄m cōfiteri seu defendre: tamē
volebat videre quid finaliter fieret de eo.
t Principes) Hec est q̄rta ps prin.

vt eum morti traderēt[a]: Et ñ iuenerūt[b] cuz multi falsi testes accessissent[c] nouissime āt venerunt duo falsi testes[d] ⁊ dixerūt. Hic dixit. Possum destruere tēpluz dei ⁊ post triduū reedificare illð. Et surgēs pricipes sacerdotū[e] ait illi. Nihil rñdes ad ea[f] q̄ isti aduersū te testificant? Jesus āt tacebat: ⁊ princeps sacerdotū ait illi. Adiuro te p deū viuum. vt dicas nob si tu es xp̄s fili⁹ dei[g] Dicit illi ih̄s. Tu dixisti[h]. Uerūtñ dico vobis ā̄modo videbitis filium hois sedentē a dextris virtutis dei[i]: ⁊ venientem in nubibus celi

cipalis huius capituli in qua describitur ipsius xp̄i apprehensi illusio: vbi quatuor tanguntur per ordinem. Primū est eius accusatio maligna per falsos testes. Secundum accusati iniusta condēnatio per malos iudices: ibi. ⁊ surgens. Tertiū condemnati vituperatio: p malignos apparitores ibi. Tunc expuerunt. Quartuz petri negatio p tres vices: ibi. Petrus autē sedebat Circa primū dicitur hic.
a Principes autem sacerdotum et omne concilium querebant falsum testimoniuz) qr verum non poterant inuenire.
b Ut eū morti traderēt) per pilatū presidē: qr ipsi non habebant aliam iusticiam. c Et non inuenerunt) vnde possent eum accusare tanq̄ dignum morte coram pilato. c Cuz multi falsi testes accessissent) ad id quod dictū est pcurādum. d Nouissime aūt venerunt duo falsi testes ⁊c̄.) Sed queritur quomodo isti dicunt falsi testes: qr Joan. ij. ca. scribitur q̄ xp̄s dixit iudeis. Soluite templū hoc ⁊ in tribus diebus excitabo illð: qð videtur idem esse cum eo quod hic dicit. Dicendū q̄ illa verba que dixit xp̄s Joan. ij. ca. Intelliguntur de templo corporis sui: vt ibidem dicitur. Et hoc sonant verba ibidez posita. qr dixit ibi. Soluite templuz hoc non precipiendo eis. sz predicendo eis quid essent facturi dissoluendo corpus eius quod erat templum spirituale dei: vnde sensus est. Soluite idest soluetis corpus meum per mortem quaz mihi inferetis: vnde sequitur ibidez: ⁊ in tribus dieb⁹ excitabo illud. Excitare eni

est a somno mortis reuocare qð nō competit templo materiali: sed templo spūali. s. suo corpori. Isti aūt testes loquebantur: ac si de templo materiali xp̄s intellexisset: cum dicebat (in tribus diebus reedificabo illud) qr reedificare pprie respicit templum materiale. Itē nō dixit destruā vel possuz destruere vt ipi iponunt: sed dixit. (Soluite). i. soluetis mortē mihi inferendo pdicēs mortez suaz e resurrectionez vt pz ex pdictis ⁊ sic pz q̄ isti testes mutauerunt verba eius ⁊ sententiam in quo apparet falsitas eorū dato etiā q̄ bene repetissent verba eis ⁊ sententiam: tñ possunt dici falsi testes alia ratione. s. ex falsa intentione: qr intendebant pcurare mortē innocētis. e Et surgēs) Hic consequenter ostenditur qualiter xp̄s cōdemnatus est per malos iudices: dicit ergo sic. e Et surgens princeps sacerdotum) ex impatientia surrexit de tribunali: qr non inueniebat vnde posset iuste xp̄s condemnari. f Ait illi nihil respondes ⁊c̄.) qr ea q̄ ɔtra xp̄m dicebant erāt falsa ⁊ respōsione idignañó nolebat rñdere. Itē qr volebat adiplere illud qð de ipō scriptū erat Jsa. liij. ca. Quasi agnus corā tondente se obmutescet ⁊ nō apuit os suū: sequit. g Adiuro te per deū viuum) ad hoc autē respondet xp̄s ppter reuerentiā diuini nois inuocati dicens.
h Tu dixisti) supple veritatem qð patet ex sequentibus.
i Uerūtamen dico vobis ā̄modo videbitis filium hois sedentem a dextris virtutis dei qr in iudicio extremo sic videbi

Tunc principes sa/
eerdotum scidit ve
stimenta sua[a] dicēs.
Blasphemauit[b]:
quid adhuc egem⁹
testibus? Ecce nunc
audistis blasphemi
am. Quid vobis vi
detur? At illi respō
dentes dixerunt.
Reus est mortis.
Tunc expuerunt in
faciem eius[c] ꝛ cola
phis eum cederunt[d]
Aliȷ autem palmas
in faciem eius dede
runt dicentes. Pro
phetiza nobis chri
ste: quis est qui te
percussit[e]. petrus
vero sedebat foris
in atrio[f]: ꝛ accessit
ad eū vna ancilla di
cens[g]. Et tu cū iesu
galileo eras. At ille
negauit corā oibus
dicens. Nescio qd
dicis. Exeunte au
tem illo ianuam vi/
dit eum alia ancilla
ꝛ ait his q erant ibi
Et hic erat cuȝ iesu
nazareno. Et iterū
negauit cū iuramen
to: qꝛ nō noui homi
neȝ. Et post pusillū
accesserunt qui sta
bant: ꝛ dixerūt pe/
tro. Vere tu ex illis
es. Nam ꝛ loquella

tur ab illis qui eum iniuste condemna/
uerunt: dicit igitur (ammodo) quia a tē/
pore sue passionis eū vlteri⁹ nō viderūt.
a Tunc princeps sacerdotuȝ scidit
vestimenta sua) Iste erat mos iudeorū
scindere ve/
stimenta i si/
gnum dolo/
ris quando
audiebant
blasphemiā
diuini nomi
nis hoc autē
imponebat
princeps sa/
cerdotū xp̄o
ꝑpter quod
subditur.
b Blasphe
mauit) pro/
pter qd ipe ꝛ
aliȷ assisten/
tes iudicaue
runt eum di
gnum mor/
te cum tamē
diceret veri/
tatem: vt pa
tet multipli/
citer ex ꝑdi/
ctis i hoc euā
gelio.
c Tunc
expuerunt)
Hic cōsequē
ter ostēdit qͣliter xp̄s fuit turpiter vitupe
ratus ꝑ malignos apparitores: ꝛ hoc du
pliciter. Primo facto cum dicit: expue/
runt in faciē eius: tanq̄ in hominē pesti/
ferū ꝛ dignū morte. Mos enim erat iu/
deoꝝ sup tales cōspuere in contemptum
d Et colaphis eum cederūt) sine causa
percutiendo ꝛ vituperando eū. Secūdo
verbo dicentes. e Prophetiza no/
bis ꝛc̄.) quasi dicerent: tu es falsus pro/
pheta. f Petrus vero) Hic ostendit
qualiter xp̄s fuit negat⁹ a suo discipulo ꝑ
tres vices. Primo simplici verbo. Secū
do cum iuramēto. Tertio ꝑ detestationē
cū iuramēto. i. per execrationē q̄ ē quan

do aliquis non solū iurat per deum sed
etiā imprecat sibimet aliqd malū nisi id
quod dicit sit verum: dicit igitur.
f Petrus vero sedebat foris in atrio)
non eniȝ petrus erat simpliciter extra do
mum: vt iaȝ
dictuȝ ē: sed
erat extra lo
cuȝ vbi chri
st⁹ illudebat
in quodam
atrio in quo
erat ignis ac
census in me
dio secundū
quod dicit
Luce. xxiȷ. ca
pitulo.
g Et acces/
sit ad eū vna
ancilla) de
istis negatio
nibus Petri
videtur euā/
geliste diuer/
simode scri/
bere maxi/
me de secun/
da ꝛ tertia:
quia de secū
da dicit hic
q̄ fuit ad vo
cem ancille.
Lucas āt di/
cit q̄ fuit ad
vocē hois. Joānis aūt dicit q̄ fuit ad vo
cē pluriū. Silr̄ de tertia dicit Johānes q̄
fuit ad vocē vni⁹ qui erat cognat⁹ illius
cuius petrus abscidit auriculā. Matthe
us aūt hic dicit q̄ fuit ad vocē illorū qui
astabant. Dicendum igitur q̄ principa/
lis intentio euangelistaꝝ erat negationē
trinam petri exprimere: ꝛ in hoc conue/
niūt omnes euangeliste. Exprimere autē
personas accusantes Petrum non erat
principalis intētio eorū sed tantū ex acci
denti: tamen non contrariantur in hoc
quia verisimile est q̄ multi ad illa verba
cōcurrebāt circa petrū ꝛ ꝯsimilia verba
proferebant ipsuȝ accusando. Et sic vn⁹

euangeliſta vnam ꝑſonam nominat:
alius aliam vnam vel plures nec eſt ibi.
falſitas ratione dicta. Uidetur autez ſecũ
dum veritatez hiſtorie ꝙ prima negatio
ſit facta ad vocẽ hoſtiarie principailter.
Secũda ad
vocem illoꝝ
qui ſtabant
ad ignez: fue
runt tamen
excitati ab a
lia ancilla:
ꝓpter quod
Matthe⁹ il/
laz exprimt
hic ⁊ de alijs
tacet: quod
autez hic di/
citur ꝙ facta
eſt petro exe/
unte ianuam: intelligendũ eſt ſic: ideſt ſe
diſponente ad exitum: quia adhuc erat
prope ignem: vt dicit Joãnes. ſed timẽs
ne perciperetur volebat exire. Tertia ne/
gatio autez facta eſt multis eum accuſan
tibus: inter quos principalis erat cogna
tus illius cuius petrus abſcidit auriculaz
ꝓpter quod exprimit illuz Johannes de
alijs tacẽdo. His dictis littera patet, vſqꝫ
ad illum locum.

a Nam ⁊ loquella tua manifeſtum
te facit) licet enim lingua hebrea ſit vna
tamen aliquo modo variabatur ſecun/
dum diuerſitatem ꝓuinciarum: ⁊ ideo il
li de galilea. Aliter loquebantur aliquo
modo: ꝙ illi qui erant de hieruſalem: ſi/
cut lingua gallica eſt vna ⁊ tamen aliter
loquuntur illi qui ſunt de picardia: ꝙ illi
qui habitant pariſius: ⁊ ꝑ talem varie/
tatem poteſt ꝑcipi vnde aliquis ſit oriũ
dus: vnde ſequitur.

b Tunc cepit deteſtari ⁊ iurare) in
hoc ſignificatur iuramentum per execra
tionem.

c Et recordatus eſt petrus) Domi/
nus.n. reſpexit petruz: vt dicit Luc. xxij.
capitulo: ⁊ ex hoc petrus recordat⁹ eſt
de verbo xp̄i quod dixerat eum negatu/
rum: ⁊ ad penitentiam reductus eſt.

d Et egreſſus foras fleuit amare).

tua manifeſtum te
facit[a]. Tunc cepit
deteſtari ⁊ iurare
quia nõ nouiſſet ho
minem[b]. Et conti/
nuo gallus cantauit
Et recordatus eſt
petrus verbi iheſu
qđ dixerat: priuſq̃
gallus cantet ter me
negab[c]. Et egreſſus
foras fleuit amare[d].
Mane aũt facto[e] cõ
ſiliũ inierũt omnes
principes ſacerdo/
tũ ⁊ ſeniores populi
aduerſus Jeſum: vt
eũ morti traderent[f]

Et ex tunc petrus traxit in conſuetudinẽ
vt a primo gallorum cantu vſqꝫ ad ho/
ram matutinam ſtaret in oratione flens
pro iſta negatione: vt habetur in itinera
rio Clementis.

e Mane
autez facto)
Oſtenſo qua
liter paſſio
xp̄i fuit per
iudeos icho
ata. hic oſtẽ/
ditur quali/
ter fuit per
gẽtiles con/
ſummata.
Et diuiditur
in duas par
tes quia pri
mo deſcribi
tur ipſius chriſti crudelis occiſio. Secun
do eius fidelis ⁊ deuota tumulatio: ibi.
Cum ſero factum eſſet. Prima adhuc in
duas quia primo deſcribitur ipſius chri/
ſti iniqua condemnatio. Secundo ipſius
ſententie iniqua executio: ibi. ⁊ poſtꝙ il/
luxerunt ei. Prima in quatuor: quia
primo deſcribitur ipſius chriſti coraz pre
ſide preſentatio. Secundo ipſius preſen/
tati diligens interrogatio: ibi. ⁊ ieſus ſte
tit. Tertio innocentie eius declaratio:
ibi. ꝑ diem autem ſolemnem. Quarto
innocentis condemnatio: ibi. Uidens
autem pilaltus. Prima adhuc in duas
quia primo deſcribitur ipſius chriſti pre
ſentatio vt dictum eſt. Secundo inciden
taliter ſubditur iude deſperatio: ibi. tũc
videns. Circa primum dicitur ſic.

e Mane autem facto) quia a me/
dia nocte vſqꝫ ad illam horam illuſerũt
eum conſpuendo ⁊ palmis cedendo:
vt viſum eſt.

f Conſilium inierunt omnes prin/
cipes ſacerdotum ⁊ ſeniores ⁊c̃) Nõ enĩ
ex teſtimonijs prehabitis habebant ali
quid vnde poſſet accuſari coram pilato
ſicut reus mortis: ⁊ ideo vlterius con/
ſulebant qualiter eum ſicut dignum
morte accuſarent vt patebit infra: ſe/
quitur.

Et vinctum adduxerunt eū[a] et tradiderūt pōtio pilato p̄sidi[b]. Tūc videns iudas qui eū tradidit qd dānatus eēt[c] penitentia ductus[d] retulit triginta argēteos principib[9] sacerdotum et senioribus dicēs[e]. Peccaui tradens sanguinem iustum: at illi dixerūt[f] Quid ad nos tu videris[g]. et proiectis argenteis in templo recessit: et abiens laqueo se suspendit[h]. Principes autem sacerdotum acceptis argenteis dixerunt. Non licet eos mittere in corbonam[i]. quia precium sanguinis est. Consilio aūt inito emerūt[k] ex illis agrū figuli i sepulturā pegrinorū[l]

a Et vinctū adduxerunt). illi eniȝ qui reputabantur digni morte ducebātur coram iudice ligati.

b Et tradiderunt pontio pilato presidi). Aliq dicunt q pilatus erat proprium nomen eius compositū ex nomine matris q̄ dicebatur pila: et patre q dicebaf atus pōti9 aūt cognomē ei9 q fuerat iudex missus a romanis ad insulā pōtianā hoc aūt diffuse hētur in quadā egenda q̄ vocaf aurea: sȝ qa ibi multa dicunf de hoc que videtur prima facie falsa q̄ pp prolixitatē omitto ideo aliter dicendum quod pontius erat propriuȝ nomen eius quod patet ex duobus. Primo quia postponitur cognomen et non preponitur proprio nomini: saltem de cursu communi. Secundo qa hoc nomen satis commune est in burgūdia: vnde iste pilatus erat oriundus. erat enim lugdunensis, vt dicit magister in historiis. et idem dicit Josephus libro antiquitatum. Pilatus autem erat eius cognomen: preses autem erat nomen officij sui: et dicitur a presidendo: quia in iudea presidebat iudeis ibidem missus a romanis.

c Tunc vidēs). Hic incidentaliter subditur. Jude desperatio cum dī. (Videns iudas q dānatus eēt. Hec aūt desperatio pcessit ex duob9. Primo ex magnitudine sceleris tradēdo ad mortē illū cuius tātā sanctitatē exptus fuerat. Secundo quia dānationem suam audierat a christo vt dictum est cap. precedenti quē sciebat pphetam verissimum.

d Penitentia ductus). infructuosa tamen quia erat sine spe venie. sicut de his qui sunt in inferno dicitur Sapien. v. capitulo. Dicentes infra se penitētiaȝ agēs.

e Retulit triginta argenteos etc). Ex quo patet q cupiditas sua nihil valuit sibi sequitur

f At illi dixerunt quid ad nos) quasi dicerēt nō curamus si peccasti vel non.

g Tu videris) idest ad te ptinet videre factū tuum.

h Et abiens laqueo se suspēdit) ex desperatione et in hoc plus peccauit q̄ in tradendo christum: vt dicit Hieronymus: cuius ratio est: quia in traditione christi peccauit contra eius humanitatem directe: sed in desperatione illa peccauit directe contra eius diuinitateȝ: quia contra infinitatem diuine misericordie. sequitur.

i Non licet eos mittere in corbonaȝ) Corba hebraice idem est q oblatio. Corbona aūt erat locus ad ponēdū oblationes factas in templo pro reparatione templi et alijs necessarijs. magna igif apparet sacerdotum excecatio qui occisionē christi reputabant sibi licitam. immo tāquam sacrificium deo facerent: et tamen precium venditionis eius reputabant nephariū et indignū applicari ad vsus templi.

k Consilio autem inito emerunt ex illis agruȝ figuli: quia ille: cuius ille ager erat figulus fuit: ideo sic vocabatur vel forte quia ibi erat terra apta ad faciendum vasa fictilia.

l In sepulturā peregrinoruȝ) q non ha-

ꝑpter hoc vocatus est ager ille acheldemach[a]. hoc est ager sanguinis vsq3 i hodiernum diez. Tūc impletum est quod dictuz est per Jeremiam ꝓphetam dicentem[b]. Et acceperunt triginta argenteos precium appreciati[c] quē āpꝑciauerūt a filijs israel[d]. ⁊ ꝺderūt eos i agrū figuli[e] sic̄ ꝯstituit mihi dn̄s[f] Jesꝰ āt stetit an̄ p̄sidem[g]. ⁊ interrogauit eum preses dicens. Tu es rex iudeoꝝ. Dicit illi iesus. Tu dicis[h]. Et cuz accusaref a principibus sacerdotuz ⁊ seniorībꝰ[i] nihil respondit[k]. Tunc dicit illi pilatus[l]. Nō audis quāta aduersum te dicunt testimonia. Et nō rn̄dit ei ad vllum verbuz:

bebant propriū sepulchrum.

a Propter hoc vocatus est ager ille acheldemach ⁊c). Hoc ex dei ordinatione factum est ad memoriā proditionis iude ⁊ passionis christi.

b Tūc impletuz est qꝺ dictū est per Jere) qꝛ ꝭm quod dicit Hieronymꝰ licet auctoritas sequens non sit in libro Jeremie quē habemꝰ tamen hieronymus vidit auctoritatez istaz de verbo ad verbū in quodā libro hebraico qui dicebatur eē Jeremie ꝓphete: multi eni libri ꝓphetarum nō habētur. Uel aliter ly hieremiaz nō est de textu vt dicit hieronymꝰ nec etiam in antiqs libris est: ⁊ tūc qꝺ dicit per ꝓphetā itelligere debemꝰ zachariā: qꝛ zachari. xi. capitulo habetur ista sententia: lz verba aliquātulum sint mutata.

c Et acceperūt triginta argenteos precium appreciati. i. ipius christi.

d Quē appreciauerūt a filijs israel). qꝛ istud preciuz fuit cōstitutū inter iudam ⁊ sacerdotes qui erant de filijs israel.

e Et dederunt eos in agrum figuli). i. pro agro figuli.

f Sicut cōstituit mihi dominus) hoc est additū ab euangelista: quia ista predicta erant adeo preordinata.

g Jesus aūt stetit). hic ponit ipius presentati interrogatio. Ad cuiꝰ euidētiā cōsiderandū φ iudei accusauerūt xp̄m corā pilato de tribꝰ: vt hētur Luc. xxiij. cap. Primū fuit φ subuertebat gētē iudeoꝝ a cultu legis. Scōz φ auertebat populum a redditione tributi iperatori romano. Tertiū φ dicebat se eē regē: ⁊ sic volebat sibi vsurpare regnū. De p̄mo nō curauit pilatus: qꝛ erat hō gētilis. ⁊ ideo nō curabat de obseruatiōe seu violatiōe iudaice legis. Scōm sciebat eē falsum: qꝛ audierat a xp̄o respōsū fuisse iudeis. reddite que sūt cesaris cesari ⁊c. vt supra habituz est. xxij. cap. De tertio autem interrogauit ipz xp̄z qꝛ cōtra iperatorē videbatur eē directe φ aliqs diceret se eē regem iudeoꝝ qui seruiebāt ipatori romano subtributo propter qꝺ romani abstulerant a iudeis nomē regium tp̄e pōpei: ⁊ hoc est qꝺ dicif hic. (Et interrogauit euz preses dicens. Tu es rex iudeoꝝ.

h Dixit ei iesus tu dicis). s. v̇itatē qꝛ nō negauit se eē regē: sz magis ꝯsensit. Uerū tamē exposuit dcm̄ suū dicēs. (Regnum meū nō ē de hoc mūdo vt hꝫ Jo. xviij. Et in hoc satisfecit pilato: qꝛ regnū ipatoris nō potest esse nisi in hoc mundo: ⁊ sic regnum xp̄i nō erat contrariū impatori.

i Et cū accusaretur a p̄ncipibus sacerdotū ⁊ senioribus) de alijs que dicta sūt que expressius tangūtur Luce. xxiij. cap.

k Nihil respōdit) tū qꝛ manifeste falsa erāt ⁊ respōsione indigna. tū qꝛ volebat implere illud qꝺ erat scriptū de eo. Jsai. liij. cap. Sicut agnus corā tondēte se obmutescet ⁊ non aperiet os suum.

l Tunc dixit illis pilatus ⁊c). eadez ratione non respondit ei. ⁊ iterum: quia nolebat impedire passionem suam sequif.

a Ita vt miraretur preses vehementer) de xpi patiētia sic tacēdo cum omnia que contra eum dicebantur posset exufflare vno verbo. b Per diē aūt) Hic consequēter ponitur innocētie christi declaratio & p̄mo ostenditur eius innocētia. Secundo iudeorum resistētia: ibi. princeps autem. Prima in duas: quia innocentia christi p̄mo declaratur de verbo iudicis. Secūdo ex testimonio sue vxoris: ibi. Sedente aūt

ita vt miraret p̄ses vehemēter[a]. per diē autē solēnē[b] consueuerat p̄ses populo dimittere vnuz vinctum[c] quē voluissēt. Habebat autē tunc vinctū insignē q dicebat barabas[d]. Cōgregatis ergo illis pilatus dixit. Quē vultis dimittam vobis barabā: an ihm[c] qui di christus. sciebat.n. q p inuidiam tradidissent eum[f]. Sedēte autem illo pro tribunali[g] misit ad eum vxor ei9 dicēs[h]. Nihil tibi & iusto illi. Multa.n. passa sum hodie[i].

Ad euidentiam p̄me partis aduertendum q in fauorem iudeorum concessuz erat a romanis: vt in solēnitate paschali dimitteretur vnus incarceratus s̄m voluntatem eoz in memoriaz liberationis eorum de egypto: quia in solēnitate paschali fiebat memoria illius beneficij. Pilatus aūt sciebat eos cupidos de obseruanda illa consuetudine: ex altera parte volebat xp̄m liberare: ideo proposuit eis optionem: dicens q liberaret eis iesum vel barabā & nullum alium. per hoc subtiliter credens xp̄m liberare de consensu eoruz: quia non credebat aliquo modo q peterent liberationem Barabe: quia erat homicida & seditiosus & pessimus: vt habetur luce. xxiij. cap. & ideo credebat q preeligerēt liberationē iesu: & hoc est quod dicit. b Per diem autem solennem) non quēcūq: sed in solennitate paschali: vt dictum est. c Consueuerat preses dimittere populo vnum vinctuz) ratio dicta est. d Habebat autem tūc vinctum vnū insigne) Dicitur autē hic insignis non nobilitate generis sed ex famositate sui criminis: qr etiā bonū ad mala transferimus. vt dicitur. v. Metha. sicut aliquis dicitur bonus latro: ita potest dici insignis: sequitur. e Quez vultis dimittam vobis Barabam an iesum). q. d. nullum alium habetis: & per hoc credebat liberare iesum: vt dictum est: cuius ratio subditur f Sciebat eni q per inuidiam tradidissēt eū). quia publice arguebat vitia sacerdotuz & pharis eorum. g Sedēte) Hic declaratur innocentia christi per testimoniuz vxoris Pilati. Ad cui9 euidentiam sciēdum q dyabolus qui captionem christi procurauerat per iudeos per aliqua signa ppendit q ipse esset vere christus: & per consequēs quod per eius mortē spoliaretur infernus. Hoc autem ppendit per eius patiētiam: & per scripturarum impletionem: & forte per sanctoz patrum in limbo existētium exultationē Et ideo mortem xp̄i impedire volebat p vxorem pilati cuius p̄ces efficaces credebat in conspectu viri sui. Et hoc est quod dicitur hic. g Sedente autem eo pro tribunali (iudicando. s. xp̄m. h Misit ad eum vxor eius dicens. Nihil tibi & iusto illi) quasi dicat nullo modo condēnes eum: sed magis eum dimitte. i Multa enim passa sum &c.) quia dyabolus apparuerat ei monēs eam terroribus ad liberationem christi. Utrum autem talis apparitio fuerit ei facta in somno vel vigilia exp̄sse non habet hic: videtur tamē q fuerat i somno: per hoc quod dicitur per visum: christus eni fuit p̄sentatus pilato valde mane: vt dictum ē in principio huius capituli: & ideo probabile est q vxor eius iacebat adhuc in lecto: quia domine nō solēt ita mane sur

per visum, ppter euz Principes autē sacerdotum ei seniores psuaserunt populo[a]: vt peterēt barabam[b] iesum vo pderent. Respondēs aūt preses ait illis. Quē vl'tis d' duob' dimitti? At illi dixerunt: barabā. Dicit illi Pilatus. Quid igitur faciā d' iesu q dr xps? Dicunt oēs crucifigatur. ait illis preses. Quid enim mali fecit[c]. at illi magis clamabāt[d] dicentes. Crucifigatur[e]. Videns autem pilatus[f]: quia nihil proficeret. Sed magis tumultus fieret[g]. accepta aqua lauit[h] manus coram populo dicens. Innocens ego sum a sanguine huius iusti. Vos videritis. Et respondens vniuersus populus dixit. Sāguis eius super nos & sup filios nostros. Tūc dimisit illis barabam[i]. Jesuz aūt flagellatum tradidit[k] eis: vt crucifigeretur. Tunc milites[l] presidis: suscipiētes iesuz in ptorio[m]

gere sicut viri sui. a Principes). Descripta christi innocentia hic subiūgit iudeorum resistentia: intantum enim odiebant euz quod preelegerunt liberare hominem pestiferum ne christus liberaret: & hoc est qd subdit hic.

a Principes autem sacerdotū & seniores psuaserunt populo) falsas rationes inducendo.

b Vt peterent Barabam &c). Et patz vsqz ibi

c Quid.n. mali fecit). quasi dicat non allegatis causaz sufficientez sue mortis.

d At illi magis clamabant) per clamorez autem & tumultum populi voluerūt obtinere quod non poterāt per rationem habere dicentes.

e Crucifigat). i. morte turpissima & acerbissima moriatur.

f Vidēs autem pilat'). Declarata xpi inocētia: vt visum est. hic ponitur ipsius innocētis iniusta cōdemnatio: que pcessit ex parte pilati ex timore ne si dimitteret eum contra clamorem populi accusaretur postea ad cesarē & hoc est quod dicitur hic.

f Videns autem pilatus q nihil pficeret) ostēdendo xpi innocentiā ad eius liberationem.

g. Sed magis tumultus fieret) populi scilz clamantis ad contrarium per seductionem sacerdotuz vt visum est.

h Accepta aqua lauit &c.) ad hoc vt iudei totum peccatum super se acciperent: & ipse immunis esset a peccato. Sed hoc non sufficit ad omnimodā eius excusationem: quia cum esset iudex tenebatur ex officio seruare iusticiam: & ideo grauiter peccauit faciēdo ɔtra eam ad habendum populi fauorez minus tamē peccauit q iudei: quia ei' motiuū fuit minus malū Judei enim ad occidendum christū moti sunt p' rancorem & odium Pilatus autem p pter timorez cesaris & fauorez indeorum habendum.

i Tūc dimisit illis barabam) facta responsione a iudeis q totum peccatū receperunt super se & filios suos.

k Jesum autem flagellatum tradidit &c.) lz ista flagellatio xpi ponat hic post sentētiam iudicis: tamen fuit ante facta: vt habetur Joannis. xix. caplo quoniam hac intentione eum precepit pilat' flagellari & illudi vt iudei essent satiati sanguine eius videntes eum sic punitum etiam vltra condignum: & ideo ponitur hic quasi per recapitulationem.

l Tunc milites) idest post flagellationem immediate. & ante sententiam.

m Suscipientes iesum in pretorio) vt magis illi illuderent in loco patenti et coram multitudine.

a Exuentes eum) scz vestimentis suis.
b Clamidem coccineam) idest rubeaʒ in similitudinem purpure q̄ vtunt reges.
c Circundederunt illi) ipsum vestiendo
d Et plectentes coronam de spinis) id est de iuncis marinis ad modum spinarum acutis. Et ego q scripsi hec audiui a quodam q fuerat vltra mare cum sancto Lodouico rege francie: quod in littore maris senserat pūcturas iūcoruʒ per sotulares iter medios.
e Posuerunt sup caput eius) p similitudine corōe regie
f Et arundineʒ in dextera eius) p septro regio.
g Et genuflexo ante eum (ꝛ sic) illudebant ei) facto similiter ꝛ verbo vnde sequitur.
g Dicentes aue rex iudeorum) quasi dicerent: voluisti regnare ꝛ non potuisti: ꝛ sic eorum illusio accusationi iudeorum correspondebat.
h Et expuentes in eum) tanq̄ in personam contemptibilem ꝛ vilem.
i Acceperunt arundinem) de manu eius.
k Et percutiebant caput eius) ꝛ ratione contemptus ꝛ ratione doloris infligendi: quia ex tali percussione acculei corone intrabant caput eius
l Et postquam) postquam descripta est ipsius Christi condemnatio iniusta: Hic ponitur inique sententie executio: ꝛ primo ponitur ipsius christi iudica

cōgregauerūt ad eū vniuersaʒ cohortē. Et exuentes eū[a] clamidē coccineaʒ[b] circūdederunt ei[c]. Et plectētes coronam de spinis[d] posuerūt super caput eius[e] ꝛ arundineʒ ĩ dextera eius[f]. Et genu flexo ante eum illudebāt ei[g] dicentes. Aue rex iudeorum. et expuētes in eum[h]: acceperunt harundinem[i] et percutiebāt

caput eius[k]. et post q̄ʒ[l] illuserūt ei: exuerunt eum clamidē: ꝛ induerunt eum vestimentis eius[m]: et duxerunt euʒ vt crucifigerent. exeūtes autem inuenerunt hominem[n] Cyreneum nomine Symonem: Hunc angariauerunt vt tolleret crucem eius. Et venerūt in locum qui dicitur golgotha: qđ ē caluarie loc[o].

ti crucifixio. Secundo crucifixi illusio: ibi. pretereuntes. Tertio illius expiratio: ibi a sexta autem hora. Circa christi crucifixionem quattuor tanguntur. Loci vilitas: Judeorum crudelitas: ibi. ꝛ dederunt: militū cupiditas: ibi. postquā autem. Latronum societas: ibi. tē crucifixi sūt Circa primū dicit sic) postquam illuserunt ei exuerūt eum clamidē: q₂ clamidem illaʒ coccineā imposuerunt sibi solum ad deridenduʒ eum sicut falsum regem.
m Et induerunt euʒ vestimētis ei᷒) qb᷒ spoliauerūt eū vt predictū ē: ꝛ hoc fecerūt vt duct᷒ ad morteʒ magis cognosceref ĩ ꝓpria veste quā aliena.
n Exeūtes aūt inuenerūt hoiem ꝛc) Hoc non est cōtra id quod dicit Joannis. xix. cap. Et baiulans sibi crucem ꝛc. Ipse enim primo portauit crucē suaʒ quando exiuit de domo Pilati: vt dicit Joannes: sed quia erat fatigatus ex precedenti labore ieiunijs ꝛ vigilijs ideo milites cogerunt Symonem ad portandū eius crucem vt citius possent peruenire ad locum crucifixionis vt dicitur hic.
o Et veneruntin locum qui dicit golgotha: quod est caluarie locus) Jlle locus non est sic nominatus a caluaria. Ade ibi sepulti: vt dicunt aliqui: quia Adam fuit sepultus in hebron vt habetur Josue. xiiij. capitulo propter quod hebron dicebatur antiquitus cariatharbe idest ciuitas quattuor: q₂ q̄ttuor magni

patriarche sunt ibi sepulti cum vxoribus suis. scilicet Adam ꝛ Eua: Abraaȝ ꝛ Sara. Jsaac ꝛ Rebecca Jacob ꝛ lia. dicitur ergo caluarie locus: quia locus ille erat plenus capitibus mortuorum: qui ibi decolabantur, qꝛ ibi malefactores puniebantur ꝛ sic patet loci vilitas in quo christus crucifixꝰ est.

a Et dederūt) Hic cōsequenter ponitur iudeorum crudelitas: cuȝ dicitur (ꝛ dederunt ei vinū cū felle mixtū) Joānes āt dicit qd̕ dederūt ei acetū. Ad euidētiā huius considerādum: ꝙ aliqui dicunt hoc esse factum vt citius moreretur: ꝛ sic milites de eius custodia citius expedirentur quia debebāt eum custodire quousqꝫ expirasset. Dicūt enim ꝙ existentes in tormento si potentur aceto citius moriuntur. Sed hoc nō videtur multuȝ probabile quia acetum ē frigidum: ꝛ per consequens videtur magis mortem taliuȝ differre: propter quod aliter dicendum est. Scribitur enim in quodam libro hebrayco qui apud eos intitulatur liber iudicum ordinariorum quod quia Salomō dixerat puer. xxxi. cap. Date siceram. i. potum inebriatiuuȝ merentibus ꝛ vinum his quia amaro sunt animo vt bibant ꝛ obliuiscant egestatis sue. ꝛ doloris sui non recordentur amplius. Jdeo ex occasione huius verbi seniores iudeorum statuerant vt cōdēnatis ad mortem daretur vinum aromaticū ad bibendum vt facilius tollerarent passionē. Jn hierusalem autem matrone erāt deuote ꝛ cōpassiue que hoc vinuȝ dabant ex deuotione. Judei igitur ex nimia crudelitate moti: tale vinum datum pro christo ꝛ aliis duobus cum eo crucifixis accèperunt sibi ſm qd̕ dictum erat amos ii. cap. Uinum damnatorum bibebant: ꝛ loco eius posuerunt acetum cuȝ felle mixtum.

b Et cum gustasset noluit bibere) Mar. di. ꝛ non accepit quia nō accepit ad bibendum sed soluȝ ad gustanduȝ modicuȝ: vt sic impleret in eo ꝙ scriptū est in Psal. Dederunt in escam meaȝ fel: et in siti mea potauerunt me aceto.

Et dederunt[a] ei vinū bibere cum felle mixtū. Et cū gustasset noluit bibere[b]. Postq̃ȝ autem crucifixerūt eū[c] Diuiserunt vestimēta ei⁹[d] sortē mittētes[e]: vt impleretur ꝙ dictū est per prophetā dicentem[f]. Diuiserūt sibi vestimēta mea: ꝛ super vestem meaȝ miserunt sortem. Et sedentes seruabant eum[g]. Et imposuerunt super caput ei⁹ causam ipsius scriptam[h]. Hic est Jesus rex Judeorum

c Post q̃ autez crucifixerūt eū) Hic ponit militū crucifigētiū cupiditas in hoc qd̕ abstulerunt sibi vestimēta sua oia cū tamen dānatis ad mortē dimittat aliquod vestimentum ad carnis sue operimentum: ꝛ hoc est quod dicitur.

d Diuiserunt sibi vestimenta eius) in quattuor partes: secundum quod dicit Joannis. xix. cap. quia quattuor erant milites ipsum crucifigentes.

e Sortem mittentes) Jsta sors fuit missa super tunicam domini inconsutilem que erat facta quasi reticulato opere et ideo non poterat bene diuidi cum non haberet aliquā suturā: ꝛ ideo miserunt sortes quis haberet eam integram.

f Ut impleretur ꝙ dictum est per prophetam: Diuiserunt sibi ꝛc) Sed ſm hieronymum istud non est de textu matth. nec est in antiquis libris sed tm̄ in euāgelio Joannis. Expositio tamen huius auctoritatis patet ex dictis.

g Et sedentes seruabant euȝ) ne aliquis raperet eū de cruce antequam esset mortuus.

h Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam) Jste erat modus iudeoruȝ qd̕ sup caput crucifixoꝝ ponebat cā condemnationis ipsorum. Jpse autez accusatus fuerat ꝙ sibi volebat vsurpare regnum iudeorum vt visum est ꝛc.

Tunc crucifixi sunt cum eo[a] duo latrões vnus a dextris ⁊ vnus a sinitris. Pretereũtes[b] autẽ blasphemabant eũ mouentes capita sua et dicentes: Uah[c] qui destruis tẽplũ dei et i triduo illð reedificas: Salua temetipsũ[d]: si fili⁹ dei es descẽde ð cruce. Siĺr ⁊ ꝑncipes sacerdotũ[e] illudẽtes cũ scrib̃ ⁊ senioꝛib⁹[f] dicebãt. alios saluos fec̃[g]: seip̃z nõp̃t saluũ facere. Si rex isrł ẽ[h] d̃scẽdat nũc de cruce[i]: ⁊ credim⁹ ei[k]. Cõfidit i d̃o libe ret nũc eũ si vult: dixit enĩ: q꞉ fili⁹ dei sũ. Idip̃m[l] aũt ⁊ latrones[m] q̃ crucifixi erãt cũ eo iproperabant ei. A sexta autẽ[n] hora tenebꝛe facte sũt

a Tũc crucifixi sunt cum eo ⁊c) Hic describit latronũ societas: ad hoc eni crucifixi sũt cũ xp̃o ex intẽtiõe iudeoꝝ: vt xp̃s videret particeps ⁊ magr̃ in malefactis eoꝝ: sed ex intẽtione dei hoc ꝑmittẽtis factũ est vt impleret̃ ꝙ de xp̃o scriptuz erat Isai. liij ca. Et cũ sceleratis reputatus est.

b Preterentes) Hic describit ipsius xp̃i crucifixi derisio q꞉ primo fuit d̃risus a ꝑtereuntibus hoc est a vulgaribus ⁊ plebeis hoib⁹ circa locũ crucis cõcurrẽtibus dicẽtibus.

c Uah) interiectio est insultantis seu deridentis (qui destruis templum dei ⁊c). Imponebant sibi ꝙ hoc dixerat: sed hoc falsum erat vt visum est capitulo precedenti. d Salua temetipsum) q. d. nõ potes: ex quo patet falsitas tua. Secundo fuit derisus a sacerdotibus: ⁊ hoc est quod dicitur. e Similiter ⁊ principes sacerdotum ⁊c). i. legis periti:

f Et senioꝛibus). i. iudicib⁹ oꝛdinariis dicebant. g Alios saluos fecit) quasi dicat non est verum: si posset talia facere saluaret semetipsum. h Si rex israel est) non qcunq꞉: sed messias ꝑmissus in lege. i Descendat nũc de cruce) q꞉ alij reges non possent talia facere. k Et credimus ei) falsũ dixerũt: q꞉ maioꝛa fecit qñ Lazaruz suscitauit: ⁊ qñ post moꝛtem de sepulchꝛo surrexit: ⁊ tñ non crediderunt ei. Tertio fuit derisus a latronib⁹. ⁊ hoc est quod dicitur. l Idipsum). i. verba premissa. m Et latrões impꝛoperabant ei) contrariũ Luc. xxiij. ca. vbi dicitur ꝙ vnus increpabat eũ: alter autez rogabat eum dicens. Dñe memento mei dum veneris in regnum tuum. Dicendũ ꝙ Matth. loquitur ꝑm illum moduz loquendi quo societas dicitur aliquid facere qñ vnus de societate hoc facit: vł aliter dicẽdũ ꝙ vterq꞉ improperauit ꝑmo chꝛisto: sed alter videns postea patientiam chꝛisti penituit ⁊ misericordiam petijt: et sic inuenit.

n A sexta autẽ) hic cõsequenter describitur ipsius xp̃i crucifixi ⁊ derisi expiratio. primo notatur perturbatio elementoꝛuz quasi chꝛisto moꝛienti compatientium. Secundo confessio assistentium: ibi. Centurio autem. Prima in duas: quia primo describitur perturbatio coꝛpoꝛum superioꝛum. Secundo inferioꝛum: ibi. Et ecce velum. Circa primum dicitur sic.

n A sexta autem hoꝛa tenebꝛe facte sunt ⁊c) Hieronymus dicit super istum locum ꝙ iste tenebꝛe fuerunt facte per retractionem radioꝛum solis diuina virtute. Origenes autem dicit: quod hoc factũ est per interpositionem nubium densarum. Sed in hoc magis credendum est Dionysio qui dicit in epistola ad Polycarpum hoc fuisse per interpositionez lune inter terraz ⁊ solem: sicut fit in eclipsi solis. Et ibidem dicit ꝙ ipse hoc vidit tũc existens in egypto vbi est aeris puritas: quia rarissime fiunt ibi nubes et pluuia propter quod talia potuit tunc magis ꝑpendere. vidit ergo ⁊ dicit lunam ab oriente ascendentem versus meridiez ⁊ sup

sup vniuersã terrã:[a] vsqz ad horã nonã[b] Et circa horã nonã clamauit Jesus voce magna dicẽs: Heli heli lamazabatani[c]. Hoc est de⁹ me⁹ de⁹ me⁹: vt qd dereliqsti me? Quidã aũt illic[d] stãtes & audiẽtes dicebãt. Heliã vocat iste[e] Et cõtinuo currẽs vn⁹ ex eis acceptã spongiã ipleuit aceto: & ipo suit arundini: et dabat ei bibere. Ceteri vero dicebãt. Sine videamus an veniat helias liberans euz. Jesus autem iteruz clamãs[f] voce magna emisit sp̄ritũ. et ecce velũ[g] templi sciss

ponentem se soli. Hieronymus autem & Origeñ. non loquunt de illa eclypsi asserẽdo ꝙ sic fuerit vt dicũt: sed qδ potuit sic fieri. Ex dictis pz ꝙ illa eclypsis non potuit naturalis esse: sed miraculosa. & hoc multipliciter ꝑmo quia luna erat q̄nta decia: vt patuit caplo ꝑcedẽti: & tũc luna distat a sole per dyametrum celi: eclipsis autẽ solis nõ põt fieri naturaliter nisi tempore coniunctionis solis & lune: ꝑpter qδ dicit dyonisius quod mirabat: q̄a non erat tempus conueniens ad talem coniunctionem. Secundum miraculuz fuit ibi: quia trãnsacta eclipsi: luna rediјt ad orientem: ita ꝙ in vespere fuit in oriẽte sole existente in occidente: & sic orbes eorum fuerunt ad pristinum statum restituti. Tertium miraculum fuit ibi: quia pars orientalis solis. primo fuit obscurata: & iterum vltimo illuminata: contrario autem modo fit in eclipsi naturali.

a Super vniuersam terram) hic accipitur pars pro toto. Eclypsis enim solis non potest esse vniuersalis: & propter hoc quando dicitur. Super vniuersam terram: intelligendũ est de terra iudee.

b Usqz ad horam nonam) ex quo patet ꝙ luna fuit immobilis sub sole per tres horas: & in hoc fuit quartum miraculũ illius eclypsis: quia in naturali eclypsi luna continue mouet sub sole.

c Et circa horam nonam clamauit iesus voce magna dicẽs. Heli heli lama zabatani). El in hebreo: idem est ꝙ deus yota littera Hebraica adiuncta facit significare cum hoc meus. & ideo Heli. idẽ est ꝙ deus meus. Lama: est vna dictio per se. & idem valet ꝙ quare in latino: zabatani: non est vna littera: quia non significat idem ꝙ dereliquisti me: sed debet preponi: ibi quedam littera que vocatur ayn: & sonat sicut a formatum in gutture: vnde debz sic scribi. azabatani: tunc significat idẽ ꝙ dereliquisti me: sed ꝑ ignorantiaz scriptorum corrupta est littera in latinis libris. Dicit autez christus se derelictum a deo patre: quia dimittebat eum ĩ manibus occidentium.

d Quidam autem illic stantes). s. milites ipsum custodientes qui erant gẽtiles: propter quod linguam hebraicam ignorabant: dicebant.

e Heliam vocat iste) cetera patẽt vsqz ibi.

f Jesus autem iterum clamans voce magna emisit spiritum). Ex quo patet ꝙ illa vox nõ fuit naturalis: sed miraculosa: quia homo magno cruciatu & lõgo afflictus: & ex tali afflictione morti sic proximus non posset sic clamare virtute nature.

g Et ecce velum) hic secũdo declarat perturbatio elementorum inferiorum: quia ad motum terre & aeris veluz tẽpli scissum est. Illud aũt velum erat ſm aliquos in introitu templi ꝓhibẽs aspectuz eorum que erãt intra templũ: & ideo per talem scissionem declarata est impletio veritatis in morte christi que latebat ĩ figuris veteris testamẽti. Secunduz alios ve

ro non fuit velum quod erat in introitu templi: sed velum quod erat intra templum inter sanctum ⁊ sanctum sanctoꝝ ⁊ scissio eius idem signat ꝙ p̄us dictum est: hoc dicunt communius doctores. de vtroqꝫ vo ve lo dictū fuit plenius exo. xxv. ca.

a Et terra mota est) q̄si non potens sustiere moꝛtem chꝛisti.

b Et petre scisse sunt): in signuꝫ huius ꝙ coꝛda quātūcunqꝫ dura deberēt chꝛisto moꝛienti cōpati.

c Et monumenta apta sūt) ex terremotu ad ō notādū ꝙ resurrectio xp̄i ꝓpinqua erat ⁊ alioꝛum cum ipso resurgentiuꝫ.

d Et multa coꝛpoꝛa sanctoꝛum qui doꝛmierant surrexerunt) nō tunc quando monumenta aperta sunt. scilicet hoꝛa moꝛtis chꝛisti: sꝫ postea quādo resurrexit: quia cum eo surrexerunt tanq̄ testes sue resurrectionis: ⁊ hoc est quod subditur.

e Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius) idest chꝛisti.

f Venerūt in sanctā ciuitatē) hierusalē: que dicebat̄ saucta ꝓpter tēplū diuio cultui deputatuꝫ ꝙ erat ibi.

g Et apparuerūt multis) ad declarationem dominice resurrectionis.

h Centurio) hic ponitur assistentium confessio. Et pꝛimo centurionis ⁊ sue societatis qui vidētes signa pꝛedicta i moꝛte chꝛisti confessi sunt veritatem sue diuinitatis dicentes.

i Vere filius dei erat iste) ⁊ per consequens eiusdem nature cum eo. Secūdo ponitur confessio mulierum deuotarum que confitebantur eum facto: in quantū assistebant ipsi moꝛienti: ꝙ non audebāt facere apostoli: quia solus ioannes legit̄ ibi stetisse: ⁊ hoc est qd̄ dicitur.

sum est in duas ptes a summo vsqꝫ deoꝛsuꝫ et terra mota ē[a]. et petre scisse sunt[b]: et monumēta aperta sunt[c]. Et multa coꝛpa sanctoꝛū[d] qui doꝛmierāt surrexerunt. Et exeūtes de monumētis post resurrectionē ei[e]: venerūt in sanctā ciuitatē[f]: et apparuerūt multis[g]. Centurio[h] aūt et qui cū eo erāt custodientes iesum: viso terremotu. Et his que fiebāt timuerunt valde dicētes. Vere filius dei erat iste[i]. Erāt autē ibi mulieres multe[k]: q̄ secute erāt iesū a galilea[l] ministrantes ei[m] inter q̄s erat maria magdalene[n]. et maria iacobi et ioseph mater[o] et mater filioꝝ zebedei[p]. Cuꝫ autem sero factū esset[q]

k Erāt autem ibi mulieres multe a longe) Cōtrarium videtur Joannis xix. cap. vbi dicitur quod stabāt iuxta crucem. Dicendum ꝙ erāt longe respectu militum: chꝛistuꝫ crucifigentiū ⁊ custodientium: sed pꝛope erant respectu alioꝛum astantiū non erant eni ita longe quin possent eum loquentem audire quando dixit matri sue. Mulier ecce filius tuus ⁊c.

l Que secute erant iesum a galilea): ex deuotione quam habebant ad audiēdum ver bum eius.

m Ministrātes ei) necessaria vite sue de facultatibus suis. Jste enim erat mos iudeoꝛum quod necessaria vite administrabant doctoꝛibus.

n Inter quas erat maria magdalene sic nominata a magdalo castello.

o Et maria iacobi ⁊ ioseph mater): ista erat soroꝛ marie matris chꝛisti.

p Et mater filioꝝ zebedei). s. iacobi ⁊ ioānis.

q Cum autē sero factū esset) hic describitur ipsius chꝛisti moꝛtui deuota tumulatio: vbi duo ponuut̄. Pꝛimum est sepelientium deuotio. Scōm iudeoꝝ malignantiuꝫ machinatio: ibi. Altera autem die. Circa pꝛimum aduertendum ꝙ lꝫ moꝛs xp̄i fuerit ignominiosa: vt patꝫ ex pꝛedictis: sepultura tñ eius fuit

venit quidã homo diues[a] ab arimathia b noĩe ioseph[c]: qui & ipse discipulus erat iesu[d]. hic accessit ad pilatũ[e] & petijt corp9 Jesu[f]. Tunc pilatus iussit reddi corpus[g] Et accepto corpore Joseph[h]: inuoluit illud in syndone munda: et posuit illud in monumento suo[i] nouo[k]: quod exciderat in petra[l]. et aduoluit saxũ[m] magnum ad ostiũ monumenti[n]: & abijt. Erat autem ibi maria magdalene: & altera maria sedentes contra sepulchrum[o] Altera aũt die que est post parasceuẽ[p]:

nobilis & sumptuosa: cuius ratio est: q2 passibilitatem & humanitatez assumpsit christus pp̃ter nostram redemptionem: & ideo ipsa completa in sua morte predicta debuerũt cessare: & ea que sequebant̃ q̃dãmõ ad gloriã sue resurrectionis ptinere. vtrũ q3 aũt fuerat predictũ per Jsayam. prophetaz de turpitudie mortis eius Jsai. liij. Tanquã ouis ad occisionez ducet̃ &c. Et sequit̃ ibidẽ. Cũ sceleratis deputatus est. De nobilitate sepulture eius dicitur. Jsay. xj. capitulo. Radix iesse qui stat in signũ pp̃lo⁊ ipsuz gẽtes dep̃cabunt̃: & erit sepulch⁊ eius gloriosum: hoc est ergo qd̃ dicit̃ hic.

a Cum sero factũ esset) quia circa vesperaz ferie sexte depositus est de cruce.

a Uenit quidam homo diues) & pp̃ter hoc potuit de facili accedere ad Pilatum: & quia erat nobilis: & vnus de curia vt habetur Luc. xxiij. ca.

b Ab arimathia) Jsta est ciuitas q̃ p̃mo regnm dicitur Ramata de qua fuit oriundus Samuel.

c Nomine Joseph) nomen autem eius exp̃mit̃: q2 erat homo famosus.

d Qui & ipse discipulus erat iesu) occulte tamen ne expelleretur de synagoga: quia p̃m quod dicitur Joãnis. xij. ca. ex p̃ncipibus multi crediderũt in iesum. Sed pp̃ter phariseos non confitebãtur: ne de synagoga eijcerentur.

e Hic accessit ad Pilatum) deposito enim timore confidenter.

f Petijt corpus iesu) ad sepeliendum honorifice.

g Tunc pilatus iussit reddi corp9): tuz quia Joseph erat homo valens & nobilis: propter quod pilatus petitioni eius voluit acquiescere: tum quia sciebat christum crucifixum iniuste.

h Et accepto corpore Joseph inuoluit illud in syndone mũda) hoc est in pãno lineo mũdo: pp̃ter qd̃ corp9 xp̃i nõ consecrat̃ in altari sup pãnum sericuz sed lineum: quia corpus christi i sepulchro tali panno fuerat inuolutum.

i Et posuit in monumento suo) qd̃ erat sumptuose factũ

k Nouo) quia si aliq̃s fuisset ibi ante sepultus calumniari possz a iudeis q̃ ille surrexisset et non christus.

l Quod exciderat in petra) eadem ratione factum est hoc ne si christus fuisset sepultus in terra diceret̃ a iudeis q̃ discipuli rapuisseut corpus eius fodientes in terra de subtus per viam subterraneaz.

m Et aduoluit saxum magnum) quod non posset defacili amoueri: ne aliquis veniẽs posset rape corpus xp̃i.

n Ad ostium monumenti) monumentum illud factum erat ad modum cuiusdaz domũcule in cuius medio erat sepulch⁊: & in domũcula erat quoddam ostiolũ ad hñdũ illuc ingressum.

o Erat autem ibi Maria magdalene: & altera Maria) assistentes sepelientibus Christum ex deuotione & ad videndum qualiter possent reuerti ad ipsum inungendum.

p Altera autem) hic ponitur iudeo⁊ machinatio: q2 impetrauerunt custodiri sepulchrum ne discipuli christi raperent corpus eius & diuulgarent eum resurrexisse: sed quia non est cõsilium contra dominum. vt dicitur Prouerb. xxj. ca. ideo

factum iudeorum magis fecit ad opposi tum. s. ad certitudinem dominice resur/ rectionis: quia ab ipsis custodibus testi/ ficata est vt habetur sequenti capitulo. et hoc est magnum. scilicet habere testimo nium ab ad uersarijs. di/ cit ergo.

p Altera die que est p⁹ parasceuē) idest sabba/ to: q₂ feria se xta in q̄ pas/ sus est chri/ stus dicta est parasceues: idest prepa/ ratio q₂ illa die pparabā tur cibaria p sequenti die in crastino igitur domi/ nice passionis.

cōuenerāt pricipes sacerdotū et pharisei ad pilatum dicentes Domine recordati sumus[a] quod sedu/ ctor ille dixit adhuc viuens: post tres di/ es resurgam. Iube ergo custodiri sepul chrū vsq₃ i dié terti um ne forte veniant discipuli eius et fu/ rentur eum. Et di/ cant plebi surrexit a mortuis. Et erit nouissimus error pe ior pore. Ait illis pi latus. Habetis cu/ stodiam[b]. Ite custo dite sicut scitis. Illi aūt abeuntes munie runt sepulchrum[c]. si gnantes lapidez[d] cū custodibus.

a Conuenerunt principes sacerdotum et pharisei ad pilatum dicentes. Dñe et c. et patet littera vsq₃ ibi.

b Ait illis pilatus habetis custodiam) idest cōcedo q̄ accipiatis milites ad cu/ stodiendu₃ eu₃ p voluntate vestra.

c Illi aūt abeuntes munierunt sepul/ chrum) militibus armatis.

d Signantes lapidē) sigillo suo ne ali/ quis posset igredi sine scitu eoru₃ et c.

Expositio moralis.

Mane aute₃ facto et c). sequitur: tunc videns iudas quod damnatus eēt et c. Origen. Si autem locum penitentie requisisset et tempus penitentie obseruas set forsitan inuenisset eum qui dicit. No/ lo mortē peccatoris: s₃ magis vt conuer/ tatur et viuat. Emerunt ex illis agrum fi/ guli in sepulturā peregrinorum. Augu/ stinus Peregrinis quia sine domo patria et toto orbe exules iactantur requies chri sti sanguine prouidetur. Istos autem pe/ regrinos dicimus esse deuotissimos chri stianos qui renunciantes seculo et nihil possidentes in mundo in christi sangui/ ne requiescunt. Iesus autem stetit ante presidem et c. sequitur. Et non respondit ei ad vllum verbum. ratio dicta est cap. precedenti se cundum Au gustinum et Hiero. v l ideo nihil re spōdit ne cri/ men diluens dimitteretur a p̄fide et cru cis vtilitas differet. pnci pes aute₃ sa/ cerdotum et seniores per suaserunt po pulis et c. Ori ge. Est et nūc videre quo/ modo popu lus iudeoru₃ a senioribus suis et iudaice culture doctoribus suadetur et excitatur aduersus iesu₃ vt perdant eū. Et hodie in locis pluribus fit idē aduersus mēbra ei⁹ Innocēs ego sū a sanguine iusti hui⁹. leo papa. Excessit ergo pilati culpā facin⁹ iu/ deorū: s₃ nec ipe euasit reatū qui reliquit pprium iudiciū et in crimē trāsijt alienum Tūc dimisit eis barabā et c. hylarius. In quo archanū infidelitatis future ōndit. s. antichristū x̄po pferēdū. tunc milites p fidis suscipiētes iesum et c. Crisosto. Que igitur erit nobis cura decetero si cōtume lias ab aliquo patiamur. Postq̄ christus hoc passus est: etenim quod fiebat in chri sto vltimus contumelie terminus erat: nec vna particula tantum: sed vniuersu₃ corpus patiebatur iniurias. Caput per co ronam et arundinem: et colaphis facies quia conspuebantur gene et alapis cede/ bantur. Corpus totum per flagella denu/ datum et circūdationem clamidis ad fi/ ctam adorationem. Manus per arundi nem qua₃ dederunt ei pro sceptro: ac si ti/ merent ne pretermitterent aliquid gra/ uissime presūptiōis. Moraliter. Raban⁹

caput christi. Deus igitur calamo chri/
sti caput percutiunt qui diuinitati eius
contradicentes errorem suum auctorita
te sacre scripture que calamo scribitur
firmare conantur. Spuunt in faciem
eius qui presentiaz gratie sue verbis exe/
crandis respuunt: ⁊ euz i carne venisse
denegant. Falso autem illum adorant
qui eum credunt: sed peruersis actibus
despiciunt. (Et duxerunt eum vt crucifi/
geretur) extra ciuitatem vt per hoc osten
deretur quod pro totius mundi salute
patiebatur. Hebreorum. xiij. capitulo.
Jesus vt sanctificaret populum suum ex
tra portam passus est. (Exeuntes autem
inuenerunt hominem cireneum ⁊c.)
Hierony. Mistice crucem suscipiunt na/
tiones: ⁊ peregrinus obediens portat
ignominiam saluatoris. (Et dederunt
ei bibere vinum cum felle mixtum ⁊c.)
Hoc moraliter faciunt qui membra eius
amaritudinibus affligunt. (Diuiserunt
vestimenta eius ⁊c.) Hoc nequiter attē
tant qui ecclesias spoliant. (Tunc cruci/
fixi sunt cum eo ⁊c.) Remigius per istos
duos latrones designantur omnes qui
artioris vite continentiam apprehendūt
quicunqꝫ enim in intentione placendi
deo hoc faciunt: designantur per illum
qui a dextris christi crucifixus est: qui
vero pro appetitu laudis humane: vel ali
qua minus digna intentione: per illum
qui a sinistris. (Pretereuntes autez bla
sphemabant ⁊c.) sic ⁊ modo qui viam
pretergrediuntur iusticie non cessant il/
lum blasphemare. (Si filius dei es de/
scende nunc de cruce) Rabanus. Si au/
tem tunc de cruce descenderet virtutem
patientie non demonstraret. sed expecta
uit paululum irrisionem sustinuit: ⁊ qui
de cruce descendere noluit de sepulchro
resurrexit. (A sexta autem hora ⁊c.)
Origeñ. Sicut Moyse extendente ma/
nus in celum secute sunt tenebre super
egyptios. sic ⁊ christo hora sexta manus
extendente in cruce ad celum: super po/
pulum qui clamauerat crucifige eum.
Facte sunt tenebre ⁊ olim lumine priua/
ti sunt in signum futurarum tenebraruz
que apprehensure erant iudaicam gen/
tem. (Deus meus vt quid dereliquisti
me?) glosa. Subtraxit captionem: sed
non soluit vnionem. Sic martyres in
manibus carnificum dereliquit: Quos
tamen charitate firmissima sibi iunxit.
(Jesus autez clamans voce magna emi
sit spiritum.) Ostendens ex clamore su/
pernaturali quod ex maxima charitate
tradidit nostre salutis precium. (Et ecce
velum templi scissum est ⁊c.) Dei tem/
plum est fidelis anima. Prime corin. iij.
capitulo. Templū dei sanctum est: quod
estis vos. Cuius velum scinditur quan/
do velamen hypocrisis dissipatur: terra
mouetur quando terrenum desiderium
in amorem celestium commutatur: ⁊ pe
tre scinduntur quando duritia cordis
per pietatem emollitur. Et mortui resur
gunt quando somnus pigritie ad boni
operis exercitium excitatur. (Cum sero
factum esset ⁊c.) sequitur. (Et petijt cor/
pus iesu) Jlle corpus domini postulat
qui pro digna receptione eucharistie de/
um suppliciter exorat. (Et inuoluit syn/
done munda) quando recipit mente pu
ra. (Et ponit in monumento nouo)
idest in corde per gratiam renouato. (Et
aduoluit saxum magnuz ad hostium)
quando ponit diligens obstaculum con
tra peccati recidiuum. (Et mulieres se/
dent contra sepulchrum) Cum anime
deuote considerant passionis christi my
sterium (Altera autem die ⁊c.) sequitur
(Jube ergo custodiri sepulchrum ⁊c.)
Notandū ꝙ volentes īpedire diuinā pro
uidentiā contra suā intentionē pmouent
illam: sicut fratres ioseph vendiderunt
ipsum ne adorarent eum: ⁊ per hoc com
pulsi sunt eum adorare scđm ordinē pro
uidentie diuine: sic principes iudeoruz vo
lentes impedire celebritatem nominis
christi: fuerunt valde diligentes de custo
dia sepulchri: ⁊ per hoc celebrata est fa/
ma de veritate sue resurrectionis: et
per consequens sui nominis. (Et erit
nouissimus error peior priore.) Verita/
tem ignoranter dixerunt: sicut ⁊ Cay/
phas: nam error eorum quo milites pe/
cunia corruperunt: vt fratrum corpus
xpi mentirentur: peior fuit errore quo pe

tinerunt custodiam sepulchri: ne discipuli corpus christi furarentur.

Expositio litteralis.

PRo declaratione huius lectiõis euangelice est intelligendum: q occasio mortis christi fuit inuidia iudeorum ex fama et gloria xp̄i. Diuiditur hec lectio euangelica i duas: q primo ponit glorificatio xp̄i ab amicis familiaribus. Scd̃o a turbis vulgaribus ibi. Cognouit ergo turba. Prima adhuc in duas: q primo ponitur obsequiũ xp̄i factũ ab amicis in generali. Scd̃o a Maria i speciali: ibi. Maria ergo. In prima parte dicitur sic.

Feria.ij.post dñicaz palmarũ. Euãgeliũ s̃m iohannẽ.xij.ca.

IN illo tempore. Ante sex dies pasce[a]: venit iesus Bethaniã[b]: vbi lazarus fuerat mortuus quẽ suscitauit iesus[c]. Fecerũt autem ei cenã ibi[d]: et Martha ministrabat[e]. Lazarus vero vnus erat ex discumbentibus cum eo[f]. Maria ergo[g] accepit libram[h] vnguẽti nardi[i] pistici[k].

a Ante sex dies pasce) Immediate enim post suscitationẽ Lazari: iudei diffinierunt occidere xp̄m: vt predictuz est: et ideo recesserat quousq; appropinquaret pascha: i quo imolabatur agnus paschalis vt sic xp̄s qui est agnus verus immolaretur pro nobis immediate post imolationez agni paschalis figuralis: vt veritas figure succederet.

b Venit bethaniaz) que ẽ prope hierusalez ad duo miliaria. c Ubi Lazarus fuerat mortuus quẽ suscitauit Jesus) Illuc eniz venit vt ex memoria miraculi ibidez facti turba populi moueret ad eũ honorifice recipiendũ in hierusalez ante passionez suaz: sicut fuerat p̄dictũ per zachariaz p̄phetã.ix.cap. Exulta filia syon iubila filia hierl'm. Ecce rex tuus venit et c̃.

d Fecerũt aũt ei cenã ibi) hoĩes illius loci: et fuit hec cena in domo Symonis leprosi: vt cõmuniter tenent doctores. fuerat tamen prius a xp̄o curatus: s; nomẽ remanserat ad memoriaz miraculi. Origenes aũt dicit q illa cena fuerat in domo marthe. q probat ex eo qd̃ subdit.

e Et martha ministrabat) Sed p̄ct dici q iste Symon erat vicinus marthe: et propter hoc ipsa ministrabat in domo eius sicut hoĩes solent facere in domibus amicorum suoꝝ et maxime propter reuerentiã ipsius christi comedentis ibidem.

f Lazarus vero vnus erat ex discũbentibus cum eo) inuitatus a Simone. Hoc autẽ factum est ad declarationẽ veri miraculi de eius suscitatione.

g Maria autez) Hic describitur obsequiũ xp̄o ipensum a Maria in speciali: et diuiditur in tres. q primo ponit Marie deuotio. Scd̃o Jude indignatio ibi. Dicit ergo vnus. Tertio eius rep̄hensio. ibi: dixit ergo iesus. In prima ergo parte dicitur sic. h Maria ergo). s. soror lazari h Accepit librã) in quo notatur quantitas vnguenti. non est verisimile qd̃ esset aliquid grosse materie: sicut vnguenta cõmuniter dicta: quia indecens esset tale quid ponere super caput hominis sedentis in mensa. Maria autez non solum vnxit pedes domini sed etiam caput vt matheus exprimit.xxvj.capitulo. Et Marcus.xiiij. Licet hic omittatur. Et ideo dicendum q hic vocatur vnguẽtum liquor preciosus de aromatica herba expressus sicut aqua rosacea de rosis exprimitur. Aliter dicitur q fuit lachryma fluens naturaliter de arbore aromatica. i Nardi) nomen est herbe nigre aromatice habentis spicas: propter hoc dicitur Marci.xiiij. capitulo. Nardi spicati. Et de illis spicis extrahebatur liquor predictus per artificium vel naturam secundũ alios. k Pistici) s̃m Augusti. nomẽ est loci vbi crescit herba vñ talis liquor exptimit s; melius dici

tur pistici idest fidelis: pistis enim grece fides est latine: hoc est dictū ꝙ ille liquor erat purus ⁊ verus nō habēs aliquid aliud admixtū nec sophisticatus.

a Preciosi) qꝛ valebat trecētos denarios vt habet Marci .xiiij. ca. idest trecētos nūmos vsuales. Erat enim liquor ille refrigeratiuus ⁊ cōfortatiuꝰ membrorum ⁊ consolidatiuus ⁊ valde odorifērus.

preciosi[a] ⁊ vnxit pedes iesu: et extersit pedes eiꝰ capillis suis[b]. Et domꝰ ipleta ē ex odore vnguēti[c]. Dixit ḡ vnꝰ[d] ex discipulis eiꝰ[e]. Iudas schariothis: q erat eū traditurꝰ[f]. Quare hoc

b Et vnxit pedes iesu ⁊ extersit capillis suis) pedes eiꝰ. Ordine cōuerso factuz fuit ꝙ hic scribatur: quia primo lauit pedes eius ⁊ extersit ⁊ postea vnxit.

c Et domus impleta est odore vnguēti) ex quo patet preciositas vnguēti ⁊ deuotio marie expendētis rem tam preciosam in obsequiū domini. Utrum aūt ista fuit mulier de qua narrat Lucas: dictum fuit capitulo precedenti.

d Dixit ergo) Hic ponitur iude murmuratio cum dicitur.

e Unus ex discipulis eiꝰ iudas schariotis) hoc dicit ad differētiā alterꝰ iude.

f Qui erat eū traditurus) licet eniz primo fuerit bonus quoniā vocatus fuit ad apostolatū vt supra dictū est: tamen postea lapsus est in peccatū: ꝙ aūt dn̄s in sua societate tollerauit eum dedit nobis exemplum tollerandi malos.

g Quare hoc vnguentū non venijt trecētis denarijs).i. vendit: vnde versus De re que venijt gratia nulla venit: habet eniz sensuz passiui sub voce actiua.

h Et datū est egenis) hoc dixit simulans pietatē ad operiendū suam cupiditatem propter quod subdit euangelista.

i Dixit aūt hoc nō qꝛ de egenis pertinebat ad eum).i. de illis non curabat: licet enim portaret ea que dabant xp̄o ad dan-

duz pauperibus: non tamen faciebat sed retinebat sibi: ideo subditur.

k Sed qꝛ fur erat ⁊ loculos habēs) in quibꝰ abscōdebat ea que debebant i alios vsus expendi: vnde subditur.

vnguentū nō venijt trecētis denarijs[g] ⁊ datū est egenis[h]? dixit āt hoc: nō qa de egenis ptinebat ad eū[i] sed qꝛ fuerat[k]: ⁊ loculos habens ea q̈[l] mittebant portabat[m]. Dixit ergo[n]:

l Ea que mittebātur) idest xp̄o dabant ad subueniendū necessitatibus xp̄i ⁊ discipulorum eiꝰ ⁊ ad danduz pauperibus.

m Portabat).i. officium portādi ⁊ seruandi habebat ad istos vsus: licet hoc infideliter ageret: ex hoc patet ꝙ xp̄s ⁊ discipuli eius de elemosynis viuebant. Sciendum etiam qđ ista portatio pecunie in via nō pertinet ad perfectionem: sed xp̄s hoc faciendo suscepit personam infirmorum eis condescendens: sicut fecit se abscondendo a iudeis vt supra dictum est. viij. ⁊ .x. capi. Et hoc habetur extra de verborum significatione libro sexto capi. Exijt qui seminat. ⁊ propter hoc male arguunt illi qui ex hoc loco dicunt ꝙ habere aliqua mobilia in cōmuni ad perfectionem pertineat.

¶ Potest autem hic queri: Quare christus permisit iudam portare pecuniam relictam cum sciret eum latronem. Dicendum ꝙ a principio quando fuit sibi traditum portandi officium latro non erat ⁊ q̄uis xp̄s sciret eum futuruz latronem tamen tradidit sibi istud officium qꝛ minor erat inter apostolos alios: ꝓpter qđ vltimus īter eos nominat vt pz Mat. x. ca. ⁊ Marci. iij. Talibꝰ aūt tēporalia sūt tradēda maiores aūt debēt circa doctrinā ⁊ sp̄ualia occupari. ꝓpter qđ in p̄mitiua eccl'ia ap̄li septē diacones ordinauerūt sub eis ad tēporalia administrāda: vt ip̄i ap̄li liberiꝰ possent intēdere orationi ⁊ p̄dicationi: vt habet Act. vj. capi.

n Dixit ergo) Hic ponitur iude repre

hensio cum dicitur. a Sinite illam) quasi dicat: non habetis causam sufficiē- tem murmurādi: qz egit opus bonū: vn- de patet ꝙ iudas non solū murmurauit: sed etiā aliȷ̄ discipuli vt habet Mat. xxvj. z Mar. xiiij Uerūtamen qz fuerūt inci- tati per iudā: z iteruz mo- ti pietate: iu- das antez cu- piditate: idō Johānes so- luz nominauit iudaz (vt i diē sepulture mee ser- uet illud) nō loquitur de hoc ꝙ iam erat effusuz sed de alio simili. quasi dicat illud quod sepul- ture mee preparauit illud seruabit qz nō poterit illud in me expendere preuēta ac- celeratione resurrectionis mee: qz quan- do venit ad monumentū ad vngendum corpus dominicuz xp̄s iam resurrexit vt pz infra ca. xx. Math. autem hoc expres- sius dicit: preuenit vngere corpus meuz in sepulturā: z ideo exprimitur hic obscu- rius cum dicitur. b Sinite illaz vt in diem sepulture mee zc̄.) quasi dicat di- mittenda est nunc facere ꝙ tunc faceret si posset: z illud vnguentū tūc seruabit in loco istius nunc in me expensi: z quia iu- das ita murmurando z alios ad hoc in- citando causam pietatis pretenderat: idō hanc excludit dicēs. c Pauperes eni semp habebitis vobiscū).q.d. pōt recu- perare ad benefaciendū pauperib': sed nō poterat recuperare ad inungendū me cor- poraliter ꝑpter quod sequit. e Me aūt nō semp habebitis). s. pre- sentia corporali ad habitanduz in carne passibili q̄ idiget tali vnctiōe. p hoc pz ꝙ aliqd opuz minus necessariū pōt preponi magis necessario quando imminet ca- sus quod istud minus necessariū non po- test alias recuperari. o Cognouit ergo turba) Hic conse- quēter ostendit qualiter xp̄s fuit honora-

iesus [a]. Sinite illam vt i diē seplture mee seruet illd [b]. Paupe res eni semp habebitis vobiscū [c]: me aūt nō semp habebitis [d] Cognouit ergo tur ba multa ex iudeis [e] quia illic eēt z vene runt non propter ie suz tantū [f]: sed vt la zarū viderēt quē su scitauit a mortuis [g].

Feria. iiȷ̄. post pal maruz. Passio dn̄i nostri Jesu christi

tus a turbis visitando eum cum dicitur. e Cognouit ergo turba multa ex iu- deis qd illic eēt) Bethania eniz erat ꝓpe hierusalē ad vnā leucā: z idō de facili pote- rant hoc cognoscere. f Et venerunt non propter iesuz tantū) in hoc innuit duplex cau- sa vna ꝑ ipz iesuz reuerē- ter visitāduz alia que sub- ditur. g Sed vt Lazarū vide- rēt quē susci- tauit a mor- tuis.) Facta enim mirabilia libenter videntur: mira- bilissimū aūt erat videre quadriduanuz mortuū suscitatū comedentē z bibentez z alia opera facientē: sperabāt etiā audi- re ipsum referentem statum alterius vite q̄ omnes scire desiderant.

Expositio moralis.

IEsus ergo ante sex dies pasce) Alcui- nus Mystice ꝙ ante sex dies venit be- thaniā significat ꝙ ille qui sex diebus oīa fecerat z sexto die hoiem creauerat ipse sexta mundi etate: sexta feria sexta hora redimere mundū venerat (Maria ergo accepit librā vnguēti zc̄.) exponat sicut supra Math. xxvj. ca. Marci. xiiij. Ista aūt est expositio Marci (Sinite illā) ei' approbando operationez zc̄. Aliā expo- sitionem. s. mathe. non inueni.

¶ Questio fratris Antoniȷ̄ Betontini.

¶ Domus impleta est ex odore vnguēti Jo. xv. ca. Sup qb' verbis q̄rit a docto- ribus. Qn̄. s. sit iterāda cōfessio. Ad qd sctūs Bona. Ric. z Alexan' lib. v. titu. xviiȷ̄. dicūt ꝙ i plurib' casib' iterāda est. Ut primo si sacerdos nō potuit absolue- re: argumētū ē ca. Ex hoc. xxxiiȷ̄. q. iȷ̄. ca. Latorez. scdo si instituit discernere: z idō querendus est sacerdos sciens ligare z absoluere vt Augusti. ait in li. de penitē. distinctione. vj. cap. qui vult: vbi dicitur. Qui vult confiteri peccata sua vt inueni-

at gratiā: querat sacerdotē scientē ligare
& soluere cum negligens contra se extite
rit negligatur ab eo: qui eū misericordi/
ter monet ꝛ petit: ne ambo in foueam ca
dant. Tertio si cōtempsit vel neglexit sa/
tisfacere ꝛ o/
blitus est sa/
tisfactionem
iniunctā: nā
si sciret eaȝ et
iplere vellet
confessioneȝ
iterare tenet
q̄ confessus ē
nō contritus
existens in ꝓposito nō deserendi peccatū.
Sunt alij duo casus vnꝰ est ꝓpter pecca/
ti obliti recordationē. Alius ꝓpter reci/
diuationē: in quibus sanū consiliū esset:
ꝙ penitens oia iteraret quādo sacerdotē
mutat vel quādo reuertit ad eundē q̄ ꝓ/
pter diuturnitateȝ peccati eius est oblitus
non credo tamen ꝙ teneat nisi in gene/
rali alia peccata narrare vt si dicat vel se
peccasse ꝛ confessum fuisse: ꝛ sibi talē pe/
nitentiā iniunctā fuisse: ꝛ sic satis poterit
eius conditio ꝛ ingratitudo: tū addit se
nuper hoc cōmisisse peccatū vel recorda
tū esse. Ultimo iterāda est cōfessio si non
fuit integra: q̄ꝛ scienter penitēs tacuit ali/
quod mortale peccatū: q̄ꝛ tūc non cōtri/
tus apparet: ꝛ ideo iterāda est confessio:
vt paulo ante dictum est.

Sm Mar. capi. xiiij.
In illo tempore. Erat autē pascha et azima post bi
duū. Et q̄rebant sū
mi sacerdotes et scri
be quō iesū dolo te/
nerēt ꝛ occiderēt. di

¶ Expositio litteralis.

Erat anteȝ pascha) Postq̄ descripta
est reductio peccatoris ī deū p̄ media
toris predicationē. Hic cōsequēter descri
bitur eadeȝ reductio p̄ passionis sue redē
ptioneȝ: ꝛ q̄ꝛ superiꝰ p̄dixit passionē suaȝ
p̄ iudeos inchoandā: ꝛ per gentiles cōsu/
mandā ad quos tunc ꝑtinebat iudicium
sanguinis in hierusalē: ideo primo descri
bitur eius passio p̄ iudeos inchoata. Se/
cūdo p̄ gentiles cōsumata cap. sequenti.
Circa primū quattuor p̄ ordineȝ describū
tur. Primū est ipsius xp̄i venditio non ex
eius ignorātia sed ex eius p̄scientia ꝛ vo/
luntate: scđo venditi traditio nō ex eius
displicentia sed charitate: ibi. Et primo
die azimorum. Tertio traditi comprehē
sio non ex sua impotētia sed mititate ibi.
Et adhuc eo loquente. Quarto cōprehē/
si cōdēnatio non ex sua iniusticia sed hu
militate: ibi. Sūmi vero sacerdotes. Et
circa primā partē p̄mittit venditionis oc
casio que fu
it duplex: pri
ma sacerdo/
rum inuidia:
ꝛ hec ponitur
in principio
secunda fuit
inde auaritia
q̄ voluit recu
perare p̄ciuȝ
vnguenti effusi: que ponit ibi. Et cuȝ esset
Bethanie. Tertio ponit ipsa vēditio: ibi.
Et iudas scharíotis. Scđa pars principa
lis incipit ibi: ꝛ prima die azimoruȝ vt di
ctum est. Et diuiditur in quatuor: q̄ꝛ pri/
mo ponitur paschale cōuiuiū ad ꝓdito/
ris reuocationem: scđo instituitur eucha
ristie sacramētū ad charitatis vnionem:
ibi. Et māducātibꝰ illis. Tertio predicit
discipulorū scandalū ad eorū cōfirmatio/
neȝ ibi. Et ait illis Jesus. Oēs vos scāda/
lizabimini. Quarto describit xp̄i deside/
riū ad nostrā redēptioneȝ ibi Et veniunt
in p̄diū. Tertia pars p̄ncipalis huiꝰ cap̄li
q̄ incipit ibi. Et adhuc eo loquente: diui/
ditur ī tres q̄ꝛ primo describit inde frau/
dulentia. Scđo xp̄i patientia: ibi. Unus
aūt de circūstantibus. Tertio discipulorū
ignauia: ibi. tūc discipuli relicto eo fugie/
runt. Quarta pars principalis: q̄ incipit
ibi. Sūmi vero sacerdotes: diuidit ī qua
tuor q̄ꝛ primo describitur accusatio xp̄i
per falsos testes. Scđo eius condemna/
tio per iniustos iudices: ibi. Exurgēs aūt
sūmus sacerdos. Tertio condemnati vi/
tupatio p̄ malignos satellites. ibi. Et cepe
runt q̄dā ꝯspu. eū. Quarto negatio petri
p̄ tres vices: ibi. ꝛ cū esset petrus Sentē/
tia aūt huiꝰ totius cap. pȝ ex dictis math.
xxvi. ca. vbi ista sunt exposita eodeȝ or/
dine quo hic ponuntur: ꝛ sub eisdeȝ ver/
bis pro magna parte: ꝛ restant pauca ex
ponenda que discurrērur. In p̄ma parte
principali dicitur.
a Erat aūt pascha ꝛ azima post biduū)

cebāt.n. Non i die fe
sto.ne forte tumultus
fieret i pplo. Et cū eēt
bethanie in domo sy/
mōis leprosi ꝛ recūbe
ret: venit mulier hn̄s
alabastrū vnguēti nar
di spicati[a] p̄ciosi: ꝛ fra
cto alabastro effudit
sup caput ei⁹. Erāt āt
qdā idigne ferētes in/
tra semetipsos et dicē
tes. Ut qd pditio ista
vnguēti facta ē? pote
rat.n. vnguētū istō ve
nūdari plusq̃ȝ trecētis
denariȷ̃s et dari paupi
b⁹. et fremebāt i eā. ie
sus āt dixit. Sinite eā
quid illi molesti estis?
bonū op⁹ opata ē i me
semp.n. paupes hēbitis
vobiscū: et cū volueri
tis potestis illis bn̄fa/
cere: me āt nō semper
hēbitis. qd̄ habuit hec
fecit: preuenit vngere
corp⁹ meū i sepulturā.
Amē dico vob vbicū
qȝ p̄dicatū fuerit euan
geliuȝ istud i vniuerso
mūdo: et qd̄ fecit hec
narrabitur i memoriā
ei⁹ et iudas scariothis
vn⁹ de.xij. abijt[b] ad sū
mos sacerdotes: vt p/
deret eū ill'. Qui audi
entes gauisi sūt et pmi
serūt ei pecuniā se da/
turos: et q̄rebat quō il
lū oportune traderet.
et p̄ma die azimoruȝ[b]
qn̄ pascha imolabāt:
dicūt ei discipl'i. quo
vis eam⁹ et parem⁹ ti
bi vt māduces pascha
Et mittit duos ex di/
scipl'is suis et dic̄ eis.
Ite i ciuitatē et occur
ret vob hō lagenā aq̄
baiulās[c]. seqmini eū.
Et quocūqȝ itroierit
dicite dn̄o domus: qꝛ
magister dic̄ vbi ē refe
ctio mea[d] vbi pasca cū
discipl'is meis mādu/
cē? Et ipse vobis de/
mōstrabit cenaculum
grāde stratum[e]: et illic
parate nob. et abierūt
discipl'i ei⁹ et venerūt
i ciuitatē et iuenerūt si
cut dixerat illis: et pa/
rauerūt pascha. vespe
āt facto: venit cū duo
deciȝ: et discūbētibus
eis et mādu cātib⁹ ait
iesus. Amen dico vo
bis qꝛ vnus ex vobis
tradet me qui mādu/
cat mecum. At illi ce/
perunt contristari et
dicere ei singilatim.
Nunquid ego? Qui

Solēnitas āt paschalis iudeoꝝ celebrabatur.xv. die p̄mi mēsis vt hꝫ Leui. xxiij.c. Hec solēnitas incipiebat a vespere. xiiij. diei qn̄ immolabat agnus: ꝛ tūc vescebant azimis vsqȝ ad.vij. diē

a Alabastrū vnguēti Nardi spicati. Dicūt aliq ꝙ nardus ē herba faciens spicas in cacumine de qbus extrahitur liquor optim⁹: sicut aqua rosacea d̄ rosis ꝛ talis liquor vocatur hic vnguentum. Alij dicūt ꝙ ē frutex vel arbor paruula. Et ide fluit vel extrahit liquor modo predicto.

b Et prima die azimoꝝ) De ista die est controuersia iter grecos ꝛ latinos: q̄ plenius tractata ē mathei. xxvi. capitulo. ꝛ Joānis xiij.

c Occurret vobis homo lagenā aque baiulans) Istud signum dedit eis ad inueniēdū locuȝ pro cena ꝛ credit ꝙ dominus illius domus esset discipulus christi occultus.

d Ubi est refectio mea) idest agnus paschalis: qꝛ dominus illius domus non solum prouidit de loco sed ꝛ de agno.

e Uobis demōstrabit cenacu/

ait illis. Unꝰ ex duode
cim q itigit mecū ma
nū i catino[a]. Et filiꝰ q
dē hois vadit sicͭ scri-
ptū ē de eo: ve āt hoi il
li: p quē filiꝰ hois tra
det. bonū erat ei si nō
eēt natꝰ hō ille. Et mā
ducātibꝰ illis: accepit
iesꝰ panē ⁊ bn̄dicēs fre
git. ⁊ ddit eis ⁊ ait. su
mite h̄ ē corpꝰ meuz. ⁊
accepto calice: gratias
agēs ddit eis ⁊ biberūt
ex illo oēs: ⁊ ait ill'. hic
ē sāguis meꝰ noui testi
qui p mltis effūdetur.
Amē dico vobis q iā
nō bibā d genimie vi-
tis vsq; i diē illū cū il-
lud bibā nouum in re
gno dei. ⁊ hymno dcō
exierūt i mōtē oliuarū
⁊ ait eis iesꝰ. Oēs scā
dalizabimini i me i no
cte ista: qr scriptuz est.
Percutiā pastorē ⁊ di
spgētur oues. Sz post
q̄z resurrexero pcedaz
vos i galileā petrꝰ aūt
ait illi. ⁊ si oēs scādali
zati fuerit. sz nō ego. ⁊
ait illi iesꝰ. amē dico ti
bi qr tu hodie i nocte
hac priusq̄z gallꝰ vocē
bis dderit ter me es ne
gaturꝰ. at ille āpliꝰ lo-
q̄bat. Et si oportuerit
me simul ɔmori tibi n̄
te negabo. Silr aūt ⁊
oēs dicebāt. Et veni-
unt i pdiū cui nomen
getsemani ⁊ ait disci-
pulis suis. Sedete hic
dōec orē: ⁊ assumit pe
trū ⁊ iacobū ⁊ ioānē
secū: ⁊ cepit pauere ⁊
tedere ⁊ ait ill'. tristis ē
aia mea vsq; ad mortē
sustiete h̄ et vigilate ⁊
cū pcessisset paululū p
cidit sup trā ⁊ or abat
vt si fieri possz trāsiret
ab eo hora. ⁊ dix. ab-
ba pr̄[b]. oia tibi poſſia
sūt trāsfer calicē hūc a
me: sz n̄ qd ego volo sz
q tu ⁊ vēit ⁊ iuēit eos
dormiētes. ⁊ ait petro
simō dormis. n̄ potui-
sti vna hora vigilare:
vigilate et orate vt n̄ i
tretis i tētatiōez. spūs
qdē prōptꝰ ē. caro vō i
firma. et iterum abiēs
orauit eūdē sermonez
dicēs. ⁊ reuersꝰ dnuo i
uenit eos dormiētes.
erāt. n. oculi eorū gra-
uati et ignorabant qd
r̄ndērēt ei. et vēit tio
et ait ill'. dormite iā et
reqescite: sufficit vēit
hora ecce filiꝰ hois tra
detur i manꝰ pcōrum.
surgite eamꝰ: ecce qui

lum). in il
lo cenacu
lo pascha
cōederunt
⁊ in illo
post resur
rectionez
latuerunt
discipuli p
pter metū
iudeorum
⁊ i illo spi
ritum san
ctum rece
perunt in
die pēthe-
costes: vt
hr̄ actu. se
cundo ca-
pitulo.

a Qui
itingit me
cum ma-
num in ca
tino). vas
ē fictile ad
refrigerā-
dum vinū
⁊ in illo
erat ius la
ctucarum
agrestium
cū quo car
nes agni
debebant
comedi, vt
dicit Exo.
xy. capi-
tulo.

b Abba
⁊ pr̄ idem
significāt:
tamē vnū
est grecuz
⁊ aliud la-
tinum.

Additio
Abba est
pp̄e nomē
syrium id-
est caldai-
cum ⁊ fre
quēter ha
betur i trā
slatiōe cal-
daica.

Jn tertia
pte pnci/
pali dr.
a Et duci
te eū cau/
te) ne for/
te rapiatr
māibꝰ ve/
stris: quia
pp̄ls cōis
hēbat de/
uotionez
ad eum.
b Ado/
lescēs aūt
qdaz) qa
iste nō no
minaf hic
dicūt aliq
q̄ fuit Ja/
cobus fr
dn̄i. alij āt
q̄ fuit ioā
nes euāge
lista q iu/
nior erati
ter aplos
Alij āt di/
cūt q̄ fuit
qdā iuue
nis de illa
domo i q̄
cōederūt
pascha.
c Ami/
ctꝰ sindo/
ne). i. ve/
ste linea.
d Sup
nudo). s.
corpe: qa
nō hēbat
aliā vestē:
Jn q̄rta
pte pnci/
pali dr.
e Audi/
uimꝰ eū di
centē: ego
dissoluaz
teplū hoc
mānfcm̄
ꝛc.) falsū

me tradet ppe ē. ꝛ ad/
huc eo loq̄nte vēit iu/
das scariot vnꝰ d̄ duo
decī ꝛ cū eo turba mul
ta cū gladijs ꝛ lignis
missi a sūmis sacerdo/
tibꝰ ꝛ scribis ꝛ seniorībꝰ
dederat āt traditor eis
signū dicēs. Quēcūq3
osculatꝰ fuero ip̄e ē te/
nete eū ꝛ ducite caute[a]
et cū vēisset stati acce/
dēs ad eū ait. Aue rab
bi: ꝛ osculatꝰ est eū. At
illi manꝰ iniecerūt i ie/
sū: et tenuerūt eū. vnꝰ
aūt de circūstātibꝰ edu
cēs gladiū pcussit suū
sūmi sacerdotis: ꝛ am
putauit illi auriculā. ꝛ
rn̄dēs iesus ait ill'. tāq̄3
ad latronē existis cum
gladijs et lignis ꝯphē
dere me. quotidie eraz
apud vos in tēplo do
cēs: et nō me tenuistis
s3 vt ipleanf scripture
Tūc discipuli eiꝰ relin
quētes eū oēs fugerūt
Adolescēs aūt qdā[b] se
quebaf eū amictꝰ sin/
done[c] sup nudo[d] et te/
nuerūt eū. At ille reie
cta sindōe nudꝰ pfugit
ab eis. Et adduxerunt
iesu3 ad sūmū sacerdo
tē et ꝯuenerunt oēs sa
cerdotes et scribe ꝛ se
niores. Petrꝰ āt a lon
ge secutꝰ ē eū vsq3 itro
i atriū sūmi sacerdotis
et sedebat cum mistris
ad ignē ꝛ calefaciebat
se. Sūmi v̄o sacerdo/
dotes: et oē ꝯciliū q̄re
bāt aduersus iesu3 te/
stimoniū vt eū morti
traderēt nec iuēiebāt.
Multi āt testimoniu3
falsū dicebāt aduersus
eū et ꝯueniētia testio/
nia nō erāt. et qdā sur
gētes falsu3 testioniu3
ferebāt aduersus eum
dicētes. Qm̄ nos au/
diuimꝰ eū dicētē[e]. ego
dissoluā tēplū hoc ma
nufcm̄: et post triduū
aliud nō manufactum
edificabo. et n̄ erat cō/
ueniēs testimoniū illo
ru3. Exurgēs āt sūmꝰ
sacerdos i mediū: iter
rogauit iesum dicens.
Nō rn̄dēs qcq̄3 ad ea
q̄ tibi obijciunf ab his
Jlle āt tacebat: ꝛ nihil
rn̄dit. Rursum sumus
sacerdos iterrogabat
eum. et dixit ei. Tu es
xp̄us filiꝰ dei bn̄dicti?
Jesus āt dixit illi[f] ego
sum: et videbitis filiu3
hois sedentē a dextris
v̄tutis dei et vēientem
cū nubibꝰ celi. Sūmꝰ

. n. iposue
rūt ei: qa
hoc nō di
xerat: vt
hr̄ ioā. ij.
c. s3 sic di/
xerat. sol/
uite teplū
hoc ꝛc.)
predicēs
mortē suā
in q̄ corpꝰ
eiꝰ qd̄ erat
teplū dei/
tatis solu
tu3 ē. Et si
d̄ materia
li teplo in
telligatur
adhuc fal
su3 iposue
rūt qd̄ ab
solute di/
xerit: qd̄
tn̄ ꝯditio
nate dixe/
rat: ꝛ ideo
bn̄ subdif
Et n̄ erat
ꝯueniens
testimōiū
illoꝝ.
f Jesus
āt dixit il/
li ego sū)
Jnterro/
gatꝰ de vi/
tate diuio
ru3 rn̄det
q pꝰ i alijs
tacuerat:
qr de diui/
nis nō d3
ita taceri
v̄itas si i/
terrogef:
sicut de hu
manis.
Jn q̄rta
pte minꝰ
principali
di sic.

autem sacerdos scin-
dēs vestimēta sua ait.
Quid adhuc desidera
mus testes? Audistis
blasphemiā: qd vobis
vi? Qui oēs ɔdēnaue
rūt eū eē reū mortis. et
ceperūt qdā ɔspuere eū
⁊ velare faciē ei⁹. ⁊ co
laphis cedere ⁊ dicere
ei, ꝓphetiza. Et mistri
alapis eū cedebāt. ⁊ cū
eēt petr⁹ i atrio deorsū
vēit vna ex ancillis sū
mi sacerdotis: ⁊ cū vi-
disset petrū calefaciētē
se: aspiciēs illū ait. ⁊ tu
cū iesu nazareno eras
At ille negauit dicēs.
neq₃ scio nec noui qd
dicas: ⁊ exijt foras an
atriū₃: ⁊ gall⁹ cātauit.
Rursus āt cū vidisset
illū ācilla cepit dicere
circūstātib⁹: qꝛ hic ex
ill' ē. At ille iterū nega
uit. Et post pusillū rur
sus q astabāt dicebāt
petro. vere ex ill' es nā
⁊ galile⁹ es[a] Ille āt ce-
pit anathematizare[b] ⁊
iurare: qꝛ nescio hoīe₃
istū quē dicitis. ⁊ stati
gall⁹ iterū cātauit: ⁊ re
cordat⁹ ē petr⁹ vbi qđ
dixerat ei iesus: pusq₃
gall⁹ cantet bis ter me
negabis ⁊ cepit flere. et
ɔfesti mā e[c] ɔciliū faciē
tes sūmi sacerdotes cū
seniorib⁹ ⁊ scribis ⁊ vni
uerso ɔcilio: vīciētes
iesū duxerūt ⁊ tradide
rūt pilato: ⁊ iterroga-
uit eū pilat⁹. tu es rex
iudeorū. At ille rn̄dēs
ait illi. Tu dicis: ⁊ ac-
cusabāt eū sūmi sacer-
dotes i mlt'is. Pilat⁹
āt rursum iterrogauit
eum dicēs. Nō rn̄dēs
qcq₃. Uides i q̄₃tis te
accusant. Jesus āt am
pli⁹ nihil rn̄dit ita vt
miraref pilat⁹. p die₃
āt festū solebat dimit-
tere ill' vnum ex victis
quēcūq₃ petissent. erat
āt qdā q dicebaf bara
bas qui cu₃ seditiosis
erat vict⁹: q i seditione
fecerat homicidiu₃: ⁊
cū ascēdisset turba ce-
pit rogare: sicut semp
faciebat ill'. Pilat⁹ āt
rn̄dit eis et dixit. Uul
tis dimittā vobis regē
iudeorū. Sciebat eni₃
qđ p inuidiā tradidissēt
eū summi sacerdotes.
Pontifices āt ɔcita-
uerūt turbā vt magis
barabā dimitteret eis
pilat⁹ aūt iterū respon

a Naz⁊ galile⁹ es) l₃. n. esset vna ligua oium hebreo₂ tn̄ ſm varias ptes iudee variabaf i aliq̄ ꝓprietate sicut lingua gallica i picardia ⁊ normandia p quā pcipitur i loquela de q̄ natiōe sit aliquis.
b Cepit anatematizare). i. maledicere sibiipsi si cognouisset iesū vñ anatematizatō signat iurationem que est p execrationem. s. qn̄ aliqs imp̄catur sibi metipsi malū pene si ita sit sicut ipo‑nitur ei.

c Et ɔfestim māe facto) hic ɔñter describif xp̄i passio per gētiles cōsumata: ⁊ p̄mo d̄scribif ipsius xp̄i crudelis occisio secundo ei⁹ fidelis ⁊ deuota tumulatio ibi: et cū sero esset factū. P̄ma i duas: qꝛ primo describif xp̄i iniqua ɔdēnatio: secūdo iniq̄ snie executio: ibi. Et postq̄ illuserunt ei. Pria i q̄tuor: qꝛ p̄mo xp̄us gētili iudici p̄sentaf scđo ab eo examinaf: ibi. ⁊ iterrogauit eū pilatus. Tertio ei⁹ inocētia d̄claraf: ibi per diem aūt festū. q̄rto inique cō dēnaf: ibi Pilat⁹ au

tem volẽs satisfacẽ pplo. Snia istarũ ptiũ pȝ ex dictis Matth. xxvij. ca. vbi ista ponunt eodẽ ordie a pncipio illi⁹ capli vsq ppe mediũ. tñ aliq̃ sunt ibi interposita q̃ hic omittunt qr Marcus breuitati studebat.
a Postq̃ illuserũt). hic 9ñr describit iniq̃ snie late in xp̃ȝ executio. vbi pmo ponit ipi⁹ xp̃i iudicati crucifixio. scdo crucifixi illusio ibi: ⁊ pter euntes blasphemabant. Tertio illusi expiratio ibi Et facta hora sexta. Sẽtentia istarũ partiũ pȝ ex dictis. matt. xxvij. exceptis que sequũtur.
b Patrem Alexandri ⁊ Ruffi) hic dicit hyeronymus: qd nomen isti⁹ Symonis hic exponit rõne filiorũ suorũ q

dẽs ait ill'. Quid ergo vultis faciã regi iudeorũ? at illi iterũ clamauerũt. Crucifige eũ. pilat⁹ vo dicebat ill': qd enĩ mali fecit? At illi magis clamabãt crucifige eũ. Pilat⁹ ãt volẽs pplo satisfacere dimisit ill' barabã ⁊ tradidit iesũ flagell' cesuȝ vt crucifigeret. Milites ãt duxerũt eũ in atriũ ptorij ⁊ 9uocãt totã cohortẽ ⁊ induunt eũ purpura: ⁊ iponũt ei plectentes spineã coronã: et ceperũt salutare eũ. Aue rex iudeorum: ⁊ pcutiebãt caput ei⁹ harũdine ⁊ cõspuebãt eũ: ⁊ deponẽtes genua adorabãt eũ: ⁊ postq̃ illuserũt ei[a]: exuerũt illũ purpura: et induerũt eũ vestimẽtis suis: ⁊ educunt illũ vt crucifigerẽt euȝ. Et angariauerunt pter eũtẽ quẽpiã Symonẽ cireneũ venientẽ de villa patrẽ alexãdri et ruffi[b]: vt tolleret cruc̃ ei⁹. et pducunt illũ in golgota locũ qd est iterptatũ caluarie loc⁹. Et dabãt ei bibere mirratũ vinũ[c] Et nõ accepit[d]. et crucifigentes eũ diuiserũt vestimẽta ei⁹: mittentes sortez sup eis qs qd tolleret. Erat ãt hora tertia[e]: et crucifixerũt eũ. et erat titulus cause ei⁹ iscript⁹ Rex iudeorũ: et cuȝ eo crucifigũt duos latrones vnũ a dextris et aliũ a sinistris ei⁹ et ipleta ẽ scriptura q̃ dicit. ⁊ cũ iniqs reputat⁹ ẽ. Et pter euntes blasphemabant eũ mouẽtes capita sua et dicẽtes: vah q dstruis tẽplũ dei et i trib⁹ dieb⁹ reedificas. Saluũ fac temetipȝ dscẽdẽs d cruce. Silr et sũmi sacerdotes illudentes ad alterutrũ cuȝ scribis dicebãt. Alios saluos fec: seipm nõ põt saluũ facere. Christus rex israel descendat nunc de

erant discipuli christi.
c Et dabãt ei bibere mirratũ vinuȝ). Dicũt aliqui qd istud vinũ dr mirratuȝ ex pprietate mirre que est valde amara: ista tamẽ amaritudo causabat ex admixtione fellis. Alij ãt dicũt q non solũ fuit ibi: mixtio fellis sed ẽt mirre.
d Et nõ accepit) Cõtrariũ tñ vr Jo. xix. c. vbi dr Cum accepisset iesus acetuȝ. Ad q dicendũ q aliquid accepit ad gustãduȝ modicum tamen propter impletionez pphetie dicẽtis. In siti mea potauerunt me aceto: ⁊ quia illud qd modicuȝ est quasi nihil reputatur ideo hic dr q nõ accepit. s. ad pfecte bibendũ.
e Erat autem hora tertia ⁊ crucifi

xerũt eũ) Jo
an.xix.ca.dr
Erat aũt ho
ra q̃si sexta.
Fm veritatẽ
erat hora me
dia iter sextã
⁊ tertiã: me/
diũ vo deno
tat ab vtro/
q3 extremo
rũ ⁊ io ab e/
uãgelistis ali
q̃do dnoiat
tertia aliq̃n
sexta.
a Uidens
aũt Cẽturio
q ex aduerso
stabat: q2 sic
clamãs expi
rasset ⁊c. vi/
debat.n. qd
illa vox nõ
poterat nãli
ter formari
ab hoie sic ꝓ
pinquo mor
ti: ⁊ iõ cõclu
sit ꝙ eẽt for/
mata virtute
dei dicẽs (Ue
re hic hõ fili/
us dei erat.
b Et cũ iã
sero fcũ3 es/
set) hic dscri
bit ipsi⁹ xp̃i
deuotatũ mu
latio ⁊ p3 sẽ/
tentia ex di/
ctis. Math.
xxvij.ca.ex/
ceptis que se
cuntur.
c Qd erat
parasceue)
idest prepa/
ratio q2 tũc
erat feria se/

cruce vt videamus
⁊ credamus. Et qui
cũ eo crucifixi erãt
cõuitiabãtur ei. ⁊ fa
cta hora sexta: tene/
bre facte sunt ꝑ totã
terrã vsq3 in horam
nonam. Et hora no
na exclamauit iesus
voce magna dicens
Heloy heloy lama/
zabatani: qd est iter
pretatũ. De⁹ me⁹ de
us meus vt quid de
reliquisti me? Et q
dam de circũstanti/
b⁹ audiẽtes dicebãt
ecce heliam vocat.
Currẽs ãt vn⁹ et im
plẽs spongiã aceto
circũponensq3 cala
mo: potũ dabat ei
dicẽs. Sinite videa
m⁹ si veniat helias
ad deponẽdũ eũ. Je
sus aũt emissa voce
magna expirauit. et
velũ tẽpli scissũ est i
duo a sũmo vsq3 de
orsũ. Uidẽs ãt cẽtu
rio: qui ex aduerso
stabat: quia sic cla
mãs expirasset ait[a].
Uere h̃ hõ fili⁹ dei
erat. Erãt ãt ⁊ muli
eres de lõge aspiciẽ/

tes inter q̃s erat ma
ria magdalene et ma
ria iacobi minoris:
et Joseph mr et Sa
lome: et cũ eẽt i gali
lea sequebãtur eum
et ministrabant ei et
alie multe que simul
cum eo ascenderant
hyerosolimã. Et cũ
iam sero eẽt factũ[b]:
quia erat parasceue[c]
quod est ante sabba
tum: venit ioseph[d]
ab arimathia[e] nobi/
lis decurio[f] qui et ip
se erat expectans re
gnum dei. Et auda
cter itroiuit ad pila
tũ: et petijt corpus
Jesu[g] Pilat⁹ aũt mi
rabatur si iã obijsset
Et accersito cẽturio
ne: iterrogauit eũ si
iã mortuus esset. Et
cũ cognouisset a cẽ
turiõe: donauit cor
pus ioseph. Joseph
aũt mercatus sindo
nem: et deponẽs eũ
inuoluit sindone et
posuit eum i monu
mẽto: quod erat ex/
cissum de petra. Et
aduo[h]uit lapidẽ ad
ostium monumẽti.

xta i q̃ ꝑpara
bant ea que
dbebãt come
di die seq̃nti.
d Uenit io
seph) ad sepe
liẽdũ xp̃3 añ
q̃ itraret sab
batũ in quo
nõ erat licitũ
facere talia
e Ab ari/
mathia) q̃
antiq̃t⁹ dcã ẽ
ramatha de
q̃ fuit Samu
el: vt hẽtur ꝑ
mo regum.
f Decurio)
.i. vn⁹ dcuria
lib⁹. Decuri/
ones. n. dñr
q sũt d curia
alicuius ma
gni p̃ncipis.
Dñr ẽt curio
nes q accipi
ũt curã pleb
g Et auda
cter itroiuit
ad pilatum
⁊c) Pri⁹. n.
erat discipu/
lus xp̃i occl
t⁹ pp metuz
iudeoꝝ s3 ex
emplo mor/
tis xp̃i aiat⁹
oñdit se pu/
blice esse xp̃i
discipl̃ũ ptẽ
do ei⁹ sepltu
rã: ⁊ exequẽ
do. h Et ad
uoluit lapi/
dẽ ad hostiũ
monumẽti)
Circa. n. sepl
chrum erat
q̃dam clau/

sara:ad ostium illius clausure fuit posi/
tus lapis magnus non a solo ioseph:sed
etiam ab alijs qui fuerunt cum eo in se/
pultura christi.
¶ Expositio moralis Marci.xxiiij.cap.
ERat autem pascha ⁊c. Teophilus.
Voluit enim dominus in paschate
crucifigi quia ipse erat verum pascha).
Et querebant summi sacerdotes ⁊c) Ad
huc aliqui de istis christum persequuntur
in membris suis(Et cum esset in domo
Symonis leprosi) Per hoc ostendit qđ
predicatores non debent abhorrere pec/
catores(Venit mulier habẽs alabastrũ
⁊c) Mulier ista rationalis est anima: q̃
frangit alabastrum: cum rationabiliter
domat corpus proprium:⁊ quoniã hoc
cedit ad honorem dei effundit super ca/
put christi. Prime Corin.ij. Caput christi
deus(Erant autem quidam indigne fe/
rentes(Isti sunt similes illis qui grauius
portant expensas decem solidorum pro
christo q̃ꝫ quinquaginta vel centuꝫ pro
mundo:ideo sequitur(Sinite illã) eius
approbando operatioem(Et iudas scha
riothis ⁊c) Beda. Multi hodie scelus iu
de scilicet quod dominum ac magistruꝫ
deumqꝫ suum pecunia vendiderit veluti
immane ac nepharium abhorrẽt:nec ta/
men cauent:nã cum ꝑ muneribus chari
tatis ac veritatis vitam spernunt : deum
qui veritas ⁊ vita est spernunt (Et ꝑmo
die azimorum)sequitur(⁊ mittit duos
ex discipulis suis ⁊c) scilicet Petrum et
Joannem:vt dicitur Luc.xxij. Per Pe/
trum significatur actio bona:per Joan/
nem contemplatio deuota qui preparant
pascha.i.disponunt ad christi corpus de/
bite sumendum:preparant autem in ce/
naculo.idest in homine per orationẽ in
deum eleuato.grandi longitudine longa
nimitatis. Lato latitudine charitatis.stra
to varietate virtutis(Vespere autẽ ⁊c)
ꝑ hoc autem ꝙ christus in mensa denun/
ciauit suũ proditorẽ: designauit ꝙ multi
proditorie veniunt ad mensam suam.
Hiero. Dic sacerdos dic clerice quomo
do eisdem labijs deoscularis filiuꝫ vir/
ginis quibus deosculatus es filiam mere
tricis:o Juda osculo filium hominis tra
dis(Et manducantibus illis accepit ie/
sus panem ⁊c)per iesum qui salus inter
pretatur intelligitur bonus prelatus chri
sti vicarius ⁊ de sua subditorumqꝫ suorũ
salute sollicitus. Hic accipit panem cum
diligenter studet sacram scripturaꝫ: ⁊ be
nedicit quando deo attribuit eius intelli/
gentiam. Frangit autem ⁊ dat deuote pre
dicando. Econtra de ignorante dicitur
Treno.iiij. Paruuli petierunt panem et
non fuit qui frangeret eis(Et accepto ca
lice ⁊c)per quem persecutio designatur i
scriptura. Hic calix sumitur patienter tol
lerando ⁊ datur alijs ad simile exhortã/
do(Et hymno dicto exierunt in moteꝫ)
per hoc ostendens ꝙ ascendens ad vitã
artioreꝫ primo debet iplorare clementiã
diuinaꝫ(Et ait illis iesus omnes vos scã
dalizabimini ⁊c) Crisosto. Carnale est
cadere:sed diabolicum est iacere(Petrꝰ
auteꝫ ait illi: ⁊ si omnes scandalizati ⁊c)
Communiter accidit ꝙ illi qui alijs in v/
tute se preferunt:turpius alijs cadant. iđ
subditur(Amen dico tibi ⁊c. Et veniunt
in predium quod dicitur gethsemaꝫ) qđ
interpretatur vallis pinguedinis.ideo si/
gnificat humilitatem gratiosam.per hoc
igitur ꝙ christus orauit ibi humiliter:si/
gnatur quod oratio humiliantis se vera
citer deo est accepta. Ecclesiastici. xxxv.
cap. Oratio humiliantis se nubes pene/
trat. Per hoc autem ꝙ dicitur dominus
hic ter orasse:docuit nos orare perfecte:
quia perfectio consistit in tribus scilicet
principio medio ⁊ fine(Quencũqꝫ oscu
latus fuero ⁊c) Amicitie signis prodito
res vtuntur vt eorum dolus latentius ꝑ
agatur(Et amputauit auriculam ⁊c)
Hoc signum fuit de mentis aure iudeorũ
amputanda sicut patet per effectuꝫ: quia
nihil audire volunt de salute sua(At ille
relicta syndone nudus profugit ab eis)
Beda Qui vult fugere manus iniquorũ
relinquens mente que mundi sunt fugi/
at post christum sicut Joseph relicto pal/
lio fugit de domine manibus impudice(
petrus autem a longe secutus est eũ) Be/
da merito a lõge sequebatur qui erat de

primo negatur⁹:nō eni negare posset si
xp̄o primus adhesisset(Et sedebat cū mi
nistris)Hieronymus. Atrium sacerdo-
tis est circuitus secularis:ministri demo-
nia cum quibus qui sedet non potest fle-
re peccata. Ignis autem desiderium ē car
nis(Sūmi vero sacerdotes ⁊ omne con
cilium querebant aduersus iesum testi-
monium)Modus autem iniquorum ē
aduersus innocentes querere testimonia
⁊ recipere falsa(Summus autem sacer-
dos scindens vestimenta ⁊c.)per hoc fu
it significatum ꝙ prescindendum erat sa
cerdotium iudeorū:sicut ⁊ stabilitas sa
cerdotij christi:per hoc ꝙ eius tunica eti-
am a crucifigentibus eum non fuit scissa
(Et ceperunt quidam conspuere eū ⁊c)
Hieronymus. Ut sputaminib⁹ susceptis
faciem anime nostre lauaret: ⁊ velami-
ne faciei sue velamen cordium nostrorū
auferret. Et colaphis quibus in capite ꝑ-
cussus est caput humani generis quod ē
Adam sanaret. ⁊ alapis qbus expalma-
tus est laus eius maxima manibus no-
stris labijsq̧ plauderetur vt dicitur. Om-
nes gētes plaudite manibus(Et statim
iterum gallus cantauit ⁊c)Hieronym⁹
Gallus lucis nuncius: quid est nisi spiri-
tussanctus:cuius voce i prophetis ⁊ apo
stolis nos de trina negatione exercita-
mur ad amarissimos post lapsum fletus
qui male de deo cogitamus ⁊ male locu-
ti sumus proximo ⁊ male facim⁹ ad nos-
ipsos(Et interrogauit eum pilatus ⁊c)
Juste traditi sunt Romano exercitui qui
saluatorem tradiderunt Romanorū ꝑ
fidi(Ita vt miraretur pilatus).s. de eius
patientia quem audierat peritum in lege
⁊ potentem ad omnia respondere(Pō-
tifices autem concitauerunt turbas ⁊c)
Adhuc hodie aliqui magis nituntur sal-
uare ⁊ etiam promouere malos homi-
nes:quam bonos.(Pilatus autem vo-
lens satisfacere populo ⁊c)sic faciūt ma
li iudices pro fauore humano iusticiam
subuertentes(Et ceperunt eum salutare
⁊c)Ista faciunt multi in ecclesia deuote
salutantes eum in apparentia sed eū ex
poliant bonis ⁊ affligunt ⁊ percutiūt in
membris suis(Et angariauerunt quēpiā
⁊c)Sic multi portant hodie in angaria
crucem penitentie(Et dabāt ei vinū mir
rhatū bibere ⁊c)Similiter hodie mul-
ti dant christo bibere potū amarum. Et
diuidunt sibi vestimenta sua)rapientes
bona simplicium christianorū.(Et cum
iniquis deputatus est):sic fit hodie ipsius
membris per iusticie subuersionē in mul
tis locis(Et pretereuntes blasphemabāt
eū ⁊c)Hoc similiter faciunt detractores
bona facta membrorū christi denigran-
tes. Deus meus vt qd dereliquisti me)ꝓ
pter quod non debet christianus mirari
si a deo permittitur per malos tribulari:
quia sic suo capiti conformatur.(Et ve-
lum templi scissum est)Prime Corin.iij.
capitu. dicitur templum dei sanctum est
ꝙ estis vos:⁊ ideo velum huius templi
scinditur quando per compassionē mor
tis christi fidelis ab omni terrenorum in
ordinato amore separatur(Uidēs autē
centurio ⁊c)per hoc quod iste gētilis cō
fitebatur in christo veritatem deitatis:si-
gnificata fuit illuminatio futura gentiū
⁊ excecatio iudeorum(Uenit ioseph ab
arimathia)sequitur(Et petijt corp⁹ iesu
⁊c)Moraliter ioseph: qui interpretat᷑ ac
crescens: corpus iesu petit: quando per
sona crescens in virtutibus eucharistiā
sumit(Et inuoluit in syndone)quādo de-
uotionem suam abscondit ab humana
laude:⁊ ponit in monumento: quando
libenter cogitat de ipso:quia monumen
tum dicitur:quasi mouens mentē. Per
hoc autem ꝙ sancte mulieres aspiciebāt
vbi poneretur significatum fuit quod re
ligiose persone que sunt in mundo mor-
tue dicunt cum eo per compassionem se
pelirivt resurrectionis eius participes fie
ri mereantur.

¶Questio fratris Antonij Betontini.
Sumite hoc est corpus meū ⁊ accepto ca
lice gratias agēs dedit eis Mar.xiiij.ca.
Ex quib⁹ verbis q̄ritur. Quid.s.in hostia
cōsecrata. qd ve in mero existēte calice cō
secrato esse credere debemus. Ad qđ bre
uiter r̄ndetur:q2 s̄m beatū Gre. i omelia
paschali:i hoc sacro aliđ ē:ꝙ videt᷑: ⁊ ali

ud est qđ intelligitur ⁊ illud ꝙ cernit est
spẽs panis in hostia: ⁊ vini in calice: sed
illud qđ credit est veritas carnis ⁊ san/
guinis iesu xp̃i. Intelligendũ tñ ꝙ sub pa
nis specie que videt in hostia quatuor eẽ
credũt. Pri
mo credit q
dem ibi esse
corpus chri/
sti ex vi vbo/
rum: q: vba
cõsecratiõis
ď solo corpo
re faciũt mẽ

¶ Feria q̃rta post dñicam palmarum. Passio dñi nostri iesu xp̃i sm Lucam xxij. capitulo.

tionem. scđo est ibi sanguis xp̃i ex ꝯcomi
tantia ꝓpinqua. quia lȝ aia nõ viuificat
corp⁹ nisi sanguine mediãte: tñ ptinet ad
eandẽ naturã: ⁊ ideo ꝯcomitat ipm. Ter
tio credit ibi esse anima ex ꝯcomitantia
ꝓpinqua: q: ptinet ad eãdẽ naturã hũa/
nam. Quarto est ibi deitas vbi ex ꝯcomi
tantia remota que diuinitas: lȝ cuȝ trib⁹
pcedẽtib⁹ faciat suppositũ vnũ: tñ nõ pti/
net ad vnã naturã. Hec etiã eadẽ q̃ttuor i
calice esse credunt. Primo qdẽ est ibi san
guis ex vtute vboꝝ: eo ꝙ vba cõsecratio/
nis calicis de solo sanguine faciũt mẽtio/
nem. scđo credit ibi esse corp⁹ xp̃i ex ꝯco/
mitantia imediata: q: corp⁹ est sanguis
imediatũ receptaculũ: tertio credit ibi eẽ
aia ex concomitantia ꝓpinqua: q: perti/
nent ad eandẽ naturam humanã. quar/
to credit ibi diuinitas ex ꝯcomitãtia re/
mota: q: non ptinet ad eandẽ naturam:
q̃uis bene ad idẽ suppositũ. Qđ aũt ista i
hoc dignissimo sacro sint: ꝓbat p beatũ
Ambro. in lib. de sacra. qui ait. Illa que
fuerũt in vtero vginis inueniunt in hoc
dignissimo sacramẽto. Ista quattuor in/
super ibi esse saluator ostẽdit Joãnis. vj.
ca. dicens. Ego sum panis viuus qui de
celo descendi. Per hoc eniȝ quod dicit
panis dat itelligere corpus: vnde ait. Ca/
ro mea vere est cibus: per hoc quod di/
cit viuus: dat intelligere animam p quã
corpus viuificatur. Et quia anima sine
sanguine corpus viuificare non potest:
ideo subintelligitur sanguis: idcirco in/
fert: sanguis meus vere est potus. Dicit
autem qui de celo descendi: propter diui/
nitatem. Ex quibus omnibus tria pos
sunt elici documenta sm tres catholicas
veritates. Primum documentum est ꝙ
cum in primitiua ecclesia sacramentum
hoc sub vtraq; specie toti pp̃lo ministra/

In illo tp̃e appꝓpiq̃bat aũt di/es fest⁹ a

ret: rõnalis
fuit istitutio
moderna: vt
sub specie pa
nis tm̃: popu
lus cõicaret
ꝓpter multa
picula: q̃ acci
derunt: quia
non est sicut heretici imaginant: vt sit tm̃
corpus in hostia ⁊ sanguis in calice: imo
corpus est in calice: ⁊ sanguis in hostia.
Secundũ documentũ est: q: ex quo sm
Grego. aliud est qđ cernit: ⁊ aliud quod
credit: in hoc sacro adoratio non est diri
genda ad illud qđ cernit. s. ad species: sȝ
ad id qđ credit tm̃: q: illud est dignũ dã/
natione quod adorari nõ debet: nisi pus
adoret vel eleuet a sacerdote ꝓpter peri/
culum ydolatrie: ex quo vba cõsecratio
nis merito secrete ꝓferunt. Tertiuȝ docu
mentum est qđ lȝ ꝓprie in hoc sacramẽto
non videat xp̃s: quia sm Greg. aliud est
qđ cernitur: ⁊ aliud qđ credit. naȝ ibi ac/
cidentia cernunt que non sunt in corpo/
re xp̃i sicut in subiecto: tñ nõ errãt fideles
qui dicũt in sacerdotis manib⁹ se vidisse
deũ: q: nullus errat cuius vba pñt vifica
ri: eo modo verificat diuina scriptura in
qua di ꝙ aliq viderũt deum oculo corpo
rali: sicut Moyses vidit deum corporalr
cernẽdo rubũ: sicut Exo. iij. ca. scriptum
est. non ꝙ ibi diuinitatẽ videret: sed quia
diuinitas ibi assistebat in illo rubo: ⁊ ita
corp⁹ xp̃i suo mõ spẽb⁹ assistit que in hoc
sacramẽto cernunt: ⁊ quia ista ascõdita
erãt ab oculis eoꝝ hominũ. Jđ saluator
hodie dicit: vt hz Mar. xiiij. ca. Sumite.
hoc est corp⁹ meuȝ: ⁊ accepto calice ⁊c.)

¶ Expositio litteralis.

Appropinq̃bat) Postq̃ euangelista
descripsit christi predicationeȝ. Hic
consequenter describit ipsius passionem

azimorũ[a] qui dicit pascha[b]. Et q̃rebãt pricipes sacerdotũ ⁊ scribe[c] quõ iesum interficerent[d]. timebant vero plebem[e]. Intrauit autẽ sathanas in iudam[f] q cognomiabat scarioth vn⁹ de duodeci. Et abijt ⁊ locut⁹ ẽ cũ pricipib⁹ sacerdotũ[g] ⁊ magĩatib⁹ quemadmodũ illũ traderet eis. ⁊ gauisi sũt ⁊ pacti sunt pecuniã illi dare[h]. Et spopõdit. ⁊ q̃rebat oportunitatẽ vt illũ traderet sine trubis. Uenit aũt dies azimorũ[i]: q̃ necesse erat occidi pascha[k]: ⁊ misit petrũ ⁊ Joãnẽ dicẽs. eũtes parate nobis pasca vt mãducem⁹ at illi dixerũt. Ubi vis parem⁹. ⁊ dixit ad eos. ecce itroeũtib⁹ vobis i ciuitatẽ[l]: occurret vobis hõ q dã ãphorã aq̃ põtãs seqmini eũ i domuz in quam intrat[m]:

per quã solutũ est p̃ciũ nostre redẽptiõis: vbi p̃mo describit maligna xp̃i comp̃hẽsio p explorationẽ iudeoꝝ. scdo eius condemnatio iniusta p executionẽ gẽtilium ca. sequẽti. Prima diuidit i quatuor partes: q̃a p̃mo describit xp̃i vẽditio fctã ñ ex ei⁹ ignorantia: sꝫ magis ex p̃scientia ⁊ volũtate. scdo ipsi⁹ venditi traditio non ex eius displicẽtia: sꝫ ex charitate. tertio traditi comp̃hensio: nõ ex xp̃i ĩpotẽtia: sꝫ ex sua mititate: q̃rto comp̃hensi illusio: nõ ex sua iniustitia. sed humilitate. Scda ibi. Uenit autem dies azimorum. tertia ibi: comp̃hendentes aũt eum. quarta ibi. Et viri q tenebant eum illudebant ei. Circa p̃mum dicitur. a Appropinquabat autem dies festus).i. solẽnitas paschalis que celebrat p̃mo mẽse. xv. die mẽsis vt habet leuit. xxiiij. ca. Incipiebat tamẽ a vespe p̃cedẽtis diei. a Azimoꝝ) q̃a fermentũ ⁊ fermẽtatũ nõ debebãt apparere in domibus iudeoꝝ septẽ dieb⁹ hui⁹ solẽnitatis. vt habet Exo. xij. ca.
b Qui dr̃ pascha).i. trãsitus: q: tũc trãsiuit angelus dñi p egyptuz iterficiens p̃mogenita egyptioꝝ: ⁊ hebreos saluans.
c Et querebãt p̃ncipes sacerdotũ ⁊c. moti iuidia cõtra xp̃m. d Quõ eum iterficerẽt) lꝫ eni hoc summe desiderarẽt tñ erat eis difficile ꝑpter fauorem ppli ad xp̃m. idõ subdit. e Timebãt v̾o plebẽ) ne cõtra eos isurgerẽt: si in xp̃m manus

mitterẽt. f Intrauit aũt sathanas in iudã).i. animã iude: nõ p illapsum: quia hoc est deo ꝓprium: sed per effectum venditionem xp̃i ei suggerendo. g Et abijt ⁊ locutus est cum p̃ncipib⁹ sacerdotũ ⁊c.) motiuuz aũt iude h tacet: Sed exprimitur Matt. xxvj. ⁊ Joã. xij. s. vt recuperaret valorẽ vnguenti p̃ciosi effusi sup xp̃z a maria soror lazari.
h Et gauisi sunt) quia ille modus capiẽdi xp̃m p suum discipulum videbatur magis possibilis et secretus.
i Uenit autem dies azimorum) hic cõsequenter describit ipsi⁹ xp̃i venditi traditio: ⁊ p̃mo ista traditio p̃nũciat. Scdo executioni datur: ibi. Et egressus ibat. Prenũciatio dicte traditionis facta est a xp̃o cum cenaret cuz discipulis. ⁊ ideo p̃mo describit paschale cõuiuium. scdo istituit eucharistie sacramẽtũ ibi. accepto pane. tertio ponit dicte traditionis p̃nũciatio: ibi. verũtñ. quarto discipuloꝝ informatio: ibi. facta est contẽtio. Circa p̃mũ dr̃. i Uenit autem dies azimorum. Ista erat. xiiij. dies mẽsis p̃mi: i cuius vespere debebãt comedere agnum paschalẽ cum azimis panibus.
k In qua necesse erat occidi pascha) accipit hic pascha nõ pro die solẽni sicut supra: sed pro agno paschali qui in illo vespere debebat occidi. l Ecce introeuntibus vobis in ciuitatẽ).s. hierusalẽ.
m Occurret vobis homo ⁊c.) In hoc

dedit eis signū directiuum in preparatio
ne conuiuij paschalis.
a Et dicetis patrifamilias domus ⁊c)
hic aūt crediꝶ fuisse xp̄i discipulus: ⁊ iō ꝑ
uidit de loco ⁊ de agno ⁊ alijs necessa-
rijs i celebra
tiōe agni pa-
schalis. vt di
ctū fuit pleni
us Marci.
xiiij. cap.
b Desiderio desidera
ui). i. valde
desideraui
c Hoc pa-
scha mādu-
care). qꝛ tūc
finiuit vetus
te tamētū ⁊
ichoauit no-
uū qꝺ erat si
bi in deside-
rium.
d Dico. n.
vobis qꝛ ex
hoc nō man
ducabo illꝺ
donec ipleaꝶ
in regno dei
⁊c). qꝛ post
illā cenā nō
comedit nec
bibit nisi p⁹
resurrectio-
nem suaꝫ in
qua imple-
tuꝫ est regnū
dei quia tūc

g Et fregit ⁊ dedit eis dicēs. Hoc ē cor
pus meū ⁊c). nō est sic itelligēdū ꝙ prius
frāgeret ⁊ daret discipul' ⁊ postea diceret
v̇ba ꝯsecratōis sꝫ magis ecōuerso: qꝛ xp̄s
dedit aplis suis corp⁹ suū cōsecratū: ⁊ iō
ṗus dixit v̇-
ba ꝯsecratio
nis q̄ sūt. hoc
est. corp⁹ me-
um: qꝛ v̇ba
cōsecratiōis
efficiūt ꝙ fi-
gurāt postea
fregit ⁊ ꝺdit
h Hoc fa-
cite i meā cō
memoratio-
nē) qꝛ eucha
ristie ꝯsecra-
tio est quedā
dn̄ice passio-
nis rememo
ratio: ⁊ pro-
pter hoc cō
secraꝶ cor-
pus sepatim
a sanguine:
qꝛ in passiōe
sanguis fuit
sepatus a cor
pore iō sub-
ditur. (Si-
militer ⁊ ca-
licē ⁊c). Ce-
tera aūt que
ad istꝺ sacr̄ꝫ
ꝑtinēt tractā
da sūt i q̈rto
senten.

Et dicetis pꝛifamili
as dom⁹: dić tibi ma
gister[a] vbi ē diuerso
riū vbi pascha cū di
scipul' meis māducē
⁊ ondet vobis cena
culū magnū stratū:
⁊ ibi pate. Eūtes āt
iuenerūt sić dixit il
lis. Et pauerunt pa
scha. Et cū facta eēt
hora discubuit ⁊
duodeciꝫ apl'i cū eo
⁊ ait ill'. Desiderio ꝺ
sideraui[b] hoc pascha
māducare[c] vobiscū
añq̄ꝫ patiar. dico. n.
vobis: qꝛ ex hoc nō
māducabo illud: do
nec ipleaꝶ in regno
dei[d] Et accepto cali
ce gratias egit ⁊ di
xit. Accipite ⁊ diui
dite iter vos. Dico
eni vobis: ꝙ nō bi
bā de generatiōe vi
tis[e] donec regnū dei
veniat. Et accepto
pane gratias egit[f] ⁊
fregit ⁊ ꝺdit eis di
cens. Hoc ē corpus
meū[g] qꝺ ꝑ vobis da
tur. Hoc facite i me
am commemoratio
nem[h]. Similiter ⁊
calicem postq̄ꝫ cena
uit dicens. Hic ē ca
lix nouū testamētū
in sanguine meo q
pro vobis effunde
tur. Uerūtamē[i] ecce
man⁹ tradentis me[k]
mecum est in mensa
⁊ quidem filius ho
minis[l] secūdū ꝙ dif
finitum est vadit: ve

aperta est ianua: ⁊ christus resurrexit ad
vitā imortalē ⁊ tunc xp̄s cum multis co
medit ⁊ bibit ab ꝓbādū sue resurrectōis
veritatē: vt hētur infra. xxiiij. cap.
e Nō bibā de gn̄atōe vitis) gn̄ationē vi
tis vocat vinū: qꝛ exprimiꝶ ꝺ fructu vitis
f Et accepto pāe) h̄ ꝯn̄r istituiꝶ euchari-
stie sacr̄ꝫ post legale ꝯuiuium cū dicitur.
f Et accepto pane gratias egit) per hoc
ostendit ꝙ in consecratione huius sacra
menti preexigitur deuotio ⁊ oratio.

i Uerūtamē). Hic cōsequēter xp̄s pre-
nunciat traditionem suaꝫ dicēs.
k Ecce manus tradentis me mecum
est in mensa). ex quo patet maxima in-
gratitudo ⁊ proditio iude qui ingerebat
se comestioni cum christo quem non la-
tebat sua proditio.
l Et quidem filius hominis). quia licꝫ
sit deus ⁊ homo: non tamen tradebatur
⁊ patiebatur scꝺm diuinitatem in q̄ ipas
sibilis est: sed tm̄ scꝺm humanitatē: sꝫ qꝺ

diffinitum est in prouidentia dei pro salu te mundi.

a Verūtamen ve homini illi per quem tradetur ⁊c). quia licet Judas post factū penituerit: hoc tamē fuit inutiliter q꞉ per desperatio-nē se suspen-dit: vt hētur math. xxvij. capitulo.

b Et ipsi ce perūt qrere i ter se). s. apo stoli.

c Quis eēt ex eis q hoc factur⁹ eēt). tamē nescie-runt: q꞉ hoc xp̄s non re-uelauit ma-nifeste: sed tā tum ioāni se crete: vt hē-tur. Joānis xiij. capi.

d Facta est cōtētio) hꝫ cō sequēter po nitur infor-matio disci-puloꝝ. ⁊ primo ondītur qualis sit aptus ad officiuꝫ p̄lationis: secūdo quid foret eis licitū tpe ꝑsecutōis. ibi. ⁊ dixit eis. Ad huc prio ponit iformatio discipuloꝝ i ge nerali: secūdo ipsius petri in spāli. ibi. Ait aūt domin⁹ simoni: adhuc p̄mo iformat discipulos de p̄lationis aptitudine: scd̄o de premij magnitudine. ibi. vos aūt. Cir ca primū sciēdū q̄ cuꝫ apostoli audierūt xp̄m p̄dicentē traditionē suam ad mortē crediderunt firmiter hoc esse futurum: ⁊ ideo ceperūt querere iter se qs inter apo stolos eēt cōuenientioꝛ ad tenēdum christi locum: ⁊ hoc est quod dicitur.

d Facta est autēꝫ inter eos contentio) idest disquisitio.

e Quis eorum videretur esse maioꝛ id-est aptioꝛ ad presidendum alijs loco chri sti: ⁊ ideo christus de hoc eos docuit: vi-delicet q̄ ille esset ad hoc aptioꝛ qui esset vere humilioꝛ. per contrarium ad terre-nam dominationeꝫ: ⁊ ad hoc inducit ex emplum sui dicens.

f Quis maioꝛ est qui recumbit an qui ministrat nō ne qui recū-bit). q. d. sic scd̄m iudiciū humanuꝫ: ⁊ infert.

g Ego aūt in medio ve strū sū sicut q ministrat) hoc iā osten-derat i lotōe pedū suoꝝ di scipuloꝛuꝫ ⁊ ex hoc inten dit cōcludē re q̄ ille est aptus ad suc cedendū si-bi in regimi-ne ecclesie q est fundatus in vera hu-militate.

h Vos āt). Postq̄ ostē dit aptitudinē prelati. hic cō sequēter ostē dit magnitudinē premij dicens.

h Vos āt estis q ꝑmāsistis mecū). iā eni iudas exierat de societate eoꝝ accepto pa ne intincto: vt habetur Jo. xiij. cap.

i In tentationibus meis). quia imine-bat agonia sue passionis.

k Et ego dispono vobis regnū). qd̄ in telligit dupl'r: vno mō de regno militā-tis eccl'ie: cui⁹ regimē xp̄s tradidit apl'is. alio mō de regno triūphātis eccl'ie ad qd̄ erāt apl'i assumēdi post laborē vite p̄ntis

l Vt edatis ⁊ bibatis). Hoc dupliciter intelligitur. vno modo de sacramento eucharistie: cuius consecrationem: acce-ptionē: ⁊ dispēsationē xp̄us tradidit apo stolis. alio modo de fruitione glorie ad quā apostoli erant predestinati.

m Et sedeatis super thronos). q꞉ in iu

[Ve]rūtamē ve homini il li per quē tradetur[a]. Et ipsi ceperūt que-rere inter se[b] qs esset ex eis qui hoc factu rus eēt[c]. Facta ē au-tem contentio[d] inter eos quis eorū vide-retur eē maioꝛ[e]. Di-xit autē eis. Reges gentiū dominantur eorū: ⁊ qui potesta-tem habēt super eos benefici vocantur. Vos aūt non sic: sꝫ qui maioꝛ ē in vobis fiat sicut minoꝛ. ⁊ q precessoꝛ est sicut mi nistratoꝛ. Nam qs maioꝛ est. q recūbit. an q ministrat. Nō-ne qui recūbit. ego aūt in medio vestrū sū sicut q ministrat[g] vos aūt[h] estis qui ꝑ mansistis mecum in tentationibus meis[i] ⁊ ego dispono vob̄. sicut disposuit mihi p̄r me⁹ regnū[k] vt eda tis ⁊ bibatis[l] sup mē sā meā i regno meo ⁊ sedeatis super tro nos[m] iudicātes duo

decim tribus israel. Ait autem dñs[a] simoni. Simon ecce sathanas expetiuit vos[b] vt cribraret[c] sicut triticũ. ego autē rogaui pro te: vt nō deficiat fides tua[d]. et tu aliquādo cōuersus[e]: ꝯfirma fratres tuos[f]: qui dixit ei. Dñe tecum paratus sum: et in carcerē: et in mortē ire[g] At ille dixit Dico tibi petre: nō cantabit hodie gallus: donec ter abneges nosse me[h]: ꝛ dixit eis[i]. Qñ nisi vos sine saculo ꝛ pera ꝛ calciamētis: nũ aliquid defuit vobis At illi dixerunt. Nihil: dixit ergo eis: sꝫ nūc qui habꝫ saccu lum[k] tollat[l] similiter et perā[m]: et qui non hꝫ[n] vendat tunicam suā et emat[o] gladiū. Dico enim vobis quoniā adhuc hoc qđ scriptuꝫ est oportet impleri in me[p]. et cum iniquis deputatus est[q]. Eteni ea que sunt de me[r]

dicio extremo erunt assessores xp̄i iudicantis. a Ait autez) Posita informatione discipulorum in generali: hic ponit informatio petri in speciali de fragilitate humana consideranda ꝛ de constantia ex dei adiutorio habenda cum dicitur. b Simō ecce sathanas expetiuit vos) idest studiose quesiuit p temptatiōes subuertere: qꝛ multuꝫ nititur ad subuersionē sanctoruꝫ: illos enim pulsare negligit quos q̄si iure geto possidere se sētit. vt dicit Gre. c Ut cribraret) idest tēptationuꝫ īpulsu cōcuteret ꝛ sicut in tali cōcussiōe remāet palea ꝛ transit farina. sic iudas remansit diabolo ad penam eternam. Alij vero apostoli transierunt ad gloriam. d Ego autē rogaui pro te: vt non deficiat fides tua) scilicet finaliter non enim rogauit ꝙ petrus non caderet. sed vt in casu nō remaneret. ideo sequitur. e Et tu aliquando cōuersus). s. de peccato ad gratiaꝫ. f Cōfirma fratres tuos) hoc dicit ei qꝛ ecclesia erat sibi cōmittenda: vt habet Johānis vlt. ca. Ubi ter dicitur ei a xp̄o. Pasce agnos meos. Et hoc etiā pꝫ fideꝫ non deficere vsqꝫ ad finē mūdi potissime in ecclesia romana que a petro post xp̄m fundata est. g Dñe tecum parat' sum ꝛ in carcerē ꝛ in mortē ire) Hoc dixit ex feruore ꝛ cōfidens de sua cōstantia ꝛ virtute. Ideo cōsequēter predicitur sibi sua fragilitas. h Non cātabit hodie gall' donec ter abneges nosse me) post binaꝫ aūt negationē petri gallus cantauit: sꝫ petrus nō aduertit: sed post tertiā cũ iterum gallus cātauit ꝑut fuit expositum plenius Mar. xiiij. c. i Et dixit eis) Hic consequenter ostendit quid foret apostol' licitū tempore psecutionis: qꝛ cum primo christus misit eos ad p̄dicādū dedit eis formam īcedendi: vt sine pecunia ꝛ prouisione alia necessariorū incederent vt dictū fuit supra. x. cap. Etiā forte crederent ꝙ tēpore psecutiōis q̄ imminebant non liceret eis talia portare ꝯremonet dicens. k Sed nūc qui habet saculū) ad portādum pecuniā pro ꝑuisione necessarioruꝫ l Tollat. i. portet. m Similiter ꝛ peram (. i. repositoriū victualiū: ꝛ qꝛ non solum erat eis licitū talia portare: sed etiaꝫ seipsos a persecutoribus moderate defendere saltē pro tunc iō subdif. n Et qui non habet). s. gladium. o Uendat tunicā suā ꝛ emat) p hoc innuens qđ licita esset eis defensio moderata tēpore persecutionis. ideo subditur. p Dico. n. vobis qm̄ adhuc hoc qđ scriptū ē oꝫ ipleri i me). s. mortē acerbissimā ꝛ cōtēptibilissimā p iudeoꝝ psecutioneꝫ. q Et cū iniquis deputatus est) hoc scribif. Jsaie. liij. capitulo. r Et. n. ea que sūt de me) scripta supple per prophe

a Finem hn̄t) .i. sunt ꝓpe cōplemētū₃
b Dn̄e ecce duo gladij) hic non curauerunt apostoli loqui de sacculis vel peris: sed tantū de gladijs: q꜡ erant dispositi ad defensione₃ sui magistri licet postea fugierunt timore humano percussi. Dicit autem Crisosto. ꝙ illi duo gladij erāt duo magni cultelli ad scindendum carnes agni.
c Satis est) q꜡ vnus euaginand⁹ sufficiēter ostēdit licentia₃ se defendēdi ⁊ audaciam Petri ad defendendū suum magistrū ⁊ volūtariā passionē xp̄i qui cū haberet qui ꝓ eo pugnaret: ipe tamē hoc ꝓhibuit: ali⁹ nō euaginatus ostēdit ap̄l'os nō fuisse ꝑmissos facere quantū poterāt ad defensionē sui magistri: vt per hoc ostenderet ꝙ pfectior est patientia quā defensio etiā licita
d Et egressus ibat) Hic ponitur traditionis xp̄i executio. Et primo ex parte xp̄i se voluntarie offerentis .scd̄o ex parte iude cum proditorie tradentis: ibi. adhuc eo loquēte. Circa primū dicitur.
d Et egressus de loco cene predicte.
e Ibat scd̄m consuetudinem) quia assuet⁹ erat illuc exire de nocte causa orationis.
f In mōtē oliuarū) vbi sciebat traditorem venturum.
g Orate ne intretis in temptationem) oratio enim scd̄m Damasce. est eleuatio mētis in deū. Quāto aūt mens eleuaᷓ in deū tanto facilius tēptatio ab eo separaᷓ
h Et ipse auulsus est ab eis) quia oratio debet esse solitaria.
i Et positis genibus orabat) quia debet esse reuerens ⁊ deuota.
k Pater si vis trans. ⁊c.) quia debet esse discreta submittendo ꝓpriam voluntatem voluntati diuine.

finē hn̄t[a]. At illi dixerunt. Dn̄e: Ecce duo gladij hic[b]. At ille dixit eis. Satis est[c] et egressus ibat[d] secundū consuetudinem[e] in monte₃ oliuarū[f]. Secuti sūt āt illū ⁊ discipuli: ⁊ cū peruenisset ad locū dixit illis. Orate ne intretis in temptationē[g]. Et ipe auulsus est ab eis[h] quantū iact⁹ est lapidis. Et positis genibus orabat[i] dicens. Pater si vis transfer calicem istū a me[k]. Uerūtamē nō mea voluntas: sed tua fiat. Apparuit āt illi angelus[l] de celo cōfortans eu₃[m]. Et fact⁹ in agonia[n] ꝓlixius orabat[o]. ⁊ fact⁹ ē sudor ei⁹ sic gutte sāguinis decurrentis in terrā[p]. Et cū surrexisset ab oꝛone et vēisset ad discipl'os suos iuēit eos[q] dor

l Apparuit autem illi angelus) visione corporali in specie humana.
m Cōfortans eu₃ per modum seruientis: quod factum fuit ad confirmādum fide₃ discipulorum: ꝙ xp̄s sit maior angelis ratione deitatis. per hoc etiam ostendebatur ꝙ in eo vera humanitas erat que confortabatur contra tristicia₃ insurgentem in parte sensitiua ex apprehensione mortis immitētis.
n Et fact⁹ in agonia) erat eni₃ ista agonia reluctatio sensualitatis mortē horrētis: ⁊ rationis ipsā acceptantis: q꜡ virtute diuina quelibet pars permittebaᷓ agere ⁊ pati ꝙ erat sibi ꝓpriū:
o Prolixius orabat) ostendēs ꝙ in maiori necessitate magis debet hō orationi insistere.
p Et factus est sudor ei⁹ sicut gutte sanguinis) ex vehemēti eni anxietate sensualitatis q̄ permittebaᷓ agere ⁊ pati ꝙ erat sibi ꝓpriū vt dictū est: fiebat vt non solū humores exirēt p sudorē: s₃ cū hoc aliqd de sanguine sudorē tingente. Scd̄m vero alios sup naturaliter factū est vt sanguis pro sudore exiret: vt sic xp̄s iam suu₃ sanguinem pro salute nostra effundere inciperet.
q Inuenit eos dormientes pre tristicia) tristicia enim est passio causata

ex malopresenti q̄ nō potest repelli & sic
causat aggrauationem animi quasi de-
pressi pondere mali presentis: quod non
potest amoueri: & sic per consequens im
pedit vlterius motū spirituū a corde ad
organa sen-
suum exteri-
orū: sʒ q2 hu
iusmodi spi-
ritus causāt
opera vigilie
inde est q̄ tri
sticia impedi
ens talē mo
tū spirituum
causat ag-
grauationeʒ
sensuū & ces-
sationeʒ ab
actibus pro
prijs: sicut fit
in somno p
prie dicto q
causatur ex
vaporatione
humorū ex ci
bis & potib⁹
ascēdēte ver
sus cerebrū
qui humo-
res ibideʒ in
grossati ex frigiditate cerebri descendūt
versus organa sensuuʒ opilantes meat⁹
per quos spūs pgredientes a corde debēt
ad organa sensuum transire & sic cessant
sensus ab actibus vigilie.
a Adhuc eo loquēte) hic cōsequēter po
nitur executio traditionis ex parte iude
tradētis cum dicit. b Judas vnus de
duodeciʒ antecedebat eos) tanq̄ ductor
illorū qui volebāt cōprehendere iesum.
c Et appropinquauit iesu vt oscularet
eū) dederat eniʒ iudas cōprehensoribus
istud signū: ne pro iesu caperēt iacobum
fratrē dn̄i q fuit ei valde similis vt dictuʒ
fuit Mathe. xxvj. ca. d Juda osculo
filiū homis tradis). i. in signo charitatis
pditionē homicidij facis ex quo factuʒ
iude aggrauabat valde. e Uidentes
aūt hi: q circa ipm erant). i. xp̄i discipuli.

mi̅ētes pre tristicia
Et ait illis: qd dor-
mitis? Surgite ora
te ne itretis i tēpta-
tōeʒ: adhuc eo loqn
te[a]. Ecce turba & q
vocabat iudas vn⁹
de duodeciʒ añcede
bat eos[b]. et appropi
q̄uit iesu[c] vt oscula-
ret eū. Jesus āt dixit
illi: iuda osculo filiū
hois tradis[d]. Uidē
tes āt hi[e] q circa ipʒ
erāt qd̄ futurū erat[f]
dixerūt ei. Dn̄e si p-
cutim⁹ i gladio? Et
pcussit vn⁹ ex illis[g]
seruuʒ pricipis sacer
dotū: & āputauit au
riculā ei⁹ dexteram.
Rn̄dens āt Jh̄s ait
Sinite vsq3 huc[h]. et
cuʒ tetigisset auricu
lā ei⁹ sanauit eum[i].
Dixit autem iesus
ad eos qui venerant
ad se principes sa-
cerdotū[k] & magiat⁹
tēpli & seniores. q̄si
ad latronem existis
cū gladijs & fustib⁹:
cum quotitidie vo-
biscū fueri i tēplo[l]:

f Quod futurū erat). s. captioneʒ ma-
gistri sui vt duceret ad mortē g Dixe
rūt ei dn̄e si pcutimus in gladio & pcussit
vnus &c̄. Alijs discipulis licentiā petētib⁹
pcutiendi ad magistri sui defensionē: pe-
trus qui erat
audacior ce
teris & feruē
tior non peti
uit licentiam
nec expecta-
uit responsio
nem: sed am
putauit vni⁹
auriculaʒ in
tendens euʒ
iterficere vel
grauiter vul
nerare.
h Sinite
vsq3 huc) q̄si
dicat nō mo
ueat vos qd̄
est futurū: q2
pmittēdi sūt
vt me cōpre-
hēdāt. vt im
pleant ea q̄
de me scripta
sunt.
i Et cuʒ teti
gisset auriculā ei⁹ sanauit eū) in quo ap-
paret maxima xp̄i caritas sanādo illuʒ q
venerat ad cōprehendendū ipsum.
k Dixit aūt iesus ad eos q venerant ad
se pncipes sacerdotū &c̄. Cōtrariū videt
Math. xxvj. ca. vbi dici videt q̄ princi-
pes sacerdotū nō fuerūt in captione iesu
sʒ ductus fuit ad eos p cōprehensores ad
locū vbi cōuenerāt. Ad qd̄ rn̄det duplcit̄
vno mō q̄ licet nō venerint ad cōprehē
dendū iesuʒ in pprijs psonis: venerūt tn̄
in virtute i ministris ab eis missis. Alio
modo q̄ aliqui de principibus sacerdotū
venerūt cū ministris ad cōprehendendū
iesuʒ vt diligēti⁹ fieret negociū. plures tn̄
expectabant in domo vt d cit Math.
l Quasi ad latronem existis cū gla-
dijs & fustibus cum quotidie vobiscum
fuerim in templo) quasi dicat tunc non

cepistis me: q̄r nolebā: nec modo caperē-
tis nisi pmitterē: iō sequitur. a Sȝ hec ē
hora) vobis cōcessa ad me ꝯp̄hēdendū.
b Et potestas tenebraꝝ) q̄r diabolus te
nebraꝝ princeps eos ad hoc incitabat.

giā: cōtra Cesaris ordinationē ꝗ dignita
tē regiā a iudeis abstulerat: sicut dr̄. iij. c.
Si aūt dixisset nō: obiecissent cōtra eū de
redargutione: q̄r pluries verbis ⁊ factis
dixerat se eē xp̄m: vn̄ Johā. x. ca. dicenti-
bus ei iude-

c Cōprehē-
dentes aūt)
Hic cōsequē
ter ponit xp̄i
traditi com-
prehensio: et
subdit petri
negatio cuȝ
dicit.
d Petrus
vero) de ne-
gatione eniȝ
petri varie lo
quuntur euā
geliste q̄ va-
rietas expo-
sita fuit ⁊ cō
cordata ma
thei xxvj. ca.
e Et viri)
Hic ꝯn̄r de-
scribitur xp̄i
ꝯprehēsi illu
sio cuȝ dicit.
f Prophe-
tiza nobis
xp̄e ⁊c̄) Per
hoc eni desi-
gnabāt ꝗ eēt
falsus pp̄he
ta: ⁊ ꝗ signo-
raret qs euȝ
percuteret: ⁊
nō solū illu-
debāt: sȝ etiā
calūniose in
terrogabant
g Si tu es
xp̄us dic no-
bis) q̄r si rn̄-
disset sic stati
iposuissent ꝗ
voluisset sibi
vsurpare di-
gnitatem re-

non extēdistis man⁹
in me. Sed hec ē ho
ra vřa [a] : ⁊ potestas
tenebrarū [b]. Cōpre-
hendētes autē eum [c]
duxerunt ad domū
principis sacerdotū
Petr⁹ vero [d] seq̄bat
eum a longe. Accen
so āt igne in medio
atrio ⁊ circunseden
dib⁹ illis: erat petr⁹
ī medio eorū. Queȝ
cum vidisset ancilla
q̄dā sedētē ad lumē:
⁊ eum fuisset ītuita
dixit. Et hic cū illo
erat. At ille nega-
uit eum dicēs. Mu
lier non noui illum.
Et post pusillū ali-
us videns eum di-
xit. Et tu de illis es
petr⁹ vero ait. o ho
mo nō sum. Et iter
uallo facto q̄si hore
vnius ali⁹ qdā affir
mabat dicēs. Uere
⁊ hic cum illo erat:
nā ⁊ galile⁹ est. ⁊ ait
petr⁹. Nō nescio qd
dicis: ⁊ cōtinuo ad-
huc illo loquēte can
tauit gallus. et ꝯuer
sus dn̄s respexit pe-
truȝ. et recordat⁹ est
petr⁹ verbi dn̄i sicut
dixerat: quia pri⁹ q̄ȝ
gallus cātet ter me
negabis: et egressus
foras petr⁹ fleuit a-
mare. Et viri [e] q te-
nebāt iesum: illude-
bāt ei cedētes: ⁊ ve
lauerūt et pcutiebāt
faciē ei⁹ et iterroga-
uerunt euȝ dicentes
prophetiza qs ē q te
pcussit [f]: et alia mul
ta blasphemātes di-
cebāt i eum: et vt fa
ct⁹ est dies conuene
runt seniores plebis
et pricipes sacerdo-
tū et scribe: et duxe-
rūt illū i ꝯsiliū suum
dicētes. si tu es xp̄s
dic nob̄ [g]. et ait illis
Si vobis dixero nō
credetis mihi [h]. si āt
et interrogauero: nō
respōdebitis mihi [i]
neqȝ dimittetis [k]:
Ex hoc autem [l].

is. Si tu es
xp̄us dic no-
bis palaȝ: re
spōdit eis ie-
sus loquor
vobis ⁊ nō
creditis: ope
ra q̄ ego fa-
cio in nomie
p̄ris mei hec
testimoniuȝ
perhibent de
me. iō sequtur
h Si dixe-
ro vobis nō
credetis mi-
hi) sicut ⁊ ali
as nō credi
distis nec ver
bis meis nec
factis.

i Si autē ⁊
interrogaue
ro nō respon
debitis) sicut
cū alias peti
uerāt de xp̄o
quō sit filius
dauid nō re-
sponderunt:
⁊ in pluribꝰ
alijs ei⁹ que
stionibus si-
mile inuenit.
k Neqȝ di-
mittetis) qa
obstinatiōeȝ
sciebat eo-
rum.
l Ex hoc
autem) idest
post passio-

nem meam ⁊ resurrectionem.
a Erit filius hominis sedens a dextris virtutis dei): quod impletuȝ est in ascensione christi ſm quod dicitur Mar. vlti. cap. Et dn̄s quidē iesus postq̄ locutus est eis assūptus est in celum ⁊ sedet a dextris dei.
b Dixerūt aūt oēs ⁊c). Mat. xxvi. cap. dicit ꝙ sūmus sacerdos h̄ dixit. dicēdū ꝙ ille dixit p̄mo ⁊ p̄ncipaliter: ⁊ iō Math. ip̄m solū exprimit. Alij autem consequenter ideȝ dixerunt volentes ex hoc concludere cōdēnationē christi fore iustaȝ. Tu ergo es filius dei) hoc nō sequebatur ex dicto precedenti: quia dixerat erit filius hominis: verūtamen: q̄ꝛ hoc erat veꝝ noluit negare nec etiā affirmare ne aperiret locum calūnie: sed respondit,
c Vos dicitis: q̄ꝛ ego sū) qđ verbū erat veꝝ ⁊ taliter p̄latū ꝙ calūniā nō hēret secūdum veritatē sed tm̄ scđm iudeoꝝ malitiam: ex qua concluserunt.
d Quid adhuc desideram⁹ testimonium). q. d. cōuictus est ꝓprio v̄bo: vn̄ subditur. (Ipsi. n. audiuimus de ore eius). (Et surgēs oi~ multitudo). postq̄ descripta est xp̄i cōprehēsio per malitiā iudeoꝝ hic cōsequēter describit̄ eius occisio p exe cutionem gentilium vbi primo describitur sollicita examinatio: secūdo iniqua condēnatio ibi. pilatus autem tertio impia occisio ibi: ⁊ cum ducerent euȝ: quarto deuota tumulatio ibi. Et ecce vir nomine ioseph. Circa primum primo describitur examinatio coram pilato preside. Scđo coram herode ibi: pilatus autem.

erit fili⁹ hois sedēs a dextris v̄tutis dei[a]. Dixerūt auteȝ oēs[b] Tu ergo es fili⁹ dei. Qui ait. Vos dicitis quia ego sum. at illi dixerunt. Quid adhuc desideram⁹. testimonium[d]. Ipsi enim audiuimus de ore eius. Et surgēs ois multitudo[c] eorū duxerunt illum ad pilatum. Ceperunt

autē illum accusare[f] dicētes. Hunc inuenimus subuertentem gētem nostrā ⁊ ꝓhibētē tributa dari Cesari. ⁊ dicētē se christum regeȝ esse. pilatus autem interrogauit eū dicēs. tu es rex iudeorum. at ille respondens ait. Tu dicis. ait autē pilatus ad p̄cipes sacerdotum. ⁊ turbas

Circa primum dicitur.
e Et surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad pilatum) qui erat ibi preses loco romanorum.
f Ceperunt autē accusare illū). Et hoc de tribus. p̄mo de auersiōe populi a lege Moysi seruāda caȝ dicitur. Nūc iuenim⁹ subuertētē gentem nostrā. Scđo ꝙ per doctrinā suā ipediret reddere Cesari tributum: ⁊ hoc notatur cū dicit̄ (⁊ ꝓhibētē). Tertio ꝙ volebat sibi vsurpare regnuȝ iudeoꝝ: iō sequitur (⁊ dicentē se xp̄m regem eē). Primum aūt erat manifeste falsū: q̄ꝛ nō venit soluere legē sed adimplere: vt habet̄ Mat. v. cap. Et legē moysi vsq̄ȝ ad mortem seruauit vt declaratū fuit ibidē. Similiter scđm q̄ꝛ iudeis querentib⁹ liceȝ nobis cēsum dare cesari: an non. respondit Reddite que sunt cesaris cesari: vt habetur math. xxij. capi. Similiter tertium: q̄ꝛ cum christus sciret turbas venturas: vt eum raperent ⁊ facerent super se regem fugit vt habetur Ioan. vi. capi. Pilatus autem de primo non curauit quia gentilis erat: ⁊ ideo de lege Moysi non curabat. Secundum reputabat falsum: quia responsionem christi audierat per relationem de tributo cesari reddendo vt predictum est. Sed de tertio inquisiuit: quia videbatur esse contra dominum suum: vnde ⁊ iudei coram eo dixerunt. Non habemus regem nisi cesarem. Ioan. xix. capi. Et ibidem dicitur. Omnis enim qui se regem facit contradicit cesari. Christus autē se regē eē non negauit neq̄ȝ af-

firmauit: sed medio modo respondit di cens. (Tu dicis) verũtamen expressit ꝙ si esset rex regnũ eius nõ erat de hoc mũdo vt habetur Joan. xviij. cap. Et qr pilatus ⁊ imperator dominus suus nõ curabãt nisi de regno terreno: iõ pilatus habuit Jesũ excusatũ dicẽs

a Nihil inuenio cãe). .s. crimis vel mortis.

b In hoc homine. at illi iualescebãt vt clamoribus obtinerent ꝙ ratione non poterant.

c Commouit populũ) q̃si dicãt turbauit pacem cõmunem.

d Incipiẽs a galilea) volebãt eni eũ notare ꝙ eẽt filius iude galileo qui tpe natiuitatis xp̃i inducebat populũ ad rebellãdũ imperatori romano dicens esse illicitũ iudeis ꝓfiteri aliquẽ dominũ terrenũ: sȝ solũ deũ: vt hr̃ Act. v. ca. Añ hos dies existit Judas galileus q auertit populuȝ in die ꝓfessionis: sed pilatus hoc falsũ reputauit eo q̃d audierat xp̃m dixisse. Reddite que sunt cesaris cesari ⁊ que sunt dei deo per hoc ostẽdens ꝙ poterant esse subiecti nõ solũ deo: sed etiam temporali domino.

e Pilatus aũt). Hic cõsequenter ponitur examinatio xp̃i coram herode.

e Pilatus aũt audiẽs ꝙ iesus eẽt de galilea remisit eum ad herodem). Tum vt herodi deferret: tum quia credebat ꝙ libenter liberaret hominez qui esset de terra sua ⁊ maxime innocentẽ. Sciendum etiaȝ ꝙ lȝ xp̃s fuerit i bethelee natus vt dc̃m est. y. cap. tamẽ d citur hic de galilea qr fuit ibi nutritus ⁊ conuersatus.

f Qui ⁊ ipse hierosolymis erat his diebus) s. paschalibus ꝓpter solẽnitatez: qr iudeus erat. pater eni suus fecit se circũcidi transiens ad ritũ iudaismi: sȝ q̃d dicit Josephus.

Nihil inuenio cãe in hoc homine[a]. at illi iualescebãt dicẽtes[b] Cõmouit populuȝ[c] docẽs p vniuersam iudeam icipiẽs a galilea[d] vsqȝ huc. Pilatus autẽ audiẽs[e] galileam interrogauit si homo galileus eẽt ⁊ vt cognouit ꝙ de herodis ptãte esset remisit eum ad herodem qui ⁊ ipse hierosolimis erat illis diebus[f]. herodes aũt viso iesu gauisus est valde[g] erat enim cupiẽs ex multo tẽpore videre eũ: eo q̃d audierat multa de eo[h]: ⁊ sperabat aliquod signum[i] videre ab eo fieri[k]. Interrogabat autẽ euȝ multis sermonibus[l] at ipse nihil illi respondebat. Stabãt autem principes sacerdotum ⁊ scribe cõstanter accusantes euȝ. Spreuit ãt illũ herodes[m] cũ exercitu suo. ⁊ illusit indutũ veste alba[n]. ⁊ remisit ad pilatũ[o]

g Herodes aũt viso Jesu gauisus ẽ) nõ ꝓpter deuotionẽ: sed ꝓpter curiositatẽ: iõ subditur.

h Eo q̃d audierat multa de eo). s. d miracul ei⁹ ⁊ doctrina.

i Et sperabat signũ aliq̃d). i. mirabile factum.

k Uidere ab eo fieri). sperabat etiam ab eo audire quedaȝ curiosa ⁊ insolita: ideo subditur.

l Interrogabat autem eum multis sermonibus). Jesus autem in conspectu eius noluit aliquod signum facere. tum quia herodes erat indignus cum moueretur ex curiositate vt dictum est: tum qa iesus voluit ostendere quod predicator verbi diuini non debet coram principibus ostentationem suam querere: ⁊ eisdem rationibus non respondit eius interrogationibus.

m Spreuit autem illum Herodes). reputans eum idiotam ⁊ fatuum.

n Et illusit indutum veste alba). sic eni illudebatur: tunc fatuus.

o Et remisit ad pilatum). Ut eum honoraret: sicut ⁊ pilatus ei detulerat.

Et facti sunt amici herodes ⁊ pilat⁹ in ipsa die[a]. Nã antea inimici erãt[b] adinuicem. pilat⁹ aũt[c] ꝯuocatis principibus sacerdotuꝫ ⁊ magistratibus: ⁊ plebe dixit ad illos. Obtulistis mihi hũc hominem quasi auertentez populum. Et ecce ego coram vobis interrogans nullam causam inuenio in hoie isto ex his in quib⁹ eũ accusatis. sed neqꝫ herodes. Naz remisit illũ ad nos[d]: ⁊ ecce nihil dignum morte actum est ei[e]. Emendatum ergo[f] illum dimittam[g]. Necesse autez habebat dimittere eis[h] ꝑ diẽ festũ vnũ. Exclamauit aũt simul vniuersa turba dicens. Tolle hũc ⁊ dimitte nobis barabã. Qui erat ꝓpter seditionẽ quãdã factã i ciuitate ⁊ homicidium missus in carcerem. Iterum autem pilatus locutus est ad eos: volẽs dimittere Jesum. At illi magis clamabant dicentes. Crucifige crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos. Quid eniz mali fecit iste? Nul-

a facti sunt amici) propter mutuam reuerentiam factam: vt dictum est: ⁊ ideo sequitur. b Nam antea inimici erant adinuicez) ꝓpter galileos quos Pilatus occiderat miscens sanguinem eorum cum sacrificijs: vt dictum est supra. xiij. cap. c Pilatus autem). Hic consequẽter describitur christi cõdẽnatio iniusta: vbi ꝑmo declarat christi innocentia ex triplici ꝯfessione iudicis causaz examinantis ⁊ etiaz ex allegatione herodis: qui ipsum nõ condẽnauerat. Judei autem ecõtrario cõtra verba iudicis ter reclamauerũt: vt obtinerẽt per importunitatem clamoris: quod non poterãt via rationis ꝓpter qđ Pilat⁹ finalr̃ declinauit a iustitia ꝯdẽnãs ad mortẽ inocentẽ Jesus icliat⁹ ad hec ppl̃i fauore quẽ q̃rebat: ⁊ Cesaris timore cuius idignationẽ formidabat: eo qđ dixerãt iudei i ꝯspectu suo. Si hũc dimittis nõ es amicus Cesaris: vt habet Joãnis. xix. ca. ⁊ ex dictis pꝫ littera paucis exceptis que exponent. d Naz remissit illũ ad nos). i. ad nostꝝ iudiciuꝫ: libri antiq ⁊ correcti sic hñt. d Nam remissi vos ad illum). s. ad herodez: vt pꝫ ex dictis: ⁊ lr̃a seques ꝯsonat cum dicit.

e Et ecce nihil dignum morte actuz est ei) scilicet coram Herode. f Emendatum ergo) idest verberatuz: g Illum dimittam) liberum a morte. Sed contra hoc videtur: quia pilat⁹ sciebat ipsuz eẽ inocentez: q̃ mõ igit volebat ipsuz iniuste ꝟberare Dicendũ ꝙ volebat facere vt iudei videntes hanc flagellatiõez satiarẽt hac pena ⁊ cesarent a morte iesu querãda h Necesse aũt hẽbat dimittẽ eis ⁊c̃) Quia in nocte pasce angelus dñi saluauit hebreos: ⁊ ꝑcussit primogenita egyptioꝝ: ⁊ ideo in memoriã huius beneficij i solẽnitate paschali saluabant vnum ꝓpinquum morti. Et aliquos condẽnatos ad mortem interficiebant ad repsentandum saluationem hebreoꝝ ⁊ interfectionem egyptioꝝ: ⁊ istã ꝯsuetudinem eis obseruari impetrauerũt ab impatore romanoꝝ: sicut fuerat obseruata antequã iudea esset romanis subiecta: ⁊ hoc est quod dicitur. h Necesse autem habebat ⁊c.) quia tenebatur obseruare illud quod erat concessum ab impatore. Pilatus sciens iesum innocentem volebat eum liberare per hanc viam ꝓponẽs ꝙ nõ expediret eis dimittẽ: nisi iesuz aut

barabam: cuius liberationem credebat iudeos nullo modo p̄eligere, ꝓpter nimiā ipsius malitiā: sed ipsi nimio odio moti contra christum p̄elegerūt barabā libera re petētes Jesum crucifigi eo quod erat modus mortis asperior ꝛ durior cetera patent.

a Et cū ducerēt eum). Hic ꝯsequēter ponit xp̄i ipia occisio cū di.

a Et cū ducerēt eum ad crucifigēduȝ apprehēderūt simonē ꝛc.) qꝛ coegerūt eū ad portandū crucē vt citius venirēt ad locū crucifixionis. qꝛ iesus videbatur nimis debilitat⁹ ex afflictōe p̄cedēti: ꝛ iō ḡuis ih̄s p̄mo portasset crucez suā: tn̄ illi q eū ducebant acceperūt eā ꝛ posuerunt supra symonē rōne p̄dicta: ille autē inuite portabat. Tuȝ qꝛ hoc erat turpe. Tū qꝛ forsitan erat discipulus iesu occult⁹ tn̄.

b Seqbat aūt illū ꝛc.) qꝛ aliq seqbant eū ad ipm crucifigēdū: aliq ad deridēdū eū: ꝛ aliq ad vidēdū spectaculū: ꝛ aliqui ad plāgēdū: spālr mulieres deuote qbus dixit.

lam cām mortis sue nio in eo. Corripiā ḡ illū ꝛ dimittā. At illi īstabant vocib⁹ magnis postulātes vt crucifigeret. ꝛ in ualescebāt voces eorū. et pilat⁹ adiudicauit fieri petitionē eorū dimisit autē illis eū qui ꝓpter homicidiū ꝛ seditionē missus fuerat in carcerē quem petebant iesum vero tradidit voluntati eorū. et cum ducerent eum[a] apprehēderunt symonem quēdam cirenēsem venientē dvilla ꝛ imposuerunt illi crucez portare post iesum. Sequebatur aūt illuȝ[b] multa turba populi ꝛ mulierū q̄ plangebant et lamētabantur eum

Conuersus autem ad illas dixit iesus. Filie hierusalē[c] nolite flere[d] super me sȝ super vos ipsas flete: ꝛ super filios vestros. Qm̄ ecce veniet dies[e] in quibus dicent beate steriles[f] et vētres qui non genuerunt[g] et vbera que non lactauerūt Tūc icipient dicere montib⁹[h] cadite sup nos et collib⁹ opite nos. Quia si in viri[i]di ligno hec faciūt i arido qd fiet? Ducebant aūt et alij duo nequā cū eo vt iterficerentur. et postq̄ȝ venerūt i locū q vocat caluarie ibi crucifixerūt eū: et latrones: vnū a dxtris: et alterum a sinistris. Jesus au᷑ez dicebat

c Filie hyerusalem ꝛc.) quia non solū aliq̄ de galilea secute fuerāt ipm: sed etiā alique de hierusalē sibi adheserāt per deuotionē. d Nolite flere ꝛc.) nō ꝓhibet cōpassionē: sȝ p̄dicit aliā luct⁹ causaȝ in obsidione hyerusalem futuram per Titum ꝛ vespasianum: ideo subdit. e Quoniā ecce dies veniet) .s. quadragesimo. scdo anno p⁹ passionē xp̄i in quo fuit dcā obsidio. f Beate steriles) qꝛ agiliores erunt ad fugiēduȝ q̄ grauide. g Et vētres qui non genuerunt). qꝛ mulieres habentes pueros in obsidione fuerūt anxiate non solum pro se sed etiaȝ pro pueris suis ꝛ alique pre famis anxietate proprios pueros comederunt: secunduȝ q dicit Josephus lib. de iudaico bello.

h Tūc icipiēt dicere mōtib⁹ ꝛc) qꝛ aliq pre horrore misie q̄ tūc fuit i pplo iudeorum: dicebāt ad montes: cadite sup nos. i Quia si in viridi ꝛc.) christus hic dr lignum viride faciēs fructum: ꝛ p ꝯseqns indignū abscisione per mortē: populus

P̄r dimitte illis nō enī sciūt qd faciūt[a]. Diuidētes v̇o vesti mēta ei⁹ miserūt sor tes. Et stabat ppl's expectās: ⁊ deride bāt eū pricipes cuz eis dicentes. Alios saluos fec̄ seip̄z sal uuz faciat: si h̄ xp̄s dī elet⁹. Illudebant ăt ei ⁊ milites acce dētes ⁊ acetū offerē tes ei dicētes. Si tu es rex iudeorū saluū te fac. Erat ăt ⁊ sup scriptio sc̄pta sup eū līis grecis ⁊ latinis ⁊ hebraicis[b]. H̄ ē rex iudeorū. Un⁹ ăt de his q pēdebāt latrōi b⁹ blasphemabat eū dicēs. Si tu es xp̄s: saluū fac teip̄z ⁊ nos Rn̄dēs ăt alter icre pabat eū dicēs. Ne

q̄z tu times deum[c] Qui i eadē dānatiō ne[d] es ⁊ nos qdē iu ste: nā digna fc̄is re cipim⁹: hic v̇o nihil mali gessit. Et dice bat ad ih̄z. Dn̄e me mēto mei[e] Cū vene ris i regnū tuū[f]. Et dixit illi ih̄s. amē di co tibi: hodie mecū eris i p̄adiso[g]. Erat ăt fere hora. vi. ⁊ te nebre fc̄ē sunt i vni uersā terrā vsq̄z i ho rā nonā. et obscura t⁹ ē sol. Et velum tē pli scissuz ē mediuz. et clamās voce ma gna ih̄s ait. p̄r i ma nus tuas comendo sp̄m meum[h]. et hec dicēs expirauit. Ui dens autē[i] Cēturio qd factū fuerat[k] glo rificauit deū dicēs[l]

ăt iudaic⁹ h̄ dr̄ lignū aridū ifructifex ⁊ p̄ pn̄s dignū abscissiōe p̄ mortē ⁊ cōbustio nē gehēne: q̄ ē pena extrema ⁊ maxima. a P̄r dimitte illis q̄ nesciūt qd faciūt) erāt eni ibi aliq simplices ⁊ illr̄ati a sacer dotib⁹ inde orū decepti: q p̄sequebā tur xp̄z zelo legis: ⁊ pro istis orauit xp̄s. Alij ăt erāt lr̄atiqui ip̄m p̄babi liter eē xp̄m nouerāt seu agnoscere d̄ buerāt s̄z ex odio ⁊ inui dia fuerūnt excecati ⁊ ip sum p̄secuti sunt vsq̄z ad mortē: ⁊ p̄ il lis nō orauit b Erat aūt sup̄scriptio scripta super eū līis grecis latinis ⁊ he braicis) q̄ iste erāt tres lingue p̄nci pales: vt oēs possētlegere c Neq̄z tu times deū q i eadē dāna tiōe es) qua si dicat licet hoies non ti mueris: tn̄ d̄ beres deū ti mere maxi me in articulo mortis in quo tu es: ideo subditur. d Qui in eadez damnatiōe es) scilicet mortis. e Memento mei dn̄e) magna fides huius latronis. q nec propter acerbitatem pene quam sustine bat nec p̄pter infirmitatē carnis quā in

xp̄o videbat cōfessionē vere fidei omisit. f Cū veneris i regnū tuū) manifeste p̄z qd nō loquebat de regno t̄pali: s̄z eterno id subdit. Hodie mecū eris i p̄adiso) nō accipit hic paradisus pro orto volupta tis nec p̄ ce lo empireo: sed p̄ fruitio ne btā quaz habuerūt sā cti patres in morte christi qui erant in lymbo detē ti: statim cuz eius anima descēdit ad eos ⁊ eadez die illuc de scendit ani ma illius la tronis facta p̄ticeps btē fruitionis. h In ma nus tuas co mēdo spiri tum meuz) ostendens q̄ in articulo mortis ma xime debe mus recur rere ad deū i Uidēs ăt Centurio) q erat cōstitu tus ad custo diendū chri stum in cru ce quousque expirasset. k Quod factum fuerat) sc̄z miracula in xp̄i passio ne facta: vtpote terremotus: scissio petra rum: obscuritas solis supernaturalis: et q̄ cuz clamore magno expirasset: quod non poterat fieri virtute nature. l Glificauit deū) fidei cōfessione dicēs

Vere hic hō iustus erat[a]. Et oīs turba eorum qui simul ad erant ad spectaculū istud. Et videbant que fiebant percutientes pectora sua reuertebantur[b]. Stabant autē oēs noti eius a lōge[c]: ꝛ mulieres que secute euȝ erāt a galilea hec vidētes. Et ecce vir[d] noīe Joseph q erat decurio[e] vir bonus ꝛ iustus. Hic nō cōsenserat cōsilio ꝛ actibus eorū[f]: ab arimathia[g] ciuitate iudee qui expectabat ꝛ ipse regnum[h] dei. hic accessit ad Pilatum[i] ꝛ petijt corpus iesu: ꝛ depositū inuoluit ī syndone[k] ꝛ posuit eū ī monumēto exciso[l] in quo nōdū q̄sq̄ȝ posit⁹ fuerat[m]

a Vere hic hō iustus erat) Math. xxvij dicit vere filius dei erat iste. Dicenduȝ q̄ vtrunq̄ȝ dixit Centurio sed Math. exp̄ssit vnum Lucas aliud de altero tacendo.
b Percutiētes pectora sua) penitētes ꝛ dolentes de xp̄i persecutione ꝛ isti fuerunt qui a p̄ritis decepti fuerāt vt predictum est.
c Stabāt autē omnes noti eius a longe) cōtrariuȝ videtur Joānis. xix. cap. vbi dicitur. Stabāt iuxta cruceȝ iesu mat̄ ei⁹ ꝛ soror matris eius ꝛc. Respondet Augustinus q̄d non erant immediate iuxta illā p̄pter turbaȝ comprimentem nec ita longe quin possent eum videre: ideo possunt dici fuisse longe ꝛ prope diuersis respectibus.
d Et ecce vir(Hic describitur deuota christi tumulatio que fuit solēnis ꝛ p̄ciosa lȝ mors fuerit ignominiosa: prout de vtroq̄ȝ fuerat p̄phetizatū per Esaiam sicut plени⁹ fuit declaratū Math. xxvij. ca.
e Decurio). i. existens de curia scilicet p̄sidis vel imperatoris.
f Hic non consenserat consilio ꝛ actibus eorū). s. aliorum iudeorū christū persequentium.
g Ab arimathia) Ista ē ciuitas que vocata est ramata de qua fuit helchana pater Samuelis vt habetur primi Regū primo cap:
h Qui ꝛ ipse expectabat regnū dei) non temporale ꝛ terrenū sed celeste ꝛ eternuȝ.
i Hic accessit ad Pilatum) erat enim de curia ꝛ propter hoc habebat maiorem accessum.
k Et depositū inoluit ī syndone) idest in panno lineo: ꝛ ex hoc ordinatum est q̄ corpus xp̄i nō cōsecrat̄ nisi sup pannū lineū.
l Et posuit eū in monumento exciso) idest in vno lapide cōcauato: s̄m quātitatē hoīs: ne si ex pluribus lapidibus esset factum posset dici a iudeis q̄ suffossuȝ fuisset sepulchrū ꝛ corpus inde sublatuȝ.
m In quo nondū quisq̄ȝ positus fuerat) ne posset dici q̄ ille q pri⁹ ibi fuisset sepultus resurrexisset ꝛ nō christus.

¶ Expositō moralis luc. xxi. capitulo

Appropinquabat autē dies festus iudeoꝝ ꝛc.) exponatur sicut supra math. xxvi. ꝛ Marci. xiiij. (Intrauit autem sathanas in iudaȝ ꝛc) Jam ante intrauerat cuȝ esset fur ꝛ loculos habens: vt dicitur Joannis. xij. Sed tunc intrauit ad ipsum amplius possidendum ex quo patet quod in omni mortali peccato diabolus intrat hominem vt ipsum de nouo possideat vel amplius quā ante(Et abijt ꝛ locutus est cuȝ p̄ncipibus sacerdotuȝ ꝛc. Exponat̄ sicut supra Matthei. xxvi. Marci. xiiij(Et ait illis desiderio desideraui hoc pascha mādūcare vobiscum ꝛc) Hoc est eucharistie sacramentum q̄ nos per fidem spiritualiter manducamus ꝛ ipse manducat nobiscum incorporando nos sibi p istud sacramentum. Quod alloquens Augustinus dicit. Cibus es grandium non mutaberis in me sed tu me mutabis in te. Cetera moraliter sunt exposita. Matthei. xxvi. (Facta est ꝛ contentio inter eos q̄s eorū videretur esse maior ꝛc) Similis cōtentio frequēter fit in ecclesia p dignita-

tibus obtinendis ⁊ non solum inter se-
culares sed etiam inter regulares diviti-
as habentes: sicut canes contendunt ad
obtinendum os carnibus ⁊ medullis re
pletum propter quod viliores canibus
videntur ⁊ religiosi mendicantes qui ꝑ
officijs presidendi cōtendunt ꝙ nihil an
nexum habeant nisi miseriam ⁊ laborez
ꝑpter quod ad repellendum talē ambi-
tionem subdit salvator (Sed qui maior
ē in vobis ⁊c. vos autez estis qui permā
sistis mecū ⁊c) permanentibus eniz fir-
miter in tribulationibus cum ipso dispo
nit fruitionem beatam in celesti regno
(Ait autē dominus symoni. Ecce satha
nas expetiuit vos ⁊c.) Per hoc patet ꝙ
diabolus fideles tentare non potest nisi
ex dei licentia: sicut de sancto Job dicitur
Job primo capitulo (Ut cribraret sicut
triticuz) Ex hoc habetur ꝙ diabolus ho
mines sanctos magis satagit concutere
tentationibus q̄ alios. Unde refert Gre-
gorius in dialogo: quod ille diabolus q
per magnum tempus Andream episco-
pum tentando de quadam muliere ipm
ad hoc induxerat ꝙ illius mulieris ter-
gum blādiendo manu percusserat: plus
fuit a suo principe commendatus: q̄ ille
qui procuraverat homicidiuz ⁊ alia mul
ta mala (Ego autem rogavi pro te vt nō
deficiat fides tua) Crisosto. Non autem
dixit rogavi vt non neges sed vt fidē nō
deseras: nā ⁊ si paululum agitandus sis:
habes tamen reconditum semen fidei.
(Et tu aliquando conversus ꝯfirma fra
tres tuos) Nam illi qui consecuti sunt a
deo donum misericordie debent quan-
tum possunt in bono ceteros corrobora
re (Qui dixit ei domine tecum paratus
sum): Exponat vt supra Matthei. xxvi.
capitulo. Et marci. xiiij. (Et dicit eis quā
do misi vos sine sacculo ⁊c.) quando
missi fuerunt apostoli ad predicandum si
ne provisione aliqua necessariorum fuit
divinitus eis laute provisum qr nihil eis
defuit: vt dicitur in textu. Quando vero
relaxatum fuit illis sibi providere de ne-
cessarijs in via: passi fuerūt penurias mul
tas: vt patet in actibus apostolorum et
in legendis eorum: hoc autem fuit ad dā
dum fiduciam pauperibus predicatori-
bus exequendi constanter officium pre
dicandi (Vendat tunicam suam vt emat
gladium) Gladius spiritus est dei verbū
in sacra scriptura contentum pro quo e-
mendo in sacre scripture studio venden-
da est tunica. idest exteriora bona sunt ex
ponenda: hec est illa margarita pro cuius
emptione omnia sunt vendenda vt dici-
tur matthei. xiij. ⁊ sapien. viij. Omne au-
rum in comparatione illius harena ē exi
gua: ⁊ tanq̄ lutum estimabitur argētum
in comparatione illius. Sacra vero scri
ptura continetur in duobus testamentis
Ideo subditur (Ecce duo gladij hic) Et
quoniam sufficiunt ad omnem falsitatez
fidei contrariaz destruendam sequitur.
(Satis est) Et egressus ibat ⁊c.) scilicet
ad locum vbi sciebat traditorem ventu-
rum ⁊ obtulit primo spiritum per ferno
rem orationis ideo subditur (Et factus
est sudor eius sicut gutte sanguinis decur
rentis in terram) ex fervore orandi: ⁊ ex
apprehensione imminentis tormēti (Et
cum surrexisset ab oratione ⁊c) expona
tur sicut matthei. xxvi. capitulo ⁊ Marci
xiiij. vsq3 ibi (Et cum tetigisset auriculaz
eius sanavit eum) sicut precisio auricule
servi pontificis significavit inobedientiā
iudaici populi ad christum sic eius sana-
tio significat eius obedientiam circa finē
mundi: quia tunc tanget christus sua cle
mentia corda iudeorum (Comprehēden
tes autem eum ⁊c) Exponatur sicut mat
thei. xxvi. capitulo, ⁊ marci. xiiij. vsq3 ibi.
(Et vt factus est dies ⁊c (Exponatur sicut
matthei xxvi. capitulo. ⁊ marci. xiiij. (Et
ait illis si dixero vobis non creditis mi-
hi. ⁊c) Homines enim in malis obstina-
ti veritatem dicentibus non credūnt: nec
interrogati de veritate respondent: nec
ad bonam persuasionem: a nequitia sua
cessant ⁊ tales erant isti. Residuum hu-
ius capitu. exponatur, sicut matth. xxvi

capitulo. ⁊ Marci. xiiij.
¶ Alia expositio moralis. Luc. xxij.

Et surgens multitudo eorum ⁊c.) se-
quitur (hunc inuenimus subuerten-
tem gentem nostram ⁊c.) Ista ꝯtra chri-
stum proposita: erant simpliciter falsa ꝓ-
pter quod (Pilatus respondit. Nihil in-
uenio cause in hoc homine) sed hic ē mo-
dus iniquorum ꝙ per mendacia querūt
cōdemnationem iustorum: ex hoc etiā
patet ꝙ aliquando iustius agitur in cu-
ria laycali: quam clericali. Principes enī
sacerdotum christum condemnauerunt
tanquam mortis reum quem pilatus ꝓ-
nunciat innocentem ⁊ iustum: ⁊ sic ho-
die fit in pluribus locis ꝙ homicide no-
torij qui per secularem iudicem suspen-
derentur: per ecclesiasticum iudicem in
magnum populi scandalum liberantur.
(At illi inualescebant ⁊c.) sic faciūt ma-
ligni querentes obtinere per clamorem
ꝙ non possunt per rationem (Herodes
autem viso iesu gauisus ē ⁊c) ꝑ hoc autē
ꝙ christus coram herode incestuoso ⁊ ho-
micida noluit facere miraculum: nec su-
is iterrogationibus respondere: signifi-
cauit ꝙ tales digni non sunt opera vide-
re diuina nec eius habere respōsa (Spre-
uit autem illum herodes ⁊c) sicut hodie
sectatores christi a malis hominibꝰ sper-
nuntur ⁊ ab eis fatui reputantur (Et fa-
cti sunt amici herodes ⁊ pilatus ⁊c) hoc
fuit signum ꝙ iudeorum pricepes ⁊ roma-
norum conuenirent in persecutione chri-
stianorum: cetera exponuntur sicut mat-
thei. xxvij. ⁊ marci. xv. vsqꝫ ibi (Filie hie-
rusalem nolite flere super me: sed super
vos ⁊c.) Secundum sensum litteralem
fletus ad quem induxit christus mulie-
res fuit propter miseriam per romanos
super iudeos venturam: et illa miseria
figura fuit miserie super incredulos ven-
ture per spiritus malignos pro cuiꝰ eua-
sione flendum est ⁊ orandum ante termi-
num huius vite (Ducebantur autem et
alij duo nequam cum illo ⁊c. Hoc autē
ad litteram procuratum fuit per princi-
pes iudeorum vt a vulgaribus christus
participasse videretur in criminibus eo-
rum ⁊ sic ipsi viderentur iuste mortem
eius procurasse. ⁊ sic frequenter faciunt
maligni querentes cooperire suā nequi-
tiam per infamiam iusti. (Et postq̄ vene-
runt in locum qui vocatur caluarie ⁊c)
Exponatur sicut matthei. xxvij. capitu. ⁊
marci. xv: (Jesus autem dicebat: pater
dimitte illis ⁊c) Beda. Neqꝫ putandum
est eum hoc frustra orasse: sed in eis qui
post eius passionem crediderunt ꝙ ora-
bat impetrasse. Notandum sane ꝙ si pro
eis orat qui quem filium dei intellexerūt
magis crucifigere q̄ꝫ confiteri maluerūt
sed pro eis qui nescierūt ꝙ fecerunt zelū
dei habentes: sed non secundum scientiā
vnde subdit (Non enim sciunt quid faci-
unt) Cetera exponantur sicut matthei. x-
xvij. ⁊ marci. xv. vsqꝫ ibi (Unus autem
de his qui pendebant latronibus ⁊c. per
istos duos significantur illi qui pro pec-
catis suis expiandis cum xp̄o crucifigun-
tur per professionem in religione factā:
sed aliqui reuertuntur actu ⁊ si non habi-
tu ad vitam secularem de quibus dicitur
Roma. secundo cap. Nomen dei ꝑ quos
blasphematur inter gentes quia scanda-
lizant seculares ⁊ isti significantur per la-
tronem blasphemantem. Alij vero pro-
fessi crucē penitentie per patientiā deuote
sustinent ⁊ isti significant̄ ꝑ latronē xp̄m
confitentem ⁊ eius gratiam postulantē:
propter qđ sibi dicit̄ (Hodie mecum eris
in paradiso) quia tales iam xp̄i sunt per
gratiā ⁊ erūt ꝑ gloriā in futuro (Erat aūt
fere hora sexta ⁊c) Exponatur sicut mat-
thei. xxvij. cap. ⁊ mar. xv. (Pater in ma-
nus tuas commēdo spiritū meū) In hoc
enim docuit nos semper deo cōmendare
spūs nr̄os quoꝝ corpa quotidie tendunt
ad mortem ⁊ horam penitus ignoramꝰ.
(Uidens autem centurio qđ factum fue-
rat ⁊c. per hoc autē ꝙ iste gentilis confes-
sus fuit xp̄m tā clare significata fuit glorio-
sa confessio gentiliū in eorū conuersione
⁊ duritia iudeorum in infidelitate. Am-

brosius. Duriora saxis pectora iudeorũ
iudex arguit: credit minister: ꝓditor sce/
lus suum morte condemnat: elementa
fugiunt: terra concutitur: monumenta
reserantur: iudeorum tamen auaritia i/
mobilis atq; duritia manent orbe con/
cusso. (Et ecce vir nomine Joseph ⁊c.)
exponatur vt supra Matth. xxvij. capitu
lo. ⁊ marci. xv.

¶ Qestio fratris Antonij Betõtini. Cal/
caui eos in furore meo: ⁊ cõculcaui eos
in ira mea. Jsay. lxiij. ca. Super quibus
verbis queritur. Utrum peccator sumẽs
corpus dñi cum cõsciẽtia peccati morta/
lis: sumat corpus domini damnabiliter
Ad ꝙ respondet ſm Alexanum quod
nemini dubium esse debet ꝙ q cum con/
scientia peccati mortalis suscipit corpus
christi peccet mortaliter ⁊ in suam dam/
nationẽ cõmunicet Proinde aps. j. ad
Cor. xj. ca. dicit. Qui mãducat ⁊ bibit in
digne iudicium sibi manducat ⁊ bibit. s.
cõdemnationis. Quidam tñ doctores d
cõscientia distinguunt dicentes ꝙ aliqui
habent conscientiam scrupulosam sicut
illi qui fantastice: ⁊ sine aliqua ratione ti
ment de leui delectatione ꝙ fuerit culpa
mortalis: ⁊ hi cõmunicãdo nõ peccãt: qꝛ
talis consciẽtia ſm Petrum de tarẽtasio
tanꝙ vana ⁊ erronea abijci debet. De his
enim scriptum est. Jllic trepidauerunt ti/
more vbi nõ erat timor. Tantum vexant
ꝓculdubio tales timore nocturno d quo
ꝓpheta dicit. Non timebis a timore no/
cturno. De nocte timet homo magis er/
rare ꝙ de die: eo ꝙ sepe rupes ⁊ arbores
creduntur hostes: sic ⁊ talis conscientia
timet ea que non sunt timenda. Unde in
persona huius ꝓpheta dicit. Collocauit
me in obscuris sicut mortuos seculi. i. si/
cut qui in seculo mortaliter peccãt: ⁊ an/
xiatus est super me spũs meus in me tur/
batum est cor meum. s. timore iani. Aliq
habent cõscientiam dubiosam quando
scilz timent probabili ratione morosam
delectationem habuisse ⁊ mortalem con
sensum. hi cõmunicando ſm eundẽ do/
ctorem mortaliter peccant: quia a cõtra/
rio sensu non trepidauerunt timore vbi
erat timor. Aliqui habent conscientiam
illuminosam idest cecam: quia habẽt pec
catum mortale: ⁊ non aduertunt vt con
scientiam non discurrant. ¶ Unde scien
dum ꝙ duplex est conscientie examina/
tio scilz sufficiens ⁊ deficiens. Nam pmo
aut quis cõmunicaturus diligentissime
conscientiam suam examinauit consulẽ/
do peritos: ⁊ sic cõmunicãdo non peccat
sed remissionem peccatorũ etiam si qua
latent accipit ⁊ meretur. Aut probabilia
examinauit ⁊ confessus est: ⁊ sic etiam
meretur: licet non tantum: aut virtute sa
cramenti oblita peccata ad memoriam
reducit aut ista negligenter facit: ⁊ cum
negligentia se preparauit: ⁊ sic mortali/
ter peccat ⁊ demeretur: facit enim contra
dictum apostoli ad Cor. xj. cap. dicentis
probet seipsum homo scilicet diligenter:
⁊ sic de pane illo edat. Sed forte aliquis
contradiceret: quia eccle. ix. cap. scriptuz
est. Nescit homo an amore vel odio di/
gnus sit. Et psal. dicitur. delicta quis intel
ligit. Ad quod dicitur ꝙ non requiritur
ad peccati periculum precauendum con/
scientie certitudo: sed probabilis conie/
ctura: cuius sunt quattuor signa ſz Ber.
Primum est preteritorum peccatorũ cõ
tritio. Secundum est abstinendi proposi
tum. Tertium bene operandi prompti/
tas: ⁊ quartum diuini verbi deuota audi
tio. Aliqui preterea videntur habere cõ/
scientiam fatuosam: quia contriti ⁊ non
confessi ad sacram cõmunionem acce/
dunt. ¶ Circa quod aduertendum est:
ꝙ tales aut habent copiam sacerdotis: ⁊
confitendi tempus ad liberam loquelaz
⁊ tunc mortaliter peccant sine confessio/
ne communicando: quia ad hoc sacra/
mentum ſm iudicium ecclesie requiritur
ipsius ecclesie reconciliatio. Proinde hu
go de sancto victore libro de potestate li/
gandi ⁊ soluendi capi. xxj. dicit. Si abs/
q; sacerdotis absolutione crimiosus ad
cõionẽ corpis xpi accedit ꝓcerto iudiciũ
sibi mãducat ⁊ bibit: etiã si eũ añ multuz
peniteat: etiã si vehemẽter doleat ⁊ igemi
scat. Aut vo pdicta nõ habet: ⁊ tunc di/

ſtinguendum eſt: quia aut iminet aliqua
neceſſitas celebrādi ⁊ cōicandi timendo
ſcandalū pſone ꝓprie. ſ. populi vel iam ce
perunt ſacrum myſterium: vel amiſerūt
loquelam: ⁊ tūc non peccant cōmunican
do cōtriti: cū
ꝓpoſito ꝯfi/
tendi: aut nō
imiuet neceſ/
ſitas: ⁊. tunc
peccāt. Hec
ſm Ric. per.
⁊ Scot. Et
ſciendum eſt
ſm eundem
doctoré ſub
tilem diſtin/
ctione. ix. quarti ſententiaꝝ voluīs ꝙ
ſimiliter eſt intelligendum de alio cōmu/
nicaturo: qui conſtitutus ante ſacerdoté
cum alijs cōmunicandis: recordaſ mor
talis criminis non confeſſi: poteſt cōtri-
tus cōmunicare cū ꝓpoſito confitendi.
Aliqui habent conſcientiam prauoſam
⁊ damnoſam ſeu temerariam ſcienter ſu
mentes corpus domini in peccato mor/
tali qui propter indignitatem incurrunt
xij. maledictiones. Prima dicitur. Illa/
queationis. Secunda retributionis. Ter
tia ſcandalizationis. Quarta executio/
nis. Quinta icuruationis. Sexta irrita
tionis. Septima conturbationis. Octa/
ua abbreuiationis. Nona priuationis.
Decima multiplicationis. Undecima in/
durationis. Duodecima damnationis.
Quas omnes maledictiones propheta
pſal. lxviij. tangit dicens. Fiat menſa eo/
rum coram ipſis in laqueum ⁊ i retribu
tionem ⁊ in ſcandalum. Obſcurentur
oculi eorum ne videant: ⁊ dorſum eius
ſemper incurua. Effunde ſuper eos iram
tuam: ⁊ furor ire tue comprehendat eos
Fiat habitatio eorum deſerta: ⁊ in taber/
naculis eorum non ſit qui inhabitet.
Quoniam quem tu percuſſiſti perſecuti
ſunt: ⁊ ſuper dolorem vulnerum meo/
rum addiderant. Appone iniquitatem
ſuper iniquitatem eorum: ⁊ non intrent
in iuſticiam tuam. Deleantur de libro vi/
uentium: ⁊ cum iuſtis non ſcribantur.

¶ Feria quinta in cena domini. Euā/gelium ſecundum Joannem. xiij. ca/pitulo.

Ante diem feſtū [a] paſce ſciens Jeſus[b]: quia vēit hora eiꝰ[c] vt tranſeat ex hoc mūdo ad patrē[d]

Hic euangeliſta icipit deſcribere mor
tem chriſti qualiter morte ſua im
minente animos diſcipulorum confor/
tauit. ⁊ hoc
exemplis: et
diuiditur in
tres: quia p̄/
mo factum
deſcribitur.
ſecundo eius
vtilitas oſté/
ditur ibi. Ue
nit ergo ad
Symonem.
Tertio facti
imitatio diſcipulis indicitur: ibi. Poſtꝗ̄
ergo. Prima in duas: quia primo p̄mit/
titur affectus chriſti ad diſcipulos. Secū/
do per factum inſtruit ipſos ibi. Et cena
facta. ¶ Circa primum ſciendum ꝙ affe/
ctus chriſti ad diſcipulos premittitur vt
eius factum magis gratum oſtendatur
⁊ diſcipuli eius libentius inuitentur. Di/
cit ergo ſic. a Ante diem feſtū,
ſcilȝ. xiiij. luna in cuius veſpera immo),
labatur agnus ⁊ incipiebat ſolénitas pa
ſchalis que celebratur luna. xv. ⁊ ſcdm
hunc modum in eccleſia ſolennitates i/
cipiunt a veſpere precedentis diei.
b Sciēs ieſus) ex quo patet ꝙ nō
ignorās: nec inuoluntarius venit ad paſ/
ſionem: ſed volūtarie obediēs deo patri.
c Quia venit hora eius) non fatalis
ſed a deo patre determinata: ⁊ hoc conue
nienter vt immolatio agni qui tollit pec/
cata mūdi imediate poſt imolationem
agni figuralis ſequeretur: ⁊ ſic veritas fi/
gure reſponderet. d Ut trāſeat ex
hoc mūdo ad patrē) Dicebaſ eni paſcha
iudeoꝝ trāſitus eo ꝙ tūc angelus trāſiuit
per egyptum interficiēs p̄mogenita egy/
ptiorum: ⁊ filios iſrael ſeruans: ⁊ ſimili/
ter paſcha chriſtianorum dicitur tranſi/
tus inquantum filius dei tranſijt p morté
ad patré: non per loci mutationem: ſed
ſicut dicitur a patre veniſſe aſſumēdo no
ſtraȝ naturā mortalem: ita diciſ ad patrē

cum dilexiſſet ſuos[a] qui erāt i mundo: in finem dilexit eos[b]. ⁊ cena facta[c] cuz diabolus iam miſiſſet i cor vt traderet eū iudas ſimonis ſcha‑riotis[d] ſciens ieſus: qꝛ omnia dedit ei pr̄ in man⁹[e]. ⁊ qꝛ adeo exiuit. ⁊ ad deuz vadit[f]. Surgit a cena[g] ⁊ pōit veſtiīnta ſua[h] ⁊ cum accepiſſet lintheū p̄cinxit ſe[i]. De īde miſit aquā i peluim[k]: ⁊ cepit lauare pedes diſcipulorum ſuorum ⁊ extergere lintheo quo erat pre‑cinctus. Uenit ergo ad ſimonem petrū[m] ⁊ dicit ei petr⁹ Dn̄e tu mihi lauas pedes[n]

rediſſe faciendꝰ ipm̄ conſortem paterne glorie p̄ imortalitatē in ſua reſurrectione
a Cum dilexiſſet ſuos). In quo oſten‑ditur eius dilectio gratuita: quia prior dilexit ſuos oſtenditur diſcreta quia iſta dilectio ſpālis non fuit ad oēs: ſꝫ ad ſibi familia‑res cuiuſmodi erāt apl̄i q erāt in mun‑do oñditur hec dilectio necāria: qꝛ apoſtoli re‑manētes in piculo mundi idigebant cōſolatiōe diuina.
b In finez dilexit eos) ideſt in morte ſpecialia ſigna dilectiōis oñdit vel alr̄.
b In finē).i. pfectā aiaꝫ ſuā p eiſ ponēdo
c Et cena facta). hic deſcribitur imita‑bile factū. ſ. lotio pedū diſcipulorum ſuorum: vbi premittitur tempus ⁊ modos huius lotionis cum dicitur.
c Et cena facta) nō eſt intelligenda ꝙ eſſet totaliter completa: quia poſtea dr̄: ⁊ cū recubuiſſet: ſed erat facta quātum ad hoc quādo comederant agnum paſcha‑lem: ⁊ tūc ſurrexit ad lauādū pedes diſcipulorꝫ ſuorū: anteꝙ̄ daret eis ſui corporis ſacramētū ad deſignādū ꝙ ſpiritualis mundicia requiritur ad percipiēdū ipm̄.
d Cum diabolus iam miſiſſet in cor vt traderet eum iudas ſimonis ſchariotis) die enim precedenti cum eum vendide‑rat ſuggeſtione diaboli hanc proditio‑nem in cor ipſius mittentis.
e Sciens ieſus: qꝛ omnia dedit ei pater in manus) ex quo patꝫ in xp̄o plenitudo ſcientie ⁊ poteſtatis.
f Et qui adeo exiuit: ⁊ ad deū vadit). hoc iā ſupra expoſitū eſt qualiter dicit ſi‑lius a patre exiſſe ⁊ ad deū redire.
g Surgit a cena qꝛ miniſtrare volebat

h Et ponit veſtimēta ſua).i. deponit vt cōuenientius hoc miniſteriū exhiberet.
i Et cū accepiſſet lintheū precinxit ſe) ⁊ ſic ad lauanduꝫ ſe optime diſponit nihil obmittens de his que ad iſtud officium regruntur: ⁊ ſeqtur ſim‑plex humili‑tatis miniſterium cuꝫ dr̄.
k Dein̄ miſit aquam in peluiꝫ) proprijs manibus non per miniſteriuꝫ aliorꝫ. (Et cepit lauare pedes diſcipulorꝫ ſuorꝫ) lutoſos qꝛ diſcalciati incedebant.
l Et exter‑gere lintheo quo erat precinctus). vt impleret humilitatis officium.
m Uenit ergo). hic oſtēditur huius facti vtilitas. ⁊ oſtēditur ex quadā concertatione petri ⁊ xp̄i p quod oñditur factū eſſe miſticum: dicit ergo.
m Uenit ergo ad ſimonē petrū) ſcdꝫ origenē lotis alijs diſcipul' venit vltio ad petrū qꝛ cepit lauare a minorib' ex hoc ſumens argumētū qd̄ dr̄. Cepit lauare pedes diſcipulorū ſuorū: ⁊ poſtea ſubdit: venit ergo ad ſimonē per hoc oſtēdens ꝙ alij iā erāt loti: ſꝫ nō videt̄ veriſimile ſi tranſiſſet p oēs alios qn aliqs eorꝫ vel plures recuſaſſent hāc lotionē ſicut ⁊ petrus: ⁊ ideo alij doctores dicunt. ꝙ primo venit ad petrū ꝓpter qd̄ alij diſcipuli audita reprehenſione petri. de hoc ꝙ recuſauerat eius lotionem non fuerunt auſi eam vltra recuſare. ꝙ ergo dicit euangeliſta. cepit lauare. ⁊ poſtea ſubdit. Uenit ergo ad ſimonem nō eſt p hoc intelligendum ꝙ alios lauerit an̄ ipm̄: ſꝫ euāgeliſta p̄us dicit factū in generali poſtea explicat modum in pticulari incipiens a petro.
n Et dic̄ ei petr⁹. dn̄e tu mihi lauas pedes

idest vis lauare mihi peccatori tu q es filius dei. q.d. nullo modo decet. sic v̄bum dixit in p̄ncipio sue cōuersionis. Luc. v. cap. Exi a me dñe q2 hō peccator ego sū.
a Respōdit iesus & dixit ei. q ego facio tu nescis mo do). q.d. nō solū hoc facio p̄pter pedū corp̄aliū emūdationē sz pp hūilitatis eruditionē vt postea exposuit. iō subdit.
b Scies āt postea). per hāt designauit mūditiaz pedum spiritualiū q sūt affectus mētis que regri tur in eucharistie perceptione.

Respōdit iesus. & dixit ei[a]. Quod ego facio tu nescis mō: scies aūt postea[b]. dicit ei petrus[c]. Nō lauabis mihi pedes i eternū. Rñdit ei iesus. si nō lauero te. nō hēbis partē mecū[d]. dic ei simon petr[e]. dñe nō tātum pedes meos: sed & man9 & caput. Dicit ei ies9[f]. q lot9 ē nō idiget: nisi vt pedes lauet[g]. sz ē mūd9 tot9. Et vos mūdi estis. sz nō oēs. sciebat eni quis. nā eēt qui traderet eū. Propterea dixit. Non estis mūdi omnes. Postq̄ ergo[h] lauit pedes eoruz acce pit vestimēta sua[i].

nem istam ptiū itelligitur totū corpus. est igitur sensus. domine nō tm̄ &c. q.d. p̄us sustinerē a te totū corp9 lauari q̄ a te separi. q2 q̄uis eēt durū petro sustinere seruitiuz magistri. tamē grauius erat ei ab ip̄o separi. vnde dr̄ i iterario clemētis qđ qñcūq3 Petrus memor erat dulcissime societatis xp̄i resoluebat i lachrymas. ita qđ facies eius adusta videbatur ex frequēti lachrymarū fluxu.
f Dixit ei iesus q lot9 ē). per baptismuz. ex quo accipit q apostoli fuerūt baptizati a xp̄o vt dictum est. iij. cap.

c Dicit ei petr9. nō lauabis mihi pedes i eternū). i. nūq̄ lauabis. ac si diceret: ego nullo mō sustinerē: sz autē petrus faceret hoc bono zelo. tn̄ idiscrete hoc faciebat q2 cū xp̄s nō posset errare nō debebat voluntati ei9 aliquo mō resistere. iō seqtur.
d Rñdit ei iesus si nō lauero &c) si hoc itelligat de lotiōe iterioris macule. lra est plana q2 nullus pōt hr̄e ptē cū xp̄o in gloria celesti nisi lot9 fuerit a macula peccati s̄m qđ scribit Apo. xxi. ca. Nihil coinquinatū intrabit in illā. si aūt intelligat de lotione corp̄ali pedū ip̄ius petri: eodē modo est dicēdū. sicut eni aliqđ est illicitū nō ex natura sua. sz tm̄ quia p̄hibitū. vt patet de esu ligni vetiti p̄mo parēti: ita similiter aliqđ est necessarium ad salutē non ex natura sui. sz p̄pter p̄ceptum dei vel p̄lati. & sic erat in p̄posito. Ex quo. n. xp̄us volebat simpliciter hoc facere petr9 de necessitate salutis tenebat sustinere.
e Dicit ei simon petr9. Domine nō tm̄ pedes meos. sz & manus & caput). Pedes sunt pars corporis inferior manus media. caput superior. & ideo p exp̄ssio

g Nō idiget nisi vt pedes lauet). sz ē mūdus tot9. si. n. aliqs baptizat9 statiz moriatur euolat ad p̄riaz nec idiget aliq̄ alia lotiōe. tn̄ si supuiuat ēt sancte idiget lotiōe pedū sp̄ualiū. i. affectionuz mentis. q2 ex ɔditiōe mortal vite affect9 ei9 aliqñ aliqs maculas ɔtrahit ex tp̄alib9. sz non idiget lauare caput. i. ptē ɔtēplatiuā q̄ itēdit sup̄iorib9 & eternis. nec man9. i. vite actiue opa q̄ i eo sūt fcā. tal āt erat petr9 & ēt alij apl̄i excepto iuda p̄ditore. pp qđ sequitur Et vos mūdi estis. sed non oēs.
h Postq̄ ergo oñsa facti vtilitate i p̄dcā lotōe h̄ iducit discip̄los ad imitādū i ope & diuidit i duas. q2 p̄io p̄positū declarat: scđo ɔfirmat ibi. exēplū. n. đdi. dic ergo.
h Postq̄ ergo lauit pedes eorū). in hoc ostēdit conueniētem modum docendi. In moralibus enim magis mouēt facta quā verba: vt potest haberi ex. x. ethi. & ideo xp̄s doctrine de hūilitate premisit humilitatis factum. i Accepit vestimēta sua). sicut. n. ad ministrādū ɔgrue debēt vestimēta deponi: ita ad docendū ho

ueste debēt assumi ppᷓ qḋ magři solēt legere i habitu ad hoc disposito ⁊ ordiato ſm dispositionē facultatis sue.
a Et cū recubuisset iterū (qꝛ sedendo dꝫ doctor docere. Doctrina.n.nō capiꝭ nisi in qete. ꝓpter qḋ dicitꝭ .vij. phisi. Sedendo ⁊ qescendo fit aīa sciens ⁊ prudēs seqꝭ doctria
b Dixit eis scitis qd fecerim vobis.) q.d. vos debetis hoc scire: ⁊ i hoc reddit eos attētos. c Vos vocatis ⁊c̄. bñ dicitis sū eteni) Aliqd.n.dꝭ bñ dictū qñ cōgruit dicēti ⁊ rei dicte. Cō. gruit āt rei dicte qñ sic est i re sicut dꝭ. Cōgruit āt dicēti qñ dicēs talē se oñdit facto qlez verbo vtroqꝫ mō aplī bñ dicebāt: qꝛ sic erat i re ex pte xp̄i q superior erat. Silr ex parte aplo͂ꝝ q facto se ei subijciebāt sicut ⁊ verbo. ꝓpter qḋ ꝯtra discipulos solo verbo dꝭ Math.vij.c. Multi dicēt mihi in illa die: dñe dñe nōne in noīe tuo ꝓphetauim⁹: ⁊ tūc cōfitebor illis qꝛ nunq̄ noui vos ⁊c̄. Ex p̄dictis cōcludit saluator intentū dicēs. d Si ergo ego laui pedes ⁊c̄.) mlto forti⁹ (Debetis alter alteri⁹ lauare pedes) p hoc itelligiꝭ qḋlibet pietatis ⁊ humāitatis officiū ꝓximo ipensuꝫ ad qḋ ipendendū qlibet teneꝭ in casu necessitatis: extra aūt talē casū teneꝭ debito honestatis ⁊ cōgruitatis. e Exemplū) Hic cōfirmat cōclusionē p̄dictā exēplo dicēs. f Exēplū.n. dedi vobis ⁊c̄. q.d. ad hoc feci vt ostēderē vos ad hoc teneri. ❡Expositio moralis.

Ante diē festuꝫ pasche ⁊c̄.) pascha.i. trāsit⁹: ⁊ nos hoc festuꝫ debite celebram⁹ cū a vitijs ad virtutes: vꝭ a minorib⁹ bonis ad maiora trāsim⁹ (i finē dilexit eos) p iesuꝫ q salus iterpretaꝭ bonus p̄lat⁹ significaꝭ: finis aūt vltim⁹ est beatitudo vera q̄ cōsistit in clara dei visione ⁊ ⁊ fruitione pfecta: licet aūt oīs hō debeat ad hūc finē ꝓximū diligere: p̄latus tamē

et cū recubuisset iterū[a] dixit eis. Scitis qd fecerī vob[b]. uos vocat[i]s me magister ⁊ dñe et bñ dicitis[c] Sū etenim. si ergo ego laui pedes v̄ros dñs ⁊ magister: et vos debetis alter alteri⁹ lauare pedes[d]. Exēplū enim dedi uobis[e] vt quēadmodum ego feci vobis ita et vos faciatis.

q est xp̄i vicarius teneꝭ erga suos subdit⁹ hoc facere. (Et facta cena).i. preparata scd̄m sensuꝫ litteralē: nō.n. erat terminata cū xp̄s a cena surrexit ad lauanduꝫ pedes discipulorum vt dicꝭ infra eodeꝫ. patet ergo q iudas cum alijs cenauit ⁊ corporaliter lotus fuit: sic igitur exemplo xp̄i bonus prelat⁹ subditis ēt malis dꝫ exhibere beneficia: vt quātū i se ē eos a sua reuocet vita mala.) Uenit ergo ad Simonē petrū).s. p̄mo ꝓut dcm̄ fuit in expositione lr̄li: ⁊ in hoc xp̄s dedit exempluꝫ superioribus illos inter subditos principaliter honorare: q primi sunt etate vel dignitate. (Dñe tu mihi lauas pedes) quasi dicat hoc indecens est ⁊ nullo modo sustinendū ⁊ in hoc petr⁹ significat discipuluꝫ ignorantē indiscrete loquenteꝫ de facto superioris sui cuius ignorat rationē. frequenter enim contingit q illḋ iudicaꝭ irroabilissimū ab ignorante causam, quod tamen rationabilissimum est secundū veritateꝫ. hoc autem contigit in hoc casu petro (ꝓpter qḋ dicꭓ ei iesus. Quod ego facio tu nescis modo) Et in hoc docemur bene iudicare ⁊ loqui de factis superioris boni: nisi de eo qui permittente deo erraret manifeste. (Si non lauero te: non habebis parteꝫ mecuꝫ) Christus enim non lauabat pedes discipuloꝝ pro corporali mūdatione sed pro exemplo humilitatis docēde propter quod dixit eis. (Exemplum enim dedi vobis ⁊c̄.) q ergo dixit petro: si nō lauero te non habebis partem mecum. Idem est ac si dixisset partem mecū non habebis uisi a me recepis exēpluꝫ humilitatis: ⁊ in hoc facto xp̄s dedit sup̄ioribus ⁊ p̄latis exēplū vere hūilitatis. Postq̄ ergo lauit pedes eoꝝ) p hoc oñdens q superior post actum humilitatis debet resumere debitum exercitium auctoritatis.

¶ Questio fratris Antonij Betontini:

Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet ⁊c̃. Johannis. xiij. capitulo. super verbis queritur.

¶ Utrum hoc sacramentũ eucharistie inter cetera sublimius habeatur. Ad quod breuiter respondetur ex sententia illuminati doctoris Francisci de maronis. ꝙ hoc sacramentũ non tantũ est ceteris sublimius: sed etiã celebrius atq; digni⁹ omnibus sacramentis noui testamenti. Primo inquit est omnibus sublimius respectu cause efficientis. quia efficitur ⁊ consecratur ab ordine sacerdotali qui est dignior omnibus ordinibus. Licet Dionysius ponat episcopatum vt includit sacerdotiũ: tamen sacerdotiũ per se acceptum vt distinguitur contra episcopatum est incõparabiliter dignius ipso: quia plus est consecrare q̃ quicunq; alius actus. Nobilissimus autem est actus episcopalis inquantum talis confert ordines in quib⁹ homines consecrantur. In hoc vero sacramento consecratur ille qui est verus deus. Unde beatus Franciscus admirãs istam excellentem dignitatẽ monuit presbiteros precunctis revereri: ⁊ ex tanti ordinis reuerentia tenuit esse sacerdos. Secundo est sublimius respectu cause materialis. quia sicut cetera sacramenta versantur circa corpus xp̄i misticũ. Ita istud immediate circa corpus xp̄i verũ: qr hoc consecrat: ⁊ ideo sicut corpus xp̄i verum est dignissimũ vltra misticũ: ita ⁊ hoc sacramentum quẽadmodum theologia prefertur ceteris disciplinis: quia circa dignius subiectũ versatur. Tertio est sublimius respectu cause formalis: qr illa forma in qua exceditur nobilissima creatura oportet ꝙ sit nobilissima: sicut homo excedit bruta ⁊ per illõ solũ in quo natura humana est nobilissima: sed per istud solũ sacramentũ homines precellunt angelos scd̃m apostolũ ad hebreos. xiij. ca. dicentẽ. Habemus altare de quo edere non habent potestatẽ nisi qui tabernaculo deseruiũt. Quarto est sublimius respectu cause finalis: quia cum finis sit semper melior his que sunt ad finem. istud sacramentum scd̃m Dionysi. capitulo. iij. de angelica ierarchia est finis omniũ spiritualiũ perfectionũ ⁊ etiã hoc sacramẽtum celeberrimum super omnia sacramenta: vnde eius officium celebratio vocatur. In quo officio ecclesia militans immitatur ecclesiam triumphantem.

Nam sicut in celesti ierarchia ad ministrandum christo instituti sunt sex ordines angelorum: quia tres sunt assistentes: ita in hac vita instituti sunt ordines ad ministrandum sacerdoti. Sed primo est ibi presens dum hoc sacramentũ consecratur tota trinitas ratione tanti miracali que non potest effici nisi a tribus personis modo mirabili: quia sicut pater ⁊ filius sunt vnum principium spiritus sancti. Ita pater ⁊ filius ⁊ spiritus sanctus: vnum principium tantũ: extra de summa trinitate ⁊ fide catholica capitulo primo Secundo est ibi presentia sanctoꝝ angelorum. Unde de consequen. distin. ij. ca. Quid sit. Et sunt verba Greg. in omelia pascali. Quis inquit fidelium habere dubium possit vt in ipsa immolatiõis hora ad sacerdotis vocem celos aperiri: et in illo iesu christi mysterio angelorum choros adesse. Tertio est ibi presẽtia animarum sanctarum. Unde Hieronym⁹ contra vigilantium sanctorum reliquias reprobantem. Anime inquit sanctorum in hoc comitantur xp̄um quocunq; ierit. iuxta illud Apocal. xiiij. capitulo. Hi sequuntur agnum quocunq; ierit. Quarto est ibi presentia matris xp̄i que est regina virginum atq; virtutum. Nam cum secundum Hieronymũ. officiũ associandi christum sit officium virginum: iuxta illud Apocal. Uirgines enim sunt ⁊ ꝙ mater dei sit virgo virginum: sequit ꝙ ipsa in hoc sit specialissima principalis. Est insuper hoc sacramentum dignius omnibus sacramentis respectu quatuor priuilegiorum quorum primum dicitur. Gratie quia confert maiorem gratiam q̃ cetera sacramenta. Unde Diony. De angelica ierarchia capitulo iij. dicit. Eucharistia est perfectio perfectionũ spiritualiũ ⁊ non est vltra ipsum laudandũ aliquod sacramentum. Aliud priuilegiũ

dicitur veritas. Nam in ceteris sacramē. tis invenitur sacramentum frequenter sine re sacramenti: vt cum quis ad sacramentum fictus accedit: hic autem res sacramenti semper est cū sacramento quā- tūcunq̧ fict⁹ conficiat: q2 semper ē ibi. ꝛ vere corp⁹ xp̄i. Aliud p̄- uilegiū dicit durabilitatis quia omnia ecclesie sacramēta habēt naturā successivā cum transeant cum vsu. Istud autē sacramē tum est permanens: cum tādiu maneat sacramentum istud: nota vt in. iiij. sententiarum quādiu species durare possunt. Aliud priuilegiū dicitur glorificationis quia alia sacramenta ordinantur ad gratiam quā recte figurant. Istud autem sacramentum ordinatur ad gloriam: quia dicit beatus Dionysius de angelica ierarchia capitulo primo. Sicut noticia diuinarum scripturarum est nobis imitatio future cōtemplationis in patria ita sumptio diuine eucharistie est imitatio illius fruitionis beatifice: quia satiabuntur sancti cū apparuerit in gloria eius: ꝛ iō dicit saluator Luce. xxij. capitulo. Non manducabo illud donec impleatur in regno dei. Sed ad maiorem veritatem habendam dici potest ꝙ licet baptism⁹ excedat alia sacramenta ratione efficacie. Unde Ambro. dicit in libro de sacra. Per aquā baptismi transitus est de terrenis ad celestia sicut notatur de conse. distin. iiij. ca. per aquam: Et licet confirmatio excedat ratione conferentis: quia a solo episcopo confertur: vt habetur de cōse. distin. v. ca. manus. Et licet etiam matrimoniū excedat ratione signi qui significat cōiunctionem xp̄i ad ecclesiam per vnionem diuine ꝛ humane nature. extra de bigamis. capitulo debitum. tamen excedit eucharistia ratione dignitatis ꝛ sanctitatis vt his rōnibus responsū est. Unde de cōse. distin. ij. ca. Nihil sic dicitur. Nihil i sacrificijs maius esse pōt ꝙ corpus ꝛ sanguis xp̄i: nec vlla oblatio hac potior ē: sed hoc omnes precellit. Unde saluator ipse paulo testante in epistola hodierna etiam ait vbi dicit. hoc facite i meā cōmemorationē .s. glie mee.

In die veneris sācti Passio domini nostri Jhesu christi secundum Johannem xviij. capitulo.

In illo tēpore. et egressus est ih̄s cū discipulis suis trās torrētem Cedron.[a]

Expositio litteralis.

a Egressus est iesus Hic incipit euāgelista describere xp̄i passionē ꝛ mortē. ipsa autē fuit p iudeos inchoata: ꝛ p gentiles cōsummata. scdm ꝙ xp̄s p̄dixerat Mat. xx. ca. fili⁹ hois tradet principibus sacerdotū ꝛ scribis ꝛ condēnabunt eū morte ꝛ tradent eū gentibus ad illudendū ꝛ flagellandū ꝛ crucifigendū. Et iō euangelista primo ostendit qd xp̄s a iudeis sit passus Scdo qd a gentib⁹: sequenti ca. ibi. Tūc ergo apprehēdit. Prima in tres: q2 p̄mo describit euāgelista q̄liter xp̄s a ministris iudeoꝝ fuit captus. Scdo qualiter a ministris fuit pontificibus traditus: ibi. cohors quoq̧. Tertio qualiter a pontificibus corā pilato est accusatu⁹ ibi. Adducunt ergo. Circa primū euāgelista tria describit. Primo ꝓditionis locū. Secūdo ꝓditoris apparatū: ibi. Judas ergo. Tertio animū xp̄i ad sustinendū preparatū: ibi.. Jesus itaq̧ sciēs. Circa primū sciendū ꝙ xp̄s iuit ad locū extra ciuitatem ad quē sciebat venturū ꝓditores vt ostenderet se voluntarie subire mortē: ꝛ hoc est quod dicitur.

a Et egressus est iesus ꝛc̄. Trans torrentē Cedron nomē est torrētis inter ciuitatē hierusalē ꝛ montē oliueti p vallē iosaphat: que est iter media: ꝛ dicebat ille torrēs cedron eo qd in ripa illius fluminis siue illi⁹ torrētis nascebant multi cedri: hic enī fluui⁹ appellabat torrēs p eo qd ad modū torrētis quādoq̧ hēbat aquas quandoq̧ non.

vbi erat ort⁹[a] in qué introiuit ipse ⁊ disci puli eius[b]. Scicbat auté ⁊ iudas q tradidit eum locū[c]: qꝛ frequenter iesus cō uenerat illuc cum discipulis suis. Judas ergo[d] cū accepisset cohorté[e]: ⁊ a pontificibus et phariseis ministros[f] venit illuc cū laternis et facibus et armis. Jesus itaqꝫ sciés oia[g] que vétura erāt sup eum: ꝑcessit et dixit eis[h]. Qué queritis? Respōderūt ei[i]: Jesū nazarenū. Dicit eis iesus. Ego sum. Stabat aūt ⁊ iudas qui tradebat euꝫ cū ipsis[k]. Ut ergo dixit eis. Ego sum. Abierunt retrorsum ⁊ ceciderunt in terram[l]. Iterum ergo iterrogauit eos. Qué queritis[m]? Illi aūt dixerunt Jesum nazarenū[n]. Rñdit iesus: dixi vobis qꝛ ego sū[o] si ḡ me q̄ritis sinite hos abire[p] vt iplerer sermo quem dixit[q]

a Ubi erat hort⁹) ⁊ sic erat loc⁹ clausus cōueniens ad capiendū illos q essent ꝯtra ipm: b In qué itroiuit ipse ⁊ discipuli eius) offerens se captioni. c Sciebat aūt ⁊ iudas qui tradidit euꝫ locum) Ex quo pꝫ aptitudo loci ad capiēdū xp̄ꝫ ex trib⁹. Primo qꝛ erat a ciuitate remotus: ⁊ ipi querebāt euꝫ cape sine strepitu turbarū vt hꝫ Math. xxj. capitulo Scđo quia erat clausus. Tertio quia proditori cognitus. d Judas ergo) Hic describitur proditoris apparatus: qꝛ iudas de tribus se muniuit. Primo de magna societate ⁊ forti ⁊ autētica ⁊ ideo dicitur. e Cū accepisset cohorté).s. militū a p̄side assignatā vt sic si multitudo ppl'i superueniret nō auderet ipedire ei⁹ ꝓditionem ꝓpter iusticie publice timoreꝫ. f Et a pōtificib⁹ ⁊ phariseis ministros) vt haberet fulcimentū ab vtraqꝫ curia. s. pōtificis ⁊ iperatoris. Scđo muniuit se iudas ꝯ lumine cōtra noctis tenebras: qđ notar cū dicir. Uenit illuc cū laternis ⁊ facibus. Tertio muniuit se de armis si vellēt ei⁹ ꝓditioni resistere. Jō subdir ⁊ armis. g Jesus itaqꝫ) Hic ondir ꝓmptitudo xp̄i ad patiendū ⁊ hoc dupliciter. Primo qꝛ xp̄s se nō occultauit. Scđo qꝛ defensionē ꝓhibuit ibi Simō ergo. In prima igir pte dr sic. g Jesus itaqꝫ sciés oia q̄ vētura erāt sup eū ꝓcessit. ⁊ dixit eis. h Qué q̄ritis) ex quo manifeste apparet ꝙ sua volūtate capt⁹ ē: qꝛ cū sciret oia futura vt declaratū fuit p̄mo ca. nō se occultauit: sꝫ magis q̄rentib⁹ eū obuiā iuit. i Rñderunt ei Jesū ⁊c.) Uirtute eni diuinitatis factū est ꝙ veniētes ad capiendū eū primo nō cognoscerēt eū etiā suus discipulus q venerat ad tradendū eū vnde subdir k Stabat āt et iudas q tradebat eū cū ipsis) vt p hoc scđo ondere r ꝙ ꝯ volūtate sua caperetur: qꝛ ex quo eis erat icognit⁹ poterat ab eis recedere: ⁊ nō solum potuit hec p predicta: sꝫ ēt manifesti⁹ per hoc qđ subdir. l Ut ergo dixit eis. ego sū: abierūt retrorsū ⁊ ceciderūt i terrā) Si eni vno v̄bo oés ꝓstrauit: facili poterat ab eis euadere. Oia eniꝫ facta sunt ex diuina ordinatione: vt declararer virtus diuinitatis ei⁹ p predicta sicut fragilitas humanitatis p captioné ei⁹ sequenteꝫ ⁊ passioné. m Iteꝝ ergo iterrogauit eos. Qué q̄ritis) Hoc fuit facto interuallo a p̄ma iterrogatōe: qꝛ q̄ꝺiu iacuerūt ꝓstrati nō mouit se de loco vt magis declararer sua volūtaria captio. n Illi āt dixerūt iesū nazarenū) nō. n. cognoscē poterāt eū nec capere dōec ipe vellet. pp h subdir. o Dixi vobis qꝛ ego sū) ⁊ tūc habuerūt ipsi⁹ noticiā ⁊ capiēdi eū licētiā pp qđ subdir. p Si ergo me q̄ritis sinite hos abire) q̄si dicat si do vobis potestaté me capiēdi: tū meis discipulis nō facietis aliqd mali. q Ut iplerer sermo qué dixit) precedēti caplo.

qꝛ quos dedisti mihi nõ perdidi ex eis quemq̃z[a]. Symon ergo petrus habens gladium eduxit eũ[b] ⁊ pcussit põtificis seruũ[c] ⁊ abscidit auriculam eius dexterã[d]. Erat aũt nomẽ seruo malch⁹[e]. Dic ergo iesus petro mitte gladiuz tuum in vaginã. Calicẽ quẽ dedit mihi[g] pater non vis vt bibaz illum? Cohors ãt[h] ⁊ tribunus[i] ⁊ mĩstri iudeorũ[k] cõprehẽderũt[l] iesũ ⁊ ligauerũt eũ[m] ⁊ adduxerũt eũ ad annam primuz[n]. Erat enim socer Cayphe[o]

a Quia quos dedisti mihi non perdidi ex eis quẽq̃). Istud enĩ verbũ dixerat iesus nõ tãtum de salute spirituali suorum discipulorum: sed etiã de salute corporali eorum: qđ patet ex hoc qđ inde excepit iudã q pdit⁹ est: ⁊ spũaliter ⁊ corpaliter: qꝛ ex desperatione se suspẽdit: ⁊ iđ euãgelista applicãs verbũ predictũ ad pditionem corporalem non discedit ab intẽtione littere.
b Simon ergo) hic oñditur pmptitudo xp̃i ad patiẽdũ ex hoc ꝙ defensionẽ phibuit: ⁊ hoc est quod dicitur.
b Simon ergo petrus habẽs gladium eduxit eum). Dicunt hic aliqui ꝙ discipuli emerant gladios de precepto domini: ſm qđ hẽtur Luc. xxij. cap. Ubi dicit sic ⁊ qui non habz vendat tunicam suam ⁊ emat gladium. Sed non est verisimile qꝛ ibidem dicitur quod apostoli statim responderunt. Ecce duo gladij hic: ⁊ christus dixit. Sufficit: ex quo patet ꝙ ante illos gladios habebant. Dicendum igitur quod apostoli fuerunt piscatores: in piscatione autem oportet aliquando retia cum paxillis affigere: ⁊ cum perticis naniculas dirigere. Et ideo in talibus ⁊ cõsimilibus vsus magnorum cultellorum est necessarius: ⁊ probabile est ꝙ aliq de apostolis illos cultellos sibi retinuerant ad scindẽdum cibaria: vnde etiam cum illis carnes agni paschalis consciderant petrus aũt vnum ex illis retinuerat apud se: quia erat magis promptus ad defensionem sui magistri q̃ alij.
c Et pcussit põtificis seruũ) q magis de pꝛope se ingerebat ad xp̃m capiendum.
d Et abscidit auriculam eius dexteraz credidit eũ magis ledere: vel forte caput ei⁹ pcutere vel ẽt amputare: sz diuina ordinatiõe ictus declinauit ⁊ accepit solũ illius auriculam Ideo sequitur.
e Erat aũt nomẽ seruo malchus). hoc addit euãgelista ad oñdẽdũ certitudinẽ rei geste exprimendo ꝓpria nomia.
f Dixit ergo iesus petro. Mitte gladiuz tuuz in vaginã) q̃si dicat: noli vti ad defensionẽ meã ⁊ subditur cã.
g Calicem quẽ dedit mihi pr̃ nõ vis vt bibã illũ) q̃si dicat passionẽ quẽ ordinauit pater celestis ad salutem humani generis debeo patienter tollerare. ⁊ ideo nõ est locus defensiõis. ⁊ resistẽtie. sz magis patiẽtie.
h Cohors ãt ⁊c). hic oñdit q̃liter xp̃us a mĩstris cõprehẽsus põtificib⁹ pñtat. Et diuidit in duas: qꝛ pꝛio describit ipsi⁹ pñtatio Anne: scđo Cayphe ibi. Et misit euz annas. pma in duas: qꝛ pmo ponit xp̄i pſentatio: scđo eius examinatio. ibi. põtifex ergo. pma adhuc in duas: quia pmo describitur pdicta pſentatio: scđo incidẽter ponitur petri pma negatio ibi. Seq̃batur autẽ. Dicitur ergo pmo sic.
i Cohors autẽ). s. militũ. ⁊ tribunus q eis preerat ⁊ illi erant gẽtiles.
k Et ministri iudeorũ) isti erãt iudei.
l Cõprehẽderunt Jesũ). ex quo patz obstinatio eorũ: qꝛ nõ fuerunt auersi a suo malo visis pdictis signis. sz magis attribuebant artibus magicis.
m Et ligauerunt euz) quasi morte dignum. illi enĩ qui reputabãtur morte digni iudicibus pñtabantur ligati.
n Et adduxerunt euz ad annaz pmũ). idest pmo. cuius causa subditur.
o Erat enĩ socer Cayphe) ⁊ qꝛ eũdo ad domũ cayphe hẽbãt trãsire añ domũ isti⁹

anne: ideo introierunt domũ eius ꝓpter eius reuerẽtiã. Alia autẽ ratio fuit q₂ pontificatus tũc singulis annis vẽdebatur: ⁊ isti duo. s. annas ⁊ cayphas: quasi alternatim erant pontifices. propter qd̃ quasi põtifex habebatur q₂ anno p̃cedenti fuerat. Tertia rõ est vt xp̃s corã iudicibus pluribus cõdẽnatus videretur magis dign⁹ morte

a Qui erat põtifex anni ⁊c). Ista sũt exposita supra. xi. cap.

b Sequebatur). Hic iterponit̃ prima negatio petri cũ di.

b Sequebatur iesũ simon petrus ⁊ alius discipulus). s. Joannes: lʒ. n. isti sicut ⁊ alij fugissent p̃mo: tamẽ postea secuti sunt iesum: q₂ feruẽtiores erant alijs.

e Petrus aũt stabat ad hostiuʒ foris). tanq̃ incognitus. tamen propter Joannem permissus est intrare.

f Dixit ergo petro ancilla ostiaria. nũquid ⁊ tu ex discipulis es hoĩs istius) q̃si dicat vt̃ q sic vidit eũ timide intrãtẽ: ⁊ sic habuit de eo suspitõeʒ.

q erat pontifex anni illi⁹[a]. Erat aũt cayphas qui ꝯsiliũ dederat iudeis. q₂ expedít vnũ hoieʒ mori ꝑ populo. seq̃bat̃[b] aũt iesuʒ simõ petr⁹ ⁊ ali⁹ discipul⁹. Discipul⁹ autẽ ille erat not⁹ pontifici[c]. ⁊ introiuit cũ iesu[d]. in atrium pontificis. petr⁹ auteʒ stabat ad hostiũ foris[e]. exiuit ergo discipul⁹ q erat notus pontifici. Et dixit ostiarie. ⁊ itro duxit petruʒ. Dixit ergo petro ancilla ostiaria[f]. nũquid et tu ex discipulis es hominis illius. Dixit ille[g]. Nõ sum. Stabãt serui et mĩstri ad prunas[h] q₂ frig⁹ erat et calefaciebant se. erat ãt cũ eis et petr⁹ stans et calefaciẽs se. põtifex ergo[i] iterrogauit iesũ[k] d̃ discipulis suis[l]. et d̃ doctrina ei⁹[m]. rñdit ei ies⁹

g Dixit ille nõ sum). ex quo pʒ fragilitas petri q₂ ita cito negauit ad voceʒ vnius mulieris q̃ nõ loq̃batur acriter. nõ eni dicebat ei. es tu de familia huius proditoris vel aliquid hmõi. sed hoĩs isti⁹ q̃si cõpassiue loquendo.

h Stabãt auteʒ serui ⁊ ministri ad prunas. q₂ frig⁹ erat) q₂ solet eẽ in martio post mediam noctẽ. Et calefaciebant se. ⁊c.

c Discipul⁹ ãt ille erat not⁹ põtifici. Dicũt aliq qd̃ ioannes erat pit⁹ in lege: ⁊ ꝓp hoc hẽbat noticiã cũ põtifice: sʒ hoc non est verisimile: q₂ piscator erat. ⁊ de naui a xp̃o vocatus fuerat vt hẽtur mathe. iiij. cap. vnde dicit hieronym⁹ in ep̃la sua ad paulinũ. Joãnes rusticus piscator indoctus ⁊c. Et ideo alia fuit causa sue noticie cum pontifice. quia forte missus a patre suo pluries portauerat pisces ad domuʒ pontificis. vel forte quia aliquis de cognatione eius ibidem seruiebat. vel aliqua alia causa quaʒ aliqui assignant. q₂ descenderat de dauid ⁊ sacerdotes habebãt istas genealogias.

d Et introiuit cum iesu in atriũ pontificis) ꝓp noticiã p̃dictã ꝑmissus est intrare

i Põtifex ergo). hic ponit̃ xp̃i examinatio. ⁊ diuidit̃ ĩ tres. q₂ p̃mo ponit̃ dc̃a examinatio. sc̃do xp̃i rñsio ibi. dicit ei iesus. tertio reprehẽsiõis reprobatio ibi. h̃ cũ dixisset. Circa primum sciẽdũ q xp̃s reputabatur a iudeis seductor hominuʒ. ⁊ doctor false doctrine. ideo examinat⁹ fuit de vtroq₃. ⁊ hoc est quod dicitur.

k Põtifex ergo iterrogauit iesũ). dr̃ ãt annas põtifex nõ q₂ eẽt actu. sʒ q₂ añ fuerat. ⁊ q₂ socer erat põtificis. vt dc̃m est.

l De discipulis suis. vt videret si posset eũ deprehẽdere q fuissent ab eo seducti.

m Et de doctrina eius ad videndum si possent ibi inuenire falsitatẽ vel calũniaʒ ⁊ aliquid dictum contra legem.

n Rñdit ei iesus). Hic ponit̃ xp̃i rñsio.

De discipulis aūt suis nihil boni poterat protunc bene respondere: quia principaliorem inter eos statim audierat ipsum in sua presentia negasse. Sed de doctrina sua rn̄dit ostēdens ꝙ non erat mala vel suspecta: sed sana: quod declarat ex duob⁹. p̄mo ex loco cum dicitur.
a Ego pa/lā locut⁹ sum mundo ⁊c.) doctrina su/specta in an/gulis ⁊ late/ribus docet non in loco publico ⁊ sa/cro. Secūdo ex auditorū testimōio di/cens.
b Inter/roga eos qui audierūt ⁊c.) q. d. parat⁹ sum testimoniū eoꝝ subire qđ est tibi magis credibile ꝙ̄ meū dictū: ꝙ̄uis ſm v̄itatē deberet eē contrariū. c Hec cū dixisset) hic ponitur huius rn̄sionis reprobatio: ⁊ hoc dupl'r. p̄mo p factū cū di(vn⁹ assistēs ministroꝝ đdit alapā iesu). scđo p v̄bū cū subdit d Sic rn̄des pontifici). Ille eniꝫ minister sceleris accepit respōsioneꝫ iesu q̄si notasset pontificem de stulta iterrogatione. e Respōdit iesus) humiliter veritatem ostendēdo. f Si male lo/cutus sum testimoniū p̄hibe de malo). i. potes p̄hibere. Si aūt bn̄: qđ me cedis). ⁊ non me iniuste pcutere. Sed hic videt ꝙ xp̄s fecit cōtra doctrinā suā: q2 Matt. v. ca. dicit. Si qs pcusserit te in maxillaꝫ dextram p̄be ei ⁊ alteram: ip̄e auteꝫ hoc non fecit: sed magis percutientē se correxit. Dicendū ꝙ illud xp̄i p̄ceptuꝫ ⁊ plura alia que ibi ponunt nō dantur absolute ſm qđ dicit Augustinus: sed magis ſm p̄parationē animi: quia homo debet habere animuꝫ semper preparatum ad hoc

Ego palā locut⁹ suꝫ mūdo[a]. Ego semp docui in synagoga: ⁊ in tēplo quo oēs iudei cōueniūt: ⁊ in occulto locut⁹ sum nihil. Quid me iterrogas. Interroga eos q audierūt[b]. qd locut⁹ sū ipsis. Ecce hi sciūt q̄ dixeri ego Hec aūt cū dixissꝫ[c] vnus assistens ministrorum: dedit alapam iesu dicens. sic respondes pontifici[d]. Respondit ei iesus[e]. Si male locutus sum testimoniū perhibe de malo[f]. si aūt bn̄: quid me cedis. ⁊ misit eū Annas[g] ligatum ad caypham pontificem[h]. Erat autem Symon Petrus stās[k].

faciendum vbi videret hoc expedire ad honorem dei ⁊ vtilitatem ecclesie. Alias autem non: immo aliquādo expedit iniuriantibus respondere ad ip̄oꝝ ⁊ alioꝝ instructionem sicut fecit hic christus: et aliquādo et facto resiste/re ne det oc/casio malis male agēdi.
g Et misit hic ostendit qualiter chri/stus presenta/tus est Cay/phe ⁊ diuidi/tur in duas: quia p̄mo de/scribitur di/cta presenta/tio. Secūdo subditur se/cunda ⁊ ter/tia Petri ne/gatio: ibi. Erat autem. In p̄ma igitur parte dicitur sic.
g Et misit eum Annas ligatuꝫ). q̄si morte dignum: ⁊ iam coram eo cōdem/natum. h Ad caypham pontificem). Tum quia ad ipsum pertinebat principaliter christi examinatio. Tum vt videretur christus magis morte dignus qui fuisset coram iudicibus pluribus cō/demnatus. ¶ Sciendum tamen ꝙ Joā/nes hic tacet qualiter Cayphas eum examinauit: ⁊ qualiter Cayphas vestimen/ta sua scidit ⁊ qualiter christus in domo eius illusus fuit: quia alij euangeliste hoc sufficienter expresserant.
i Erat autem). Hic reuertitur euangelista ad narrandum de negatione Pe/tri: ⁊ ideo quasi eadeꝫ verba que dixerat in fine p̄me negationis reassumit dicēs.
k Erat aūt symon petrus stans ⁊ cale/faciēs se. Ille enim qui narrat hystoriam aliquam qn̄ occurrūt aliqua incidentia narrāda. Interrūpit principale ad illud incidēs narrandū: quo facto reuertitur ad ppositū: ⁊ sic facit hic ioānes vt dcm̄ ē

a Dixerūt ergo ei) mīstri ad ignē stātes b Nunqd ⁊ tu ex discipulis eius es). q.d. sic: q: illi videbāt eū timidū ⁊ pauidum. c Negauit ille ⁊ dixit. Non sum De ista scḋa negatiōe petri videt̄ Math. contradicere Joanni p̄mo quo ad psonaz: quia dicit ipsum secundo negasse ad vocem alterius ancille Mathei. xxvj. ca. Joānes autē hic dicit ꝙ fuit ad vocē mīstrorū ad ignem stantium. Scḋo quo ad locū: q: Mat. dicit ꝙ scḋo negauit in exitu ianue hic aūt dī ꝙ stans ad ignē. ppter qḋ sciēdum ꝙ p̄ncipalis itentio euāgelistarum erat exp̄mere trinam Petri negationem ⁊ in hoc omnes cōueniūt. De psonis autem accusantibus seu de negationis loco nō erat eoꝝ p̄ncipalis itentio. ⁊ pbabile est ꝙ multi ad verba Petri concurrebāt circa eum: ⁊ consimilia verba dicebant improperando ei magistrum suum: ⁊ iō vnus euangelistarum exp̄mit vnam personam accusantez: ⁊ alius aliā: ⁊ vterq3 dicit verum. vnde f̄m veritatem hystorie videt̄ ꝙ p̄ma negatio sit facta ad vocem ancille hostiarie Petro domum intrante. Secūda autem negatio facta ē in domo: quia post p̄mam negationem Petrus timuit diu stare inter iudeos: ppter qḋ voluit exire: ⁊ tūc alia ancilla videns eum timidum accusauit eum: ⁊ simul ad hoc cōcurrerūt illi qui ad ignem stabāt: ⁊ idē dicebāt cum illa ancilla: ppter quod math. di. ꝙ ad vocem ancille alteriꝰ negauit. Joānes aūt mīstros cōcomitantes exp̄mit. Item math. dicit ꝙ negauit ipso exeūte ianuam. i. volēte exire: ⁊ ad hoc se preparante propter timorez vt dictum est: quia tamen adhuc erat in domo nec ab igne longe recesserat. ideo dicit Joānes ꝙ prope ignem facta est illa negatio. Tertia aūt negatio facta est multis eum accusantibus ⁊ cōcurrentibus ppter p̄dicta tm̄ inter illos erat p̄ncipalis vnus seruus pōtificis propter qḋ Joānes illum exp̄mit tacendo de alijs: iō subditur.

⁊ calefaciens se. Dixerunt ergo ei[a] Nūquid ⁊ tu ex discipulis eius[b] es? Negauit ille. ⁊ dixit. Nō sum[c]. dixit ei vnꝰ ex fuis pōtificis cognatus eiꝰ cuiꝰ abscidit. Petrus auriculaz[d] Nōne ego te vidi i horto cū illo[e] Iterū ergo negauit Petrus[f]. Et statim gallus cātauit[g]. adducunt ergo Iesum a cayphа in p̄toriū[h].

d Dicit ei vnus ex seruis pōtificis cognatꝰ eius cuius Petrꝰ abscidit auriculaz: ⁊ ideo acrius ceteris eum accusabat: ⁊ i accusatiōis sue assertionem adduxit factum precedens: cum dicit. e Nonne ego te vidi i horto cuz illo) quasi diceret sic. f Iterum ergo negauit) Aliqui autem volentes excusare petrum dicunt ꝙ non negauit eum ex timore mortis: sed ex amore nolens ab eo separari: sed semper eum sequi. Sciebat enim ꝙ si diceret se esse discipulum eius statim ab eo separaretur: sed hoc est contra verba domini supra habita. xiij. vbi exprobrauit Petro dicēs. Animā tuaz pro me pones: quod fuit dictum negatiue. sicut fuit ibidem expositum: ⁊ ideo p3 ꝙ Petrus negauit timēs animā suaz exponere p xp̄o ideo subdit̄. g Et statim gallus cātauit). s. scḋa vice: q: post p̄mā negationez semel cātauit gallus: sed Petrus timore pturbatꝰ nō pcepit f̄m qḋ fuit expositum Math. xxvj. cap.

h Adducūt ergo iesum ⁊c.) Hic ostēditur qualiter christus a iudeis coraz Pilato accusatur: ⁊ diuiditur in tres: q: primo describit̄ xp̄i p̄sentatio. Scḋo p̄sentati examiatio ibi. Exiuit ergo. Tertio inocentie xp̄i declaratio. ibi. Et cū hec dixiss3 In p̄ma parte dicitur sic.

h Adducūt ergo iesum a Caypha in p̄torium). i. a domo Cayphe pontificis ad domū Pilati p̄sidis: ad quem ptinebat iudiciuz in causa sanguis: ⁊ locꝰ vbi iudicabat p̄toriū vocabat̄. Aliqui aūt li-

bri male habent (ad Cayphā) quia in domo cayphe iam erat christus: nullus autem adducitur ad locum in quo est. Preterea ioannes scripsit in greco hoc euangelium: τ ideo pro veritate textus habēda: recurrendum est ad grecum: in greco autem ponitur a caypha. et iō sequitur.
a Erat aūt mane). hoc addit euangelista ad ostendendū quantum iudei sitiebant sanguinem iesu xpi qui summo mane querebāt sniaȝ de eius morte dari

Erat aūt mane[a]. et ipsi non introierunt in pretorium vt nō contaminarentur[b]. sed vt manducarēt pascha[c]. Exiuit ergo[d] Pilatus ad eos foras τ dixit. Quā accusationē affertis aduers⁹ hoīeȝ hūc[e]? Responderūt et dixerūt ei[f]. Si nō eēt hic malefactor: non tibi tradidissemus eum. Dicit ergo eis pilatus[g]. Accipite eū vos: τ ꝼm legem vestrā iudicate eū[h]. Dixerūt ergo iudei Nobis nō licet iterficere quēquā[i]. Ut ꝼmo ihū ipleret quē dixit significans q̈ mōte eēt moritur⁹[k]

b Et ipsi nō itroierūt in p̄torīū vt non contaminarent) ex ingressu domus hominis gentilis τ tamen nō timebant inquinari ex procuratione mortis innocentis: ex quo patet eorum superstitio vana:
c Sed vt manducarent pascha). Idest azimos panes qui a iudeis comedebantur in pascha per septem dies. non enim erat licitum illos comedere nisi personis mundis. τ ideo per paschalis manducationem non intelligitur hic comestio agni paschalis: vt male dicūt greci: quia illum comederant die precedenti: sequitur.
d Exiuit ergo). Hic ponitur christi examinatio: τ hoc dupliciter: quia primo examinatur coram iudeis. Secundo ad partem sine ipsis. ibi. Introiuit iterum. In prima parte dicitur sic.
d Exiuit ergo Pilatus ad eos foras) Judei enim non audebant domuȝ eius ingredi ne suas obseruationes violarent: ideo volens eis deferre exiuit ad eos.
e Et dixit quam accusationem affer tis aduersus hominem hunc) videbat enim ligatum in signum damnationis. ideo querebat de causa: quia nō erat cōsuetudo romanis condemnare aliquem nisi prius audirent accusationem suam τ haberet locum se defendendi: vt habetur Actuum. xxv. capitulo. Et iō Pilatus qui erat index ab imperatore romano illuc miss⁹ voluit modum romanoruȝ tenere.
f Responderūt τ dixerūt ei. Si nō esset hic malefactor τc. quasi dicant nos eius factum diligenter examinauimus: τ inuenimus eum dignum morte: ac si dicerent. non oportet aliam examinationem facere.
g Dicit ergo eis Pilatus) quasi indignat⁹ ex eorum responsione. quia sciebat eos ipsuȝ per inuidiam tradidisse: vt habetur Mathe. xxvij. capitulo.
h Accipite eum vos τ secundum legem vestram iudicate) quasi diceret. Si sufficit vestra examinatio. sufficiat τ vestra sententia. Sciendum enim q̄ romani aliqua minora iudicanda dimiserant iudeis: sed non poterant pro talibus inferre penam mortis: quia romani retinuerant sibi causam sanguinis: τ ideo p̄ hanc responsionem inhibebant inferre christo mortem. Ipsi autem non poterant vitam eius sustinere: τ ideo renuerunt hoc accipere dicentes.
i Nobis non licet interficere quenquā) si enim potuissent dare mortis sententiam libenter iudicium accepissent.
k Ut sermo Jesu ipleret quē dixit τc.) Christus.n. predicēs mortem suam ap-

stolis math.xx.cap.dixit q̄ a principib⁹ sacerdotum traderetur gentibus ad illu dendum ⁊ crucifigendum. ⁊ hoc fuit im pletum per hoc quod renuerunt iudiciū ⁊ dimiserunt ipsum pilato q̄ erat gētilis indicādum: ⁊ sententie executionez suis militib⁹ a Introiuit ergo). h ponitur exa minatio xp̄i in secreto: et diuiditur in tres: qꝛ prio ponitur pila ti interroga tio. Secūdo xp̄i rn̄sio: ibi Rn̄dit ih̄s. Tertio Pilati obiectio: ibi. Dixit itaq3. Circa primū sciendū q̄ iudei cū tumultu irrationabili petebāt mortē christi: propter quod christus non respō debat: s̄m illud Ecclesiastici. xxxij. Ubi non est auditus non effundas sermonez ⁊ propter hoc matth. ⁊ marci. dicunt q̄ cum accusaretur a principibus sacerdo tum nihil respondit: propter quod pila tus intrauit pretorium quod erat in do mo sua: vt ibi christum magis pacifice ex aminaret extra tumultum iudeorū3 qui non audebant intrare pretorium vt di ctum est. xp̄s autez de tribus fuerat accu satus corā eo: vt habet Lu. xxiij. ca. Nūc inuenimus subuertentem gentē nostrā: ⁊ prohibentem tributa dari cesari: et di centem se xp̄m regem esse. Pilatus autē de duobus primis non curauit inquire re: qꝛ de primo. s. de subuersione obserua tionum legalium non curauit: vtrum es set verum vel falsum: qꝛ non erat iudeus sed gentilis. Scd̄m cognouit esse falsum p famam publicam: qꝛ audierat xp̄i rn̄ sionem qua iudeis de hac materia respō derat matth. xxij. cap. Reddite que sunt cesaris cesari ⁊c. sed de tertio quod vide bat esse contra honorem imperatoris in quisiuit. s. de regno quia imperatores ro mani nomen regiū a iudeis abstulerant:

Introiuit ergo ite rū in pretoriū pila tus ⁊ vocauit iesum et dixit ei[a]. Tu es rex iudeorū[b] Rn̄dit iesus[c]. A temetipso hoc dicis[d]: an alij dixerunt tibi de me Rn̄dit pilat⁹. nūqd ego iude⁹ sū3[e]: gens tua: ⁊ pontifices tui tradiderūt te mihi[f] Quid fecisti[g]. Rn̄ dit Jesus[h] Regnu3 meum nō est de hoc mundo[i]: si ex hoc mundo esset regnū meu3: ministri mei[k]

vt frāgerent eoꝝ supbiam: ⁊ tollerent re bellandi occasionē: ⁊ iō q̄siuit a christo. b Tu es rex iudeorū. q. d. est hoc veru3 qd̄ tibi imponitur. s. qd̄ velis tibi vsurpa re regnum. c Respondit iesus. Hic ponitur xp̄i responsio in qua prio ex aminauit pi lati interro gationez di cens. d A temet ipso hoc di cis an alii ⁊c. q. d. pce pisti hāc opi nionē d̄ me per teipsum: e Respon dit pilatus: Nunquid ego iudeus sum). quasi dicat ex me non concepi: quia non sum iudeus ⁊ sic non possum inuestiga re ex libris iudaicis quis debeat esse rex eorum: sed hoc ad peritos legis perti net. ideo subditur. f Gens tua ⁊ pō tifices tui tradiderunt te mihi) accusan tes te super hoc. g Quid fecisti). quasi dicat videtur q̄ tu sis in aliquo cul pabilis: ex quo illi qui sunt de gente tua ⁊ tante auctoritatis sicut sunt pontifices te accusant. h Respondit iesus). Examinata interrogatōe pilati: iesus pri mo respondit ad questionem primo fa ctam: de vsurpatione regni temporalis. i Regnū meum nō est de hoc mun do) nō eni negat se esse regē: sed magis cōcedit: qꝛ s̄m veritatē ip̄e erat rex regū. Ueruntamen ad tollendū occasionē ca lūnie tpat suā responsionē dicens: q̄ non querit huiusmondi temporalem domi nationem: qd̄ probat cōsequēter dicēs. k Si ex hoc mundo esset regnū me um ministri mei ⁊c). Omne eni regnum temporale habet firmitatem nō solū ab ipso rege cū sit vnus solus hō: sed etia3 a ministris contra aduersarios p ipso pu gnātibus: qd̄ nō querebat xp̄s: ⁊ sic pat3 q̄ satisffecit ad questionem ostēdēdo q̄ nō querebat inter iudeos tēporalē domi

vtiqȝ decertarent:
vt non traderer iu-
deis. Nunc autem
regnum meum non
est hinc[a]. Dixit ita
que [b] ei Pilatus:
Ergo rex es tu[c]:
Respōdit ihs[d]. Tu
dicis: quia rex sum
ego[e]. Ego i hoc na-
tus sum[f]: ⁊ ad hoc
veni in mundum[g]
vt testimonium per
hibeam veritati[h].
Omnis qui ē ex ve
ritate [i] audit vocem
meā[k]. Dic ei pilat⁹
Quid ē veritas[l]: Et
cū h̄ dixisset: Iterū
exiuit ad iudeos[m]

nationem: verum tn̄: qꝛ cōcesserat se esse regē: ideo cōcludit. a Nūc autē regnū meum nō est hinc) idest quātū ad tēporalia ista querenda. Sed contra hoc videtur qḋ dicitur psal. xlvi. Rex ōis terre deus ipe: aūt
est verus de⁹
sicut ver⁹ hō
ergo regnuȝ
eius ē de hoc
mundo. Di-
cendū ꝙ se-
cundū verita
tē diuinitatis
omnia sunt
subiecta xp̄o
tamen quan
tū ad huma-
nitatem in ꝑ
mo aduentu
suo nō venit
ad dn̄andū tēporaliter: sed magis ad seruiendū ⁊ patiendū ⁊ sic patet ꝙ sufficienter excludit illud quod sibi imponebat de vsurpatione regni iudee: quia non fiebat questio de ipso: nec inquantum homo ⁊ pro statu presenti in quo erat q ad primum eius aduentum pertinebat.
b Dixit itaqȝ) Hic ponitur pilati obiectio sicut enim visum est ꝙ christus i sua responsione concesserat se esse regē: sed dixerat regnum suum non esse hinc ideo Pilatus ad plenum verba eius non intelligens accepit per hoc ipsum esse regem alicuius regni de quo non intromitterēt se romani: sed ꝙ christus per hoc intelligeret regnum celeste ⁊ spirituale: non intellexit: ⁊ ideo voluit scire magis determinate ꝯcludēs ex verbis christi ꝓdictis.
c Ergo Rex es tu) quasi dicat ex quo concedis te esse regem regni non pertinentis ad dominium imperatoris: declara magis quod sit illud regnum.
d Respondit Jesus) primo conclusionem factam concedendo dicens.
e Tu dicis quia rex ego sum) ⁊ ita est secundum veritatem: sed consequenter declarat huius regni conditionem dicens.
f Ego in hoc natus sum) temporaliter. g Et ad hoc veni in mundum) per carnis assumptionem. h Ut testimonium perhibeam veritati) docendo ⁊ radicando veritatem de diuinis in cordibus fidelium. i Omnis qui est ex
veritate) pri-
ma que deus
est: non solū
per creatio-
nem sed per
imitationē ⁊
subiectioneȝ
k Audit vo
cem meam)
corde credē-
do et opere
obediendo:
⁊ ꝑ ꝯn̄s i ta-
libus spūa-
liter ego re-
gno ⁊ tale re
gnū i nullo impediebat iperatoris romani dn̄ium de quo querebat Pilatus.
l Dicit ei Pilatus Quid est veritas) nō querit diffinitionē veritatis: sed querit q̄ est illa veritas cuius virtute ⁊ participatione hoīes efficiuntur de regno xp̄i. Intellexit enim per hoc in quodā generali aliqd diuinū existēs extra cōem moduȝ hoīum ⁊ hoc est verū si intelligatur determinate: ⁊ magis in particulari: qꝛ veritas diuina filio appropriat: veritas per quā homines in p̄senti efficiunt de regno xp̄i: est quedam impressio ⁊ participatio veritatis diuine: huius aūt questionis Pilatus non expectauit responsionē dupli ci de causa. Una est qꝛ erat de regno spirituali vt visum ē. ipse aūt nō habebat se intromittere nisi de tp̄alibus: ⁊ iō hoc aduertens dimisit illi⁹ questionis ꝓsecutionem. Alia cā fuit qꝛ iā ꝑceperat xp̄i innocentiam: ⁊ iudeoꝝ malitiā sciēs ꝙ tradidissent eum ꝑ inuidiā: igit ꝓtermissa q̄stione p̄dicta voluit ꝓcedere ad eius liberationē vt statim patebit. m Et cū h̄ dixisset) Hic ꝯn̄r ponitur innocentie xp̄i declaratio: cū enim Pilatus vellet eū liberare vt dictū est occurrit ei⁹ memorie modus ꝯueniēs liberationis sue videlȝ de cōsuetudine iudeoꝝ qua dabat eis

r

presidē in solennitate paschali vnus vin/ctus in memoriam liberatiōis filioꝝ isra/el de terra egypti: ⁊ ꝓpter hoc voluit chri/stum liberari per hunc moduʒ. Et primo ad hoc faciendum allegat xpi innocenti/am dicens.

a Ego nullam in eo inuenio cau/sam) .s. di/gnam mor/te. Secundo allegat con/suetudinem de cui⁹ obser/uatōe sciebat eos eē cupi/dos dicens.

b Est autē consuetudo ⁊c. vultis ergo dimittaʒ vobis regeʒ iudeorū) q̈/si dicat vos debetis hoc velle: Ad cuius intellectū sci/enduʒ ꝙ pilatus volens xp̄m liberare po/suit eis sub distinctione de liberatiōe xpi vel Barrabe. ⁊ de nullo alio: vt magis ex/primitur Matth. xxvij. ca. Sciebat enim ꝙ consuetudinem suā nullo modo dimit/terent. Ex altera parte barrabas erat ita pessim⁹ ⁊ populo odiosus ꝙ firmiter cre/debat vt eius liberationem nullo modo vellent: ⁊ sic ꝑ consequēs liberationi xpi consentirent: sed sacerdotes deceperunt populū inducētes eū ad petendū libera/tionem Barrabe: ⁊ nō xpi: ⁊ hoc ē ꝙ sub/ditur. c Clamauerunt rursum ⁊c. sed Barrabā) dimitte nobis. d Erat au/teʒ barrabas latro) .s. publicus ⁊ famo/sus: hoc addit euangelista ad ostenden/dū eorum malitiā: qui ad procurandum mortem xpi petierūt latronis publici li/beratiōnē: cōtra bonū publicū ⁊ cōtra iu/stitiam. e Tunc ergo apprehēdit pila/tus) Hic p̄nr euangelista describit quid passus sit xp̄s a gentibus. Passus est aūt tria ab eis. s. flagellationem. Illusionē: ⁊ crucifixionem ẜm ꝙ predixerat saluator Matthei. xx. cap. Tradent eum gentib⁹ ad illudendum ⁊ flagellandū: ⁊ crucifi/gendum: ⁊ ideo euengelista. Primo agit de illusione ⁊ flagellatione. Scđo de cru/cifixione: ibi: tunc ergo tradidit. Prima i duas: quia primo descri/bitur christi flagellatio: ⁊ illusio. se/cundo circa hoc ostendi/tur pilati in/tentio. ibi: Exiuit iterū. Circa primū sciendum ꝙ pilatus vidit ex clamore eoruʒ ꝙ nullo modo poterat dimit/tere iesū omnino liberuʒ cum pace ipsorum. Ex altera parte durum erat sibi in/nocētē interficere: ⁊ iō ad satisfacienduʒ eis fecit christū flagellari ⁊ illudi. Ex hoc est qđ dicitur. e Tunc ergo apprehen/dit pilatus iesum ⁊ flagellauit) nō per se ipsum immediate sed per milites suos et ministros. f Et milites plectentes co/ronam de spinis) .i. de iuncis marinis ad modum spinarum duris ⁊ acutis.

g Imposuerunt capiti eius) tanꝗ vo/lenti regnare ⁊ non potenti ꝙ fecerunt vt eorum illusio responderet iudeorum accusationi. h Et veste purpurea circundederunt eum) Tali enim veste vtebantur reges. i Et veniebant ad eum ⁊ dicebant ⁊c) Hoc totum factum est in illusionem. vnde sequitur.

k Et dabant ei alapas) vt illuderēt fa/ctis sicut illuserunt signis ⁊ verbis.

l Exiuit iterum). Hic ostenditur circa predicta pilati intentio que erat bo/na quantum ad hoc: quia predicta iusse/rat fieri vt iudei tali afflictione christi es/sent satiati: ⁊ sic consentirent in eius li/berationem sine morte: tamen per hoc

Et dicit eis: Ego nullā inuenio in eo causam[a]. Est autem consuetudo vobis[b] vt vnū dimittā vobis in pascha. Vultis ergo dimittā vobis regem iudeorū[c]. Clamauerūt rursuʒ oēs dicētes[d]: Non hunc, sed barrabā. Erat autem barrabas latro[e]. Tūc ergo apprehendit pilatus iesum ⁊ flagellauit. Et milites plectentes coronam de spinis[f]: imposuerunt capiti eius[g]: ⁊ veste purpurea circundederunt eū[h]. Et veniebant ad euʒ ⁊ dicebāt[i] Aue rex iudeorū. Et dabant ei alapas[k]. Exiuit ergo iterū Pilat⁹ foras[l]:

non excusatur a peccato: quia cum esset iudex super eos: non debebat ei quez sciebat innocentem etiam minimam penam inferre. Igitur euangelista circa sequentia sic ꝓcedit: quia prio declarat conatũ pilati ad xp̄i liberationez Secundo iudeorum resistentiam ad eius cõdemnationẽ. ibi. Cum ergo vidissent. In p̄ma igit᷑ parte dicitur sic. (Exiuit iterũ pilat᷒ foras) vbi iudei stabant: qꝛ domum eius ingredi nõ audebant: vt supra dictum ẽ

a Et dicit eis) p̄mo allegans christi innocentiam

b Ecce adduco eum vobis foras). Postq̄ diligenter examinaui eum ꝛ flagellaui ad vobis satisfaciendum (vt cognoscatis: quia nullaz in eo inuenio causam) Secundo ostẽdit ipsius punitionẽ iam factam vltra condignũ cũ d᷑.

c Exiuit ergo iesus) ex p̄cepto pilati

d Portans spineam coronã ꝛc.) Uolebat enim pilatus vt sensibiliter viderent qualr̄ fuissz illusus ꝛ flagellat᷒ vt sic mouerentur ad compassionem.

e Et dicit eis. Ecce homo) quasi dicat: ꝛ si in aliquo male egisset: tamen vltra condignum punitus est: ꝛ ideo deberet vobis sufficere.

f Cum ergo vidissent) Hic ponitur iudeorum resistẽtia: ꝛ hoc dupliciter primo per irrationabilem clamorem. Secundo per rationem ibi. Responderunt iudei. In p̄ma parte dicitur.

f Cum ergo vidissent eum pontifices ꝛ ministri) sic flagellatum ꝛ illusum ꝛ cognoscerent ꝙ pilatus sic volebat dimittere ipsum.

ꝛ dicit eis[a]. ecce adduco vobis eum foras vt cognoscatis[b] quia nullaz inuenio in eo causam. exiuit ergo iesus[c]: portãs spineam coronam[d]: ꝛ purpureum vestimentum. et dicit eis Ecce homo[e]. Cum ergo vidissent eum pontifices ꝛ ministri[f] clamabant dicẽtes[g]. Crucifige crucifige eum[h]. Dicit eis Pilatus. Accipite eum vos: ꝛ crucifigite[i]. ego eniz nõ iuenio i eo causam[k] Responderunt ei iudei[l]. Nos legẽ habemus[m]: ꝛ scd̄m legez d̄bet mori[n]: qꝛ filiũ dei se fecit[o] cuz ḡ audissz pilat᷒ huc ꝓmonem magis timuit[p]

g Clamabãt) tumltuose: ꝛ alios ad clamandum excitabãt (dicẽtes.

h Crucifige crucifige eum) quasi dicãt: hec pena nullo modo nobis sufficit: sed petimus ꝙ moriatur.

i Dicit eis pilatus. Accipite ꝛc.) derisorie ꝛ indignanter hoc dixit: qꝛ nõ habebãt potestatẽ iudicandi aliquẽ ad mortem vt supra dictum est: ꝛ ẽ similis modus loquendi ac si diceret. Si haberetis potestatez dare mortis sententiã: cito ꝛ sine cã faceretis: sed ego hoc agere nolo: ideo sequitur.

k Ego eniz non inuenio in eo causam) dandi talẽ sentẽtiaz.

l Responderunt) vidẽtes iudei ꝙ Pilatus non acquiesceret eorum clamori: inceperunt allegare rationes alias q̄ supra allegauerant. non enim illas audebant reiterare: quia Pilatus iam illas euacuauerat: ꝛ ideo hic aliud allegant: ꝛ p̄mo allegãt ipsum fecisse cõtra legẽ dei. Secũdo cõtra legẽ impatoris romani. ibi. Exinde querebat. In p̄ma igitur parte allegant sic iudei.

m Nos legẽ habemus) scilꝫ a deo datam in monte synai.

n Et secũdum legem debet mori) quia leuit. xxiiij. ca. precipitur ꝙ blasphemi occidantur: ꝛ tale crimẽ imponebãt ei vnde sequitur.

o Quia filium dei se fecit) verumtamen Christus hoc dicendo non blasphemauit: sed veritatem dixit ꝛ per scripturam habitam: vt supra probatum est capitulo decimo.

p Cũ ergo audissz pilat᷒ hũc ꝓmo. ma. ti.

nō ꝓpter legē iudeoꝝ quā nō obseruabat sed ne verum esset vt iesus sibi oblatus esset vere dei filius: ⁊ sic factum enorme fecisset ipsum flagellando: ⁊ ideo de hoc voluit certius inquirere. vnde sequitur.

a Et ingressus est in ꝑtoriū iterū). vt veritatez magis possꝫ cognoscere extra tumultū iudeorum.

b Et dicit ad iesum: vn̄ es tu) ꝑ hoc q̄rēs si eēt ex origine diuina ſm veritatem.

c Jesus autez respōsuz non dedit ei) Primo quia hō erat gētilis ⁊ idolatra ⁊ gn̄ationem filij i diuinis cape non posset. Scd̄o q꞉ nolebat passionē suā ipedire. Tertio q꞉ ꝓphetatū erat de eo Jsa. liij. c. Et sicut agn⁹ coram tondēte se obmutescet ⁊c.) Et iō volebat illud ꝓpheticū implere.

d Dicit ergo Pilat⁹ mihi nō loq̄ris) Mirabat̄ de ei⁹ taciturnitate cū eēt in pūcto liberatiōis vel ꝯdēnationis sue seq̄t.

e Nescitis quia ptātē hēo ⁊c.). q. d. mihi saltē deberes rn̄dere.

f Rn̄dit iesus) nō ad ipediēduz suā passionē: sed ad reꝑmēdū Pilati iactantiā.

g Nō hēres ptātē aduersum me vllā nisi tibi datū eēt desuꝑ). i. ꝑncipibus romanoꝝ: ⁊ vlteri⁹ ꝑmissum a deo q est ptās suꝑior: ⁊ ex hoc arguit ei⁹ pctm̄: q꞉ nō acceꝑat ptātē a cesare ⁊ a deo ꝯdēnandi inoxios: sed magis liberādi eos: ⁊ cū hoc ostēdit pctm̄ iude ⁊ iudeoꝝ eē maius q̄ pctm̄ ipsi⁹ pilati q꞉ ad occisionē xp̄i iudas fuit mot⁹ cupiditate: iudei aūt iuidia ⁊ rācore. Sed pilat⁹ fuit mot⁹ humano timore: vt magis patebit: ⁊ hoc est qd̄ dicit̄.

Et ingressus est ꝑtorium iterum[a]: ⁊ dicit ad iesum. Unde es tu[b]? Jesus autez responsum nō d̄dit ei[c]. Dicit ergo ei pilatus. Mihi nō loq̄ris[d]? nescis quia potestatem habeo crucifigere te[e]: ⁊ potestatem habeo dimittere te. Respondit iesus[f]: Non haberes potestatem aduersum me vllam nisi tibi datum eēt desuper[g]. Propterea qui me tradidit tibi[h]: maius peccatū habet. Et exide querebat Pilatus dimittere eum[i]. Judei autem clamabant dicentes. Si hunc dimittis non es amicus cesaris[k]. Omnis enim qui se regē facit: contradicit cesari[l]. Pilat⁹ aūt cū audisset hos ſmones[m]

h Propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet) in quo icludi tur peccatum pilati: q꞉ maius nō di꞉ nisi ꝑ comparationem ad minus.

i Exinde) hic cōsequēter allegant iudei xp̄m fecisse cōtra legē imꝑatoris: q꞉ videbant q̄ pilat⁹ parū erat mot⁹ de eoꝝ predicta allegatione: sed volebat Jesum oino dimittere: et hoc est q̄ dr̄.

k Exide q̄rebat pilat⁹ dimittē eū). Viderat enīz Pilat⁹ tanq̄ hō astut⁹ q̄ xp̄s rōnabiliter cōnicerat euz de pctō si eū inocentez cōdēnaret. ⁊ iō q̄rebat occasionē dimittēdi eum: qd̄ videntes iudei clamabāt.

l Si hūc dimittis nō es amicus Cesaris). i. nō zelas ꝓ honore ⁊ statuto dn̄i tui custodiēdo: q̄ arguūt ꝯsequēter dicentes.

m Ois eni q se regem facit cōtradicit cesari) Jmperatores eni romani abstulerāt a iudeis regiā dignitatē: ne haberēt rebellādi occasionem: ⁊ ideo quicūqꝫ iter iudeos dicebat se regē qualitercūqꝫ videbat̄ cōtra ordinationē imꝑatoris facere: christus aūt cōcesserat se regē esse: vt pꝫ ex p̄dictis ⁊ ideo q̄uis ſm veritatem hoc regnū nō esset contra dominium imperatoris vt supra dictum est: tamen hoc arguebant apparenter Pilatus autem non audebat etiam secundum minimam apparētiam facere contra Jmperatoris honorem: ideo sequitur.

n Pilatus ⁊c. adduxit foras iesum) vt coram iudeis euidentius de facto inquireret: ⁊ eorum dictum falsuz ostenderet

adduxit foras Jesū ⁊ sedit pro tribunali[a] in loco q dicit lichostratos[b]. hebraice aūt gabbata. erat autez parasceue[c] pasche hora q̄si sexta[d]. Et dixit iudeis[e] ecce rex vester[f]. illi āt clamabāt[g] Tolle tolle crucifige eū[h] dicit ei pilatus[i] Regez vestrum crucifigā[k]. responderunt pontifices: non habemus regem nisi cesarem. Tunc ergo tradidit eis illum[l]: vt crucifigeretur[m]. Susceperunt autem Jesum ⁊ eduxerunt. et baiulans sibi crucem[n]

a Et sedit pro tribunali): idest in loco sedis iudiciarie.
b In loco qui dicitur lichostratos). i. lapidū stratura: ⁊ dicit lichos qd̄ est lapis: ⁊ stratos q̄ ēpauimētū siue stratura ⁊ est nomē grecum. hebraice autē gabbata: qr hoc nomen hebraicū idē significat sicut grecū: ille eni locus erat ante domū pilati: ante. n. domos magnatorū solet eē loc⁹ de lapidib⁹ p̄paratus.
c Erat aūt parasceue: qr erat feria sexta: ⁊ pria dies solēnitatis paschal. dicebat āt feria sexta parasceue. i. preparatio qr illa die p̄parabāt iudei cibaria p̄ die sabbati: in quo non erat licitum aliquid decoqui vt habetur Exo. xi. capitulo.
d Hora q̄si sexta). Cōtrarium videtur Mar. xv. cap. vbi dicitur. Erat autē hora tertia: ⁊ crucifigerunt eum: prius autem fuit iudicatus quam crucifixus ergo ⁊c. Dicēdum quod scd̄m veritatem erat tēpus medium inter tertiam ⁊ sextam: medium autē ab vtroq3 extremo potest denominari: ⁊ ideo Marcus expressit illud tēpus medium per horam tertiam. Joānes vero per sextam.
e Et dicit iudeis allegās p̄ xp̄i liberatōe.
f Ecce rex vester) quasi dicat mir̄ est q̄ hunc hoiez abiectū et flagellatū dicitis sibi velle vsurpare regnum iudeoꝝ.
g Illi aūt clamabant) sicut furibundi.
h Tolle tolle: crucifige eū). q. d. nō possumus videre eum.
i Dicit eis pilatus) allegans in crucifixione christi eorum verecūdiam dicēs.
k Regē vestrū crucifigā) quasi dicat: ex quo eū regnare formidatis: ⁊ iā de h̄ fuit fama magna erit vob̄ verecūdia: si morte moriat sic abiecta: vnde ⁊ postea pilatus scripsit titulum crucis ad eorum verecundiam Jesus nazarenus rex iudeorum. Responderunt pontifices: non habemus regem nisi cesarem: ex quo patet q̄ extūc perpetue subiectioni romanoruz se obligauerūt renūciantes oī alteri regie dignitati: patet etiam eoruz obstinatio ad procurandu3 christi mortem: cum pro eius procuratione cōfessi sūt in p̄petuū se ipsos subiectos seruituti.
k Tunc ergo). Hic incipit agere euangelista de crucifixione christi. Et diuiditur in tres. Quia primo agit de crucifixione. Secundo de morte ibi. Postea sciens iesus. Tertio de sepultura ibi. Post hec autem rogauit. Prima in duas: quia primo describit ipsam crucifixionem. Secundo agit de consequentibus ad ipsam ibi. Scripsit autem ⁊ titulum. Circa primum sciendum quod pilatus videns: q̄ propter mortem christi obligabant se iudei perpetue seruituti romanoruz: timuit si hoc refutaret ne accusaretur apud cesarem. ⁊ ideo motus timore Imperatoris: ⁊ fauore iudaici populi cui preerat: ⁊ a quibus pecunias leuare sperabat contra iusticiam dedit sentētia3 de morte innocentis: ⁊ hoc est quod dicitur.
l Tunc ergo tradidit eis illum) per sententiam diffinitiuam.
m Ut crucifigeretur). tamen prius lauit manus suas imponens peccatum de morte christi iudeis ipsis hoc recipientibus: vt habetur Matthei. xxvij. quāuis non esset per hoc excusatus secundum veritatem.
n Et baiulans sibi crucem) primo enim

exiuit in eum qui dicitur caluarie locū[a]. Hebraice autez golgotha: vbi crucifixerunt eū[b]: ⁊ cū eo alios duos hinc ⁊ hic mediū[c] āt iesū. Scripsit āt[d] ⁊ titulū pilatus ⁊ posuit sup crucē[e]. Erat āt scriptū iesus[f] nazarenus[g] rex iudeorum[h]. hūc ergo titulum multi iudeoruz legerūt[i] q₂ ppe ciuitatē erat locus vbi crucifixus est iesus. ⁊ erat scriptum hebraice. grece ⁊ latine[k]. Dicebāt ergo pilato pōtifices iudeorū. Noli scribere rex iudeorū[l]. sed q₂ ipse dixit rex sum iudeorum[m] Respōdit Pilatus. quod scripsi scripsi[n]

portauit eam: vt hic dicitur: tamē postea inuenientes simonē cirenēsem fecerunt sibi portare crucē vt citius venirent ad locum passionis: quia christus per totaz noctem precedentem afflictus fuerat. Et iō lento gradu icedebat.
a Exiuit in eū qui dicitur caluarie locuz) Iste loc⁹ erat ppe ciuitatē hyerusalē: ⁊ dicūt aliq ꝙ dicit loc⁹ caluarie a caluaria ade ibi sepulti. s₃ hoc est falsū q₂ sepult⁹ fuit in ebrō: vt dicit Josue. xiiij. ca. s₃ sic noiat locus caluarie q₂ in illo loco malefactores decapitabāt: ⁊ sic p₃ mortis xpi turpitudo ex cōditōe loci ⁊ ex modo mortis cum dicitur.
b Ubi crucifixerunt eū). Crucifixio .n. erat turpissimum genus mortis.
c Et cuz eo alios duos hinc ⁊ hinc medium autē Jesuz) ex quo apparet turpitudo mortis christi ratione societatis: quia inter duos malefactores fuit crucifixus hoc autem factum est ex iudeorum intētione ⁊ diuina ordinatione: tamen diuersimode: quia iudei per hoc intendebant inducere suspitionem populo quod iesus esset particeps ⁊ principalis in eoruz malefactis. Ex ordinatiōe autē diuina factuz est hoc vt ipleret scriptura Esai. liij. cap. Et cum iniquis deputatus est.
d Scripsit aūt) hic ponuntur quedam consequentia ad christi crucifixionem. ⁊ sunt tria: quia primum pertinet ad pilatum: secundum ad milites crucifigentes Jesum. tertium ad parentes christi existētes prope eum: secundum ponitur ibi. Milites autem: tertium ibi. Stabant autem. Circa primum sciendum quod modus romanorum erat scribere causam mortis crucifixoruz sup lignuz crucis: iudei autē contra voluntatē Pilati petierunt christum crucifigi vt patet ex p̄dictis ⁊ ideo per talē modum scripsit titulum: vt redundaret in verecūdiam eorū: ⁊ hoc est quod dicitur.
d Scripsit autē ⁊ titulū pilatus) in q̄dā carta tabule affixa.
e Et posuit super crucē) illā tabulaz.
f Erat aūt scriptum iesus). in quo exprimit nomē pprium.
g Nazarenus) quo ad patriaz: quia ibi fuit nutritus vt dictū ē.
h Rex iudeorum). in quo exprimitur causa mortis.
i Hunc ergo titulum multi iudeorum legerunt). ⁊ causa subditur quia prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus est Jesus: ⁊ multi de ciuitate poterant de facili illuc venire.
k Et erat scriptum hebraice grece ⁊ latine) vt omnes qui de diuersis partibus orbis ad festum paschale venerant possent illum legere. Uenerunt enim ibi aliqui gentiles vt supra dictum est capi. xij. ⁊ ideo titulus fuit scriptus in tribus linguis principalibus.
l Dicebāt ergo pilato pontifices iudeorum: noli scribere rex iudeorum). quia videbant ꝙ talis modus scribendi redūdabat in verecundiaz eorum: ⁊ maxime ppter gentiles qui hoc verbū erāt reportaturi ad diuersas partes orbis. Et ideo voluerunt titulum sic corrigere.
m Sed q₂ ipse dixit: rex sum iudeorū). hoc enizmō non sonaret in eorum verecundiam. n Rn̄dit pilatus qd scripsi

ſcripſi) quod ſcripſerat cõfirmando nec fortuitu factũ eſt hoc: ſed diuina preordinatione: q: hoc erat ante prophetatum pter qð pſal. lviij. qui loqtur de paſſione xpi ⁊ duo pſal. precedentes ſic intitulãtur: ne corrũpas tituli inſcriptioné: ⁊ ideo titulus crucis chriſti tripliciter deſcriptus non fuit mutatus; ſed magis cõfirmatus.

Jeſus auté cepit facere ⁊ docere: vt habetur Actuũ primo ca. Et ideo non eſt veriſimile q vſus fuerat precioſis veſtibus.

f Dixerunt ergo ⁊c. Non ſcindam⁹ illam) quia partes nihil valuiſſent.

Milites ergo cũ crucifixiſſent eũ: acceperũt veſtiméta ei⁹ [a] ⁊ fecerũt q̃tuor ptes [b] vnicuiq; militi pté: ⁊ tunicã [c] Erat ãt tunica iconſutilis [d] deſup cõtexta p totuz [e] Dixerũt ergo adinuicé. Non ſcindamus eã: ſed ſortiamur de illa cui⁹ ſit [f]: vt ſcriptura ipletetur [g] dicens. Partiti ſũt veſtimenta mea ſibi [h] ⁊ in veſté meam miſerũt ſorté. Et milies quidé hec fecerunt [k]

f Sed ſorti amur de illa cuius ſit) Unde patet q ſuper ſolã tunicam miſerunt ſorté. Sed contrarius videtur Mat. xv. ca. vbi dicitur. Diuiſerũt ſibi veſtiméta eius mittentes ſorté ſup eis quid quis tolleret. Dicenduz q dictũ Mar. debet diuiſiue ſic intellgi. Diuiſerũt ſibi veſtimenta eius. ſ. alia a tunica ⁊ poſtea ſequitur: mittẽtes ſorté ſup eis quod per ſynodochen debet intelligi ſuper eis. ideſt ſuper aliquod eoruz ſcilicet ſupra tunicam quid quis tolleret: ideſt quis tolleret illam tunicam ſequitur.

g Ut ſcriptura ipleret̃ q̃ dicit pſal. xxi.

h Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi). ſ. alia a tunica inconſutili.

i Et in veſtem meã miſerunt ſortez) ideſt ſuper tunicam illam inconſutilem. Ex quo etiam patet q propꝛie habebat plura veſtimenta.

k Et milites quidẽ hec fecernnt). ſ. ſicut erat ſcriptum pſal. predicto hoc addidit euangeliſta vt oſtendat prophetiaz impletam per factum eoruz. patet etiam per predicta falſitas iudeorum exponentium pſalmũ predictum de perſecutione quam habuerunt iudei per Aman dicentes q mardocheus fecit predictuz pſal. quia titulus pſal. oſtendit contrarium: quia ille pſal. intitulatur a Dauid ⁊ non a mardocheo. Jté in principio pſal. dicit̃ lõge a ſalute mea verba rugitus mei ſm veritatem hebraicã ⁊ tranſlationẽ. Hieronỹ. qð verificatũ eſt i paſſione xpi q nõ fuit liberatus a paſſione Quis de hoc cla

a Milites auté) hic ponitur ſecũdum ꝯſequns ad chriſti crucifixioné: ⁊ pertinet ad milites qui crucifixo xpo diuiſerũt ſibi veſtes ſuas: ⁊ hoc eſt q dicitur. a Milites ergo cuz crucifixiſſent eum acceperunt veſtiméta ei⁹) Ex quo apparent duo. Primum eſt xpi paſſionis ignominia: in hoc q nudũ euz crucifixerunt: quod non fit niſi abiectis ⁊ vilibus perſonis. Scðm eſt crucifigentium auaritia: quia xpi veſtes: q̃uis eẽnt parũ valentes tamen ſibi rapuerunt.

b Et fecerunt quatuor partes ⁊c.) quia erant quatuor milites ipſum crucifigentes. c Et tunica) .ſ. citra partes predictas quaz non diuiſerunt: eo quod erat inepta diuiſioni quod patet ex eo qð ſubditur. d Erat autez tunica inconſutilis) ideſt ſine ſutura.

e Deſuper contexta per totum) Ex hoc dicunt aliqui q Chriſtus p̃cioſis veſtibus vtebatur. Sed Criſoſtomus dicit contrarium ſcilicet q in paleſtina pauperes induebantur talibus indumentis reticulato opere factis ad modũ cilitiorũ ⁊ hoc videtur verius: quia xpus cõmendauit vilitatez veſtimentoꝶ in Johanne baptiſta. Math. xj. ca. dicens. Quid exiſtis in deſertum videre hominez mollib⁹ veſtitum. quaſi dicat non. Et precioſitaté ibidem reprobauit dicens. Ecce q molli bus veſtiunt̃ in domibus regũ ſunt ⁊c.

maret ad patrem sicut supra dictum est. xij.ca. Pater saluifica me ex hac hora. Tempore aũt mardochei iudei fuerant liberati celeriter post oratione eorum: quia prius fuerunt liberati q̃ veniret tempus statutum interfectionis eorum. Itez ibidem subditur. Foderunt manus meas & pedes meos: quod nõ est impletum in mardocheo nec i aliquo iudeo illius temporis. Sed magis ecõuerso ipi iudei aman & filios eius crucifixerunt.

Stabant autẽ iuxta crucez Jesu[a] mater eius: & soror matris ei⁹ maria cleophe: & maria magdalene. Cũ ḡ vidisset[b] iesus matrem & discipulũ stantẽ quẽ diligebat dicit matri sue. Mulier: Ecce filius tu⁹[c] Deinde dicit discipło. Ecce maṫ tua[d] Et ex illa hora accepit eã discipulus in suã[e] Postea sciẽs[f] iesus quia oĩa ꝯsummata sũt[g] vt cõsumaret scriptura[h] dicit: Sitio[i]: Uas ãt erat positum aceto plenũ[k].

a Stabant) Hic ponitur tertiuz cõsequens ad xp̄i crucifixionem: & pertinet ad eius parentes: quia Christus in cruce positus ãteq̃ moreretur voluit matri sue de custodia & ministro prouidere dans exempluz alijs vt ipsi sint solliciti impendere debitum obsequiũ parentib⁹ suis: & hoc est ꝙ dicitur. a Stabant autem iuxta crucẽ iesu &c̃.) Contrariũ autẽ videtur Luce.xxiij.cap. vbi dicitur. Stabant aũt omnes noti eius a longe. Dicẽdum ꝙ primum fuerunt prope vt hic dicitur & tunc Christus hec verba dixit: sz ꝑcedente passione ꝑpter turbã cõprimẽtem se retraxerunt: scḋz ꝙ dicitur Lucas Uel forte iste persone hic nomiate tanq̃ magis feruentes in amore christi propinquius stabant: sicut dicit Johãnes. Alie autem multe persone erant Christo note que pre timore a longe stabant & de illis loquitur Lucas. Dicit tamen ꝙ omnes noti eius stabant a longe: q2 multo plures erant stantes a longe q̃ a prope.

b Cum vidisset &c̃. quem diligebat scilicet Johannem qui scripsit hoc euangeliuz & propter hoc de se loquitur tanq̃ de quoddam altero vt supra dictum est.

c Dicit matri sue: mulier ecce filius tuus) quasi dicat vsq3 nũc fui tibi ad obsequiũ de cetero iste erit loco mei. Et nota ꝙ loquens matri sue de cruce nõ dixit ei mater sed mulier vocãs eam cõmuni nomine: ne ex teneritudine nominis materni si exprimeret aggrauaret animus virgis videntis passionem filij.

d Deinde dicit discipulo. Ecce mater tua.) q̄si dicat depnto te ad eius obsequium.

e Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam) scilicet curam & diligentiam. f Postea sciens) Hic agit euangelista de christi morte. & diuiditur in duas quia primo ponitur Christi consumatio per mortem. Secundo eius lanceatio post ipsam: ibi. iudei ergo. Circa primum sciendum ꝙ consumatio nostre salutis consumanda erat per venerabilem mortez Christi vt declarat apostolus ad hebre.ij. & hoc est ꝙ hic dicitur (Postea supple que dicta sunt.

g Sciens Jesus quia omnia consumata sunt) scilicet que scripta erãt de christo passuro: quia pauca restabant ante mortem eius implenda scilicet eius potatio que in promptu erat. Unde sequitur.

h Ut cõsumaret scripturã.) Psalmo.lxviij. In siti mea potauerunt me aceto. Et ideo ad illud residuum implendum.

i Dicit sitio) tantum laborauerat & de sanguine emiserat ꝙ corpus eius erat desiccatum & adustum: & propter hoc sitiebat supra modum: & talis sitis est maximum tormentum.

k Uas aũt erat positũ aceto plenũ)

Illi aūt spōgiā plenā aceto[a] hysopo circū ponētes[b] obtulerūt ori eius. Cū ergo accepisset iesus acetū[c] dixit. Cōsumatū ē[d] Et inclinato capite tradidit spm̄[e]. iudei ergo quoniam parasceue erat[f] vt n̄ remanerēt i cruce corpora sabbato[g]. erat eni magn⁹ dies ille sabbati[h] rogauerūt pilatū vt frangerētur eorū crura[l]. et tollerentur. Venerūt ergo milites: et primi quidē fregerunt crura[k]: et alterius q crucifixus ē cū eo. ad iesum aūt cū venissent

illud enim portauerant milites vt darent crucifixis ad bibendum vt per hoc citius morerentur: ⁊ sic de custodia eoꝝ in cruce expedirentur. talis enim potatio aceti mortem accelerat crucifixi: vt dicunt aliqui. Aliam autem causam huius aceti tetigi. Math. xxvij capi. que videtur probabilior ista: et est ibidem satis diffuse posita, ppꝫ qd̄ hic omitto.

a Illi aūt spongiam plenā aceto hysopo).i. ligno hysopi.

b Circūponentes obtulerūt ori ei⁹.) Erat. n. eleuat⁹ a terra. ita ꝙ sola manu nō poterāt attigere ad os ei⁹ c Cū ergo accepisset iesus acetum) Contrariū videtur Math. xxvij. ca. vbi dicitur. Noluit bibere. Dicendum ꝙ illud quod est modicum quasi nihil reputatur dicitur. ij. phisico. Et ideo qꝛ parum de illo aceto accepit vt dicit hic Joānes. Math. dicit. Noluit bibere. per talē etiam modum loquendi dicimus cōiter de parꝝ bibente ꝙ non vult bibere.

d Dixit consumatum est. s. quicquid scriptum erat de me: vel aliter (consumatum est) opus redēptionis humane.

e Et iclinato capite tradidit spiritū) ostendens ex modo moriendi ꝙ moriebatur ex obedientia patris: ⁊ non iuoluntarie sicut supra dixerat capitulo. x. Nemo tollit a me animā meā: sed ego pono eam. f Iudei ergo) Hic describit vulneratio xp̄i mortui: Et diuidit i tres partes: quia primo ponitur vulneratiōis occasio. Scd̄o ipsa vulneratio: ibi. venerunt ergo milites. Tertio dicti certificatio: ibi. Et qui vidit. Circa primum sciendum ꝙ occasio vulnerationis christi mortui fuit: quia iudei volebāt cadauera de cruce deponere ꝑpter solēnitatē crastinā imminentem que incipiebat a vespera illius diei in quo christus fuit crucifixus. Licet enim fuerit crucifixus prima die pasche que erat solemnis apud iudeos: tamen secunda dies pro tunc fuit solemnior rōne sabbati apud iudeos. dies enim sabbati occurrēs infra octauam pasche erat dies solemnior qꝛ tunc festum duplicabat: ⁊ hoc est quod dicitur.

f Iudei ergo quoniā parasceue erat) .i. ipse dies veneris in: cuius vespera icipit solēnitas sabbati sequenti.

g Ut non remanerent in cruce corpora sabbato. Erat enim hoc indecens in tanta solemnitate. vnde sequitur.

h Erat enim magnus dies ille sabbati: quia sicut dictum est solemnitas ei⁹ duplicabatur propter octauam pasche concurrentem.

l Rogauerunt pilatum vt frangerētur eorum crura) ne aliquo modo euadere possent ⁊ tollerentur de patibulis.

m Uenerunt ergo milites ⁊ primi quidem ⁊c̄.) Sed videtur ꝙ debuerunt venisse ad iesum anteꝙ̄ fregerunt crura secundi: quia iesus erat in medio amboꝝ. Dicendum ꝙ duo milites frangebant ⁊ vnus fregit crura vnius latronis ex. vna parte ⁊ alter crura alterius ex altera parte ⁊ sic ambo venerunt hinc inde ad iesum qui erat in medio: ⁊ hoc est quod dicitur.

n Ad ihesum autem cum venissent vt viderunt eum iam mortuum non fregerunt eius crura) quia hoc non fiebat nisi ad hoc ꝙ euadere non possent depositi de patibulis

vt viderūt eū iā mortuū: nō fregerūt ei⁹ crura sed vn⁹ militū lācea lat⁹ ei⁹ apuit[a] et ꝯtinuo[b] exiuit sāguis ⁊ aq̈. et q vidit[c] testimoniū ꝑhibuit[d] ⁊ verū ē testimoniū ei⁹. et ille scit q̄a verū dicit vt ⁊ vos credatis. Facta sūt enī hec: vt sciptura ipleretur[e]: os non cōminuetis ex eo. et iterū alia scriptura dicit[f]. videbūt i quē trāsfixerūt[g]. Post hec āt[h] rogauit pilatum ioseph ab arimathia[i]: eo ꝙ eēt discipulus iesu[k]: occult⁹ āt ꝑꝑ metū iudeorum[l]: vt tolleret corp⁹ iesu[m]: Et ꝑmisit pilatus[n]:

a Sed vnus militū lancea lat⁹ eius aperuit) vt certificaretur de morte eius.
b Et cōtinuo exiuit sanguis ⁊ aq̈) Sanguis ad nostrā redēptionem. Aqua ad peccatoꝝ ablutionē. Sciendū tamē ꝙ ista aqua miraculose exiuit: q2 nō fuit humor flegmatic⁹ vt dicunt aliqui sed aqua pura ad ostendendū ꝙ corpus xp̄i erat ex veris elementis cōpositū cōtra errorem eorū qui dixerunt eum habere corpus celeste sicut dixit Valentinus ⁊ sequaces sui: ⁊ eoꝝ qui dixerunt eū habere corpus fantasticū: sicut Manichei.
c Et qui vidit) Hic ponitur certificatio: q2 ipse Johannes qui scripsit hoc euāgelium presentialiter existens vidit hoc factū: ⁊ ideo eius testimoniū est efficax ad credendū: ⁊ hoc est quod dicitur.
c Et qui vidit). i. ego ipse: loquiť enī de se ꝑ modū alteri⁹: sicut supra dcm̄ est.
d Testimoniū perhibuit ⁊c. patet littera per predicta: sequitur.
e Facta sunt enim hec vt scriptura impleretur) Exo. xij. ca. (Os non cōminuetis ex eo.) Agnus enim paschalis fuit figura expressiua passionis xp̄i: ideo ordinatione diuina constitutum est: vt ossa agni paschalis non frangerētur. vt sic figura ⁊ veritas correspondere nt. q2 veri agni ossa non sunt fracta in cruce vt predictum ē. f Et iterum alia scriptura dicit) de eius transfixione. zacha. xij. ca.
g Videbunt in quē transfixerunt.) littera Jere. habet. Aspicient ad me quē confixerunt. Propheta enim loquitur in persona xp̄i loquēs in prima persona. sed euangelista refert illud ad xp̄m loquens in tertia persona: ⁊ eadem est sententia. Illa aūt transfixio proprie fuit in lancee vulneratione. Sed hec videbitur a iudeis in iudicio futuro: q2 cicatrices vulneꝝ reseruate sunt in corpore xp̄i resurgente non solū ad certificatiōes sue resurrectionis ostendendo illas cicatrices apostolis. Sed etiā ad conuincēdū iudeos in futuro iudicio d̄ peccato sue mortis ⁊c.
k Post hec autem.) Hic agiť cōsequenter de christi sepultura que fuit gloriosa: secundum ꝙ erat predictū Jsa. xj. capitulo. Et erit sepulchrum eius gloriosum: quāuis ꝓcedens mors fuit ignominiosa: ⁊ hoc est quod dicitur:
h Post hec autem rogauit pilatum ioseph. Erat enim ei familiaris cum esset nobilis decurio: vt dicitur Marci. xv. capitulo. ⁊ ideo securius eum rogauit.
i Ab arimathia.) oriund⁹ eadē ē ciuitas q̄. j. regum diciť ramatha de qua fuit samuel. k Eo ꝙ discipulus esset iesu). i. fideliter credēs eius doctrine.
l Occultus autem propter metū iudeorum.) Ante enim passionem ex imperfectione timebat de synagoga expelli ꝙ erat ignominiosum si confiteretur christum. tamē post passionem feruentior factus exemplo christi animat⁹ manifestauit se volens christum honorifice sepelire ⁊ ideo sequitur.
m Ut tolleret corpus iesu) ad sepeliendum.
n Et permisit pilatus.) Tum propter reuerentiam petentis. Tum propter innocentiam christi passi quam ipse cognouerat.

a Venit ergo ⁊ tulit corpus iesu). de cruce. Corpora eniz dãnatoruz non poterant sepeliri nisi de licẽtia p̄sidis.
b Venit autem ⁊ nicodemus qui venerat ad iesum nocte). vt supra dictum est. iij. capitulo.

quia iuxta erat monumẽtum posuerunt iesum(. hoc est dictum quia feria sexta in qua licitum erat operari ⁊ corpora sepeliri iam declinabat ad vesperam. ⁊ ideo sepelierunt iesum in loco propinquo. qr non poterãt longe portare propter solemnitatem sabbati de p̄pinquo imminentem.

Venit ergo ⁊ tulit corpus iesu[a]. Venit autem ⁊ Nicodemus qui venerat ad iesum nocte[b] primum ferens mixturam myrrhe ⁊ aloes quasi libras centum[c]. Acceperunt ergo corpus Jesu ⁊ ligauerunt eum lintheis[d] cum aromatibus sicut mos est iudeis sepelire. erat autem in loco vbi crucifixus ẽ hortus[e] ⁊ i horto monumentum nouuz[f]: in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo propter parasceuem iudeoruz. quia iuxta erat monumẽtum posuerũt iesũ[g]

c Ferens mixturam myrrhe ⁊ aloes quasi libras cẽtũ) iste etiam nicodemus ante passionez christi sicut Joseph erat Christi discipul⁹ occultus sz post passionez ex feruor se manifestauit sicut ⁊ ioseph. Sciẽdum ẽt q̄ lz ex deuotõe istã vnctiõez faceret: videtur tñ q̄ plenã noticiaz de xp̄i resurrectione nõ h̄ret: qr de eo erat scriptũ psal. xv. Nõ dabis sanctũ tuũ videre corruptionẽ p̄pter qd̄ nõ indigebat vnctione conseruante contra putrefactionẽ.
d Acceperunt ergo corpus iesu ⁊ ligauerunt eũ lintheis). i. pannis lineis inuoluerunt. p̄pter quod statutũ est q̄ corporalia sup̄ que cõficitur corpus xp̄i non fiant de panno serico: sed tantuz de lineo vt habetur de cõse. disti. i. capitulo. ex cõsultu omnium.
e Erat ãt in loco vbi crucifixus est hortus). i. p̄pe locum crucifixionis.
f Et in horto monumẽtuz nouum in quo nondum quisquam fuerat positus) hoc aũt factum est p̄pter certitudinẽ dominice resurrectiõis: qr si fuisset sepult⁹ in monumẽto. vbi iam alij fuissent sepulti posset resurrectio dominica a iudeis alteri imputari.
g Ibi ergo p̄pter parasceuem iudeorũ.

Expositio moralis Joannis capi. xviij.

Egressus est iesus cum discipulis suis trãs torrentez cedron) qui interpretaṫ tristis memor p̄ hoc igiṫ q̄ xp̄s iuit illuc imĩnẽte sua passione significaṫ q̄ christian⁹ ire volẽs ad martiriũ oz iminẽs supplicium p̄cogitare. ⁊ p̄ patientiam se armare. Unde dicit Grego. omelia. xiij. Minus enim feriũt iacula que p̄uidentur. ⁊ nos tollerabili⁹ mala mundi suscipimus si contra hec p̄uidentie clipeo munimur. Sciebat autẽ ⁊ iudas qui tradebat eum locum. quia frequenter iesus conuenerat illuc cuz discipulis suis iter quos erat iudas vt christum traderet sicut sathan fuit inter filios dei vt sanctum Job afflictiõibus molestaret. Jesus autem sciens omnia que ventura erant super eum processit ⁊c. Quesitus autem a turbis vt facerent eum regem. fugit solus in montem. docens in hoc fugere mundanos honores: ⁊ promptum esse ad labores: vt ergo dixit eis. Ego sum abierunt retrorsum ⁊c. Ille q̄ cadit retrorsum non videt sui casus piculum: sic ẽt labẽtes in culpaz. nõ videt sui lapsus in miseriaz (Sinite hos abire) p̄

hoc ostenditur quod superiores debēt suos subditos fideliter adiuuare ⁊ se mortis periculo exponere pro ipsorum defensione. Simon autem petrus habens gladium ⁊c. exponatur sicut supra Mathei xxvi. capi. ⁊ Mar. xiiij. ⁊ Lu. xxij. Erat autem seruo nomen malchus. qui interpretatur rex eorum. ⁊ ideo per abscisionem auricule sue significata fuit abscisio regalis ⁊ pontificalis eminentie iudeorum. Et adduxerunt eum ad annam primum querentes ei placere· quia cuȝ Cayphas fuerat in consilio de christi morte: sic multi faciunt querentes de malis placere hominibus peruersis. Ego palam locutus sum mundo tanꝙ habens sanam doctrinam contra hereticos qui magis docent in occulto. Nunquid ⁊ tu de discipulis es hominis istius: dixit ille non suȝ. Exponatur vt supra Math. xxvij. capitulo. ⁊ Mar. xiiij. ⁊ Luc. xxij. Adducunt ergo iesum a caypha in pretorium. scilicet pilati ⁊ ipsi non introierunt vt nō contaminarentur ⁊c. isti sunt similes illis qui faciunt conscientiaȝ magnam de minimis ⁊ multo grauiora committunt sicut isti timebāt contaminari per ingressum domus pilati qui gentilis erat: ⁊ tamen toto conatu procurabant mortem christi qui innocentissimus erat. Si non esset hic malefactor non tibi tradidissemus eum: quasi dicant nos sumus tante veritatis ⁊ iusticie ꝙ nobis deberet credi simplici verbo sine alia disquisitione: ⁊ sic homines malitiosi se iustificant coram iudicibus vt magis nocere valeant innocenti. Nobis non licet interficere quenquam. Sic dicunt mali clerici de corporali morte layci: ⁊ tamen habēt ꝑ modico multos interficere suo malo exemplo morte spirituali que peior est interfectione corporali. Respondit iesus regnum meum non est de hoc mundo. Multi prelati qui tamen sunt eius vicarij contrarium videntur dicere facto in pompis equantes se principibus terrenis vel etiam excedentes. Omnis qui est ex veritate audit vocē meā: quam non audiunt multi doctores ⁊ scholares theologi qui neglecta sacra scriptura circa curiosa ⁊ inutilia sunt intenti. Quid est veritas. Per hoc autem ꝙ non expectauit christi responsum significata fuit eius instabilitas qua timore Cesaris ⁊ fauore iudeoruȝ a veritate declinauit dando sententiam contra christum: ⁊ sic hodie faciunt multi iudices timore vel fauore a veritate iudicij declinantes. Clamauerunt ergo rursus omnes ⁊c. Exponatur sicut Mat. xxvij. cap. ⁊ mar. xv. ⁊ Lu. xxiij.

¶ Expositio moralis eiusdem passionis Joannis. xix. cap.

Tunc ergo apprehendit pilatus iesuȝ ⁊ flagellauit ⁊ milites plectentes coronam ⁊c. Beda. Et ꝙuis milites hoc illudendo facerent nobis: tamen operabantur misteria: nam per spineam coronam nostrorum designatur susceptio peccatoruȝ que sicut spinas terra nostri corporis germinat: in vestimento purpureo: caro eius passionis obiecta significatur. Purpura etiam vestitur cum de triumphis sanctorum martirum gloriatur. Aue rex iudeorum. sic faciunt illi qui in ecclesijs deuotionis ostendunt signa: cito post iniurias christo graues in membris suis faciunt. Clamabant dicētes crucifice crucifige ⁊c. Nam obstinata nequitia non emolitur misericordia. Responderunt pontifices: non habemus regem nisi cesarem. Hoc facto clamant nostri pontifices ⁊ curati qui suas ecclesias dimittentes ingerunt se negotijs temporalibus principatus vel regni. Et baiulans sibi crucem ⁊c. per hoc nos inducens ad sui sequelam. sicut dixerat Mathei. xvi. capitulo. Si quis vult post me venire abneget semetipsum ⁊ tollat crucem suam ⁊ sequatur me. Et cum eo alios duos ⁊c. Exponatur sicut math. xxvij. ca. ⁊ mar. xv. ⁊ Lu. xxiij. Quod scripsi: per hoc autē quod iudeis petentibus. Pilatus delere titulum qui sonabat confusionem iudeorum noluit: sed magis ipȝ cōfirmauit

significatum fuit ꝙ christi mors ad cõfu-
sionem eorum erat futura per exercitiuꝫ
romanorum: ꝛ ad regni xp̃i exaltationem
ꝓpter sequẽtem resurrectionem propter
quod tunc dixit Matth. vltimo capitulo

¶ Sabbato sancto
euãgeliũ ſm Mat.
xxviij. capitu

Espere[a] autem sabbati que lucescit in prima sabbati[b] venit Maria: Maria magdalene: ꝛ altera maria videre sepulchrum[c] et ecce terremotus factus est magnus[d]

Data est mihi ois potestas in celo ꝛ in terra. (Milites ergo cũ crucifixissent eum acceperunt vestimẽta eius ꝛc.) Exponatur sicut matthei xvij. ꝛ marc. xv. Cũ ergo vidisset iesus matrẽ ꝛc.) Per hoc aũt ꝙ posit' in tãto tormẽto matri sue ꝓuidit de ministro: docuit nos in quocũqꝫ statu simus honorare parẽtes debemus quãtuꝫ potest fieri bono modo. (Et iclinato capite tradidit spiritum) Theophi. Tradidit autem dñs spiritum deo patri ostendens ꝙ nequaꝙ̃ sanctorum anime conuersantur in tumulis: sed deueniunt ad manus patris omniũ. peccatoribus ad locũ penarum delatis videlicet in infernum. Sed vnus militum lancea latus ei' aperuit ꝛc.) Theophi. Ut iudeis placeãt lanceant christuꝫ circa corpus ꝛ anime contumelias inferentes. Isti autem sunt similes illis qui mortuos persequuntur. (Et continuo exiuit sanguis ꝛ aqua). ex quibus habent efficatiã sacramenta. (Post hoc autem rogauit ioseph pilatum ꝛc.) Exponatur. sicut Math. xxvij. ꝛ Mar. xv. (Uenit autem ꝛ Nicodemus ꝛc.) sequitur. (ferens mixturam mirrhe ꝛ aloes ꝛc.) per ipsum signatur doctor bonus ferẽs mixturam idest doctrinam ex auctoritatibus sacre scripture confectã ad vnguentum corpus christi misticum ad eius salutem ꝛc.

a Uespere autem. Postꝙ̃ euangelista descripsit christi passionem et sepulturam. Hic cõsequẽter describit ipi' resurrectionẽ. Et ꝑmo describit domini-

ce resurrectionis manifestatio per angelum descẽdentẽ. Circa qđ sunt tria notanda. Primo mulierum deuotio. ſm angelorum apparitio: ibi. Et ecce terremotus Tertio resurrectionis manifestatio. ibi. Scio enim.

¶ Ad euidẽtiam ꝑmi cõsiderandum ꝙ denoiatio fit a meliori: ideo apud iudeos omnes dies hebdomade denominabant a sabbato: ita ꝙ dies imediate sequẽs sabbatũ dicebat ꝑma sabbati. i. ꝑma a sabbato: alia scđa sabbati: ꝛ sic cõsequẽter: ab illa aũt hora qua christus fuerat sepultus non poterant mulieres emere aromata ad inungendum christum vsqꝫ ad vesperam diei sequentis: quia solennitas sabbati incepta erat ab hora sepulture: in qua non licebat: aliquid emere: vsqꝫ ad vesperaꝫ sequentis diei scilꝫ sabbati. Et tunc scilꝫ vespere sabbati emerunt aromata ꝛ preparauerunt se ad veniendum: non tamẽ venerunt propter nocteꝫ de proximo imminentem: sed in mane sequenti venerũt in ꝑma hora diei sequentis: que dicebatur prima sabbati. Sic ergo construenda est littera.

a Uespere autem sabbati: que) scilicet vespera:

b Lucescit in ꝑma sabbati). i. incipit illucescere in ꝑncipio diei sequẽtis.

d Uenit maria ꝛc.) premittitur autẽ ibi vespere sabbati: non quia illa hora venerunt ad monumentum vt dictum est: sed quia tunc se preparauerunt ad veniẽdum. Uidere sepulchrum) idest qualiter possent ingredi ad vngendum christum.

e Et ecce terremot'.) Hic describit angelica apparitio: nõ ad hoc ꝙ angel' ꝑparet exitũ de sepulchro dño resurgenti: quia christus exiit clauso sepulchro ꝛ intrauit ad discipulos ianuis clausis: sed

Angelus enim dñi de scendit de celo[a]. Et accedēs reuoluit lapidē ꝛ sedebat sup eū[b]: erat aūt aspec9 ei9 sicͣ fulgur[c]: ꝛ vestimenta ei9 sicut nix[d] pre timore autē ei9 exterriti sunt custodes ꝛ facti sunt velut mōtui[e]. Rñdēs aūt angel9 dixit mulierib9. Nolite timere vos. Scio.n. ꝙ iesum[f]: q crucifixus ē q̄ritis[g]. Non est hic surrexit enim sicut dixit[h]. Uenite ꝛ videte locū[i] vbi positus erat dñs[k]: ꝛ cito euntes dicite discipulis eius: q2 surrexit. et ecce precedet vos in galilea[l]: ibi eum videbitis: ecce predixi vobis.

vt ostēderet sepulchꝝ vacuū ꝛ resurrexisse dñz. hoc est ergo ꝙ dr̄. f Et ecce terremor9 fact9 est magn9 (cui9 cā subditur. a Angel9 āt dñi descēdit de celo.). i. vtute eius fact9 est ille terremotus: q2 corporalia obediunt angelis ad nutuz ꝗ̄tū ad motuz localem. b Et accedens reuoluit lapidez.) vt ostenderet xp̄i resurrectionē ꝯpletā. c Erat aūt aspect9 eius: sicut fulgur) ad incutiendum terrorē custodibus. d Uestimēta eius sicut nix) ad dandum cōsolationē mulierib9, pptr qđ subditur. e Pre timore aūt eius ꝛc.) ꝛ illud qđ seqtur (Rñdens aūt angelus dixit mulierib9 nolite timere vos.
f Scio.n.) Hic ponit dñice resurrectionis manifestatio: que qdē resurrectio: p̄mo manifestat mulierib9 ip̄m deuote q̄rētibus: ꝛ hoc est qđ dr̄. f Scio.n. ꝙ iesum q crucifix9 est.) hoc addit ad differētiā alioꝝ: q2 multi erāt q vocabant noīe iesu. g Queritis) in sepulchro sicut mortuū. h Nō est hic: resurrexit.n. sicut dixit.) Hoc aūt addit āgelus vt reduceret ad memoriā v̄ba xp̄i dicta añ passionē suā vt sic magis crederēt resurrectionē ei9 factā. i Uenite ꝛ videte locuz.) vacuū: s. k Ubi posit9 erat) ꝛ pz lr̄a sequit. l Precedet vos in galileā ibi eū videbitis) nō solū in btitudine: sz in ppinquo tp̄e ꝛ ppiq̄ regiōe añꝗ̄ ascēdat ī celū.

¶ Expositio moralis.

Uespe aūt sabbati) seqt (Et ecce terremotus ꝛc.) Beđ. Quod terremotus resurgēte dño: sicut ꝛ ipso moriēte in cruce fact9 est magnus: significat terrena

p̄us corda per fidem passionis ac resurrectionis eius ad pniam cōcutiēdo salubri fauore cōmota. (Angelus. n. dñi descendit de celo). Angelus iste significat bonū p̄latum: de quo dr̄ Malach. ij. ca. Angelus dñi exercituum est q descendit de latitudine cōtēplatiōis diuine propter reuelationez necessitatis fraterne. (Et reuoluit lapidē.) impedimentum tollens; accedēdi ad christi monumētuz quia monet mentes subditoꝝ ad ꝯsiderationem mortis xp̄i p cōpassionē ꝛ resurrectiōis ei9 p celestium amorē: aspect9 eius sicut fulgur: nā obstinatos terret. (Et vestimēta ei9 sicut nix. q2 penitētes demulcet: in signū hui9 subditur. (Pre timore aūt ei9 exterriti sunt custodes: ꝛ mulieribus dixit. Nolite timere vos venite ꝛ videte locum ꝛc.) per diligētem meditationē p̄dictoꝝ (Et cito eūtes) i. alios inducētes ad sic bonū. (Precedet vos in galileaz ꝛc.) que transmigratio iterp̄tat ꝙ xp̄s trāsmigrās ad celestia p̄cessit ad pparādū electis suis loca. (ibi eum videbitis) facie ad faciem in gloria

¶ Questio fratris Antonij Betontini.

Scio.n. ꝙ iesum q crucifixus est queritis Matth. xxviij. ca. Sup quibus v̄bis queritur. Utrum si cōtingat aliquē ex ignorantia sacramētū sumē cum mortali peccato peccet mortalr. Ad qđ breuiter dicit ꝙ huius ignorātie cā duplex eē pōt. Pria negligētia: q2 hō vel negligit audire doctoris v̄bum vñ possit illuminari de malis ꝯmissis ꝛ de bōis omissis: vel negligit q̄rere recta cōsilia ꝛ cōfessorē peritum qui eum erudiat ꝛ examinet de p̄dictis: vl q2

negligit examinare conscientiam suam:
sed impreparate ꝛ intricate:atqꝫ quadaꝫ
inani leuitate: ꝛ pernitiosa tarditate eli/
git in fine quadragesime cõfiteri.propter
que omnia peccata ꝛ eorum circunstan/
tias non co/
gnoscit vel/
recolit: ꝛ per
ꝯñs non ple
ne confiteẜ
ex culpa sua
Et quia ẜm
doctorẽ sub
tilem hec est
ignorantia
crassa: ꝛ affe
ctata taliter
suscipiens
corpus chri/
sti mortali/
ter peccat: quia facit contra illud Apl'i.i.
ad Corin.xi.cap. Probet autem seipsum
homo ꝛ sic de pane illo edat ꝛ de calice
bibat: qui manducat ꝛ bibit indigne iu/
dicium sibi manducat ꝛ bibit non diju/
dicans corpus domini. Secundo si igno
rat culpam: nam licet sufficienter exami
nauerit conscientiã suã: ꝛ quesierit cõfes/
sorem peritum: ꝛ discreta consilia ac ple
ne quãtũ valuit doluit de cõmissis: tamẽ
qñqꝫ remanet in eo mortalis culpa cui⁹
omnino non recordatur vel forte nõ ple
ne ꝯtritus est: ꝛ talis insufficiẽtia excusa/
bilis est. quia hõ de cõi lege certus eẽ non
põt: vtrum peniteat digne: iuxta illud qđ
Eccle.ix.ca.scriptũ est. Nemo scit vtrum
odio vel amore dignus sit. Et propheta i
psal.dicit. Delicta quis intelligit ab ocul
tis meis mũda me domine: ꝛ ab alienis
parce seruo tuo. Hoc igitur mõ vsqꝫ ad
sacramẽti coionem accedere dꝫ: vt iuxta
verba pauli ad Colo.iij: Que sursum. fer
uenter voluit dispõere querat. Ad quod
exequẽdũ nouẽ pparationes requirun/
tur. videlicet cõscie examinatio: pctõrum
contritio. Eorũ vera ꝯfessio. Ois immun
dicie extirpatio. Ois negligẽtie excussio.
Discreta pmeditatio. Deuota ꝛ humilis
oratio. Charitatiua feruensqꝫ deuotio.
¶ Expositio litteralis.

Dominica i resurre
ctione dñi epistola
pauli prime ad Co/
ri.v. Rés.

Expurgate vetus
fermẽtũ vt sitis no/
ua consperfio[a] sicut
estis[b] azimi[c]: Eteni
pascha nostrũ[d]: im/
molatus est christ⁹.
itaque epulemur[e]:
nõ in fermento vete
ri[f]: neqꝫ in fermẽto
malitie ꝛ neqtie[g]:

In hac epl'e lectiõe paulus apl's argu/
it culpe radicem. s. cõtentionẽ quam
Corinthij hẽbant adinuicẽ: p quã nõ solũ
correptionẽ negligebant: sed etiã alijs im
minebat piculũ infectionis vt patꝫ per ex
emplum ad
ductũ in hac
epl'a duꝫ di/
cit ꝙ modi/
cũ fermẽtuꝫ
totã massaꝫ
corrũpit: cir
ca qđ exem/
pluꝫ ẽ intelli
gẽdum ꝙ in
fermẽto duo
sunt. s. sapor
virtualiter i
quantũ red/
dit panẽ la/
pidum: ꝛ sic doctrina euangelica cõpara
tur fermẽto Matth.iiij.cap. Aliud ẽ cor
ruptio: ꝛ sic ꝯpatur pctõ. ne igitur eorum
pctã alios intersicerẽt: iõ apostolus argu
it eos dicẽs. a Expurgate vet⁹ fermẽ/
tũ: vt sitis noua ꝯspsio.) p aspsionẽ aque
baptismalis. b Sicut estis).i. esse de/
betis. c Azimi).i. sine fermento pec/
cati: qđ declarat p figuram veteris testa/
menti dicẽs. d Etenim pascha nostrũ
ꝛc. Agnus enim paschalis: de quo hẽtur
Exo.xij.ca. figura fuit immolatiõis xpi:
p quẽ liberati sumus a demonis potestate
sicut filij isrl' p sãguinẽ agni paschalis ab
angelo deuastante. Carnes aũt illi⁹ agni
cũ azimis panibus comedebanẜ: quibus
septẽ diebus filij isrl' vtebanẜ ꝛ p hoc si/
gnificabaẜ: ꝙ vita ppli xpiani dꝫ esse sine
fermẽto mortalis peccati: iõ ſubditur.
e Itaqꝫ epulemur).i. vitam pñtẽ tran/
seamus. f Nõ in fermẽto veteri).i. in
pctõ qđ aiam inueterascere facit spũaliter.
g Neqꝫ in fermento malitie ꝛ neqtie).
p hoc itelligiẜ pctm̃ ex certa malitia: et a
proposito factũ qđ contingit dupl'r. vno
mõ ex hitu acqsito ex actibus malis: qđ
intelligitur p fermẽtum malitie. Vnde dẜ
pverbi.ij. Qui letanẜ cum male fecerint
ꝛ exaltant in rebus pessimis. Sig[illegible]
enim habitus genarati ẽ delectatio i ope

ij. Ethi. Alio mō ex corruptione nature.
sicut aliqui ex malitia complexionis in
clinantur ad aliqua: que scōm se sūt hor
rida: vt effusio sanguinis hūani. vitium
contra naturā maxime cū bestijs: & vo//
catur hic fer
mentum ne/
quitie.
a Sed in
azimis since
ritatis.) quā
tū ad purita
tem affectus
b Et verita
tis) quan//
tum ad puri
tatē itellect⁹
¶ Questio
Alexādri de
ales in. iij. sē
tentiarum. Etenī pascha nostrū immola
tus ē xp̄s. Pau. ad Corin. v. capi. Sup q/
bus queritur. Utrū resurrectio xp̄i debu
erit differri vsq3 in diē tertium. Et ꝑ par
te negatiua sic arguitur. Non ē maior di
gnitas serui q̄ dn̄i: si ergo ex indignitate
est resurrectionis dilatio: ergo non ma//
gis debet differri resurrectio christi q̄ ali
cuius serui: sed aliqui serui rapientur ob
uiam xp̄o in aera. i. Tessa. iiij. ca. Et erit
eorū3 resurrectio in momēto tēporis: er/
go multo fortius resurrectio xp̄i. Cōtra
i. corith. xv. ca. Resurrexit tertia die. glo.
probata vera morte. & hoc tertia die vt
credatur eadem potestate nos posse su//
scitare. Sed si statim resurrexisset nō cre
deretur vere mortuus: cum ergo non de
buerit resurgere: ita vt probaret veram
morte3 debuit differri resurrectio vsque
in diem tertium: vt sic in ore duorum vel
trium testium staret omne verbum & in
illis tribus diebus experiri posset omne
factum. Respondeo dicēdum q̄ conue//
niens fuit q̄ expectaret tertium diem ꝑ/
pter tria. Primo propter significatione3
Lu. xxij. cap. Oportuit xp̄m pati & resurge/
re tertia die. glo. Merito vna die & dua/
bus noctibus in sepulchro iacuit: q: lucē
idest gratiam sue mortis que tantū i car
ne erat tenebris nostre duple mortis: q:

sz in azimis sinceri/
tatis[a] & veritatis[b].
Dn̄ica i resurrectōe
dn̄i euāgelium s̄m
Marcum. xvj. cap.
In illo tpe. Cū trāsisset sab
batū maria magda/
lene & maria iacobi
& Salome emerunt
aromata: vt venien
tes vngerent iesū[d].
Et valde māe vna
sabbatorum veni//
unt ad monumētū[e]

in carne & anima erant opposuit & hoc
ad significandum q̄ lux sue mortis cura
uit nostram duplam mortem. Secundo
propter probationem: quia sicut in ore
duorū vel triu3 testium stat oē verbū: sic
in trib⁹ die/
bus experiri
omne factū.
Unde hec ē
rō litteralis
.s. vt proba/
ret verā mor
tē s̄m glosā
p̄dictā. Ter/
tio propter
sue potesta/
tis ostensio/
nem: quia si
statim resur
rexisset non
videretur habere potestatē ponendi ani
mam suam sicut resumendi: & hoc est qd̄
dicit glosa prime Corin. xv. cap. Proba/
ta vera morte &c. Ad illud ergo qd̄ obij
citur q̄ non est maior gloria serui q̄ dn̄i
Dicendum q̄ hoc non est propter digni/
tatem seruorum: q̄ ipsi statim resurgāt.
sz pp gloriā electorū que amplius non de
bet differri: vnde in instanti morientur:
& incinerabuntur & resurgent &c.

¶ Expositio litteralis.

Et cum transisset sabbatum) Postq̄
descripta est reductio peccatoris i de/
um per christi predicatione3 & sue passio/
nis redemptionē. Hic ꝯn̄r describit dcā
reductio ꝑ manifestā resurrectionem: qd̄
dupliciter factū est. Primo ꝑ mulieres. se
cundo ꝑ angelos: ibi. Et introeūtes. Cir
ca primā parte3 describit aduētus mulie/
rum ex deuotione ad sepulchrū vbi audi
erunt ab angelo resurrexisse dn̄m. & hoc
est qd̄ dicitur. a Cū trāsisset sabbatū)
quādiu enim durauerat sabbatū nō erat
eis licitum aliqd emere: sed in vespe eius
dem diei terminabatur solennitas & tūc
emerunt aromata vt in crastino bn̄ māe
venirent ad sepulchrum. ideo sequitur.
b Et valde mane vna sabbatorū). i.
prima die illius hebdomade post sabba/
tum sicut dicitur Gen. i. cap. Et factū ē ve

ſpere ꝛ mane dies vnus idest prim⁹. Sciendum etiam ꝙ omnes dies illius hebdomade vocabant ſabbata pro tanto: quia erant feſtiue eo qꝺ ſolénitas paſchalis durabat ſeptem diebus: prima tamen dies ꝛ ſeptima erant celebriores inter medijs: ita ꝙ in illis poterat emi aromata illa. a Orto iam ſole) i. ad ortū ap propinquante. Sol enim pōt intelligi oriri dupliciter. Uno modo pfecte qn̄ primo egreditur: ꝛ apparet ſup terram: ꝛ ſic non accipitur hic. Alio modo qn̄ lux eius incipit apparere ſcꝫ in aurora ꝛ ſic accipit hic ortus ſolis: ꝛ iō Joannis xx. ca. dr̄. Adhuc tenebre erát: qꝛ aurora media ē iter tenebras noctis ꝛ lucē pfectā diei: ꝛ iō ab vtroqꝫ pōt nominari ſicut mediū ab extremis: quia participat naturam vtriuſqꝫ extremi. b Quis reuoluet nobis lapidē) quaſi dicat: non poſſum⁹ reuoluere per noſipſas: quia erat magnus valde: ꝛ poſtea ſubditur.
c Uiderunt reuolutum lapidē) per angelum qui venerat ad manifeſtandum chriſti reſurrectionem factam.
d Et introeuntes in monumentū) Hec eſt ſecunda pars manifeſtationis reſurrectionis. ſ. per angelos: ꝛ ideo dicitur.
d Et introeuntes in monumentuꝫ) .i. intra clauſuram que erat circa monumentū. dicit aūt monumētum quaſi monens mētē. ſ. illius q aſpicit: vt oret ꝑ aīa ſepulti: ꝛ precogitet de morte propria.
e Uiderūt iuuenē) Luc. xxiiij. cap. dicit: Ecce duo viri aſtiterunt ſecus illas i veſte fulgenti. i. duo angeli in ſpecie virorū propter hoc dicit Augu. ꝙ ibi apparuerunt

orto iam ſole[a] Et dicebant ad inuicem. Quis reuoluet nobis lapidē ab hoſtio monumenti[b]. Et reſpicientes viderunt reuolutū lapidem[c]. Erat qppe magnus valde. Et itroeūtes i monumentū[d] viderūt iuuenē ſedētē in dextris[e] cooptū ſtola candida: ꝛ obſtupuerūt. Qui dicit illis. Nolite expauēſcere Jeſuꝫ queritis nazarenū crucifixū ſurrexit nō ē hic. Ecce loc⁹ vbi poſuerūt eū. Sꝫ ite dicite diſcipulis ei⁹ ꝛ petro[f] qꝛ pcedet vos in galileā. Ibi eū videbitis: ſicut dixit vobis

tres angeli. Unus extra monumentuꝫ intra tn̄ predictam clauſurā ſedens ſuper lapidē reuolutum. Sed intra monumētuꝫ apparuerunt duo vnus ad caput ꝛ alius ad pedes vbi poſitum fuerat corpus Jeſu vt dicitur ioannis. xx. capitulo.
f Dicite diſcipulis ei⁹ ꝛ petro). Specialiter nominat petrū aliter nō fuiſſet auſus venire ad pſentiam domini quem negauerat.

Expoſitō moralis.

Et cum tranſiſſet ſabbatū) ſequit vt veniētes vngeret Jeſum). Gre. Nos aūt eum q mortuus eſt credentes ſi odore virtutū refecti cū opinione bonoꝝ operū deū querimus ad monumentū ipſius cum aromatib⁹ venimus (ꝛ viderūt reuolutū lapidē) ꝑ hoc aūt reſeratio myſteriorū chriſti ſignificat que velamine legis in lapide ſcripte tegebantur (Precedet vos in galileā ꝛc) q̄ tranſmigratio interpretat: ꝓpter qꝺ q vult eū videre debet de vitijs ad virtutes tranſmigrare ꝛc.

Queſtio Alexandri de ales i tertio ſententiarum. Surrexit non eſt hic. Marci xvi. cap. Super quibus verbis queritur. Utrum reſurrectio Chriſti ſit cauſa iuſtificationis aīarum ꝛ quō: ꝛ vtrum ſit in genere cauſe efficientis. Ad hoc ſic primo arguitur Roma. iiij. cap. Reſurrexit ꝓpter iuſtificationem noſtraꝫ glo. Utraqꝫ mors chriſti ꝛ reſurrectio iuſtificāt. Contra reſurrectio xp̄i ordinant ad futuram gloriam: iuſtificatio ad pſentē gratiā: ergo nulla eſt caſualitas reſurrectionis reſpectu iuſtificationis. Ad qꝺ dicendū ꝙ reſurrectio xp̄i pōt dupliciter conſiderari: vt eſt in re vel vt eſt in aīa per cōſidera-

tionem s̄m ꝙ consideratur in re: sic se habet duobus modis ad nostram iustificationem scilicet per modum dispositionis: ꝛ per modum exemplaris: per modum dispositionis quia tota humana natura ordinatur ad naturã humanã in xp̃o. Vñ cũ vnitur in xp̃o diuitas tota sublimat̃. Ita vt sit in maiori participatione diuinitatis. Hinc est ꝙ habet̃ in reuerentia a sanctis angelis: vt dicitur Apoca. xix. capitulo ꝛ hoc patet quia diabolus qui ante incarnationem adorabatur ab homine: iam non adoratur etiam a barbaris nationibus. Disponitur ergo magis ac magis per incarnationez ꝛ passionem: ꝛ etiam per resurrectionez ad maiorem gratiam. Unde psal. Respice in faciem christi tui. glo. Fac christum innotescere omnibus vt possimus ire de virtute in virtutem. Item se habet ꝑ modum exemplaris ad nostram iustificationem s̄m ꝙ dicitur Roma. vi. capitulo. Quemadmodum christus resurrexit ita nos in nouitate ambulemus: ꝛ isto modo se habet ad iustificationem nostram presentem. Duplex est enim iustificatio. Nam iustificatio est rectitudo a curuitate in rectitudinem. Justificatio in presenti est a curuitate culpe ad rectitudinem gratie. Futura vero iustificatio erit a curuitate miserie ad omnimodam rectitudinez: ꝛ sic iustificatiõis future est exemplar seu causa exemplaris: ꝛ sic se habet s̄m ꝙ cõsideratur in re: s̄m autem ꝙ consideratur in anima: vt credita ꝛ amata iustificat et in gloria cõsumatur. Ad illud quod obijcitur ꝙ vtraq̃ mors christi scilicet ꝛ resurrectio iustificant: Dicendum ꝙ verum est quantum creduntur ꝛ amantur sed hoc est disponendo. Resurrectio enim credita ꝛ amata disponit ad iustificationem. Resurrectio vero signum est ꝛ causa iustificationis solum. Passio autẽ causa est s̄m quod dicit glosa Bede. Et ideo magis attribuitur iustificatio resurrectioni q̃ passioni: quia signum ꝛ causa est ꝛ complementum.

Feria scd̃a post pascha. epistola actuũ apostolorum .x. cap.

In diebus ill': Stans Petrus in medio plebis dixit. Viri fr̃es. Vos scitis[a] quod factuz est verbũ[b]: ꝑ vniuersam iudeam. Incipiens enim a galilea[c]:

Expositio litteralis.

a Vos scitis quod factum est verbum per vniuersam iudeam incipiẽs enim a galilea post baptismũ quod predicauit Joannes Jesum a nazareth) Pro intelligentia huius lectionis est intelligendum ꝙ fides mediatoris semper fuit necessaria ad salutem non tamẽ vniformiter scilicet omni tempore ꝛ omnibus populis: post publicationem enim euangelij oẽs tenent̃ habere fidẽ explicitã de mediatore quãtũ ad articulos incarnationis: natiuitatis ꝛ huiusmodi q̃ etiã communiter in ecclesia ab oibus ꝓponũtur credenda. Ante declarationẽ vero natiuitatis xp̃i maiores iudeorum quib' data fuit lex ꝛ prophete de istis facientes mẽtionem tenebantur habere fidẽ de mediatore: minus tamen explicitam: q̃ in nouo testamẽto: q2 veritas est magis elucidata. Minores vero iudeoruz adhuc minus explicite ꝛ sufficiebat eis ad salutem credere messiã futurũ sicut lex ꝛ prophete nunciabãt in quodã tñ generali licet significationẽ legis ꝛ ꝓphetarũ nõ itellexerũt in speciali. Añ vero legẽ, ꝛ ꝓphetas tẽpore legis nature sufficiebat' oibus credere vnũ deum remuneratorẽ bonorũ ꝑ modũ ab eo cognitũ: ideo d' hebreo. xi. cap. Accedẽtem ad deuz oportet credere quia est: ꝛ hoc est ꝙ dicitur Viri fratres)

a Vos scitis) q2 inter iudeos hitastis.

b Qd̃ factum est verbũ ꝛc). i. res verbo signata: ꝛ que sit illa subdit̃ post (Jesuz a nazareth). s. venisse ad ꝑdicandũ salutez

c Incipiens enim a galilea) ibi eniz incepit predicare: vt patet Luc. iiij. cap.

poſt baptiſmū[a] qđ p̄dicauit ioānes[b]: Jeſum a nazaret: Quō vnxit eū de⁹[c] ſpū ſancto[d]: ⁊ v̇tute[e]: qui ꝑtrāſiuit bn̄faciēdo[f] ⁊ ſanādo oēs oppˀſſos a diabolo[g]: qm̄ de⁹ erat cū illo[h]. Et nos teſtes ſum⁹[i] oīȝ q̄ fecit in regione iudeorū ⁊ hierl'ez: quē occiderūt ſuſpēdentes i ligno. Hūc de⁹ ſuſcitauit tertia die: ⁊ ḋdit eū manifeſtū fieri[k]: nō oī pplo: ſȝ teſtib⁹ p̄ordinatis a deo[l] nobis q mādu cauim⁹ et bibim⁹ cū illo: poſtq̄ȝ ſurrexit a mortuis[m] Et p̄cepit nobis predicare pplo ⁊ teſtificari[n] qꝛ ip̄e ē q ꝯſtitut⁹ eſt a deo[o] iudex viuorū et mortuorum[p]. Huic oēs ꝑphete teſtimoniū[q] ꝑhibēt remiſſionē pctōꝝ accipe ꝑ nomē eius omnes q credūt in eum.

Feria ſcđa poſt paſcha euāgeliū ſm̄ Lucam. xxiiij. capitulo

In illo tp̄e duo ex diſcipul' ieſu[r]: ibant ipſa die in caſtellum qđ erat in ſpacio ſtadiorum ſexagita ab hieruſalem[t] nomie

a Poſt baptiſmum). ſ. Joānis: qꝛ ante non legitur publice predicaſſe.

b Quod predicauit ioānes). i. ꝙ myſterium chriſti futuri Joānes predicauit: vt patet ex decurſu euangelij.

c Quomodo vnxit euȝ deus) ſcilicet Jeſum in humana natura: ⁊ iō ſeqꝲ.

d Spiritu ſācto). i. plenitudīe grē.

e Et virtute) in operatione miraculoꝝ in quibus humanitas xp̄i erat inſtrumentū cōiunctum.

f Qui ꝑ trāſijt bn̄faciendo) ꝗtū ad informationē moꝝ ⁊ ſanationē lāguidorum.

g Et ſanando oēs oppˀſſos a dyabolo) mente ⁊ corpore.

h Qm̄ de⁹ erat cū illo) ꝑ pleītudinē grē ⁊ ꝑ vnionē pſonalē in ſuppoſito v̇bi.

i Et nos teſtes ſum⁹ ⁊c.) ꝑ viſū ⁊ auditū.

k Et dedit eū manifeſtū fieri) ꝑ multa argumēta ſuā reſurrectionē declarantia q̄ poſita ſūt ſupra. j. ca.

l Nō oī pplo: ſȝ teſtib⁹ p̄ordiatis a deo) ſm̄. n. qđ di. Dionyſi⁹ li. celeſtis Jerarch. Hec eſt lex diuinit⁹ iſtituta: vt ea q̄ trāſcēdūt cognitionē naturalē p̄mo ſupiorib⁹ reuelenꝲ: ⁊ ꝑ ſupiores alijs manifeſtenꝲ: ſicut pȝ i ſpiritib⁹ āgelicis i ordine ierarchie: nā ſupiores imediate a deo illuminanꝲ: medij v̇o a ſupioribus: ⁊ īferiores a medijs. Reſurrectio aūt xp̄i ē de trāſcēdētib⁹. ⁊ iō p̄mo manifeſtata eſt ap̄lis: ⁊ cū ipſis manētib⁹. ꝑ quos tanq̄ ꝑ teſtes idoneos alijs manifeſtata ē: đ qua idoneitate ſubdiꝲ.

m Nobis q mādu cauim⁹ ⁊ bibim⁹ cū illo poſtq̄ reſurrexit a mortuis). ad declarādū v̇itatē ſue reſurrectōis vt dc̄m eſt. j. ca.

n Et p̄cepit nobis p̄dicare pplo ⁊ teſtificari). vt hr̄. j. c. Et eritis mihi teſtes.

o Qꝛ ip̄e ē q ꝯſtitut⁹ ē a đo) pſe.

p Judex viuoꝝ ⁊ mortuoꝝ). i. iuſtoꝝ q viuūt vita grē: ⁊ iniquoꝝ q mortui ſūt morte culpe ꝑꝑ qđ dꝛ ioā. v. ca. pꝛ oē iudiciū dedit filio.

q Huic oēs ꝑphete ꝑhibēt teſtioniū q. d. nos nō ſoli ſum⁹ ei⁹ teſtes: ſȝ etiā oēs ꝑphete ātiq diuinit⁹ iſpirati. Vn̄ dicit Rabbi ſamuel hebreus ſup zacha. ꝙ vniuerſi ꝑphete nō ſūt locuti niſi ad dies meſſie. ſ. de p̄ncipali itētione.

Expoſitio litteralis.

r Duo ex diſcipul' ieſu. Hic ꝯn̄r đſcribiꝲ appitio fcā duob⁹ diſcipul' itinerātib⁹: ⁊ p̄io đſcribiꝲ iſta appitio. Scđo appētis cognitio ibi. Et fcm̄ ē. Tertio cognitōis relatio ibi. ⁊ ſurgētes circa p̄mū dꝛ.

r Duo ex ill'). ſ. ex ſeptuagita diſcipul' q̄ꝝ vn⁹ vocabiꝲ cleophas: vt infra hr̄. Ali⁹ dꝛ fuiſſe Lucas euāge: ꝑꝑ qđ ⁊ nomē ſuū tacuit.

ſ Ibant ipſa die). ſ. die reſurrectiōis.

t In caſtellū qđ ⁊c.) Se

emaus. ⁊ ipsi loq̄bā tur adinuicē de his oib⁹ q̄ acciderant. ⁊ factū ē dū fabularē tur[a] ⁊ secū q̄rerēt: ⁊ ipse iesus appropin quans ibat cū illis. Oculi aūt illorū te nebātur[b] ne eū agno scerēt. ⁊ ait ad illos Qui sūt hi ꝟmones quos ꝯfertis adiui cē ambulātes ⁊ estis tristes[c]. Et rn̄dens vn⁹ cui nomē Cleo phas dixit ei. Tu so lus pegrin⁹ es in hie rusalē[d]: ⁊ nō cogno uisti ea q̄ facta sūt in illa his dieb⁹. Qui bus ille dixit[e]. Que et dixerunt. De iesu nazareno q̄ fuit vir[f] ꝓpheta potēs i ope et sermone[g] coram deo et omni pplō: et quō eū tradiderunt sūmi sacerdotes[h] et ꝑncipes nostri i dā nationē mortis: et crucifixerunt eum. Nos autē sperabamus: q2 ipse esset re dēpturus israel[i]. et nunc super hec oia tertia dies est hodie ꝙ hec facta sunt[k]. Sed et mlīeres q̄dā ex nostris terruerūt nos[l] que ante lucem fuerūt ad monumē tū et non iuēto cor pore ei⁹ venerūt di cētes se etiā visio nem Angelorum vi disse[m] qui dicūt eū viuere: et abierūt q̄ dā ex nostris ad mo numentū[n]: et ita in uenerunt sicut[o] mu-

decim stadia faciūt vnā leucā: ex quo pa tet ꝙ non distabat ab hierusalē per qua tuor leucas integre sed deficiunt quatuor stadia. a Et factum est dum fabularē tur) non dr̄ hic fabulari a fabula: s3 a for faris: q2 non loq̄bātur de vanis: sed de operibus Je su ⁊ morte eius. ⁊ ideo sequit. b Oculi au tem eoꝝ tene bantur) q2 i credulitas eoꝝ ⁊ dubie tas demere batur: ꝙ xp̄s cognitionē3 sui corporis ab eis retar daret sequit. c Qui sunt hi ꝟmones) nō querit ex ignorantia: sed vt ex eoꝝ rn̄sione icre dulitas eoꝝ conuenientius arguat. d Tu solus pegrin⁹ es in hierusalē ⁊c) ly solus non facit exclusio nem aliorū3 peregrinorū3 cum multi valde pegri ni: ⁊ de diuer sis partib⁹ ven issent i hierl̄ez ad diē festū pasche: vt hr̄ Joānis. xij. c. s3 notat exclu sionē cognitōis ab isto sic apparēte. s. no ticia mortis iesu vt sit sensus: cū multi pe grini his dieb⁹ venerūt i hierl̄ez: mirū est q̄ō tu solus iter alios pegrios ignores ea q̄ sunt nota aliis oib⁹. e Quib⁹ ille di xit. Que) nō q̄rit ex ignorātia: sicut ꝑ⁹ di ctū est. f De iesu nazareno q̄ fuit vir ꝓpheta potēs in ope). s. miraculorum. g Et sermone) ꝑdicatōis ⁊ doctrine. h Et quō tradiderūt eū ⁊c.) q2 ꝓcura uerūt ei⁹ captionē ⁊ psuaserūt pplis vt co ram Pilato peterent eius crucifixionē3 ⁊ barabe di missionē3 vt habet Mat. xxvij. i Nos autē sperabamus ⁊c) quasi di cāt. Ja3 eua nescit spes nostra cuius subdit causa k Et nūc su per hec oia tertia dies est hodie): qua predixit se re surgere: ⁊ tn̄ adhuc nō ap paruit disci pulis: l3 ter tia dies sit, ꝓ pe finē: sicut dr̄ infra: ad uesperascit: ⁊ iclinata est iā dies. l Sed ⁊ mulieres que dam ex no stris terrue runt nos): non de resur rectione xp̄i quam nūcia bāt: sed de ablatōe corpis ei⁹ quā discipu li timebāt. m Dicētes se ēt ⁊c.) S3 di scipuli nō credebāt plene timētes ne tāq̄ mulieres de facili fuissent delusi. n Et abierūt q̄dā ⁊c.). s. Petr⁹ ⁊ Joānes vt su pra dcm̄ ē. o Et ita iuenerūt sicut ⁊c) nō quātū ad visionem angeloꝝ seu audi tionem verborum ab ipsis: sed quia in

lieres dixerũt ipz vero nõ inuenerũt. Et ipe dixit ad eos[a] O ſtulti[b] ⁊ tardi corde[c] ad credẽdum in omnibꝰ[d] que locuti ſũt ꝓphete. Nonne hec oportuit pati chriſtum.[e] ⁊ ita intrare in gloriã ſuã: ⁊ icipiens a moyſe ⁊ oibꝰ ꝓphetis[f] iterpretabatur illis i oibꝰ ſcripturis q̃ de ipo erãt ⁊ appropiquauerũt caſtello quo ibãt. ⁊ ipe finxit ſe lõgiꝰ ire[g] ⁊ coegerũt illũ[h] dicẽtes. Mane nobiſcũ: qm̃ aduesperaſcit ⁊ iclinata ẽ iam dies. Et intrauit cũ illis[i] Et factũ ẽ dũ recumberet cuz eis[k] accepit panez ⁊ benedixit ac fregit[l]: et porrigebat illis. et aperti ſunt oculi eorũ[m]: et cognouerũt eũ. et ipe euanuit ab oculis eorũ[n]. et dixerũt adinuicẽ. Nõne cor noſtrum ardens erat i nob dũ loq̃ret i via et apiret nobis ſcripturas. et ſurgẽtes eadẽ hora regreſſi ſũt in hieruſalem[o]

uenerunt ſepulchrum vacuũ corpore: ⁊ ſola lintheamina remanſiſſe: ideo ſubditur: ipſum vero nõ inuenerunt.

a Et ipſe dixit ad eos) ex reſponſione eorum arguens eos.

b O ſtulti) ꝓpter cecitatem intellectus.

c Et tardi corde). propter tarditatem affectus

d Ad credẽdum in oibus) de xp̄i morte ⁊ reſurrectione: quas ſcripturas debebãt itelligere maxime qꝛ fuerant cũ chriſto qui diſcipulis de talibus loquebatur.

e Nõne hec oportuit pati xp̄m ⁊c). Tũ ꝓpter patris p̄ordinationẽ. Tum etiã propter chriſti exaltationez: tuz ꝓpter humanaz redemptionem: tuz ꝓpter ſcripturaꝝ impletionem: ideo ſubditur.

f Et incipiẽs a moyſe ⁊ omnibus ꝓphetis interp̄tabaſ illis in oibus ſcripturis) nõ ꝙ oẽs ſcripturas que de chriſto ſũt explicaret: qꝛ in tã breui tẽpore nõ fieret: ſʒ explicauit tãtũ quãtũ ſufficiebat ad ꝓpoſitum oſtẽdẽduz: ⁊ iõ ly oibus nõ facit diſtributionem pro ſingulis generum: ſed ꝑ generibus ſingulorum: ſicut dicitur: oẽ animal fuit in archa Noe: quia de qualibet ſpecie animalium fuerunt ibi aliqua indiuidua: ⁊ ſic chriſtus: in propoſito de lege ⁊ Prophetis ⁊ Agiographis induxit aliqua teſtimonia.

g Et ipſe finxit ſe longius ire) non fuit ibi aliqua falſitas quia fuit talis fictio ad deſignandum veritatez: ſcilicet diſtantiam eius a cordibus eoꝝ ꝓpter fidei defectum: tales enim apparitiones vt cõmuniter fiunt ſecũduz diſpoſitionez interiorem illoꝝ qbus fiunt.

h Et coegerunt illũ). i. obnixe rogauerunt deſiderantes adhuc audire illum.

i Et intrauit cũ illis). quia per dictum deſiderium diſponebãtur ad fidei complementum.

k Et factũ eſt). Hic cõſequẽter deſcribitur xp̄i apparẽtis cognitio cũ dicitur.

l Accepit panẽ ⁊ bñdixit ac fregit: ⁊ porrigebat illis) ſicut conſueuerat facere ante paſſionẽ: ſic. n. frãgebat panẽ ac ſi ſcinderet cum cultello.

m Et apti ſũt oculi eoꝝ). qꝛ voluntarie ſe eis oſtẽdit in effigie qua erat cognoſcibilis ab eis: ⁊ cuz hoc cognouerunt eum per modum fractionis panis.

n Et ipe euanuit ab oculis eoruz). oſtẽdens diſcipulis ꝙ habebat corpus glorioſum: quod ſubito poteſt diſparere ꝑ dotẽ agilitatis. ⁊ ideo ſequitur.

o Et ſurgẽtes eadẽ hora regreſſi ſũt in hieruſalẽ). ꝙuis. n. iã eẽt tarde vt pʒ ex p̄dictis: tñ ex fidei feruore ⁊ remoto iudeorum timore ſtatiʒ regreſſi ſũt i hieruſalez ad illos diſcipulos qui erant incluſi pro

ptẽr metum iudeorũ: vt habetur Joannis.xx.cap. ad nũciãdum eis christi resurrectionem: ideo subditur.

a Et inuenerunt cõgregatos vndeciꝫ) qꝛ adhuc Thomas erat cum alijs decem dicẽtes: quia surrexit dominus vere: ⁊ apparuit simoni). Quãdo autẽ ista appitio fuerit non legit̃ expꝛesse: sꝫ tũc credit̃ fuisse facta: quãdo petrꝰ cucurrerat ad monumẽtuꝫ. ⁊ viderat linteamina posita abijt mirans secũ qđ factum fuerat vt dictum est supra.

b Et ipsi narrabant) apparitionẽ eis factam put descripta est p ordinẽ: tamẽ nec istis nec alijs Thomas credidit: sꝫ p aliquod spacium ab alijs discessit.

⁊ inuenerunt cõgregatos vndecim[a]: et eos qui cũ illis erãt dicẽtes. surrexit dominus vere: ⁊ apparuit Simoni. ⁊ ipsi narrabant[b] que gesta erant in via. Et quomodo cognouerunt eũ in fractione panis.

Feria. iij. post pascha epistola actuũ apostolorũ. xiij. ca.

Expositio moralis.

Duo ex discipulis) per quos significatur bonus actiuus ⁊ cõtẽplatiuus. Ibat ipsa die ⁊c. Nam ipsa die resurrectionis apta fuit via beatitudinis q̃ per Emaus significatur: eo ꝙ mater dulcedinis interpretatur: ⁊ tunc christi discipuli per viam consequende beatitudinis gradiuntur. Et ipsi loquebantur adinuiceꝫ de his omnibus que acciderant: scilicet de Jesu conuersatione ⁊ eius morte: pꝛout patet ex littera sequenti. Et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis. Nam ipse dicit Math.xviij. capitulo. Ubi sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo in medio eorum sum. Propter quod istorum exemplo cum per viam incedimus combinati de salutiferis loqui debemus vt christum nobiscum pergentem habeamus: ⁊ non solum pergentem: sed etiam nos docentem sicut istis duobus discipulis cũ quibus ibat in scripturas prophetarum aperiebat: sed quoniam auditores legis non iustificant̃ sed factores. Jđ eoꝝ oculi non fuerunt aperti audiendo scripturas: sed opera pietatis faciendo ipsum in specie peregrini trahendo ad hospitium ⁊ apponendo cibum: ideo sequitur. Et aperti sunt oculi eorũ. s. cordis ⁊ corporis ad cognoscendum ipm. Et surgẽtes eadeꝫ hora ⁊c. Nam ea que sunt ad communẽ salutẽ nõ sunt tacẽda: sed reuelãda Thob. xij. cap. Opa autem dei reuelare ⁊ confiteri honorificũ est. iđ subditur. Ipsi narrabãt ⁊c.

¶ Questio Alexandri de ales in tertio sentẽtiaruꝫ opoꝛtuit christũ pati: ⁊ ita intrare in gloriaꝫ suã. Luc. xxiiij. Sup quibus verbis mouetur questio talis: vtruꝫ resurrectio christi se habeat ad resurrectionem nostram vt causa coniuncta vel ẽt remota: ⁊ si efficiat modo in sanctis resurrectionẽ corporum: ⁊ arguit pmo ꝙ sic. Nam Ambrosi. inquit. Gaudiũ p patrisfamilias fideliuꝫ sibi leticia comitat̃: vt quẽ obsecuti sunt similitudine passionis comitantur gloria resurrectionis ſꝫ qđ dicitur. ij. Corinth. j. cap. Si socij fuerimus passionũ ⁊c. ergo videt̃ ꝙ resurrectio eius sit causa cõiuncta. Contra psal. Ad vesperuꝫ demorabitur fletus ⁊c. glo. Fletus est miseria originalis culpe: que demorabitur vsq; ad diẽ domini: quo resurrectio nostra futura est: ergo non sumus resurrecturi vsq; ad diẽ domini. Responsio dicẽduꝫ ſꝫ Aug. ad paulinũ. alij sunt humani limites resurrectiõis: alij diuinaꝝ signa virtutũ. aliaq; mirabiliter fiunt. Dicẽdum ergo ꝙ ſm cursuꝫ nature nõ debet eẽ resurrectio ante innouationem mundi. Per passionem igitur christi fuit meritum ⁊ nostre iustificationis ⁊ nostre resurrectionis ⁊ glorie quo ad corpus ⁊ quo ad aiam: vnde per sufficiẽtiam restituetur homo p illam pristinam dignitatẽ: sed adhuc non erat effectus p

ductus: qr duplex erat adhuc tentio.scꝫ animaꝝ in limbo ⁊ corpoꝝ in icineratiōe ad soluendū tentionē animaruꝫ aparuit verbū in anima apud iferos similiter ad soluendū tentionē corpoꝝ oportet ꝙ verbū cū anima ⁊ corpore appareat vniuersaliter qđ fiet post innouationē. Primū effect⁹.s. liberationis animarū factū est statim post passionē reliquuꝫ fiet. post innouationeꝫ mundi vt dictum est proportionabilia eniꝫ sunt locus ⁊ locatum: iō ad gloriam corporū exigitur innouatio locoꝝ. Scđm ergo limites reꝝ non debet esse resurrectio corporum nisi cū apparebit in iudicio inouato mūdo. Innouatio aūt non debet esse nisi cōpleta mortali generatione: sed secūdū diuina signa virtutū non est negāduꝫ qn aliquoꝝ resurectio sit: scđm Hyero. q; nō est ausus negare resurrectionē beate virginis. Dicēdum ergo ad illud Ambro. ꝙ gaudiū patrisfamilias ⁊c̄. ꝙ est resurrectio in merito ⁊ in re. Unde Ambro. Est plane societas quia si non resurrexerunt corpore resurrexerūt iam mente. Unde Ambro. intelligit de merito non de re.

In diebus illis. Surgēs Paul⁹ᵃ et manu silentiū indicēs ait. viri fratres ᵇ filij generis Abraā. et q in vobis timēt deūᶜ vobis verbuꝫ ᵈ salutis missū estᵉ. Qui.n. habitāt hierusalem ᶠ et principes ei⁹ᵍ ignorātes Jesumʰ et voces prophetarūⁱ que per omne sabbatum leguntur iudicātesᵏ impleuerunt ˡ. Et nullam causam mortis inuenientes in eoᵐ: petierunt vt interficerēt eū ⁿ. Cūqꝫ consumassent omniaᵒ que de illo scripta erant deponentes eū de lignoᵖ: p o

¶ Expositio litteralis.

a Surgēs aūt Paulus) describitur in hac lectione publicatio euāgelij facta p pdicationeꝫ Pauli apl'i: manifestādo adipletōeꝫ pmissionis patribus quoniam promiserat redemptioneꝫ israel in semine Dauid: ⁊ hoc est quod dicitur.
a Surgens paulus) vt melius audiretur in tanta multitudine.

b Viri fratres) qui habetis legis et pphetarū noticiā. c Et qui i vobis timent deū) vitantes eius offensā hoc enī dicit captando eoꝝ beniuolentiam ⁊ vt melius recipiant eius exhortationem.
d Vobis verbum.s.incarnatum.
e Salutis huius missū est.s.pncipaliter. Tuꝫ qr in ppria psona iudeis predicauit. Tuꝫ qr in medio iudee.s.i hierusalem operatus ē saluteꝫ: ideo subditur.
f Qui eniꝫ habitāt hierusalem quantuꝫ ad vulgares.
g Et principes ei⁹) quantū ad maiores.
h Nūc ignorātes iesū).s.nazarenū esse xpm veꝝ. Alia tñ fuit ignorātia pncipuꝫ Alia vulgariū: tñ neutra excusabat a peccato imo pma aggrauabat qr pcedebat ex malitia. i Et voces pphetaruꝫ) de xpo loquētiū q̄s sacerdotes ⁊ scribe p inuidiā excecati male iterpꝛtati sūt ⁊ sic ppl'ꝫ deceperūt. J Judicātes.s.iesū morte eē dignū. l Impleuerūt pphetias de eius passione pdictas scđm qđ dr̄ Jsa.liij.ca. Tanq̄ ouis ad occisionē ducet ⁊c̄. Et in mľtis alijs pphetaꝝ dictis m Et nullā cāꝫ mortis iueniētes i eo) sic pꝫ i euāgelio: ⁊ pilati testimonio. n Petierūt a pilato vt iterficerēt eū) p milites ipsi⁹: et licet primo restiterit: tñ finaliter petitioni eoꝝ acquieuit iudeoruꝫ fauore ⁊ cesaris timore. o Cumqꝫ consumassent oīa) iudei mali p Deponētes eū de ligno).s. boni iudei Joseph ⁊ nicodem⁹: vt hr̄ Jo. xix.ca. Sacra.n.scriptura sub vno cōtextu freqnter trāsit ō bōis ad malos ⁊ ecōtrario sicut psal.lxxvij. Cū occideret eos

querebant eum. occiſi enim nō poterant eum querere: ⁊ ideo cum dicitur. Cuȝ occideret eos itelligitur de obſtinatis i peccato: ⁊ qđ ſubditur querebant eū: intelligitur de penitentibus ⁊ reuerētibus a malo ⁊ hoc ſm illū modū exponēdi sacrā ſcripturaȝ q dicit̄ de corpore dn̄i vero ⁊ ſimulato ꝓut pleni⁹ dixi in principio geneſis.
a Deus vero ſuſcitauit eū). ſ. hominē xp̄m.
b Qui viſus ē) viuēs.
c Per dies multos ſcilicet. xl. vt dictum eſt ſupra primo. c.
d His q ſimul aſcēderant) i. apoſtolis: q vſq3 nūc ſunt teſtes eius p viſum audituȝ ⁊ opationeȝ miraculoꝝ in noie ipſi⁹.
e Et nos) Hic cōſequēter iducit ſacrā ſcripturā ad ſuū ꝓpoſitū dicēs. Et nos vobis annūciam⁹ eā q̄ ad p̄res nr̄os repromiſſio facta eſt) de verbi icarnatione: ⁊ ei⁹ a mortuis reſurrectiōe. ¶ Expoſitio litteralis.

Poſtq̄ euāgeliſta deſcripſit igreſſū xp̄i in mundū p ſuā incarnationē: ⁊ ei⁹ ꝓgreſſū p ſuā p̄dicationē: ⁊ regreſſum de mūdo p ſuā paſſionē. Hic vltimo deſcribit ei⁹ regreſſū ad patrē p ſuā reſurrectionē. Circa qđ duo facit primo deſcribitur xp̄i reſuſcitati vera apparitio. Secundo reſurrectionis approbatio: ibi. Conturbati vero. Circa primū itelligendū q̄ xp̄s poſt reſurrectionē: primo apparuit mulieribus. Scđo diſcipulis itineratib⁹. Tertio oib⁹ diſcipulis ſimul exiſtentib⁹ p̄ter thomā. Agit̄ hic igit̄ de tertia apparitione p quā maīfeſtat̄ vā xp̄i reſurrectio: ⁊ p̄mo manifeſtat̄ vā xp̄i r̄ſurrectio q̄tū ad hūanitatē. Secundo quantuȝ ad diuinitatē. Scđa ibi. Tūc aperuit Circa primū dicitur ſic.
f Stetit ieſus ⁊c̄.) ſubito eniȝ iter diſciplos apparuit: q2 ad eos ianuis clauſis intrauit vt habet̄ Jo. xx. ca.
g Ego ſū) nō res fantaſtica ſeu illuſio diabolica
h Cōturbati vero) Hic ꝯūr deſcribit̄ reſurrectiōis ꝓbatio per hoc oñdit ſe verū hoiem ⁊ verū deū ⁊ ſcđm humanitatē vere ſuſcitatum: vt patebit ꝓſequendo
i Exiſtimabāt ſe ſpiritū videre) diuina eniȝ ꝓuidētia pmiſſi ſūt dubitare ad maiorē certificationē fidei de dn̄ica reſurrectione. Et iō ſequit̄.
k Uidete man⁹ meas ⁊ pedes) p cicatrices clauoꝝ. ibi remanētes: oñdit q̄ erat idē corpus numero.
l Palpate ⁊ videte) per

fuerunt eū in monumēto. de⁹ vero ſuſcitauit euȝ a mortuis tertia die[a] q viſus ē[b] p dies multos[c] his q ſimul aſcēderāt cuȝ eo de galilea i hieruſalē[d] q vſq3 nūc ſūt teſtes ad plebeȝ. Et nos vobis annūciam⁹ eā q̄ ad p̄res noſtros repromiſſio facta ē[e] qm̄ hāc deus adipleuit filiis nr̄is: reſuſcitās ieſū xp̄m dominum noſtrum.

Feria tertia poſt paſcha. Euāgeliū ſcđȝ Lucam. xxiiij. capi.

In il. tē. Stetit[f] iħs i medio diſcipuloꝝ ſuoꝝ: ⁊ dixit. Pax vobis. ego ſū nolite timere[g]: Cōturbati vero[h]: ⁊ ꝯterriti exiſtimabant ſe ſpiritū videre[i]. et dixit eis. Quid turbati eſtis: ⁊ cogitationes aſcēdūt in corda veſtra? Uidete man⁹ meas ⁊ pedes[k] q2 ego ipſe ſū. Palpate ⁊ videte[l]: q2 ſpūs carnē ⁊ oſſa non h3 ſicut me videtis habere. et cū hoc dixiſſet: oſtēdit eis manus ⁊ pedes. Adhuc aūt illis nō credentibus ⁊ mirātibus pre gaudio dixit. Habetis h aliqđ qđ māducet̄[m]. At illi obtulerunt ei partē piſcis aſſi ⁊ fauū

mellis: Et cũ mãducaſſet corã eis ſumens reliq̃as dedit eis: et dixit ad eos. Hec ſũt verba[a] q̃ locutus ſuz ad vos cũ adhuc eſſez vobiſcũ q̃m neceſſe eſt iplere oĩa q̃ ſcripta ſũt i lege moyſi ⁊ ꝓphetis ⁊ pſalmis de me. tũc apuit illis ſenſũ[b] vt itelligerent ſcripturas. et dixit eis. Q̃m ſic ſcriptum eſt: ⁊ ſic oportebat xp̃m pati ⁊ reſurgere[c] a mortuis tertia die: ⁊ p̃dicare in noĩe ei⁹ penitẽtiã[d] ⁊ remiſſionem peccatorum in omnes gentes.

hoc eniz oſtendebat habere corpus verũ ⁊ nõ fantaſticũ. m Habetis hic aliq̃d qd̃ mãducet) ꝑ comeſtionẽ eniz oſtẽdit ſe habere corp⁹ viuũ aĩa vegetatiua aiatuz. a Hec ſunt verba) ꝑ hoc qd̃ loq̃bat ſẽſibiliter: et etiã rõnabiliter reducens ad memoriã q̃ eis dixerat ante mortez ſuã: oñdens ſe hr̃e corpus animatũ aĩa ſenſitiua ⁊ itellectiua et eadẽ ſic ꝓbus. b Tũc .pernit illis ſenſum ⁊c̃. (ſicut ꝑ p̃cedentia ꝓbauit veritatez ſue reſurrectionis quãtuz ad humanitatẽ: ſic per hoc illã ꝓbauit quantuz ad deitatẽ: q̃ illuminare mentes ignorantiuz intellectu ſacre ſcripture ⁊ ſubito eſt ipſius deitatis ꝓpriũ: ⁊ iõ ſubdit.

c Sic oportebat xp̃m pati ⁊ reſurgere) q̃ ſicut ãte paſſionẽ declarauit ſe eſſe verũ deũ ⁊ verũ hoiem: ita etiã poſt reſurrectionem ſuã. Reſurrectio eniz vera eſt eiuſdẽ in numero iterato ſurrectio. d Et predicare in noĩe eius penitentiã ⁊ remiſſionem pctõꝝ in omnes gentes.) incipiendo ab hieroſolima. Hieruſalem eniz eſt in medio terre habitabilis: q̃ eſt in quarto climate: ⁊ ideo ab illo loco conueniẽter incipit predicatio euangelij: vt ꝑ apoſtolos xp̃i alioſq̃ diſcipulos circũquaq̃ per orbẽ diſperſos in oẽm terram exiret ſonus predicationis eorum ſecunduz q̃ fuerat predictũ pſal. xviij.

Expoſitio moralis.

ET dixit illis pax vobis) ex quo patet q̃ illi ſunt pacifici: qui vere ſunt diſcipuli xp̃i(Et dixit eis. Quid turbati eſtis ⁊c̃.) ſcd̃m ſenſum litteralẽ certificauit eos de ſua reſurrectione: per tria. ſ. per viſum dicẽs. (Uidete manus meas ⁊ pedes meos) ⁊ per tactũ dicens. (Palpate ⁊ videte q̃ ſpiritus carnem ⁊ oſſa non habet. Et per guſtũ: ibi cũ dixit. (Habetis aliquid quod mãducetur ⁊c̃.) Myſtice vero xp̃m reſurrexiſſe vidẽt q̃ reſurretionis ei⁹ gloriã meditantur. Ipſũ vero tangũt ⁊ palpant q̃ ſibi charitate copulãtur ꝑmo Johã. iiij. cap. Qui manet i charitate in deo manet: ⁊ de⁹ in eo. Piſcez aſſum offerunt ei q̃ patiẽtiam igne tribulatiõis decoctaz habent pro noĩe xp̃i: ſed illi offerũt fauum mellis: qui mẽbris ſuis exhibent opa pietatis. de quibus dicit Mathe. xxv. capit. Eſuriui ⁊ dediſtis mihi mãducare: (tũc aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas) ex quo patet q̃ ſacre ſcripture non poſſunt ſufficienter intelligi niſi ille aperiat qui habet clauem dauid: qui aperit ⁊ nemo claudit.

Queſtio Alexandri de ales in tertio ſententiaꝝ. Uidete manus meas: ⁊ pedes meos: quia ego ipſe ſum Luce. xxiiij. capitulo. Super quibus verbis queritur. Utrum cicatrices quas xp̃s ſeruauit quãdo oſtendit eas diſcipulis ſuis remanſerint in ipſo tm̃ ad tempus: vel manſure ſint ſemper ⁊ in perpetuum. Et primo arguitur q̃ remanſerit ad tempus. Dicit enim Damaſcenus: q̃ tantũ ſecunduz diſpenſationem fuerunt in ipſo: ſed qd̃ eſt ſecundum diſpenſationẽ eſt temporale. Sed contra Beda in fine glo. ſuper Lucam vltimo. Oſtendit eis manus ⁊ pedes: inquit. Non ex ĩpotentia creandi cicatrices ſeruauit: ſed vt in ꝑpetuũ victorie ſue circunferat triumphũ. Reſponſio De hoc neutrũ diffinimus: ſed tamen de hoc

dicit Augusti. de ciuitate dei:ꝙ si ad decē/ tiaz sunt martirij: indicia remanebunt semper ad decentiā: ⁊ ad ostendendam si gna victorie semper. Uñ ⁊ si alie cause q̄ determinanť in illa glo. Bede.s.ad fidem resurrectio/ nis astruēdā ⁊ vt ꝓ nobis patri suppli/ cans q̄le ge/ nus mortis pro homine ptulerit sem/ per ostendat ⁊ vt sua mor te redempti: quam miseri corditer sint adiuti propo sitis eiusdem mortis insi/ nuaret indicijs: ⁊ vt in iudicio quā iuste damnentur impij denuncient ostensa q̄s ab illis accepit cicatrices: tēporales sint ista tamē est ppetua.s.vltima. Ad illud er go qḋ dicit Damascenus ꝙ scd̄m dispen/ satione fuerūt in ipso: dicim⁹ ꝙ si ad hec ita est dispensatio: tñ ista nō opponuntur veritati nature ⁊ ppetuitati: sed dicitur di spensatio respectu alioꝝ hominū in qb⁹ non esset ita cōueniens seruari cicatrices sicut in ipso ad circōferēdū ppetuū victo/ rie triumphum ⁊ redemptionis titulum quia nos per ista vulnera redemit ꝙ nul lus alius alioꝝ sanctorum fecit.

Dominica in albis: Epistola Johan .j. capitulo .v.

Charissimi: Omē qḋ natuz ē ex dō[a] vincit mūdū[b]: ⁊ hec est victoria q̄ vincit mū dum[c]: fides nostra[d]. Quis est aūt q vincit mundū[e] nisi q credit qm̄ iesus ē fili⁹ dei[f] h ē[g] q vēit[h] p aquā[i] ⁊ sanguinez[k]. Jesus xp̄s[l]. Nō i aq̄ solū[m] sed in aq̄ et sangui/ ne[n]. Et spūs est[o] qui testificatur[p] quoniā

Expositio litteralis.

Charissimi.) In hac lectione conclu dit Johanes ꝙ qui diligit natos dei diligit ⁊ ipsum deum: nam dilectio dei in cludit dilectionē ꝓximi: sed quia amor dei non est ociosus: operať enim magna si est: sicut resistere peccato certari cuz ini mico ⁊ vincere mundana ⁊ hoc ē quod subditur. a Charissimi: omne qḋ na tum est ex deo).s. per fidem charitate for matam. b Uincit mundum).i. tēpta tiones diaboli ⁊ mūdi persecutiones. Et ideo subditur. c Et hec est(Hic deter/ minat de emendatione verbi. Et p̄mo po nitur determinatio: secundo determina/ tionis manifestatio: ibi. Et spūs est. Circa primū continuando se ad hoc quod dixe rat immediate. (omne quod natuz ē ex deo vincit mundū.) ostendit qd sit illud quod facit vincere dicens.

c Et hec ē victoria que vincit mun/ dum).i. fa/ cit vincere.

d Fides no stra) de ver/ bo dei.io̅s sub ditur.

e Quis est autez qui vincit mūdū nisi qui cre/ dit fide for/ mata.

f Quoniaz iesus est filius dei) natu/ ralis ⁊ per cōsequēs eiusdē nature cuz eo nō idēptitate specifica: qꝛ natura diuina nō est diuisibilis sicut humana: sed idem/ ptitate nnmerali distinctus tamen in pso na: quia natura non patitur nec ratio qḋ gignens ⁊ genitus ab eo sint vnum i sup posito g Hic est).s. filius dei eternali/ ter a patre genitus. h Qui venit)in mundum ad nos saluandum.

i Per aquā) baptismalē qꝛ p tactus sue sacratissime carnis in baptismo dedit vim regeneratiuam aquis k Et san/ guinem.) effusuz in preciū nostre salutis

l Jesus xp̄s) verus hō: verus deus.

m Non in aqua solū) sicut Johannes baptista cuius baptismus soluz lauabat corpora: sed nō auferebat peccata sicut fa cit baptismus xp̄i. n Sed in aqua et sanguine.).i. in baptismo virtutē regenē ratiuaz habente: ⁊ sanguine ad infinitas animas si essent redimendas sufficiēte.

o Et spūs ē.) Hic ꝯñr ponit decēs deter minatiōis manifestatio: ⁊ ē q̄druplex. nō tñ ponunť hic scd̄z ordinē tēporis. Una fu it per spūs sancti missionem sup apl̄os in igne visibili: ⁊ testimoniū qḋ iesus ad dex/ terā patris glorificat⁹ est ei⁹ naturalis fi/ li⁹: vn⁹ cū ipso de⁹: ⁊ d̄ hoc testimonio pre

dixit saluator. Ioan.xv.cap. Cum autez venerit paraclytus quē ego mittā vobis a patre spūm veritatis qui a patre pcedit ille testimoniū pibebit de me: et h ē qd di.
o Et spiritus).scilicet sanctus.
p Est qui te stificatur: cu ius testimo nium nō pōt esse falsum.
a Quoniā xp̄s est veri tas).i.dei pa tris fili⁹ qui pcedit a pa tre p modū intellectus et sic est eius v bū. Idē eniz est verbuz et filius.pp̄ter h illa que perti nent ad intel lectum vt ve ritas et sapientia et huiusmodi appropriā tur filio in diuinis.

christus ē veritas[a]. Quoniā tres sunt[b]: qui testimoniū dant in celo Pater: Uerbuz[c] et Spiritus sanct⁹[d].et hi tres vnū sunt[e]: et tres sunt[f] q testimoniū dāt i terra[g].spūs[h] aq̄[i]. et sanguis.et hi tres[k] vnū sūt. Si testimoniuz hominuz accipim⁹[l]

b Quoniā tres sūt). Hic ponitur scd̄a manifestatio que est p aptā visionē: nam ip̄a beata trinitas manifestat se beatis q̄ tum ad psonaꝝ distinctiōez: et verbi ema nationē a patre et spūs sanct⁹ ab vtroq̃: et hoc est quod dicitur.
b Quoniā tres sunt qui testimonium dant in celo).veritatē manifestādo: nā te stimonium dare est veritatē manifestare.
c Pater).ingenitus.
c Uerbum ab eo genitum.
d Et spiritus sanctus).procedens a pa tre et verbo.
e Et hi tres vnū sunt). in essentia: et sic vnus deus super omnia gloriosus.
f Et tres sunt). Hic ponitur tertia ma nifestatio: que est per christi passionem in qua anima christi fuit a corpe separata: et a corpe mortuo fluxerunt sanguis et aq̄ Ioan. xix.cap. dicit igitur.
g Et tres sunt qui testimonium dant in terra).veritatē filij dei manifestando.
h Spiritus).idest anima christi in qua ad limbū patrum descendit: et eis se ma nifestauit ostendendo suam deitatem: et personalem proprietatem: extunc enim deum clare viderunt: propter quod dixit dominus latroni Luce.xxiij.capitulo. ho die mecum eris in paradiso.

testimonium dei maius est[m] quoniā hoc est testimoniū dei q̄ maius est: qm̄ testificatus est de filio suo Qui credit in filiuz dei habet testimonium dei in se[n].

Dominica in albis euangelium secundum Ioannem.xx. capitulo.

i Aqua et sāguis).que veritatez manifestant in ecclesie sa cramētis ha bentibus ef ficatiam ex ipsis que qui dez sacramē ta conferun tur in fide et confessione trinitatis.
k Et hi tres vnum sunt) quia conue niūt in asser tione vnius veritatis.
l Si testimonium). Hic ponitur quar ta manifestatio que fuit per sensibilē vo cem: nam in baptismo christi et eius trās figuratione audita fuit vox sensibilis pa tris dicentis de christo. hic est filius me us dilectus. Hic singulariter dicitur per hoc ostēdens q̄ ipe solus est naturalis fi lius: et p consequēs vnus cū ipo in natu ra et psona distinct⁹. ceteri vo q plurificā tur sunt eius filij adoptiui. dicitur ergo.
l Si testimoniū hominū accipim⁹). ac cipitur h si p quia: nā testimoniū hominum accipim⁹ tāq̄ sufficiēs in rebus humanis
m Testimonium dei maius est).idest certius. nam ei non potest subesse falsuz sicut subesse potest testimonio hominuz. et per consequens est magis credibile in rebus diuinis q̄ testimonium hominuz in humanis.
n Quoniam testificatus est de filio suo).in transfiguratione et baptismo vt predictum est.
o Qui credit in filiū dei habet testimo nium dei in se).i.effectū illi⁹ testimonij.

Expositio litteralis.

a Cum sero eēt. hic ꝯsequēter ostenditur manifestatio resurrectiōis xp̄i discipulis facta oibus cōiter. ꝛ dividitur in duas: qꝛ p̄mo manifestatur oibus excepto Thoma absente: scdo Thoma cum eis existente ibi. Et p⁹ dies octo. Prima i tres qꝛ primo describitur xp̄i apparitio: secundo apparitionis denūciatio ibi. Thomas autē: tertio discipuli audiētis obstinatio ibi. Ille autē dixit. Prima adhuc in duas. qꝛ primo describitur apparitionis actus secūdo eius effectus ibi. gavisi sunt. In prima ergo parte dicitur sic.

a Cum eēt sero). in die. n. apli erāt disp̄si pp metū iudeoꝝ: sꝫ in sero cōueniebant ad locū unuꝫ. ꝛ ido tali hora apparuit.

b Die illo). s. p̄ma die resurrectionis.

c Una sabbatoꝝ). i. prima die post sabbatum ut predictum est.

d Et fores eēnt clause pp metū iudeoꝝ) hoc ēt ex dīna ordinatōe factū ē: ut iesus intrans ad discipulos ianuis clausis ostēderet se habere corpus gloriosum.

e Et dicit eis pax vobis). ꝛ hoc contra duplicē eoꝝ ꝑturbatōeꝫ: erāt. n. cōturbati de morte ipius xp̄i: ꝛ de ꝑsecutione iudeoꝝ eis iminēte poterat enī eos ꝑ suam penitētiam custodire ꝛ resurrectione certificare: unde subditur.

f Et cū hoc dixisset ostēdit eis manus ꝛ latus). ut ꝑ cicatrices remanētes ostēderet idēptitatem numeralem corporis prius passi: ista. n. in corpore christi remanserunt. nō ad defectū sꝫ magis ad gloriā ꝑpter victoriā ex illis vulnerib⁹ ꝯsecutā.

In illo tpe Cuꝫ esset sero[a] dieb[b] illo una sabbatorū[c]. et fores eēnt[d] clause ubi erāt discipuli cōgregati pp metū iudeorum. Venit iesus et stetit in medio eorū. et dixit eis[e] Pax vob. et cū h̄ dixisset ostēdit eis man⁹ et lat⁹[f]. gavisi sunt ergo[g] discipuli viso dn̄o. dixit ergo eis iterū[h]. pax vobis. sicut misit me pr̄[i] et ego mitto vos[k] Hec cū dixisset[l] insufflavit et dixit eis. Accipite spiritū sanctū. Quorū remiseritis pctā remittuntur eis[m]. et quorum retinueritis[n] retēta sūt[o] Thomas autē[p] unus ex dam in iudea.

g Gavisi sunt). hic cōsequēter ponitur huius apparitionis effectus que est duplex. Primus est discipulorū exultatio cōtra duplicē tristitiam ipsorum amotam. s. de morte xp̄i ꝛ iudeorum metu: ꝛ quantum ad hoc dicit.

g Gavisi sūt ergo discipuli viso dn̄o). secūdus ē eorum instructio ꝛ quātū ad h̄ subdit.

h Dixit ergo eis iteruꝫ pax vobis) qa volebat eos instruere de pace futura q̄ erat ꝑpetua.

i Sicut misit me pater) ad veritateꝫ fidei docendam in iudea.

k Et ego mitto vos). i. mittam ad hāc veritatem publicandam per totum mūdum. ꝛ quia executio huius officij non potest conuenienter fieri sine gratia spūs sancti: ideo sequitur.

Hec cū dixisset insufflavit. ꝛ dixit eis[l]. Accipite spūm sanctū) ꝑ illā insufflationem ostēdere voluit spūm sanctū a se procedere. sicut procedit a patre.

m Quorū remiseritis pctā remittunt eis). lꝫ. n. solus deus p̄ncipaliter pctā dimittat: tamē ministri ecclesie ꝑ virtutem clauiū ad hoc ministerialiter opantur.

n Et quoruꝫ retinueritis). i. retinenda iudicaueritis.

o Retenta sunt). Hoc tamen intelligēdum est claue non errante. quando scilicet iudicium ecclesie divino iudicio conformatur

p Thomas. Hic ponit apparitiōis xp̄i denūciatio absenti discipulo cū dicitur.

p Thomas āt q di didim⁹) h̄ erat cognomē ei⁹ ꝛ sōat idē q̄ gemin⁹ qꝛ forte erat d̄ tri

du Beniamin de cognatiōe gemini. vel ꝓm alios sonat idez qḋ dubius: q꞉ ꝓpter dubiū de resurrectiōe quod Thomas habuit: ideo sic cognominatus fuit.
a Unus de duodecim). nó ꝙ tūc essent duodeciꝫ cū iudas esset mortuus. ſꝫ q꞉ erat vnus de duodecim electis in ꝑn cipio a xp̄o: vel q꞉ cōnumeratur hic Mathias postea elect⁹ in loco iude: q꞉ Joānes hoc euāgeliū scripsit post eius electionem.
b Nó erat cum eis quādo venit Jesus). ipse enī inter alios apl̄os videt̄ fuisse magis timidus: vt supra dictuꝫ est. xj. ca. Et ideo tardius ceteris venit ad locum vbi congregabant̄ discipuli: ꝛ ideo ꝓpter tarditatē suā ꝑuat⁹ est illa visione xp̄i. Hoc aūt factū est diuina ordinatiōe vel ꝑmissione ſꝫ qḋ dicit Greg. vt ex sua absentia seq̄ret̄ dubitatio: ꝛ vlteri⁹ in dubitatione obstinatio: ꝛ ꝑ ꝯn̄s diligēs inquisitio ad nostram confirmationem.
c Dixerūt ergo ei alij discipuli: quia boni rumores cito denunciantur.
d Uidimus dn̄m) sic enim ante passionem eum appellauerant. vt dictum est supra. xiij. ca. Uos vocatis me magister ꝛ domine ꝛc.
e Ille aūt dixit eis nisi videro ꝛc.) Ridiculose petit iste Thomas: q꞉ maius est videre reparationē toti⁹ corporis. Itē fuit durus ad credēdum: q꞉ volebat certificari duplici sensu. s. visu ꝛ tactu: ideo seq̄t̄.
f Et mittā digitū meuꝫ ꝛc.) Isti. n. sunt duo sensus qui min⁹ ꝑsit decipi: q꞉ visus inter alios plures differentias rerū demonstrat: vt habet̄. j. metha.

duodecim[a]: qui dicitur didimus: nō erat cū eis qū venit iesus[b]: Dixerūt ergo ei alij discipuli[c]. Uidim⁹ dn̄m[d]. Ille autē dixit eis. Nisi videro in manib⁹ ei⁹ fixurā clauorū[f]: et mittam digitū meū in locū clauorū[f]: et mittam manū meā ī lat⁹ ei⁹: non credam. et post dies octo iterū erāt discipuli eius itus[g]: et Thomas cū eis. Uenit Jesus ianuis clausis: et stetit in medio[h]: et dixit eis. Pax vobis[i]. Deinde dicit Thome Infer digitum tuum huc[k]: et vide manus meas[l]: et affer manū tuā[m]: et mitte in lat⁹ meū et noli esse incredulus: sed fidelis. Respondit

Tactus aūt in homīe est certissimus. Alij autem sensus bn̄ inueniunt̄ viuatiores in alijs aīalib⁹. vt habet̄. iij. de anima.
g Et post dies octo.) Hic ponit̄ scḋa apparitio facta apl̄is in p̄ntia thome: ꝛ diuidit̄ in duas: q꞉ ꝑmo ḋscribit̄ dicta apparitio. Secundo ponit̄ q̄daꝫ breuis epilogatio: ibi: multa q̄deꝫ. In ꝑma pte di. sic.
h Et post dies octo) facto. n. interuallo: Jesus appebat discipulis: q꞉ ñ ꝯuersabatur cōtinue cum eis: vt ostēderet se resurrexisse ad vitaꝫ imortalē ab hoīb⁹ hui⁹ vite sepatā.
h Stetit iesus ī medio). vt posset ab oīb⁹ videri.
i Et dixit eis: pax vobis) sicut ꝑus exponat̄.
K Deide dicit thome īfer digituꝫ tuū huc) q̄si rn̄dēs petitioni eius supra posite. In hoc etiā suā deitatē declarat inq̄ꝫtū absens corpalr̄ ei⁹ v̉ba sciebat.
l Et vide manus meas) videtur enim ꝙ deberet dicere: tange manus meas. Dicendum ꝙ visus ꝓpter sui certitudinem accipitur pro omni sensu: immo etiā aliquando accipitur pro intellectu: sicut dicitur alicui: vides tu hoc. i. intelligis. Et exo. xx. ca. Cūctus ppl̄s videbat voces. i. audiebat. ita ꝙ ibi accipitur visus pro auditu: ꝛ eodē modo hic accipitur ꝓ tactu. Uel aliter: q꞉ sicut dictū est thomas volebat certificari duplici sensu. s. visu ī aspectu manuuꝫ. ꝛ tactu per lateris tactum: ideo sequit̄.
m Et affer manū tuam ꝛ noli eē īcredulus ſꝫ fidel̄) hoc dixit iesus q꞉ thomas dixerat discipulis nūciātibus xp̄i resurrectionē se alr̄ nó crediturū eaꝫ:

thomas ⁊ dixit[a] Dominus me⁹ ⁊ de⁹ meus[b] Dixit ei iesus[c] q2 vidisti me thoma credidisti: beati qui non viderunt ⁊ crediderũt[d]. Multa q̄dē ⁊ alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum[e]: que non sunt scripta in libro hoc Hec autem scripta sunt[f]: vt credatis: quia iesus est filius dei[g]. Et vt credētes vitā habeatis[h] i nomine eius[i].

a Rñdit thomas) non solũ corde credendo: sed etiā ore ꝯfitēdo: quia vtrũq3 regrit ad salutē vt frequēter dictũ ē supra b Dñs meus ⁊ de⁹ meus) In hoc manifeste cõfitet deitatē in xp̄o cõtra ꝑfidiā arriani. Supra eni dñi vocauerāt ipm iesu3 dñm: sed nõ vocabāt eum deũ exp̄sse l3 dixerint aliqua v̄ba p que ei⁹ deitas pōt itelligi: vt patuit ex supradictis: sed Thomas fact⁹ hic pfectior i cognitione post xp̄i resurrectionē manifestatā ꝯfessus est ip̄m deũ eē. c Dicit ei iesus: q2 vidisti me thoma credidisti). Cõtrariũ vr per hoc qd̄ dr ad Heb. xj. Fides est substātia reꝝ sperādaꝝ argumētũ non apparētium: ⁊ sic patet ꝙ fides saltē quātum ad actum nõ pōt esse de visis. Utru3 aũt possit esse de eis q̄tũ ad habitũ nõ est p̄sentis speculationis. ¶ Dicēdũ ꝙ Thomas aliud vidit: ⁊ aliud credidit: q2 humanitatē vidit: ⁊ deitatē que in pñti videri non pōt credidit d Beati q nõ viderunt ⁊ crediderunt) in hoc cõmēdat aliorum ꝓmptitudinē ad vidēdum: ⁊ in hoc stat consolatio nostra q non vidimus: ⁊ tñ credimus p doctrinā xp̄i ⁊ apl'oꝝ xp̄3 vidētiu3 ad nos deriuatā. Sed huic dicto videt cõtrariũ ꝙ Lu. x. ca. dr. Beati oculi qui vidēt que vos vidētis. Dicēdũ ꝙ duplex est btitudo. Una rei que consistit p̄ncipalr in aspectu ⁊ fruitione deitatis: ⁊ ex ꝯñti in visione humanitatis xp̄i: vt dictũ est ca. x. Et de hac beatitudine intelligitur v̄bũ luce. Alia est beatitudo spei: que habet in pñti: ⁊ ista cõsistit in merito future beatitudinis: ⁊ ideo beatior est hoc modo qui plus meret. Plus aũt meret q credit non vidēs: q̄ videns predicto modo ⁊ sic intelligit verbum christi qui nõ viderunt. hoc aũt dictum l3 sit: verũtñ q̄tum ad p̄mam partē non valet ad ꝓpositum: quia apl'i quibus christus loquebat Luc. x. cap. non erant beati in re. Propter qd̄ dicendum ꝙ illud Luce. x. intelligitur de visione christi in presentia mortali: que fuit multum desiderata a sanctis patribus veteris testamēti: sicut patet per litteram sequētem Luc. x. c. e Multa quidem). hic ponit epilogatio respectu p̄dictorũ in quo ostenditur insufficientia huius scripture respectu excellentie christi in ope ⁊ doctrina que tāta est ꝙ nõ possit lr̄is ꝯp̄hēdi: ⁊ hoc est qd̄ dr.
e Mlta q̄dē ⁊ alia signa fecit iesus ⁊c) hoc signāter dixit ne aliq̄s forte crederet ea non esse vera que scripta sunt ab alijs euāgelistis: ⁊ a ioāne dimissa. Ostēditur etiā in hac epilogatione vtilitas hui⁹ doctrine cum subdit. f Hec aũt scripta sunt vt credatis) fide formata charitate g Quia iesus est filius dei). s. naturalis in potētia sibi equalis: ⁊ per ꝯñs idē i deitate: q2 natura diuia est idiuisibilis: sicut enim fuit dcm̄ a p̄ncipio p̄ncipalis intentio Joānis est in hoc euāgelio declarare diuinitatē xp̄i ⁊ eternā ei⁹ gñationē a p̄re. h Ut credētes vitā hēatis). s. eterna3 in qua clare videbit qd̄ nunc credit.
i In noie eius). i. p fidē nois xp̄i: q2 s̄m ꝙ dicit Actu. iiij. ca. Neq3. n. aliud nomē est sub celo datu3 hominib⁹ in quo oporteat nos saluos fieri.

¶ Expositio moralis

CUm sero esset die illa) sequit. (venit iesus ⁊ stetit in medio discipulorum ⁊c.) per iesum qui salus interp̄tabat p̄latus bonus zelum salutis animaꝝ habēs significat: qui saluans clausurā v̄tutũ ad

ſubditos ingreditur ⁊ ſtat in medio vir-
tutis ad dandum eis exemplum. ⁊ in me
dio debite affectionis ſine acceptione per
ſonaruʒ: ⁊ ſic dicit eis bis. (Pax vobis)
optando eis ⁊ inquantum poteſt pacem
duplicem. ſ. fraternam ⁊ ſupernam. (Et
oſtendit eis manus). i. opera virtuoſa.
(Et latus). i. vere charitatis ſigna. (Et
dicit eis. Accipite ſpiritum ſanctuʒ)illos
ad ordines ſacros promouendo qui ſunt
idonei ad laborem ſalutis animarum idẽ
ſubditur. (Quorum remiſeritis peccata
⁊c. Thomas autem vnus de duodecim
⁊c)ſequitur(Ille autem dixit eis niſi vi-
dero ⁊c)per iſtum quantum ad hoc ſi-
gnificantur illi qui bonitatem vel poteſta
tem prelati ab alijs auditam credere no-
lunt niſi habeant propriam experientiaʒ
propter hoc reprehendendi ſunt nam in
talibus credendum eſt teſtimonio bono
rum propter quod ſubditur. (Beati qui
non viderunt ⁊ crediderunt.

¶ Queſtio Alexandri de ales i tertio ſen
tentiarum. Infer digitum tuum huc ⁊ vi
de manus meas: ⁊ mitte in latus meum
⁊ noli eſſe incredulus ſed fidelis. Joan-
nis. xx. cap. Super quibus verbis de cica
tricibus que in carne chriſti apparuerũt
talis mouetur queſtio. Utrum eas tetige
rit thomas: Dicunt enim quidam ꝙ non
tetigit illas: ſed ſuffecit ei ꝙ dominus o-
ſtendit ſibi illas: ⁊ obtulit palpandas: ⁊
ad hoc etiam inducunt ꝙ in penultimo
ioannis nõ dicitur: quia tetigiſti me tho
ma crediediſti: ſed quia vidiſti me ⁊c. er-
go videtur ꝙ viderit tm̃ ⁊ non tetigerit.
Sed contra Leo papa in ſermone dicit.
Quis dubitet a mortuis rediſſe ſaluato-
rem cuius preſentiam agnouit oculus: at
trectauit manus: digitus perſcrutatus ẽ.
Ex quo videtur ꝙ tetigerit: ⁊ ſi hoc red-
dit queſtio: quare dicitur quia vidiſti ⁊
non quia tetigiſti. Reſponſio: Dicimꝰ ꝙ
thomas ⁊ vidit ⁊ tetigit: ſed ad ſuam fi-
dem ſuffecit eius videre. ꝙ cito eniʒ vidit
credidit. Unde de ipſo dicitur qꝛ vidiſti ⁊c.
qꝛ in viſu fuit primum ⁊ ſufficiens moti-
uum ad credẽdum: qꝛ aũt nos poſſemus
de eo dubitare: quia crediderat in viſu tm̃
ideo tetigit vt nos crederemus ſibi: ergo
vidit ſolum cicatrices: nobis autem nõ
ſoluʒ vidit: ſed ⁊ tetigit: vt nullatenus du
bitemus: Unde leo papa. Thomas cum
eſſet ſanctus ⁊ fidelis non dubitauit ſed
vt omnem ſuſpitionem incredulitatis a
nobis excluderet ſuffecit ad fidem propri
am vidiſſe ꝙ viderat: ſed nobis operatꝰ
eſt vt tangeret quem videbat ⁊c.

¶ Poſtille excellentiſſimi ſacrarum litterarum profeſſoris Nicolai de lyra ordinis
minorum ſuper epiſtolas ⁊ euangelia quadrageſimalia: cum queſtionibus fratris
Antonij Betontini eiuſdem ordinis: necnon ⁊ Alexandri de ales: que antea pluri-
bus in locis deprauate fuere: vigilanti ſtudio reuiſe emendateque: Juſſu ⁊ impẽſis
Bernardini ſtagnini de Tridino. Arte item Joannis Tacuini de Tridino impreſſe
Uenetijs regnante inclyto Principe Auguſtino Barbadico feliciter explicite ſunt
Anno a natiuitate Domini. M. D. Idibus Februarijs

Z T

